

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Ivica Cikač

**SINTAKTIČKO-SEMANTIČKA ANALIZA
GLAGOLA KRETANJA U HRVATSKOM
JEZIKU IZ DIJAKRONIJSKE
PERSPEKTIVE**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Ivica Cikač

**SINTAKTIČKO-SEMANTIČKA ANALIZA
GLAGOLA KRETANJA U HRVATSKOM
JEZIKU IZ DIJAKRONIJSKE
PERSPEKTIVE**

DOKTORSKI RAD

Mentorice:
prof. dr. sc. Ida Raffaelli
prof. dr. sc. Milena Žic Fuchs

Zagreb, 2017.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Ivica Cikač

**A SYNTACTIC-SEMANTIC ANALYSIS OF
MOTION VERBS IN CROATIAN FROM A
DIACHRONIC PERSPECTIVE**

DOCTORAL THESIS

Supervisors:

Ida Raffaelli, PhD, Full Professor
Milena Žic Fuchs, PhD, Full Professor

Zagreb, 2017

O MENTORICAMA

Ida Raffaelli rođena je 22. lipnja 1970. u Zagrebu, gdje je završila Klasičnu gimnaziju, a potom studij francuskog jezika i komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Magistrirala je 1994. temom *Vokabular moralnih vrijednosti u djelima Chrétiena de Troyes*, a 2001. obranila disertaciju *Polisemija i sinonimija u leksiku klasičnoga starofrancuskog*. Od 1993. znanstvena je novakinja u Zavodu za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2002. postaje docent na Odsjeku za lingvistiku na istome fakultetu, a od 2014. izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje redovitoga profesora na Katedri za opću lingvistiku Odsjeka za lingvistiku, također na istome fakultetu. Bavi se temama iz semantike, sintakse, kognitivne lingvistike, romanistike, a na poslijediplomskom doktorskom studiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu predaje kolegij Dijakronijska semantika te drži Propedeutički seminar. Od 2002. piše članke iz lingvistike (osobito semantike) za *Opću hrvatsku enciklopediju* Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“. Bila je glavna urednica časopisa *Suvremena lingvistika* od 2005. do 2015. te potpredsjednica Hrvatskog filološkog društva od 2007. do 2014. Od 2007. do 2013. bila je voditeljicom znanstveno-istraživačkog projekta „Leksička semantika u izradi Hrvatskog WordNeta“ te sudjelovala na nekoliko međunarodnih znanstvenih projekata (Kontrastivna hrvatsko-francuska gramatika, CESAR i EOSS, unutar kojega je bila i voditelj hrvatskoga tima). Od 2012. do 2015. bila je i voditelj hrvatskog dijela „Istraživačke mreže Networks“, istraživačkog mrežnog programa financiranog od Europske zaklade za znanost. Objavila je više od dvadeset znanstvenih i stručnih radova te dvije knjige: *Značenje kroz vrijeme: poglavlja iz dijakronijske semantike* i *O značenju – uvod u semantiku*.

Milena Žic Fuchs rođena je 1954. godine u Zagrebu. Školovala se u Londonu, New Yorku i Sydneyju. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1977. stekla je diplomu profesora engleskog jezika i etnologije. Magistrirala je 1982., a 1989. obranila doktorsku disertaciju pod naslovom *Semantička analiza glagola kretanja u engleskom i hrvatskom književnom jeziku*. Od 1978. radi na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kao asistent, docent, izvanredni profesor te redoviti profesor.

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu bila je predstojnicom Katedre za engleski jezik od 2002. do 2011. godine. Predaje kolegije *Semantika*, *Kognitivna lingvistika* te seminare iz semantike, analize diskursa, sintakse i sociolingvistike. Godine 2001. do 2004. na studiju Antropologije predavala je *Kognitivnu lingvistiku*, a na Fakultetu elektronike i računarstva od 2001. do 2004. kolegij *Kognitivna znanost*. Na Doktorskom studiju lingvistike u Zagrebu predaje kolegije *Semantika*, *Kognitivna lingvistika* i *Američka lingvistika*. Na Poslijediplomskom studiju prevođenja predavala je kolegij *Semantika i kognitivna lingvistika*, a na Doktorskom studiju glotodidaktike predaje kolegij *Kognitivna lingvistika*. Na Doktorskom studiju lingvistike u Osijeku predaje kolegije *Semantika* i *Strukturalizam i kognitivna lingvistika*. Na doktorskim studijima lingvistike i kognitivne znanosti na sveučilištu SUNY Buffalo, SAD u akademskoj godini 1995./1996. kao gostujući profesor na Fulbrightovoj stipendiji predavala je kolegij *European Structuralism vs. Cognitive Linguistics*.

Objavila je knjige *Znanje o jeziku i znanje o svijetu* 1991., *Rječnik kratica* (zajedno sa Stjepanom Babićem) 2007. te *Kognitivna lingvistika i jezične strukture: engleski present perfect* 2009., za koju je primila Državnu nagradu za znanost za 2011. godinu. Objavila je radove iz semantike, kognitivne lingvistike, sociolingvistike, sintakse, analize diskursa, s posebnim osvrtom na utjecaj komunikacijskih tehnologija na hrvatski jezik (vidi stranicu Hrvatska znanstvena bibliografija – [CROSBİ](#)).

Od 2005. godine uključuje se u rad Europske znanstvene zaklade (ESF). Od 2006. postaje članicom Jezgrene skupine, a od 2009. do 2012. predsjedavajućom Stalnog odbora za humanističke znanosti Europske znanstvene zaklade. Od 2013. do 2015. godine predsjedava *Scientific Review Group for the Humanities*, ESF. Članicom je mnogobrojnih znanstvenih savjetodavnih odbora te je u više navrata sudjelovala kao ekspert u tijelima Europske komisije. Od 2008. godine Milena Žic Fuchs bila je članicom ERC-jeva panela *Advanced Grant Panel SH4 "The Human Mind and Its Complexity"*, a u razdoblju od 2014. do 2015. godine predsjedavala je tim panelom. Godine 2013. izabrana je u članstvo u Academia Europaea, gdje aktivno sudjeluje u radu Grupe HERCULES (Higher Education Research and Culture in European Society). Godine 2016. bila je članicom *High Level Group for the Interim Evaluation*

of H2020 on European Research Infrastructures, including e-Infrastructures Europske komisije. Godine 2016. Milena Žic Fuchs imenovana je članicom *High Level Group on Maximising Impact of EU Research and Innovation Programmes* Europske komisije, kojom predsjedava professor emeritus Pascal Lamy.

ZAHVALE

Na prvom mjestu želim izraziti zahvalnost mentorici prof. dr. sc. Idi Raffaelli. Bez njezina neprekidna i uporna vođenja, iskrene motivacije, nebrojenih „čitanja Cikača“ kao i prihvaćanja nesvakidašnjeg mjesta održavanja konzultacija ovaj rad ne bi nikada ugledao svjetlo dana. Nadalje, ogromno hvala mentorici prof. dr. sc. Mileni Žic Fuchs. Zahvaljujući intrigantnim raspravama vođenima na semantičkim kolegijima, kao i na osobnim konzultacijama tijekom kojih je ovaj rad zadobivao svoje finalne konture, moj je znanstveni put profiliran upravo u pravcu semantičkih istraživanja. Također, zahvaljujem članicama povjerenstva za obranu ovog rada, dr. sc. Barbari Kerovec i dr. sc. Kristini Štrkalj Despot, na ohrabrujućim riječima te vrijednim smjernicama koje su ovaj rad učinile još boljim.

Iskrene zahvale upućujem svim kolegicama i kolegama, i fakultetskim i školskim, na trajnoj potpori, pružanju ponekad krucijalnih informacija te zanimljivim diskusijama koje su rasvijetlile brojne nedoumice tijekom pisanja ovog rada. Naposljetku, zahvaljujem svojoj obitelji na bezuvjetnoj potpori i strpljivosti tijekom svih uspona i padova.

SAŽETAK

Tema ovog rada jest sintaktičko-značenjski opis glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Teorijski temelji oslanjaju se na glavne postavke kognitivne i konstrukcijske gramatike. Kao teorijske okosnice rada ističu se enciklopedijsko poimanje značenja, uporabna baza analize te isticanje sveze sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa (sukladno Žic-Fuchs 1991, 2009). U prvom dijelu ovog rada, posvećenom sinkronijskoj analizi, bavimo se definicijom kretanja koju gradimo u odnosu na pojam događanja kretanja (Langacker 1987, Talmy 2003), a u njegovoj definiciji oslanjamo se na kognitivnogramatičke i konstrukcijskogramatičke teorijske osnove.

Metodološka okosnica ovog rada slijedi postavke uporabnog modela (Kemmer i Barlow 2000). U sinkronijskom dijelu analize oslanjamo se na mrežno dostupne baze jezičnih podataka (hrWaC, HNK), dok se u drugom dijelu rada posvećenom dijakronijskoj analizi osim navedenih izvora (hrWaC, HNK, *Riznica*) služimo i leksikografskim (Rječnik JAZU itd.) te književnim izvorima.

Nakon definicije glagola kretanja ovaj rad predlaže sinkronijsku klasifikaciju glagola koja se oslanja na makrosastavnice 'put' i 'način kretanja' kao višerazinske sastavnice koje dodatno razrađujemo putem četiriju temeljnih značenjskih sastavnica ('suodnos trajektora i orijentira', 'medij', 'brzina kretanja' i 'način postizanja lokomocije'). U skladu sa svojim modelom analize promatramo značenjska obilježja događanja kretanja (npr. obilježja vezana uz trajektor ili orijentir) te sintaktičke osobine događanja u kojima se javljaju glagoli kretanja (intranzitivna, pseudotranzitivna i tranzitivna). Također, osvrćemo se i na pojam generičnosti u odnosu na glagole kretanja te prepoznamo generičnost glagola *ići*, *doći* i *trčati*. Analizom događanja kretanja i njegovih sastavnica gradimo sinkronijski klasifikacijski sustav koji u drugom dijelu rada provjeravamo iz dijakronijske perspektive.

Drugi dio ovog rada, posvećen dijakronijskoj analizi, oslanja se na teorijske temelje kognitivnog modela kao kod Geeraerts (1997) ili Raffaelli (2009). Nadalje, model opisa glagola kretanja predstavljen u prvom dijelu rada dopunjujemo u sklopu dijakronijske analize promatrajući glagole kretanja kao polisemne lekseme, a analizu u drugom dijelu rada proširujemo raščlambom konstrukcija kao čimbenika gradbe značenja u suodnosu sa sintaktičkim strukturama (intranzitivnom, pseudotranzitivnom i tranzitivnom) te promatramo na koji se način ostvaruje njihova dijakronijska dinamika.

Rezultati ovog rada ističu glagole kretanja kao zaokruženo i definirano značenjsko polje koje karakteriziraju fleksibilne granice (sukladno kognitivnom viđenju kategorizacije). Nadalje, ističe se dijakronijska stabilnost dotičnog polja, dok se kao bitni čimbenici klasifikacije

i opisa sintaktičko-značenjskog ustroja glagola ističu konstrukcije kao nositelji i okosnice dijakronijske gradbe pojedinih značenja glagola kretanja. Na taj se način potvrđuju temeljne postavke kognitivnog i konstrukcijskog modela koji na temelju analize glagola kretanja u ovome radu pokazuju kompatibilnost svojih postavki.

ABSTRACT

Field of research

This dissertation sets to explore the syntactic-semantic architecture of motion verbs in Croatian. Based on the framework of cognitive and construction grammar, we depart from the notion of motion events (in line with Langacker 1987, Talmy 2003, Zlatev et. al. 2006) and analyze motion verbs from a syntactic and semantic point of view. Based on their syntactic-semantic characterization, we propose a new classification system of motion verbs that relies on macrocomponents and basic semantic components. Following the synchronic analysis of motion verbs examined in the first part of this work, we further elaborate the results by examining diachronic processes that motivated the synchronic setup of motion verbs. The data is viewed and revised both from a cognitive point of view, as well as from constructionist perspective that examines the way constructions build various senses of motion verbs from a diachronic perspective.

Motivation and goals

As a consequence of relative scarceness of works that deal with motion and verbs that encode motion with reference to the Croatian language (notwithstanding the seminal work by Žic-Fuchs 1991), we examine motion verbs in Croatian from various standpoints and aim to address the following issues:

The first aim of this work is to propose a classification system of motion verbs in Croatian. This aim implies the hypothesis that by combining basic tenets of cognitive and construction grammar we might formulate a well-defined classification system that leads to new insights into the organization of the Croatian lexicon. This is emphasized by the following objective which consists of evaluating the compatibility of the mentioned theoretical models. The underlying hypothesis consequent to this objective is that the analysis of motion verbs will show that cognitive and constructionist models are to a certain extent compatible in their basic propositions.

As mentioned previously, this analysis will be divided into two parts; one that examines motion verbs from a synchronic point of view, and the second part which views the synchronic data from diachronic perspective. Thus, the third aim of this work consists of examining the proposed classification system of motion verbs from a diachronic perspective. As a suggested hypothesis, it is implied that diachronic analysis might yield novel insights in the diachronic architecture of motion verbs. Finally, our last goal concerns the syntactic aspect of this work.

In other words, we will investigate the extent to which syntactic features of motion verbs play a role in the syntactic-semantic organization of motion verbs. In line with previous aims, the underlying hypothesis predicts that diachronic analysis will confirm the importance of examining syntactic features of verbs with respect to the classification system of motion verbs.

Theoretical and methodological framework

The theoretical groundwork relies on the framework pertinent to cognitive and construction grammar. Some of the basic tenets underlying our analysis involve encyclopedic nature of meaning, usage-based analysis framework and the recognition of interface between syntagmatic and paradigmatic relationships (Žic-Fuchs 1991, 2009). The first part of this work dedicated to synchronic analysis elaborates a definition of motion which is refined and formulated with regard to the notion of motion event (Langacker 1987, Talmy 2003), and which leads to the elaboration of our model that is harmonized with both cognitive and constructionist models. As the main difference between the two models that is relevant for our analysis, we point out (in line with Žic Fuchs 2009) that constructivist model recognizes the importance of grammatical form for a complete definition of symbolic structures, which reflects on our analysis in terms of distinguishing the importance of both paradigmatic and syntagmatic relations.

The methodological background of this work relies on the postulates of usage-based model (Kemmer and Barlow 2000). Our synchronic model of analysis draws data from electronic online corpora (hrWaC, HNK), whereas in the second part dedicated to diachronic analysis we collect data both from electronic corpora (hrWaC, HNK, *Riznica*) as well as lexicographic (Rječnik JAZU, etc.) and literary sources.

Following the definition of verbs of motion, this dissertation suggests a synchronic-based verb classification that is based on macrocomponents of 'path' and 'manner of motion', which are in turn further analyzed through basic semantic components ('trajector-landmark relationship', 'medium of motion', 'speed of motion' and 'manner of locomotion'). Our analysis observes semantic attributes of motion events (such as those inherent to trajectors or landmarks) as well as syntactic attributes of motion events that are constructed around verbs of motion (i.e. intransitive, pseudotransitive and transitive structures). Furthermore, we explore the notion of generic verbs of motion and recognize the status of three generic verbs (*go*, *come* and *run*). Our analysis of motion events and their components leads to a synchronically-based classification system which is further examined in the second part of the dissertation from a diachronic perspective.

The second part of the work which is centered on diachronic analysis revolves around the theoretical tenets pertaining to the cognitive model as proposed by Geeraerts (1997) or Raffaelli (2009). The analytical model of verbs-of-motion analysis is further elaborated in this part by means of viewing motion verbs as polysemous lexemes. Also, several constructions are posited and analyzed as monosemous or polysemous structures with regard to their diachronic dynamics.

Results

The outcomes of this dissertation recognize motion verbs as a well-defined and well-formed semantic field characterized by flexible boundaries (in line with cognitive view of categorization processes). Furthermore, the classification system is confirmed as diachronically stable. Our analysis suggests constructions as an important factor for classification and description of the syntactic-semantic setup of verbs due to the fact that we recognized them as an essential factor that lies behind the diachronic formation of certain senses of motion verbs. Finally, the analysis has confirmed the compatibility of cognitive and constructionist theoretical tenets related to the organization of lexicon, which is revealed by our analysis and classification of motion verbs in Croatian.

KLJUČNE RIJEČI

Kognitivna lingvistika, kognitivna gramatika, konstrukcijska gramatika, glagoli kretanja, sinkronija i dijakronija, pseudotranzitivnost, kategorizacija, događanje kretanja, polisemija, konstrukcija.

KEY WORDS

Cognitive linguistics, cognitive grammar, construction grammar, verbs of motion, synchrony and diachrony, pseudo-transitivity, categorization, motion event, polysemy, construction.

SADRŽAJ

O MENTORICAMA	i
ZAHVALE	iv
SAŽETAK	v
ABSTRACT	vii
KLJUČNE RIJEČI	x
SADRŽAJ	xi
1. UVOD	1
1.1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR I UŽE PODRUČJE RADA	1
1.2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZE	3
1.3. STRUKTURA RADA	7
2. TEORIJSKI TEMELJI	9
2.1. JEZIČNI OPIS IZ KOGNITIVNOGRAMATIČKE I KONSTRUKCIJSKOGRAMATIČKE PERSPEKTIVE	9
2.1.1. <i>Kognitivnogramatički model</i>	9
2.1.2. <i>Konstruktivnogramatički model</i>	14
2.2. TEMELJNE POSTAVKE DIJAKRONIJSKE SEMANTIKE	20
2.3. KOGNITIVNOLINGVISTIČKA DEFINICIJA KRETANJA	27
2.4. KONSTRUKCIJSKOGRAMATIČKI PRISTUP OPISU KRETANJA	36
2.4.1. <i>Konstruktivnogramatički model analize prema Goldberg (1995)</i>	36
2.4.2. <i>Kritika Talmyjeva modela prema Zlatevu i sur. (2004, 2006)</i>	39
2.4.3. <i>Vendlerov pristup analizi glagolskih izraza</i>	46
2.4.4. <i>Konstruktivnogramatički pristup dijakronijskoj analizi</i>	49
2.4.5. <i>Zaključne napomene</i>	51
2.5. DEFINICIJA KRETANJA I GLAGOLA KRETANJA	52
2.6. SINTAKTIČKO-ZNAČENJSKA RAŠČLAMBA GLAGOLA KRETANJA	57
2.6.1. <i>Suodnos sintagmatskih i paradigmatskih odnosa</i>	57
2.6.2. <i>Sintaktičke uloge i dubinski padeži</i>	58
2.6.3. <i>Pristup analizi glagola kretanja prema Žic-Fuchs (1991)</i>	60
2.6.4. <i>Glagoli kretanja i pseudotranzitivnost</i>	61
2.6.5. <i>Glagoli kretanja i generičnost</i>	65
2.6.6. <i>Implikacije modela sintaktičko-značenjske analize na sinkronijsku klasifikaciju glagola kretanja</i> 66	
3. GLAGOLI KRETANJA U HRVATSKOM JEZIKU	68
3.1. GLAGOLI KRETANJA U SUVREMENIM HRVATSKIM GRAMATIKAMA	68

3.2.	TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR SINKRONIJSKE KLASIFIKACIJE GLAGOLA KRETANJA	77
3.2.1.	<i>Uporabni model analize i glagoli kretanja</i>	77
3.2.2.	<i>Značenjski ustroj događanja kretanja</i>	78
3.2.3.	<i>Odabir glagola kretanja.....</i>	79
3.2.4.	<i>Obilježja korpusne analize u odnosu na glagole kretanja.....</i>	81
3.2.5.	<i>Obilježja sintaktičko-značenjske analize događanja kretanja.....</i>	82
3.2.6.	<i>Klasificirani glagoli kretanja prema makrosastavnicama i temeljnim značenjskim sastavnicama</i>	83
3.2.7.	<i>Generični glagoli kretanja u hrvatskom jeziku.....</i>	86
3.2.8.	<i>Pristup analizi sintaktičkog ustroja glagola kretanja</i>	87
3.3.	GLAGOLI IZGRAĐENI NA MAKROSASTAVNICI 'PUTA' I TEMELJNOJ SASTAVNICI 'SUODNOSA TRAJEKTORA I ORIJENTIRA'	89
3.3.1.	<i>Fizička i metaforički motivirana značenja</i>	89
3.3.2.	<i>Značenjski ustroj događanja kretanja</i>	91
3.3.3.	<i>Generičnost u glagolima prve skupine</i>	93
3.3.4.	<i>Sintaktički ustroj prve skupine glagola</i>	94
3.3.5.	<i>Zaključne napomene.....</i>	96
3.4.	GLAGOLI IZGRAĐENI NA MAKROSASTAVNICI 'PUTA' I TEMELJNOJ ZNAČENJSKOJ SASTAVNICI 'MEDIJA'	97
3.4.1.	<i>Fizička i metaforički motivirana značenja</i>	97
3.4.2.	<i>Analiza događanja kretanja druge skupine glagola.....</i>	99
3.4.3.	<i>Sintaktički ustroj druge skupine glagola</i>	104
3.4.4.	<i>Zaključne napomene.....</i>	105
3.5.	GLAGOLI IZGRAĐENI NA MAKROSASTAVNICI 'NAČINA' I TEMELJNOJ ZNAČENJSKOJ SASTAVNICI 'BRZINE KRETANJA'	106
3.5.1.	<i>Fizička i metaforički motivirana značenja</i>	106
3.5.2.	<i>Analiza događanja kretanja treće skupine glagola</i>	107
3.5.3.	<i>Sintaktički ustroj treće skupine.....</i>	113
3.5.4.	<i>Zaključne napomene.....</i>	114
3.6.	GLAGOLI IZGRAĐENI NA MAKROSASTAVNICI 'NAČINA' I TEMELJNOJ ZNAČENJSKOJ SASTAVNICI 'NAČINA POSTIZANJA LOKOMOCIJE'	115
3.6.1.	<i>Fizička i metaforički motivirana značenja</i>	115
3.6.2.	<i>Analiza događanja kretanja četvrte skupine glagola</i>	117
3.6.3.	<i>Sintaktički ustroj četvrte skupine glagola.....</i>	123
3.6.4.	<i>Zaključne napomene.....</i>	124
3.7.	SAŽETAK SINKRONIJSKE KLASIFIKACIJE GLAGOLA KRETANJA	125
4.	DIJAKRONIJSKA REKONSTRUKCIJA GLAGOLA KRETANJA	128
4.1.	TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR ANALIZE	128
4.1.1.	<i>Kognitivnogramatički model dijakronijske analize</i>	128
4.1.2.	<i>Konstruktivski model dijakronijske analize.....</i>	128

4.1.3.	<i>Ciljevi i hipoteze dijakronijske analize glagola kretanja</i>	130
4.1.4.	<i>Odabir glagola kretanja za dijakronijsku analizu</i>	135
4.1.4.1.	Čestotnost i kognitivna istaknutost kao čimbenik odabira glagola	136
4.1.4.2.	Značenjski ustroj događanja kretanja kao čimbenik odabira glagola.....	137
4.1.4.3.	Sintaktičke osobine glagola kretanja kao čimbenik odabira glagola te njihov suodnos s konstrukcijama 139	
4.1.5.	<i>Metodologija i analitičke razine dijakronijske analize glagola kretanja</i>	141
4.2.	DIJAKRONIJSKA ANALIZA PRVE SKUPINE GLAGOLA KRETANJA (MAKROSASTAVNICA 'PUTA' I TEMELJNA ZNAČENJSKA SASTAVNICA 'SUODNOSA TRAJEKTORA I ORIJENTIRA')	145
4.2.1.	<i>Dijakronijski ustroj glagola ići – uvodne napomene</i>	145
4.2.1.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola ići.....	145
4.2.1.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola ići kao polisemnog leksema	146
4.2.1.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola ići	149
4.2.1.4.	Glagol ići kao stabilno-dinamički polisemni leksem	156
4.2.2.	<i>Dijakronijski ustroj glagola doći – uvodne napomene</i>	160
4.2.2.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola doći.....	160
4.2.2.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola doći kao polisemnog leksema	161
4.2.2.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola doći.....	165
4.2.2.4.	Dijakronijski sintaktički ustroj glagola doći – sveza tranzitivnosti i pseudotranzitivnosti	171
4.2.2.5.	Rekonstrukcija značenjskog ustroja glagola doći kao generičnog glagola kretanja.....	173
4.2.3.	<i>Dijakronijski ustroj glagola bježati – uvodne napomene</i>	177
4.2.3.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola bježati	177
4.2.3.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola bježati kao polisemnog leksema.....	179
4.2.3.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola bježati.....	183
4.2.3.4.	Glagol bježati kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem.....	188
4.2.4.	<i>Zaključne napomene</i>	191
4.3.	DIJAKRONIJSKA ANALIZA DRUGE SKUPINE GLAGOLA KRETANJA (MAKROSASTAVNICA 'PUTA' I TEMELJNA ZNAČENJSKA SASTAVNICA 'MEDIJA')	194
4.3.1.	<i>Dijakronijski ustroj glagola teći – uvodne napomene</i>	194
4.3.1.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola teći.....	194
4.3.1.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola teći kao polisemnog leksema	195
4.3.1.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola teći.....	199
4.3.1.4.	Glagol teći kao stabilni polisemni leksem	203
4.3.2.	<i>Dijakronijski ustroj glagola letjeti – uvodne napomene</i>	205
4.3.2.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola letjeti	205
4.3.2.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola letjeti kao polisemnog leksema	206
4.3.2.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola letjeti	210
4.3.2.4.	Glagol letjeti kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem	216
4.3.3.	<i>Dijakronijski ustroj glagola plivati – uvodne napomene</i>	219
4.3.3.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola plivati	220
4.3.3.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola plivati kao polisemnog leksema	221

4.3.3.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola plivati	228
4.3.3.4.	Glagol plivati kao stabilno-dinamički polisemni leksem.....	232
4.3.4.	<i>Zaključne napomene</i>	234
4.4.	DIJAKRONIJSKA ANALIZA TREĆE SKUPINE GLAGOLA KRETANJA (MAKROSASTAVNICA 'NAČINA KRETANJA' I TEMELJNA ZNAČENJSKA SASTAVNICA 'BRZINE KRETANJA')	236
4.4.1.	<i>Dijakronijski ustroj glagola trčati – uvodne napomene</i>	236
4.4.1.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola trčati	236
4.4.1.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola trčati kao polisemnog leksema	237
4.4.1.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola trčati	241
4.4.1.4.	Glagol trčati kao generični, stabilno-dinamički polisemni leksem	246
4.4.2.	<i>Dijakronijski ustroj glagola šetati – uvodne napomene</i>	250
4.4.2.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola šetati	251
4.4.2.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola šetati kao polisemnog leksema	252
4.4.2.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola šetati	256
4.4.2.4.	Glagol šetati kao stabilno-dinamički polisemni leksem.....	260
4.4.3.	<i>Dijakronijski ustroj glagola juriti – uvodne napomene</i>	262
4.4.3.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola juriti.....	263
4.4.3.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola juriti kao polisemnog leksema	264
4.4.3.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola juriti.....	268
4.4.3.4.	Glagol juriti kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem	272
4.4.4.	<i>Zaključne napomene</i>	274
4.5.	DIJAKRONIJSKA ANALIZA ČETVORTE SKUPINE GLAGOLA KRETANJA (MAKROSASTAVNICA 'NAČINA KRETANJA' I TEMELJNA ZNAČENJSKA SASTAVNICA 'NAČINA POSTIZANJA LOKOMOCIJE').....	276
4.5.1.	<i>Dijakronijski ustroj glagola hodati – uvodne napomene</i>	276
4.5.2.	<i>Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola hodati</i>	276
4.5.2.1.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola hodati kao polisemnog leksema	277
4.5.2.2.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola hodati	280
4.5.2.3.	Glagol hodati kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem	283
4.5.3.	<i>Dijakronijski ustroj glagola gaziti – uvodne napomene</i>	286
4.5.3.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola gaziti.....	286
4.5.3.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola gaziti kao polisemnog leksema	288
4.5.3.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola gaziti.....	292
4.5.3.4.	Glagol gaziti kao stabilno-dinamički polisemni leksem	295
4.5.4.	<i>Dijakronijski ustroj glagola kasati – uvodne napomene</i>	298
4.5.4.1.	Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola kasati	298
4.5.4.2.	Sintaktičko-značenjski ustroj glagola kasati kao polisemnog leksema	299
4.5.4.3.	Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola kasati	302
4.5.4.4.	Glagol kasati kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem	305
4.5.5.	<i>Zaključne napomene</i>	308
5.	ZAKLJUČAK	310

LITERATURA	320
ŽIVOTOPIS AUTORA	330

1. UVOD

1.1. Teorijsko-metodološki okvir i uže područje rada

Ovaj rad oslanja se na jednu od temeljnih kognitivnih domena, i to prostor; točnije, u ovome se radu bavimo analizom jezičnih jedinica koje kodiraju prostornu translokaciju, a to su glagoli kretanja.

U skladu s teorijsko-metodološkim okvirom ovoga rada nastojat ćemo razmotriti kompatibilnost dvaju pristupa jezičnoj analizi, kognitivne i konstrukcijske gramatike. Na temelju osnovnih postavki kognitivne lingvistike u središtu je interesa ovog rada sveza jezičnih struktura, pojmovnih struktura i tjelesnog iskustva. Kao žarišne točke istraživanja vezane uz kognitivni model ističu se kategorizacija, kao jedan od temeljnih principa pojmovne i jezične organizacije, polisemija te proučavanje mehanizama metafore ili metonimije kao sveze između vanjskog iskustva i kognitivnih načela opojmljivanja (Sweetser 1990). Nadalje, jezične se jedinice ne promatraju na izoliran način, već se na njihovu funkciju u jezičnom sustavu gleda iskustveno, što se nameće kao adekvatan pristup analize kretanja (i glagola kretanja) kao pojma izravno povezanog s prostorom i iskustvom govornika, koje se gradi interakcijom s prostorom i entitetima koji ih okružuju. Drugim riječima, značenju jezičnih jedinica, pa tako i glagola koji su u fokusu ovoga rada, pristupa se analizirajući ih kao simbolične jedinice. U skladu s takvim viđenjem brojni se radovi oslanjaju na analizu enciklopedijskih podataka koji se aktiviraju kao posljedica interakcije govornika i okoline te na taj način motiviraju gradbu značenja jezičnih jedinica. Nadalje, kognitivni model ističe značenjski aspekt analize kao razinu od središnje važnosti (v. npr. Langacker 1987, Lakoff 1987 itd.). Nasuprot kognitivnogramatičkom pristupu, konstrukcijskogramatički pristup definira simboličku strukturu kao spoj značenjske i fonološke strukture te gramatičkog oblika. Kao minimalnu jedinicu analize ističe konstrukciju, koja može podrazumijevati bilo koji jezični spoj forme i značenja. Osim toga, taj pristup prepoznaje važnost sintaktičke razine, koja je u kognitivnom modelu bila potisnuta u drugi plan. Drugim riječima, konstrukcijskogramatički pristup prepoznaje kako se značenjska podloga jezičnih izraza treba promatrati putem konstrukcija kao najmanjih jezičnih jedinica. Navedene se konstrukcije promatraju kao sveza forme i značenja, a organizirane su kao kompleksna taksonomska mreža te na temelju odnosa dio – cjelina. U skladu s opisanim postavkama konstrukcijski je model djelomično kompatibilan s kognitivnim pristupom, s obzirom na to da se oba modela oslanjaju na uporabni model analize, no istodobno konstrukcijski model ne polazi isključivo od značenjske razine već prepoznaje važnost proučavanja i značenjske i sintaktičke jezične razine. U ovome ćemo radu razmotriti možemo li primjenom postavki obaju

pristupa (sukladno opisu u Žic Fuchs 2009) ostvariti zaokružen prikaz gradbe značenja domene glagola kretanja. Kao okosnica analize isticat će se događanje kretanja,¹ na temelju kojeg ćemo promatrati glagole kretanja kroz nekoliko analitičkih razina, o kojima će više riječi biti u nastavku.

Nadalje, u skladu s postavkama Raffaelli (2009), u ovom ćemo radu promatrati glagole kretanja iz sinkronijske i dijakronijske perspektive. U skladu s njezinim viđenjem gradbe značenja glagola kao polisemnih leksema iz dijakronijske perspektive te odnosa stabilnosti i dinamike smatramo kako ćemo potpun prikaz gradbe značenja te njihovu klasifikaciju u hrvatskome jeziku izgraditi na temeljitiji način oslonimo li se na obje navedene perspektive. U narednim ćemo poglavljima prikazati na koji ćemo način proširiti analitičke razine Raffaelli (2009) i pružiti dijakronijski prikaz gradbe značenja glagola kretanja te dijakronijske dinamičnosti analiziranih glagola koja je posljedična njihovu polisemnom ustroju.

U skladu s navedenim postavkama kognitivnog i konstrukcijskog modela koje smo upravo naveli, a koje ćemo detaljno razraditi u narednim poglavljima, u ovome ćemo se radu baviti glagolima koji kodiraju kretanje. Kretanje ćemo definirati kao translokaciju entiteta u prostoru, a analizom glagola kretanja provjerit ćemo u kolikoj su mjeri temeljne postavke navedenih teorijskih modela kompatibilne, a u kojim se aspektima uočavaju razlike među njima. Shodno činjenici kako brojna istraživanja ističu središnju ulogu koju glagoli imaju u gradbi rečenice te uspostavljanju odnosa među sudionicima izvanjezičnih situacija ovaj će rad nastojati produbiti spoznaje o leksikalizaciji kretanja analizirajući upravo glagole kao nositelje značenja translokacije. U radu se oslanjamo na uporabni model analize, odnosno zaključke ćemo donositi na temelju jezičnih podataka iz stvarne jezične uporabe. a koje ćemo crpiti iz mrežno raspoloživih korpusa, o kojima će više riječi biti u nastavku. U skladu s rezultatima preliminarnih istraživanja formulirali smo nekoliko ciljeva i hipoteza koje će nas voditi kroz ovu analizu, pa u nastavku opisujemo na koji ćemo način analizirati glagole kretanja u ovome radu.

¹ Prijevod pojma *event* kao „događanje“ preuzimamo od Žic Fuchs (2009: 71), koja taj termin navodi u sklopu rasprave o Vendlerovim tipovima glagolskih izraza, o čemu će kasnije biti riječi.

1.2. Ciljevi istraživanja i hipoteze

U skladu s predloženim teorijskim okvirom analize ciljevi su analize sljedeći: 1) klasifikacija glagola kretanja u hrvatskom jeziku (što podrazumijeva hipotezu kako ćemo spajanjem postavki kognitivnog i konstrukcijskog modela utemeljiti jasno definiran klasifikacijski sustav glagola kretanja koji će pružiti nove spoznaje o organizaciji leksikona u hrvatskom jeziku), 2) suodnos kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa jezičnoj analizi (koji podrazumijeva hipotezu o njihovoj djelomičnoj kompatibilnosti), 3) provjera sinkronijski izgrađenog klasifikacijskog sustava iz dijakronijske perspektive (uz hipotezu kako će dijakronijska analiza otkriti nove činjenice o ustroju glagola kretanja) te 4) raščlamba sintaktičke uvjetovanosti značenja glagola kretanja koja će rasvijetliti njihov sintaktičko-značenjski ustroj (uz hipotezu kako će dijakronijska analiza potvrditi važnost promatranja sintaktičkih osobitosti glagola za određivanje klasifikacijskog sustava glagola kretanja). U nastavku ćemo detaljnije pojasniti svaki od navedenih ciljeva te hipoteze koje svaki od njih podrazumijeva.

Kao prvi cilj ističemo klasifikaciju glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Naime, kao jedan od motivacijskih čimbenika koji su potaknuli nastanak ovoga rada jest relativni manjak radova koji se bave glagolima kretanja u hrvatskom jeziku. Nasuprot brojnim istraživanjima glagola kretanja u drugim jezicima (ponajprije engleskom i španjolskom, v. npr. Slobin 1996, Talmy 1991 ili Zlatev 2004, 2006) takva su istraživanja za hrvatski jezik malobrojna. U hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi ističu se ključni radovi Žic Fuchs (1982, 1989, 1991), koji se bave glagolima kretanja, a u posljednjem radu najavljuje se i konstrukcijskogramatički model analize (čiji se zaokružen prikaz iznosi u Žic Fuchs 2009). Nadalje, ističe se doktorska disertacija Kerovec (2012), koja raščlanjuje prostorne odnose u turskome jeziku te promatra na koji se način jezični elementi vežu uz prostorno iskustvo. U razmjerno velikoj se mjeri dotiče i implikacija analize prostornih odnosa na hrvatski jezik, kao i magistarski rad Vidović (2000), koja uspoređuje glagole kretanja u hrvatskom i poljskom jeziku. Nadalje, nekoliko se radova također bavi problematikom glagola kretanja i prostornih odnosa, npr. Pranjković (2001, 2009), Vidović Bolt (2002), Belaj (2007, 2008), Oraić (2006), Brala-Vukanović i Rubinić (2011), Katunar i Šojat (2011), Brala-Vukanović i Memišević (2012, 2014) ili Šarić (2014). Svi navedeni radovi otkrivaju vrijedne činjenice o pojmu kretanja te glagolima u suodnosu s prostornim značenjem, no prepoznali smo kako nijedan nije ponudio sveobuhvatnu klasifikaciju glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Zbog toga ćemo u ovome radu nastojati predstaviti klasifikacijski sustav glagola kretanja te ga argumentirati iz sinkronijske i

dijakronijske perspektive sukladno teorijsko-metodološkim postavkama koje ćemo detaljno predstaviti u kasnijim poglavljima.

Navedeni cilj kao jednu od hipoteza pretpostavlja postojanje sustava glagola kretanja koji je moguće teorijski utemeljiti te izdvojiti u odnosu na ostale glagole u hrvatskom jeziku, a koji ćemo definirati u skladu s kognitivnim i konstrukcijskim modelom analize te na taj način produbiti razumijevanje leksikona hrvatskog jezika u duhu navedenih teorijskih modela. Nadalje, nastojat ćemo razgraničiti glagole kretanja od srodnih glagola pokreta i micanja te ćemo objasniti kriterije na temelju kojih ćemo provesti navedeno razgraničenje. Zatim, u skladu s osnovnim postavkama kognitivnog pristupa o teoriji prototipa i fleksibilnim granicama među kategorijama, smatramo kako ćemo primjenom klasifikacijskog modela koji predlažemo u ovome radu teorijski utemeljiti te definirati glagole kretanja kao leksički segment glagolskoga sustava u hrvatskome jeziku. Nadalje, u skladu sa svojim modelom analize smatramo kako ćemo pristupom koji se oslanja na analizu događanja kretanja argumentirati klasifikaciju glagola kretanja na nekoliko sintaktički i značenjski uvjetovanih skupina.

Drugi cilj ovoga rada nastavlja se na prvi cilj, a to je provjera kompatibilnosti kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa jezičnoj analizi. Kao što smo ranije spomenuli, navedeni modeli analize ističu se svojim posebnostima, ali se u nekim dijelovima i podudaraju, o čemu će više riječi biti u narednom poglavlju posvećenom teorijskoj pozadini ovoga rada. Kako bismo realizirali navedeni cilj, najprije ćemo razmotriti gradbu značenja iz kognitivne perspektive promatrajući enciklopedijske podatke te ustroj događanja kretanja kao izvore podataka o značenjskom ustroju glagola kretanja. Konstrukcijski ćemo pristup analizi značenja dodatno razraditi u drugome dijelu ovoga rada, gdje ćemo dijakronijskom analizom konstrukcija i njihove dijakronijske dinamike nastojati prepoznati na koji se način šire značenjske strukture glagola kretanja kao polisemnih leksema te koliko konstrukcijska uvjetovanost pojedinih značenja utječe na klasifikacijski sustav glagola kretanja.

Hipoteza koja proizlazi iz takva pristupa podrazumijeva prepoznavanje djelomične kompatibilnosti dvaju navedenih modela. Naime, kao što smo ranije istaknuli, oba se modela oslanjaju na uporabni model analize, čije ćemo postavke u ovome radu provjeriti na primjeru glagola kretanja iz sinkronijske i dijakronijske perspektive. No, istodobno smo istaknuli kako navedeni teorijski modeli nisu potpuno kompatibilni (npr. u svojem temeljnom viđenju simboličke strukture) te pretpostavljamo kako će se razlike između dvaju modela koje ćemo detaljno predstaviti u poglavljima koja slijede odraziti i na opis i klasifikaciju glagola kretanja. U svezi s konstrukcijskom perspektivom ističemo kako u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi nismo naišli na radove koji bi se bavili problematikom dijakronijskog razvoja konstrukcija te

njihovim suodnosom s gradbom značenja iz dijakronijske perspektive. Zbog toga ovim radom želimo pridonijeti kontinuitetu konstrukcijskogramatičkih jezikoslovnih radova analizom glagolskoga značenja u suodnosu s konstrukcijama koje motiviraju širenje njihove značenjske mreže.

Nakon definiranja glagola kretanja i analize njihova ustroja u sklopu sustava glagola kretanja na temelju sintaktičko-značenjskih odrednica, sljedeći će nam cilj biti provjera sinkronijski izgrađenog klasifikacijskog sustava iz dijakronijske perspektive. Sukladno navodima Raffaelli (2009) o nedjeljivosti sinkronije od dijakronije te o odnosu stabilnosti i dinamike (v. Geeraerts 1997 ili Raffaelli 2009), nameće se logična hipoteza kako će analiza glagola iz sinkronijske i dijakronijske perspektive otkriti relativnu dijakronijsku stabilnost glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Ipak, istodobno smatramo kako će dijakronijska analiza otkriti neke dosad nove i neprepoznate činjenice o dijakronijskom ustroju glagola kretanja s obzirom na to da u prethodno spomenutim jezikoslovnim radovima također nismo uočili zaključke koji bi se mogli primijeniti na glagole kretanja kao značenjsku domenu iz dijakronijske perspektive.

Četvrti se cilj odnosi na sintaktički aspekt analize. Kao što smo ranije spomenuli, spajanjem postavki kognitivnog i konstrukcijskog modela analize, koji karakterizira isticanje važnosti sintagmatske analize za jezični opis, smatramo kako ćemo promatranjem sintaktičke uvjetovanosti značenja glagola kretanja također doći do novih podataka vezanih uz njihov sintaktičko-značenjski ustroj². Također, kao i u slučaju prethodnih ciljeva i hipoteza, u skladu s činjenicom kako se u navedenim radovima sintaktička uvjetovanost pojedinih glagolskih značenja ne raščlanjuje detaljno, možemo izreći preliminarnu hipotezu kako će dijakronijska analiza istaknuti važnost promatranja sintaktičkih osobitosti glagola koje će se odraziti na klasifikacijski sustav glagola kretanja. Takav smo slučaj prepoznali u analizi Žic-Fuchs (1991), koja klasifikaciju glagola kretanja u engleskom jeziku zasniva između ostalog i na kontekstnim odrednicama sintagmi izgrađenih oko glagola kretanja, što ćemo i mi primijeniti u svojem radu. Nakon promatranja navedene analitičke razine na sinkronijskom planu zaključke ćemo provjeriti na dijakronijskom planu. Pretpostavljamo kako će dijakronijski ustroj glagola pokazati dinamičnost i u pogledu leksikalizacije glagola kretanja u raznovrsnim sintaktičkim strukturama. Naime, u skladu s navodima Raffaelli (2009) o suodnosu stabilnosti i dinamike očekuje se da će se dinamičnost jezičnih struktura odraziti ne samo na značenjskom već i na sintaktičkom planu.

² Na relativno sličan način kognitivnolingvističkoj analizi glagolskoga značenja u slučaju domene glagola govorenja pristupa i Tuđman Vuković (2007, 2009, 2010).

Naposljetku, promatrat ćemo na koji se način dijakronijski izgrađuje suodnos sintaktičkih struktura i konstrukcija koje promatramo kao nositelje pojedinih značenja glagola kretanja kao polisemnih leksema. Kao što ćemo pokazati u poglavljima koja slijede, sintaktičke strukture i konstrukcije promatrat ćemo kao različite no međusobno povezane analitičke razine te ćemo raščlaniti na koji se način te zahvaljujući kojim mehanizmima s jedne strane ostvaruje dijakronijska sveza između konstrukcija i sintaktičkih struktura, a s druge strane na koji se način očituje dijakronijska dinamika sintaktičkih struktura te monosemnih i polisemnih konstrukcija.

1.3. Struktura rada

Uzimajući u obzir gore navedene ciljeve te hipoteze, naš će rad biti podijeljen u dva dijela; prvi dio će se baviti sinkronijskim sintaktičko-značenjskim ustrojem glagola kretanja, a drugi je dio posvećen dijakronijskoj analizi.

U drugom ćemo poglavlju najprije raščlaniti temeljne postavke kognitivnog i konstrukcijskog modela te prepoznati zajedničke i oprečne teorijske postavke koje ih karakteriziraju. Zatim ćemo raspraviti ulogu navedenih pristupa u dijakronijskoj semantici kako bismo istaknuli temeljne teorijske postavke koje ćemo primijeniti u kasnijoj analizi glagola kretanja. Na temelju tih postavki predstaviti ćemo pojam kretanja i izgraditi definiciju kretanja i glagola kretanja koja će nam poslužiti kao okosnica klasifikacije glagola kretanja u ovome radu. Nakon toga predstaviti ćemo detaljan model sintaktičko-značenjske analize koji namjeravamo primijeniti na odabrane glagole kretanja te raspraviti pojam generičnosti u odnosu na klasifikaciju glagola.

Nakon predstavljanja teorijsko-metodoloških postavki treće ćemo poglavlje započeti pregledom opisa glagola u hrvatskim gramatikama uz detaljan osvrt na pojam kretanja i glagole kretanja kako bismo uočili u kojoj se mjeri navedena skupina glagola prepoznaje u relevantnim radovima te kako bismo uočili na koji način takav opis možemo dopuniti i obogatiti rezultatima svoje analize. Usporedbom temeljnih viđenja kretanja od Aristotela do suvremenih kognitivnogramatičkih (Langacker 1987; Talmy 2003) i konstrukcijskogramatičkih modela (Zlatev i sur. 2004, 2006; Goldberg 1995, 2006) formulirati ćemo definiciju kretanja te glagola kretanja koja će nam poslužiti kao okosnica za odabir glagola kretanja. Nakon formuliranja i argumentiranja navedene definicije predstaviti ćemo odabrane glagole koje ćemo u skladu sa svojom definicijom kretanja smatrati glagolima kretanja. Uslijedit će detaljan prikaz teorijsko-metodološkog okvira analize koji ćemo primijeniti na odabrane glagole kretanja iz sinkronijske perspektive. Dotičan ćemo model analize u nastavku poglavlja razraditi prema četirima klasifikacijskim skupinama, čiji ćemo ustroj detaljno opisati u skladu s pripadajućim glagolima te teorijskim postavkama koje ćemo prethodno iznijeti u uvodnom dijelu poglavlja. Taj ćemo dio zaključiti sveobuhvatnim prikazom rezultata sinkronijske sintaktičko-značenjske analize te najaviti na koji ćemo način rezultate navedene analize raščlaniti te dopuniti u narednom poglavlju.

Četvrto poglavlje otvara drugi dio rada, koji će biti posvećen dijakronijskoj analizi. Taj ćemo dio započeti kratkim predstavljanjem temeljnih postavki dijakronijske analize iz

kognitivnogramatičke i konstrukcijskogramatičke perspektive. U nastavku ćemo dodatno razraditi ciljeve dijakronijske analize o kojima smo govorili u poglavlju 1. 2. Nadalje, prije početka dijakronijske analize argumentirat ćemo odabir glagola kretanja kojima ćemo se baviti u dijakronijskom dijelu, s obzirom na to da smo njihov odabir morali reducirati na dvanaest glagola iz razloga koje ćemo detaljno pojasniti u četvrtom poglavlju. Također, nastavno na podatke u poglavlju 2. 2. u tom ćemo dijelu rada rekapitulirati temeljne postavke dijakronijskog modela analize te ih dopuniti analitičkim razinama koje čine metodologiju analize u našem modelu dijakronijske analize. Nakon što predstavimo detaljan teorijsko-metodološki okvir analize, u nastavku poglavlja predstaviti ćemo odabranih dvanaest glagola pripadajućih skupina iz dijakronijske perspektive kako bismo dopunili njihov sintaktičko-značenjski opis predstavljen u trećem poglavlju te kako bismo istaknuli podatke koje je iznjedrila naša dijakronijska analiza. Dijakronijska analiza sastojat će se od opisa tipičnog značenja i njegove usporedbe s ishodišnim značenjem, provjere dijakronijske stabilnosti tipičnoga značenja, analize širenja značenja glagola te naposljetku opisa i klasifikacije glagola kao polisemnih leksema u duhu kognitivnog i konstrukcijskog modela analize.

Naposljetku, u petom poglavlju, odnosno zaključku, vratit ćemo se na ciljeve i hipoteze predstavljene u poglavlju 1. 2. te promotriti na koji način naš model analize potvrđuje odnosno pobija teorijske postavke te hipoteze koje smo ovdje formulirali, a koje smo temeljili na rezultatima preliminarnih istraživanja i ostalim radovima koji se bave problematikom sintaktičko-značenjskog ustroja glagola. Rad ćemo zaključiti otvorenim pitanjima te preporukama za daljnja istraživanja koja su motivirana zaključcima ovoga rada.

2. Teorijski temelji

2.1. Jezični opis iz kognitivnogramatičke i konstrukcijskogramatičke perspektive

2.1.1. Kognitivnogramatički model

Kognitivna lingvistika kao svoj temeljni cilj ističe pronicanje u pojmovni ustroj jezičnih struktura (Žic Fuchs 2009: 59). Javlja se u sedamdesetim godinama 20. stoljeća kao reakcija na temeljne postulate generativne gramatike, a to su³:

- 1) nativizam; jezična moć smatra se genetskom sposobnošću svakog pojedinca. Proizvod je univerzalne gramatike koja je genetski prisutna kod svih pojedinaca prilikom rođenja, a aktivira se i prilagođava parametrima pojedinog jezičnog okruženja u kojem pojedinac odrasta te koje mu omogućuje usvajanje dotičnog, materinskog jezika
- 2) usredotočenost na sintaksu; jezična se sposobnost sastoji od mogućnosti rekurzivnog kombiniranja zatvorenog skupa elemenata, odnosno riječi, čime se ostvaruje potencijalno neograničen broj jezičnih poruka. Takvo je kombiniranje omogućeno nizom pravila koja čine gramatiku jezika
- 3) modularnost; mozak sadrži zaseban jezični modul isključivo zadužen za procesiranje jezičnih informacija i proizvodnju pravilnih iskaza.

Takav je model jezičnog opisa u drugi plan stavljao kulturne, sociološke, povijesne i stilističke aspekte opisa, a značenjsku je razinu smatrao sekundarnom u odnosu na središnju, sintaktičku perspektivu. Što se tiče suodnosa sinkronijske i dijakronijske razine opisa, generativni je pristup smatrao nužnim strogo razgraničenje sinkronijske značenjske jezične strukture od dijakronijskih promjena, odnosno dijakronijske promjene nisu bile smatrane relevantnim elementom jezičnoga opisa (Sweetser 1990: 2). Kao reakcija na navedeni pristup javila se generativna semantika⁴, odnosno skup teorija objedinjenih pod navedenim nazivom (Mihaljević 1998: 164), koja je nastojala vratiti značenje u jezični opis. Mihaljević (1998: 163-9) navodi kako su njezine temeljne postavke pretpostavljanje apstraktne dubinske strukture izjednačene sa značenjskim prikazom rečenice, utemeljenje značenja u dubinskim strukturama, prožimanje sintaktičke i značenjske rečenične strukture, koje čine jednu razinu, te određivanje ovjerenosti rečenice u skladu s pretpostavkama koje proizlaze iz govornikovih vjerovanja ili

³ Za detaljniji pregled generativne sintakse, vidi npr. Mihaljević (1998).

⁴ Temeljne postavke generativne semantike formulirane su u radovima poput Postal (1972), Ross (1967) ili Lakoff (1971).

konteksta u kojem su pojavljuju. Na temelju implikacija tih, umnogome kognitivističkih postavki, kao i na temelju nekih od radova koji su najavili kognitivni pristup, npr. radovi Talmyja (1975) ili Fillmorea (1975), kognitivni model dobiva svoje službeno utemeljenje putem nekoliko temeljnih djela koja su obilježila početak novog pristupa jezičnom opisu, kognitivne semantike⁵. Radi se o djelima *Metaphors We Live By* Lakoffa i Johnsona (1980), *Foundations of Cognitive Grammar* (Langacker 1987) i *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind* (Lakoff 1987)⁶.

Daljnji razvoj kognitivnog pristupa jezičnoj analizi nastavio se u prilično heterogenim pravcima kao posljedica njegove interdisciplinarnosti i integrativne naravi, no unatoč tomu mogu se izdvojiti neka od načela kao temeljne postavke kognitivne teorije. Nasuprot objektivističkom pristupu, koji definira mišljenje kao manipuliranje apstraktnim simbolima izravno vezanima uz svijet te koji smatra kako je mišljenje atomističkog karaktera i neovisno o ljudskom tijelu, a može se formalizirati i opisivati na temelju istinitosnih vrijednosti, kognitivni pristup oslanja se na iskustvenu perspektivu. Navedena iskustvena perspektiva smatra se temeljem kategorizacije, koja u sklopu kognitivnog pristupa figurira kao jedan od žarišnih pojmova, s obzirom na to da kognitivni pristup jezik promatra kao sustav kategorija (Geeraerts 1997: 8). Drugim riječima, jezik se smatra repozitorijem znanja o svijetu, odnosno strukturiranim skupom značenjskih kategorija (Geeraerts 1997: 9). Nadalje, smatra se da se mišljenje temelji na globalnoj strukturi pojmovnog sustava, promatra se kao utjelovljeno (drugim riječima, ono se temelji na ljudskom tjelesnom iskustvu), ima geštaltni ustroj, kreativno je i može se opisati jedino uz pomoću kognitivnih modela. Iskustveni realizam posebno naglašava važnost ljudskog tijela za opojmljivanje izvanjezične stvarnosti; drugim riječima, opojmljivanje uvjetovano ljudskim tijelom i njegovom interakcijom s vanjskim svijetom ističe se kao polazišna točka istraživanja o spoznaji i jeziku (Cuenca i Hilferty 1999: 15).

Na temelju takva shvaćanja jezika kao instrumenta opojmljivanja, a oslanjajući se na radove Langackera (1987) i Lakoffa (1987), Cuenca i Hilferty (1999: 18–19) sintetiziraju sljedećih pet temeljnih postulata kognitivne lingvistike:

- 1) jezična analiza neodvojiva je od svoje kognitivne funkcije, što podrazumijeva uporabni pristup analizi

⁵ Ovaj će pregled kognitivnolingvističkih pojmova i ideja biti vrlo sažet, s obzirom na to da je riječ o području koje daleko nadmašuje opseg ovog rada, a ovdje smo ga predstavili kako bismo pružili uvod u istraživanje koje je izloženo u narednim poglavljima.

⁶ Znakovito je istaknuti kako je već u naslovu jednog od temeljnih radova kognitivnog modela navedena kategorizacija kao jedna od središnjih osobina ljudskog kognitivnog ustroja, a upravo to će biti jedan od ciljeva ovoga rada.

- 2) kategorizacija se ne ostvaruje na temelju nužnih i dovoljnih uvjeta koji određuju nepromjenjive granice među kognitivnim kategorijama. Upravo suprotno, kategorizaciju promatramo kroz prizmu pojmovnih struktura, prototipnih sveza te rodbinskih sličnosti koje određuju fleksibilne granice među kategorijama
- 3) jezik posjeduje inherentno simbolički karakter, zbog čega je njegova temeljna funkcija ostvarivanje značenja. Iz toga slijedi kako nije ispravno razdvajati gramatički aspekt od značenjskoga; gramatika ne čini formalnu ni autonomnu razinu reprezentacije, već je ona simbolična i nositelj je značenja
- 4) značenje predstavlja suštinu jezičnog opisa, a krećući od fonološkog oblika, gramatika izgrađuje značenjski sadržaj
- 5) priroda je jezika dinamična, a granice među zasebnim jezičnim razinama (leksik, morfologija i sintaksa) nisu stroge, što potvrđuje i Langacker pojašnjavajući kako navedene razine tvore kontinuum simboličkih struktura (Langacker 1986: 2). Ističe se problematičnost i neadekvatnost jezičnih modela opisa koji uključuju dihotomije kao što su dijakronija nasuprot sinkroniji, kompetencija nasuprot uporabi ili denotacija nasuprot konotaciji. Gramatika se promatra kao živi organizam koji se nalazi u procesu stalne evolucije (Cuenca i Hilferty 1999: 18–19).

Na temelju tih zajedničkih tvrdnji kognitivna lingvistika razvija se u vrlo heterogenim pravcima istraživanja. Kao neki od temeljnih aspekata kognitivnolingvističke analize jezika ističu se žarišne točke istraživanja navedene u nastavku.

- 1) Prototipni ustroj kategorija: U skladu s antropološkim i psihološkim istraživanja, odakle je ova teorija potekla, ona se primjenjuje prvenstveno na leksička i semantička istraživanja, ali i na ostale razine jezične analize. Oslanja se na model kategorizacije koji prihvaća kategorije s nejasnim granicama, a koje definiramo pomoću rodbinske sličnosti članova kategorije. Kategorije su prema tome sačinjene od prototipnih i perifernih članova.
- 2) Kognitivna semantika: Kognitivni pristup značenjskoj razini jezične analize oslanja se na model analize koji razmatra suodnos rječničkog i enciklopedijskog značenja (Žic-Fuchs 1991: 6). Što se rječničkog i enciklopedijskog značenja tiče, kognitivni pristup ističe kako su te dvije perspektive komplementarne i značenje se ostvaruje upravo zahvaljujući prožimanju dvaju navedenih elemenata (Lakoff 1987; Langacker 1987; Geeraerts, 1997; Raffaelli, 2009). Kognitivnosemantički model iznjedrio je analitičke

pojmove kao što su idealizirani kognitivni model (Lakoff 1987), kognitivna domena (Langacker 1986: 4), scene i okviri (Fillmore 1982) ili mentalni prostor (Fauconnier 1985). Kao što pojašnjava Blank (2003), ljudska spoznaja podrazumijeva brojne mentalne operacije, npr. grupiranje srodnih elemenata u domene, uspostavljanje sveza među sličnim i suprotnim elementima, raščlanjivanje kompleksnih scenarija na jasnije, manje scene, oblikovanje shema utemeljenih na liku i pozadini, prepoznavanje elemenata koji se ponavljaju itd. (Blank 2003: 43). Iz dijakronijske perspektive, ljudski jezici rasvjetljuju principe pomoću kojih su pojmovi bili verbalizirani tijekom povijesti, a navedene principe možemo rekonstruirati pomoću amalgama sinkronijskih i dijakronijskih istraživanja o kojima će kasnije biti riječi.

- 3) Teorija metafore: Iz kognitivnog gledišta (Lakoff 1987; Lakoff i Johnson 1980) metafora nije samo pjesnička figura već kognitivni mehanizam kojim obrađujemo apstraktne informacije na temelju opipljivih, jednostavnih i poznatih koncepata. Osim toga, Sweetser (1990: 19) je definira kao snažnu strukturirajuću silu koja djeluje na značenjske promjene te pojašnjava kako je metafora motivirana svezama našeg vanjskog iskustva i unutarnjih emotivnih i kognitivnih stanja (Sweetser 1990: 30). Iz dijakronijske perspektive Sweetser (1990) pojašnjava kako su brojne promjene leksičkog značenja prema gramatičkom značenju (drugim riječima, gramatikalizacija kao jedna od temeljnih područja kojima se bavi veliki broj dijakronijskih radova) motivirane metaforičkim pomacima. Objašnjava kako u tom slučaju dolazi do prijenosa referencije iz jedne semantičke domene u drugu, dok se istodobno zadržavaju strukturalni odnosi prisutni kod izvornog značenja. Kao primjer navodi englesku konstrukciju *the head of X* (u slučaju ljudskih entiteta), koja izražava odnos između dijela entiteta koji se nalazi na njegovu vrhu u odnosu na ostatak entiteta. Kada se takav shematski odnos preslika na entitete koji nisu ljudski, uočava se metaforički pomak. Na taj je način značenje leksema *head* generalizirano, odnosno izbljedjelo je (*bleaching*) jer se više ne odnosi na domenu ljudskoga tijela. Zbog toga Sweetser zaključuje kako se u slučajevima u kojima metafora djeluje kao mehanizam promjene smjer značenjske promjene kreće od konkretnog prema apstraktnome te upućuje na potrebu za promatranjem metafore kao značajnog čimbenika značenjskih promjena u sklopu leksičke semantike.

U skladu sa svim navedenim pojmovima izgradio se teorijski i metodološki aparat kognitivne lingvistike, a u nastavku ćemo iznijeti nekoliko temeljnih kognitivnogramatičkih i

konstrukcijskogramatičkih postavki te promotriti u kojoj su mjeri dotična dva modela kompatibilna⁷.

Kognitivna gramatika⁸ model je čiji je teorijski okvir izrastao iz radova npr. Talmyja (1975), Lakoffa i Johnsona (1980), Lakoffa (1987) i Fillmorea (1982), a njezine je teorijske postavke objedinio Langacker (1987) te je prvotno bila nazvana prostornom gramatikom (*space grammar*). U okviru kognitivne gramatike u primarnom fokusu jezičnog istraživanja leži značenje, koje prožima sve jezične razine. Kognitivna gramatika počiva na pojmovnom pogledu na jezično značenje koje se izgrađuje uz pomoć mehanizama gradbe značenja. Govornici mogu ovisno o svojoj perspektivi opojmiti određeni prizor na različite načine, što vodi k zaključku kako gradba značenja nije jednoobrazna, već se može ostvarivati na različite načine.

Jezična struktura počiva na uzorcima neuralne aktivnosti koji mogu biti usađeni u većoj ili manjoj mjeri te kao takvi stoje na raspolaganju govornicima kao prethodno oblikovane jedinice. Govornici će u danom trenutku aktivirati određeni uzorak, odnosno izraz ovisno o njegovu stupnju usađenosti te prikladnosti za dotično jezično događanje⁹, a na taj se način omogućuje kategorizacija raznovrsnih jezičnih izraza ovisno o njihovoj bliskosti ili udaljenosti u odnosu na prototip. Kao što je ranije spomenuto, kognitivnogramatička perspektiva podrazumijeva tri razine jedinica, i to značenjsku, fonološku i simboličku, dok na leksik, morfologiju i sintaksu gleda kao na kontinuum struktura.

Što se tiče značenjskog sadržaja, kognitivna gramatika izjednačuje značenje s opojmljivanjem. Drugim riječima, opojmljivanje može podrazumijevati bilo koji aspekt senzomotoričkog iskustva, kao i naše viđenje društvenog, kulturnog ili lingvističkog konteksta. Jezično značenje smatra se enciklopedijskim, što znači da u gradbi značenja neke jedinice govornici aktiviraju sveukupnost znanja i iskustava o određenoj pojavnosti na koju se jezična jedinica odnosi. Naposljetku, isti se pojmovni sadržaj može izgraditi na različit način uz pomoć mehanizama gradbe značenja. Neki su od takvih mehanizama sposobnost govornika da opojmljuje određenu pojavnost na raznim razinama apstrakcije odnosno specifikacije ili sposobnost usmjeravanja naše pažnje na pojavnost koja se u nekoj sceni ističe kao lik u odnosu na drugu jedinicu koja sudjeluje u istoj sceni kao pozadina. Talmy (2003: 184) definira lik (*Figure*) kao pojavnost u stvarnom ili zamišljenom pokretu čiji se položaj, putanja ili

⁷ Njihov suodnos i djelomičnu kompatibilnost ističu i npr. Žic-Fuchs (1991), Croft i Cruse (2004), Croft (2007) ili Stanojević (2013).

⁸ Sažetak se temelji na sveobuhvatnom pregledu kognitivne teorije u Ibarretxe-Antuñano (2012).

⁹ Pojam događanja u sklopu kognitivnog i konstrukcijskog modela bit će detaljnije objašnjen u poglavlju 2. 3.

usmjerenost smatra varijablom koja se nalazi u fokusu pozornosti. Nasuprot tomu, pozadinu (*Ground*) smatra referentnom pojavnošću koja u referentnom okviru zauzima statični položaj, a u odnosu na njezin položaj, putanju ili usmjerenost opojmljujemo kretanje lika. U skladu s takvim viđenjem odnosa lika i pozadine (odnosno primarnog i sekundarnog lika) ističe se važnost perspektive govornika, koji će ovisno o svojem viđenju i izvanjezičnom kontekstu pojmovno i jezično oblikovati scenu na način koji mu se čini najprihvatljivijim.

Što se tiče gramatičke strukture, svim se gramatičkim konstrukcijama podrazumijeva simbolička osnova, a uloga je gramatike strukturiranje i simboliziranje pojmovnog sadržaja. U svezi s gramatičkim pravilima, kognitivna gramatika (u skladu s Langackerovim (1987) viđenjem) shvaća konstrukciju kao konstrukcijsku shemu, odnosno kompleksnu simboličku strukturu čije su sastavnice shematizirana oprimjerenja konkretnih jezičnih elemenata (npr. konstrukcija „Pridjev + Imenica“ predstavlja shematizaciju kombinacija kao što su *velika kuća*, *crveni automobil* itd.). U ovome je pogledu kognitivna gramatika komplementarna konstrukcijskoj gramatici, o kojoj će više riječi biti u narednom odsječku. Naime, budući da u ovome radu nastojimo pokazati kako su kognitivnogramatički i konstrukcijskogramatički pristup jezičnoj analizi u velikoj mjeri komplementarni, dok ćemo u narednim poglavljima raspraviti i njihove razlike, navedene ćemo temeljne postavke kognitivnog pristupa usporediti s temeljnim postavkama konstrukcijskog modela analize. Nadalje, raščlanjene elemente dvaju navedenih teorijskih modela primijenit ćemo i oprimjeriti i u sklopu dijakronijske analize glagola kretanja u drugom dijelu ovoga rada. No prije toga, promotrimo na koji način konstrukcijskogramatički model pristupa jezičnoj analizi.

2.1.2. Konstrukcijskogramatički model

Konstrukcijska gramatika¹⁰ podrazumijeva grozd kognitivnolingvističkih pristupa koje možemo podvesti pod zajednički nazivnik konstrukcijskih pristupa. Kao najvažniji radovi koji su postavili temelje i najavili konstrukcijski pristup ističu se radovi Fillmorea, Kaya i O'Connor o konstrukciji *Let alone* (1988) kao i Lakoffova (1987) studija o *there*-konstrukciji.

U konstrukcijskom pristupu¹¹ kao temeljna jedinica jezične strukture ističe se konstrukcija, odnosno spoj kompleksne gramatičke strukture i njezina značenja, a konstrukcije

¹⁰ Sažetak konstrukcijske gramatike slijedi detaljan pregled konstrukcijskih teorijskih modela u Croft (2007).

¹¹ Croft (2007) detaljno objašnjava na koji je način konstrukcijski model opisa divergirao kod pojedinih autora, tako da ustvari možemo govoriti o konstrukcijskim gramatikama ovisno o različitim elementima i aspektima opisa na koje pojedini autori stavljaju naglasak. Detaljna analiza konstrukcijskogramatičkih modela nadmašuje opseg ovog rada, zbog čega ćemo se zadržati na obilježjima konstrukcijskog modela koja su u većoj mjeri zajednička

su organizirane u mrežu konstrukcija. One podrazumijevaju bilo koji aspekt jezičnog značenja na bilo kojoj razini i to morfološkoj, npr. tvorba množine u engleskom jeziku sufiksacijom imeničke osnove alomorfnom nastavka *-s* (Croft 2007: 470), sintaktičkoj, npr. rezultativna konstrukcija [*NP Verb NP XP*] u rečenici *I had brushed my teeth very smooth* (Goldberg 1995: 181), ili leksičkoj, gdje se npr. složenice promatraju kao konstrukcije čije su sastavnice morfološki povezane (Croft 2007: 471). Konstrukcija se ne promatra kao neorganizirani skup, već se smatra „strukturiranim inventarom govornikova znanja o jezičnim konvencijama“ (Langacker 1987: 57). Kao primjer sintaktičke konstrukcije koja funkcionira kao nositelj značenja Ibarretxe-Antuñano i Valenzuela (2010: 30) navode primjer španjolske konstrukcije „*¡qué NOMBRE más ADJETIVO!*“, npr. *qué playa más buena* ‘prekrasne li plaže’, gdje su elementi *qué* i *más* fiksirani elementi konstrukcije, a preostali elementi (imenica i pridjev) predstavljaju varijable na čija se mjesta može umetnuti bilo koji leksem koji odgovara navedenim sintaktičkim kategorijama (npr. *qué comida más mala* ‘užasne li hrane’). Značenjska okosnica te konstrukcije jest pojam divljenja ili čuđenja, koja u suodnosu s navedenom sintaktičkom konfiguracijom osigurava stabilnost značenja konstrukcije.

Nadalje, kao jednu od osobina koju konstrukcijski pristup dijeli s kognitivnogramatičkim pristupom Ibarretxe-Antuñano i Valenzuela (2010: 29) navode promatranje jezika iz uporabne perspektive, o kojoj će više riječi biti u poglavlju posvećenom metodološkom okviru ovoga rada. Iz perspektive uporabnog modela jezični se izrazi ne smatraju urođenim obrascima, već proizlaze iz svakodnevne jezične uporabe. Ovisno o učestalosti pojavljivanja sintagmi u uporabi njihove se osobine na neki način međusobno povezuju i uobličuju u relativno stabilne i autonomne obrasce koji se nazivaju konstrukcijama. Na taj se način konstrukcije stvaraju od nižih razina prema višima, odnosno kreće se od riječi, kolokacija ili idiosinkratičnih izraza uz koje se s vremenom vežu druge riječi ili sintagme, stvarajući pritom konstrukcije koje tijekom tog procesa postaju sve apstraktnije, odnosno shematičnije, sve dok ne postignu maksimalnu razinu općenitosti (shematičnosti), npr. „Glagol + Imenska Sintagma“ (Ibarretxe-Antuñano i Valenzuela 2010: 29).

Što se tiče pristupa idiomima i idiosinkratičnim jezičnim strukturama, koje je generativni teorijsko-metodološki model promatrao kao marginalne elemente jezičnog opisa, konstrukcijski im model pridaje mnogo veću važnost. Nasuprot ranijim pristupima idiomatičnim strukturama Fillmore, Kay i O'Connor (1988) pristupaju im kao konstrukcijama te ih objašnjavaju kao kategorije koje se mogu oprimjeriti različitim riječima ili frazama. Na

svim konstrukcijskim pristupima te istaknuti one modele koji će biti posebno važni za analizu glagola kretanja provedenu u ovome radu.

primjer, idiomatičnu sintagmu *The bigger they come, the harder they fall* ‘Tko visoko leti, nisko pada’, objašnjavaju konstrukcijskom formulom „*the X-er the Y-er*“ te ističu kako je navedeni konstrukcijski uzorak vrlo produktivan. Naime, uz pomoć navedene konstrukcije značenje se izgrađuje s jedne strane zahvaljujući fiksiranim dijelovima konstrukcije (u ovom slučaju određenim članovima *the*), a s druge se strane značenje modificira uz pomoć raznih leksema i sintagmi koji mogu zauzimati preostala mjesta u navedenoj konstrukciji, npr. *The more, the merrier* ‘Što više to bolje’ ili *The more carefully you do your work, the easier it will get* ‘Što pažljivije radiš to će ti ići lakše’ (Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 506–7).

U sklopu kognitivne gramatike hrvatskog jezika Belaj i Tanacković Faletar (2014) raspravljaju o suodnosu kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa, gdje polemiku o teorijskim postavkama dvaju navedenih modela često potkrjepljuju glagolima kretanja, koji će u ovome radu poslužiti kao temelj provjere kompatibilnosti kognitivnog i konstrukcijskog modela jezičnog opisa. Na primjer, u okviru usporedbe sekvencijalnog i skupnog promatranja Belaj i Tanacković Faletar (2014) navode kako se neko događanje može promatrati skupno (npr. *Njegov odlazak od kuće*) ili dinamično, odnosno sekvencijalno (npr. *On je otišao od kuće*), gdje takva glagolska konstrukcija „predstavlja relacijski profil (...) kojim se aktivira sekvencijski slijed pojedinačnih etapa u procesu odlaska“ (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 46). Uspoređujući kognitivne i užekonstrukcijske pristupe (npr. pristup Goldbergove), Belaj i Tanacković Faletar (2014) ističu kako užekonstrukcijski pristupi minimaliziraju doprinos glagola značenjskoj interpretaciji neke konstrukcije (a kao dominantnu odrednicu značenja takvi pristupi ističu samu konstrukciju), zbog čega se fokusiraju na analizu konstrukcija kao što je konstrukcija uzrokovanog kretanja. Na jednom od temeljnih primjera koji navodi Goldberg (1995), *Sam sneezed the napkin off the table* ‘Sam je otkihnuo salvetu sa stola’, Belaj i Tanacković Faletar zaključuju kako se užekonstrukcijski pristupi pretjerano bave idiosinkratičnim konstrukcijama, zanemarujući istodobno daleko učestalije regularne uporabe navedenog glagola *sneeze* ‘kihnuti’. Nadalje, tvrde kako je glavni problem užekonstrukcijskih pristupa zanemarivanje i neprepoznavanje uporabnih smislova glagola koje on može imati u stanovitim konstrukcijama, to jest brkanje pojmova značenja i uporabnih smislova (Belaj i Tanacković Faletar, 2014: 52). Smatraju kako glagoli nemaju značenje nužno određeno njihovim pojavljivanjem u nekoj konstrukciji, odnosno uporabnom smislu, te se nadovezuju na Langackerovu (2005) kritiku modela Goldbergove, gdje navodi da takvo gledanje na značenjsku strukturu glagola vodi svojevrsnom negiranju polisemije.

Navedene tvrdnje Belaja i Tanackovića Faletara (2014) iz drukčije perspektive promatra Žic Fuchs (2009). Naime, Žic Fuchs (2009: 166) prihvaća Langackerov (2005: 105) prikaz

razlika kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa, gdje se gradba simboličkih struktura u kognitivnom modelu promatra kao spoj semantičkih i fonoloških struktura, a u konstrukcijskom modelu kao spoj semantičkih struktura, gramatičkog oblika i fonološke strukture. Na taj način Žic Fuchs ističe kako je temeljna razlika kognitivnogramatičkog i konstrukcijskog modela u tome što potonji model u definiciju simboličke strukture uključuje gramatiku, koja u kognitivnom modelu (sukladnom ranije opisanom Langackerovu pristupu) ne čini dio te definicije. Drugim riječima, primjeri kao ranije istaknut primjer Goldbergove (1995: 9) ističu se kao potvrda gramatičnosti inherentne konstrukcijskom pristupu, kojem Žic Fuchs daje prednost u svojoj analizi *present perfecta*. Naime, u njezinu opisu značenja *present perfecta* ističe se kako se njegova značenja ne mogu objasniti shematskim objedinjavanjem različitih značenja, već se na njih gleda kao na polisemne konstrukcije (Žic Fuchs 2009: 166–167).

Na navedenim zaključcima Žic Fuchs (2009) počivat će teorijsko-metodološki okvir analize glagola kretanja u ovome radu. Naime, gradbu značenja glagola kretanja te njihovu klasifikaciju u sustavu hrvatskoga jezika nećemo temeljiti na shematskim pojmovima, već ćemo nastojati prepoznati koji se elementi sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa profiliraju tim jezičnim elementima. Nadalje, vrijednost konstrukcija nećemo prepoznavati u analizi idiosinkratičnih jezičnih elemenata na način koji primjenjuju Belaj i Tanacković Faletar (2014), već ćemo promatrati konstrukcije kao motivacijski čimbenik koji nosi značenje pojedinih značenja glagola kretanja kao polisemnih leksema. Na primjer, u slučaju glagola *gaziti* kao polisemnog leksema uočili smo konstrukciju ‘X + *gaziti* + Y’, koji nosi tri značenja toga glagola i to ‘stupajući nabijati, gnječiti’ (npr. *psi gaze cvijeće*), ‘uništavati, moriti, tlačiti’ (npr. *Perasović i njegovi suradnici...gaze igrače*) i ‘kršiti, narušavati’ (npr. *jedan narod ne smije gaziti prava drugih naroda*). Učinkovitost navedenog pristupa provjerit ćemo u drugom dijelu rada, gdje ćemo promatrati na koji se način konstrukcijska polisemija (u skladu s opisom Goldberg 1995: 33), a koja je razvidna iz upravo navedenog primjera glagola *gaziti* i pripadajuće konstrukcije, odražava na gradbu značenja odabranih glagola kretanja. No više riječi o tome slijedi u narednim poglavljima, gdje ćemo detaljno prikazati svoj model sinkronijske i dijakronijske analize.

Na sličan način ovoj problematici pristupa i Katunar (2015), koja proučava suodnos glagola i regiranih prijedloga te u sklopu analize glagolsko-prijedložnih konstrukcija također promatra u kolikoj su mjeri kognitivni i konstrukcijski teorijsko-metodološki aparat kompatibilni te na koji način izgrađuju precizan jezični opis. U svojem se radu odmiče od viđenja značenjske strukture prijedloga u modelu analize Belaja i Tanackovića Faletara (2014),

koji opisu značenja prijedloga pristupaju u skladu s Langackerovim (1987) modelom temeljeći ga na shematskim pojmovima koji objedinjuju značenja pojedinih prijedloga. Na primjer, u slučaju prijedložnog genitiva ističu kako se radi o značenju prijedloga temeljenom na objedinjujućoj shemi ishodišta, kao u primjeru *odvojili su se od gomile*. Navedeni primjer Belaj i Tanacković Faletar objašnjavaju kao razradu sheme ishodišta koja u sprezi s glagolom kretanja (*odvojiti se*) profilira odvajanje trajektora u odnosu na genitivom kodirani orijentir (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 310). Nasuprot tomu, Katunar (2015) promatra prijedložno značenje u skladu s konstrukcijskom perspektivom na način da definira regirane prijedloge kao one koji stoje u odnosu jake rekcije s glagolom te čine nužnu i obveznu glagolsku dopunu (Katunar 2015: 127). Nadalje, značenjski ustroj prijedloga raščlanjuje u sklopu analize glagolsko-prijedložnih konstrukcija koje profiliraju nova i zasebna značenja zahvaljujući supojavljivanju glagola i pojedinih prijedloga, kao u primjeru *Vjerujem Marku na riječ* nasuprot *Vjerujem u Markovu nevinost*, gdje se uočava kako na temelju supojavljivanja glagola *vjerovati* i prijedloga *u* nastaje zasebna značenjska jedinica sa specifičnim značenjem (Katunar 2015: 128).

Na taj način ponovno se ističe važnost promatranja sinergije sintaktičke i značenjske razine analize s ciljem što preciznijeg opisa značenja jezičnih jedinica, što ćemo primijeniti kao jednu od okosnica svojeg modela analize glagola kretanja. Kasnija će sinkronijska analiza glagola kretanja u hrvatskom jeziku pokazati u kolikoj su mjeri navedene tvrdnje primjenjive na analizu značenjskog polja glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Naime, u ovome radu krećemo od pretpostavke kako kombiniranjem postavki kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela analize možemo otkriti na koji način leksičko značenje i konstrukcijsko značenje utječu na značenjsko polje glagola kretanja i to na sinkronijskom i dijakronijskom planu. Kao zajednički fokus kognitivnogramatičkih i konstrukcijskogramatičkih pristupa ističe se uporabni model analize i inherentna dinamičnost u razvoju značenjskih kategorija, o kojima ćemo detaljnije govoriti u kasnijim poglavljima, dok smo kao temeljnu razliku ranije istaknuli prepoznavanje gramatičnosti, koja je u skladu s konstrukcijskogramatičkim modelom analize. Nakon što provjerimo na koji se način i zahvaljujući kojim čimbenicima izgrađuje sinkronijska kohezija klasifikacijskih skupina glagola kretanja, u drugom ćemo dijelu rada provjeriti zaključke o sinkronijskom pojmovnom ustroju značenjskog polja glagola kretanja na dijakronijskom planu, gdje pretpostavljamo kako će raščlamba suodnosa konstrukcija i značenja koja one nose otkriti nove i dosad neotkrivene podatke o dinamičnoj gradbi i značenjskom ustroju značenjskog polja glagola kretanja. No prije nego što nastavimo s analizom spomenutog polja, vratit ćemo se načas na ranije spomenut suodnos sinkronijske i dijakronijske analize. Naime, budući da je cilj ovoga rada opis

sinkronijske klasifikacije glagola kretanja te usporedba s dijakronijskim razvojem dotičnoga polja, potrebno je istaknuti temeljne postavke dijakronijske semantike u duhu koje ćemo pristupiti dijakronijskoj analizi u drugome dijelu ovoga rada.

2.2. Temeljne postavke dijakronijske semantike

U prethodnom smo odlomku iznijeli temeljne teorijske postavke kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa te smo naznačili kako će cilj ovoga rada biti dvojak, odnosno nastojat ćemo predstaviti sinkronijsku klasifikaciju glagola kretanja u hrvatskome jeziku, koju ćemo nakon toga provjeriti na dijakronijskom planu. U skladu s takvim ciljevima, a u duhu kognitivnog pristupa, koji će nam poslužiti kao teorijski okvir ovoga rada, potrebno je opisati na koji način dijakronijska analiza nalazi svoje mjesto u suvremenim kognitivnolingvističkim analizama jezičnih pojava.

Bybee (2007: 980) navodi kako dijakronijska perspektiva rasvjetljuje međuodnos leksikona i gramatike te pruža uvid u kognitivnu pozadinu fonoloških i gramatičkih oblika. Ukazuje na visoko specifične (a istodobno kategorijski organizirane) reprezentacije koje se neprestano mijenjaju te na taj način odražavaju posebnosti vezane uz jezičnu uporabu, kao što su npr. fonološka redukcija, nova inferencijalna značenja ili novi uporabni konteksti. Navodi kako se sve jezične promjene odvijaju postupno, a u skladu s time sve su gramatičke kategorije stupnjevito organizirane. Zbog toga upravo kognitivnolingvistički model analize, koji karakteriziraju stupnjevite kategorije i analitički fokus na promjene u jezičnoj uporabi, čini vrlo prikladan model, u kojem se promjena ne promatra isključivo kao potencijalno moguća pojava već se ističe kao neizbježna činjenica koja utječe na jezični sustav. Bybee (2007: 981) zaključuje kako se gramatika stvara i obnavlja jezičnom uporabom, a mehanizmi promjene koji izgrađuju gramatiku jezika uronjeni su u jezičnu sposobnost te se javljaju sinkronijski u sklopu jezične uporabe. Upravo zato analiza jezičnih struktura ne smije zaobilaziti dijakronijske jezične promjene te mora uzimati u obzir mehanizme koji ih omogućuju.

Promotrimo li povijest istraživanja jezičnih pojava iz dijakronijske perspektive, kao discipline srodne dijakronijskoj semantici ističu se na prvome mjestu etimologija te historijska semantika. Kao što objašnjava Raffaelli (2009: 13–28), etimologija i dijakronijska semantika dijele povijesnu perspektivu proučavanja značenja i značenjski fokus istraživanja, no među njima postoje i bitne razlike. Temeljni su ciljevi etimologije utvrđivanje podrijetla riječi, odnosno njezina etimona¹² (npr. psl. *straxъ, koji je etimološki povezan sa suvremenim leksemom *strah*) i prepoznavanje modela koji dovode do značenjskih promjena tijekom jezičnog razvoja riječi (kao kod navedenog primjera gdje se, na temelju usporedbe psl. oblika *straxъ s ie. korijenom *sterH- u značenju ‘ukočen, ukočiti se’, ističe pojmovna sveza

¹² Raffaelli (2009: 15) definira etimon kao morfonološko i značenjsko ishodište određenog leksema.

‘ukočenost’ → ‘strah’). No, etimologija se zadržava na prepoznavanju pojmovne sveze, ali se ne upušta u objašnjenja mehanizama koji dovode do takvih sveza. Za razliku od toga, dijakronijska se semantika bavi upravo takvom analizom; drugim riječima, ona nastoji utvrditi čimbenike koji dovode do značenjskih promjena te opisati susljedne pojavnosti leksičko-značenjskih struktura (Raffaelli 2009: 18).

Uz etimologiju se kao srodna disciplina ističe historijska semantika, pa pogledajmo na koji se način dijakronijska semantika izgradila u odnosu na etimologiju i historijsku semantiku.

U skladu s opisom razvoja historijske semantike u Eckardt, von Heusinger i Schwarze (2003: 2–5), začetke jezične, dijakronijske analize pronalazimo kod Wilhelma von Humboldta, koji je proučavao suodnos jezika i kulture nastojeći otkriti koji su događaji i okolnosti utjecali na sinkronijsko stanje jezika. Proučavajući dijakronijski odnos latinskog i romanskih jezika, utvrdio je kako je do razvoja romanskih jezika došlo posljedično promijenjenim društvenim i političkim uvjetima unutar latinske govorne zajednice, odnosno tvrdi kako se jezici prepušteni sami sebi jedino razvijaju, dok je njihova propast uzrokovana samo vanjskim katastrofama. Njegovo je viđenje dijakronijskog odnosa jezika i društvenog konteksta dijelio i Hermann Paul, koji je isticao dijakronijska istraživanja kao dominantna u odnosu na sinkronijske jezične analize, koje je smatrao sekundarnima (Eckardt, von Heusinger i Schwarze 2003: 4). Na taj je način smjestio lingvistička istraživanja u širu povijesno-društvenu perspektivu, s obzirom na to da je u brojnim radovima pisao o suodnosu čovjeka i društva. Na taj su način jezična istraživanja u 19. st. usko vezana uz društvene znanosti, a jezik se promatrao kao povijesni entitet, odnosno smatralo se kako je potpuni uvid u jezik moguć isključivo uz ostvarenje uvida u njegov povijesni razvoj.

U dvadesetom je stoljeću došlo do promjene stava o istraživanjima povijesti jezičnih pojava. Naime, u duhu strukturalizma povijesna su istraživanja potisnuta u drugi plan u odnosu na sinkronijska jezična istraživanja, koja su empirijski proučavala jezične pojave na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, semantičkoj i pragmatičnoj razini (Eckardt, von Heusinger i Schwarze 2003: 5–6). Što se semantičkih istraživanja tiče, semantika se proučavala kao sinkronijska disciplina, pri čemu se jezik smatralo stabilnim sustavom, a povijesne faze koje su vodile do takva sustava nisu činile središnji dio jezičnog opisa. Na taj se način proučavanje semantike razdvojilo u dva pravca; s jedne strane razvoj je tekao u duhu formalne logike putem pravaca kao što je semantika diskursa (npr. Kamp i Reyle), generativna leksička semantika (prema Pustejovskom) ili formalna pragmatika (u duhu npr. Kadmona ili Meya). Nasuprot takvu pristupu, jezične promjene nalazile su se u središtu istraživanja u radovima Bréala, Meilleta, Sterna ili Ullmanna, koji su jezične promjene promatrali u skladu s istraživanjima

uzoraka promjene kao što su metafora, metonimija, leksička polja ili gramatikalizacija (Eckardt, von Heusinger i Schwarze 2003: 6). Također, istraživanja u duhu Geeraerts (1997) pristupaju jeziku na temelju suodnosa lingvistike i opće psihologije, pri čemu jezična istraživanja podrazumijevaju elemente kao što su prototipovi ili odnos lika i pozadine (npr. kod Kocha 1999), što dovodi historijsku semantiku u svezu s temeljnim postavkama ranije opisanog kognitivnog pristupa. Kako navodi Raffaelli (2009: 52), dok se historijska semantika bavi poviješću jezičnih promjena i uzrocima promjena, dijakronijska semantika promatra povijest jezičnih promjena iz šire perspektive¹³. Njezino se proučavanje također temelji na uporabnom modelu analize o kojem će više riječi biti kasnije, a na ovome ćemo mjestu istaknuti jednu od temeljnih postavki uporabnog modela, odnosno tezu kako se jezične reprezentacije promatraju kao pojava u nastanku, a ne kao entitet koji je pohranjen u svojevrsnom okamenjenom, fiksiranom obliku. Drugim riječima, jezične se jedinice promatraju kao kognitivne rutine, odnosno ponavljajući uzorci mentalne aktivacije (Kemmer i Barlow 2000: xii), zbog čega se dijakronijska perspektiva nameće kao jedan od temeljnih modela analize pomoću kojeg možemo ostvariti uvid u način na koji se jezične jedinice izgrađuju tijekom svojeg dijakronijskog razvoja.

Raffaelli (2009: 53–54) navodi kako se dijakronijska semantika bavi trima vidovima proučavanja leksičko-značenjskih struktura, koje ćemo opisati u narednim trima odjeljcima.

a) Polisemni leksemi opisuju se kao sinkronijski odraz dijakronijskih promjena.

Važnost polisemije za kognitivni model analize neprijeporna je i brojna se kognitivnolingvistička istraživanja temelje upravo na proučavanju polisemije (Raffaelli 2015: 196). Kao što ističe Taylor, polisemija je svjedok o tome na koji način govornici sinkronijski kategoriziraju, ili na koji su način dijakronijski kategorizirali, pojave koje ih okružuju, a ukazuje i na njihovo opojmljenje navedenih promjena. Polisemija se promatra kao pojmovna nužnost u semiotičkom sustavu koji je u stanju stalne i neprekidne promjene, a podrazumijeva dinamički aspekt pojmovne strukture (Taylor 2003: 471). Promotrimo li polisemiju u okviru sinkronijskih i dijakronijskih istraživanja, Raffaelli definira polisemne lekseme kao zrakasto ustrojene kategorije s prototipnim značenjem oko kojega se na temelju principa rodbinske sličnosti organiziraju ostala značenja ili značenjske nijanse (Raffaelli 2009: 57). Nadalje, ističe važnost

¹³ Detaljan pregled povijesnog razvoja dijakronijske semantike te analizu njezina odnosa prema etimologiji i historijskoj semantici vidi u Raffaelli (2009) ili Eckardt, von Heusinger i Schwarze (2003).

proučavanja polisemije u sklopu kognitivnog modela posebice stoga što kognitivna perspektiva smatra polisemiju odrazom enciklopedijskih podataka, odnosno znanja o svijetu organiziranog na način da čine značenjske podatke, odnosno jezične strukture (Raffaelli 2009: 57; 2015: 197).

U skladu s istaknutom važnošću pojma polisemije i polisemnih leksema, koje dijakronijska semantika proučava, u fokusu je dijakronijskih analiza način na koji se na temelju sinkronijske analize polisemnog leksema mogu rekonstruirati dijakronijski procesi koji su doveli do takve značenjske strukture leksema. Naposljetku, polisemija predstavlja sinkronijski odraz dijakronijskih promjena stoga što sinkronijska značenjska struktura pojedinog jezičnog elementa odražava njegov dijakronijski razvoj; drugim riječima, pojedina su značenja polisemnog leksema nastajala u različitim povijesnim fazama njegova razvoja (Raffaelli 2015: 196; Sweetser 1990: 19). Navedenu pojavu Raffaelli (2015: 196–7) opimjeruje leksemom *miš*, čije je tipično značenje ‘glodavac’ u recentnijoj fazi razvoja leksema obogaćeno značenjem ‘računalnog pomagala’.

- b) Dijakronijska se semantika bavi i opisom i klasifikacijom čimbenika koji su uzrokovali značenjske promjene.

Kao temeljni fokus dijakronijske semantike ističe se jezična promjena, koju Blank, u skladu s temeljnim postavkama kognitivnog pristupa, definira kao „posljedicu inherentnih osobina ljudskog uma i ljudske društvene interakcije“ (Blank 1999: 63), a čime se nadovezuje na Kaya (1975: 262), koji navodi kako je svaka dijakronijska promjena posljedica sinkronijske heterogenosti govornih zajednica. Lüdtke (1997: 50) objašnjava promjenu u jezičnom sustavu na način da se ona odvija u tri faze, i to: POČETAK → POSREDNIK → ISHOD (odnosno KREATIVNOST → OPONAŠANJE → RAZLIKA, ili INOVACIJA → DIFUZIJA → REZULTAT). Objasnjava kako početak promjene čini ljudska kreativnost i to u jedinstvenom govornom činu. Tijekom druge faze odvija se imitacija i ponavljanje inovacije od strane ostalih govornika, a u fazi ishoda dolazi do promjene u jezičnom sustavu. Budući da takav shematski prikaz zahtijeva detaljniji opis svake od pojedinih faza, dijakronijska se semantika posvećuje upravo proučavanju čimbenika značenjskih promjena. Proučavajući čimbenike promjene, dijakronijska semantika nastoji rasvijetliti i rekonstruirati susljednost leksičko-značenjskih struktura. U skladu s prethodno navedenim opisom polisemnih leksema, razvidno je kako na nastanak polisemije tijekom stanovitog vremenskog razdoblja djeluju određeni mehanizmi koji utječu na razvoj pojedine jezične jedinice (Raffaelli 2009: 145). Na temelju brojnih prethodnih

radova koji polemiziraju o izvorima, uzrocima, razlozima ili mehanizmima jezičnih promjena¹⁴, ovisno o terminologiji i pristupu pojedinih autora, Raffaelli (2009) predlaže sljedeći model klasifikacije, koji ćemo prihvatiti kao model opisa dijakronijskih promjena u ovome radu.

Kao prvo, razloge značenjskih promjena Raffaelli dijeli na kognitivno-jezične, inovativne i društvene razloge. Kognitivno-jezične razloge opisuje kao one koji se aktiviraju spregom kognitivnih i jezičnih sposobnosti, a kao primjer navodi pridjev *možebitan* (ili kao prilog *možebitno*), koji je nastao od dvaju glagola, i to modalnoga glagola *moći* i pomoćnoga glagola *biti*. Transformacijom tih dvaju glagola oblikovan je novi pridjev (ili prilog) s novim značenjem koji leksikalizira novi koncept u odnosu na sintagmu *može biti da*. Kao poticaj za stvaranje toga leksema Raffaelli ističe i unutarjezične i izvanjezične čimbenike, s obzirom na to da je navedeni pridjev vjerojatno oblikovan kao sinonimski parnjak posuđenici *eventualan* (Raffaelli 2009: 154). Iz navedenog je primjera vidljivo kako kognitivno-jezični razlozi podrazumijevaju potrebu za mentalnim procesiranjem stvarnoga svijeta i za komunikacijom o novome sadržaju te utjecaj jezičnih struktura na oblikovanje novih jezičnih elemenata (Raffaelli 2009: 154). Što se inovativnih razloga tiče, Raffaelli (2009: 156-8) navodi kako je riječ o modifikaciji onoga što npr. Meillet ili Ullmann¹⁵ nazivaju povijesnim razlozima koje objašnjavaju kao promjene u izvanjezičnome svijetu vezane uz nove običaje, predmete, životne navike, aktivnosti itd. Drugim riječima, riječ je o inovacijama koje govornici jezika konceptualiziraju i leksikaliziraju, a Raffaelli napominje kako je termin inovacija prikladniji jer upravo inovacije motiviraju značenjske promjene, dok povijest sama po sebi nije uzrok promjene značenja leksema. Kao primjer navodi lekseme *ručak* i *objed*, gdje je do promjene u značenju došlo zbog promjena u sociokulturnoj domeni. Naime, leksem *ručak* u 16. st. imao je značenje ‘doručak’, a u 17. st. javlja se u značenju ‘objed’. Pritom je leksem *objed* u značenju podnevnog obroka polako potisnut od strane leksema *ručak*, s obzirom na to da u skladu s promjenama u načinu života vremenska odrednica održavanja dotičnog obroka više nije bila u fokusu, već je kao dominantna značenjska sastavnica istaknuta upravo činjenica da je riječ o svojevrsnom ‘glavnom obroku’ tijekom dana, neovisno o vremenu kad se on odvija (Raffaelli 2009: 157). Naposljetku, što se društvenih razloga tiče, Raffaelli prihvaća njihovu definiciju u skladu s Meilletom, koji ih opisuje kao razloge posljedične cijepanju društva na različite društvene skupine (profesionalne skupine ili spolne skupine), a koje u skladu sa svojom

¹⁴ Vidi detaljan opis teorijskih modela pojedinih semantičara (npr. Meillet, Ullmann, Geeraerts) vezano uz opis mehanizama i uzroka dijakronijskih promjena u Raffaelli (2009).

¹⁵ Ullmannov opis uzroka, prirode i posljedica jezičnih promjena opravdano kritizira Blank (1999: 66) navodeći kako navedenom opisu manjka upravo kognitivno, iskustveno utemeljenje koje je inherentno pristupu Raffaelli koji prihvaćamo u ovome radu. Više detalja u Blank (1999: 66–68).

unutarnjom dinamikom utječu na jezičnu uporabu. No, Raffaelli (2009: 158) proširuje Meilletov opis društvenih razloga dodajući profesionalnim skupinama i razlici u spolu razloge kao što su supkulturne skupine, generacijske skupine i obrazovne skupine (odnosno društvene skupine koje se razlikuju prema stupnju obrazovanja). Kao primjer utjecaja supkulturnih skupina ističe glagol *navući se*, koji u stanovitoj supkulturi poprima značenje ‘drogirati se’, a koje je s vremenom ušlo u uporabu i izvan dotične supkulturne skupine. Generacijski se razlozi reflektiraju najčešće u ekonomičnosti kojoj su skloniji mlađi govornici, a što Raffaelli (2009: 159) oprimjeruje leksemom *seminar*, koji mlađi govornici upotrebljavaju kao metonimijski motiviran ekonomičniji oblik umjesto punog naziva *seminarski rad*. Naposljetku, obrazovaniji će govornici biti skloniji očuvanju postojećega leksičko-značenjskog stanja jezika, za razliku od manje obrazovanih ili mlađih govornika koji će biti skloniji ekonomičnosti ili inovacijama (kao u slučaju glagola *pričati* u značenju ‘govoriti’). Naposljetku, Raffaelli (2009: 160) zaključuje kako promjene i inovacije nisu nešto nužno loše, s obzirom na to da je npr. i francuski jezik nastao kao posljedica činjenice da je neobrazovan puk počeo govoriti latinski na sebi svojstven način te je tako upotrebom tzv. vulgarnog latinskog utrt put razvoju francuskog jezika.

Nadalje, što se mehanizama značenjskih promjena tiče, Raffaelli prihvaća uobičajenu podjelu (npr. Geeraerts 1997: 93–102) na metaforu, metonimiju, specijalizaciju i generalizaciju. Također, prihvaća Geeraertsov argument kako temeljnim četirima mehanizmima valja dodati i analogiju, koja podrazumijeva kako promjena koja se odvija u sklopu značenjske strukture jednog leksema zahvaća i strukturu drugog leksema koji mu je značenjski blizak (npr. pridjevi *ljut* i *žestok* koji dijakronijski razvijaju značenje ‘divlji’). Nadalje, Raffaelli (2009: 165–168) dopunjuje navedenu klasifikaciju i šestim mehanizmom, a to je razdioba (o kojoj su ranije govorili Bréal i Ullmann). Raffaelli je definira kao mehanizam koji djeluje dijakronijski na dva ili više sinonima, pri čemu se sinonimi sličnih značenjskih struktura počinju značenjski razlikovati. Na taj način osigurava se dijakronijsko održanje dvaju sinonima jer bi u suprotnom prijetio nestanak jednoga od sinonima u korist drugoga. Raffaelli pojašnjava kako razdioba ne djeluje na pojedinačni pojmovno-jezični materijal, već djeluje na razmeđu dvaju leksema, odnosno materijala i potiče aktivaciju nekog drugog mehanizma. Ističe kako za razliku od analogije, koja potiče aktivaciju istih mehanizama kod dvaju jezičnih elemenata, razdioba potiče aktivaciju različitih mehanizama (Raffaelli 2009: 167). Kao primjer ponovno navodi lekseme *ljut* i *žestok*, gdje je značenjska nijansa leksema *žestok* (npr. u sintagmi *žestok oganj*) izvorna domena za nastanak metaforički motivirane značenjske nijanse u sintagmi *žestok ljubavnik*. Nasuprot pojmovnoj metafori ŽUDNJA/STRAST JE VRUĆINA koja je aktivirana kod pridjeva

žestok, ista metafora nije aktivirana kod pridjeva *ljut* (npr. sintagme *ljut oganj* ili *ljuta vatra* mogu se smatrati iznimno rubnim uporabama dotičnog pridjeva).

- c) Dijakronijska semantika nastoji rekonstruirati semasiološke i onomasiološke jezične strukture.

Raffaelli pojašnjava kako rekonstrukcija u dijakronijskoj semantici podrazumijeva uspostavljanje odnosa i sveza među značenjima pojedinoga leksema ili među leksemima nekoga značenjskoga polja, i to iz dijakronijske perspektive, koja podrazumijeva opis susljednosti među značenjima značenjske strukture leksema ili među leksemima nekoga polja (Raffaelli 2009: 53). Takvoj se rekonstrukciji pritom može pristupiti iz dvije perspektive: semasiološki ili onomasiološki¹⁶. Kao što objašnjava Geeraerts (1997: 17), leksička jedinica predstavlja spoj oblika riječi i značenjskog sadržaja, a odabir semasiološke ili onomasiološke perspektive značit će od kojeg ćemo od navedenih dvaju elemenata krenuti u jezičnoj analizi. Onomasiološki će pristup krenuti od sadržajne strane te će promatrati kojim se leksičkim elementima može izraziti neki značenjski sadržaj. Nasuprot takvoj perspektivi, semasiološki će pristup krenuti od leksičke jedinice i promatrati koja se značenja izražavaju dotičnim leksemom. Na taj se način semasiologija uglavnom bavi polisemijom (s obzirom na to da kreće od leksema prema njegovim značenjskim ostvarenjima), a onomasiologija će se uglavnom baviti pojavama kao što su sinonimija, imenovanje pojmova ili odabir leksičkih jedinica u slučajevima gdje postoji mogućnost različitog imenovanja stanovitog pojma. Kao što zaključuje Blank, vrijednost dijakronijske kognitivne onomasiologije leži u istraživanju izvornih pojmova koje možemo smatrati univerzalnima, otkriva asocijativne sponne među izvornim i ciljnim pojmovima te otkriva leksičke procese kojima se koriste govornici pojedinih jezika. Istodobno, proučavanje povijesti pojmova koje podrazumijeva semasiološku promjenu na razini pojedinačne designacije doprinosi boljem razumijevanju načina na koji opojmljujemo i interpretiramo stvarnost te pritom ostvarujemo detaljniji uvid u strukturu ljudskog uma (Blank 2003: 59).

Uspoređujući metodološke dosege semasiološke i onomasiološke perspektive u sklopu kognitivnog modela analize, Rastier (1997: 110-111) semasiološki pristup smatra nedovoljno adekvatnim za precizan dijakronijski jezični opis. Naime, kao temeljna problematična mjesta kognitivnog, semasiološkog modela ističe kao prvo nejasnu definiciju pojma kategorije

¹⁶ Navedenu je distinkciju najavio još Saussure u *Tečaju*, tako da i iz te činjenice možemo vidjeti svezu kognitivnog i strukturalističkog pristupa.

temeljenu na Roschinu opisu kategorija. Nadalje, smatra kako je Langackerova definicija domene kao „bilo koje vrste opojmljenja i to: perceptivno iskustvo, pojam, pojmovni kompleks, kompleksni sustav znanja itd.“ (Langacker 1986: 4) neadekvatna te preširoka da bi mogla iznjedrati precizan opis jezičnih pojava. Rastier zaključuje kako stoga semasiološka perspektiva ne može adekvatno opisati leksičke razrede¹⁷. Budući da u opisu leksičkih razreda, odnosno prilikom klasifikacije jezičnih elemenata, jezična analiza mora prepoznati zajedničke značenjske osobine pojedinih leksema (drugim riječima, polisemne strukture nisu toliko relevantne za klasifikaciju s obzirom na to da se klasifikacija temelji na zajedničkim značenjskim, odnosno pojmovnim osobinama, a ne na mreži značenja pojedinih leksema), smatramo Rastierovu kritiku opravdanom te prihvaćamo prednosti koje pruža onomasiološka perspektiva. Na navedenu nas tvrdnju navode i zaključci koje navodi Blank (2003: 38–39), koji tvrdi kako semasiologija izgrađuje tipologiju mehanizama leksičkih inovacija (npr. metafore, metonimije, idioma itd.), a onomasiološka perspektiva nastoji otkriti leksičke „staze“ kojima je određeni pojam bio imenovan, što se otkriva rekonstrukcijom izvornih pojmova (Blank 2003: 39). Budući da se onomasiologija bavi trajnim, dijakronijskim promjenama u imenovanju stanovitih pojmova, smatramo kako ćemo zahvaljujući takvoj perspektivi otkriti na koji se način pojedini pojmovi vezani uz značenjsko polje glagola kretanja leksikaliziraju i iz sinkronijske perspektive, ali i tijekom dijakronijskog razvoja dotičnoga polja. Shodno činjenici kako ćemo se u ovome radu baviti upravo dijakronijskim razvojem jedne značenjske domene, i to glagolima kretanja, nastojat ćemo na primjeru navedenih glagola provjeriti u kojoj je mjeri semasiološki, odnosno onomasiološki pristup prikladniji za utvrđenje klasifikacije glagola kretanja koju ćemo ponuditi u ovome radu.

Prije nego što nastavimo s analizom spomenute domene kretanja, što ćemo kasnije eksplicirati glagolima kretanja i njihovom klasifikacijom u sinkronijskom presjeku, potrebno je definirati pojam kretanja te najaviti na koji će se način u ovom radu definirati kretanje kao shema koja će objedinjavati značenjsko polje glagola kretanja.

2.3. Kognitivnolingvistička definicija kretanja

Langacker¹⁸ (1987: 166; 2002: 6) navodi kako je kretanje fizičkih entiteta kroz prostor jedno od ljudskih temeljnih iskustava. Ljudska percepcija prostora koji nas okružuje shvaća ga

¹⁷ Detaljan opis navedene problematike vidi u Rastier (1997: 109–144).

¹⁸ Terminološka i grafička će rješenja u ovom radu nastojati slijediti rješenja svakog pojedinog autora.

kao svijet ispunjen odjelitim entitetima koji u različitim promatranim vremenskim odsječcima zauzimaju drukčiji položaj u prostoru, a neki od njih posjeduju sposobnost kretanja u prostoru i ostvarivanja interakcije s drugim entitetima. Kretanje pokreće energija, a neki entiteti raspolažu inherentnom energijom pa se pokreću samostalno, dok drugi trebaju vanjski izvor energije koji će ih potaknuti na kretanje u prostoru. U slučaju pokretanja nekog entiteta uz prijenos energije koja potječe od drugog entiteta dolazi do prijenosa energije s jednog entiteta na drugi entitet, koji se tada pokreće, a kasnije može i sam ostvariti kontakt s nekim drugim entitetom. Takvo se shvaćanje prijenosa energije koji uzrokuje kretanje naziva modelom biljarske kugle (Langacker 2002: 209).

Prostor i kretanje jedni su od temeljnih opažajnih pojava kod djece od najranije dobi. Clark i Clark (1977: 301–302) navode kako djeca već u dobi od jedne godine posjeduju znanja o predmetima koji ih okružuju, i to o njihovu obliku, veličini, teksturi, načinu kretanja i zvukovima koje proizvode. Također, u toj dobi već posjeduju generalizirano znanje o ulogama koje predmeti igraju u sklopu različitih događaja te ih kategoriziraju na nekoliko načina navedenih u nastavku.

a) Kretači (*movers*) – objekti koji se samostalno pokreću ili koji mogu pomicati druge objekte. U tu skupinu djeca svrstavaju i odrasle te same sebe, s obzirom na to da svi oni mogu pomicati i sebe i predmete oko sebe, a u tu skupinu svrstavaju se i životinje i automobili.

b) Pomični predmeti (*movables*) – objekti koje je moguće pomaknuti i rukovati njima, no ne mogu se samostalno pomicati. U toj se skupini nalaze npr. igračke, bočice, čaše i keksi.

c) Mjesta (*places*) – djeca mjesta također percipiraju kao objekte, no ne kao pomične, već kao objekte koji predstavljaju mjesto gdje se nešto čuva ili gdje se odvijaju neke radnje (kao hranjenje ili spavanje). Kao primjeri ističu se kutije za igru, kolijevke, igrališta ili ormari.

d) Primatelji (*recipients*) – primateljima djeca smatraju ljude u funkciji mjesta, npr. djeca pokazuju nešto primateljima, stavljaju im nešto u ruke ili im daju neke predmete.

e) Instrumenti (*instruments*) – objekti smatrani oruđem koje služi za ostvarivanje nekakvih ciljeva, npr. žlica za hranjenje ili štap kojim rušimo nekakvu strukturu. (Clark i Clark 1977: 301–302).

U tom pogledu Goldberg (1995: 43) ističe kako je očito da djeca savladavaju pojmove kao što su transfer među Agensom i voljnim primateljem, uzrokovanje kretanja ili promjena

stanja te da nastavljaju usvajati jezične strukture uz pomoć kojih će kodirati navedene temeljne pojmove.

Iz navedenih primjera vidimo kako djeca već od najranije dobi organiziraju svoje znanje i klasificiraju predmete, svojstva i odnose koji ih okružuju na temelju interakcije s njima, a kao zajedničko obilježje koja prožima navedenih pet kategorizacijskih skupina ističu se upravo prostor i kretanje kao kognitivno istaknute pojavnosti. Kao jedni od primarnih opažajnih pojavnosti kojih je ljudsko biće svjesno kretanje i prostor ostvaruju nemjerljiv utjecaj na ljudske misaone procese te su potaknuli brojna filozofska promišljanja i znanstvene raščlambe.

U svezi s navedenim filozofskim promišljanjima kretanja, kao primarni doprinos ističu se navodi Aristotela koji o pojmu kretanja raspravlja u svojoj knjizi *Fizika*.¹⁹ Naime, Aristotel navodi kako svi entiteti sadrže svojstvo kretanja i stanja (Aristotel 1987: 29), a razlikuje i pojmove uzroka u odnosu na inherentne osobine entiteta nasuprot vanjskim utjecajima. Taj navod oprimjeruje entitetom *kip*, čiji uzrok je s jedne strane tvar od koje je načinjena kao njegovo temeljno svojstvo, a s druge je strane kiparstvo kao aktivnost koja ga oblikuje (Aristotel 1987: 37). Tu ćemo distinkciju smatrati relevantnom za svoju definiciju kretanja koja slijedi u nastavku. Nadalje, Aristotel ističe kako uzroke koji utječu na entitete treba promatrati hijerarhijski, što ilustrira navodom kako čovjek gradi jer je kućegraditelj, a kućegraditelj biva kućegraditeljem sukladno svojoj sposobnosti gradnje kuće. Taj je navod u suglasnosti s osobinama entiteta te njihovim hijerarhijskim ustrojstvom, o čemu će kasnije biti riječi prilikom izgradnje klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom, gdje ćemo neke od značenjskih osobina pojedinih glagola smatrati istaknutijima u odnosu na druge. Što se samoga kretanja tiče, Aristotel ga smatra jednom od temeljnih osobina bića i napominje da nema gibanja mimo stvari te objašnjava kako promjenu mjesta valja promatrati u odnosu na način kretanja ili mjesto u odnosu na koje se kretanje odvija (Aristotel 1987: 58). Drugim riječima, njegova se definicija kretanja odnosi na premještanje, odnosno translokaciju te kretanje definira kao „ostvarenost preinačljivog kao preinačljivog“. Kao što će kasnija analiza pokazati, neki od njegovih navoda (npr. isticanje osobine premještanja, odnosno translokacije kao svojstva pojavnosti, isticanje pojavnosti u pokretu nasuprot statične pojavnosti odnosno mjesta te razlikovanje kretanja u odnosu na uzrok kretanja koje može potjecati od same pojavnosti u pokretu ili od vanjskih uzroka kretanja) činit će neke od okosnica definicije kretanja i klasifikacije glagola koje predstavljamo u ovome radu.

¹⁹ Vidi pregled razvoja filozofske misli u odnosu na pojam kretanja u Žic Fuchs (1991: 10–14).

Osim filozofije, kretanjem, odnosno gibanjem bavi se i fizika, disciplina u kojoj se kretanje proučava kao jedna od temeljnih pojavnosti, a proučava ga u sklopu svoje najstarije grane, mehanike. Kruz (1975) definira mehaniku kao nauku o silama i gibanjima tijela (Kruz 1975: 1) te ističe kako je riječ o najstarijoj grani fizike čiji korijeni sežu do Arhimeda iz Sirakuze, a temelje klasične mehanike postavio je Newton djelom „Matematička načela prirodne filozofije“. Kao podskupine tehničke, odnosno primijenjene mehanike, Kruz (1975) navodi kinematiku, koja se bavi zakonima gibanja bez obzira na uzroke koji su proizveli gibanje, te dinamiku, koja se bavi ovisnošću između sila i gibanja koje one prouzrokuju. Navedena razlika odražava se i na jezičnom planu u sklopu proučavanja konstrukcija uzrokovana kretanja, odnosno suprotstavljenih pojmova kretanja, rotiranja i gibanja, o čemu će više riječi biti u kasnijim poglavljima.

U sklopu diskusije o težištu, koje Kruz definira kao „središte sustava paralelnih sila kojima sila teža djeluje na neko tijelo“ (Kruz 1975: 62–63), Kruz ističe pojam težišnice koja se definira kao „pravac u kojem djeluje težina tijela, a prolazi kroz njegovo težište“ (Kruz 1975: 61) i napominje kako se težište tijela ne mora nužno nalaziti u samom tijelu, već može biti i izvan njega (npr. kod prstena), a materijalna tijela mogu biti heterogena ili homogena. Navedene će se definicije također pokazati kao bitni čimbenici u definiciji kretanja i glagola kretanja iz jezične perspektive.

Kruz (1975) definira gibanje kao promjenu položaja tijela, a trag koji materijalna točka (odnosno tijelo) ostvaruje tijekom gibanja naziva se trajektorija ili putanja (Kruz 1975: 164), koja može biti pravocrtna ili krivocrtna. Nadalje, u svezi sa suodnosom prostora i vremena Kruz navodi kako kod svakog slučaja gibanja postoji odnos između prijeđenog puta i gibanja te taj odnos naziva zakonom gibanja (Kruz 1975: 164). U svezi s vrstama gibanja Kruz navodi translaciju, odnosno gibanje pri kojem „sve točke tijela u istom trenutku imaju istu brzinu te u jednakim vremenima prevaljuju jednake putove“ (Kruz 1975: 165), i rotaciju, koju definira kao „gibanje pri kojem materijalne točke tijela opisuju koncentrične kružnice oko osi rotacije“ (Kruz 1975: 165). Nadalje, navodi kako prilikom definiranja kreće li se neko tijelo ili ne mora postojati neko drugo tijelo ili materijalna točka u odnosu na koju se određuje položaj promatranog tijela, čime najavljuje pojmove lika i pozadine (odnosno trajektora i orijentira), o kojima će biti riječi kasnije u analizi događanja kretanja. U odnosu na suodnos dvaju predmeta Kruz ističe razliku između apsolutnog gibanja, koje podrazumijeva gibanje koje se promatra u odnosu na drugo tijelo koje miruje, te relativnog gibanja, koje se promatra u odnosu na drugo tijelo koje se giba. Zaključuje kako su sva gibanja relativna s obzirom na to da su sva tijela u konstantnom stanju gibanja i promatramo ih u odnosu na druga pokretna tijela (Kruz 1975:

215), no zbog potrebe praktičnosti smatrat će sva gibanja u odnosu na Zemlju apsolutnima. Kasniji će primjeri pokazati na koji se način ovdje navedeni pojmovi odražavaju u opisu kretanja u jezikoslovnim analizama, počevši od Langackera (1987; 1991) i njegova opisa događanja kretanja.

Langacker (1987) definira događanje kao kognitivnu pojavnost na bilo kojoj razini kompleksnosti, sve od aktivacije neurona do složene situacije kompleksne strukture. Događanje postaje usađeno tijekom procesa višestrukog ponavljanja i doživljavanja. Kada stupanj usađenosti postane rutiniran, ono dobiva status jedinice, a aktivacija takve rutine smatra se kognitivnim događanjem (Langacker 1987: 100)

Langacker (1987) smatra kako čak i najjednostavniji vid kretanja u prostoru podrazumijeva kompleksni niz kognitivnih događanja. Prikažemo li opojmitelj²⁰ kao (C), situaciju kao (S_i) i trenutak u stvarnom vremenu kao (T_i), a prelazak iz jednog kognitivnog događaja u drugi kao ($>$), u tom slučaju možemo prikazati promjenu opojmljivanja određene situacije u vremenu sljedećom shematiziranom formulom (Langacker 1987: 167):

$$A. \quad \begin{bmatrix} S_i \\ C \end{bmatrix} T_i$$

$$B. \quad \begin{bmatrix} S_0 \\ C \end{bmatrix} T_0 > \begin{bmatrix} S_1 \\ C \end{bmatrix} T_1 > \begin{bmatrix} S_2 \\ C \end{bmatrix} T_2 > \dots$$

Budući da je navedena formula primjenjiva i na statične konfiguracije, gdje je jedino vrijeme promjenjiva varijabla, opojmljivanje kretanja mnogo je kompleksnije jer uključuje transformaciju jedne konfiguracije u drugu, drugim riječima kontinuirani niz transformacija.

Langacker kretanje definira kao promjenu lokacije neke pojavnosti u vremenu. Vrijeme i lokacija aktiviraju se u svakoj sastavnoj fazi S_i , kao i specifikacije koje se odnose na pojavnost u pokretu. Prikažemo li ona kognitivna događanja koja su nužna za opojmljivanje kretača kao (m), lokativni odnos koji uključuje m podrazumijeva kompleksni sklop kognitivnih događanja koja imaju apstraktan oblik $[m/l_i]$, gdje l_i predstavlja zamišljenu lokaciju, a $/$ specificira preklapanje elemenata m i l_i . Iz toga proizlazi formula $[[m/l_i]/t_i]$, gdje je vidljivo kako se m podudara s l_i u trenutku t_i (uz napomenu kako se t_i ne odnosi na stvarno vrijeme, već na poimano

²⁰ O važnosti opojmitelja, odnosno perspektivi promatrača, govorio je i Bar-Lev (1976: 266) ističući njezinu važnost upravo za značenjski opis glagola.

vrijeme). Naposljetku, formula koja prikazuje minimalni sklop kognitivnih događanja nužnih za opojmljivanje prostornog kretanja sadržava sljedeće elemente:

$$\left[\begin{matrix} [m/l_0]t_0 \\ C \end{matrix} \right]_{T_0} > \left[\begin{matrix} [m/l_1]t_1 \\ C \end{matrix} \right]_{T_1} > \left[\begin{matrix} [m/l_2]t_2 \\ C \end{matrix} \right]_{T_2} > \dots$$

Drugim riječima, opojmitelj C zahtijeva protok stvarnog vremena [$T_0 > T_1 > T_2 > \dots$] kako bi opojmio kretanje elementa m niz put [$l_0 > l_1 > l_2 > \dots$] tijekom poimanog vremena [$t_0 > t_1 > t_2 > \dots$].

Kao što je vidljivo iz sastavnica opisanog modela, Langacker (2002: 155) smatra temeljnim elementima opisa događanja kretanja jedino prostornu putanju pojavnosti u pokretu (kao i sam proces kretanja), odnosno onoga što naziva trajektorom²¹, dok čimbenike kao što su način ili ritam pokretanja smatra manje istaknutima. Dakle, njegov model događanja kretanja sadrži sljedeće elemente: opojmitelj, stvarno vrijeme, poimano vrijeme, pojavnost u pokretu i put.

Kako bismo ilustrirali Langackerovo viđenje događanja kretanja, poslužiti ćemo se primjerom događanja kretanja u hrvatskom jeziku:

(1) *Učenici su na trg došli u povorci.*²²

Primijenimo li Langackerov opis događanja kretanja na navedeni primjer, prvi navedeni element događanja kretanja, opojmitelj, skriven je s obzirom na to da se radi o nepoznatom autoru primjera koji izražava percipirani prizor kretanja. Poimano je vrijeme također skriveno, s obzirom na to da je riječ o vremenu tijekom kojeg je opojmitelj opojmljivao dotično događanje kretanja. Stvarno je vrijeme kodirano svršenim oblikom glagola koji ukazuje na svršenost radnje usmjerene prema deiktičkom središtu. Naposljetku, pojavnost u pokretu odnosi se na učenike koji su kodirani kao subjekt rečenice, a put je kodiran deiktičkim odredištem kretanja, u ovom slučaju leksemom *trg*. Kao što je ranije navedeno, Langacker (1987) ne spominje način

²¹ Vidi usporedbu pojmova lik i pozadina s pojmovima trajektora i orijentira u Langacker (1987: 231–234) ili Belaj i Tanacković Faletar (2014: 43). Ovdje valja istaknuti kako Langacker (2002: 10) smatra da su termini trajektor i orijentir prikladniji za opis događanja kretanja jer sami po sebi eksplicitnije konotiraju kretanje, za razliku od lika i pozadine koji se mogu odnositi i na stacionarne scenarije. Prihvatit ćemo takvu argumentaciju te ćemo se u izgradnji i opisu svojeg modela kretanja koristiti upravo pojmovima trajektor i orijentir.

²² Svi suvremeni primjeri za hrvatski jezik preuzeti su iz korpusa hrWaC, osim ako nije drukčije naznačeno. Više o hrWaC-u v. u poglavlju 3. 2. 4. u sklopu rasprave o metodologiji istraživanja.

ni ritam kretanja kao temeljne čimbenike opisa događanja kretanja, a kao što je vidljivo iz navedenog primjera, njegov se temeljni opis događanja kretanja temelji u potpunosti na značenjskoj analizi, dok sintaktički aspekt gradbe značenja ne spominje. Nasuprot takvu opisu, Talmyjev (1975; 1991) model ističe upravo način i ritam kretanja kao bitne elemente opisa kretanja i događanja kretanja, a njegov temeljni opis događanja kretanja uključuje i sintaktičku sastavnicu.

Raspravu o kretanju i događanju kretanja Talmy (1991: 481) započinje navodeći kako ljudski um, uz pomoć općih kognitivnih procesa kao što su pojmovna raspodjela i pridavanje statusa pojavnosti, uspostavlja ograde oko prostornog, vremenskog ili kvalitativnog segmenta izvanjezičnog kontinuuma. Sadržaji omeđeni na taj način dobivaju status samostalnog entiteta, a pojedina kategorija percipira se ili opojmljuje kao događanje, odnosno vrsta pojavnosti koja unutar svojih granica omeđuje odsječak kvalitativne domene u odnosu na neki vremenski odsječak. Talmy pretpostavlja da takvo tumačenje počiva na primitivnom, fenomenološkom iskustvu koje se može okarakterizirati kao dinamizam, a vjerojatno se radi o temeljnim i univerzalnim elementima ljudskog kognitivnog ustroja. Kao vrste temeljenih događanja (koji se kasnije mogu ulančavati u kompleksna događanja) Talmy navodi pet tipova temeljnih, shematičnih događanja, od kojih prvo i središnje mjesto zauzima događanje kretanja ili lociranja u prostoru.

Opis događanja kretanja Talmy (1975: 60) započinje napomenom kako će događanjem kretanja smatrati podjednako one situacije koje sadrže kretanje, kao i one koje podrazumijevaju održavanje stacionarne lokacije, u kojem je pogledu njegov pristup ponešto širi u odnosu na Langackerov isključiviji pristup, koji isključuje statične scenarije. Prema Talmyjevu modelu osnovno događanje kretanja sadrži jednu pojavnost (lik) koja se kreće ili koja miruje u odnosu na drugu pojavnost (referentna pojavnost ili pozadina). Osim lika i pozadine preostala dva nužna elementa događanja kretanja jesu put i kretanje, gdje put predstavlja prostor kojim se lik kreće ili mjesto na kojem se nalazi u odnosu na pozadinski lik, dok se kretanje odnosi na prisutnost lika i pozadine u događanju kretanja ili lociranosti. Nadalje, uz navedena četiri temeljna elementa događanja kretanja, Talmy (1975: 61) navodi i način i uzrok, u čijem slučaju napominje kako ta dva elementa smatra vanjskim događanjem (*co-event*) u odnosu na ranije opisano temeljno događanje, za razliku od Langackera, koji navedene elemente ne smatra relevantnima za opis osnovnog događanja kretanja.

Kao primjer međusobnog odnosa navedenih elemenata Talmy (1985: 61) navodi sljedeći prikaz koji prenosimo u cijelosti:

	<i>manner</i> ‘način’	<i>cause</i> ‘uzrok’
<i>motion:</i>	<i>The pencil rolled off the table.</i>	<i>The pencil blew off the table.</i>
‘kretanje’	‘Olovka se otkotrljala sa stola.’	‘Olovka je odlepršala sa stola.’
<i>location:</i>	<i>The pencil lay on the table.</i>	<i>The pencil stuck on (to) the table (after I glued it).</i>
‘lokacija’	‘Olovka je ležala na stolu.’	‘Olovka se zalijepila za stol (nakon što sam je zalijepio).’

Talmy objašnjava kako u sve četiri rečenice *pencil* ‘olovka’ označava lik, *table* ‘stol’ označava pozadinu, a prijedlozi *off* ‘sa’ i *on* ‘na’ izražavaju put (ili lokaciju). U gornjim dvjema rečenicama glagoli izražavaju kretanje, dok u donjim dvjema izražavaju lokaciju. Osim navedenog kretanja, način izražavaju glagoli *rolled* ‘otkotrljala’ i *lay* ‘ležala’, dok je uzrok kodiran glagolima *blew* ‘odlepršala’ i *stuck* ‘zalijepila se’. U događanjima kretanja Talmy promatra put sam po sebi ili put zajedno s pozadinskim lokacijama kao jezgrenu shemu. Posebno razgraničuje dvije vrste kretanja; ono gdje se lokacija lika mijenja u promatranom vremenskom odsječku od onog gdje se radi o samosadržanom kretanju (npr. rotacija, titranje ili ekspanzija).

Navedeni opis događanja kretanja Talmy (1991: 486) primjenjuje na univerzalnu klasifikaciju jezika prema kriteriju izražava li se jezgrena shema (put) glavnim glagolom ili satelitom. Na taj način dijeli jezike na glagolski uokvirene (V-jezici) i satelitski uokvirene jezike (S-jezici²³). Satelit definira kao gramatičku kategoriju koja se odnosi na bilo koju sastavnicu osim imenskog elementa koja stoji u sestriškom odnosu prema glavnom glagolu. Drugim riječima, satelit može biti afiks ili samostalni leksem, ovisno o tipološkim osobinama pojedinog jezika (npr. engleske glagolske čestice, njemački odvojivi i neodvojivi glagolski prefiksi, kineske glagolske dopune itd.). Nasuprot satelitski uokvirenim jezicima, kod glagolski uokvirenih jezika jezgrena shema izražena je u sklopu uokvirujućeg glagola, a kao primjer Talmy navodi romanske i semitske jezike, japanski, majanske jezike itd.

Usporedimo li dva prikazana opisa događanja kretanja, Langacker stavlja naglasak na opojmitelja, odnosno na perspektivu iz koje se izgrađuje i interpretira značenje događanja kretanja, dok Talmy taj element ne uzima u obzir. No nasuprot Langackerovu opisu događanja kretanja, koji u svojem užem obliku relevantnima smatra lik i put kojim se lik kreće, Talmy

²³ Prijevod V-jezici i S-jezici preuzet je od Kerovec (2012), no zbog terminološke transparentnosti mi ćemo se koristiti pojmovima glagolskog i satelitski uokvirenog jezika.

smatra da navedeni opis nije dovoljan te u opis uključuje i sintaktički aspekt prizora. Naime, iz njegove perspektive za opis događanja kretanja relevantan je i način kretanja koji se leksikalizira ne nužno samim glagolom, već i elementima koji ga okružuju (satelitima), ističući na taj način potrebu za promatranjem rečeničnog konteksta. Na taj način Talmy smatra da je moguće dobiti potpuniju sliku o značenju glagola te na neki način najavljuje potrebu za konstrukcijskim sagledavanjem glagolskog značenja, što nas vodi do pristupa Zlateva, o kojem će biti riječi u narednom odjeljku, dok ćemo se navedenoj usporedbi Langackerova i Talmyjeva modela vratiti u poglavlju posvećenom modelu analize koji ćemo primijeniti u ovome radu.

2.4. Konstrukcijskogramatički pristup opisu kretanja

2.4.1. Konstrukcijski model analize prema Goldberg (1995)

Nakon što smo u poglavlju 2. 1. 2. istaknuli nekoliko temeljnih postavki konstrukcijskog modela analize te ih usporedili s kognitivnogramatičkim pristupom jezičnoj analizi, u ovom ćemo se poglavlju posvetiti implikacijama konstrukcijskog modela analize vezanima uz opis glagola kretanja. U prethodnom smo odjeljku prikazali na koji način Langacker i Talmy grade svoje modele analize utemeljene na postavkama kognitivne lingvistike i na koji način opisuju događanje kretanja te smo istaknuli i naznačili eventualne prednosti i nedostatke spomenutih modela. Na navedenu ćemo se usporedbu vratiti u poglavlju posvećenom opisu modela analize primijenjenog u ovome radu, gdje ćemo razmotriti na koji se način elementi opisanih modela mogu najprikladnije primijeniti u sklopu analize hrvatskih glagola kretanja. U ovom ćemo odjeljku usporediti navedene kognitivne modele s opisima događanja kretanja iz perspektive konstrukcijske gramatike kako bismo definirali na koji se način navedena dva modela mogu upotpuniti s ciljem oblikovanja što kvalitetnijeg modela opisa i klasifikacije glagola kretanja.

Što se tiče pristupa analizi događanja kretanja i značenjima glagola iz konstrukcijske perspektive, Goldberg (1995) objašnjava kako su osnovne (*skeletal*) konstrukcije sposobne proširiti argumentnu strukturu (valentnost) glagola, što pojašnjava primjerom glagola *kick* ‘šutnuti’, koji se može javljati u čak osam konstrukcija s osam različitih argumentnih struktura. Glagol se na taj način povezuje samo s nekoliko osnovnih značenja koja moraju biti integrirana u značenje konstrukcije (Goldberg 1995: 11), dok su istodobno konstrukcije okvir unutar kojeg glagol može poprimiti nova značenja, što vodi do njezina viđenja konstrukcijske gramatike, prema kojem se značenje ostvaruje u interakciji konstrukcije i značenja samog glagola.

Goldberg (1995) objašnjava kako u konstrukcijskoj gramatici ne postoji stroga razdioba na leksik i sintaksu s obzirom na to da leksičke i sintaktičke strukture združuju formu i značenje, a strog rascjep ne postoji ni među semantikom i pragmatikom. Na taj način ističe se gramatičnost kao razlikovna točka konstrukcijskogramatičkog pogleda na jezični ustroj u odnosu na kognitivnogramatički pristup, o čemu raspravlja Žic Fuchs (2009: 166), a što smo istaknuli u poglavlju 2. 1. 2. Također, iz navoda Goldberg razvidna je kompatibilnost konstrukcijskog i kognitivnog viđenja jezičnih struktura kao kontinuuma o kojem govori Langacker (vidi stranicu 11). Nadalje, u skladu s niti vodiljom konstrukcijske gramatike da konstrukcije stvaraju značenje, kao jednu od pet temeljnih konstrukcija Goldberg ističe konstrukciju uzrokovnog kretanja (*X uzrokuje Y da pomakne Z*). Tu konstrukciju Goldberg

(1995:154) shematično prikazuje na sljedeći način, gdje V simbolizira nestatičan glagol, a OBL direkcionalnu frazu: [SUBJ [V OBJ OBL]]. Navedena konstrukcija podrazumijeva raznovrsne primjere, npr. *They laughed the poor guy out of the room* 'Ismijali su jadnika sve dok nije izašao iz sobe' ili *Sam helped him into the car* 'Sam mu je pomogao da uđe u auto'. Značenjska implikacija te konstrukcije podrazumijeva argument uzrokovatelja koji izravno uzrokuje da se argument tema pomakne duž puta koji izriče direkcionalna fraza, a navedeno prototipno značenje konstrukcije povezano je s brojnim proširenjima na slična, no istodobno divergentna značenja.

Goldberg (1995) se nastavlja na ranije radove gdje npr. Fillmore (1971) ili Talmy (1975) tvrde kako brojni glagoli ne mogu biti upotrijebljeni u kauzativnom smislu neovisno o konstrukciji, što ističe i Aske (1989: 9), koji navodi kako brojni glagoli ne kodiraju nužno kretanje neovisno o konstrukciji. Goldberg također ističe kako prostorna komponenta značenja navedene konstrukcije nastaje upravo kao produkt prilagodbe (*accomodation*) značenja lokacijskog izraza koji u ovakvoj konstrukciji poprima direkcionalno značenje. Prilagodba nije isključivo pragmatičan proces, već ga dopušta isključivo određena konstrukcija u jeziku; drugim riječima, prilagodba je moguća jedino kada konstrukcija zahtijeva određenu interpretaciju koja nije neovisno kodirana pojedinom leksičkom jedinicom (Goldberg 1995: 159). Direkcionalne interpretacije nisu ostvarive za bilo koji leksički element, već se kao nužan preduvjet ističe osobina odnosa značenja lokativnog izraza i direkcionalne interpretacije, a to je osobina fokusa na završno odredište (*end-point focus*). Odnosno, lokacija koja je kodirana lokacijskim izrazom interpretira se kao završna točka puta prema dotičnoj lokaciji (Goldberg 1995: 159).

Kao što je vidljivo iz ovog opisa konstrukcija koje profiliraju kretanje (sukladno Goldberg 1995), okosnica njezina pristupa također je kognitivna, s obzirom na to da ponovno ističe spregu leksika i sintakse. Analiza se u njezinu slučaju ne oslanja na događanje ili situaciju kretanja, već kreće od konstrukcije, i to konstrukcije uzrokovanog kretanja, te pomoću nje pristupa raznim glagolima čije se značenje može interpretirati kao značenje kretanja ako su upotrijebljeni u skladu s odrednicama spomenute konstrukcije, a takav je pristup u skladu s ranije raščlanjenom gramatičkom razinom kao jednom od temeljnih odrednica konstrukcijskogramatičkog modela (vidi stranicu 31).

Razmotrimo li njezin pristup sprezi glagola i konstrukcija, složiti ćemo se s njezinom tvrdnjom kako „glagoli podrazumijevaju značenja vezana uz značenjske okvire; drugim riječima, njihovo se značenje gradi na način da se oslanjaju na pozadinski okvir obilat znanjem o svijetu i kulturi“ (Goldberg 1995: 27), odnosno tvrdnji o gradbi značenja na razmeđu znanja

o jeziku i znanja o svijetu (Žic-Fuchs 1991; 2009). No istodobno, neke od navoda Goldberg treba pažljivo razmotriti jer u njezinu pristupu neki od glagola koje tipično ne definiramo kao glagole kretanja mogu postati nositeljima takva značenja ovisno o konstrukciji koja ih nosi u pojedinim kontekstualnim okvirima. Naime, pogledamo li primjere kojima se u ilustraciji svojeg opisa konstrukcije uzrokovanog kretanja služi Goldberg (1995: 152–161), među glagolima koji se mogu javiti u toj konstrukciji javljaju se npr. *urge* ‘požurivati’, *help* ‘pomoći’, ili *order* ‘narediti’. Usporedimo li te glagole s prethodno opisanim modelima opisa glagola i sastavnicama događanja kretanja kod Langackera ili Talmyja, vidljivo je kako navedeni glagoli prema svojim temeljnim značenjskim osobinama nikako ne bi mogli biti klasificirani kao glagoli kretanja, no istodobno zahvaljujući konstrukciji mogu biti upotrijebljeni u konstrukcijama koje podrazumijevaju događanje kretanja. Na primjer, iz rečenica *I wasn't able to help him toward the hole* ‘Nisam mu mogao pomoći i uputiti ga prema rupi’ ili *Only an incompetent commander would order tanks into the streets of central Grozny* ‘Samo bi nesposoban zapovjednik naredio tenkovima da krenu ulicama centra Groznog’²⁴ osnovna, rječnička značenja glagola *help* ‘pomoći’ ili *order* ‘narediti’ ne upućuju na njihovu vezu sa situacijama kretanja. No istodobno te rečenične konstrukcije sadržavaju sve nužne sastavnice događanja kretanja, kao što su lik (*he* odnosno *tanks*), pozadina (*hole*, odnosno *the streets of central Grozny*), put (*toward the hole*, odnosno *into the streets of central Grozny*), te naposljetku uzrok koji se ovdje čini kao temeljna značenjska sastavnica. U navedenim bismo konstrukcijama uzrokovanost kretanja čak mogli smatrati i značenjskom okosnicom navedenih događanja, s obzirom na to da glagoli preuzimaju značenjsku sastavnicu kretanja upravo kao posljednicu značenjske sastavnice Agensova uzrokovanja kretanja Pacijensa, odnosno trajektora.

Zbog takva opisa kretanja kod Goldberg (1995) smatramo kako njezin opis valja dopuniti osvrtom na osnovna značenja glagola koja se odnose na fizičku translokaciju trajektora na način na koji opisu događanja kretanja pristupaju Zlatev i sur. (2006), a o čemu će više riječi biti u narednom odjeljku. Naime, budući da je cilj ovoga rada predstaviti klasifikaciju glagola kretanja u skladu s njihovim fizičkim značenjem prostorne translokacije (o čemu će više riječi biti u poglavlju 2. 5.), ističemo kako vrijednost pristupa Goldberg (1995) nećemo promatrati u konstrukcijama uzrokovanoga kretanja koje ne smatramo kretanjem u užem smislu, već ćemo konstrukcije promatrati kao važan čimbenik širenja polisemnih struktura glagola kretanja koje u tipičnom značenju odlikuje prostorna translokacija. No prije rasprave o pojmu kretanja i

²⁴Primjeri su preuzeti iz korpusa engleskoga jezika COCA (*Corpus of Contemporary American English*).

glagolima kretanja, promotrimo na koji način Zlatev i sur. (2004, 2006) u skladu sa svojim viđenjem konstrukcijskogramatičkog pristupa analiziraju navedene pojmove.

2.4.2. Kritika Talmyjeva modela prema Zlatevu i sur. (2004, 2006)

Nakon što smo u prethodnom odjeljku istaknuli temeljne postavke modela analize Goldberg (1995), koji je svojim većim dijelom fokusiran na konstrukciju uzrokovanog kretanja, u ovom ćemo odjeljku promotriti na koji način konstrukcijski model analize pristupa događanjima kretanja koja profiliraju glagole u temeljnom značenju fizičke translokacije. Jedan od konstrukcijskih modela koji se bavi upravo glagolima kretanja te njihovom klasifikacijom jest model Jordana Zlateva i sur. (2004, 2006), koji ukazuje na neke od nedostataka ranijih modela te sugerira konstrukcijski okvir analize.

U skladu s ranije spomenutom perspektivom pojedinca kao jednom od temeljnih kognitivnolingvističkih odrednica percepcije izvanjezičnog svijeta, Zlatev i sur. (2006) započinju raspravu o kretanju iz lingvističke perspektive navodeći kako jezik opisuje i klasificira stvarnost ne takvu kakva ona objektivno jest, već na način kako je ljudska bića poimaju. Nadalje, Zlatev i sur. polemiziraju o temeljnim postavkama Talmyjeve analize događanja kretanja pružajući pritom nekoliko opravdanih kritika Talmyjeva modela. Ističu kako Talmy (2000) definira događanje kretanja kao situaciju koja sadrži kretanje ili produljenje stacionarne lokacije, što Zlatev i sur. (2006: 4) smatraju preopćenitim objašnjenjem, a u narednim ćemo odjeljcima prikazati način na koji ga Zlatev i sur. (2006) nadopunjuju.

Što se tiče klasifikacije jezika u odnosu na to leksikaliziraju li put pomoću satelita ili samim glagolom, Zlatev i Yangklang (2004: 160) navode potrebu za proširenjem te dvojake klasifikacije. Štoviše, i Talmy priznaje kako postoji potreba za proširenjem predložene klasifikacije jer neki glagoli mogu biti upotrijebljeni na oba načina (tipična ili za glagolski uokviren ili satelitski uokviren jezik), a navedenu pojavu Talmy tumači polisemijom glagola. Također, kao alternativu predlaže konstrukcijski model ranije opisan u Goldberg (1995), čiji pristup prihvaćaju i Zlatev i Yangklang (2004). U svojoj studiji konstrukcija za izražavanje translokativnog kretanja u tajskom jeziku autori pokazuju kako tajski nije moguće uklopiti u dvojaku klasifikaciju koju predlaže Talmy, već takav jezični tip klasificiraju kao kompleksni glagolski uokviren tip jezika (Zlatev i Yangklang 2004: 160)²⁵.

Promotrimo rečenicu standardnog tajskog koju navode (2004: 160):

²⁵Autori također tvrde kako bi kao takav treći tip bili klasificirani i ostali jezici sa serijskim glagolima.

Chán dʒən khâam thanõn khâw paj naj sũan

Ja hodati prijeći cesta ući íći u park

‘Prešao sam preko ceste i ušao u park’

Kao što je vidljivo na primjeru ovog jezika sa serijskim glagolima (odnosno jezika u kojem se dva ili više glagola mogu pojavljivati zajedno u rečenici neovisno o argumentima koji ih dopunjuju), događanje kretanja ostvareno je uz pomoć nekoliko glagola. Točnije, riječ je o tri različita tipa glagola kretanja (prema Talmyjevoj podjeli glagola) i to su *dʒən* ‘hodati’, glagol koji leksikalizira način, deiktički glagoli *khâam* ‘prijeći’ i *khaw* ‘ući’, koji leksikaliziraju put, te nedeiktički glagol *paj* ‘íći’. Vidljivo je kako se opis ovog događanja kretanja ne slaže s Talmyjevom klasifikacijom jezika, a kasniji će primjeri u hrvatskom jeziku pokazati zbog čega Talmyjev model smatramo neprikladnim i u slučaju glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

Ranije opisan Talmyjev model uključuje nekoliko pojmova koji kao takvi nisu dovoljno jasno definirani i ostavljaju prostora divergentnim interpretacijama, što Zlatev i sur. (2006) sažimaju postavljajući sljedeća pitanja:

- a) Što je to put? Je li put produljena putanja koju prelazi objekt u pokretu ili njegova shematska reprezentacija koja uključuje početak, sredinu i kraj putanje kretanja? Na koji se način put može povezati s pojmom usmjerenosti kretanja?
- b) Što je način kretanja? Odnosi li se taj pojam na sredstvo kretanja (npr. letenje nasuprot jahanju), brzinu (šetkanje nasuprot trčanju), dijelove tijela (skakanje nasuprot penjanju), medij (tonjenje nasuprot padanju) ili sve navedeno?
- c) Zbog čega se put smatra jezgrenom shemom te primjenjuje li se taj opis na sve jezike i sve vrste kretanja?
- d) Što je to vanjsko događanje (*co-event*)? Je li to uopće događanje te pripada li uvijek sklopu informacija koje su vezane uz način ili uzrok kretanja?
- e) Što je to satelit? Kakav točno jezični element prema Talmyjevu modelu (2000) može stajati u sestrijskom odnosom s glagolom? (Zlatev i sur. 2006: 4).

Zbog navedenih problematičnih mjesta u Talmyjevu modelu Zlatev i sur. predlažu nekoliko ključnih modifikacija. Najprije, događanje nazivaju situacijom kretanja (koja

objedinjuje i događanje i aktivnost kretanja)²⁶, a kretanje definiraju fenomenološki kao „iskustvo kontinuirane promjene relativne pozicije lika u odnosu na pozadinu, nasuprot stajanju (gdje takve promjene nema) ili diskontinuiranoj promjeni (npr. svjetlo koje se upali na mjestu A, zatim se ugasi i nestane te se ponovno pojavi na mjestu B). Iz takve perspektive, kretanje se nalazi ‘u očima promatrača’“ (Zlatev i sur. 2006: 6).

Iz njihove definicije vidljiv je djelomičan povratak na Langackerove postavke, s obzirom na to da i oni ističu iskustvenu perspektivu, odnosno percepciju promatrača (opojmitelja) koji opojmljuje scenu u kojoj se odvija kretanje. Temeljne su sastavnice (lik i pozadina) prisutne i kod Zlatevljeva modela, no, za razliku od Talmyjeve, njihova se definicija kretanja ograđuje od statičnog događanja.

Promotrimo li načas osobine hrvatskog jezika i mogućnosti uklapanja u dosad predložene modele, smatramo kako su istaknuta dvojbeno mjesta Talmyjeva modela opravdana i u slučaju hrvatskog jezika i glagola kretanja u hrvatskom, što je moguće vidjeti iz sljedećih dvaju primjera:

(2) *...te je pokušao osobnim vozilom prijeći preko pruge.*

(3) *Nekoliko rođaka je stiglo u našu kuću.*

U skladu s prvom kritikom Zlateva i sur. u primjeru (2) put leksikaliziran glagolom *prijeći* odnosi se na putanju koju prelazi lik, dok u primjeru (3) glagol *stići* profilira samo deiktičku usmjerenost glagola, zanemarujući pritom bilo koju drugu značenjsku sastavnicu kretanja. Što se tiče druge kritike vezane uz način kretanja, u primjeru (2) način kretanja podrazumijeva kretanje prijevoznim sredstvom lika preko pozadine, dok u primjeru (3) način kretanja nije specificiran, kao ni uzrok kretanja, a jedino je profilirana usmjerenost kretanja lika. Treća je kritika Zlateva i sur. također opravdana, s obzirom na to da vanjsko događanje koje prema Talmyjevu mišljenju sadržava opis načina ili uzroka također nije vidljivo u obama primjerima. Naime, u primjeru (2) vanjskim događanjem mogla bi se smatrati imenska sintagma *osobnim vozilom*, koja implicira da će način kretanja biti kretanje (odnosno upravljanje) prijevoznim sredstvom, što bismo mogli smatrati vanjskim događanjem koje profilira način, no u primjeru (3) takav indikator načina kretanja nije leksikaliziran. Naposljetku, u svezi s

²⁶Navodi se analiza predložena u Pourcel (2005: 153–154), koja predlaže razlikovanje između kretanja koje je orijentirano prema prelasku od izvora do cilja (npr. *The dog ran out of the barn across the field to the house* ‘Pas je istrčao iz štaglja te trčao preko polja do kuće’) i kretanja koje nije takvo (npr. *The dog is running around the house* ‘Pas trči oko kuće’). Pourcel smatra kako iz pojmovne perspektive valja razgraničiti događanje kretanja i aktivnost kretanja. U slučaju događanja pojmovni je naglasak na putu kretanja, dok je u slučaju aktivnosti kognitivno istaknut način kretanja koji specificira kretanje u tijeku. Drugim riječima, jezgrena shema aktivnosti nije put, već način kretanja.

Talmyjevom definicijom satelita, u primjeru (2) kao satelit koji izražava jezgrena shemu (odnosno put) nameće se prijedložna fraza *preko pruge*, dok bi se istodobno satelitom mogao smatrati i prefiks *pri-* budući da i on implicira značenje translokativnosti (u skladu s terminologijom u Pranjković 2001: 9–10). Još je indikativnije kako put u primjeru (3) nije izrečen, s obzirom na to da značenje glagola *stići* jedino implicira ciljnu usmjerenost, odnosno kretanje prema deiktičkom centru, dok se pritom ne implicira na koji je način navedena shema stizanja ostvarena u dotičnom događanju.

Uzmemo li u obzir navedene terminološke nejasnoće Talmyjeva modela oprimjerene hrvatskim glagolima kretanja, očigledno je kako bi doslovno preuzimanje Talmyjeva modela i primjena na hrvatske glagole kretanja mogli rezultirati neadekvatnim modelom opisa, prvenstveno zbog morfološkog bogatstva hrvatskog jezika, koje se nužno odražava na Talmyjevu definiciju satelita. Naime, kao što je ranije navedeno, Talmy (1991: 486) smatra da kao satelit može funkcionirati bilo koji element osim imenskog elementa koji stoji u sestrijskom odnosu s glagolom, npr. afiks ili samostalni leksem, a satelitom se izražava jezgrena shema glagola, to jest put. Na sljedećim ćemo primjerima provjeriti na koji bi se način takva sistematizacija mogla odražavati u hrvatskom jeziku na primjeru glagola kretanja:

(4) *Srećom, kiša nije počela padati.*

(5) *Za poklade bismo mi cure i dečki išli kroz selo pješice.*

(6) *Vjernici su u molitvi obišli oko oltara.*

Usmjerimo li pozornost upravo na način ostvarenja jezgrene sheme puta (kako je tumače Zlatev i sur.) u svakom od navedenih primjera, vidljivo je kako je u primjeru (4) put leksikaliziran samim glagolom jer njegova temeljna značenjska odrednica podrazumijeva upravo (silazni) put kojim se kretanje odvija. U skladu s tim primjerom i Talmyjevim modelom hrvatski bi jezik bio klasificiran kao glagolski uokviren jezik. Nasuprot tomu, u primjeru (5) vidljivo je kako je jezgrena shema izražena prijedložno-padežnim izrazom *kroz selo*, koji specificira put kojim se kretanje odvija jer glagol *ići* sam po sebi ne sadrži značenjsku sastavnicu puta kojim se njegovo kretanje odvija. Na temelju tog primjera hrvatski jezik mogao bi biti klasificiran kao satelitski uokviren jezik. Pogledamo li naposljetku primjer (6), vidimo kako je u tom slučaju jezgrena shema ostvarena na dva načina, i to s jedne strane prefiksom *ob-*, čije je značenje ono cirkumlokalnosti (Pranjković 2001: 9), a s druge strane prijedložno-padežnim izrazom *oko oltara*, koji profilira pozadinu. Na temelju navedenih primjera čini se da hrvatski jezik ne bi mogao biti klasificiran ni kao satelitski ni kao glagolski uokviren jezik, s obzirom na to da se njegovi glagoli mogu javljati u objema predloženim Talmyjevim klasifikacijskim skupinama.

Do teškoća u klasifikaciji i opisu hrvatskih glagola moglo bi doći i zbog nespecificiranosti Talmyjeve klasifikacije načina i puta kretanja, što ćemo nastojati precizirati kasnijom klasifikacijom glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Naime, glagole koji profiliraju 'put' i 'način kretanja' promatrat ćemo u sklopu njihovih dvaju podskupina koje se grade na temelju osnovnih značenjskih sastavnica koje ćemo detaljno predstaviti u poglavlju 3. 2. 6.

Vratimo li se na definiciju događanja kretanja (odnosno situacije kretanja, kako je nazivaju Zlatev i sur. 2006), Zlatev i sur. (2006: 7–8) smatraju da situacija kretanja može varirati u odnosu na sljedeća tri parametra:

a) translokativno i netranslokativno kretanje

Translokacija (slično Talmyjevu tumačenju translativnog kretanja, no prilično preciznije definirana) jest kontinuirana promjena relativnog položaja lika u odnosu na prostorni referentni okvir. Zlatev i sur. stoga tvrde kako se sintagma *John ran into the room* 'John je utrčao u sobu' može smatrati translokativnim kretanjem, a *John ran on the treadmill* 'John je trčao na traci za trčanje' ne može, o čemu ćemo raspravljati u nastavku.

Nadalje, odabir referentnog okvira, kao što je traka za trčanje ili neki drugi orijentir, definira tip kretanja. Kao vrste prostornih referentnih okvira Zlatev i sur. (2006: 7) navode:

- 1) referentne okvire fokusirane na objekt (*He is going to the top of the hill*),
- 2) referentne okvire fokusirane geocentrično (*He is going uphill*), i
- 3) referentne okvire fokusirane na perspektivu (*He is coming this way* – u slučaju da je „ja“ smješteno na vrhu brda).

Sva tri referentna okvira uključuju translokaciju, no geocentrični i perspektivistički referentni okvir ne specificiraju promjenu položaja u odnosu na početak (izvor), sredinu (putanja) ili odredište (cilj) kretanja, već samo u odnosu na sustav geocentričnih koordinata (kod geocentričnog referentnog okvira) ili deiktički centar (kod perspektivističkog referentnog okvira). Stoga isključivo referentni okvir fokusiran na objekt iskazuje kategoriju puta u shematičnom smislu, dok i geocentrični i perspektivistički referentni okvir iskazuju povezanu, no drukčiju kategoriju smjera. Ključna je distinkcija ta da put implicira omeđeno kretanje, dok smjer implicira neomeđeno kretanje.

b) omeđeno i neomeđeno kretanje

Omeđeno će kretanje podrazumijevati kretanje gdje će lik ili napustiti izvor, ili proći kroz put, ili dostići cilj, ili sve troje. Nasuprot takvu kretanju, neomeđeno kretanje može trajati neodređeno vremensko razdoblje (npr. *He is going uphill*). U skladu s ranije navedenom klasifikacijom situacija kretanja, omeđene situacije Zlatev i sur. (2006: 8) nazivaju događanjima kretanja, a neomeđene situacije procesima kretanja.

c) samouzrokovano i uzrokovano kretanje

Ovaj parametar govori o tome shvaća li se kretanje lika uzrokovanim vanjskim utjecajem ili ne. Uzrokovanoost se ovdje ne promatra iz prizme fizikalnog uzrokovanja, već se oslanja na ljudsku percepciju uzrokovanja. Zbog toga se iz te perspektive npr. padanje kiše smatra samouzrokovanim kretanjem, unatoč činjenici da ga ustvari uzrokuje gravitacijska sila. Nasuprot tomu, rečenica *John kicked the ball over the fence* ‘John je šutnuo loptu preko ograde’ nedvosmisleno prikazuje situaciju uzrokovanog kretanja.

Osvrnemo li se na tri predložena parametra kojima Zlatev i sur. (2006) definiraju situaciju kretanja, navedeni opis otvara pitanje smatra li se u duhu prvog kriterija translokativnosti glagol *run* ‘trčati’ glagolom kretanja ili ne. Oslonimo li se isključivo na kriterij Langackerova opisa, koji ističe važnost perspektive opojmitelja za opojmljivanje događanja kretanja, prema takvu viđenju glagol *run* ne bi bio prikladan kandidat skupine glagola kretanja jer se kretanje može odvijati na statičan način (u scenariju trčanja na traci za trčanje), a s istim su zaključkom suglasni i Zlatev i sur. (2006) (kao što smo opisali u prethodnom odjeljku) prema njihovu pojmu referentnog okvira kretanja.

Nasuprot tomu, promotrimo li enciklopedijske podatke koji se aktiviraju prilikom gradbe značenja navedenog glagola, oni ukazuju na tipičnost glagola *run* kao pravoga glagola kretanja. Isto tako, rječničke definicije ovog glagola određuju njegovo temeljno značenje kao: *move at a speed faster than a walk, never having both or all the feet on the ground at the same time* (Online Oxford Dictionary), odnosno ‘kretanje brže od hodanja prilikom kojega noge nikada istodobno ne dolaze u kontakt s tlom’. Kao što će kasnija analiza glagola *trčati* u hrvatskom jeziku pokazati, radi se o najčestotnijem glagolu njegove klasifikacijske skupine (što govori o njegovoj kognitivnoj istaknutosti), u većini analiziranih uporaba prepoznaje se u fizičkom značenju translokacije, sintagmatski se učestalo supojavljuje uz dopune kao *žurno* ili *brzo*, koje profiliraju brzinu kretanja trajektora, a sintaktički se javlja u velikom broju pseudotranzitivnih struktura (uz dopune *utrka*, *trka* i *maraton*), koje podrazumijevaju kretanje

trajektora kroz prostor u sklopu sportskih aktivnosti koje nedvosmisleno uključuju translokaciju trajektora. Također, u skladu s drugim kriterijem omeđenosti kretanja, glagol *run* očigledno izražava kretanje, i to neomeđeno, čime ga Zlatev i sur. (2006: 5) svrstavaju u nositelje procesa kretanja. U skladu s time, zaključak o statusu glagola *run* ‘trčati’ kao glagola kretanja možemo donijeti iz kognitivnolingvističkog pogleda na značenje leksema kao radijalne kategorije, gdje je tipično značenje glagola *run* prototipna okosnica kategorije, dok se jednim od manje prototipnih vidova tipičnoga značenja može smatrati upravo netranslokativno kretanje koje opisuju Zlatev i sur.

U skladu s trima navedenim parametrima kojima Zlatev i sur. (2006: 8) određuju situacije kretanja postoji sljedećih osam situacija kretanja:

Tablica 1: Situacije kretanja prema Zlatevu i sur. (2006: 8)

	samouzrokovano kretanje	uzrokovano kretanje
translokativni događaj (omeđen)	lik ide do pozadine (orijentira)	Agens baca lik u pozadinu
translokativni proces (neomeđen)	lik pada (u odnosu na pozadinu)	Agens gura lik naprijed (u odnosu na pozadinu)
netranslokativni događaj	lik puca	Agens slama lik
netranslokativni proces	lik se uzburka	Agens uzburka lik

Navedeni tablični prikaz autori dopunjuju napominjući kako tipovi situacija mogu biti izraženi značenjskom strukturom glagola, satelitom (prijedlog) ili gramatičkom konstrukcijom (prijelazna nasuprot neprijelaznoj konstrukciji). Napominju kako, barem u slučaju engleskog jezika, aspekt i glagolsko vrijeme nisu nedvosmislen indikator pripadanja nekoj od kategorija, kao ni klasifikacije kao događanja ili procesa. Ističu kako morfološki aspekt jezičnih jedinica daje dodatnu dimenziju značenja koja se nadopunjuje s gore navedenim konstrukcijama na način da dopušta profiliranje situacija kao onih koje su u tijeku ili kao završenih, neovisno o tome jesu li klasificirane kao omeđene ili neomeđene.

Iz navedenog modela analize vidljivo je kako Zlatev i sur. (2006) pristupaju analizi događanja (odnosno situacija u njihovu modelu opisa) iz kognitivnogramatičke i iz konstrukcijske perspektive. Drugim riječima, s jedne se strane oslanjaju na elemente analize

kao što su perspektiva opojmitelja ili efekt prototipa, dok s druge strane grade svoj model analize situacija kretanja na temelju predloženih osam konstrukcija koje izražavaju situacije kretanja.

Sličan model analize koji spaja obilježja kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog, pa čak i komponencijalnog modela analize nalazimo i kod H. C. Boasa (2008). Naime, u skladu s njegovim pristupom klasifikaciji glagola kao temeljni oslonac ne izdvaja se ni sintaktička ni značenjska primarnost za objašnjavanje značenja jezičnih elemenata kao ni za izgradnju kategorija, već upravo njihova kombinacija. H. C. Boas (2008) posljedično se oslanja na tri sastavnice analize. Na prvome mjestu služi se komponencijalnim pristupom, koji dopunjuje sintaktičkim, odnosno konstrukcijskim pristupom analizi sukladno Fillmoreovim postavkama (1982). Analizu dodatno dopunjuje pristupom koji predlaže Snell Hornby (1983), a kojim raščlanjuje glagolsko značenje na temelju pojmova koje naziva glagolska jezgra (*act nucleus*) i modifikatori (*modifiers*) te tvrdi kako te dvije sastavnice čine temeljni okvir glagola i temeljne su za gradbu glagolskoga značenja. Što se tiče upravo navedenog okvira glagola te potrebe za promatranjem glagolskoga značenja iz perspektive događanja kretanja u kojem se on javlja, značajan doprinos takvu sagledavanju gradbe glagolskoga značenja ostvario je Vendler (1957) u sklopu analize glagolskih izraza, pa promotrimo neke od temeljnih značajki njegova pristupa gradbi glagolskog značenja.

2.4.3. Vendlerov pristup analizi glagolskih izraza

Vendler pristupa klasifikaciji glagolskih izraza uzimajući u obzir vremensku sastavnicu, koju smatra bitnim elementom opisa glagolskoga značenja, a napominje kako klasifikacija glagolskoga izraza nikako ne podrazumijeva isključivost, već napominje kako se pojedini glagoli mogu javljati u različitim glagolskim izrazima (1957: 143). To je potpuno usklađeno s kognitivnogramatičkim pogledom na kategorizaciju, gdje se smatra kako kategorije nisu strogo odijeljene, već ih odlikuje stanovit stupanj fleksibilnosti i fluidnosti. Klasifikacija koju Vendler predlaže podrazumijeva razdiobu navedenih izraza u četiri skupine i to kako slijedi. Napominjemo kako ćemo u ovome radu slijediti terminološka rješenja ponuđena u Žic Fuchs (2009)²⁷:

a) glagolski izrazi stanja (*states*). Kao što objašnjava Čilaš Mikulić, takve glagolske izraze odlikuje implicirano trajanje, dok početak i kraj nisu određeni, a karakterizira ih i

²⁷Vidi usporedbu terminoloških rješenja vezano uz Vendlerove glagolske izraze u Čilaš Mikulić (2012: 57).

nedinamičnost (2012: 56). Kao glagole koji se javljaju u takvim izrazima Vendler navodi *know*, *believe*, *have* itd.

b) glagolski izrazi aktivnosti ili radnje. Čilaš Mikulić (2012: 56) ističe kako se oni sastoje od sukcesivnih faza, odlikuje ih dinamičnost i trajanje radnje, a ne podrazumijevaju cilj, odnosno završnu točku. Tu skupinu Vendler opimjeruje glagolima kao što su *walk*, *run*, *swim* itd.

c) glagolski izrazi umijeća. Čilaš Mikulić (2012: 56), koja za razliku od predloženog termina Žic-Fuchs (1991) tu skupinu naziva glagolima ostvarenja, smatra da ti izrazi sadrže završnu točku, sastoje se od sukcesivnih faza i odlikuje ih dinamičnost. Vendler ih opimjeruje sljedećim glagolskim sintagmama: *paint a picture*, *draw a circle* itd.

d) glagolski izrazi postignuća. Čilaš Mikulić (2012: 56) navodi kako se ti izrazi sastoje od jednog vremenskog trenutka, pa tako sadrže završnu točku i karakterizira ih dinamičnost. Vendler ih opimjeruje sljedećim sintagmama: *lose*, *recognize*, *win the race* itd.

Prema viđenju Žic Fuchs (2009) Vendlerova klasifikacija dijeli glagolske izraze prema njihovim temeljnim značenjskim obilježjima koja uvjetuju „inherentna ograničenja (restrikcije) u uporabi s određenim vremenskim priložima, zatim ograničenja u pogledu uporabe glagolskih vremena te različitosti u smislu logičkoga slijeda zaključivanja (*entailment*)“ (Žic Fuchs 2009: 69). Iz navedene karakterizacije izraza ističe se važnost inherentne vremenske odrednice s obzirom na to da npr. postignuća imaju trenutačnu narav, a umijeća imaju dulje trajanje, zbog čega se prema takvu viđenju vremenska obilježja glagolskih izraza mogu promatrati kao unutarnji vremenski ustroj glagolskih izraza (Žic Fuchs 2009: 70). Žic Fuchs napominje kako je predložen Vendlerov pristup naišao na brojne kritike i modifikacije, no unatoč tome neprijeporan je njegov doprinos klasifikaciji glagolskih izraza.

Kao doprinos od velike važnosti za ovaj rad ističemo na prvome mjestu Vendlerovo prepoznavanje omeđenosti te vremenske komponente kao bitnih čimbenika opisa glagolskoga značenja, tako da ćemo prilikom sinkronijske i dijakronijske analize glagola kretanja promatrati kakav je unutarnji vremenski ustroj događanja kretanja te u kolikoj je mjeri riječ o omeđenom kretanju. Na primjeru sintagme *djeca su trčala kroz prozore* uočiti ćemo kao jednu od temeljnih značenjskih sastavnica glagola *trčati* njegovo protezanje kroz vremensko razdoblje, odnosno fokus opojmitelja na stvarno vrijeme u kojemu se odvija neomeđen proces ovoga glagola (zbog čega ga promatramo kao glagol tipičan za događanja aktivnosti). Istodobno ćemo uočiti i kako pripadnost stanovitoj vrsti događanja nije apsolutna kategorija, s obzirom na to da se neki glagoli mogu javljati u više od jedne klasifikacijske skupine u Vendlerovoj klasifikaciji. Unatoč

prototipnoj uporabi glagola *trčati* kao glagola aktivnosti, u primjeru *čim skinete gips, odmah idete trčati maraton* glagol je upotrijebljen u događanju koje profilira ne samo trajanje aktivnosti već i stanovito postizanje cilja koji se podrazumijeva u sklopu aktivnosti trčanja maratona. Tu aktivnost zahvaljujući znanju o svijetu opojmljujemo kao sportsku aktivnost koju odlikuje dostizanje njezina cilja, odnosno okončanje utrke. Na temelju takva viđenja glagol *trčati* može se promatrati i kao glagol tipičan za događanja umijeća, s obzirom na to da je aktivnost dinamična i podrazumijeva sukcesivne faze koje vode do završne točke, odnosno istrčavanja maratona. Naravno, potrebno je napomenuti kako je, za razliku od apsolutne čestotnosti pojavljivanja glagola *trčati* u korpusu hrWaC koja iznosi 47.598 uporaba, glagol *trčati* u sintagmi s dopunom *maraton* prepoznat samo u 406 uporaba, što nam govori u prilog znatno manjoj čestotnosti dotične uporabe u odnosu na prototipne uporabe ovoga glagola koje se odnose na aktivnosti. Navedena je činjenica još jedan od dokaza u prilog kognitivnom viđenju kategorizacije na temelju manje i više prototipnih primjera jer vidimo da se tipičnost i rubnost kao čimbenici kategorizacije mogu primijeniti i na Vendlerovu klasifikaciju glagolskih izraza.

Tijekom preliminarnog istraživanja promatrali smo *aktionsart*, odnosno akcionalnost glagola, koja može ponuditi dodatan uvid u glagolsko značenje. Analizom glagola podijeljenih u četiri klasifikacijske skupine koje ćemo predstaviti u narednim poglavljima prepoznali smo akcionalnost kao dijakronijski stabilno obilježje događanja kretanja u kojima se javljaju glagoli kretanja. Naime, prepoznali smo kako se glagoli prve skupine većinom javljaju u događanjima umijeća ili postignuća, dok se samo glagol *ići* javlja i u događanjima aktivnosti (što također potvrđuje njegov specifičan status u sklopu sustava glagola kretanja i govori u prilog njegovoj generičnosti). Nadalje, glagoli preostalih triju skupina javljaju se uglavnom u događanjima koja profiliraju aktivnosti te rijetko u događanjima umijeća, u skladu s činjenicom kako za njihov temeljni značenjski ustroj odrednica omeđenosti ne igra tako istaknutu ulogu kao u slučaju prve skupine. Nadalje, usporedivši rezultate sinkronijske analize s rezultatima koje je iznjedrila dijakronijska analiza, potvrdio se upravo opisani ustroj događanja kretanja u odnosu na akcionalost kao dijakronijski stabilna odrednica događanja kretanja izgrađenih oko glagola kretanja. Na taj način smatramo kako je taj analitički element od relativno sporedne važnosti za klasifikaciju glagola kretanja.

Osim prethodno istaknute omeđenosti te vremenske komponente, bitnim doprinosom Vendlerove klasifikacije smatrat ćemo potrebu za promatranjem glagola u sklopu užeg (pa i šireg) rečeničnog konteksta, s obzirom na to da Vendler (1957) u svojoj klasifikaciji ne navodi isključivo glagole već i brojne sintagme (npr. *paint a picture*) zahvaljujući kojima glagol

prepoznamo kao član stanovite klasifikacijske skupine glagolskih izraza. Vendlerove sintagme možemo na neki način također promatrati kao svojevrsne konstrukcije (Žic Fuchs 2009: 70) jer ih Vendler također promatra kao zasebne jezične elemente koji se grade zahvaljujući istovjetnim značenjskim sastavnicama o kojima smo raspravljali na prethodnoj stranici te koje grade značenje glagola ovisno o tipu događanja u kojima su leksikalizirani. Na taj način i na temelju ovoga navoda potvrđuje se potreba za sagledavanjem glagolskoga značenja i iz kognitivnogramatičke i iz konstrukcijskogramatičke perspektive. U kasnijem ćemo odjeljku specificirati kakve ćemo vrste dopuna smatrati relevantnima za svoj klasifikacijski sustav te na koji će način navedeni elementi biti uklopljeni u širu perspektivu promatranja enciklopedijskih podataka kao osnove za predloženi klasifikacijski sustav.

No prije toga, budući da ćemo se u ovome radu baviti i sinkronijskim i dijakronijskim aspektom analize glagolskoga značenja u skladu s ranije opisanim značajkama konstrukcijskoga modela, promotrimo na koji se on način odražava na dijakronijski pristup analizi glagolskoga značenja.

2.4.4. Konstrukcijskogramatički pristup dijakronijskoj analizi

Budući da se u ovome radu bavimo sinkronijskom i dijakronijskom analizom glagola kretanja, a namjera nam je propitkivati kognitivnogramatičke i konstrukcijskogramatičke metodološke postavke, u svezi s navedenim ciljem zanimljive zaključke ističu Iacobini i Masini (2007: 159–161) u svojoj konstrukcijskoj analizi glagola i glagolsko-čestičnih konstrukcija u talijanskome jeziku. Naime, i njihova analiza pokazuje kako se talijanski glagolski sustav ne može uklopiti u Talmyjevu klasifikaciju. Promotrimo li primjer *venire giù* ‘sići dolje, spustiti se’, vidimo da je u toj konstrukciji funkcija čestice izricanje smjera kretanja koje se pridodaje značenju glagola, što znači da u tome slučaju funkcionira kao pravi satelit u Talmyjevu smislu, poput onih u germanskim jezicima, što nije u suglasju s Talmyjevom klasifikacijom jezika. Nadalje, iz dijakronijske perspektive autori ističu kako je prilikom transformacije latinskog jezika u talijanski došlo do promjene leksikalizacije puta kretanja, i to iz latinskih prefiksa (npr. *inire* u značenju ‘ući’ ili *exire* u značenju ‘otići’) u talijanske postglagolske čestice (npr. *andare dentro* ili *andare fuori* u istome značenju). Na taj način Iacobini i Masini (2007) ističu kako je zanimljivo pratiti dijakronijsku opoziciju čestica i prefiksa kao različitih mogućnosti izražavanja satelita. Autori zaključuju kako je takva interakcija morfoloških i fraznih konstrukcija u potpunome suglasju s konstrukcijskim viđenjem jezika (Iacobini i Masini 2007: 163).

Analizirajući dijakronijski razvoj konstrukcija glagola i postglagolskih čestica, Iacobini i Masini (2007) dolaze do još jednog zaključka. Naime, osim primarno lokativne funkcije navedenih čestica (odnosno leksikalizacije puta), zamijećeno je kako neke od navedenih čestica pridonose i akcionalnosti konstrukcija glagola i postglagolskih čestica na način da pridodaju jednu značenjsku informaciju cjelokupnoj konstrukciji. Autori navode sljedeće primjere:

- (7) a. *lavare* ‘prati’ [\pm teličnost] nasuprot *lavare via* ‘isprati’ [+teličnost]
b. *portare* ‘nositi’ [\pm teličnost] nasuprot *portare appresso* ‘odnijeti sa sobom’ [-teličnost]

Što se definicije akcionalnosti tiče, autori se priklanjaju Vendlerovu (1957) pristupu te navode kako će teličnom situacijom smatrati onu koja ima svoju završnu točku, zaključak ili cilj (Iacobini i Masini 2007: 170). U skladu s ranijim opisom čestica autori tvrde kako se teličnost može izražavati upravo lokativnim česticama jer lokativne čestice koje naznačuju kretanje usmjereno prema određenom cilju mogu implicirati dostizanje cilja (telična događanja), dok čestice koje izražavaju statičnost, lociranost ili kretanje bez određenog cilja impliciraju neomeđena događanja (Iacobini i Masini 2007: 170). Navedenu tvrdnju autori opimjeruju dijakronijskom analizom glagola kretanja tijekom koje prate razvoj teličnosti u odnosu na to je li došlo do njezine modifikacije kada se glagol počeo upotrebljavati u konstrukciji s postglagolskom česticom. Ističu kako u većem broju glagola čestica nije donijela promjenu omeđenosti (i to kod glagola koji leksikaliziraju put kretanja), no u stanovitom je broju glagola do promjene došlo upravo zahvaljujući dodavanju takve postglagolske čestice koja se uz glagol može promatrati kao konstrukcija. Glagoli kod kojih je došlo do promjene mahom su glagoli načina kretanja (prema Talmyjevu opisu i klasifikaciji), kod kojih čestica leksikalizira put kretanja ili funkcionira kao marker teličnosti, kao kod *saltare* ‘skakati’ (način) → *saltare giù* ‘skočiti dolje’ (Iacobini i Masini 2007: 174).

Na taj način autori pokazuju kako teličnost, kao i akcionalnost, nisu dijakronijski stabilne kategorije te kako može doći do promjena u njihovoj leksikalizaciji u sklopu događanja kretanja. Što se njihova navoda tiče, ističemo kako u slučaju glagola kretanja u hrvatskom jeziku nismo došli do istoga zaključka. Naime, dijakronijska analiza u ovome radu pokazala je kako je akcionalnost događanja kretanja koja se izgrađuju oko glagola kretanja dijakronijski stabilna značenjska odrednica. Ipak, prihvaćamo njihovu argumentaciju kako je s ciljem preciznog značenjskoga opisa potrebno promatrati širi rečenični kontekst i konstrukcije kao

nositelje pojedinih značenja glagola te kao čimbenik širenja polisemne strukture glagolskih leksema.

2.4.5. Zaključne napomene

U ovom smo poglavlju istaknuli neke od temeljnih postavki konstrukcijskog modela analize povezane s implikacijama navedenog modela za analizu događanja koja se grade oko glagola koje ćemo u ovom radu smatrati glagolima kretanja, a što će biti tema narednog poglavlja. U skladu s opisom glagola u suodnosu s konstrukcijama u kojima se javljaju konstrukcijski pristup (kao kod Goldberg 1995) stavlja konstrukciju u fokus te je smatra središnjim čimbenikom koji određuje značenje glagola, tako da ostaje otvoreno pitanje u kolikoj je mjeri takvo sagledavanje glagolskog značenja relevantno za njegovo temeljno značenje, odnosno nije li u slučaju nestandardnih značenjskih ostvarenja pojedinih glagola riječ o rubnim, idiosinkratičnim uporabama. Drugim riječima, radi se o uporabama poput *Joe kicked Bob into the room* ‘Joe je šutnuo Boba u sobu’ (Goldberg 1995: 85), gdje glagol *šutnuti* sukladno temeljnim značenjskim odrednicama²⁸ ne bismo mogli promatrati kao glagol kretanja. No unutar konstrukcije ‘X + *šutnuti* + Y’, gdje je X agentivni, ljudski argument koji svojim djelovanjem utječe na kretanje Pacijensa kodiranog argumentom Y, tu uporabu možemo smatrati primjerom uzrokovanoga kretanja jer zahvaljujući agentivnom djelovanju primarnoga lika sekundarni lik započinje kretanje u prostoru. Kao odgovor na to pitanje nameće se inklinacija ka kognitivnoj perspektivi temeljenoj na središnjim i rubnim članovima kategorija, tako da se ranije opisane glagole (npr. *urge* u značenju upravljanja kretanjem, ili upravo naveden primjer glagola *kick*) u nestandardnim uporabama može smatrati manje prototipnim elementima značenjskih struktura.

Nadalje, smatramo kako je Zlatevljeva (2004, 2006) kritika Talmyjeva modela analize događanja kretanja opravdana te ćemo navode Zlateva i sur. (2004; 2006) primijeniti u izgradnji opisa i klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Budući da je temeljni fokus ovog rada na glagolima kretanja u hrvatskom te uzevši u obzir hipotezu kako konstrukcije uzrokovanog kretanja u stanovitaj mjeri odstupaju od prototipnog opisa konstrukcija i glagola kretanja, u sklopu sinkronijske i dijakronijske analize glagola kretanja u hrvatskom prikazat ćemo na koji način možemo oblikovati model analize koji primjenjuje postavke kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela jezične analize.

²⁸ Njegovo značenje Hrvatski jezični portal definira kao „(što) udariti/udarati loptu na gol (koš), pucati na gol (koš)“.

Drugim riječima, jedan je od ciljeva ovog rada upravo definicija temeljnih značenja glagola kretanja iz sinkronijske perspektive, zbog čega ćemo se prikloniti tezi kako su glagoli kao leksičke kategorije nosioci značenja, uz napomenu kako ćemo promotriti na koji se način njihovo kontekstualno okruženje odražava na gradbu značenja. Istodobno, vrijednost konstrukcijske perspektive potražiti ćemo analizom čimbenika širenja značenjske strukture glagola iz sinkronijske i dijakronijske perspektive. No prije nego što nastavimo sa sintaktičko-značenjskom analizom glagola kretanja, potrebno je definirati koje ćemo glagole u ovome radu smatrati glagolima kretanja, o čemu ćemo raspravljati u idućem poglavlju.

2.5. Definicija kretanja i glagola kretanja

Nakon što smo usporedili kognitivnogramatički i konstrukcijskogramatički model jezičnoga opisa u odnosu na kretanje, u ovom ćemo poglavlju objasniti na koji ćemo način promatrati glagole kretanja u ovome radu, odnosno navesti ćemo definiciju glagola kretanja koju ćemo smatrati relevantnom za ovaj rad. Također, nastojat ćemo razlučiti pojmove kao što su kretanje u odnosu na gibanje (micanje) te uzrokovano kretanje.

Promotrimo li ponovno prethodno opisane modele, vidljivo je kako se definicije glagola kretanja temelje na obilježjima koje pojedini autori smatraju više ili manje središnjima za opis glagola kretanja promatranih u sklopu šireg okvira koji se naziva događanje (ili situacija) kretanja, odnosno konstrukcije koja kodira događanje kretanja unutar konstrukcijskih pristupa. Na temelju opisanih modela kao zajednička sastavnica svih predloženih opisa ističe se kao prvo pojavnost koja je u pokretu koju pojedini autori nazivaju lik ili trajektor, a kao drugo aktivnost kretanja. Na primjer, glagole kretanja Langacker (2002: 155) definira kao one glagole koji se smatraju specifičnom vrstom perfektivnih procesa, odnosno one gdje svaka sastavna faza specificira odnos kretača i njegove neposredne lokacije. Zbog toga ćemo elemente trajektora i procesa kretanja u ovom radu smatrati temeljnih značenjskim odrednicama događanja kretanja.

Nadalje, kao što smo ranije spomenuli, kognitivni pristup nastoji u jezični opis uključiti s jedne strane perspektivu pojedinca, no s druge strane potrebno je istaknuti i izvanjezičnu stvarnost koju kao opojmitelji opojmljujemo. Drugim riječima, smatramo kako isključivo perspektiva opojmitelja nije jedini i isključivi čimbenik na temelju kojeg možemo oblikovati modele jezične analize, s obzirom na to da u slučaju oslanjanja isključivo na ljudsku interpretaciju događanja koje nas okružuje možemo upasti u zamku pogrešnih sudova kao i odviše heterogenih mogućnosti opojmljivanja pojedinih prizora. Stoga se nameće potreba za

upotpunjavanjem predloženih modela opisa iz objektivnije, empirijski strože perspektive, što nas vraća na ranije spomenut opis kretanja iz perspektive fizike.

Kao što smo ranije naveli, fizika promatra kretanja u odnosu na vrstu gibanja iz dviju perspektiva, i to u sklopu dinamike i kinetike, gdje se potonja bavi zakonima gibanja bez obzira na uzroke koji su proizveli gibanje, a dinamika ovisnošću između sila i gibanja koje one prouzrokuju. Usporedimo li takvu distinkciju s ranije objašnjenim modelima jezičnog opisa, vidimo da se navedena fizička distinkcija prvenstveno odražava u modelu Zlateva i sur. (2006), koji ističu razliku između samouzrokovanog i vanjskouzrokovanog kretanja. Također, ista je razlika prisutna i unutar konstrukcijskog modela Goldberg (1995), koja se bavi upravo dinamikom kretanja, odnosno onime što jezična analiza naziva uzrokovanim kretanjem.

Nadalje, Kruz (1975: 61–63) ističe definiciju težišta („središte sustava paralelnih sila kojima sila teža djeluje na neko tijelo i težišnice“) i težišnice („pravac u kojem djeluje težina tijela, a prolazi kroz njegovo težište“), što nijedan model jezičnog opisa eksplicitno ne spominje. No pogledamo li pažljivije definicije kojima se opisuje lik („pojavnost u stvarnom ili zamišljenom pokretu čiji se položaj, putanja ili usmjerenost smatra varijablom koja se nalazi u fokusu pozornosti“, Talmy 2003: 184) , odnosno trajektor (profilirani sudionik relacijske predikacije koji nosi istaknutu ulogu i opisuje se kao lik u relacijskom profilu koji podrazumijeva kretanje, Langacker 1987: 217), očigledno je kako se lik u pokretu, barem u svojem prototipnom obliku, doživljava kao **pojavnost koja se u svojoj cijelosti** kreće prostorom. Ovom navodu u prilog govori i ranije spomenuta kognitivna istaknutost predmeta koji se kreću i kretanja kao izvanjezične činjenice kod male djece (Clark i Clark 1977: 301–302; Goldberg 1995: 43).

Promotrimo li sljedeće primjere, uvidjet ćemo kako se kretanje može odvijati na različite načine:

- (8) *Slavljenica je sama teturala po kuhinji.*
- (9) *Vama je najdraže zavrtjeti globus*
- (10) *Leon je iznenadno podignuo ruku*

Iz navedenih primjera moguće je uočiti kako je u slučaju (8) riječ o kretanju gdje se trajektor kodiran nominativom kreće u odnosu na orijentir koji izražava put kojim se kretanje odvija, što bismo u skladu s navedenim opisima elemenata događanja kretanja mogli smatrati prototipnim događanjem kretanja, pa tako i glagol *teturati* možemo smatrati pravim glagolom kretanja jer podrazumijeva jednostavno, translokacijsko kretanje trajektora. Nasuprot primjeru (8), u primjeru (9) trajektor (*globus*) više nije kodiran nominativom, već akuzativom i u

navedenoj sintagmi kodira semantičku ulogu Pacijensa²⁹. Također, pogledamo li vrstu kretanja trajektora, vidimo da u navedenom primjeru nije leksikalizirana ni putanja ni način kretanja trajektora, dok ni orijentir nije izražen, što nas navodi na zaključak da je ovdje riječ o manje prototipnom događanju kretanja. Primjer (10) može se opisati na istovjetan način, s obzirom na to da i ovdje trajektor (*ruka*) nije kodiran nominativom, već akuzativom i sudjeluje u događanju kao predmet manipulacije, odnosno Pacijens. Ni u tom se primjeru ne specificira ni način kretanja ni putanja, tako da i njega možemo smatrati manje prototipnim događanjem kretanja.

Stoga ćemo u skladu s ranije navedenim definicijama u ovom radu kretanje definirati kao **percipiranu translokaciju trajektora u poimanom vremenskom razdoblju**.

Kako bismo raščlanili predloženu definiciju te razlučili glagole kretanja od glagola micanja te uzrokovanoga kretanja, koje nećemo smatrati glagolima kretanja, vratimo se još jednom na svaku od njezinih sastavnica. Kao prvo, ističe se s jedne strane percepcija, to jest uloga opojmitelja za opojmljivanje situacija kretanja (što ističu i Langacker 1987 te Zlatev i sur. 2006), odnosno ljudska perspektiva iz koje promatramo i klasificiramo pojavnosti u svijetu koji nas okružuje. Nasuprot tomu, pojam translokacije uključuje objektivnu sastavnicu opisa, s obzirom na to da se unatoč ljudskoj perspektivi i opojmljivanju događaja kretanje odvija u objektivnom svijetu gdje se (kao što je navodio i Aristotel) kretanje sastoji od elemenata kao što su pojava u pokretu i mjesto u odnosu na koje se odvija kretanje. Na taj se način ova definicija oslanja na jednu od temeljnih postavki kognitivnogramatičkog opisa, a to je pojam koji Lakoff (1987: 158) naziva temeljni realizam (*basic realism*³⁰).

Pogledamo li ostatak definicije kretanja, ističe se važnost sastavnice prostora koji ćemo kasnije raščlaniti na način koji je precizniji u odnosu na npr. Talmyjev model, s obzirom na to da smatramo da je samo isticanje puta ili načina kao elementa događanja kretanja nedostatno za precizan opis značenja i klasifikacije glagola koji se u takvim događanjima javljaju.

U svezi s definicijom kretanja u prostoru, ranije smo istaknuli kako prototipno događanje kretanja uključuje promjenu mjesta trajektora (odnosno translokaciju) od točke A do točke B, što je u suglasju s navedenim opisom kretanja kod Zlateva i sur.³¹. Na taj način smatrat ćemo da kretanje prikazano u primjerima (9) i (10) ne predstavlja prototipna događanja kretanja, već ćemo kretanjem smatrati jedino ona događanja gdje glagol kodira kretanje **trajektora u**

²⁹ Detaljniji opis dubinskih padeža i sudioničkih uloga slijedi u narednom poglavlju.

³⁰ Lakoff (1987: 158) predlaže temeljni realizam kao srednji put između objektivizma i empirizma, a navodi kako takav način sagledavanja stvarnosti podrazumijeva a) priznavanje objektivnog svijeta koji istodobno priznaje ljudsko iskustvo, b) svezu ljudskog pojmovnog sustava i drugih vidova stvarnosti, c) pojam istine koji se ne temelji isključivo na unutarnjoj koherentnosti, d) fokus na postojanje stabilnog znanja o vanjskom svijetu i e) odbacivanje pristupa da je svaki pojmovni sustav podjednako dobar kao i svi ostali.

³¹ O translokaciji govorili su već ranije i Fillmore (1971: 369), Miller (1973: 338), Goddard (1997) itd.

njegovoj cijelosti od točke A do točke (ili točaka) B, bile one leksikalizirane (npr. *tu je trajekt koji ide od New Yorka do otoka*) ili implicirane (npr. *te sam neko vrijeme trčao po kiši*). Također, oblike kretanja kao što je rotacija oko svoje osi, pomicanje jedne od fizičkih sastavnica trajektora (kao *ruka* u primjeru (10)) ili vrtanja nećemo smatrati kretanjem u pravom smislu jer u skladu s predloženom fizičkoj perspektivi opojmljivanja kretanja u tom slučaju ne dolazi do translokacije trajektora u njegovoj cijelosti, već samo jedne od inherentnih ili kontaktno povezanih vanjskih sastavnica lika. Drugim riječima, glagole kao što su *vrtjeti se* ili *rotirati se* nećemo smatrati glagolima kretanja jer se kretanje odnosi na gibanje trajektora u mjestu, a ne na prostornu translokaciju trajektora koji se kreće kroz prostor u svojoj cijelosti.

O potrebi razgraničenja onih vrsta kretanja gdje postoji translokacija objekta od točke A do točke B u odnosu na drhtanje ili treperenje govorila je u sklopu komponencijalne analize i Wierzbicka (1972, 1992, 1996). Za razliku od treperenja ili drhtanja, Wierzbicka (1996: 83) navodi kako opis glagola kao što su *go* 'ići' ili *walk* 'hodati' treba temeljiti na primitivima kao što su PLACE (WHERE) 'MJESTO – GDJE' i MOVE 'KRETATI SE', što je u skladu s kognitivnim pristupima (npr. Langacker 1997), koji ističu važnost orijentira i procesa kretanja kao elemenata događanja kretanja. No istodobno se Wierzbickin pristup temelji na viđenju značenjske strukture leksema kao sastavljene od konfiguracije semantičkih primitiva, a ističe kako značenje pojedinog leksema ne ovisi o drugim leksemima i leksikonu pojedinog sustava (Wierzbicka 1996: 210). Također tvrdi kako nije nužno promatrati kontekst u kojem se leksem pojavljuje kako bismo definirali njegovo značenje jer se ono sastoji od semantičkih primitiva (Wierzbicka 1992: 170). Kao što ističe Žic-Fuchs (1991: 56), takav je pristup vrlo teško primijeniti na adekvatan način zbog brojnih poteškoća koje podrazumijeva, kao što je problematičnost sastavljanja popisa semantičkih primitiva kojima bi se na jednoznačan način mogla opisati značenjska struktura pojedinih leksema, tako da ćemo u ovom radu vrijednost pristupa Wierzbicke (1972, 1992, 1996) nalaziti isključivo temeljeći se na istaknutom razlikovanju među različitim vrstama gibanja.

Također, s obzirom na prototipnost neprijelazne konstrukcije i neprototipnost prijelazne konstrukcije, o kojima će kasnije biti riječi, konstrukcije koje izriču uzrokovano kretanje nećemo smatrati pravim događanjima kretanja. Drugim riječima, u njihovu slučaju nije leksikalizirana translokacija trajektora, već je riječ o fizičkoj manipulaciji trajektorom³² koju provodi Agens koji se ne nalazi nužno u stanju kretanja (kao u primjeru (10)). Naposljetku, u svezi s translokacijom trajektora u prostoru ističemo i važnost vremenske sastavnice, i to onoga

³² Na isti način dotičnim glagolima pristupa i Givón (1984: 123).

što Langacker (1987: 167) naziva poimanim vremenom, odnosno vremenom potrebnim opojmitelju da opojmi događanje kretanja. Na taj način ponovno se vraćamo na temeljni realizam, koji podrazumijeva perspektivu pojedinca koji tijekom stanovitog vremenskog odsječka promatra i opojmljuje stanovitu scenu u kojoj se odvija kretanje, što podrazumijeva da kretanjem nećemo smatrati ono što Zlatev i sur. nazivaju neprekidnim kretanjem, odnosno kretanjem koje je nedohvatljivo ljudskoj percepciji.

Naposljetku, nakon što smo opisali događanje kretanja i odredili definiciju kretanja kojom ćemo se voditi prilikom kasnije analize glagola kretanja u hrvatskom jeziku, potrebno je osvrnuti se na uloge koje sudionici događanja kretanja igraju u sintaktičko-značenjskom ustroju događanja, što će biti tema narednog poglavlja.

2.6. Sintaktičko-značenjska raščlamba glagola kretanja

2.6.1. Suodnos sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa

U prethodnim smo odjeljcima govorili o kretanju, događanjima kretanja te smo oblikovali definiciju kretanja kao percipiranu translakaciju trajektora u poimanom vremenskom razdoblju. Na temelju navedene definicije preciznije ćemo razgraničiti glagole kretanja kojima ćemo se baviti u ovom radu te ćemo se osloniti na pojedine elemente definicije kako bismo pružili što precizniji opis dotičnog značenjskoga polja. Na taj ćemo način predstaviti opis glagola kretanja koji će pružiti vrijedne podatke o značenjskom ustroju značenjskoga polja glagola kretanja. No kako bismo pružili kvalitetniji opis glagola kretanja i obogatili ga podacima koji bi mogli biti vrlo važni za njihovu klasifikaciju, potrebno je predloženu definiciju nadopuniti i sintaktičkim elementom opisa glagola kako bismo odgovorili na pitanje koliko je značenjska struktura glagola uvjetovana sintaktičkim okruženjem u kojem se glagoli javljaju.

Važnost razmatranja suodnosa sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa istaknule su Žic-Fuchs (1991: 211) i Raffaelli (2004: 106), napominjući kako američka i europska kognitivna literatura ne pridaju dovoljno pažnje navedenom odnosu. Nasuprot tomu, hrvatska jezikoslovna tradicija, izgrađena na strukturalističkim temeljima, ističe važnost razmatranja odnosa i sprege sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa³³, što će biti i naša nit vodilja tijekom kasnije izgradnje modela analize glagola kretanja. Kako navodi Fillmore (1968: 49), a na što će se kasnije nadovezati analiza engleskih glagola kretanja u Žic-Fuchs (1991), osobine sintaktičkih okvira nužno će nametati klasifikaciju glagola u pojedinom jeziku, što se nedvosmisleno odražava na ovaj rad čiji je jedan od ciljeva upravo klasifikacija glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

U skladu s ranije navedenim opisom kretanja iz perspektive Langackera, koji pak citira Lakoffa (1987: 68) i njegovu tvrdnju kako se značenje izgrađuje u odnosu na kognitivne domene (odnosno idealizirane kognitivne modele³⁴), jedno je od predloženih arhetipnih poimanja svijeta ispunjenog entitetima koji se kreću i ostvaruju međusobnu interakciju tzv. model bilijarske kugle. Osim navedenog modela, koji objašnjava našu sposobnost da

³³ Vidi Žic-Fuchs (1991) i Raffaelli (2005) za detaljan opis odnosa strukturalističke i kognitivne semantike u europskom kontekstu.

³⁴ Lakoff (1987: 68) smatra kako je znanje organizirano uz pomoć struktura koje on naziva idealiziranim kognitivnim modelima. Napominje kako su strukture kategorija i efekti prototipa rezultat navedenog organizacijskog principa. Kao primjer navodi definiciju pojma kao što je *vikend*, a koji možemo definirati samo u odnosu na pojam petodnevnog radnog tjedna nakon kojeg slijede dva neradna dana, a koje pak objedinjuje sedmodnevni kalendar.

ostvarujemo percipiranu interakciju s pojavnostima koje nas okružuju, Langacker (2002: 209) kao drugi arhetipni model ističe i model pozornice (*stage model*). U skladu s tim modelom ističe se uloga opojmitelja koji, poput osobe u kazalištu, promatra sudionike događaja oko sebe te opojmljuje na koji se način ostvaruje njihova interakcija. Pritom opojmitelj doživljava promatrane objekte kao sudionike događanja koje se unutar percipiranog vremenskog odsječka odvija pred našim očima. Na temelju našeg životnog iskustva ustrojavamo svoje opojmljivanje uobičajenih uloga koje preuzimaju entiteti koji nas okružuju, a opis predloženih uloga Langacker (2002: 210) uspoređuje s onim koji uvodi Fillmore (1968), a o čijem će modelu analize biti riječi u narednom poglavlju.

2.6.2. Sintaktičke uloge i dubinski padeži

Žic-Fuchs (1991: 90–91) ističe kako kognitivnogramatički, a u većem dijelu i konstrukcijskogramatički pristup padežima i semantičkim ulogama koje zauzimaju argumenti u sintaktičkim konstrukcijama započinje Fillmore³⁵ u svojem temeljnom članku *The Case for Case* (1968). Kao pretpostavke svojeg modela Fillmore (1968: 23) ističe središnje mjesto sintakse, odnosno nužnost specificiranja oblika leksema u odnosu na sintaktičke pojmove te važnost skrovitih kategorija, odnosno gramatičkih osobitosti koje su lišene morfološkog izraza, no čije je postojanje razvidno zahvaljujući selekcijskim ograničenjima ili transformacijskim mogućnostima (Fillmore 1968: 27). U vezi s pojmom padeža Fillmore tvrdi kako definicija padeža podrazumijeva „sklop univerzalnih, vjerojatno urođenih koncepata koji identificiraju stanovit tip sudova koje ljudska bića donose u svezi s događajima koji se odvijaju oko njih, sudova koji se odnose na to tko je uzrokovao događaje, komu su se dogodili te što se promijenilo“ (Fillmore 1968: 49). U skladu s takvim viđenjem sintagmatskih odnosa među rečeničnim argumentima propozicijsku sastavnicu rečenice moguće je zamisliti kao svojevrsnu mrežu koja se sastoji od glagola i imenskih fraza koje su obilježene dubinskim padežima (odnosno semantičkim ulogama³⁶) kao što su Agens, Instrumental, Dativ, Objekt, Mjesto itd. Uz pomoć navedenih termina možemo identificirati gramatički relevantne aspekte uloga koje odgovaraju realizacijama argumenata na sintaktičkom planu. Nadalje, navodi da nijedan od predloženih padeža ne treba identificirati bilo s kojom površinskom relacijom (subjektom ili

³⁵Žic-Fuchs (1991: 88) ističe kako je Fillmoreov model potaknuo Tesnière (1953, 1959), koji je isticao ulogu glagola kao središnjeg dijela rečenice koji djeluje kao okosnica rečenice, a ostali su mu elementi (aktanti i cirkumstanti) podređeni. Na temelju takva viđenja rečenice postavio je teoriju valentnosti glagola koja je, smatra Žic-Fuchs, utjecala na oblikovanje Fillmoreova pristupa dubinskim padežima.

³⁶O suodnosu dubinskih padeža i semantičkih uloga raspraviti ćemo u nastavku poglavlja.

objektom). U skladu s Fillmoreovim modelom (1968: 46–49) glagoli se umeću u odgovarajuće okvire (npr. glagol *run* umeće se u okvir ___ A, gdje A simbolizira agentivni padež), a umetanje glagola u odgovarajuće okvire određeno je padežnim okvirima koje pruža rečenica. Drugim riječima, osobine okvira nameću odgovarajuću klasifikaciju glagola u nekom jeziku. Iz navedenog primjera na jasan se način ističe motivacija za kasnije konstrukcijske pristupe s obzirom na to da upravo ovakav opis sintagmatskih okruženja glagola sugerira konstrukcijsku perspektivu koju će kasnije u svojim radovima primijeniti npr. Goldberg (1995). Nadalje, Fillmore objašnjava kako se glagoli međusobno ne razlikuju isključivo u odnosu na specifikacije padežnih okvira u kojima se javljaju već i u odnosu na transformacijske osobine, što ukazuje na spregu sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa o kojoj smo ranije govorili. Zaključuje kako je za opis glagola nužan opis sintaktičkih padežnih okvira u kojima se javljaju, a za njihov značenjski opis glagoli se povezuju sa specifičnim osobinama padeža u sintaktičkom okruženju ili s elementima koji sadrže elemente (npr. živost) koji se uvode kao obavezne sastavnice značenja određenih padeža (Fillmore 1968: 57). Na taj je način svaki glagol definiran semantičkim ulogama koje preuzima, odnosno svojim padežnim okvirom. Na primjer, glagol *udariti* zahtijeva uloge Agensa i Pacijensa, dok glagol *uplašiti* traži uloge Doživljavača i Stimulusa.

Hipoteza koju podrazumijeva takav pristup jest da značenjske osobine glagola izravno utječu na njegova sintaktička okruženja. Rana verzija ovog teorijskog modela implicirala je da uz pomoć reduciranog inventara semantičkih uloga možemo na dostatan način opisati gramatički relevantna obilježja argumenata te da ograničen broj univerzalnih pravila povezivanja semantičkih uloga i površinskih padeža može ekonomično objasniti načine na koje se značenjski argumenti izražavaju kroz površinske oblike. Što se navedenog povezivanja tiče, Fillmore (1968: 55) navodi kako će u slučaju da iskaz sadrži Agens, on postati subjekt rečenice, a u slučaju da Agens nije izražen, tu će poziciju preuzeti Instrumental, a ako ni on nije prisutan, na to će mjesto doći Objektiv. Kao što ističe Žic-Fuchs (1991: 88–101), Fillmore povezuje navedene semantičke uloge s tranzitivnošću rečenice, tako da intransitivnu rečenicu definira kao onu koja se sastoji od glagola i Agensa ili Objektiva, tranzitivnu kao onu koja se sastoji od glagola, Agensa i Objekta te ditransitivnu rečenicu koja se sastoji od tranzitivne formule uz dativnu komponentu. Brojne su kasnije analize³⁷ pokazale kako definitivan inventar uloga nije moguć, tako da se kao logično rješenje nameće prilagođavanje inventara semantičkih uloga vrsti događanja kojom se bavimo u pojedinom istraživanju, što ističe i Langacker (1991: 284),

³⁷ Detaljan pregled i usporedbu raznih pristupa semantičkim ulogama vidi u npr. Levin i Rappaport Hovav (2005) ili Van Valin (1997).

tvreći kako svaki glagol određuje sudioničke uloge u skladu s njegovim značenjskim osobinama u sklopu događanja. Navedenu ćemo Langackerovu tvrdnju prihvatiti te ćemo na istovjetan način pristupiti analizi glagola kretanja – predložit ćemo inventar uloga koje smatramo relevantnima za glagole kretanja u hrvatskom jeziku, o čemu će više riječi biti u poglavlju 3. 2. 2.

2.6.3. Pristup analizi glagola kretanja prema Žic-Fuchs (1991)

Na Fillmoreov se model opisa glagola uvelike oslanja i Žic Fuchs (1982) u svojem magistarskom radu, koji je jedan od prvih radova posvećenih glagolima kretanja u sklopu hrvatskog bavljenja dotičnom problematikom, a navedenom se temom nastavlja baviti u svojoj knjizi *Znanje o jeziku i znanje o svijetu* (1991). Žic Fuchs je u tom radu iz perspektive hrvatske lingvistike postavila temelje kognitivnog pristupa jezičnoj analizi te je istodobno taj rad u stanovitoj mjeri najavio suvremene konstrukcijske pristupe koji će kasnije biti razrađeni na temelju analize *present perfecta* (2009), a što će kasnija analiza u ovom radu jasno pokazati.

Navedene Fillmoreove (1968) postavke Žic-Fuchs (1991) primjenjuje u analizi glagola kretanja, a njezin se opis glagola sastoji upravo od opisa na sintagmatskoj razini, gdje promatra dubinske padeže u kojima se javljaju argumenti sintagmi koje sadrže glagole kretanja, i na značenjskoj razini, gdje razmatra i uspoređuje razlikovne sastavnice značenja pojedinih glagola. Drugim riječima, Žic-Fuchs (1991) navodi kako njezin model opisa glagola podrazumijeva definiciju „osnovne semantičke odrednice koja ih povezuje s drugim leksemima, sintaktičko-semantičku odrednicu, suštinsku značenjsku sastavnicu istaknutu na prvom mjestu u redu sastavnica, ostale sastavnice nužne da bi se značenje leksema što vjernije prikazalo, te razlikovna obilježja (ako već nisu prisutna u samim sastavnicama) izrasla na analizi sintagmatskih rečeničnih odnosa“ (Žic-Fuchs 1991: 117). Kao što vidimo, riječ je o pristupu koji amalgamira značenjsku i sintaktičku komponentu opisa.

Počevši analizu glagolom *walk* ‘hodati’, promatra u kojem se tipu rečenica on pojavljuje te prepoznaje da je riječ o intranzitivnim, pseudotranzitivnim i tranzitivnim rečenicama koje definira u skladu s Dowtyjem (1979). Dowty (1979) dijeli glagole u četiri skupine, i to u glagole stanja (stativni, npr. *znati* ili *vjerovati*), aktivnosti (*trčati*, *hodati*), umijeća (*naslikati sliku*, *ozdraviti*) i postignuća (*izgubiti*, *prepoznati*)³⁸. Unutar podskupine glagola umijeća ističe

³⁸ Ta se klasifikacija glagolskih izraza oslanja na kategorizaciju koju predlaže Vendler (1957) koji, kako navodi Žic Fuchs (2009: 69), nudi model klasifikacije glagola koji se temelji na osnovnim značenjskim obilježjima koja uvjetuju restrikcije vezane uz uporabu s određenim vremenskim priložima, uporabom glagolskih vremena te različitosti u smislu logičkoga slijeda zaključivanja. Kao jedan od temeljnih faktora koji određuje navedene

lokativne glagole, intransitivne glagole koji nisu lokativni, tranzitivne glagole stvaranja, tranzitivne glagole uništenja, tranzitivne glagole promjene stanja, glagole stvaranja „djela“ i ostale sintaktičke vrste ostvarenja. Unutar podskupine lokativnih glagola ističe pseudotranzitivne glagole kretanja s imeničkom frazom koja izriče prostiranje u prostoru (*walk a mile* ‘prijeći milju’, *swim a mile* ‘preplivati milju’). Takva imenička fraza ne smatra se objektom u pravom smislu riječi jer ne može biti parafrazirana pasivnom konstrukcijom (**A mile was walked by John*). Upravo ćemo se na takav opis, odnosno definiciju pseudotranzitivnosti osloniti u ovome radu, a o čemu će više riječi biti u narednom poglavlju.

2.6.4. Glagoli kretanja i pseudotranzitivnost

Unatoč tomu što je eksplicitno ne naziva tako, pseudotranzitivnost najavljuje i Givón (1984ii: 565–566). U raspravi o događanjima iz sintaktičke perspektive navodi kako se i tranzitivnost može promatrati u svjetlu prototipnih događanja. Naime, kao uvjete za prototipno tranzitivno događanje navodi sljedeće elemente:

a) prisustvo vidljivog, voljnog uzroka / Agensa, koji upravlja događanjem i ističe se u događanju kao kognitivno istaknuti uzrok,

b) prisustvo jasno vidljivog, neaktivnog Pacijensa lišenog obilježja voljnosti, na kojem se ostvaruje djelovanje Agensa, a kao takav se u sklopu događanja pojavljuje kao kognitivno istaknuti Efekt, te naposljetku

c) glagol, koji u sklopu prototipnog tranzitivnog događanja uključuje obilježja kao što su kompaktnost (nedurativnost), omeđenost³⁹ i stvarnost (nehipotetičnost).

Navedeni je opis tranzitivnosti u skladu s opisom koji navode Hopper i Thompson (1980: 252). Oni opis prototipne tranzitivnosti temelje na deset sastavnica u odnosu na stupanj istaknutosti pojedinih sastavnica, i to kako slijedi:

restrikcije ističe se upravo vremenska sastavnica, čiju će važnost kasnije u sklopu kretanja isticati i Langacker (1987).

³⁹ Kao što je spomenuto ranije, navedena su obilježja glagola u sklopu događanja kretanja preuzeli i Zlatev i sur. (2006)

Tablica 2: Prikaz tranzitivne strukture; Hopper i Thompson (1980: 252)

	VISOKA ISTAKNUTOST	NISKA ISTAKNUTOST
a. SUDIONICI	dva ili više sudionika, Agens i Objekt	jedan sudionik
b. KRETANJE	aktivnost	neaktivnost
c. ASPEKT	telično	atelično
d. TRENUTAČNOST	trenutno	rezultat procesa
e. VOLJNOST	voljno	nesvjesno
f. AFIRMATIVNOST	afirmativno	negativno
g. NAČIN	stvarno	nestvarno
h. AGENTIVNOST	snažan utjecaj Agensa	slab utjecaj Agensa
i. ZAHVAĆENOST OBJEKTA	Objekt potpuno zahvaćen	Objekt nije zahvaćen
j. INDIVIDUALIZIRAN OBJEKT	Objekt naglašeno individualiziran	Objekt nije individualiziran

Također, navode da u skladu s ustrojem pojedinih događanja sintaktička struktura može biti opisana kao više ili manje tranzitivna (Hopper i Thompson 1980: 253), što je usuglašeno s kognitivnogramatičkim viđenjem kategorija kao fleksibilnih struktura. Kao primjere prototipnih tranzitivnih događanja Givón ističe *Mary cut the meat* ‘Mary je narezala meso’ ili *She broke the chair* ‘Razbila je stolicu’. U nastavku napominje kako neki objekti nisu prototipni utoliko što izražavaju manje istaknut efekt radnje, a na neki način možemo ih promatrati kao entitete koji uopće nisu pravi Pacijensi, već se, metaforički govoreći, oni opojmljuju kao takvi. Kao primjer navodi rečenicu *He rode on the horse* ‘Jahao je na konju’, gdje imenska sastavnica prijedložne sintagme (*konj*) profilira Lokaciju te nije istaknut aspekt kontrole od strane Pacijensa niti se ističe element ostvarenja utjecaja Agensa na Pacijens. Kao suprotan primjer navodi sintagmu *He rode the horse* ‘Jahao je konja’, gdje se objekt promatra kao metaforički Pacijens, odnosno u dotičnoj je sintagmi on upotrijebljen u ulozi Pacijensa, a ističe se element kontrole i ostvarivanja utjecaja Agensa na Pacijens (Givón 1984: 20).

Iz navedene bi se perspektive objekt u rečenicama poput *Wayne has never run a marathon* ‘Wayne nikada nije trčao maraton’ mogao smatrati manje prototipnim zbog toga što izriče pojava koja se ne ostvaruje pod izravnim utjecajem i prijenosom energije Agensa te ga možemo promatrati kao primjer pseudotranzitivne strukture. Takav je opis pseudotranzitivnosti sukladan Dowtyjevom pristupu (1979), o kojem je bilo riječi u prethodnom odjeljku, a istovjetan opis pseudotranzitivnosti navodi i Raffaelli (2015: 255–256). Na temelju primjera *Buba je prehodala čitav grad* ističe kako se izravni objekt *grad* u navedenom primjeru ne nalazi u semantičkoj ulozi Pacijensa, već Puta koji Agens prelazi, zbog čega tu uporabu možemo smatrati rubno tranzitivnom, odnosno pseudotranzitivnom.

Na srodnom tumačenju svoj opis pseudotranzitivnosti temelji Samardžija (1994), koji se nadovezuje na Tesnièreov model opisa valentnosti glagola te glagolskog suodnosa s aktantima rečenice (o čemu raspravlja i Žic Fuchs 1993: 41–59). Samardžija (1994: 51) naglašava kako tranzitivnost nije nepromjenjiva osobina glagola kao nositelja valentnosti, a napominje kako su promjene valentnosti glagola spore i nikada ne zahvaćaju značenjski povezane skupine glagola, već su uglavnom fokusirane na pojedinačne glagole.

Navedena će tvrdnja biti od posebne važnosti za ovaj rad, pogotovo za njegov drugi dio, gdje će odabrani glagoli biti promatrani iz dijakronijske perspektive, koja će, u skladu s našom hipotezom, nastojati otkriti promjene u tranzitivnosti glagola te propitati na koji se način eventualna promjena ili stabilnost valentnosti odrazila na značenjski ustroj pojedinih glagola. U prilog takvoj hipotezi ide i primjer glagola *pomoći*, koji je, kako navodi Samardžija, u vrijeme pisanja *Osmana* mogao biti upotrijebljen kao tranzitivan glagol (*pomoći mene*), dok u sinkronijskom trenutku dotični glagol traži isključivo dativnu dopunu, dakle koristi se u intranzitivnim konstrukcijama. Samardžija ističe i nekoliko primjera glagola kretanja, npr. *plivati* i *trčati*, koje hrvatski rječnici navode kao neprijelazne, odnosno jednovalentne glagole. U svezi s navedenim glagolima Samardžija ističe kako se u suvremenoj uporabi može naići na kontradiktorne primjere kao što su:

(11) *On dobro pliva kraul.*

(12) *Trkači bi danas mogli trčati rekord.*

Iz navedenih je primjera vidljivo da se glagolima očigledno promijenila valentnost, s obzirom na to da su u navedenim sintagmama upotrijebljeni u tranzitivnim konstrukcijama. Samardžija dodaje kako je isti slučaj i s njihovim izvedenicama, kao što su *isplivati rekord* ili *istrčati rekord*. U pogledu navedenih glagola Birtić i Matas Ivanković (2009) napominju kako je u ta promjena tipična za sportske glagole kao što su *trčati*, *plivati* ili *skočiti*, i to kad su

upotrijebljeni u sportskim kontekstima koji djeluju kao svojevrsni okidač za promjenu valentnosti navedenih glagola koji su upotrijebljeni kao pseudotranzitivni glagoli.

Što se promjene valentnosti tiče, Samardžija (1994: 52) napominje kako se glagolima valentnost može promijeniti i u obrnutom smjeru na način da od dvovalentnih postanu jednovalentni. Kao primjer navodi rečenicu *Glumica N. N. konačno je proigrala*, gdje je glagol *proigrati* upotrijebljen upravo kao jednovalentan, unatoč njegovim prototipnim dvovalentnim uporabama.

U svezi sa suodnosom promjene valentnosti i promjene značenja glagola Samardžija (1994: 52) ističe sljedeće tri mogućnosti:

- 1) promjena značenja glagola ne utječe na promjenu valentnosti glagola
- 2) glagol mijenja valentnost, a da značenje glagola ne doživljava promjenu (kao kod npr. *plivati* ili *trčati*), i
- 3) istodobna promjena valentnosti i značenja glagola, gdje glagol u jednom značenju pokazuje jednu valentnost, a u drugom značenju drugu. Kao primjer navodi glagol *proigrati*, koji je dvovalentan u značenju gubitka novca na igrama na sreću te jednovalentan u značenju ‘početi dobro igrati’ ili ‘glumiti’.

Zaključuje kako postoji potreba za istraživanjem uzroka i točnih mehanizama zbog kojih dolazi do navedenih pojava, što će upravo biti jedan od zadataka drugog dijela ovog rada, gdje ćemo promatrati na koji se način te shodno kojim razlozima i mehanizmima ostvaruje dijakronijska promjena suodnosa glagolskog značenja i njegovih sintaktičkih dopuna i okruženja.

U skladu s opisanim modelom tranzitivnih događanja, prototipnosti i pseudotranzitivnosti te glagola koji se u takvim konstrukcijama javljaju Žic-Fuchs (1991: 108) navodi kako su rečenice u kojima se javlja glagol kretanja *walk* ‘hodati’ tipično intranzitivne te su odraz prototipnog značenja glagola, a naziva ih semantički osnovnim rečenicama jer se u njima odražava i značenjska i sintaktička prototipnost. U nastavku analize glagola *walk* Žic-Fuchs prepoznaje tri temeljna značenja glagola u odnosu na sintaktička i značenjska obilježjima, a kod značenjske se analize oslanja na komponentijalni pristup. Kao što smo ranije istaknuli, Žic-Fuchs (1991) napominje kako je takav model manjkav, kao i svi raniji komponentijalni pristupi analizi značenja (npr. Katz i Fodor 1963), no unatoč tomu ono što takav pristup otkriva jest nejednakost u važnosti i funkciji prepoznatih značenjskih sastavnica.

Na isti način raspravu o komponentijalnoj analizi zaključuje i Raffaelli (2015: 126), koja prihvaća navedene manjkavosti komponentijalne analize, no istodobno ističe njezinu

primjenjivost u brojnim vidovima jezičnih istraživanja. Točnije, kao temeljnu prednost toga modela ističe mogućnost labave dekonstrukcije značenja, a korisnost komponencijalne analize oprimjeruje komponencijalnom pozadinom računalne obrade jezika, kao npr. u sklopu hrvatske inačice WordNeta, gdje ona pruža mogućnost preciznijega određenja međuleksičkih odnosa (Raffaelli 2015: 126). Komponencijalnoj analizi vratit ćemo se u poglavlju 3. 2. 6., gdje ćemo prikazati na koji se način ona odražava na model analize glagola kretanja u ovom radu.

2.6.5. Glagoli kretanja i generičnost

Žic-Fuchs (1991: 200–209) opis glagola kretanja u engleskom jeziku zaključuje diskusijom o generičnosti iz perspektive glagola kretanja. Na temelju cjelokupne analize navodi kako se unutar skupina ističu prototipovi, odnosno temeljni leksemi s kojima ostali leksemi stoje u odnosu porodičnih sličnosti i stupnjevite sličnosti. Nadalje, svaka je skupina inherentno kompleksna te su granice među kategorijama mutne, odnosno nije ih moguće strogo razgraničiti. U skladu s klasifikacijom leksema kao generični glagol navodi *move* te ističe kako se javlja u svim trima sintaktičkim strukturama, a njegova se generičnost temelji na sljedećim obilježjima. Kao prvo, on značenjski djelomično obuhvaća i susjednu skupinu glagola pokreta i micanja. Zatim, sintaktički se javlja u intransitivnim i pseudotransitivnim uporabama, što ukazuje na njegovu ograničenost u izražavanju udaljenosti, dok u tranzitivnim konstrukcijama nije bio identificiran. Kasnija će analiza hrvatskih glagola kretanja pokazati na koji se način generičnost ostvaruje u slučaju hrvatskih glagola kretanja.

U svezi s implikacijama opisanog pristupa značenjskim osobinama glagola i njihovu suodnosu s konstrukcijama u kojima se javljaju, na temelju njihovih obilježja Žic-Fuchs izdvaja glagol *go* kao generični glagol kretanja te glagol pokreta i micanja. Na sljedećoj razini generičnosti izdvaja glagole *go* (i to dva njegova ostvaraja u odnosu na sintaktičke konstrukcije u kojima se javlja) i *come*. Za te je glagole bitno istaknuti sastavnicu deiktčnosti. Unatoč tomu, Žic-Fuchs navodi kako su rezultati temeljeni na analizi sudova izvornih govornika iznjedrili glagole *walk*, *travel*, *fly* i *run* kao prototipne, što nalazi svoje utemeljenje u činjenici da pokazuju najveće mogućnosti sintaktičko-semantičke preobrazbe (drugim riječima, javljaju se u svim trima navedenim sintaktičkim konstrukcijama). Žic-Fuchs zaključuje kako je u duhu navedenog nemoguće odrediti granice polja glagola kretanja (Žic-Fuchs 1991: 209), no rezultati analize ipak mogu rasvijetliti brojne osobine glagola koje karakterizira lokomocija, odnosno premještanje iz točke A u točku B.

Usporedimo li ovaj pristup s ranije opisanim konstrukcijskim modelima opisa, vidljivo je kako pristup Žic Fuchs (1982, 1991) podrazumijeva klasifikaciju glagola koja se temelji na njihovim inherentnim značenjskim sastavnicama i na sintaktičkim okvirima (intranzitivnost, pseudotranzitivnost i tranzitivnost) u kojima se javljaju. Usporedimo li takav pristup s ranije navedenim Fillmoreovim pristupom, koji navodi kako glagol umećemo u odgovarajući okvir koji mu obogaćuje značenjsku strukturu (ranije navedeni primjer glagola *run* i okvira __ A), vidimo kako model Žic-Fuchs možemo s pravom istaknuti kao logičnu tranziciju od ranih najava konstrukcijskih pristupa istaknutima u Fillmoreovim radovima prema suvremenijem konstrukcijskom modelu kako ga vide npr. Langacker ili Goldberg. Istodobno, njezin je pristup analizi obojen i tipičnim kognitivnogramatičkim pretpostavkama, npr. modelom prototipova te zasnovanošću analize na uporabnom modelu, gdje se vidljivo ističe suvremenost modela Žic-Fuchs (1991) i usklađenost sa suvremenim teorijskim postavkama kognitivnogramatičkog i konstrukcijskih pristupa. Naposljetku, i njezin model govori u prilog ranije predloženoj tezi o djelomičnoj kompatibilnosti kognitivnogramatičkih i konstrukcijskogramatičkih modela analize, što povezuje s tradicionalnim strukturalističkim pristupom kojemu je glavna teorijsko-analička okosnica sveza paradigmatičkih i sintagmatskih odnosa. Upravo ćemo te postavke modela Žic-Fuchs prihvatiti i primijeniti u ovome radu, o čemu ćemo detaljnije raspraviti u poglavlju posvećenom teorijsko-metodološkom pristupu analizi glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

2.6.6. Implikacije modela sintaktičko-značenjske analize na sinkronijsku klasifikaciju glagola kretanja

Vratimo li se načas Langackerovu opisu događanja kretanja i sudionicima tog događanja, uočava se visok stupanj podudarnosti temeljnih semantičkih padeža kod Fillmorea (i to a) Agens, b) Pacijens, c) Instrument i d) Cilj) s onime što predlaže Langacker. Naime, iz Langackerove perspektive za događanje kretanja o kojem smo ranije govorili relevantne su sljedeće semantičke uloge, odnosno kako ih on naziva arhetipske uloge (1991: 285): a) uloga arhetipskog Agensa, odnosno entiteta koji svjesno obavlja aktivnost kretanja usmjerenu prema kontaktu s vanjskim entitetom i prijenosom energije na drugi entitet. Kao dijametralna suprotnost Agensu ističe se b) neživi Pacijens, koji upija energiju prenesenu tijekom ostvaraja kontakta s Agensom te koji zbog navedenog prijenosa energije doživljava svojevrsnu modifikaciju stanja u kojem se nalazi. Kao treća arhetipska uloga predlaže se c) Instrument, odnosno neživi entitet uz pomoć kojeg Agens izvršava prijenos energije na Pacijens, a kao

četvrta arhetipska uloga ističe se d) Doživljavač, koji utjelovljuje osobu koja je involvirana u mentalnu (intelektualnu, perceptivnu ili emotivnu) aktivnost (Langacker 2002: 210). Kao posljednja uloga navodi se e) Kretač, koji simbolizira entitet koji doživljava promjenu lokacije.

Langacker napominje kako navedene osobine živosti, razliku ljudskog i životinjskog entiteta ili preklapanje Pacijensa i Doživljavača treba promatrati fleksibilno ovisno o vrsti događanja koje promatramo te specifičnom značenjskom ustroju cjelokupnog događanja, što je usklađeno s pristupom koji namjeravamo primijeniti u sintagmatskoj analizi glagola kretanja u ovome radu. Naime, služit ćemo se predloženim inventarom semantičkih uloga ovisno o primjerima koji će nam se javljati prilikom analize izvora, o kojima će više riječi biti u narednom poglavlju gdje ćemo svoju pozornost usmjeriti na glagole kretanja u hrvatskom jeziku iz sinkronijske perspektive, a definitivni ćemo inventar uloga relevantan za ovu analizu predstaviti u poglavlju posvećenom teorijsko-metodološkoj okosnici sinkronijske analize glagola kretanja. No prije toga promotrimo na koji se način glagoli kretanja opisuju u hrvatskim gramatikama u svezi s njihovim sintaktičkim i značenjskim obilježjima.

3. Glagoli kretanja u hrvatskom jeziku

3.1. Glagoli kretanja u suvremenim hrvatskim gramatikama

U prethodnim smo poglavljima raspravljali o načinima na koje raznovrsni modeli jezičnog opisa pristupaju kretanju općenito kao i glagolima kretanja. Budući da nam je do sada fokus bio usmjeren pretežno na strane modele opisa, u ovom ćemo se poglavlju posvetiti upravo glagolima kretanja u hrvatskom jeziku. Prije nego što se vratimo na prethodno opisane teorijske modele i usustavimo model opisa i klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku, potrebno je sagledati na koji način suvremene hrvatske gramatike gledaju na glagole kretanja kako bismo pokušali povezati strane modele opisa s hrvatskom jezikoslovnom tradicijom. Kao što će predložena usporedba jasno pokazati, opis glagola kretanja kod različitih autora sadržavat će veliki broj zajedničkih elemenata, što će nas voditi modelu klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku koji ćemo prikazati u ovome radu.

U sklopu poglavlja posvećenima glagolima suvremene hrvatske gramatike rijetko spominju kretanje kao i glagole kretanja, već se uglavnom bave drugim značenjskim osobinama glagola u hrvatskom jeziku.

Kao prvi primjer, klasifikaciju glagola u odnosu na njihova značenjska svojstva nude Babić i sur. (1991), a u sklopu klasifikacija navode se brojni primjeri glagola koje ćemo u ovom radu smatrati glagolima kretanja. Kao prvo, navode da se svaki glagolski oblik određuje kategorijama vida i stanja. Svršene i nesvršene glagole dijele na sljedeći način:

Svršene glagole prema načinu radnje dijele na:

- a) početne (ingresivne, inkoativne), npr. *prohodati*
- b) pojačajne (intenzivne), npr. *razlijeniti se*
- c) ograničavajuće (delimitativne), npr. *proboraviti*
- d) pretežne (majorativne), npr. *nadveslati*
- e) završne (terminativne), npr. *dogorjeti*
- f) svršne (rezultativne), koji izriču radnju kojom se dostiže cilj, a ti glagoli

imaju sljedeće podskupine:

- a. prostorni glagoli, koji znače dostizanje ili napuštanje kojeg mjesta, kao npr. *izletjeti, nadletjeti, odletjeti, razletjeti se, uletjeti*
- b. završetni (finitni), kao npr. *odraditi*
- c. sativni, kao npr. *nagledati se*
- d. kumulativni, kao npr. *nanijeti*

e. raspodjelni (distributivni), koji znače izvršenje istovrsnih radnji od raznih subjekata ili na raznim objektima

g) jednokratne (semelfaktivne) glagole, kao npr. *bocnuti*, *viknuti* (Babić i sur. 1991: 671).

Kao što je vidljivo iz navedene klasifikacije glagola, pristup Babića i sur. (1991) u skladu je s ranije opisanim događanjem kretanja u sklopu Talmyjeva modela, s obzirom na to da je i ovdje prepoznata važnost značenjske sastavnice 'načina' za klasifikaciju i opis glagola. Također, očita je usklađenost s temeljnim kognitivnolingvističkim pojmovima orijentira, odnosno trajektora stoga što i Babić i sur. (1991) kao temeljnu značenjsku odrednicu prostornih glagola ističu upravo suodnos koji trajektor u dotičnim događanjima ostvaruje s orijentirrom. Zanimljivo je kako svi navedeni primjeri prostornih glagola pripadaju istom morfosemantičkom polju, i to glagola *letjeti*, što je vrlo indikativno s obzirom na suodnos kognitivnolingvističkih istraživanja i modela morfosemantičkih polja koji opisuju Raffaelli i Kerovec (2008) i Raffaelli (2013).

Što se tiče nesvršenih glagola, Babić i sur. (1991) također ih dijele u nekoliko skupina u odnosu na način glagolske radnje, i to kako slijedi:

a) mnogokratni glagoli, koji znače radnju koja se sastoji od više faza, pa se dalje dijele na 1) mnogofazne glagole (npr. *bosti*, *zijejati*) i 2) učestale (iterativne) glagole (npr. *zalijetati se*, *večeravati*)

b) razvojni (evolutivni) glagoli, npr. *venuti*, *crvenjeti*

c) glagoli stanja (statalni), npr. *stajati*, *biti*.

Kao posebnu skupinu izdvajaju premještajne glagole, koji mogu biti svršeni i nesvršeni, a znače promjenu mjesta te kao takvi mogu biti jednousmjereni i neusmjereni. Jednousmjereni izriču radnju koja se odvija u jednom smjeru, npr. *letjeti*, *voziti*, *odletjeti* itd., dok neusmjereni izriču radnju koja se ne odvija u jednom smjeru, npr. *ganjati*, *nosati*, *vozati* itd. (Babić i sur. 1991: 672). Nadalje, glagolima neusmjerenog kretanja posvećen je zaseban odlomak u Babić (2002), gdje se navodi kako neki glagoli koji se tvore slijedeći obrasce neplodne imperfektivizacije od nesvršenih glagola dobivaju značenje neusmjerenog kretanja, odnosno kretanja amo-tamo. Kao primjer Babić navodi glagole *ganjati*, *gonati*, *lijetati*, *lovati*, *naganjati*, *nosati*, *plazati*, *proganjati*, *vodati*, *vozati*, od kojih će neki biti smatrani glagolima kretanja i u ovom radu. Babić (2002: 532) ističe kako i ti glagoli podrazumijevaju sastavnicu iterativnosti, no on smatra kako je riječ o drukčijem tipu iterativnosti. Objašnjava da kretanje amo-tamo podrazumijeva određeno ponavljanje, no u slučaju navedenih glagola ponavlja se samo dio

radnje, a ne cjelina. Smatra kako je iterativnost kod navedenih glagola sekundarna i podređena osnovnom značenju, a to je neusmjereno kretanje, čime se ponovno ističe ranije sugerirana istaknutost pojma translokacije za opis glagola kretanja.

U ovom je pogledu opis Babića i sur. (1991) ponovno kompatibilan s pristupom koji namjeravamo primijeniti u ovome radu. Drugim riječima, kada spominje premještajne glagole, očita je korelacija s ranije opisanim parametrom translokacije, koji ćemo smatrati jednom od temeljnih odrednica i klasifikacijskih okosnica glagola kretanja.

Vrijedni podatci o značenju glagola općenito kao i glagola kretanja pojavljuju se i u *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i sur. (1995).

Barić i sur. (1995) dijele glagole na glagole radnje, zbivanja i stanja. Glagoli radnje podrazumijevanju svjesno djelovanje, a kao primjer navode nekoliko glagola koje smatramo glagolima kretanja u skladu s ranije predloženom definicijom, npr. *poći* ili *trčati* (Barić i sur. 1995: 222). Glagoli zbivanja podrazumijevaju događaje uzrokovane prirodnim silama koji se odvijaju bez utjecaja čovjeka ili ljudske volje, a opimljeni su glagolima *narasti*, *lepršati* ili *puhati*. Glagole radnje i zbivanja Barić i sur. (1995) zajednički nazivaju razvojnim ili evolutivnim glagolima, a prema vrsti radnje dalje ih dijele na kreativne (tvoračke), transformativne (preoblične) i kurzivne (glagoli kretanja) glagole.

Što se glagola kretanja tiče, Barić i sur. (1995) navode da se takvim glagolima izriče kako netko ili nešto mijenja mjesto, što je u suglasju s predloženim definicijama i ranije istaknutim značenjem sastavnice translokacije. Prema smjeru kretanja Barić i sur. (1995) dijele ih na apkurzivne (izriču odmicanje, npr. *otrčati*, *odvući*), atkurzivne (izriču primicanje, npr. *dotrčati*, *dovući*), ekskurzivne (izriču kretanje iz nečega ili izlaženje, npr. *istrčati*, *iznijeti*), inkurzivne (izriču kretanje u nešto, npr. *utrčati*, *uvući*) i transkurzivne (izriču prelaženje, npr. *pretrčati*, *prevući*). Iz navedenih primjera vidljivo je kako Barić i sur. (1995) očito prepoznaju važnost odnosa koji trajektor ostvaruje u odnosu na orijentir kao sekundarni lik u događanjima kretanja, kao i važnost značenjske sastavnice smjera kretanja.

U svezi s načinom radnje, koja je i u ovom modelu prepoznata kao bitna značenjska odrednica glagolskoga značenja, Barić i sur. (1995) ističu kako je riječ o značenjskim osobinama glagola kao što su tijek radnje u vremenu, postizanje svrhe, količina, intenzitet radnje u odnosu na subjekt, objekt i radnje drugih glagola srodna značenja (Barić i sur. 1995: 223). Glagole u odnosu na način radnje autori dijele u osam skupina, a u brojnim se skupinama ponovno učestalo javljaju glagoli koje ćemo smatrati glagolima kretanja. Navedene skupine glagola prikazane su u nastavku.

1)

a. Neprekidni ili durativni glagoli oni su čija radnja traje neprekidno (zbog čega su i svi nesvršeni), npr. *hodati, letjeti, nositi* itd.

b. Učestali ili iterativni glagoli oni su čija se radnja može ponavljati, a mogu biti svršeni i nesvršeni, npr. *odlijetati, poodlijetati, navoziti* itd.

Barić i sur. (1995) napominju kako neki učestali nesvršeni glagoli mogu biti i neprekidni, kao glagol *dolaziti*, koji može značiti višekratnu i jednokratnu radnju. Također, učestale glagole kojima se radnja vrši na više objekata ili imaju više subjekata autori nazivaju distributivnim glagolima, npr. *poiskakati* (*Đaci su redom poiskakali u vodu*) (Barić i sur. 1995: 223).

c. Trenutni ili momentalni glagoli izražavaju radnju koja je izvršena u vrlo kratko vrijeme, a svi su svršeni, npr. *jurnuti, pasti, skočiti*.

2) Učinski ili faktitivni ili uzročni glagoli oni su koji izriču radnju koja uzrokuje ono što se kazuje srodnim glagolom stanja, npr. *lijegati/leći*.

3)

a. Pantivni glagoli izriču radnju koja se odvija postupno, a njezin se učinak vidi u svakoj fazi, npr. *graditi*.

b. Totivni glagoli izriču radnju koja obuhvaća predmet u cjelini, npr. *vikati* ili *viknuti*.

4)

a. Početni, ili inkoativni, ili ingresivni glagoli izriču početak radnje, npr. *poći/polaziti* ili *poletjeti/polijetati*.

b. Završni ili finitivni glagoli izriču završetak neke radnje, npr. *dopuniti/dopunjavati*.

5) Poredbeni ili komparativni glagoli dijele se u tri skupine.

a. Deminutivni glagoli izriču radnju koja je kraća ili manjeg intenziteta od obične, npr. *poigravati se/poigrati se*.

b. Augmentativni glagoli izriču radnju većeg intenziteta od obične, npr. *prestići/prestizati* ili *stići/stizati*.

c. Majorativni glagoli izriču radnju koja je veća ili bolja od neke druge, npr. *nadigrati/nadigravati*.

6) Intenzivni glagoli izriču radnju velikog intenziteta koja se razvija ili se razvila do vrhunca volje njezina izvršitelja, npr. *uzburkati se/uzburkavati se*.

7) Sativni glagoli izriču radnju koja je dovoljna vršitelju, npr. *navoziti se*.

- 8) S obzirom na osobnost radnje Barić i sur. (1995) dijele glagole na subjektne i objektne glagole. Glagoli subjektivnog razreda označavaju radnju, stanje i zbivanje koje se odnosi na osobu, npr. *trčati* ili *slušati*, a glagoli objektivnog razreda odnose se na radnju, stanje i zbivanje koje se odnosi na neosobe (životinje, raslinstvo, nežive stvarnosti itd.), npr. *kišiti* ili *mukati*.

Naposljetku, autori napominju kako se glagoli mogu nalaziti u više skupina ovisno o svojim raznolikim obilježjima ili prema tome što mogu imati više značenja. Kao primjer navode glagol *peći*, koji može biti kreativan, transformativan, totivan ili pantivan, ovisno o rečeničnom kontekstu i nijansi značenja koju želimo izreći. Ta je tvrdnja također kompatibilna s kognitivnolingvističkim viđenjem kategorija u jeziku. Drugim riječima, granice kategorija rijetko su precizno definirane, a uglavnom se radi o nejasnim granicama, tako da elementi pojedinih kategorija mogu više ili manje odstupati od prototipa te često pripadati više nego jednoj klasifikacijskoj skupini.

Osvrnemo li se na predloženu klasifikaciju glagola kod Barić i sur. (1995), možemo uočiti kako se kao temeljna obilježja u odnosu na način radnje spominju brojna mjesta koja smo ranije spominjali kod raznovrsnih opisa kretanja, a koja ćemo također smatrati relevantnima za opis značenjske strukture glagola kretanja u ovome radu. Na primjer, Barić i sur. (1995) ponovno ističu važnost vremenske sastavnice za značenjsko određenje načina odvijanja radnje (kao kod glagola *letjeti/poodlijetati*) u smislu durativnosti, momentalnosti ili iterativnosti, što nas na neki način vraća na Langackerovo isticanje važnosti vremenske sastavnice za opojmljivanje događanja kretanja. Što se tiče sastavnica inkativnosti i finitivnosti, koje također sadrže vremensku sastavnicu, očita je njihova važnost za klasifikaciju glagola jer također figuriraju kao jedne od temeljnih klasifikacijskih odrednica u modelima Vendlera (1957) i Dowtyja (1979). Naposljetku, pogledamo li kriterij osobnosti radnje, možemo uočiti kako Barić i sur. (1995) s pravom ističu potrebu za detaljnim opisom trajektora te promatranjem je li riječ o osobi ili neosobi. Naime, pogledamo li jedan primjer glagola koji ćemo smatrati glagolom kretanja, glagol *sipiti* (npr. *Kiša tiho sipi i rominja*), uvidom u nasumični uzorak iz mrežnog korpusa hrWaC vidljivo je kako se gotovo isključivo koristi u kontekstima gdje je trajektor atmosferska pojava, i to kiša ili snijeg, dok uporaba gdje bi se radilo o osobi kao trajektoru nije uočena, čime je upravo neosobnost trajektora istaknuta kao temeljno značenjsko obilježje ovoga glagola. Pogledajmo sada koje podatke o sintaktičkim obilježjima glagola kretanja navode Barić i sur. (1995).

Što se prelaznosti tiče, Barić i sur. (1995) definiraju prelaznost kao „osobinu glagola da mu radnja prelazi – ili ne prelazi – na objekt“ (1995: 230). Glagole koji otvaraju mjesto objektu

nazivaju objektnim ili predmetnim, a one koji tu osobinu nemaju nazivaju apsolutnim. Autori razlikuju izravnu prelaznost, koja je svojstvo glagola s bližim objektom u akuzativu (i takve glagole nazivaju prelaznim) i neizravnu ili kosu prelaznost, a takvi se glagoli nazivaju neprelaznima. Kao posebnu vrstu glagola s obzirom na objekt ističu povratne glagole. Napominju kako neki glagoli mogu biti prelazni i neprelazni u različitim značenjima, a ističu da se od neprelaznih glagola predmetkom mogu načiniti novi glagoli te su takvi složeni glagoli obično prelazni, npr. *skočiti – preskočiti (potok)*.

Što se povratnih glagola tiče, Barić i sur. (1995) definiraju ih kao glagole koji imaju povratnu zamjenicu *se*. Ističu da je riječ o neprelaznim glagolima, a zamjenica *se* formalno je obilježje neprelaznosti.

Što se tiče samih glagola kretanja, ponovno se spominju u poglavlju posvećenom sintaksi, i to u potpoglavlju koje se bavi izravnim objektom. Barić i sur. (1995) dijele prelazne glagole s izravnim objektom u akuzativu u tri velike skupine, a unutar svake se ponegdje spominju glagoli koji se mogu smatrati glagolima kretanja, kako slijedi:

- 1) glagoli kojima radnja zahvaća objekt i mijenja ga

Unutar ove skupine glagoli kretanja spominju se unutar podskupina glagola kojima radnja mijenja mjesto i kretanje objekta u prostoru (npr. *nositi, prevesti, ubrzati, usporiti, skrenuti* itd.) te glagola kojima radnja uzrokuje da što drugo promijeni mjesto ili odnos prema objektu (npr. *okružiti, obići, sustići* itd.)

- 2) glagoli kojima se radnja odnosi prema objektu, a da ga ne mijenja (npr. *imati, cijeniti, podnositi* itd.), te

- 3) glagoli kojima radnja izriče prostorne i vremenske odnose, gdje se u sklopu podskupine glagola kojima radnja izriče kretanje u prostoru ističu npr. *obići, preskočiti, proći, preplivati, prevaliti, prepješačiti* itd.

Promotrimo li tu klasifikaciju, u sklopu prve podskupine vidljiva je s jedne strane sveza s konstrukcijama uzrokovanoga kretanja (Goldberg 1995), i to u slučaju glagola koji podrazumijevaju uzrokovanje kretanja (npr. *nositi* ili *prevesti*). Nasuprot njima, u drugom dijelu iste klasifikacijske skupine Barić i sur. (1995) ponovno ističu važnost suodnosa trajektora i orijentira, s obzirom na to da glagoli kojima oprimjeruju svoj opis (*okružiti, obići* itd.) profiliraju upravo odnos cirkumlokalnosti, odnosno kružnog kretanja trajektora u odnosu na orijentir. Zanimljiva je napomena u okviru sintaktičkog opisa objekta u dativu, gdje Barić i sur. (1995) ponovno spominju glagole kretanja u sklopu opisa neizravnog objekta u dativu kojem otvaraju mjesto glagoli koji izriču događanje koje se veže uz objekt, npr. *doći* ili *ići*. Pogledamo

li kasnije podatke o čestotnosti navedenih glagola, uvidjet ćemo kako su upravo *doći* i *ići* najčestotniji glagoli kretanja u pretraženim korpusima, što će govoriti u prilog njihovoj generičnosti (u duhu analize Žic-Fuchs 1991), o kojoj će biti više riječi u narednom odjeljku.

U svezi sa sintaktičkim osobitostima glagola kretanja vrijednih navoda vezanih uz glagole kretanja nalazimo i kod Katičića (2002). U poglavlju posvećenom predikatnim kategorijama Katičić navodi kako svaki glagol ima svoj vid, napominje kako su neki glagoli dvovidni te pojašnjava kako se svršenim vidom izriče „radnja, zbivanje ili stanje kakvi su sami po sebi, bez obzira na tijek vremena u kojem se odvijaju ili su smješteni u njemu“, dok se nesvršenim vidom izriče „radnja stanje ili zbivanje s obzirom na tijek vremena u kojem se odvijaju ili su smješteni u njemu“ (Katičić 2002: 51–52). Navodi kako se i svršene i nesvršene glagole može kategorizirati u skladu s nekim zajedničkim osobinama njihova sadržaja. Kao primjer navodi nesvršene glagole koji mogu izricati neprekinuto trajanje radnje (durativni glagoli), npr. *trčati* ili *šetati*, ili ponovljeno i učestalo vršenje radnje (npr. *vucarati*, *trčkarati* ili *šetkati*), gdje se ponovno ističe važnost vremenske sastavnice za opis značenja glagola. U svezi sa svršenim glagolima navodi kako mogu izricati dovršavanje radnje (terminativni glagoli), npr. *dovesti*, ili početak vršenja radnje (ingresivni glagoli), npr. *povesti*. Zaključuje kako je takvih skupina mnogo te one ne tvore zatvoreni sustav, što valja istaknuti kao tvrdnju usuglašenu s kognitivnosemantičkom teorijom o fleksibilnim kategorijama nejasnih granica.

Katičić (2002) također spominje kretanje u poglavlju o priložnim oznakama, gdje ističe specifičnost prijedloga s mjesnim značenjem. Naime, oni se slažu s različitim padežima ovisno o značenju glagola uz koji se dotični prijedlozi umeću kao priložne oznake (Katičić 2002: 87). Riječ je o priložima *u*, *na*, *o* i *po*, koji dolaze s akuzativom ako glagol uz koji se nalaze znači kretanje prema cilju, a prijedložni izraz izriče dotični cilj. U slučaju da prijedložni izraz ne izriče cilj kretanja, već prostorni okvir u sklopu kojeg se odvija radnja glagola, onda navedeni prijedlozi stoje s lokativom (Katičić 2002: 87). Kao primjer navodi rečenice *U hram kradom pođoh*, gdje je riječ o slaganju s akuzativom, i *Ja sam u dobrom zdravlju*, gdje je riječ o lokativnom slaganju. Drugim riječima, možemo zaključiti kako Katičić smatra cilj (koji može izražavati orijentir u sintagmama s ciljnom usmjerenošću) i prijedložni izraz koji izražava prostorni okvir odvijanja radnje glagola bitnim čimbenicima za značenjski opis glagola, što ćemo primijeniti i u svojoj analizi, gdje će dva navedena elementa biti promatrana kao važni elementi opisa značenjske strukture glagola kretanja.

U sklopu rasprave o prelaznim glagolima navodi da su takvi oni glagoli koji izriču radnju kojom se predmet pomiče u prostoru, npr. *spustiti*, *vući*, *povesti*, *odvesti*, *prevesti*, *provesti*, *voziti* itd. Također, prelazni su glagoli i oni koji izriču radnju kojom se mijenja kretanje

predmeta, npr. *ubrzati, usporiti, zaustaviti, skrenuti, okrenuti* itd. (Katičić 2002: 98). Sukladno ranijim opisima navedene ćemo slučajeve smatrati glagolima uzrokovanog kretanja. Nadalje, Katičić tvrdi kako su prelazni glagoli i oni koji izriču promjenu položaja ili odnosa prema predmetu, a predmet se pri tom ne pomiče i ne mijenja, što oprimjeruje nekim od glagola koje možemo smatrati glagolima kretanja, npr. *stići, obići, oblijetati* ili *okružiti*, a kao što smo ranije naveli, ponovno je riječ o glagolima za čiji je potpun značenjski opis potreban opis odnosa koji trajektor uspostavlja s orijentirrom. Zatim, kao jednu od skupina prelaznih glagola ističe one koji izriču odnose u prostoru i vremenu, gdje kao primjer prostorno obilježenih glagola navodi glagole *proći, obići, prekoračiti, prijeći, prevaliti, preskočiti, pretrčati* ili *preplivati* (Katičić 2002: 103). Ovdje valja istaknuti kako glagol *obići* Katičić (2002) navodi u dvjema kategorijama, što je ponovni dokaz fleksibilnosti kategorija, a uočavamo da na taj način analizi glagolskoga značenja pristupa i kognitivni model, odnosno teorija prototipa. Do takvih će slučajeva često dolaziti u modelu koji ovdje predlažemo, a kao što vidimo, i u stranoj i u domaćoj literaturi često je podcrtana nemogućnost jasnog definiranja kategorija i jednoobrazne klasifikacije jezičnih elemenata, a posebice tako heterogenog polja kao što je polje glagola kretanja.

Ranije spomenute glagole *doći* i *ići* spominje i Katičić (2002), i to ponovno u sklopu rasprave o objektu u dativu koji se nalazi uz glagole kojima se „izriču zbivanja što se osobito koga tiču“, a navodi primjere glagola *doći* i *ići* u rečenicama poput *Čovjeku dođe volja za jelom* (Katičić 2002: 117). Nadalje, navodi kako se s objektom u dativu slažu i neki glagoli koji izriču „uklanjanje od kakvih neželjenih posljedica“, npr. *umaći, ukloniti se, uteći* (Katičić 2002: 120). Naposljetku, navodi kako uz objekt u instrumentalu često dolaze glagoli koji znače gibanje, a to su npr. *tresti, trzati, gibati, njihati, vrtjeti* ili *nagnuti*. No, shodno ranije navedenoj razlici glagola kretanja s jedne strane i glagola koji ne profiliraju translokaciju s druge strane, te slučajeve nećemo uključiti u svoj model analize.

Kao što smo vidjeli u ovom odjeljku, možemo zaključiti kako se različiti autori hrvatskih gramatika u većoj ili manjoj mjeri dotiču glagola kretanja, no vrijedi istaknuti kako ih nijedan autor ne izdvaja kao zasebnu značenjsku skupinu glagola. Nadalje, ne opisuje se razgraničenje među glagolima kretanja i glagolima pokreta i micanja niti se navode detaljniji podatci o sintaktičkoj strukturi konstrukcija u kojima se takvi glagoli javljaju. Drugim riječima, njihov je sintaktičko-značenjski opis u opisanim gramatika incidentalan te se podatci o njihovoj značenjskoj strukturi spominju uglavnom u svezi s obilježjima pojedinih glagolskih leksema ili ih se promatra u sklopu različitih skupina unutar klasifikacija različitih autora. Kao zajedničke elemente opisa glagola kretanja kod navedenih autora možemo istaknuti a) isticanje važnosti

suodnosa trajektora i orijentira kod Babića i sur. (1991) te Barića i sur. (1995), zatim b) isticanje važnosti značenjske sastavnice načina kod Babića i sur. (1991) te Barića i sur. (1995), što ćemo smatrati okosnicom svoje klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Osim toga, svi autori ističu važnost pojma c) translokacije, što će sukladno našem modelu biti temelj definiranja glagola kretanja u odnosu na ostale glagole hrvatskog jezika, a posebice kao razlikovno obilježje u odnosu na srodne glagole npr. micanja. Nadalje, svi navedeni autori ističu kako d) granice među klasifikacijskim skupinama nisu rigidne, već ih treba promatrati fleksibilno, što ćemo također oprimjeriti u sklopu naše analize i klasifikacije glagola kretanja. Vrijednost e) vremenske sastavnice, odnosno vremenskog ustroja glagola kretanja o kojem govore npr. Barić i sur. (1995) ili Katičić (2002) smatrat ćemo još jednim od temelja klasifikacije, a promatrat ćemo ga u suodnosu s Langackerovim pristupom analizi događanja kretanja. Naposljetku, svi autori spominju glagole u sklopu f) analize sintaktičkih struktura u kojima se javljaju (u odnosu na tranzitivne ili intranzitivne strukture), što ćemo i mi smatrati bitnom odrednicom ustroja glagolskoga značenja te jednom od osnova razgraničenja među klasifikacijskim skupinama. Navedeni će nas doprinosi hrvatskih gramatika voditi k prijedlogu klasifikacije navedene skupine glagola u hrvatskom jeziku, što će biti tema narednog poglavlja.

3.2. Teorijsko-metodološki okvir sinkronijske klasifikacije glagola kretanja

U prethodnim smo odjeljcima opisali kretanje iz kognitivnogramatičke i konstrukcijskogramatičke perspektive, definirali smo glagole kretanja, promotrili na koji su način opisivani u hrvatskim gramatikama te raspravljali o različitim modelima njihova opisa. U ovom ćemo odjeljku predstaviti svoj model klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku vodeći se teorijskim postavkama o kojima je ranije bilo riječi. Najprije ćemo opisati metodološki pristup odabiru glagola kretanja, nakon toga predstaviti klasifikacijske skupine glagola kretanja u hrvatskom jeziku te naposljetku pružiti objedinjeni, završni opis klasifikacije koju predlažemo u ovom radu.

3.2.1. Uporabni model analize i glagoli kretanja

Teorijsko-metodološki se u ovome radu oslanjamo na uporabni model inherentan kognitivnosemantičkom modelu analize u skladu s opisom u Kemmer i Barlow (2000: viii-xxi). Kao što smo objasnili u poglavlju 2. 1. 1., iskustvena perspektiva smatra se temeljem kategorizacije koju kognitivni pristup ističe kao jedno od osnovnih područja interesa, s obzirom na to da se iz kognitivne perspektive jezik promatra kao sustav kategorija (Geeraerts 1997: 8). Kategorizaciju, koja se nalazi u fokusu ovoga rada, a u skladu s temeljcima kognitivnog modela, promatramo kroz prizmu pojmovnih struktura, odnosno obiteljskih sličnosti koje određuju fleksibilne granice među kategorijama (Cuenca i Hilferthy 1999). U skladu s glavnim obilježjima uporabnog modela koji ranije navedeni autori predlažu ovaj rad kreće od primjera iz uporabe govornika i to koristeći se mrežno dostupnim korpusima kao izvorima podataka o jezičnoj uporabi, a o kojima će biti riječi u nastavku. Na temelju podataka dobivenih iz primjera jezične uporabe nastojat ćemo prepoznati koje značenjske osobine i na koji način objedinjuju značenjsko polje glagola kretanja. Naš je pristup također usmjeren od nižih razina prema višima (u skladu s pristupima u npr. Kemmer i Barlow (2000) ili Langacker (1987)) jer ćemo na temelju podataka o pojedinim glagolima nastojati prepoznati zajednička obilježja glagola te pokušati objasniti na koji se način pomoću zajedničkih obilježja ostvaruje kohezija pojedinih klasifikacijskih skupina glagola kretanja.

Što se obilježja o kojima ovdje govorimo tiče, kao što smo ranije pojašnjavali, kognitivnogramatički opis promatra jezično značenje kao produkt aktivacije enciklopedijskih podataka, što znači da u gradbi značenja neke jedinice govornici aktiviraju sveukupnost znanja

i iskustava o određenoj pojavnosti na koju se jezična jedinica odnosi. Na primjer, značenje glagola *putovati* (kao u primjeru *svi naši putnici koji putuju na adventska putovanja*) opojmljujemo u skladu sa znanjem o svijetu koje uključuje opojmljenje putovanja kao vrste kretanja koja uključuje savladavanje veće udaljenosti te čija je tipična namjena boravak na drugome, udaljenom mjestu s ciljem odmora ili upoznavanja novih krajeva. Upravo ćemo analizom enciklopedijskih podataka koji se aktiviraju u sklopu događanja kretanja nastojati rasvijetliti koje su to značenjske sastavnice odigrale ključnu ulogu u gradbi značenja pojedinih glagola te na koji se način zahvaljujući aktivaciji istovjetnih značenjskih sastavnica izgrađuje kategorizacija glagola kretanja. Drugim riječima, promatrat ćemo događanja kretanja te raščlanjivati značenjske sastavnice svih elemenata relevantnih za gradbu glagolskoga značenja. U skladu s ranije predloženim opisom događanja kretanja (kao što smo opisali u poglavlju 2. 4. 2.) promatrat ćemo značenjske sastavnice trajektora, orijentira kao i sastavnica događanja kretanja koje leksikaliziraju put ili način na koji se kretanje odvija.

3.2.2. Značenjski ustroj događanja kretanja

Što se tiče spomenutih značenjskih sastavnica koje ćemo promatrati kako bismo prepoznali na koji način izgrađuju značenje glagola, pristupit ćemo im u skladu sa sljedećim postavkama.

U slučaju trajektora i orijentira promatrat ćemo je li riječ o živom (npr. *Cvitanović trči prema navijačima*) ili neživom entitetu (npr. *jedan avion leti u zgradu*), ovisno o relevantnosti za pojedine glagole i klasifikacijske skupine, a u slučaju živog entiteta promatrat ćemo je li riječ o ljudskom biću (npr. *biskup Gaudent bježi i sakriva se*) ili životinji (npr. *pčele lete od cvijeta do cvijeta*). Značenjske sastavnice koje se odnose na leksikalizaciju puta kretanja promatrat ćemo u skladu s opisom prostornih odnosa u Pranjковиć (2001: 9–10), a kod analize glagola koji profiliraju način kretanja promatrat ćemo sastavnice koje upućuju na način kojim se kreće trajektor, ovisno o pojedinim glagolima.

Prilikom analize događanja kretanja i uloga koje igraju sudionici takvih događanja, vodit ćemo se Langackerovim (2002: 236) modelom arhetipskih uloga. Langacker smatra kako su relevantne uloge, odnosno dubinski padeži za događanje kretanja Agens, Pacijens, Instrument, Doživljavač, Lokacija i Kretač. Analizom predloženih uloga nastojat ćemo produbiti uvid u način na koji se odnosi među sudionicima događanja kretanja odražavaju na značenjske osobine te gradbu značenja glagola, a na temelju čega ćemo graditi svoj model klasifikacije glagola kretanja. Analiza predložena u ovome radu pokazat će kako na temelju

istovjetnih enciklopedijskih podataka kojima se gradi značenje glagola i pojedinih sastavnica događanja kretanja možemo izgraditi i usustaviti kategorije jezičnih elemenata, u ovome slučaju glagola kretanja u hrvatskome jeziku.

3.2.3. Odabir glagola kretanja

Što se tiče odabira glagola kojima ćemo se baviti u ovome radu, vodili smo se čimbenikom čestotnosti pojedinih glagola na temelju analiziranih korpusa. Naime, nakon što smo predložili definiciju događanja kretanja, sljedeći nam je zadatak bio odabrati glagole čija značenjska struktura odgovara navedenoj definiciji, a pritom smo se ponajprije vodili upravo navedenim čimbenikom čestotnosti. Stoga smo se u izboru najčestotnijih glagola koje ćemo smatrati glagolima kretanja poslužili Hrvatskim čestotnim rječnikom (1999). Navedeni je rječnik izrađen na temelju Moguševa milijunskog korpusa iz druge polovice 20. stoljeća, a sastavljen je od tekstovnih potkorpusa kao što su dramski, prozni, pjesnički, novinski i udžbenički tekstovi, što bi trebalo pružiti dovoljnu žanrovsku ujednačenost na kojoj se temelje učestalosti pojavljivanja pojedinih pojava.

U skladu s definicijom kretanja kao percipirane translokacije trajektora u poimanom vremenskom razdoblju (vidi poglavlje 2. 5.) na temelju podataka u Čestotniku odabrali smo sljedeće najčestotnije glagole koje ćemo prema navedenim kriterijima definirati kao glagole kretanja u hrvatskome jeziku, a u prikazu koji slijedi navodimo ih abecednim redom:

banuti	lunjati	srozati se	verati se
basrljati	lutati	sručiti se	vijugati
bauljati	marširati	strmoglaviti se	vinuti se
bježati	militi	stropoštati se	vratiti se
brzati	motati se	strujati	vrdati
cirkulirati	muvati se	stupiti	vrgnuti
galopirati	navirati	stuštiti	vrludati
gaziti	navratiti	sunovratiti se	vući se
gegati se	odalečiti	sunuti	zbrisati
glavinjati	odmagliti	survati se	žuriti se
gmizati	odmaći	svratiti	zaći
hitati	otputiti se	šepati	zagnjuriti
hodati	paradirati	šepiriti se	zaletjeti se
hramati	pasti	šetati se	zalutati
hrliti	peljati se	šikljati	zamaknuti
hrupiti	penjati se	šljapati	zaobići
ići	pješačiti	šmugnuti	zaokretati
jahati	plivati	špancirati se	zaroniti
jezditi	ponirati	šuljati se	zastati
jurišati	popeti se	švrljati	zatrčati se
juriti	potucati se	teći	
kasati	pratiti	tepsti	
kidati	prispjeti	teturati	
klatiti se	putovati	tonuti	
klipsati	puzati	toptati	
klizati se	roniti	trčati	
kočiti	seliti se	tumarati	
koračati	sipiti	ubrzati	
kotrljati se	skakati	udaljiti se	
kretati	skitati se	ukrcati se	
krivudati	slijediti	usporiti	
kružiti	smucati se	uteći	
lepršati	spustiti se	uvirati	
letjeti	srljati	valjati se	

3.2.4. Obilježja korpusne analize u odnosu na glagole kretanja

Nakon definiranja glagola kretanja, uslijedit će analiza njihovih sintaktičkih okruženja, odnosno analiza događanja kretanja. Kako bismo pristupili podacima iz stvarne jezične uporabe i promotrili rečenični kontekst koji okružuje glagole kretanja, u skladu s uporabnim modelom analize, poslužili smo se trima mrežnim bazama podataka: Hrvatskim web korpusom (hrWaC), Hrvatskim nacionalnim korpusom (HNK) i Hrvatskom jezičnom riznicom (Riznica). Hrvatski web korpus (hrWaC) mrežni je korpus izrađen 2011. g., a sastoji se od standardnih i nestandardnih tekstova te 1.9 milijardi pojavnica koje su lematizirane i morfosintaktički označene. Hrvatski nacionalni korpus također je mrežno dostupan računalni korpus sastavljen od primjera iz suvremene jezične uporabe, a sastavljen je od žanrova kao što su informativni (novine, časopisi, brošure...) i imaginativni (romani, novele, biografije...) standardni tekstovi. Trenutno raspolaže sa 216.8 milijuna pojavnica. Naposljetku, Hrvatska jezična riznica sastoji se od dvaju potkorpusa, književnog i novinskog, no s obzirom na to da Riznica nije lematizirana, njome smo se koristili isključivo kao kontrolnim korpusom za provjeru pojedinih zaključaka, i to prvenstveno promatrajući književni potkorpus kako bismo kompenzirali manju zastupljenost navedenog funkcionalnog stila u ranije navedenim korpusima. Što se tiče analize spomenutih korpusa, sinkronijsku smo analizu temeljili na korpusima hrWaC i HNK kako bismo pristupili podacima o pojavljivanjima odabranih glagola u stvarnim sintagmama iz aktualne jezične uporabe. Što se tiče Riznice, njezinu smo vrijednost u sinkronijskoj analizi prepoznali pretragom književnog potkorpusa, nadopunjujući na taj način HNK i hrWaC u kojima dotični stil nije toliko zastupljen, a kako bismo prepoznali postoji li značenjska uvjetovanost glagola i funkcionalnog stila u sklopu kojeg je glagol upotrijebljen. Nakon sinkronijske analize Riznicom smo se u još većoj mjeri služili i tijekom dijakronijske analize glagola, no o tome će više riječi biti u drugom dijelu ovoga rada.

Prilikom analize temeljene na korpusima treba biti svjestan činjenice kako idealni korpus ne postoji te da će uvijek postojati stanovita inklinacija prema određenoj vrsti tekstova ili funkcionalnih stilova.⁴⁰ Kako bismo kompenzirali taj objektivni nedostatak, u analizi smo se oslanjali na više raspoloživih izvora podataka, kao što smo izložili u prethodnom odjeljku. Također, podatke iz korpusa uspoređivali smo s rječničkim definicijama. Podatke o

⁴⁰ Vidi raspravu o mogućnostima i potencijalnim nedostacima korpusne analize u Raffaelli (2009: 180–184).

suvremenim značenjima potražili smo u dvama rječnicima, Hrvatskom enciklopedijskom rječniku (2003) i Rječniku hrvatskoga jezika u izdanju Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (2000). Primijetili smo kako su u oba rječnika opisi značenja pojedinih leksema uglavnom podudarni, no kao posebnost Rječnika hrvatskoga jezika ističemo podatke o tranzitivnosti pojedinih glagola, što smo kasnije usporedili s podacima iz konkretnih jezičnih uporaba.

Na temelju navedenih korpusa nasumičnom smo pretragom preuzeli i analizirali 100 događanja kretanja za svaki od odabranih glagola, vodeći računa o tome da primjeri budu preuzeti iz raznovrsnih tekstova. Što se broja primjera tiče, odlučili smo analizirati upravo 100 primjera (događanja kretanja) iz dvaju razloga. Kao prvo, na temelju preliminarnih istraživanja utvrdili smo kako analizom većeg broja primjera dolazimo do potpuno istih rezultata i zaključaka o značenjskoj strukturi glagola kretanja. Istodobno, neki od glagola kojima se bavimo relativno su rijetki u korpusu, što će pogotovo biti primjetno u drugom dijelu rada posvećenom dijakronijskoj analizi glagola, od kojih će neki postojati tek kao rubni dijelovi semantičkog polja glagola kretanja. Zbog malog broja uporaba takvih, manje čestotnih glagola smatramo kako bismo analizom većeg broja uporaba onih čestotnijih glagola u odnosu na manje čestotne dobili neravnomjernu utemeljenost istraživanja, zbog čega smo se posvetili analizi upravo navedenih stotinu primjera svakoga glagola.

Nakon odabira događanja kretanja ručno smo eliminirali metaforički motivirana glagolska značenja (npr. *mnogi stari običaji padaju u zaborav*, gdje glagol *padati* nije upotrijebljen u značenju fizičke translokacije, već je njegova uporaba motivirana metaforičkim pomakom) kako bismo se posvetili analizi onih uporaba gdje su glagoli upotrijebljeni upravo u značenju fizičkoga kretanja (kao u primjeru *stablo pada na stranu na koju se nagnulo*, gdje je riječ o fizičkom, vertikalnom kretanju trajektora, sukladno prethodno objašnjenjnoj definiciji kretanja kojom u ovom radu razdvajamo glagole kretanja od glagola micanja ili pokreta te na temelju koje razlikujemo glagole u temeljnom, fizičkom značenju od metaforički ili metonimijski motiviranih uporaba). Podatke o omjeru fizičkih i metaforički motiviranih uporaba glagola predstaviti ćemo u sklopu analize svake od pojedinih skupina.

3.2.5. Obilježja sintaktičko-značenjske analize događanja kretanja

Što se tiče same sintaktičko-značenjske analize glagola u događanjima kretanja, kao što smo ranije pojasnili, promatrali smo značenjske osobine svake od pojedinih sastavnica, a to su trajektor, orijentir, glagolski proces, način i put kretanja. Prilikom opisa prostornih odnosa

glagola kretanja u hrvatskom jeziku oslonili smo se na teorijsko-terminološka rješenja koja predlažu Pranjković (2001) te Silić i Pranjković (2005). Na temelju opisanih metodoloških smjernica predložimo sljedeću sinkronijsku klasifikaciju glagola kretanja prema njihovim sintaktičko-značenjskim obilježjima, a takav ćemo klasifikacijski pristup argumentirati i opisati u odjeljcima koji slijede.

Budući da je primarni cilj ovoga rada dijakronijska analiza glagola kretanja, u prvom dijelu rada posvećenom sinkronijskoj analizi odabrali smo na temelju rezultata preliminarne analize četrdeset najčešćotnijih glagola koje smo rasporedili u pripadajuće skupine te na temelju njih nastojali izgraditi i opisati model sinkronijske klasifikacije glagola kretanja. Klasifikacijske skupine i odabrane prepoznate glagole predstavljamo u tablici u nastavku, u kojoj smo svaku od klasifikacijskih skupina oprimjerili najčešćotnijim glagolima iz ranije predloženog popisa glagola koje definiramo kao glagole kretanja u hrvatskom jeziku. Njihovu smo čestotnost izrazili apsolutnom čestotnošću iz Čestotnog rječnika te smo je usporedili s apsolutnom čestotnošću odabranih glagola u Hrvatskom web korpusu. S obzirom na ranije istaknute nedostatke mrežnih korpusa svjesni smo činjenice kako dostupni korpusi ne omogućuju razdvajanje glagola prema značenjskim sastavnicama koje se aktiviraju u pojedinim kontekstnim okruženjima (odnosno, ne postoji mogućnost eliminacije metaforički motiviranih uporaba glagola). Unatoč tomu, vodili smo se jednom od temeljnih postavki kognitivnog pristupa, a to je kognitivna istaknutost glagola, zbog čega smatramo kako sveukupna visoka čestotnost pojedinog glagola, i to u sveukupnosti njegovih značenjskih ostvaraja, ukazuje na visoku kognitivnu istaknutost pojedinog glagola i zbog toga se možemo osloniti na taj podatak te na njemu temeljiti svoj odabir. Pogledajmo sada odabrane glagole kretanja u hrvatskom jeziku prema navedenim teorijsko-metodološkim postavkama.

3.2.6. Klasificirani glagoli kretanja prema makrosastavnicama i temeljnim značenjskim sastavnicama

U ovom ćemo odjeljku prikazati na koji smo način organizirali klasifikacijski sustav glagola kretanja u ovome radu u odnosu za značenjske sastavnice koje promatramo kao okosnice skupina.

Navedene smo značenjske sastavnice ustrojili hijerarhijski, pri čemu višerazinske sastavnice nazivamo **makrosastavnicama**, a nižerazinske sastavnice nazivat ćemo **temeljnim značenjskim sastavnicama**. Kao što ćemo kasnije prikazati tablično, glagole smo prema navedenim makrosastavnicama podijelili u dvije temeljne skupine, i to na one glagole čija je

makrosastavnica formulirana kao **'put'** te one čija je makrosastavnica **'način kretanja'**. Navedene ćemo makrosastavnice dodatno raščlaniti na temeljne sastavnice, i to a) **'suodnos trajektora i orijentira'**, b) **'medij'**, koje smatramo manje istaknutim sastavnicama u odnosu na makrosastavnicu 'puta', te c) **'brzinu kretanja'** i d) **'način postizanja lokomocije'**, koje smatramo manje kognitivno istaknutim sastavnicama u odnosu na makrosastavnicu 'načina kretanja'. Takvu ćemo klasifikaciju argumentirati na temelju analize glagola svake od klasifikacijskih skupina te analizom enciklopedijskih podataka koji svojom artikulacijom utiru put upravo takvu modelu klasifikacije.

Temeljnomo podjelom glagola prema tome je li njihova značenjska okosnica 'put' ili 'način kretanja' na neki se način vraćamo Talmyjevu opisu kretanja, no u skladu s ranije iznesenom kritikom Talmyjeva modela koju donose Zlatev i sur. (2006: 4) smatramo da predloženu klasifikaciju treba dodatno raščlaniti kako bi se postigao što precizniji opis značenjske strukture analiziranih glagola. Makrosastavnice (odnosno sastavnice kako ih naziva Talmy) 'put' i 'način kretanja' smatrat ćemo značenjskim sastavnicama više razine u skladu s opisom hijerarhijskih odnosa kod Žic-Fuchs (1991) i Raffaelli (2015). U skladu s opisom komponencijalne analize kod Raffaelli (2015: 94–126) te istaknutim prednostima i nedostacima takva modela analize prihvaćamo argumentaciju navedenu u Raffaelli (2015: 126) kako primjenom komponencijalne analize ostvarujemo labavu dekompoziciju značenja glagolskih leksema te smatramo kako ćemo spregom komponencijalne analize pojedinačnih leksema i promatranjem njihovih sintagmatskih osobina ostvariti zaokružen i potpuniji uvid u njihovu gradbu značenja te oblikovanje klasifikacijskih skupina. Također, u ovom radu prihvaćamo prednosti pristupa sastavnicama kao hijerarhijski ustrojenim elementima u skladu s argumentacijom Žic-Fuchs (1991: 116), koja navodi kako „sve komponente nemaju niti jednaku vrijednost ili značaj, a ni funkciju“. Nadalje, Žic-Fuchs (1991) objašnjava kako se hijerarhijski ustroj komponenata definira kognitivno najistaknutijim elementom koji čini osnovnu značenjsku odrednicu, što u slučaju glagola kretanja i analize temeljene na odabranom uzorku glagola čine upravo predložene makrosastavnice 'puta' i 'načina kretanja', a što ćemo argumentirati analizom u narednim poglavljima. Žic-Fuchs (1991: 117) zaključuje raspravu o hijerarhiji sastavnica navodeći kako je kognitivno najistaknutija značenjska sastavnica „odraz sintagmatskog međusobnog djelovanja leksema i njegova okruženja“, čime ponovno ističe važnost promatranja sinergije sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa, što će činiti okosnicu i našeg pristupa analizi glagola kretanja.

Što se tiče utemeljenja klasifikacije koju predlažemo u ovome radu, kao što smo upravo naveli, skupinu glagola koji leksikaliziraju 'put' podijelili smo na one koji profiliraju 'suodnos

trajektora ili orijentira' te na one koji profiliraju 'medij' u kojem se odvija kretanje, s obzirom na to da su upravo te značenjske sastavnice one koje smo prepoznali kao dominantne sastavnice koje se aktiviraju enciklopedijskim podacima inherentnim analiziranim događanjima kretanja. Na taj ćemo način nastojati odgovoriti na Zlatevljevo propitkivanje Talmyjeve kategorije 'puta', za koju Zlatev i sur. (2006: 4) smatraju da nije dovoljno precizno objašnjena, a u ovom ćemo je radu smatrati makrosastavnicom koja je kognitivno istaknuta okosnica prve skupine glagola kretanja. Drugu skupinu glagola, odnosno one koji leksikaliziraju 'način kretanja', dodatno smo podijelili na one glagole koji profiliraju 'brzinu kretanja' te 'način postizanja lokomocije' trajektora. Kao što smo ranije naveli, Zlatev i sur. (2006) dovode u pitanje Talmyjevu kategoriju načina (koju Talmy smatra vanjskim događanjem) i postavljaju pitanje odnosi li se ta sastavnica na sredstvo kretanja, brzinu ili postizanje lokomocije, što nas je navelo da promotrimo sugerirane značenjske sastavnice kod glagola koje smo kategorizirali kao glagole koji profiliraju makrosastavnicu 'načina kretanja' kao osnovnu sastavnicu gradbe značenja te skupine glagola. Kao posljedica enciklopedijskih podataka koji se aktiviraju prilikom gradbe značenja analiziranih glagola zaključujemo kako su u slučaju hrvatskih glagola koji označavaju događanje kretanja relevantne upravo dvije predložene potkategorije 'brzine kretanja' i 'načina postizanja lokomocije', što ćemo jasno pokazati u poglavljima koja slijede. Smatramo da takav pristup nalazi svojevrsnu zlatnu sredinu između relativne općenitosti temeljnog opisa i klasifikacije glagola kretanja kakvu predlaže Talmy i pretjerane granularnosti koja bi mogla voditi zanemarivanju zajedničkih sintaktičko-značenjskih obilježja odabranih glagola, a što ćemo opisati i argumentirati u sljedećim odjeljcima.

Pogledajmo naposljetku klasifikacijski sustav glagola kretanja prema opisanim makrosastavnicama i temeljnim značenjskim sastavnicama:

Tablica 3: Klasifikacija najčestotnijih glagola kretanja u hrvatskom jeziku

PUT		NAČIN	
SUODNOS TRAJEKTORA I ORIJEKTIRA	MEDIJ	BRZINA KRETANJA	POSTIZANJE LOKOMOCIJE
Aps. čest. (Moguš)/hrWaC	Aps. čest. (Moguš)/hrWaC	Aps. čest. (Moguš)/hrWaC	Aps. čest. (Moguš)/hrWaC
doći 970 / 1.057.239	teći 192 / 32786	trčati 92 / 27359	hodati 151 / 66517
ići 823 / 932.550	letjeti 129 / 43684	šetati 71 / 34664	gaziti 50 / 14674
otići 434 / 409.677	ploviti 80 / 17864	juriti 53 / 9662	stupiti 34 / 27285
padati 308 / 125573	tonuti 49 / 12312	vući se 45 / 469	koračati 30 / 5901
poći 293 / 37913	plivati 24 / 23689	žuriti se 34 / 556	puzati 22 / 3106
ući 211 / 233546	roniti 22 / 5818	šuljati se 21 / 1182	marširati 14 / 2042
izlaziti 154 / 108553	lepršati 21 / 1169	hitati 17 / 1187	kotrljati se 14 / 402
krenuti 139 / 325987	strujiti 19 / 91	klatiti se 17 / 439	jezditi 11/395
bježati 120 / 44269	navirati 15 / 2068	teturati 17 / 1035	gmizati 5 / 1051
prelaziti 107 / 60694	šiknuti 14 / 451	sunuti 11 / 127	kasati 3 / 51

3.2.7. Generični glagoli kretanja u hrvatskom jeziku

Nadalje, u sklopu analize glagola nastojali smo prepoznati glagole koje bismo mogli smatrati generičnim glagolima kretanja. Definiciju generičnosti izgradili smo na temelju analize u Žic-Fuchs (1991), koja je temelji na sljedećim značenjskim obilježjima: a) mogućnost obuhvaćanja i skupine glagola kretanja i skupine glagola pokreta i micanja, b) središnje pozicioniranje u skladu s taksonomijskim viđenjem kategorizacije glagola, c) sintaktička obilježja (mogućnost pojavljivanja u svim prepoznatim sintaktičkim strukturama, što je u slučaju engleskog jezika intranzitivna, pseudotranzitivna i tranzitivna konstrukcija, a u slučaju hrvatskoga jezika intranzitivna i pseudotranzitivna te u vrlo rijetkim slučajevima tranzitivna), te d) sudovi izvornih govornika (Žic-Fuchs 1991: 200–209).⁴¹ Napominjemo kako Žic-Fuchs (1991) gradi definiciju generičnosti na primjeru engleskih glagola kretanja te kako su u

⁴¹ Što se terminologije vezane uz sintaktičke konstrukcije tiče, odnosno parnjaka tranzitivnost – pr(ij)elaznost, intranzitivnost – nepr(ij)elaznost i pseudotranzitivnost – pseudopr(ij)elaznost, u prethodnom smo se dijelu rada koristili objema inačicama pojmova sukladno rješenjima pojedinih autora. U nastavku ćemo se rada služiti inačicama tranzitivnost, intranzitivnost i pseudotranzitivnost, a razlog je tomu terminološka ujednačenost. Naime, budući da se u našem radu između ostaloga bavimo i pseudotranzitivnošću, kojom se u takvoj terminološkoj inačici koriste brojni autori na čije se modele opisa oslanjamo (npr. Žic-Fuchs, Raffaelli, Samardžija, itd.), radi ujednačenosti s tim pojmom koristit ćemo se i preostalim dvama internacionalnim pojmovima vezanima uz sintaktički opis glagola.

engleskom jeziku i glagol *come* i glagol *go* deiktični, što u hrvatskom jeziku nije slučaj, a o čemu će više riječi biti kasnije. U skladu sa svojom analizom generičnost smo prepoznali kod glagola koji a) značenjski mogu podrazumijevati više od jedne klasifikacijske skupine⁴², b) glagole koji se osim tipične intransitivne konstrukcije mogu javljati i u još jednoj od predloženih konstrukcija, i c) glagola koji se ističu svojom čestotnošću. Argument sudova izvornih govornika nismo uzimali u obzir jer se prema metodološkom pristupu u ovome radu oslanjamo isključivo na korpusne i leksikografske podatke.

Nadalje, u svojem smo se pristupu vodili analizom koja je u stanovitoj mjeri komplementarna našem viđenju teorijsko-metodološkog pristupa glagolskome značenju, a to je ranije spomenut Boasov (2008) pristup, o kojem smo govorili u poglavlju 2. 4. 2. Boas se u opisu klasifikacije glagola oslanja na spoj komponencijalne analize, Fillmoreova opisa okvira te modela opisa glagola predloženog u Snell Hornby (1983) te na temelju takva spoja teorijsko-metodoloških postavki zaključuje kako je za precizan opis glagolskog značenja potrebno uzeti u obzir podjednako sintaktička i značenjska obilježja glagola. Na sličan ćemo način i mi pristupiti analizi glagolskoga značenja; drugim riječima, smatramo kako potpuni uvid u njihovo značenje možemo ostvariti zahvaljujući dvjema perspektivama, a to je semantička perspektiva, koja će promatrati značenjske sastavnice koje se izgrađuju zahvaljujući enciklopedijskim podacima (Raffaelli 2005: 105) te sintaktička perspektiva, koja pruža podatke o valencijskim svojstvima glagola i na taj način objedinjuje glagole prema njihovim sintagmatskim obilježjima.

3.2.8. Pristup analizi sintaktičkog ustroja glagola kretanja

Što se tiče sintaktičkog opisa glagola, promatrat ćemo ih iz perspektive sintaktičkih struktura u kojima se javljaju, i to intransitivne, pseudotransitivne i tranzitivne, sukladno ranijem opisu navedenih triju konstrukcija (kao kod npr. Dowtyja 1979 ili Hoppera i Thompson 1980). Na sintagmatskoj ćemo razini promatrati jesu li dopunjeni priložima, prijedložnim izrazima ili drugim vrstama dopuna koje pridonose njihovoj gradbi značenja zahvaljujući enciklopedijskim podacima koji se aktiviraju tijekom njihova pojavljivanja u analiziranim događanjima kretanja. Analiza koja slijedi istaknut će intransitivnu strukturu kao temeljni sintaktički okvir u kojem se javljaju glagoli kretanja, dok će pseudotransitivna struktura te

⁴² U ovom ćemo radu generičnost u odnosu na obuhvaćanje ostalih klasifikacijskih jedinica promatrati na način da obuhvaćanje podrazumijeva odnos s ostatkom klasifikacijskog sustava predstavljenog u ovome radu. Drugim riječima, nećemo promatrati obuhvaćaju li potencijalno generični glagoli kretanja one glagole koje možemo smatrati glagolima pokreta ili micanja, u skladu s modelom analize glagola koji ovdje predlažemo, s obzirom na to da se u ovom radu fokusiramo isključivo na glagole koje prema prethodno opisanoj definiciji smatramo glagolima kretanja.

posebice tranzitivna biti daleko rjeđe. Napominjemo kako smo prilikom sintaktičke analize glagola proširili broj analiziranih primjera, s obzirom na to da prilikom nasumičnog preuzimanja uzorka od navedenih 100 potvrda u velikom broju slučajeva nismo uočili pseudotranzitivne ili tranzitivne uporabe. Iz tog smo razloga svaki od glagola dodatno pretražili u skladu sa sedam najučestalijih pseudotranzitivnih imenskih dopuna, a to su: *metar*, *kilometar*, *milja*, *staza*, *maraton*, *utrka* i *trka*. Navedene su se imenske dopune tijekom preliminarnog istraživanja javile kao najučestalije pseudotranzitivne dopune analiziranih glagola kretanja. Unatoč tomu što je većina glagola uočena upravo u intranzitivnoj konstrukciji u najvećem broju događanja kretanja, promatrat ćemo na koji način javljanje u jednoj ili više predloženih sintaktičkih struktura utječe na značenje pojedinih glagola i pritom se odražava na samu klasifikaciju glagola.

U skladu s navedenim postavkama u nastavku slijedi opis svake od pojedinačnih klasifikacijskih skupina glagola kretanja u hrvatskom jeziku, nakon koje ćemo usustaviti opis svih klasifikacijskih skupina te nastaviti s provjerom navedenog klasifikacijskog modela iz dijakronijske perspektive.

3.3. Glagoli izgrađeni na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira'

Sukladno ranije istaknutoj tezi kako ćemo kretati od uporabnih podataka te kako će nam kao jedan od oslonaca odabira glagola biti čimbenik čestotnosti, krenimo od analize prve skupine, u kojoj se prema podacima o čestotnosti u gore navedenoj tablici nalaze upravo najčestotniji analizirani glagoli *doći* i *ići*. U ovom ćemo odlomku prikazati skupinu glagola kod kojih se kao dominantna značenjska sastavnica ističe odnos koji trajektor ostvaruje s orijentiranjem ili se u prvom planu nalazi orijentir kao deiktički izvor kretanja te se na taj način profilira put kojim se kretanje trajektora odvija. Riječ je o glagolima *bježati*, *doći*, *ići*, *izlaziti*, *krenuti*, *otići*, *padati*, *poći*, *prelaziti* i *ući*. Analizom značenjske strukture glagola ove skupine nastojat ćemo prepoznati na koji se način izgrađuje kohezija klasifikacijske skupine te ćemo promotriti je li riječ o koheziji koja se ostvaruje isključivo zahvaljujući srodnim enciklopedijskim podacima na temelju kojih se izgrađuje značenje glagola dotične skupine ili i drugim mehanizmima.

3.3.1. Fizička i metaforički motivirana značenja

Krenemo li od samog izbora glagola i njihova javljanja u kontekstima s fizičkim značenjem kretanja nasuprot metaforički motiviranim uporabama, tablica u nastavku pokazuje nam sljedeće omjere:

Tablica 4 – Fizička značenja kretanja glagola prve skupine

Glagol	Fizičko značenje (u odnosu na ukupno 100 potvrda)
Otići	63
Bježati	46
Poći	41
Doći	36
Padati	35
Krenuti	34
Izlaziti	30
ići	26
Ući	23
Prelaziti	20

Promotrimo li navedenu tablicu, uočavamo kako je većina glagola u nasumičnim uzorku od 100 uporaba prepoznata uglavnom u metaforički motiviranim uporabama, dok se glagoli u fizičkom značenju uočavaju uglavnom u trećini od prepoznatih uporaba. Kako bismo ilustrirali fizičko nasuprot metaforički motiviranom značenju, pogledajmo primjer jednog od navedenih glagola:

(13) *Od 8.1.1988. izlazio je petkom kao tjedni prilog Primorskoga dnevnika*⁴³

(14) *Cho je uplakana izlazila iz njegovog kupea.*

Kao što vidimo iz prvog primjera, riječ je o metaforičkoj uporabi glagola *izlaziti*, gdje se proizvodnja novina i njihovo stavljanje na tržište percipira kao njihov „izlazak“ na tržište i u prodaju. Nasuprot tom primjeru, u primjeru (13) riječ je o fizičkom kretanju ljudskog trajektora koji se kreće ekstralokativno, odnosno ostvaruje kretanje koje kreće iz orijentira, koji je u ovome slučaju leksikaliziran kao zatvoren prostor iz kojeg potječe kretanje trajektora. Za razliku od ostale tri skupine glagola kretanja, o kojima će kasnije biti riječi, upravo je u ovoj skupini čimbenik manjeg omjera fizičkih značenja specifičan, s obzirom na to da u slučaju ostalih skupina nema takve unificiranosti, već su neki glagoli češće, a drugi rjeđe uočeni u fizičkim uporabama (vidi tablične prikaze na stranicama 98, 107 i 117). Zbog toga smatramo kako taj podatak doprinosi specifičnosti navedene skupine glagola te ga možemo smatrati prvim čimbenikom koji govori u prilog njezinoj homogenosti. Kasnija će dijakronijska analiza pokazati zbog kojih je razloga i mehanizama dijakronijski razvoj dotičnih glagola doveo do upravo takva sinkronijskoga stanja.

Nadalje, potrebno je promotriti postoji li svojevrсна okosnica skupine, odnosno ističu li se koji glagoli svojim čestotnim svojstvima u odnosu na ostale glagole skupine. Promotrimo li podatke iz Čestotnika i usporedimo li ih s uporabnim podacima iz korpusa hrWaC, uočavamo podudarnost najčestotnijih te najmanje čestotnih glagola, gdje se *doći* i *ići* ističu kao najčestotniji, a *bježati* i *prelaziti* kao najmanje čestotni. Usporedimo li čestotnost glagola *doći* i *ići* sa svim glagolima ostalih klasifikacijskih skupina, vidimo da oni uvelike odskaču kao najčestotniji glagoli, što možemo smatrati argumentom koji govori u prilog tezi kako je riječ o generičnim glagolima kretanja. No kako bismo tu hipotezu potvrdili, potrebno je promotriti sintaktičko-značenjsku strukturu događanja kretanja u kojima se javljaju (u skladu s opisom generičnosti kod Žic-Fuchs (1991)) te usporediti njihova svojstva s onima ostalih glagola, pa promotrimo za početak na koji su način izgrađena događanja kretanja svih glagola promatrane skupine.

⁴³ U slučaju da nije drukčije navedeno, svi su primjeri u ovom poglavlju preuzeti iz hrWaC-a.

3.3.2. Značenjski ustroj događanja kretanja

Analizom događanja kretanja koja profiliraju glagole ove skupine uočavamo kako se kao trajektorije javljaju iznimno raznovrsne pojavnosti, i to ljudske (*putnik može ući ili izaći iz autobusa*), životinjske (*mačke koje izlaze iz kuće*) ili nežive (*lopta mora u gol ući*). Zbog takve raznovrsnosti smatramo kako značenjske osobine trajektora ne predstavljaju razlikovni čimbenik koji bi gradio koherentnost promatrane skupine glagola. Nasuprot tomu, promotrimo li ulogu koju orijentir igra u strukturiranju događanja kretanja ove skupine glagola, uočavamo da je ta sastavnica iznimno značajan element, čija je leksikalizacija u analiziranim događanjima kretanja gotovo obavezna (npr. *ta riba nije slijedila jato*). Naime, u analiziranim događanjima svih glagola ove skupine gotovo u svim slučajevima uočili smo leksikalizirane orijentire. U rijetkim slučajevima orijentir nije leksikaliziran, kao u primjeru s glagolom *bježati*:

- (15) *Do njih se jako teško može doći jer isprepadani na bilo kakvo približavanje bježe misleći da je policija ili vlasnici građevina u kojima spavaju*

U ovome primjeru uočavamo kako se orijentir opojmljuje u širem rečeničkom kontekstu. Drugim riječima, zahvaljujući našem znanju o svijetu koje nam u skladu s navedenim primjerom govori kako vršitelji ilegalnih radnji bježe od policije ili vlasnika građevina, njih ćemo na taj način opojmljivati kao orijentire u odnosu na koje opojmljujemo značenje glagola *bježati* u navedenom primjeru. Također, istaknutost i nužnost opojmljivanja orijentira za glagole ove skupine uočava se na temelju analiziranih primjera. Naime, gotovo u svima njima dolazi do preklapanja kategorije puta i orijentira, što možemo oprimjeriti sljedećim primjerima:

- (16) *Svi dođite u knjižnicu*
(17) *Idemo kroz sela*
(18) *Iz Slunja su poslanici otišli prema Plitvicama*
(19) *Jer bi gost trebao ući kroz prednja vrata*
(20) *Ja izlazim iz stana*
(21) *Druga dvojica staraca su krenuli za njom*
(22) *Nora prelazi preko pozornice*
(23) *Lana bježi od momka Igora*
(24) *Suze same padaju niz obraze*
(25) *Lucas pođe prema Jacobu*

Na temelju navedenih primjera za svaki od analiziranih glagola ove skupine uočavamo kako se kao orijentiri ističu pojavnosti u odnosu na koje se opojmljuje kretanje trajektora (npr. *ona, obrazi, momak Igor*), koji mogu biti živi (*čovjek, Igor*) ili neživi (*pozornica ili stan*). Nadalje, kao što je vidljivo iz navedenih primjera, sastavnica puta nije zasebno leksikalizirana i jedini podatak koji se u navedenim događanjima kretanja ističe vezano uz put kojim se kretanje trajektora odvija jest upravo orijentir u odnosu na koji opojmitelj opojmljuje kretanje trajektora. Budući da bi gotovo svaki od navedenih primjera glagola bez leksikaliziranog ili impliciranog orijentira (odnosno puta), i to u užem ili širem rečeničnom kontekstu, rezultirao neovjerenim rečenicama (npr. *Nora prelazi.**), što govori u prilog središnjem položaju orijentira u navedenim događanjima kretanja, zaključujemo kako su upravo orijentir i enciklopedijski podatci koji se aktiviraju prilikom leksikalizacije pojedinih orijentira ključni čimbenici na temelju kojih se izgrađuje značenje analiziranih glagola. Budući da orijentir zauzima središnju ulogu u definiranju značenja glagola ove skupine, smatramo da se zahvaljujući navedenom čimbeniku ostvaruje značenjska koherentnost ove skupine glagola kretanja.

Nadalje, navedeni nas podatak upućuje na omeđenost kao jednu od temeljnih značenjskih obilježja promatrane skupine glagola. Naime, promotrimo li dopune kojima se izgrađuje sintagmatsko okruženje glagola u toj skupini, uočiti ćemo kako se kao dopune javljaju većinom prijedložno-padežni izrazi ili prilozima. U tablici koja slijedi navodimo nekoliko najčešćih dopuna uz analizirane glagole:

Tablica 5: Orijetirske dopune glagola kretanja prve skupine

Glagol	Dopuna	Prijedložni izraz	Prilog
Bježati		<i>pred Turcima, od njih, od opasnosti, iz klinike</i>	<i>odakle</i>
Doći		<i>na ručak, u Europu, kod njih, po svoju suprugu, u Zagreb</i>	<i>gore</i>
Ići		<i>u turistički razgled, na posao, u Hrvatsku, po nju, kod Damira</i>	<i>van</i>
Izlaziti		<i>pred mnoštvo, na borilište, iz zgrade, u dvorište</i>	<i>van</i>
Krenuti		<i>na putovanje, prema gradu, u logor, po dućanima</i>	<i>kuda</i>
Otići		<i>u Kanadu, na trening, po travi, iz Amerike,</i>	<i>bilo kamo</i>

Padati	<i>s neba, sa žlice, po terenu, na nogu, kroz grane, na koljena, iz oblaka</i>	<i>unatrag</i>
Poći	<i>u Zagreb, za Zagrepčanima, na daleki put, prema blagajni, do Splita</i>	<i>van, tamo</i>
Prelaziti	<i>preko brda, na jedrilicu, s balkona na balkon</i>	-
Ući	<i>u trgovinu, na teren</i>	<i>gore</i>

Promotrimo li odabrane dopune analiziranih glagola, vidjet ćemo kako navedene dopune profiliraju bilo početnu točku kretanja, koja takvo kretanje omeđuje u početku glagolskoga procesa (npr. *kiša će i dalje padati s neba*), u tijeku procesa u odnosu na orijentir ovisno o kojemu se trajektor kreće (npr. *kada su njemački vojnici u liniji prelazili preko brda*) ili na svršetku procesa kretanja trajektora (npr. *Ljerka je otišla u Zagreb*). Na temelju takvih podataka o sintagmatskim osobitostima analiziranih glagola ističe se omeđenost kao bitno značenjsko obilježje glagola prve skupine.

3.3.3. Generičnost u glagolima prve skupine

Vratimo se sada ranije spomenutim glagolima *ići* i *doći* te navedenoj pretpostavci o njihovoj generičnosti (sukladno pristupu generičnosti kod Žic-Fuchs 1991, vidi poglavlje 2. 6. 5.). Promotrimo li događanja kretanja u kojima se javljaju ta dva glagola i njihove značenjske osobitosti u odnosu na omeđenost, možemo uočiti sljedeće podatke. U slučaju glagola *ići* uočavamo kako se javlja u događanjima koja profiliraju i neomeđena događanja (npr. *i tako ljudi idu naokolo*) i omeđena događanja (npr. *sutra idem k njoj zbog jednog pokvarenog zuba*), što ga na neki način izdvaja u odnosu na preostale glagole njegove klasifikacijske skupine, o čemu smo prethodno govorili. Zbog te činjenice, zahvaljujući unutarnjoj strukturiranosti događanja kretanja u kojima se pojavljuje, primjećujemo kako glagol *ići* djelomično zahvaća i susjednu kategoriju glagola 'načina kretanja', koju karakteriziraju isključivo neomeđena događanja, a što govori u prilog tezi o njegovoj generičnosti. No istodobno, put, odnosno orijentir u odnosu na koji se odvija kretanje u događanjima kretanja s glagolom *ići* obvezatan je element njegove sintagmatske strukture, što nije slučaj kod skupine glagola 'načina kretanja', zbog čega ga klasificiramo upravo kao glagol prve skupine glagola kretanja. Budući da, u skladu s opisom generičnosti u slučaju engleskih glagola kretanja Žic-Fuchs (1991: 204) navodi djelomično značenjsko obuhvaćanje susjednih klasifikacijskih skupina bitnim čimbenikom za utvrđivanje generičnosti (uz napomenu kako se ona gradi na

drukčiji način u slučaju engleskog glagola *go*, koji je za razliku od glagola *ići* omeđen), na temelju opisanih podataka o glagolu *ići* smatramo kako ga u skladu s tim obilježjem možemo smatrati generičnim glagolom kretanja. Što se glagola *doći* tiče, njegova struktura također zahtijeva leksikalizaciju orijentira u odnosu na koji opojmljujemo kretanje trajektora. U odnosu na tu činjenicu ne bismo ga mogli smatrati generičnim glagolom stoga što glagolska skupina načina ne traži orijentir kao obvezatnu sastavnicu potrebnu za izgradnju događanja kretanja. Kako bismo ostvarili dodatni uvid u potencijalnu generičnost dvaju navedenih glagola, potrebno je promotriti sintaktički ustroj događanja kretanja koji profiliraju glagole ove skupine i razmotriti u kojoj je mjeri struktura tih dvaju najčestotnija glagola u skladu sa strukturom ostalih glagola te skupine.

3.3.4. Sintaktički ustroj prve skupine glagola

Promotrimo li sintaktičke strukture u kojima se javljaju glagoli ove skupine, uočavamo da se kao tipična sintaktična struktura ističe intransitivna struktura, npr. *svećenik je došao u Torino*), koja se javlja kao tipično sintaktičko ostvarenje svih događanja kretanja prve skupine glagola. Kao i u slučaju ostalih skupina, i kod glagola koji profiliraju suodnos trajektora i orijentira neki su uočeni u pseudotranzitivnim uporabama. No, za razliku od kasnije opisanih skupina glagola kretanja, u slučaju ove skupine pseudotranzitivnost ostvaruje se mnogo učestalije. Naime, od deset glagola koje smo analizirali u sklopu prve skupine, sedam je glagola uočeno u pseudotranzitivnim uporabama i to uz različite dopune. Pogledajmo sada odabrane glagole i njihove dopune u pseudotranzitivnim strukturama:

Tablica 6: Dopune glagola prve skupine u pseudotranzitivnim strukturama

Glagol	Dopuna	<i>metar</i>	<i>kilometar</i>	<i>milja</i>	<i>staza</i>	<i>maraton</i>	<i>utrka</i>	<i>trka</i>
Bježati		-	-	-	-	-	-	-
Doći		4	-	-	-	-	-	-
Ići		6	6	3	-	5	1	-
Izlaziti		-	-	-	-	-	-	-
Krenuti		2	1	-	-	-	4	-
Otići		16	4	-	-	-	-	-
Padati		-	-	-	-	-	-	-

Poći	3	-	-	-	-	-	-
Prelaziti	2	25	1	14	-	-	-
Ući	2	1	-	-	-	-	-

Promotrimo sljedeće primjere nekolicine glagola uočenih u pseudotranzitivnim uporabama:

- (26) *On se boji, krene metar pa se vrati*
- (27) *Djeca ne moraju prelaziti kilometre s torbama na leđima*
- (28) *Taman da dođe metar do zebre*
- (29) *Lopta je otišla metar od stativne*
- (30) *Nije išao maraton ispod 3 sata*
- (31) *Dođen je Fordom ušao metar u ambulantu*

Raščlanimo li dopune koje se nalaze u navedenim pseudotranzitivnim uporabama uz glagole kretanja, uočavamo da je riječ o dvjema vrstama dopuna; kao prvo, tu su dopune koje leksikaliziraju udaljenost u prostoru koju prelazi trajektor (npr. *metar*, *kilometar*) te dopune koje profiliraju prostornu udaljenost koja je inherentna stanovitom sportskom natjecanju koje se sastoji od prevaljivanja stanovite udaljenosti (npr. *maraton*). Kao što smo ranije raspravljali, pseudotranzitivnost podrazumijeva dopunjavanje glagola akuzativnom dopunom koja ne profilira tipičan Pacijens koji upija energiju agentivnog trajektora, već se takvim dopunama profilira dubinski padež Puta kojim se odvija kretanje agentivnog trajektora, odnosno Kretača. U tom je slučaju riječ o dopunama kao što su *metar* ili *milja*. Osim toga, pseudotranzitivne dopune mogu se odnositi i na fizičku udaljenost koju prelazi trajektor Kretač tijekom različitih sportskih aktivnosti (Birtić i Matas Ivanković 2009), kao što su *maraton* ili *utrka*. Obje vrste pseudotranzitivnih dopuna prisutne su u prvoj skupini glagola, tako da na temelju tih podataka ističemo kako je ta skupina glagola istovjetna ostalim skupinama o kojima će kasnije biti riječi. Kao i kod preostalih skupina, i u ovoj se uočava jedan glagol koji sukladno svojim valencijskim svojstvima odudara od ostalih glagola svoje skupine. Radi se o glagolu *prelaziti*, koji je uočen u čak 42 pseudotranzitivne uporabe i to uz četiri različite dopune (*metar*, *kilometar*, *milja* i *staza*), što također smatramo bitnim čimbenikom koji govori u prilog klasifikaciji glagola na način predložen u ovome radu.

Naposljetku, promotrimo li glagole *ići* i *doći* iz sintaktičke perspektive, uočavamo kako je glagol *doći* zabilježen u većem broju pseudotranzitivnih uporaba s dopunom *metar*, a glagol

ići u još većem broju takvih struktura uz obje vrste dopuna, i to *metar, kilometar, milja* i *maraton*. U svezi s ranijom hipotezom o generičnosti tih dvaju glagola navedena valencijska svojstva govore u prilog njihovoj generičnosti jer se za razliku od nekih glagola koji se javljaju isključivo u intransitivnim uporabama glagoli *ići* i *doći* javljaju u objema sintaktičkim strukturama. Kako bismo donijeli konačan sud o njihovoj generičnosti, potrebno je usporediti njihovu sintaktičko-značenjsku strukturu i s preostalim skupinama glagola kretanja, što će biti tema narednih poglavlja.

3.3.5. Zaključne napomene

Zbog svih navedenih razloga možemo zaključiti kako prva skupina glagola pokazuje zajednička sintaktičko-značenjska svojstva zbog kojih je možemo smatrati punopravnom klasifikacijskom skupinom. Prvo, tu je obvezatnost leksikalizacije ili opojmljenja orijentira u odnosu na koji se odvija kretanje trajektora. Navedenim orijentirima profiliraju se enciklopedijski podatci koji podrazumijevaju deiktičnu usmjerenost kretanja trajektora u odnosu na orijentir. Na taj se način ističe njezin specifičan unutarnji ustroj, pri čemu je većina glagola uočena u omeđenim događanjima, a u nekim uporabama (glagol *ići*) i u neomeđenim događanjima. Naposljetku, ističe se istovjetna sintaktička struktura prve skupine glagola, koji se uglavnom javljaju u intransitivnim uporabama, a rjeđe u pseudotransitivnim uporabama s objema vrstama pseudotransitivnih dopuna. Promotrimo sada drugu skupinu glagola temeljenih na makrosastavnici 'puta', a to su glagoli koji profiliraju 'medij'.

3.4. Glagoli izgrađeni na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'medija'

Nakon što smo u prethodnom poglavlju analizirali prvu skupinu glagola, koji profiliraju 'put' kojim se kretanje odvija, i to glagole koje sustavno objedinjuje obilježje deiktičnosti i suodnos koji trajektor uspostavlja s orijentiranjem, u ovom ćemo se poglavlju baviti drugom skupinom glagola, onih koji profiliraju makrosastavnicu 'put', odnosno glagolima kod kojih je dominantna značenjska sastavnica i objedinjujući čimbenik klasifikacijske skupine medij kojim se odvija translokacija trajektora ili koji karakterizira trajektor kao zbirnu pojavnost. Analizom događanja kretanja gdje je takva značenjska sastavnica ključan element značenjske strukture prepoznali smo i odabrali sljedeće, najčešćotnije glagole: *teći*, *letjeti*, *ploviti*, *tonuti*, *plivati*, *roniti*, *strujiti*, *lepršati*, *šiknuti* i *navirati*. Promotrimo li odnos najčešćotnijih odabranih glagola u Čestotniku i uporabnih podataka iz korpusa hrWaC, uočavamo kako u slučaju te skupine nema većih odstupanja u čestotnosti pojedinih glagola u tim dvama izvorima. Unatoč tome, iz perspektive cjelokupne skupine ističu se glagoli *teći* i *letjeti* kao najčešćotniji, a glagol *šiknuti* kao najmanje čestotan.

3.4.1. Fizička i metaforički motivirana značenja

U odnosu na prethodnu skupinu, u kojoj su glagoli u većoj mjeri bili upotrijebljeni u metaforički motiviranim uporabama, a u razmjerno manjem broju u temeljnom, prostornom značenju, u slučaju ove skupine glagola omjer metaforički motiviranih i prostornih značenja glagola ponešto je drukčiji, što je vidljivo iz tablice u nastavku.

Tablica 7: Fizička značenja kretanja glagola druge skupine

Glagol	Fizičko značenje (u odnosu na ukupno 100 potvrda)
Lepršati	75
Ploviti	64
Roniti	61
Plivati	59
Letjeti	52
Strujiti	42
Šiknuti	41

Navirati	33
Teći	28
Tonuti	17

Kao što je vidljivo iz prikazane tablice, za razliku od prve skupine, u kojoj je ukupan omjer metaforički motiviranih značenja veći u odnosu na značenja koja profiliraju kretanje te u kojoj dva glagola znatno odskaču od preostalih glagola, što je posljedica njihove kognitivne istaknutosti (*doći* i *ići*), kod druge se skupine uočava vrlo heterogen omjer fizičkih i metaforičkih uporaba. Točnije, raspon se pruža od glagola koji su u većini svojih uporaba prepoznati u fizičkom značenju kretanja, npr. glagol *lepršati*, pa do glagola koji su u iznimno malom broju uporaba uočeni u fizičkom značenju, kao što je glagol *tonuti*, a što je vidljivo u sljedećim primjerima:

(32) *Oko svjetiljke na terasi leprša leptirica*

(33) *Cipele su tonule u mulj*

(34) *HTC nastavlja tonuti i dalje*

U prvom je primjeru glagol *lepršati* upotrijebljen u fizičkom značenju, gdje se agentivni trajektor kreće zahvaljujući upotrebi krila kao pomagala koja mu omogućuju fizičko kretanje zrakom koji u ovom primjeru nije leksikaliziran. No zahvaljujući enciklopedijskom znanju o kretanju leptira koje se odvija zrakom, kao i dopunom *oko svjetiljke*, koja profilira cirkumlokativno kretanje oko pojavnosti koja na neki način strši u zraku, opojmljujemo orijentir kao tipično zračni prostor ili medij kojim se kretanje odvija. Isto tako, u slučaju (33) riječ je o fizičkom kretanju gdje se trajektor opojmljuje kao entitet koji se kreće prolokativno, odnosno prolazi kroz mulj koji opojmljujemo kao orijentir, a koji se ističe kao medij kretanja trajektora. Naposljetku, u primjeru (34) uočavamo kako glagol *tonuti* u ovome slučaju ne profilira fizičko nego metaforičko kretanje. Naime, u navedenom se primjeru silazni trend poslovanja kompanije HTC opojmljuje kao silazno kretanje, što profilira pojmovnu SVEZU PAD → PROPADANJE, a kao što je iz gore navedenog tabličnog prikaza vidljivo, uočavamo kako je glagol *tonuti* u većini uporaba primijećen upravo u takvim, metaforički motiviranim uporabama. U skladu s navedenim podatkom o heterogenosti druge skupine kada se gleda omjer fizičkih i metaforički motiviranih uporaba, smatrat ćemo kako je takva struktura jedan od čimbenika koji je karakterizira i razlikuje u odnosu na prethodno analiziranu skupinu glagola, a dijakronijska će analiza u drugome dijelu ovoga rada pokazati na temelju kojih je dijakronijskih pomaka došlo do takve strukture ove klasifikacijske skupine. Kao i u slučaju prethodne skupine glagola,

pogledajmo sada kakva su značenjska obilježja događanja kretanja u kojima se javljaju glagoli druge skupine.

3.4.2. Analiza događanja kretanja druge skupine glagola

Nakon eliminacije metaforički motiviranih značenja te na temelju analize glagola upotrijebljenih u događanjima kretanja promotrimo najprije kakvim se trajektorima javljaju uz glagole ove skupine. Uočavamo da su trajektorom kodirane raznovrsne pojavnosti, i to ljudske (npr. *ovaj mladić će svake noći plivati s kopna na otok*), životinjske (npr. *pčele lete od cvijeta do cvijeta*) i nežive (npr. *dok su mi tekle suze*) pojavnosti. U tablici koja slijedi navodimo sve trajektore koje smo uočili u analiziranim uporabama:

Tablica 8: Trajektori u događanjima kretanja druge skupine

Glagol	Trajektori
Teći	<i>suze, krv, rijeka, voda, Golfska struja, potok, pivo, kišnica, potočić</i>
Letjeti	<i>Cessna, štekavac, skijaš, piloti helikoptera, vojni pilot, zmaj, kamenje, piloti, zmajevi, mušice, zrakoplov, avion, svjetleća kugla, ptice, čiope, NLO, perje, loptice</i>
Ploviti	<i>brod, flota, tankeri, trajekt, čamac, podmornice</i>
Tonuti	<i>mreža, selo, brod, kamen, katran, restoran, Venecija, brod, sestra</i>
Plivati	<i>ribe salpe, patka i guska, kornje, alge, ribe, vaterpolisti, tuna</i>
Roniti	<i>ronioci, ronilac, zmijske, sportski ronilac</i>
Strujiti	<i>dim, vibracije, krv, energija, valovi, hladni zrak, povjetarac, električna energija, topli zrak, uzduh, para, mirisne tvari, mirisi, snijeg, dašak, krv, drhtaj</i>
Lepršati	<i>barjak, zastava, nogavice, kosa, zastavice, leptir, kaput, vlasi, suknje, ptice, lišće, jedra, golub, ptica, pahulje, koprene, leptiri, plavi pramen, kovrče, barjaci, snijeg, veo</i>
Šiknuti	<i>krv, adrenalin, riječi, voda, paučina, smrad, proljev, znoj</i>
Navirati	<i>voda, suze, mirisi, barbari, auti, suze, grašci znoj, procesije, zrak, voda, sperma, dim</i>

Promotrimo li detaljnije osobine trajektora koji se supojavljaju s pojedinim glagolima druge skupine, uočavamo kako unatoč širokom rasponu trajektora koji se javljaju, pojedini glagoli traže dopunu samo određene vrste trajektora. Na primjer, glagoli *teći*, *šiknuti* ili *strujiti* traže gotovo isključivo nežive trajektore, *ploviti* i *navirati* nisu uočeni sa životinjskim trajektorima, nego gotovo isključivo s ljudskim ili neživim pojavnostima, dok *letjeti* i *tonuti* mogu biti dopunjeni svim trima vrstama trajektora. Ta nam činjenica ukazuje na očiglednu važnost detaljne karakterizacije trajektora za ovu skupinu glagola, a kao glavni čimbenik za odabir i komplementarnost pojedinih vrsta trajektora i pripadajućih glagola kretanja ističu se upravo enciklopedijski podatci koji se aktiviraju prilikom uporabe glagola u pojedinim kontekstnim okvirima. Pogledajmo sljedeće primjere:

- (35) *Morski pas pliva i jede*
- (36) *Ugodan topao zrak strujio je naokolo*
- (37) *Pramenove kose što su lepršali na vjetru*
- (38) *Mlaz vode šikne uvis*

Promotrimo li kontekstne okvire u navedenim primjerima, uočavamo kako glagoli nisu obvezatno dopunjeni orijentirima niti profiliraju put kojim se kretanje odvija, kao u primjerima (35) ili (38). Nadalje, u primjeru (36) glagol je dopunjen prilogom *naokolo* niske značenjske obavijesnosti, odnosno jedino profilira odnos cirkumlokativnosti te ne pruža nikakve dodatne informacije o načinu kretanja ni o vrsti orijentira u odnosu na koji se kretanje odvija. Isto tako, u posljednjem primjeru glagol *šiknuti* nije određen orijentirima koji bi pružao dodatne informacije o njegovu značenjskom sadržaju. Zbog toga smatramo kako ključna značenjska dopuna značenja glagola proizlazi iz enciklopedijskih podataka aktiviranih upravo trajektorom. U prvom primjeru riječ je o morskom psu kao morskoj životinji koja profilira upravo kretanje koje se odvija u moru. Isto tako, u drugome primjeru aktivira se enciklopedijski podatak 'kretanje zraka', koji dopunjuje i specificira značenje glagola *strujiti*. Zatim, u trećem primjeru osobine trajektora i orijentira artikulirane su enciklopedijskim podacima 'krhkosti' i 'lakoće', zahvaljujući kojima opojmljujemo značenje glagola *lepršati*. Naposljetku, naše znanje o svijetu, točnije znanje o osobinama vode kao tipično tekuće pojavnosti ističe se kao ključna značenjska odrednica glagola *šiknuti* u posljednjem primjeru.

Na temelju opisanih primjera očito je kako trajektor igra značajnu ulogu u gradbi značenja glagola druge skupine, pa pogledajmo na koji se način ranije predloženo obilježje 'medija' profilira upravo zahvaljujući osobinama trajektora koji se javljaju uz glagole ove skupine. Što se tiče glagola *teći* i *šiknuti*, uočavamo kako se uz njih javljaju trajektorima koji

profiliraju isključivo kretanje tekućeg medija. Naime, sve navedene primjere (npr. *krv, potok, rijeka, znoj*) zahvaljujući znanju o svijetu opojmljujemo isključivo kao trajektore koji se kao zbirne pojavnosti prototipno kreću tekući, odnosno u tekućem obliku, što ukazuje na medij kao temeljnu zajedničku značenjsku odrednicu. Opojmljenje trajektora kao tekuće, zbirne pojavnosti temeljna je značenjska odrednica i pojavnosti koje se javljaju uz glagol *navirati*, koji je u analiziranim primjerima dopunjen pojavnostima koje se opojmljuju kao pojavnosti koje teku (*voda, suze*), ili se kreću zrakom (*dim*) ili kopnom (*auti, barbari*). No, kao zajednička značenjska okosnica ističe se upravo spomenuta zbirnost u kretanju koje se odvija medijem tipičnim za pojedinu vrstu pojavnosti, ovisno o njezinim drugim značenjskim sastavnicama (npr. *automobil* se prototipno kreće kopnom, kao i *barbari*, dok se *dim* kreće zrakom). Sličan se zaključak može primijeniti na glagol *strujiti*, s obzirom na to da su uz njega najčešći trajektori oni koje proto tipično opojmljujemo kao pojavnosti koje se kreću zrakom (npr. *dim, povjetarac*), odnosno bez dodira s krutim površinama (*tlo* ili *tekućica*). Nadalje, sljedeće glagole karakterizira kretanje koje se prototipno odvija tekućim medijem, a riječ je o glagolima *ploviti, tonuti, plivati* i *roniti*. Promotrimo li pojavnosti koje su kodirane kao trajektori u sklopu događanja kretanja s tim glagolima, kao što su *brod, podmornica, ribe, ronilac* ili *jahta*, uočavamo kako je mahom riječ o pojavnostima čija je zajednička značenjska sastavnica upravo supralokativno ili prolokativno kretanje vodom ili vodenom površinom. Naposljetku, što se tiče glagola *letjeti* i *lepršati*, uočavamo kako se kao njihovi trajektori javljaju pojavnosti čije kretanje tipično opojmljujemo kao ono koje se odvija zrakom, kao što su *ptice, zmajevi, zastave* ili *ptice*. Kao što je vidljivo iz svih navedenih primjera, očito je kako trajektor i njegovo kretanje stanovitim medijem, ili pak njegova osobina zbirnosti, igraju iznimno značajnu ulogu u gradbi značenja glagola druge skupine, što ćemo smatrati jednom od temeljnih odrednica koje doprinose koheziji te klasifikacijske skupine glagola kretanja. Promotrimo sada kakvu ulogu u gradbi značenja tih glagola igra orijentir u odnosu na koji se opojmljuje kretanje trajektora.

Što se orijentira prisutnih u sklopu događanja kretanja s glagolima ove skupine tiče, uočavamo kako su uz neke glagole orijentiri nužno leksikalizirani (npr. glagol *strujiti* u primjeru *Kroz neke od svirala počinje strujiti zrak*), dok je kod drugih glagola prisustvo orijentira opcionalno (npr. glagol *roniti*, kao u primjeru *Nikako ne treba nastavljati roniti kada tlak padne*). Unatoč njihovoj opcionalnoj leksikalizaciji u događanjima kretanja ove skupine glagola, u onim događanjima u kojima je orijentir leksikaliziran i pomoću trajektora i pomoću orijentira aktiviraju se enciklopedijski podatci koji profiliraju medij kojim se kretanje odvija. Pogledajmo sljedeće primjere:

(39) *Šareni papiri lepršaju zrakom*

(40) *Djevojčica tone na dno bazena*

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, sami trajektori svojim značenjskim osobinama ni na kakav način ne doprinose značenjskoj strukturi glagola jer se i papiri i djevojčice mogu kretati kroz različite medije i na različite načine, već se glagolsko značenje ostvaruje upravo u odnosu na orijentir i njegove osobine. Drugim riječima, aktivacijom enciklopedijskog podatka 'kretanje zrakom' u primjeru (39) i aktivacijom znanja o svijetu u primjeru (40), koje nam sugerira kako izgleda kretanje krutog trajektora prema dnu bazena kao spremnika koji tipično sadržava tekućinu i čija je funkcija omogućavanje trajektorima kretanje kroz istu tekućinu, ostvaruje se puni značenjski potencijal glagola *lepršati* odnosno *tonuti*. Nakon tih ilustracijskih primjera pogledajmo u sljedećoj tablici sve dopune glagola druge skupine u analiziranim uporabnim sintagmama:

Tablica 9: Orijentirske dopune glagola druge skupine

Glagol	Dopuna	Prijedložni izraz	Prilog
Teći		<i>s krova u bačvu, niz lice, iz vrela, kroz mokraćnu cijev,</i>	<i>naniže</i>
Letjeti		<i>oko glave, sa tribina, na velikoj visini, iz SAD-a za Hrvatsku, iznad Atlantskog oceana, na visini od 200m</i>	<i>gore</i>
Ploviti		<i>na svojim jahtama, uz obalu, iz Zadra do Ancone, protiv riječnog toka, kroz hrvatske teritorijalne vode, preko oceana,</i>	<i>nizvodno</i>
Tonuti		<i>na dno, u Savu, u vodi, u bunaru</i>	-
Plivati		<i>na utrci, kroz prostranstvo mora, pod vodom, protiv struje, u vodi za vrijeme kiše, s perajama, u kupaćim gaćama</i>	<i>leđno</i>
Roniti		<i>u hladnim ili toplim morima, s morskim psima, na otvorenom moru, u mrzlu vodu, za klub, u vruljama, u izvoru rijeke, od obale, na dah, s profesionalnom opremom, s perajama, do 35 m dubine</i>	-
Strujiti		<i>u usne, u valovima, oko nje, uz krila, u cilindrima, prema van iz usisivača, kroz orgulje, u avionu</i>	-

Navirati	<i>na oči, s povjetarcem, s istoka, sa svih strana, kroz prozore</i>	-
Lepršati	<i>na povjetarcu, oko nogu, na vrhu glave, na vjetru, kao zastave, po zraku, iznad šatora, nad našim glavama,</i>	-
Šiknuti	<i>u usta, iz tijela, na njegove uši, po čitavu hodniku, kroz otvor, u lice, iz nosa, u obraze, na sve strane</i>	<i>uvis, silovito, odasvud</i>

Promotrimo li ponajprije četiri ranije spomenuta glagola koje karakterizira zbirnost (*teći, navirati, šiknuti i strujiti*), uočavamo kako leksikalizirani orijentiri u prepoznatim primjerima također grade značenje ističući upravo obilježje zbirnosti navedenih pojavnosti. Drugim riječima, dopune poput *iz vrela, u valovima, odasvud, sa svih strana* ili *kroz mokraćnu cijev* profiliraju put kojim se kretanje odvija, a koji ističe upravo medij kojim se kretanje odvija te zbirnost trajektora koji se kreće. Nadalje, što se tiče glagola koji profiliraju tekući medij kretanja (*ploviti, tonuti, plivati i roniti*), promotrimo li njihove dopune, npr. *uz obalu, nizvodno, leđno* ili *na dah*, uočavamo kako se kao temeljni enciklopedijski podatci artikuliraju bilo vodeno kretanje u odnosu na prototipni orijentir vezan uz kretanje vodenim površinama (*uz obalu*), zatim prilozima koji profiliraju kretanje koje slijedi vodeni tok (*nizvodno*), ili podatci koje povezujemo s kretanjem tipičnim za sportske discipline koje se odvijaju tekućim medijem (*leđno, na dah*). Kao što je vidljivo iz tih primjera, orijentiri u slučaju te skupine kodiraju put kojim se kretanje odvija (npr. *od obale, na dno*) ili medij kroz koji se trajektor kreće (*po zraku, na otvorenom moru*), što govori u prilog ranije navedenoj tvrdnji kako enciklopedijski podatci koji se aktiviraju opojmljenjem trajektora, a u ovome slučaju orijentira, utječu na gradbu značenja glagola.

Sažmemo li naposljetku enciklopedijske podatke vezane uz trajektore i orijentire koji se profiliraju u analiziranim primjerima, možemo uočiti kako je u velikoj mjeri riječ o profiliranju kretanja koje se tipično odvija bilo u zraku bilo u vodi te kretanje tipično za zbirne pojavnosti. Zbog toga smatramo kako upravo enciklopedijski podatci vezani uz medij, a koji se aktiviraju pri supojavljanju glagola ove skupine s navedenim trajektorima i orijentirima, čine značenjsku okosnicu druge glagolske skupine.

3.4.3. Sintaktički ustroj druge skupine glagola

Naposljetku, promotrimo koliko je ova skupina koherentna što se tiče sintaktičkih osobina glagola koji joj pripadaju. Kao i u slučaju prethodne skupine, i u ovome je slučaju tipična sintaktička struktura u kojoj se javljaju glagoli 'medija' intranzitivna struktura, kao u primjeru *komadići čokolade tonu na dno*. Nadalje, kao i kod prethodnih skupina uočeno je kako se neki glagoli javljaju u pseudotranzitivnim uporabama. Pogledajmo u tabličnom prikazu u koliko su pseudotranzitivnih struktura ti glagoli uočeni te o kakvim je dopunama u dotičnim strukturama riječ:

Tablica 10: Dopune uz glagole druge skupine u pseudotranzitivnim strukturama

Glagol	Dopuna	<i>metar</i>	<i>kilometar</i>	<i>milja</i>	<i>staza</i>	<i>maraton</i>	<i>utrka</i>	<i>trka</i>
Teći		-	-	-	-	-	-	-
Letjeti		2	1	-	-	-	-	-
Ploviti		-	-	-	-	-	-	-
Tonuti		-	-	-	-	-	-	-
Plivati		-	6	1	-	22	3	1
Roniti		-	-	-	-	-	-	-
Strujiti		-	-	-	-	-	-	-
Navirati		-	-	-	-	-	-	-
Lepršati		-	-	-	-	-	-	-
Šiknuti		-	-	-	-	-	-	-

Kao što je vidljivo iz tabličnog prikaza, za razliku od prethodne skupine glagola, u kojoj je čak sedam glagola uočeno uz pseudotranzitivne dopune, u ovome je slučaju pseudotranzitivnost izrazito rubna pojava. Uočena je isključivo kod glagola *letjeti* i *plivati* i to u vrlo malom broju uporaba. Što se tiče vrsta dopuna u pseudotranzitivnim uporabama, riječ je ponovno o dvjema vrstama dopuna, i to prijedene udaljenosti kod glagola *letjeti* i *plivati* (npr. *i to stvarno leti metar u vis* ili *majka kuja pliva kilometre da bi donijela hranu štencima*) ili sportske aktivnosti koja podrazumijeva prelaženje stanovite udaljenosti, kao kod glagola *plivati* (npr. *sestričnu sam učio plivati kraul*). Naposljetku, u suprotnosti s prethodno opisanom

skupinom glagola, kao i glagolima načina o kojima će biti riječi u narednom poglavlju, a gdje se jedan glagol izdvaja svojim valencijskim svojstvima, drugu skupinu glagola izdvajamo zbog činjenice kako niti jedan od glagola medija kretanja nije uočen u tranzitivnoj uporabi, već se kao prototipna sintaktička konstrukcija ističe intranzitivna, uz vrlo rijetke slučajeve pseudotranzitivnih uporaba.

3.4.4. Zaključne napomene

Naposljetku, možemo zaključiti kako se koherentnost druge skupine izgrađuje zahvaljujući sličnim mehanizmima kao i ranije opisana skupina. Prvo, karakterizira je značenjski doprinos enciklopedijskih podataka inherentnih trajektoru i orijentiru te priložnim i prijedložnim dopunama koji doprinose gradbi značenja glagola, a kojima se profilira temeljna sastavnica 'medija'. Zatim, kao i kod ostalih skupina, i ti se glagoli tipično javljaju u intranzitivnim uporabama, dok se nekolicina rijetko javlja u pseudotranzitivnim uporabama uz dvije vrste prepoznatih dopuna.

Budući da smo time zaključili opis dviju skupina glagola za čiju je značenjsku strukturu temeljan opis 'puta' kojim se kretanje odvija kao makrosastavnice koja objedinjuje cijelu skupinu glagola, a čija je važnost profiliranje 'suodnosa trajektora i orijentira' kod prve skupine glagola, odnosno profiliranje 'medija' kod druge skupine glagola, u narednom ćemo se poglavlju posvetiti drugoj skupini glagola kretanja, za čiju je značenjsku strukturu ključna makrosastavnica 'načina kretanja' razrađena putem temeljnih značenjskih sastavnica 'brzine kretanja' ili 'načina postizanja lokomocije'.

3.5. Glagoli izgrađeni na makrosastavnici 'načina' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'brzine kretanja'

Nakon što smo u prethodnom poglavlju opisali dvije klasifikacijske skupine koje karakterizira 'put' kojim se odvija kretanje trajektora, u ovom ćemo poglavlju prikazati ustroj značenjske skupine glagola koje kao makrosastavnica određuje 'način kretanja', a kao temeljna značenjska odrednica karakterizira ih i objedinjuje 'brzina kretanja'. Prema metodološkim postavkama predstavljenima u prethodnim poglavljima, kao i važnosti čimbenika čestotnosti u suodnosu s kognitivnom istaknutošću leksema, iz prethodno navedenog tabličnog prikaza razvidno je kako je prema podacima navedenima u Čestotniku najčestotniji glagol ove skupine glagol *trčati*. Promotrimo li njegovu čestotnost u odnosu s glagolima koji također pripadaju ovoj skupini, vidljivo je kako ne postoji veće odstupanje njegove apsolutne čestotnosti u odnosu na druge članove skupine. Usporedimo li podatke iz Čestotnika s podacima iz jezične uporabe (analizirane na primjerima iz korpusa hrWaC), vidljivo je kako i podatci o čestotnosti navedenih glagola iz suvremene jezične uporabe u velikoj mjeri odgovaraju podacima navedenima u Čestotniku. Iz tog bismo razloga mogli zaključiti kako, sukladno čestotnim podacima, u slučaju ove skupine nijedan od glagola ne možemo smatrati kognitivno istaknutim u odnosu na ostale glagole u skupini.

3.5.1. Fizička i metaforički motivirana značenja

Što se tiče omjera metaforički motiviranih uporaba u suodnosu s fizičkim, prostornim značenjima glagola, pogledajmo tablicu u nastavku:

Tablica 11: Prostorna značenja glagola treće skupine

Glagol	Fizičko značenje (u odnosu na ukupno 100 potvrda)
Teturati	93
Šuljati se	92
Trčati	90
Šetati	82
Klatiti se	81
Juriti	79
Hitati	59

Žuriti se	53
Vući se	50
Sunuti	40

Kao što je vidljivo iz navedenih podataka, za razliku od prethodnih dviju skupina, u kojima je uočen velik raspon omjera prostornih i metaforički motiviranih značenja, u slučaju treće skupine možemo primijetiti kako su glagoli te skupine u većini svojih uporaba uočeni upravo u značenju fizičkoga kretanja. Ilustrirajmo navedenu tvrdnju glagolom *hitati*:

(41) *Prema hladovini hitamo da u njoj predah pronademo.*

(42) *Pogled pravog i opreznog čitaoca koji ne hita u halapljivo čitanje*

Kao što je vidljivo iz prvog primjera, glagol *hitati* upotrijebljen je u značenju fizičkog kretanja, s obzirom na to da je riječ o trajektorima koji se kreću u odnosu na orijentir (*hladovina*) te profiliraju prostorni odnos direktivne lokativnosti, a dominantni enciklopedijski podatak artikuliran elementima tog događanja kretanja jest 'žurno kretanje'. Naime, u navedenom primjeru trajektor želi žurno izbjeći neugodu, zbog čega se hitro kreće u pravcu orijentira. Za razliku od prvog primjera, u drugom je primjeru riječ o metaforički motiviranoj uporabi glagola. Naime, u toj je sintagmi domena prostora preslikana na vremensku domenu te se uz pomoć glagola *hitati*, koji tipično profilira žurno kretanje, opojmljuje brzina čitanja tiskovine. Navedeni je metaforički pomak dodatno profiliran priložnom dopunom *halapljivo*, gdje je također došlo do metaforičkog pomaka: prilog *halapljivo*, čije se temeljno značenje odnosi na proždrljivo, brzo konzumiranje hrane, u ovom slučaju profilira brzinu „konzumacije“ pisanih materijala sadržanih u tiskovini. Na taj se način višestrukom aktivacijom sastavnice brzine gradi značenje glagola koji se u objema uporabama upotrebljava kao glagol koji podrazumijeva veliku brzinu odvijanja radnje. Kako bismo provjerili i potvrdili tu preliminarnu tvrdnju vezanu uz odabrani glagol *hitati* i važnost sastavnice brzine za opis treće skupine glagola, u nastavku ćemo prikazati kako se ta skupina izdvaja zahvaljujući istovjetnim enciklopedijskom podacima koji se profiliraju pomoću elemenata koji ih okružuju, a koji profiliraju upravo navedenu sastavnicu brzine odvijanja glagolske radnje.

3.5.2. Analiza događanja kretanja treće skupine glagola

Promotrimo li glagole na sintagmatskoj razini, uočavamo kako se kao trajektoru mogu pojavljivati podjednako žive i nežive pojavnosti, i to ljudi (*ljudi su teturali...*), životinje (*u*

nozdrvama miljeli crvi) i stvari (*auto usporava sam*). Za razliku od prethodne skupine glagola, u kojoj su enciklopedijski podaci profilirani putem trajektora svojim osobinama doprinose gradbi glagolskoga značenja, u slučaju ove skupine heterogenost trajektora onemogućuje prepoznavanje zajedničkih značenjskih osobina koje bismo mogli smatrati značajnim elementima gradbe značenja te skupine glagola. Što se orijentira tiče, kao orijentiri također se profiliraju iznimno različite pojavnosti u odnosu na koje se kretanje odvija, što ćemo prikazati u tablici u nastavku. Zbog toga zaključujemo kako zbog maksimalne razine općenitosti po pitanju mogućnosti kodiranja raznovrsnih tipova trajektora i orijentira te opcionalnosti leksikalizacije orijentira u događanjima kretanja treće skupine glagola ti elementi nisu ključan čimbenik pomoću kojeg možemo odrediti zajedničko značenje te skupine glagola. Nadalje, što se tiče puta kojim se kretanje trajektora odvija, sastavnica puta nije nužno leksikalizirana (npr. *terenac je lagano usporavao*), a u uporabama gdje put jest leksikaliziran on nikada nije leksikaliziran samim glagolom već prijedložno-padežnim izrazom (npr. *jurim niz ulicu*) ili prilogom (npr. *ne šetam često ovuda*). U skladu s time vidimo kako i put kao značenjska sastavnica čini opcionalan element u gradbi značenja treće skupine glagola, što nas navodi da te glagole promatramo kao one čija osnovna značenjska sastavnica nije 'put', već se kao značenjska makrosastavnica profilira 'način kretanja', što ćemo provjeriti u nastavku. Pogledajmo sada kakve se dopune nalaze uz glagole treće skupine:

Tablica 12: Dopune uz glagole kretanja treće skupine u svezi s orijentirima i načinom odvijanja radnje

Glagol	Dopuna	Prijedložni izraz	prilog
Hitati		<i>u krčmu, iz Zagreba u Kutjevo, na posao, na polje, prema голу, kroz gužvu, niz poljanu</i>	<i>napolje, vamo, nazad</i>
Juriti		<i>za loptom, na gomilu ljudi, prema sjeveru, na mene, na sve četiri, kroz crveno, za mačkom po ulici, s jednog krila bojnog reda na drugo, po šumama i gorama, u svim smjerovima, s posla, po terenu, na svome konju</i>	<i>vamo tamo, unaokolo, naokolo, brže, jako brzo</i>
Sunuti		<i>prema meni, preko trga, u zrak, u lice, u obraze, u jedan mah, u galopu, u zrak, na njega, poput zmijurine, za uplašenom pticom</i>	<i>strelovito naprijed, panično,</i>

		<i>uvis, dolje, naprijed</i>
Klatiti se	<i>nad provalijom, o rukohvatu, kroz masu, u ritmu, na vješalima, kroz svemir, po svijetu, po terenu, u zraku, na konopcima, po moru, s noge na nogu</i>	<i>naprijed-nazad, lijevo-desno, okolo, nezgrapno, neobavezno, pijano</i>
Šetati	<i>po Mjesecu, po gradu, po hodnicima, po pijesku,</i>	<i>uokolo</i>
Šuljati se	<i>po ulici, u krivom smjeru, među pukom, po mraku, na prstima, po šumi, u mraku</i>	<i>okolo, natraške, polako</i>
Teturati	<i>sa stepenice na stepenicu, preko Sinja, prema kupaonici, po tračnicama</i>	<i>lagano, pomalo, pijano, polako, slijepo, mukotrпно</i>
Trčati	<i>po centru grada, u sobu, na zraku, ususret publici, za loptom, u laganom ritmu</i>	<i>preplašeno, naokolo, žurno, što brže mogu, brzo, sve brže i brže, nizbrdo i uzbrdo</i>
Vući se	<i>ko kljuse, kao krepani pas, po buticima, s noge na nogu, po rivama, po kući, od kreveta do fotelje, na koljenima, ko puž, iza dvije babe, kao kornjača, iza nekakvog kamiona, na rukama, ko magla</i>	<i>bezzvoljno, lagacko</i>
Žuriti se	<i>prema zračnoj luci, na posao, na misu, na sastanak, na avion, na svadbu, na bus, po svojega kikića u vrtić</i>	<i>besciljno, gore- dolje,</i>

Raščlanimo li navedene glagole na sintagmatskoj razini, uočavamo kako su u velikoj mjeri dopunjeni raznovrsnim sintaktičkim dopunama kojima se aktiviraju enciklopedijski podatci koji artikuliraju 'način kretanja', i to upravo 'brzinu kretanja' trajektora. Kao što je vidljivo iz tablice, u slučaju glagola *juriti*, *šuljati se*, *teturati*, *vući se* i *sunuti*, njihovim se

dopunama profilira upravo brzina kretanja, pa pogledajmo na koji se način gradi značenje svakog od navedenih glagola te skupine. U slučaju glagola *juriti* uočavamo kako se radi o kontekstnim okvirima koji profiliraju scenarije vezane uz ratovanje (*s jednog krila bojnog reda na drugo, na svome konju*), sport (*za loptom, po terenu*) ili slučajeve poput *pas je jurio za mačkom*, gdje na temelju znanja o svijetu opojmljujemo scenarije kretanja u kojima sudjeluju navedene dvije životinjske pojavnosti kao one u kojima se kretanje tipično odvija velikom brzinom. Nadalje, u nekim je uporabama glagol eksplicitno dopunjen priložima koji podrazumijevaju veliku brzinu kretanja, kao što su *brže* ili *jako brzo*. Veliku brzinu kretanja profilira i glagol *sunuti*, koji se, okružen dopunama poput *u galopu, za uplašenom pticom*, također javlja u scenarijima koje odlikuje brzo kretanje (npr. *te je gospodin satnik, sunuvši u galopu, preteknuo satniju*), a također su učestale priložne dopune koje profiliraju upravo veliku brzinu kretanja, npr. *strelovito* ili *panično*. Nasuprot tim dvama glagolima, čije dopune profiliraju enciklopedijske podatke vezane uz veliku brzinu kretanja, glagoli *šuljati se, teturati* i *vući se* profiliraju malu brzinu kretanja. Promotrimo li neke od njihovih dopuna, npr. *na prstima, u mraku* ili *s noge na nogu*, te neke od priloga koji ih učestalo okružuju, npr. *natraške, polako, lagano, mukotrpno* ili *bezzvoljno* (kao u primjerima *vuku se s noge na nogu preko pješačkog i brbljaju ko da šetaju po parku* ili *šulja se polako do sobe na katu, teturajući polako ispred njega u polumraku usnule kuće*), uočavamo kako se u svim navedenim primjerima aktiviraju enciklopedijski podatci vezani uz tipično sporo kretanje trajektora. Kao osobitosti navedenih glagola uočavamo kako se glagol *šuljati se* učestalo upotrebljava u kontekstnim okvirima koji profiliraju značenjsku sastavnicu skrovitosti, npr. *poput divlje zvijeri, šuljamo se prema žrtvi*, koja također podrazumijeva malu brzinu kretanja potrebnu kako bi cilj kretanja, odnosno skrovite namjere trajektora bile ostvarene. Nadalje, uz glagol *teturati* uočavamo velik broj dopuna koje se odnose na kretanje u intoksiciranom stanju, npr. *jedan pijanac tetura preko ulice*, što dodatno ističe komponentu sporosti kretanja, s obzirom na to da na temelju svojeg znanja o svijetu te tipičnog opojmljivanja kretanja osoba u intoksiciranom stanju takvo kretanje opojmljujemo kao nestabilno, lelujavno i tipično sporo. Naposljetku, značenje glagola *vući se* često je izgrađeno pomoću komparativnih sintagmi, npr. *kao krepani pas, kao kornjača, ko magla*, kao u primjeru *izgubljena sam i vučem se ko magla po praznoj kući*, gdje se značenjska sastavnica sporoga kretanja profilira putem znanja o svijetu koje nam govori kako je magla vrsta pojavnosti čije je širenje, odnosno kretanje, tipično vrlo sporo.

Za razliku od navedenih primjera koji profiliraju brzinu, uz dodatne sastavnice kao što su neusmjerenost (*teturati*) ili skrovitost (*šuljati se*), u slučaju sljedećih glagola osim brzine kretanja ističe se 'svrha kretanja' kao dodatna značenjska sastavnica koja doprinosi značenju tih

glagola. Riječ je o glagolima *hitati*, *šetati*, *trčati*, *žuriti se* i *klatiti se*. Promotrimo li njihove dopune, osim onih koje eksplicitno profiliraju brzinu kretanja, kao što su *u laganom ritmu* ili *žurno*, uočavaju se brojne dopune koje profiliraju svrhu s kojom trajektor ostvaruje kretanje. U slučaju glagola *hitati* uočavaju se dopune poput *na posao* ili *prema голу*, kao u primjerima *blenem u automobile i ljude u njima što kao i ja hitaju na posao* ili *Zekić je hitao prema голу Hajduka*, koje na temelju znanja o svijetu opojmljujemo kao orijentire koji profiliraju svrhu kretanja te orijentire čije dostizanje podrazumijeva potrebu žurnog dostizanja. Sličan se odnos uočava i kod glagola *žuriti se*, koji se dopunjava sintagmama poput *na avion* ili *po svojega kikića u vrtić*, gdje se dopunama profilira svrha kretanja trajektora, a u čijem je interesu da svrhu ostvari u najkraćem mogućem roku koji logično podrazumijeva brzo kretanje. Značenjska sastavnica brzoga kretanja u suodnosu sa svrhom kretanja uočava se i u slučaju glagola *trčati*. Promotrimo li njegove dopune, npr. *za loptom* ili *na zraku*, kao u primjerima *igrači engleske momčadi nisu trčali za loptom* ili *trčati na zraku posebno je dobro za ventilaciju pluća i za održavanje tjelesne kondicije*, uočavamo kako je riječ o kontekstnim okvirima koji profiliraju sportske aktivnosti koje s jedne strane podrazumijevaju brzo kretanje trajektora, a istodobno profiliraju svrhu kretanja koja se odnosi na dostizanje cilja (vješto bavljenje fizičkom aktivnošću odnosno poboljšanje zdravstvenoga stanja trajektora). Za razliku od navedenih glagola, koje osim svrhe kretanja karakterizira i značenjska sastavnica brzoga kretanja, kod glagola *klatiti se* i *šetati* profilira se s jedne strane sporo kretanje te svrha kretanja, no svrha nije profilirana kao cilj kretanja, već se kretanje opojmljuje kao ono lišeno cilja. Promotrimo li neke od njihovih dopuna, npr. *kroz masu*, *po svijetu*, *po moru*, *okolo*, *neobavezno*, *bezzvoljno*, *po gradu* ili *uokolo*, kao u primjerima *Još uvijek je popularna i čačkalica, onako neobavezno klataći se u ustima* ili *tamo smo provele dosta vremena šetajući uokolo i samo promatrajući vrijeme kako prolazi*, uočavamo kako se u navedenim uporabama profilira upravo kretanje koje je lišeno svrhe. Naime, u obama je slučajevima riječ o trajektorima čiju svrhu ili funkciju kretanja opojmitelj promatra kao nepostojeću, s obzirom na to da bi se funkcionalnim kretanjem čačkalice mogla smatrati aktivnost pri kojoj ona obavlja svoju funkciju čišćenja zuba, a u drugom se primjeru zahvaljujući enciklopedijskim podacima artikuliranima priložnom dopunom *uokolo* te surečenicom *samo promatrajući vrijeme kako prolazi* ističe značenjska sastavnica uzaludnosti i besmislenosti kretanja trajektora.

Na temelju analize trajektora, orijentira i dopuna glagola treće skupine, vidljivo je kako oni izgrađuju svoj puni značenjski potencijal upravo zahvaljujući sintagmatskim elementima koji ih okružuju i koji aktivacijom enciklopedijskih podataka koji profiliraju 'brzinu kretanja' izgrađuju i definiraju značenje pojedinih glagola te istodobno pružaju značenjsku okosnicu te

klasifikacijske skupine. Zbog svega se navedenoga kao ključna značenjska sastavnica koja će definirati značenje glagola ove skupine te pružiti značenjsku okosnicu skupine ističe makrosastavnica 'načina kretanja'. Budući da je jedna od hipoteza ovoga rada ta da oslanjanje na krovne strukture kao što su 'put' i 'način' (u skladu s Talmyjevim modelom analize) vodi prevelikoj općenitosti u opisu, smatramo kako se način kretanja kod ove skupine glagola ostvaruje kroz svoju podsastavnicu, točnije brzinu kojom se kretanje odvija.

Nadalje, promotrimo li unutarnju strukturiranost događanja kretanja koja sadrže glagole treće skupine, vidimo da je riječ o događanjima koja profiliraju neomeđena događanja⁴⁴. Pogledajmo nekoliko primjera:

- (43) *Gandalf hita u pomoć, za Eomerom.*
- (44) *Šuljam se iza Nikoline i pokušavam se dočepati njene kose.*
- (45) *Hodnicima naše škole jurili su rokeri.*
- (46) *Raketa je sunula uvis i rasprsnula se.*
- (47) *Kriminalci slobodno šeću ulicama.*
- (48) *Ispred Bradove kuće klata se Jennifer Aniston.*
- (49) *Toliko mi je bilo loše da sam teturala poput pijanca.*
- (50) *Žirafe vrlo brzo trče.*
- (51) *Mase prepečenih obitelji vuku se po rivama.*
- (52) *Ondje je vidio radnike kako trče i žure se gore-dolje.*

Na temelju tih primjera, unatoč činjenici što je u nekima od njih leksikaliziran orijentir u odnosu na koji opojmljujemo kretanje trajektora (npr. *iza Nikoline, po rivama*), prema ranije opisanoj gradbi značenja glagola ove skupine uočavamo kako orijentiri artikuliraju enciklopedijske podatke vezane mahom uz svrhu kretanja, kao u primjeru (43), gdje je kretanje trajektora usmjereno orijentiru s izričitom svrhom pružanja pomoći, ili u primjeru (44), gdje je surečenicom profilirana svrha kretanja trajektora koji pokušava dohvatiti orijentir kako bi s njime ostvario kontakt. Nadalje, u nekim primjerima orijentir nije leksikaliziran niti igra ulogu u gradbi značenja glagola, kao u primjerima (49) ili (50). U skladu s ranijom tvrdnjom da sastavnica puta nije nužna za izgradnju događanja kretanja u navedenim primjerima, kao i ranijim opisom dopuna koje profiliraju način kretanja ili svrhu kretanja, te shodno orijentirima

⁴⁴ Više detalja o pojmovima omeđenosti i neomeđenosti nasuprot perfektivnosti i imperfektivnosti te raznim pristupima navedenim pojmovima vidi u Žic Fuchs (2009). U ovome ćemo se radu složiti s tvrdnjom Žic Fuchs (2009: 72) kako je u slučaju analize glagola u hrvatskom jeziku terminološki i pojmovno prihvatljivije govoriti o omeđenosti i neomeđenosti.

koji ne omeđuju glagolsku radnju na njezinu početku ili završetku, čini se kako je naglasak u događanjima kretanja koja sadržavaju predložene glagole treće skupine na načinu na koji se određena aktivnost odvija, a ne na vrsti trajektora ili orijentira u odnosu na koji se odvija kretanje. Naposljetku, vrijedi istaknuti kako su svi glagoli treće skupine u Čestotniku navedeni u imperfektivnom obliku, a takvi su oblici doista čestotniji i u konzultiranome korpusu, što također govori u prilog njihovoj neomeđenosti.

3.5.3. Sintaktički ustroj treće skupine

Promotrimo li sintagmatske strukture u kojima se javljaju ovi glagoli, kao najučestalije sintaktičko okruženje ističe se intransitivna konstrukcija kao temeljna sintaktička struktura svih glagola treće skupine. Takvi su podatci usklađeni s Langackerovim viđenjem tipičnog događanja kretanja, gdje je u središtu strukture intransitivni glagol kretanja dopunjen subjektivnim sudionikom koji kodira ulogu Kretača (Langacker 1999: 25). Kao i u slučaju ranijih skupina glagola, i kod ove se skupine osim prototipne intransitivne konstrukcije uočavaju i pseudotranzitivne uporabe kako slijedi:

Tablica 13: Dopune uz glagole treće skupine u pseudotranzitivnim strukturama

Glagol	Dopuna	<i>metar</i>	<i>kilometar</i>	<i>milja</i>	<i>staza</i>	<i>maraton</i>	<i>utrka</i>	<i>trka</i>
Hitati		-	-	-	-	-	-	-
Juriti		-	-	-	-	-	-	-
Sunuti		-	-	-	-	-	-	-
Klatiti se		-	-	-	-	-	-	-
Šetati		-	-	-	-	-	-	-
Šuljati se		-	-	-	-	-	-	-
Teturati		-	-	-	-	-	-	-
Trčati		-	5	-	10	250	38	13
Vući se		-	-	-	-	-	-	-
Žuriti se		-	-	-	-	-	-	-

Kao što je vidljivo iz navedene tablice, za razliku od većine glagola ove skupine koji su u građi prepoznati isključivo u intransitivnim uporabama, svojim valencijskim svojstvima odudara najčestotniji glagol ove skupine, glagol *trčati*. Naime, analizom korpusa jedino je on

uočen u iznimno velikom broju pseudotranzitivnih uporaba (prema definiciji kod npr. Dowtyja 1979, Samardžije 1994 ili Birtić i Matas Ivanković 2009), i to s dopunama *kilometar* (*Jučer smo trčali kilometar*), *staza* (*utrke seniora koji će trčati stazu*), *maraton* (*moja teta je trčala maraton*), *utrka* (*Romana nije trčala utrku*) i *trka* (*Ja sam htio trčati trku građana*). Promotrimo li pseudotranzitivne dopune u navedenim primjerima, uočavamo kako se radi o dvjema vrstama pseudotranzitivnih dopuna. Najprije su tu dopune kao *kilometar* i *staza*, koje profiliraju opseg prijeđenog puta trajektora, a na drugom su mjestu *maraton*, *utrka* i *trka*, koje leksikaliziraju sportski događaj koji podrazumijeva stanovit prijeđeni put, a koji na takav način opojmljujemo zahvaljujući znanju o svijetu koje nam govori o kakvim je tu vrstama sportskih aktivnosti riječ. U skladu s ranije navedenom tvrdnjom kako za glagole treće skupine nije relevantan put kretanja, već način na koji se kretanje odvija, logična je posljedica takve značenjske strukture da će i pojavljivanje tih glagola u pseudotranzitivnim konstrukcijama (koje profiliraju put koji je zahvaćen kretanjem trajektora) biti iznimno rijetko. Na temelju navedenih sintaktičkih obilježja te skupine glagola možemo zaključiti kako se i u ovome pogledu glagol *trčati* ističe jer se za razliku od ostalih gotovo isključivo intransitivnih glagola on jedini pojavljuje u intransitivnim i pseudotranzitivnim konstrukcijama, dok se kao dodatni kohezivni čimbenik ove skupine ističe gotovo isključivo javljanje u intransitivnoj sintaktičkoj konstrukciji.

3.5.4. Zaključne napomene

Na temelju opisa treće skupine glagola možemo zaključiti kako se u toj skupini glagola na temelju svojih sintaktičkih i značenjskih obilježja u stanovitoj mjeri ističe glagol *trčati*. Unatoč njegovu relativno istaknutom položaju u skupini ipak smatramo kako se kao značenjska okosnica skupine ističe enciklopedijski podatak 'brzine kretanja', koja je profilirana u sklopu svakog pojedinog glagola značenjskim sastavnicama inherentnim sintagmatskim dopunama koje komplementiraju ili intenziviraju predloženu značenjsku sastavnicu brzine kretanja. Iz sintaktičke perspektive ta je skupina identična ostalim klasifikacijskim skupinama jer se kao tipično sintaktičko ostvarenje ističe intransitivnost, dok jedino najistaknutiji pripadnik skupine prepoznavamo u pseudotranzitivnim uporabama koje kodiraju udaljenost koju prelaze trajektoru u pokretu. Analizirajmo sada i drugu skupinu glagola temeljenih na makrosastavnici 'načina kretanja', a to su glagoli koje karakterizira 'postizanje lokomocije trajektora' kao temeljna značenjska sastavnica.

3.6. Glagoli izgrađeni na makrosastavnici 'načina' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije'

Promotrimo posljednju klasifikacijsku skupinu glagola kretanja, odnosno drugu skupinu glagola koji profiliraju 'način kretanja', a u slučaju kojih se kao temeljna značenjska sastavnica profilirana zahvaljujući enciklopedijskim podacima aktiviranima u sklopu događanja kretanja ističe 'način postizanja lokomocije'. Pogledamo li najprije čestotnost glagola te skupine, prema podacima iz Čestotnika ističe se glagol *hodati* kao najčestotniji, dok među ostalim glagolima nema zamjetne razlike u čestotnosti. Kao najmanje čestotan ističe se glagol *kasati*. Istaknutost leksema *hodati* logična je posljedica kognitivne istaknutosti pojma hodanja kao jedne od temeljnih ljudskih aktivnosti, a što Clark i Clark (1977: 301–302) uočavaju još kod male djece, koja kao jednu od temeljnih uloga predmeta i osoba koji ih okružuju ističu upravo ulogu Kretača (u koju svrstavaju i samu sebe). U skladu s ciljevima ovoga rada promotrit ćemo u drugome dijelu je li kognitivna istaknutost toga glagola doista takva i iz dijakronijske perspektive.

3.6.1. Fizička i metaforički motivirana značenja

Promotrimo najprije kakav je u slučaju ove skupine omjer fizičkih značenja i metaforički motiviranih značenja glagola:

Tablica 14: Fizička značenja glagola kretanja četvrte skupine

Glagol	Fizičko značenje (u odnosu na ukupno 100 potvrda)
Puzati	83
Marširati	82
Hodati	81
Kasati	79
Kotrljati se	52
Koračati	45
Gmizati	38
Jezditi	33
Gaziti	25
Stupiti	9

Na temelju podataka o zastupljenosti fizičkih značenja kretanja glagola ove skupine, za razliku od prethodne skupine glagola načina koji profiliraju 'brzinu kretanja' kao temeljnu značenjsku sastavnicu i kod koje se većina glagola javljala u značenjima fizičkoga kretanja, u slučaju ove skupine uočavamo ponešto drukčiji omjer. Naime, prema podacima o uporabama ove skupine glagola uočava se iznimno heterogen omjer fizičkih i metaforički motiviranih značenja glagola, isto kao kod druge skupine glagola, koja profilira put, odnosno medij. Promotrimo sada primjere glagola koji najviše odstupaju od ostatka skupine, a to su *puzati*, koji se od svih glagola javlja u najvećem broju fizičkih značenja kretanja, i *stupiti*, koji se gotovo u svim uporabama javlja u metaforički motiviranim značenjima.

(53) *Cijelo čudo buba koje su puzale*

(54) *Naši političari pužu pred Europom*

(55) *Preko uska hodnika i klimavih stuba stupio u blagovaonicu*

(56) *Dorđe je stupio u brak s Adrianom*

Promotrimo li navedene primjere, kao što je vidljivo iz uporaba (53) i (55), riječ je o značenju fizičkoga kretanja jer trajektorije kodirani ulogom Agensa, odnosno Kretača, ostvaruju fizičku translukaciju koja se u prvom slučaju postiže agentivnim kretanjem specifičnim za organizme koji se kreću četveronoške (poput buba), a u drugome slučaju pješačkim, intralokativnim kretanjem u odnosu na orijentir *blagovaonicu*. Za razliku od tih fizičkih značenja, u primjerima (54) i (56) riječ je o metaforički motiviranim značenjima. Naime, u primjeru (54), trajektorovo servilno ponašanje u odnosu na metonimijski utemeljen orijentir (*Europa*) opojmljuje se kao njegovo kretanje nalik životinjama koje se kreću četveronoške i potrbuške poput buba, što može implicirati podređen položaj u odnosu na opojmitelja. Isto tako, u primjeru (56) kretanje trajektora koje u temeljnom značenju opojmljujemo kao agentivno kretanje gdje je profiliran početak kretanja preslikava se na domenu započinjanja neke aktivnosti odnosno stanja, u ovome slučaju bračne zajednice. Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, temeljni enciklopedijski podatak koji je aktiviran u svim navedenim primjerima jest 'agentivno kretanje' te kretanje gdje je profiliran način na koji se lokomocija postiže (u navedenim primjerima 'hodanje' odnosno 'gmizanje'). Takav nas zaključak navodi na tvrdnju kako je enciklopedijski podatak 'agentivnosti' te 'postizanja lokomocije' objedinjujući faktor četvrte skupine glagola, no tu je tvrdnju potrebno provjeriti analizom sintaktičko-značenjskog ustroja svih glagola ove skupine, odnosno elemenata događanja kretanja u kojima se pojavljuju.

3.6.2. Analiza događanja kretanja četvrte skupine glagola

Promotrimo li trajektore u primjerima koji sadrže glagole četvrte skupine, uočavamo kako kodiraju širok raspon pojavnosti u pokretu; drugim riječima, kao trajektori javljaju se ljudi (*kada je gradom koračao slavni rimski car*), životinje (*dva su velika arapska konja gazila pješčani plicak*) ili nežive pojavnosti (*lopta se kotrlja prema голу Zagorca*). Promotrimo li pojedinačne trajektorske dopune uz glagole, vidljivo je kako se na prvome mjestu obilježje načina postizanja lokomocije profilira putem trajektora, kao što slijedi:

Tablica 15: Trajektori uz glagole četvrte skupine

Glagol	Trajektori
Gaziti	<i>čizma, životinje, ljudi, tenkovi, T-Rex</i>
Hodati	<i>lovac, beba, čovjek, krivci, bolesnik</i>
Kasati	<i>Lidač, deva, psi, jež, konj, amazonka, lipicanci, čopor konja, jahači, početnici, vransi, pseto</i>
Koračati	<i>Mourinho, civili, tijelo, šef vlade, radnici, povorka, Nina, ljudi, mravi, dva policajca, stanovnici Vukovara, vojnici</i>
Kotrljati se	<i>kuglice, žena, tijela, vozila, perlice, jabuke, glava, auto, loptica, zlatna zrna, mališan, mrvica soli, kabriolet, zrno graška, biseri, dijete, kamen, suze, kupe, skijaš, kola, lopta,</i>
Marširati	<i>vojnici, trupe, glazbenici, vojska robota, susjedi, maškare, prosvjednici, stotine ljudi, učenici, trupe, aktivisti, vojnici, mutanti, neonaciji, učitelji, redovnici, homoseksualci, mravi, tovari, horde, spodobe, rimske legije, rulja, policajci, stražari, članovi pokreta, štrajkači, brigada, žene, sveci, vojnici, prosvjednici</i>
Puzati	<i>kornjače, hobotnica, djeca, djevojke, beba, puž, crv, zmije, dijete, pas, mrav, pijani vozač, mačke, biljke</i>
Stupiti	<i>noga, članovi kuda, Perez, Videk</i>
Gmizati	<i>životinje, izrodi, pauci, macaklin, zmijurina, kolona automobila, likovi, bube, grupica planinara, poskok, terenac, bezbroj kukaca, autobusi, kriminalci, crvi</i>

Jezditi	<i>mustanzi, sto konjanika, vranaci, starac, policijska kola, vitez, čovjek, braća Dalton, konj, lada, vojska, marko, osoblje, fujakeri, patke, čovjek, rode, dorati</i>
---------	--

Kao što smo ranije naveli, trajektoriji koji se javljaju u događanjima kretanja uz glagole četvrte skupine podrazumijevaju različite vrste pojavnosti (žive i nežive), no promotrimo li pažljivije nekoliko primjera događanja kretanja u tablici, vidjet ćemo kako osobine trajektora doprinose značenju glagola profilirajući upravo način na koji trajektor postiže lokomociju. Pogledajmo nekoliko primjera za svaki od glagola ove skupine:

- (57) *Najopasniji T-Rex koji gaji sve oko sebe.*
- (58) *Mnogi ljudi hodaju unatoč snažnom šepanju.*
- (59) *Konji lagano kasaju.*
- (60) *Vojnici praznih ruku koračaju i stupaju.*
- (61) *Loptica koja se kotrlja se ne zaustavlja odmah.*
- (62) *Oko 8 tisuća prosvjednika marširalo je gradom .*
- (63) *Beba može puzati ili migoljiti na trbuhu.*
- (64) *Videk se stisnuo do nje, bojeći se stupiti naprijed.*
- (65) *Tisuće žohara gmižu po voću i povrću*
- (66) *Mustanzi bi u grupama slobodno jezdili.*

Što se prvog primjera tiče, na temelju znanja o svijetu opojmljujemo kretanje dinosaurusu kao ono koje na fizički bremenit, agresivan i superioran način prelazi preko orijentira, gdje je profiliran upravo način na koji se takvo kretanje odvija. Isto tako, kretanje konja odnosno mustanga u primjerima (59) i (66) te žohara u primjeru (65) aktivnost je koja se tipično odvija četverima udovima navedenih životinja. Isto kao i navedeni životinjski trajektoriji, ljudski trajektoriji koji su profilirani u primjerima (58), (60), (62), (63) i (64) kreću se na načine koje tipično opojmljujemo kao ljudsko kretanje. U primjeru (58) riječ je o tipičnom i kognitivno istaknutom (kao što smo ranije istaknuli po pitanju čestotnosti navedenog glagolskoga leksema u odnosu na ostale glagole ove skupine) kretanju ljudi gdje je značenjska sastavnica hodanja, odnosno pješačkog kretanja, dodatno profilirana prijedložnom sintagmom *unatoč snažnom šepanju*, kao i u primjeru (64), gdje je sintagmom *stisnuti se do nje* profiliran suodnos trajektora i orijentira, koji su u navedenom događanju kretanja očito profilirani u scenariju koji uključuje fizički odnos dviju ljudskih pojavnosti. Isto tako, tipično pješačko i ritmično kretanje vojnika

profilirano je u primjeru (60), kao i kolektivno i ujednačeno pješačko kretanje prosvjednika u primjeru (62), s obzirom na to da na temelju znanja o svijetu opojmljujemo kretanje tijekom prosvjeda kao ono koje se tipično odvija pješačenjem. Isto tako, zahvaljujući našem znanju o kretanju beba koje još nisu usvojile sposobnost hodanja, opojmljujemo kretanje trajektora u primjeru (63) kao ono koje se odvija kretanjem četirima udovima koje je tipično za male bebe. Naposljetku, neživi trajektor u primjeru (61) opojmljujemo kao okruglu pojavnost čije se kretanje tipično odvija kotrljanjem u odnosu na površinu. Na temelju tih podataka vidljivo je kako enciklopedijski podatci koji se aktiviraju u analiziranim događanjima kretanja, a koji profiliraju način na koji se kretanje odvija zahvaljujući našem znanju o tipičnom kretanju i postizanju lokomocije navedenih trajektora, doprinose gradbi značenja glagola četvrte skupine te govore u prilog njezinoj koheziji.

Promotrimo sada na koji način koheziji skupine doprinose orijentiri te dopune koje su leksikalizirane u navedenim događanjima kretanja.

Tablica 16: Dopune uz glagole kretanja četvrte skupine u svezi s orijentirrom i načinom odvijanja radnje

Glagol	Dopuna	Prijedložni izraz	Prilog
Gaziti		<i>preko gradilišta, po snijegu, kroz šikarje, po zemljanom tlu, po minskom polju</i>	<i>lagano</i>
Hodati		<i>niz klizavu padinu, do svog stana, u tami, po kući, za ljudima, po ulicama, po stolu, bosa do doma, s torbama u rukama, po Velebitu, uz pomoć štaka, s praznim transparentima</i>	<i>oprezno, okolo, uokolo, ukrug, boso</i>
Kasati		<i>po prirodi, podvijenih repova, na kobili, niza strminu, kroz život, po terenu, po travi kraj ceste</i>	<i>veselo, lagano, sretno</i>
Koračati		<i>uz crt, kroz minsko polje, u koloni, po kiši, snijegu i ledu, iz triju kuća, u tom smjeru, po ljubičastom tepihu, uz Petru, prema ulazu, kroz dvorišno blato, na svojim petama od 8cm, u kuću, nogu pred nogu</i>	<i>bezbrižno, polako zbog starosti, žurno, lagano, polagano, brzo kao u dvadesetima,</i>

		<i>naprijed, hrabro dalje</i>
Kotrljati se	<i>poput lopti, po stolu, u invalidskim kolicima, po strmom voćnjaku, po parketu, niz stepenice, prema rubu stola, prema dolje, niz padinu, na lakim naplaticima, po podu, niz obraze, od jedne strane pozornice do druge, na kotačima, na gumama</i>	<i>nepredviđeno, u raznim smjerovima, nizbrdo</i>
Marširati	<i>kroz francusku četvrt, preko polja, uz vozilo, do Beograda, na paradama, preko sljemena, natrag u Tovarnik, prema dvorcu, oko kvadratnog predmeta, prema središtima zemlje, po ledu, uz marseljezu, preko cijeloga grada, na istok, u mimohodu veterana</i>	<i>jednoliko, ekstatičko, ponosno, hrabro, desna-lijeva-desna-lijeva</i>
Puzati	<i>pred nama, ispod njega, s lancima oko vrata, u travi, po podu, preko piljevine, po ploči od kamena, s bocom u ruci, po šikari, po blatu, po kamenjaru</i>	<i>četveronoške</i>
Stupiti	<i>u pajzl, na pozornicu, preko hodnika i klimavih stuba u blagovaonici, na izraelsko tlo, na palubu, na pistu, u kuću, na tlo, pred nekog, na sjeverno tlo</i>	<i>naprijed</i>
Gmizati	<i>po tlu, uz granu, u autu, po licu zemlje, među fikusima, po lokvama, trbuhom po tlu, njemu oko nogu</i>	<i>polako, četveronoške</i>
Ježditi	<i>u grupama, preko polja na kobili, sto konjanika za njim, na konjiću, ka manastiru, na bojište, kroz noć, na konju šarcu, preko mosta</i>	<i>slobodno</i>

Što se orijentira tiče, analizom navedenih glagola primijećeno je kako je kod nekih glagola prisustvo orijentira gotovo obligatorno, npr. u slučaju glagola *kotrljati se*, gdje se uglavnom profilira prostorni odnos supralokalnosti (npr. *kotrljamo se niz stepenice*). Nasuprot

tom glagolu, u slučaju glagola *gmizati* orijentir nije nužno prisutan (npr. *crva koji samo gmiže*), zbog čega zaključujemo kako orijentir i njegove osobine neće igrati ključnu ulogu u gradbi značenja glagola četvrte skupine. Što se sastavnice puta tiče, uočavamo kako u velikom broju slučajeva dolazi do preklapanja navedene sastavnice sa sastavnicom orijentira u odnosu na koji se kretanje odvija (npr. *čopor konja srtao iz staje, kasao niza strminu*). Nadalje, dotična sastavnica u brojnim primjerima nije leksikalizirana, već je naglasak na drugim elementima događanja kretanja, kao u primjeru *Grle se, smiju se i koračaju ponosno*, gdje je priložnom dopunom *ponosno* profilirana te istaknuta sastavnica načina kretanja.

Promotrimo li dopune glagola četvrte skupine, uočavamo kako je u gotovo svim uporabama profilirana upravo navedena značenjska makrosastavnica 'načina kretanja'. No, za razliku od prve skupine glagola, gdje se način kretanja profilira putem temeljne značenjske sastavnice 'brzina kretanja', u slučaju ove skupine glagola riječ je o drugoj sastavnici koja profilira način kretanja i to putem načina na koji trajektor postiže lokomociju. Pogledajmo nekoliko primjera:

- (67) *On ne voli bosonog gaziti po tom našem zemljanom tlu.*
- (68) *Djevojke ne znaju hodati u petama*
- (69) *Elegantna je amazonka kasala na divnoj alazanskoj kobili*
- (70) *Pitao bih ja naše radnike moraju li oni po kiši, snijegu ili ledu koračati
nezaštićeni od svog ureda do mjesta gdje rade*
- (71) *Jež bez nogu kotrljao se po voćnjaku*
- (72) *Vojska robota maršira preko nekog polja*
- (73) *Puzao je četveronoške do spomenika palim braniteljima*
- (74) *Kao da se u sebi zakleo, da ne će stupiti nogom ne samo u onu kuću i u
onu ulicu*
- (75) *Guje koje su gmizale njemu oko nogu*
- (76) *Preko polja obavijenih maglom, po kojima i dan danas jezdi Stipica
Radić na debeloj kobili*

Promotrimo li način na koji se izgrađuje značenje glagola u predloženim primjerima, uočavamo kako je ključan element gradbe značenja način na koji se kretanje odvija, točnije način na koji trajektor postiže lokomociju. Profiliranje postizanja lokomocije u prvome primjeru ističe se zahvaljujući dopuni *bosonog*, koja naglašava postizanje lokomocije pješačkim kretanjem, kao i zahvaljujući prijedložnom sintagmom *po tom našem zemljanom tlu*, koji ističe orijentir, odnosno površinu koja profilira upravo pješačko savladavanje prostora i

postizanje lokomocije. U drugom primjeru trajektor postiže lokomociju kretanjem na udovima gdje se postizanje lokomocije dopunjuje i ističe prijedložnom sintagmom *u petama*, koja precizira postizanje same lokomocije, a zahvaljujući znanju o svijetu opojmljujemo kretanje u petama kao ono koje se odvija pješaćenjem te nošenjem cipela s visokom petom. U trećem primjeru uočavamo kako se značenje gradi profiliranjem postizanja lokomocije agentivnoga trajektora koji se kreće jahanjem konja, a koji se kreće na način koji je brži od hodanja, a sporiji od galopiranja te koji odlikuje elegancija (što je dodatno profilirano epitetkim dopunama *elegantna* i *divna*). U četvrtom se primjeru ističu enciklopedijski podatci vezani uz pojam neugode leksikalizirani prijedložnom sintagmom *po kiši, snijegu ili ledu* te dopunom *nezaštićeni*, s obzirom na to da kretanje u navedenim, nepovoljnim vremenskim prilikama vežemo upravo uz trajektorovo savladavanje neugode kao posljedicu njegova pješaćkoga kretanja. U petom je primjeru gradba značenja temeljena na dvama čimbenicima, s jedne strane karakterizacijom trajektora koji posljedično neposjedovanju udova može ostvarivati agentivno kretanje jedino kotrljanjem te s druge strane prijedložnom sintagmom *po voćnjaku*, koja profilira nasumično kretanje u odnosu na orijentir, što dodatno ističe značenjsku sastavnicu nasumičnoga, kotrljajućega kretanja. Isto tako, u šestome primjeru s jedne strane prepoznajemo trajektor kao značajan čimbenik kojim opojmljujemo tipično kretanje robota kao ono koje se odvija na robotima svojstven način (antropomorfnim kretanjem nalik ljudskom, u ovom primjeru žustrim i ujednačenim kretanjem tipičnim za vojsku) te prijedložnom sintagmom *preko nekog polja*, koja ističe kako se radi o zemljanom orijentiru u odnosu na koji trajektor obavlja supralokativno kretanje. U sedmome je primjeru način postizanja lokomocije eksplicitno leksikaliziran priložnom dopunom *četveronoške*, kao i u sljedećem primjeru (74), gdje dopuna *nogom* profilira upravo 'pješaćko' postizanje lokomocije kao temeljni enciklopedijski podatak koji karakterizira značenje glagola *stupiti*. U devetom primjeru značenje glagola gradi se profiliranjem guje kao trajektora koji karakterizira specifično kretanje pri kojem tijelo održava konstantan kontakt s tlom te koje se odvija odguravanjem trajektora, a u posljednjem primjeru prijedložna sintagma eksplicitno profilira način postizanja lokomocije trajektora pomoću konja kao sredstva postizanja lokomocije. Na temelju netom opisanih obilježja trajektora te sintagmatskih dopuna, kao i ranije navedenih obilježja trajektora, vidljivo je kako se značenje četvrte klasifikacijske skupine glagola gradi u sklopu pripadajućih događanja kretanja zahvaljujući višestrukoj aktivaciji enciklopedijskih podataka vezanih uz način na koji trajektor postiže lokomociju.

3.6.3. Sintaktički ustroj četvrte skupine glagola

Na temelju analize predloženih glagola i događanja kretanja u kojima se javljaju uočavamo kako je tipična sintaktička struktura intransitivna konstrukcija, kao i u slučaju prethodne skupine glagola. Dakle, jedini obligatoran sintaktički element uz glagol kretanja jest uglavnom agentivni trajektor (*oni su na leđima konja, kasajući stazom s preprekama*) ili trajektor koji kodira ulogu Kretača (*mi kao poslušna dječica koračamo za njim*). Kao i u slučaju prethodne skupine glagola, i kod četvrte se skupine uočava stanovit broj pseudotranzitivnih uporaba, kao što je vidljivo u tablici u nastavku:

Tablica 17: Dopune uz glagole četvrte skupine u pseudotranzitivnim strukturama

Glagol	Dopuna	<i>metar</i>	<i>kilometar</i>	<i>milja</i>	<i>staza</i>	<i>maraton</i>	<i>utrka</i>	<i>trka</i>
Gaziti		-	3	-	5	-	-	-
Hodati		3	8	1	2	-	-	-
Kasati		-	-	-	-	-	-	-
Koračati		-	-	-	-	-	-	-
Kotrljati se		-	-	-	-	-	-	-
Marširati		-	-	-	-	-	-	-
Puzati		-	-	-	1	-	-	-
Stupiti		-	-	-	-	-	-	-
Gmizati		-	-	-	-	-	-	-
Jezditi		-	-	-	-	-	-	-

Kao što je vidljivo iz tabličnoga prikaza, pseudotranzitivne se konstrukcije javljaju u slučaju glagola *hodati*, *gaziti* i *puzati*, dok se kao pseudotranzitivne dopune uočavaju sve ranije prepoznate pseudotranzitivne imenske dopune. Na temelju primjera kao *mi smo sa našim gostima hodali stazu broj 2* ili *gazeći kilometre na pokretnoj traci*, kao i kod prethodnih skupina glagola prepoznate dopune također možemo podijeliti na dvije skupine, i to na one koje profiliraju sportsku ili rekreativnu aktivnost (kao u slučaju primjera hodanja staze) ili udaljenost koju prevaljuje trajektor (kao u slučaju gaženja kilometara). No nastavimo li analizirati sintaktičke okvire vezane uz događanja kretanja s predloženim glagolima četvrte skupine, uočavamo jednu značajnu razliku u odnosu na prethodne skupine glagola. Naime, unatoč intransitivnosti kao prototipnoj sintaktičkoj strukturi u kojima se javljaju svi glagoli te skupine

te rijetkoj pseudotranzitivnosti koja karakterizira nekolicinu glagola u pojedinim uporabama, u slučaju glagola *gaziti* uočavamo tranzitivne sintaktičke strukture. Pogledajmo sljedeća dva primjera:

(77) *Ne ću gaziti travu*

(78) *Buljim u noge koje gaze snijeg*

U objema se sintagmama glagol *gaziti* javlja u tranzitivnoj uporabi, a riječ je o objektivnim dopunama koje profiliraju područje na kojem se ostvaruje lokomocija trajektora, dok navedeni orijentiri kodiraju uloge Pacijensa, što odgovara tipičnom ustroju tranzitivne sintaktičke strukture (npr. Hopper i Thompson 1980: 252; Langacker 1999: 25). Na temelju te sintaktičke osobitosti četvrte skupine možemo zaključiti kako je iz sintaktičke perspektive četvrta skupina specifična u odnosu na prvu skupinu glagola koji profiliraju način kretanja, s obzirom na to da se glagoli te skupine, osim u tipičnoj intransitivnoj i rijetkim pseudotranzitivnim uporabama, mogu javljati i u tranzitivnim sintagmama.

3.6.4. Zaključne napomene

Sažmemo li naposljetku sva obilježja glagola četvrte skupine, možemo zaključiti kako se njezina koherentnost izgrađuje na srodnim enciklopedijskim podacima koji se aktiviraju prilikom gradbe značenja glagola, a to su u ovom slučaju različiti načini na koje trajektori ostvaruju lokomociju. Dotični se enciklopedijski podatci artikuliraju pomoću svih sastavnica događanja kretanja, odnosno putem trajektora, orijentira i dopuna koje profiliraju put ili način odvijanja glagolske radnje. Kao i u slučaju prethodne skupine, iz sintaktičke perspektive ova je skupina objedinjena na način da se glagoli većinom uočavaju u intransitivnim uporabama te rjeđe u pseudotranzitivnim uporabama, dok se neki glagoli javljaju u tranzitivnim uporabama, a po svojim valencijskim svojstvima odskače glagol *gaziti*, koji je u svojim prostornim značenjima sukladno ovoj analizi trovalentan. Smatramo kako će strukturiranost i koheziju ove skupine rasvijetliti upravo dijakronijska analiza koja slijedi u drugom dijelu ovoga rada, gdje ćemo pokazati na koji je način došlo do promjena u istaknutosti pojedinih glagola ove skupine, kao i do promjena u njihovim sintaktičkim svojstvima.

3.7. Sažetak sinkronijske klasifikacije glagola kretanja

Nakon što smo u prethodnim poglavljima predstavili četiri klasifikacijske skupine glagola kretanja, u nastavku rada provjerit ćemo odgovara li navedena klasifikacija dijakronijskom ustroju dotičnog semantičkog polja. No prije nego što nastavimo s dijakronijskom analizom, istaknimo još jednom rezultate sinkronijske analize glagola kretanja.

Klasifikacija glagola u ovome radu temelji se ponajprije na sprezi analize sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa (prema opisu u Žic-Fuchs 1991), a sama se klasifikacija sastoji od četiriju skupina. Kao prvo, glagole smo podijelili prema osnovnoj značenjskoj odrednici, odnosno makrosastavnicama 'put' i 'način kretanja'. Nadalje, kategoriju 'puta' podijelili smo u dvije skupine, i to na glagole kod kojih se kao temeljna značenjska sastavnica ističe 1) 'suodnos trajektora i orijentira' te 2) one gdje se kao temeljna sastavnica profilira 'medij'. Drugu skupinu glagola (glagoli 'načina kretanja') podijelili smo na 3) one koji profiliraju 'brzinu kretanja' te 4) one koji kao temeljnu značenjsku sastavnicu profiliraju 'postizanje lokomocije trajektora'. Nadalje, sastavnice koje slijede smatrali smo razlikovnim obilježjima skupina te smo pomoću prepoznatih obilježja pojedinih skupina glagola isticali njihovu specifičnost kao temelj klasifikacije predložene u ovome radu.

Najprije smo u svakoj skupini promotrili čestotnost glagola pojedinih skupina kako bismo donijeli sud o njihovoj kognitivnoj istaknutosti. Ustanovili smo kako se u slučaju prve i četvrte skupine izdvajaju glagoli *ići* i *doći* odnosno *hodati* kao istaknuto čestotniji, dok u slučajevima druge i treće skupine nije bilo značajnih odstupanja u čestoti pojedinih glagola u odnosu na ostale glagole klasifikacijskih skupina.

Nadalje, na odabranom uzorku glagola promatrali smo javljaju li se glagoli u događanjima kretanja koja profiliraju značenja fizičkoga kretanja (npr. *ići u dućan*) ili metaforički motivirana značenja (npr. *stupiti u kontakt*). Analizom odabranih događanja kretanja prepoznali smo kako se u slučaju prve skupine glagoli uglavnom javljaju u metaforički motiviranim značenjima, u slučaju treće skupine glagoli su prepoznati uglavnom u fizičkim uporabama, dok su druga i četvrta skupina vrlo heterogene po pitanju javljanja u fizičkim ili metaforički motiviranim značenjima. Budući da se u ovom radu bavimo klasifikacijom glagola kretanja u njihovu temeljnom značenju fizičkoga kretanja, u nastavku analize bavili smo se isključivo uporabama koja profiliraju značenja fizičke translukacije.

Sljedeći korak analize sastojao se od analize događanja kretanja prema temeljnim sastavnicama takvih događanja; drugim riječima, promatrali smo značenjske osobine trajektora ili orijentira uz poseban naglasak na prepoznavanje enciklopedijskih podataka na temelju kojih

zahvaljujući znanju o svijetu oblikujemo značenjske sastavnice te koji doprinose gradbi značenja glagola. U slučaju prve dvije skupine glagola, odnosno onih koji kao značenjsku makrosastavnicu profiliraju 'put', istaknuli smo kako su leksikalizacija i opis trajektora i orijentira od ključne važnosti za njihovu gradbu značenja. Za razliku od njih, glagoli koji profiliraju 'način kretanja' kao značenjsku makrosastavnicu nisu se javljali u događanjima gdje bi trajektor ili orijentir činili osnovu njihove gradbe značenja, već se njihovo tipično značenje oblikovalo zahvaljujući dopunama koje su profilirale 'brzinu kretanja' trajektora odnosno način na koji trajektor postiže lokomociju. U svakom slučaju, u svakoj smo skupini prepoznali temeljne enciklopedijske podatke koji grade značenje pojedinih glagola te smo na temelju takvih podataka gradili značenje pojedinih glagola i klasifikacijski sustav glagola kretanja.

Što se tiče sintaktičke analize glagola kretanja, svojom smo analizom pokazali kako sintaktičke osobine događanja kretanja te glagola kretanja kao njihovih nositelja utječu na značenjska obilježja glagola te igraju važnu ulogu u gradbi značenja pojedinih glagola i doprinose usustavljenju glagola kretanja u predložene klasifikacijske skupine. Prepoznali smo intransitivnu strukturu kao tipičnu za glagole kretanja s obzirom na to da se većina glagola u najvećem broju uporaba javlja upravo u toj sintaktičkoj strukturi. Osim nje, uočili smo kako se glagoli mogu javljati i u pseudotranzitivnim strukturama te iznimno rijetko u tranzitivnim uporabama (samo glagol *gaziti*). U svezi s pseudotranzitivnom strukturom uočili smo kako se glagoli u takvim uporabama javljaju uz dvije vrste dopuna, i to one koje profiliraju put koji trajektor obuhvaća svojim kretanjem (npr. *metar, kilometar*) te put koji trajektor prelazi tijekom bavljenja sportskom ili rekreativnom aktivnošću (npr. *maraton, trka*). Navedene se dvije vrste pseudotranzitivnih dopuna javljaju u slučaju svih četiriju klasifikacijskih skupina. Kao skupina s najvećim brojem pseudotranzitivnih uporaba ističe se prva skupina, uz čak sedam glagola prepoznatih u takvim strukturama, što možemo povezati sa središnjom ulogom koju za njezinu gradbu značenja igra orijentir koji se u pseudotranzitivnim uporabama preklapa s kategorijom puta (npr. *ono putovanje kada se prelaze kilometri*).

Promotrimo li cjelokupan sinkronijski ustroj glagola kretanja u hrvatskom jeziku, prepoznali smo glagole *ići* i *doći* kao sinkronijski generične glagole kretanja. Njihovu generičnost temeljimo na činjenici da se ističu svojom daleko višom čestotnošću u odnosu na sve glagole kretanja svih klasifikacijskih skupina. Nadalje, svojim značenjskim osobinama zahvaćaju i svoje klasifikacijske skupine (glagole koji profiliraju 'put') i susjedne skupine glagola koji profiliraju 'brzinu kretanja' ili 'način postizanja lokomocije'. Naposljetku, što se tiče sintaktičkog ustroja tih dvaju glagola, oba se uočavaju i u tipičnoj intransitivnoj uporabi i u pseudotranzitivnim uporabama, što također govori u prilog njihovoj generičnosti. Zbog takvih

obilježja sintaktičko-značenjskog ustroja smatrat ćemo ih generičnim glagolima u sklopu sinkronijske klasifikacije glagola kretanja, dok relativno slična obilježja uočavamo i kod glagola *trčati*. Dijakronijska analiza u drugome dijelu pokazat će možemo li potvrditi taj zaključak o generičnosti glagola *ići* i *doći* te ćemo promotriti potencijalnu generičnost glagola *trčati* i konačan sud o njemu donijeti analizom njegova dijakronijskog sintaktičko-značenjskog ustroja.

4. Dijakronijska rekonstrukcija glagola kretanja

4.1. Teorijsko-metodološki okvir analize

4.1.1. Kognitivnogramatički model dijakronijske analize

U prvom smo dijelu ovog rada naveli temeljne postavke kognitivnogramatičkog i konstrukcijskog modela jezične analize, nakon čega smo njihove postavke primijenili na sinkronijsku analizu glagola kretanja. Nadalje, navedene smo postavke obaju modela usporedili s dijakronijskim aspektom analize, što će biti tema ovog poglavlja. Naime, nakon sinkronijske analize i klasifikacije glagola kretanja u ovom ćemo poglavlju provjeriti na koji se način sinkronijski i dijakronijski aspekti jezične analize isprepliću i međusobno uvjetuju u odnosu na kognitivnogramatički i konstrukcijskogramatički model jezične analize.

Prema postavkama kognitivne dijakronijske semantike (prema npr. Sweetser 1990, Bybee 2007 ili Raffaelli 2009) dijakronijskom analizom ostvarujemo uvid u dinamiku jezičnih struktura koje se iz sinkronijske perspektive smatraju odrazima dijakronijskih procesa koji su zahvaćali pojedine jezične strukture. Kao važni aspekti analize dijakronijskih promjena koje su zahvaćale pojedine jezične strukture ističu se polisemija kao leksičko-značenjska kategorija te metafora i metonimija kao čimbenici značenjskih promjena, a o čemu smo pisali u poglavlju 2. 2. Zatim, kao temeljne ciljeve dijakronijske analize Raffaelli (2009: 53–54) navodi sljedeće: a) opis polisemnih leksema kao sinkronijskog odraza dijakronijskih promjena, b) opis i klasifikacija čimbenika koji su uzrokovali značenjske promjene te c) rekonstrukcija semasioloških i onomasioloških jezičnih struktura. Navedene ćemo temeljne postavke kognitivnog modela dijakronijske analize primijeniti na primjeru glagola kretanja, čiju smo klasifikaciju predstavili u prvom dijelu ovog rada.

4.1.2. Konstrukcijski model dijakronijske analize

Kao što smo ranije naveli, kognitivnu smo okosnicu ovog rada dopunili postavkama konstrukcijskog modela kao kod Iacobinija i Masinija (2007), koji analiziraju konstrukcije glagola i čestica te na taj način otkrivaju na koji način konstrukcijski model može pružiti uvid u dijakronijski razvoj značenjske strukture pojedinih glagolskih leksema. Kao što Iacobini i Masini navode (2007: 174), osim što takvim pristupom možemo rasvijetliti dijakronijski razvoj

značenja leksema, analizom glagolskih konstrukcija uočavaju se i promjene teličnosti te akcionalnosti u svezi s pojedinim glagolskim izrazima.

U skladu s navedenim postavkama, spregom kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela analize nastojat ćemo potvrditi dijakronijsku stabilnost klasifikacijskog sustava glagola kretanja u hrvatskom jeziku te promotriti na koji se način njihova dijakronijska dinamika odražava na sinkronijski ustroj glagola koje smo raščlanili u prethodnom poglavlju. Drugim riječima, suodnos kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela promatrat ćemo u odnosu na postavke koje smo iznijeli u prvom dijelu ovoga rada. Nadalje, konstrukcije nećemo promatrati kao nositelje značenja isključivo idiosinkratičnih uporaba već kao jezične oblike koji podrazumijevaju gramatičku razinu jezika te koje odlikuje stabilnost i dinamika. Isto tako, promatrat ćemo na koji se način ostvaruje dijakronijska sprega između sintaktičke razine (koju ćemo promatrati kroz prizmu sintaktičkih struktura u kojima se javljaju glagoli kretanja, i to u intransitivnoj, pseudotransitivnoj i tranzitivnoj strukturi) i konstrukcija koje nose pojedina značenja glagola kretanja u odnosu na njihova sintagmatska okruženja.

Istaknemo li primjer konstrukcije vezane uz glagol *juriti* (čije je osnovno značenje ‘vrlo brzo se kretati, trčati’), i to 'X + *juriti* + Y', dijakronijska analiza pokazala je kako je riječ o konstrukciji koja je dijakronijski recentna. Naime, ona nosi značenja uočena u posljednjim dvama stoljećima, a nositeljem je dvaju značenja glagola *juriti*, značenja ‘tjerati’ (kao u sintagmi *pas juri zeca*) i ‘osvajati’ (kao u sintagmi *juriti djevojke*). Nasuprot tomu, konstrukcija 'X + *doći do* + Y' nosi dva značenja glagola *doći*, od kojih je jedno dijakronijski stabilno, i to značenje koje je istovjetno značenju ‘steći novac’ (npr. *doći do novca*). Njezino drugo značenje dijakronijski je rubno, a odnosi se na značenje ‘steći bračnog druga’, koje je nestalo iz polisemne strukture glagola *doći* nakon 18. stoljeća. Iz navedenih primjera razvidno je kako se konstrukcije ostvaruju kao polisemne jezične jedinice koje nose pojedina značenja glagola, a mogu stajati u raznovrsnim međusobnim vezama o kojima će kasnije biti riječi. Također, iz navedenih je primjera vidljivo kako je konstrukcija 'X + *juriti* + Y' uvjetovana i sintagmatskim odnosom među svojim sastavnicama koji podrazumijeva tranzitivni ustroj rečenice, dok konstrukcija 'X + *doći do* + Y' odražava intransitivni sintaktički ustroj. Da zaključimo, promatrat ćemo konstrukcije kao mehanizme širenja polisemnih struktura glagola kretanja te na taj način potvrditi prethodni navod (vidi poglavlje 2. 4.) o važnosti gramatičke razine za jezičnu analizu, na način koji ističe Žic Fuchs (2009).

4.1.3. Ciljevi i hipoteze dijakronijske analize glagola kretanja

Na temelju postavki kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela analize, predstavljenih u poglavlju 2. 5. te rekapituliranih u prethodnom odjeljku, kao ciljeve drugog dijela ovoga rada posvećenog dijakronijskoj analizi ističemo sljedeće:

- a) U skladu s prvim temeljnim ciljem dijakronijske analize prema Raffaelli (2009), a koji se odnosi na opisivanje polisemnih leksema kao sinkronijskog odraza dijakronijskih promjena, cilj drugog dijela ovog rada bit će promatranje glagola kretanja kao polisemnih leksema. Budući da smo se u prvom dijelu rada bavili isključivo osnovnim značenjem prostorne translokacije glagola, u dijakronijskom dijelu rada analizu navedenih glagolskih leksema dopunit ćemo podacima o njihovim ostalim značenjskim ostvarenjima.

Drugim riječima, u odnosu na prvi dio ovoga rada, u kojem se nismo bavili polisemijom, u drugom dijelu rada posvećenom dijakronijskoj analizi ona će nam predstavljati bitan element analize. Naime, temeljni cilj prvog dijela ovoga rada bio je opis fizičkog, prostornog značenja glagola te usustavljenje sinkronijske klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku. U takvu se pristupu ostala značenja glagola kretanja temeljena na polisemnom ustroju dotičnih glagola nisu nalazila u središtu interesa zato što smo opis i klasifikaciju glagola zasnivali na enciklopedijskim podacima kojima se gradi tipično značenje analiziranih glagola, a to je fizička translokacija. Nasuprot tomu, dijakronijska analiza promatra lekseme kao dinamične jedinice u sveukupnosti njihovih značenjskih ostvaraja, zbog čega u ovom dijelu rada ranije opisane glagole promatramo kao polisemne lekseme. Drugim riječima, analizirat ćemo njihovo tipično, fizičko značenje, ali i njihova značenjska proširenja⁴⁵. Na taj ćemo način ostvariti uvid u promjene koje su zahvaćale odabrane glagolske lekseme tijekom promatranog razdoblja, a o čemu ćemo više raspravljati u sljedećim poglavljkima. Npr. u slučaju glagola *ići* promatrat ćemo i uporabe kao što su *ići u školu* ili *ići za vlastitim probitkom*, koje nužno ne podrazumijevaju sastavnicu fizičke translokacije. Takva proširenja značenja zasnivaju se na osnovnom značenju translokacije i motivirana su raznim pojmovnim

⁴⁵ Napominjemo kako ćemo proširenja značenjske strukture glagola objasniti promatrajući mehanizme kao što su metafora ili metonimija koji su tijekom njihova dijakronijskog razvoja utjecali na značenjsku strukturu odabranih glagola. Analizirajući pojmovnu kategoriju 'svjetla', Raffaelli (2012) promatra pojmovne metafore kao gramatičke procese koji oblikuju leksikon (Raffaelli 2012: 295) te ističe njihovu dijakronijsku produktivnost u navedenim procesima (Raffaelli 2012: 401), a na sličan će način metafora i metonimija činiti dio našeg metodološkog aparata.

metaforama⁴⁶ ili metonimijama kao mehanizmima proširenja značenjske strukture⁴⁷, koje ćemo promatrati slijedeći pristup Raffaelli (2012), a o kojima će više riječi biti u nastavku.

Također, u predloženom pristupu analizi polisemnih leksema osvrnut ćemo se i na klasifikaciju polisemnih leksema te ponuditi drukčiji model njihove klasifikacije. Raffaelli (2009: 88–89) navodi kako se klasifikacija polisemnih leksema oslanja na odnose elemenata u polisemnoj značenjskoj strukturi, kognitivnu istaknutost i ishodište značenja. Drugim riječima, Raffaelli (2009) razlikuje polisemne lekseme prema suodnosu sheme, tipičnoga značenja i značenja koja nastaju širenjem značenjske strukture, a motivirana su mehanizmima metafore ili metonimije. Napominje kako je njezin pristup jedan od mogućih načina klasifikacije polisemnih leksema, a u svojem ćemo radu proširiti njezin pristup te ga razraditi na sljedeći način.

Klasifikaciju polisemnih leksema u ovom radu temeljit ćemo također na suodnosu ishodišnog i tipičnog značenja, kognitivnoj istaknutosti te promatranju značenjske strukture glagola kretanja kao polisemnih leksema. Što se odnosa ishodišnog i tipičnog značenja tiče, Raffaelli (2009: 63–65) objašnjava ishodišno značenje kao ono koje služi kao objasnidbena struktura koja se na temelju mehanizama širenja promatra kao dijakronijska okosnica nastanka novih značenja, odnosno polisemne strukture leksema. Drugim riječima, radi se o dijakronijski najstarijem, stabilnom značenju koje motivira nastanak novih značenja polisemnih leksema. Tipično značenje objašnjava se kao ono koje profilira tipičnu situaciju u kojoj se realizira neki pojam te koje također figurira kao okosnica širenja značenjske strukture polisemnih leksema. No za razliku od ishodišnog značenja, tipično značenje ne mora biti dijakronijski najstarije, već se može oblikovati u bilo kojem dijakronijskom trenutku. Kao primjer navodi tipično značenje leksema *trudan*, koje ne odgovara ishodišnom značenju, a koje se izvorno oslanjalo na enciklopedijske podatke 'težine' i 'bremenitosti', dok se u suvremenom trenutku gradi na temelju podatka 'gravidnosti' (Raffaelli 2009: 66).

⁴⁶ Pri analizi metafora oslanjat ćemo se na popis i opis pojmovnih metafora prikazan u sklopu repozitorija MetaNet Metaphor Wiki, koji je dostupan na sljedećoj poveznici: <https://metaphor.icsi.berkeley.edu/pub/en/index.php/Category:Metaphor>.

⁴⁷ Napominjemo kako se u ovom radu nećemo baviti teorijama metafore, s obzirom na to da bi takav pristup nadmašio opseg ovoga rada, već ćemo pojmovne metafore promatrati kao mehanizme širenja značenjske strukture glagolskih leksema.

Vodeći se metodološkim okvirom ovog rada te modelom analize primijenjenom u prvom dijelu posvećenom sinkronijskoj analizi, proširit ćemo opisan klasifikacijski model polisemnih leksema promatranjem a) pojmovnih okosnica četiriju klasifikacijskih skupina glagola kretanja (iz onomasiološke perspektive), zatim b) promatranjem sintaktičkog ustroja događanja kretanja izgrađenih oko analiziranih glagola, c) promatranjem odnosa pojmovnih metafora i značenja koja motiviraju, te d) konstrukcijama koje ćemo promatrati kao jezične strukture koje leže u korijenu širenja značenjske strukture analiziranih glagola.

- b) Kao drugi cilj dijakronijske analize u skladu s Raffaelli (2009: 53) ističe se opis i klasifikacija čimbenika koji su uzrokovali značenjske promjene pojedinih leksema. Navedenim ćemo se opisom baviti u sklopu opisa glagola kao polisemnih leksema u prvom dijelu dijakronijske analize. Kao primjer ističe se upravo navedeno proširenje značenja glagola *ići*, i to *ići u školu*, koje ćemo objasniti značenjskim pomakom zasnovanom na metonimiji DIO ZA CJELINU. Naime, u navedenom se primjeru sveukupnosti aktivnosti pohađanja odgojno-obrazovne ustanove pristupa pomoću jednog elementa te aktivnosti, a to je fizička translokacija trajektora usmjerena prema mjestu gdje se taj proces odvija.
- c) Kao treći cilj dijakronijske analize, opet u skladu s Raffaelli (2009: 53), ističe se rekonstrukcija semasioloških i onomasioloških jezičnih struktura. Navedeni ćemo cilj smatrati integrativnim elementom svojeg analitičkog pristupa. Naime, s jedne strane, semasiološkim ćemo se opisom baviti u sklopu analize svakog od odabranih glagola te ćemo promatrati na koji se način njihova semasiološka struktura razvijala tijekom promatranog vremenskog razvoja. Kao što Raffaelli pojašnjava, „rekonstrukcija semasioloških struktura podrazumijeva analizu i opis značenjskih struktura polisemnih leksema, tj. uspostavljanje sveza između pojedinih značenja te argumentaciju nastanka ili nestanka pojedinih značenja polisemnih struktura“ (Raffaelli 2009: 9), zbog čega ćemo semasiološku perspektivu smatrati okosnicom dijakronijske raščlambe značenjskog ustroja glagola kretanja. Također, na temelju semasiološke strukture analiziranih glagola nastojat ćemo provjeriti sinkronijski klasifikacijski status svakog od analiziranih leksema. Što se onomasiološkog aspekta analize tiče, nakon dijakronijske analize odabranih glagola promatrat ćemo na koji se način ranije predložene makrosastavnice 'puta' i 'načina kretanja' te nižerazinske sastavnice 'suodnosa trajektora i orijentira', 'medija', 'načina postizanja lokomocije' te 'brzine kretanja' dijakronijski ostvaruju kao pojmovne i

značenjske strukture koje objedinjuju klasifikacijske skupine glagola kretanja iz dijakronijske perspektive. Naposljetku, provjerit ćemo na koji se način takvim integrativnim analitičkim pristupom, koji uključuje semasiološki i onomasiološki pristup dijakronijskoj analizi glagola, ostvaruje potpuniji uvid u sinkronijsku strukturu značenjskog polja glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

U skladu s navedenim trima ciljevima ove analize nastojat ćemo potvrditi sljedeće hipoteze vezane uz dijakronijski razvoj glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

- a) Prva se hipoteza odnosi na pretpostavku da je tipično značenje glagola kretanja dijakronijski postojan element njihove značenjske strukture. Naime, oslanjajući se na analizu enciklopedijskih podataka koji izgrađuju temeljnu značenjsku sastavnicu svakog od analiziranih glagola (kao što smo pisali u prethodnim poglavljima), smatramo kako su enciklopedijski podatci (kao npr. osobine trajektora, orijentira ili dopuna koje leksikaliziraju brzinu kretanja ili način postizanja lokomocije) postojan čimbenik izvanjezične stvarnosti koji je tijekom razdoblja obuhvaćenog ovom analizom služio kao osnova gradbe značenja analiziranih glagola. Budući da je kretanje jedno od temeljnih pojmovnih sfera (prema npr. Langackeru 1987), također smatramo kako će navedena činjenica ukazati na postojanost enciklopedijskih podataka koji grade značenje glagola kretanja. Na primjer, temeljno značenje glagola *teći* profilira se u odnosu na enciklopedijske podatke vezane uz tipične trajektore leksikalizirane u pripadajućim događanjima kretanja, a to su trajektorije koje promatramo kao zbirne pojavnosti (npr. *voda* ili *potok*) koje odlikuje tekuće kretanje. Budući da se navedene fizičke okolnosti, odnosno enciklopedijski podatci koje smatramo ključnima za gradbu temeljnog značenja ovoga glagola nisu bitnije mijenjali tijekom razdoblja koje obuhvaćamo svojom analizom, smatramo da će navedena činjenica potvrditi hipotezu o dijakronijskoj stabilnosti tipičnog, fizičkoga značenja analiziranih glagola kretanja. Navedenu ćemo hipotezu provjeriti analizom uporaba glagola u osnovnom značenju fizičke translokacije u izvorima o kojima će u nastavku biti riječi.
- b) Kao druga hipoteza ističe se stabilnost sustava glagola kretanja predstavljenog u prvom dijelu ovog rada. Kao što pojašnjava Raffaelli (2009: 37–40), stabilnost i dinamika dva su međusobno neodvojiva čimbenika funkcionalne prirode jezika te ih valja promatrati kao jedinstvenu pojavu s obzirom na to da stabilnost omogućava

dijakronijsku funkcionalnost jezičnog sustava, dok dinamičnost omogućava jezični razvoj i prilagođavanje jezičnog sustava novostvorenim potrebama govornika za opojmljivanjem novonastalih elemenata izvanjezičnog svijeta. U skladu s postavkama navedenog sustava te prvoj hipotezi ovog rada enciklopedijski podatci koji čine temeljne značenjske sastavnice promatraju se kao postojan čimbenik gradbe glagolskoga značenja. Na temelju takva viđenja glagolskoga značenja smatramo da će se stabilnost značenja pojedinih glagola odraziti i na dijakronijsku stabilnost cjelokupnog sustava glagola kretanja koji smo predstavili u prvom dijelu ovoga rada. Navedenu ćemo stabilnost promatrati i nastojati potvrditi iz onomasiološke perspektive, pomoću koje ćemo ranije navedene makrosastavnice te temeljne značenjske sastavnice glagola kretanja promatrati kao pojmovne okosnice glagolske klasifikacije, a njihovu ćemo sinkronijsku stabilnost nastojati provjeriti i potvrditi i u sklopu dijakronijske analize. Dotična će stabilnost sustava glagola kretanja potvrditi i temeljnu postavku dijakronijske semantike o polisemnim leksemima kao sinkronijskim odrazima dijakronijskih promjena, čime se vraćamo na semasiološku perspektivu o čijem smo suodnosu s onomasiološkom perspektivom govorili u prethodnim razdjelima. Drugim riječima, nastojat ćemo definirati na koji su se način promjene u glagolskom značenju odrazile na pojedine glagole, ali i na izgradnju klasifikacijskih skupina glagola kretanja zasnovanih na makrosastavnicama 'puta' i 'načina kretanja', a što ćemo oprimjeriti dijakronijskom analizom u nastavku.

- c) Treća se pretpostavka ovog rada odnosi na sintaktički aspekt analize. Kao prvo, napominjemo da ćemo razlikovati pojmove sintaktičkih struktura od konstrukcija. Drugim riječima, sintaktičkim ćemo strukturama smatrati intransitivnu, pseudotransitivnu i tranzitivnu strukturu u kojima se mogu javljati glagoli kretanja. Nasuprot tomu, konstrukcije ćemo smatrati motivacijskim čimbenicima te nositeljima pojedinih značenja glagola (kao u primjeru ranije istaknute konstrukcije 'X + *doći do* + Y', koja je nositeljem dvaju značenja glagola *doći*).

Analiza u nastavku pokazat će koliko su sintaktičke strukture i konstrukcije međusobno uvjetovane te kakav je njihov suodnos u pogledu glagola kretanja, a smatramo kako će rezultati ovoga rada rasvijetliti način na koji sintaktička obilježja utječu na konstrukcije i iz sinkronijske i iz dijakronijske perspektive. Naime, u prvom smo dijelu kao važan element opisa značenja pojedinih glagola i izgradnje klasifikacijskog sustava glagola kretanja istaknuli suodnos značenjske i sintaktičke

analize glagolskih izraza, odnosno događanja kretanja. U sklopu sintaktičke analize promatrali smo u kakvim se sintaktičkim strukturama javljaju glagoli kretanja te smo prepoznali kako je riječ uglavnom o intransitivnoj strukturi te u rjeđim slučajevima o pseudotransitivnoj strukturi, a iznimno rijetko o tranzitivnoj strukturi. Budući da glagoli kretanja iz sinkronijske perspektive pokazuju stanovit stupanj sintaktičke kompleksnosti, smatramo kako je navedeni čimbenik potrebno raščlaniti i iz dijakronijske perspektive, tako da će naša dijakronijska analiza obuhvatiti i sintaktičke strukture u kojima se javljaju glagoli kretanja. Budući da je pseudotransitivnost uočena kod relativno velikog broja događanja kretanja, pretpostavit ćemo kako je pseudotransitivnost, pa čak i tranzitivnost, stabilan element sintaktičko-značenjskog ustroja glagola kretanja. Naposljetku, pokazat ćemo u kolikoj je mjeri navedena sintaktička kompleksnost utjecala na gradbu značenja pojedinih glagola, gradbu konstrukcija koje nose neka od značenja analiziranih glagola te na izgrađivanje klasifikacijskih skupina iz dijakronijske perspektive.

Nakon što smo naveli temeljne hipoteze te ciljeve dijakronijske analize, u narednom ćemo odjeljku promotriti na temelju kojih ćemo izvora analizirati gradbu značenja odabranih glagola iz dijakronijske perspektive te provjeriti navedene pretpostavke o značenjsko-sintaktičkom ustroju sustava glagola kretanja.

4.1.4. Odabir glagola kretanja za dijakronijsku analizu

Nakon što smo u sklopu sinkronijske analize provjerili ustroj četrdeset odabranih glagola raspoređenih u četiri klasifikacijske skupine, u drugom ćemo dijelu rada izbor reducirati na dvanaest odabranih glagola, a u ovom ćemo razdjelu argumentirati odabir i relevantnost upravo tih glagola. Riječ je o glagolima 1) *ići*, 2) *doći* i 3) *bježati* (kao predstavnicima prve skupine glagola kretanja zasnovanih na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira'), 4) *teći*, 5) *letjeti* i 6) *plivati* (kao predstavnicima druge skupine glagola kretanja zasnovanih na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'medija'), 7) *trčati*, 8) *šetati* i 9) *juriti* (kao predstavnicima treće skupine glagola kretanja zasnovanih na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'brzine' kretanja) te 10) *hodati*, 11) *gaziti* i 12) *kasati* (kao predstavnicima četvrtke skupine glagola kretanja zasnovanih na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije').

Kao što je vidljivo iz predloženog pristupa analizi te odabira glagola, u ovom radu krećemo od analize sinkronijskog značenjskog ustroja glagolskih leksema te se vraćamo unatrag i promatramo na koji je način dijakronijska dinamika pojedinih glagolskih leksema dovela do njihova suvremenog značenjskog ustroja. Kao posljedica takva pristupa odabrani su oni glagoli koji se u sinkronijskom pregledu smatraju glagolima kretanja; drugim riječima, dijakronijska analiza u ovom radu nije uključivala glagole koji su tijekom promatranog razdoblja činili dio značenjskog polja glagola kretanja, a koji su tijekom promatranog razdoblja nestali iz uporabe ili se uočavaju kao rubni članovi značenjskog polja glagola kretanja. Radi se o glagolima kao npr. *broditi*, čije tipično značenje objašnjavamo kao *ploviti* ili *prelaziti vodu, rijeku gazeći* (HER), čije prve uporabe sežu sve do početka razdoblja obuhvaćenog ovom analizom (kao npr. *more broditi bez muke*, H. Lucić, 270 – ARj). Unatoč tomu, iz suvremene perspektive riječ je o rubnom članu polja glagola kretanja s manje od 1.000 uporaba u korpusu hrWaC, zbog čega taj glagol nije pronašao svoje mjesto u ranije predloženoj sinkronijskoj klasifikaciji glagola kretanja, pa tako ni u dijakronijskoj analizi koja slijedi u nastavku. Sličan je i primjer glagola *varviti se*, čije značenje Moguš (2001) objašnjava kao *žuriti se*, a spominje ga u sklopu rječnika koji obuhvaća leksik Marulićeve Judite. Stoga je vidljivo kako je riječ o glagolu čije prve uporabe također sežu do samih početaka razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, kao npr. *nut čelo široko s kih mi suze varve sad gorke nizoko* (B. Karnarutić, *Djela*. – HJR) ili *vojske stranami varvljahu ka gradu* (M. Marulić: *Judita* – HJR). Analizom suvremenih izvora navedeni glagol nije uočen te se u suvremenim leksikografskim izvorima (npr. u HER-u) ne navodi njegovo značenje, zbog čega na temelju pretrage dostupnih korpusa zaključujemo kako je taj glagol nakon 17. stoljeća nestao iz uporabe te je taj način postao rubni član polja glagola kretanja.

4.1.4.1. Čestotnost i kognitivna istaknutost kao čimbenik odabira glagola

Odabir dvanaest navedenih glagola posljedica je nekoliko čimbenika vezanih uz njihov sintaktičko-značenjski ustroj, i to: a) čestotnosti, b) značenjskog ustroja događanja kretanja i c) sintaktičkih osobina.

Na prvom je mjestu čimbenik čestotnosti, o čijoj smo važnosti za kognitivnu istaknutost u uporabnom modelu govorili u prethodnim poglavljima. Naime, kao što je vidljivo iz podataka o sinkronijskoj čestotnosti vezanoj uz navedene glagole, glagoli obuhvaćeni dijakronijskom analizom odabrani su na način da zastupaju najčestotnije članove svojih klasifikacijskih skupina, ali i glagole niže čestotnosti u odnosu na ostatak svojih skupina, s ciljem postizanja

pregleda nad što većim rasponom glagola. Drugim riječima, iz prve skupine glagola (temeljenih na makrosastavnici 'puta') odabrani su glagoli *doći* i *ići* kao najčestotniji glagoli te *bježati* kao deveti najčestotniji glagol u toj skupini. Drugu skupinu predstavljaju glagoli *teći* i *letjeti* kao najčestotniji te *plivati* kao peti najčestotniji glagol te skupine. Iz treće skupine glagola (temeljenih na makrosastavnici 'načina') odabrani su glagoli *trčati*, *šetati* i *juriti* kao tri najčestotnija glagola, s obzirom na to da su niže rangirani glagoli zabilježeni u iznimno malom broju uporaba pa smatramo kako njihovom analizom ne bismo došli do relevantnih zaključaka o dijakronijskom značenjskom ustroju te klasifikacijske skupine. Iz posljednje skupine analizirani su glagoli *hodati* i *gaziti* kao najčestotniji te glagol *kasati* kao najmanje čestotan glagol.

Kao što je vidljivo iz odabira glagola temeljenog na čestotnosti, iz svake skupine odabrali smo najčestotnije glagole, a u slučaju manje čestotnih u odabiru smo polazili od broja uporaba na koje smo naišli prilikom preliminarnog pretraživanja Riznice i potkorpusa HNK Klasici. Naime, budući da se neki od manje čestotnih glagola (npr. *lepršati* ili *teturati*) nisu pojavljivali u većem broju ranijih uporaba, smatrali smo kako bismo njihovim uvrštavanjem u dijakronijsku analizu dobili premali broj dostupnih potvrda koje bi nam mogle pružiti relevantne podatke o dijakronijskom ustroju klasifikacijskih skupina, zbog čega smo odabrali baš uzorak od dvanaest navedenih glagola.

4.1.4.2. Značenjski ustroj događanja kretanja kao čimbenik odabira glagola

Kao drugi čimbenik odabira dvanaest navedenih glagola ističe se njihov značenjski ustroj sukladan analizi događanja kretanja izgrađenih oko navedenih glagola. Što se tiče glagola prve skupine, odnosno glagola *ići*, *doći* i *bježati*, prema rezultatima sinkronijske analize glagoli *ići* i *doći* ističu se kao kognitivno najistaknutiji glagoli svojih skupina, a analizom događanja kretanja izgrađenih oko navedenih glagola uočili smo kako u njihovu slučaju leksikalizacija orijentira koji omeđuje proces kretanja trajektora čini iznimno bitan element pripadajućih događanja kretanja. Nasuprot tim dvama glagolima, glagol *bježati* ne zahtijeva leksikaliziran orijentir, zbog čega odudara od ostalih glagola svoje klasifikacijske skupine te se zbog te osobine ističe potreba za sagledavanjem njegova ustroja iz dijakronijske perspektive.

Leksikalizacija orijentira opcionalan je element i druge klasifikacijske skupine, koju karakterizira isticanje enciklopedijskih podataka vezanih uz 'medij'. Navedeni se enciklopedijski podatci prema sinkronijskoj analizi aktiviraju primarno putem trajektora koji smo istaknuli kao ključnu dopunu koja profilira značenje glagola te skupine. Zbog toga smo u

dijakronijsku analizu uključili one glagole koji su dopunjeni raznim vrstama trajektora koji profiliraju kretanje nekim medijem ili zbirnost kao osnovne značenjske sastavnice. Drugim riječima, glagoli *teći* i *plivati* podrazumijevaju trajektore koji se kreću isključivo tekućim medijem ili trajektore koje odlikuje zbirnost, a glagol *letjeti* kretanje zrakom kao medijem kretanja trajektora. Glagol *teći* prema odrednicama trajektora koji ga dopunjuju na neki način odudara od svoje klasifikacijske skupine jer ga možemo dopunjavati trajektorima koje odlikuje zbirnost (kao što su voda ili potok), za razliku od ostalih glagola koji su dopunjeni trajektorima koje sagledavamo kao odjelite pojavnosti (kao što su ptica ili riba), zbog čega smo odlučili provjeriti dolazi li do navedenog odudaranja i iz dijakronijske perspektive.

Što se tiče treće skupine glagola, odnosno glagola zasnovanih na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj sastavnici 'brzine kretanja', sinkronijskom analizom događanja kretanja zaključili smo kako trajektor i orijentir ne čine osnovu gradbe značenja te skupine glagola, već se njezina značenjska okosnica ustrojava u odnosu na druge sintagmatske elemente koji profiliraju brzinu kojom se kretanje trajektora odvija. Također, sinkronijska analiza istaknula je kako se značenje glagola te skupine temelji na elementima koji profiliraju veliku ili malu brzinu kretanja te koji profiliraju i druge značenjske sastavnice, npr. svrhu kretanja, neusmjerenost ili skrovitost. Na temelju takva značenjskog ustroja događanja kretanja iz te smo skupine odabrali glagole *trčati* i *juriti*, koji profiliraju veliku brzinu kretanja, te glagol *šetati*, koji ističe relativno sporo kretanje trajektora. Istodobno, glagol *juriti* javlja se u kontekstnim okvirima koji profiliraju svrhu kretanja u ratnim ili sportskim scenarijima. Glagoli *trčati* i *šetati* profiliraju svrhu kretanja, i to kretanje s ciljem ostvarivanja sportskog rezultata ili postizanja optimalne zdravstvene kondicije u slučaju glagola *trčati*, te lišenost cilja, odnosno besciljno kretanje u slučaju glagola *šetati*. Takvim odabirom glagola smatramo kako smo uključili pregled nad svim značenjskim elementima treće klasifikacijske skupine iz perspektive značenjskih sastavnica koje izgrađuju značenje događanja kretanja usustavljenih oko glagola te skupine.

Naposljetku, četvrta klasifikacijska skupina (glagoli čije se značenje oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja' te temeljnu značenjsku sastavnicu 'načina postizanja lokomocije') u dijakronijskom će dijelu biti zastupljena glagolima *hodati*, *gaziti* i *kasati*. Prema rezultatima sinkronijske analize događanja kretanja tih glagola uočili smo kako se njihovo središnje značenje gradi u odnosu na karakterizaciju trajektora te način na koji on postiže lokomociju, odnosno ključan je čimbenik gradbe značenja je li riječ o živom ili neživom trajektoru koji se kreće na sebi svojstven način. Zbog toga su odabrana tri glagola temeljena na značenjskoj sastavnici ljudskog postizanja lokomocije kretanjem na dvama udovima (u slučaju

glagola *hodati*), kretanjem ljudskih ili životinjskih trajektora koje karakterizira suodnos orijentira kao puta kojim se kretanje odvija i agentivnog trajektora koji ostvaruje lokomociju u odnosu na navedeni orijentir (kao u ranijem primjeru *T-Rex koji gazi sve oko sebe*), ili kretanjem bilo životinja kao trajektora bilo ljudskih trajektora koji se koriste životinjama kao sredstvom postizanja lokomocije (*kasati*).

4.1.4.3. Sintaktičke osobine glagola kretanja kao čimbenik odabira glagola te njihov suodnos s konstrukcijama

Kao posljednji čimbenik odabira glagola ističu se njihove sintaktičke osobine. U slučaju prve skupine glagola istaknuli smo kako se kao njihova tipična struktura ističe intranzitivna struktura, dok se u rjeđim slučajevima glagoli javljaju i u pseudotranzitivnim uporabama. Zato smo odabrali glagol *ići*, koji se javlja u objema navedenim strukturama, i to u relativno većem broju pseudotranzitivnih dopuna, glagol *doći*, koji se javlja uglavnom u intranzitivnim i vrlo rijetko u pseudotranzitivnim sintagmama, te glagol *bježati*, koji se uočava isključivo u intranzitivnim uporabama. Što se prve skupine tiče, odabir glagola *ići* i *doći* motiviran je i njihovim statusom generičnih glagola kretanja, o čemu smo govorili u ranijim poglavljima.

Što se tiče druge skupine glagola, u prethodnom smo dijelu naveli kako je u njezinu slučaju tipična sintaktička struktura intranzitivna, dok se u pseudotranzitivnim uporabama uočavaju jedino glagoli *letjeti*, *plivati* i *veslati*. Smatramo da smo odabirom glagola *teći*, *letjeti* i *plivati* odabrali reprezentativan uzorak glagola, s obzirom na to da se glagol *letjeti* javlja većinom u intranzitivnoj uporabi te u iznimno malom broju pseudotranzitivnih uporaba, glagol *plivati* također se uglavnom uočava u intranzitivnoj uporabi, no zamijećen je u većem broju pseudotranzitivnih uporaba uz različite vrste dopuna (*kilometar*, *milja*, *maraton*, *utrka* i *trka*), a glagol *teći* uočava se samo u intranzitivnim strukturama.

Nasuprot drugoj skupini, čijih je samo nekoliko pripadnika uočeno u pseudotranzitivnim uporabama, treća klasifikacijska skupina znatno je homogenija jer su gotovo svi glagoli u analiziranoj građi uočeni isključivo u intranzitivnim uporabama (vidi tablicu u poglavlju 3. 5. 3.), dok je samo glagol *trčati* prepoznat i u intranzitivnoj i u pseudotranzitivnoj strukturi i to uz obje vrste pseudotranzitivnih dopuna. Zbog toga smatramo da odabirom glagola *trčati*, *šetati* i *juriti* možemo ostvariti adekvatan uvid u sintaktičku strukturiranost glagola te klasifikacijske skupine.

Za razliku od treće klasifikacijske skupine, koja je relativno jednoobrazna u odnosu na sintaktičke strukture u kojima se javljaju pripadajući glagoli, u slučaju četvrte skupine glagola

sinkronijska je analiza pokazala kako se, osim u najčešćotnijoj intransitivnoj strukturi, čak tri glagola uočavaju u pseudotranzitivnim uporabama uz različite tipove dopuna, i to *gaziti*, *hodati* i *puzati*. Kao što je vidljivo iz prikazanoga, odabirom glagola *hodati* i *puzati* kao onih koji se javljaju u objema sintaktičkim strukturama i glagola *kasati*, koji se javlja isključivo u intransitivnoj strukturi, nastojali smo ostvariti uvid u dijakronijsku uvjetovanost suvremenih pseudotranzitivnih sintagmi te predstaviti oba tipa glagola u odnosu na njihove sintaktičke osobine.

Pogledajmo naposljetku pregled svih odabranih glagola u odnosu na čimbenike njihova odabira.

Tablica 18: Odabrani glagoli i čimbenici odabira glagola

GLAGOLI I KLASIFIKACIJSKE SKUPINE	ČIMBENICI	Čestotnost i kognitivna istaknutost	Značenjski ustroj događanja kretanja	Sintaktičke osobine
ÍCI (‘PUT’ – ‘SUODNOS TRAJEKTORA I ORIJENTIRA’)		Drugi najčešćotniji	Važna leksikalizacija orijentira	Intransitivna, pseudotranzitivna
DOĆI (‘PUT’ – ‘SUODNOS TRAJEKTORA I ORIJENTIRA’)		Najčešćotniji	Važna leksikalizacija orijentira	Intransitivna, rijetko pseudotranzitivna
BJEŽATI (‘PUT’ – ‘SUODNOS TRAJEKTORA I ORIJENTIRA’)		Deveti najčešćotniji	Orijentir nije obvezatan element	Intransitivna
TEĆI (‘PUT’ – ‘MEDIJ’)		Najčešćotniji	Orijentir opcionalan, zbirni trajektor	Intransitivna
LETJETI (‘PUT’ – ‘MEDIJ’)		Drugi najčešćotniji	Orijentir opcionalan, trajektor se kreće zrakom kao medijem	Intransitivna, pseudotranzitivna
PLIVATI (‘PUT’ – ‘MEDIJ’)		Peti najčešćotniji	Orijentir opcionalan, trajektor se kreće tekućim medijem	Intransitivna, pseudotranzitivna
TRČATI (‘NAČIN’ – ‘BRZINA KRETANJA’)		Najčešćotniji	Velika brzina, svrha kretanja (rekreacija ili sport)	Intransitivna, pseudotranzitivna
ŠETATI (‘NAČIN’ – ‘BRZINA KRETANJA’)		Drugi najčešćotniji	Mala brzina, svrha (razonoda ili lišenost cilja)	Intransitivna
JURITI (‘NAČIN’ – ‘BRZINA KRETANJA’)		Treći najčešćotniji	Velika brzina, leksikalizirana svrha kretanja (domene rata i sporta)	Intransitivna

HODATI (‘NAČIN’ – ‘NAČIN POSTIZANJA LOKOMOCIJE’)	Najčestotniji	Važnost trajektora (postizanje kretanja udovima)	Intranzitivna, pseudotranzitivna
GAZITI (‘NAČIN’ – ‘NAČIN POSTIZANJA LOKOMOCIJE’)	Drugi najčestotniji	Važnost karakterizacije trajektora (teško kretanje udovima)	Intranzitivna, pseudotranzitivna
KASATI (‘NAČIN’ – ‘NAČIN POSTIZANJA LOKOMOCIJE’)	Najmanje čestotan	Važnost karakterizacije trajektora (živi trajektor, četveronožno kretanje)	Intranzitivna

Nakon što smo pojasnili čimbenike koji su motivirali odabir dvanaest navedenih glagola, u nastavku poglavlja raspravit ćemo o metodologiji analize te analitičkim razinama pomoću kojih smo pristupili dijakronijskoj analizi glagola kretanja.

4.1.5. Metodologija i analitičke razine dijakronijske analize glagola kretanja

Što se tiče metodologije istraživanja u ovome radu, u skladu s temeljnim postavkama uporabnog modela o kojem smo pisali u poglavlju 3. 2. 1., dijakronijski dio analize u ovom radu oslanja se na istovjetan pristup. Kao i u sinkronijskom dijelu analize, u dijakronijskom smo dijelu analize konzultirali mrežne korpusne hrWaC i HNK kako bismo pristupili suvremenim uporabnim podatcima vezanima uz događanja kretanja izgrađena oko dvanaest odabranih glagola. Osim navedenih korpusa za sinkronijsku rekonstrukciju glagolskih leksema, koje prema temeljnim postavkama dijakronijske analize (v. Raffaelli 2009) promatramo kao polisemne lekseme, podatke smo crpili i iz Hrvatske jezične riznice (o kojoj smo pisali u poglavlju 3. 2. 4.) te raznovrsnih internetskih izvoda (prvenstveno u slučaju glagola *kasati*, koji je uočen u znatno manjem broju suvremenih uporaba, no njegov je odabir za dijakronijsku analizu motiviran upravo prethodno opisanim rubnim statusom u sklopu klasifikacijskog sustava). Pretraživanje Riznice ograničili smo na potkorpus književnih tekstova jer njezinu ključnu vrijednost prepoznajemo upravo u pogledu mogućnosti pristupa starijim potvrdama temeljenima na književnim djelima koja sačinjavaju navedeni korpus. Nadalje, podatcima o starijim uporabama pristupali smo i ograničavanjem ranije navedenog korpusa HNK na potkorpus Klasici, gdje smo također ostvarili uvid u brojne potvrde iz ranijih razdoblja obuhvaćenih ovom analizom. Naposljetku, podatke o sinkronijskom ustroju odabranih glagola kao polisemnih leksema crpili smo iz Hrvatskog enciklopedijskog rječnika (u nastavku teksta: HER), čije smo navode provjeravali i dopunjavali Rječnikom hrvatskog jezika u izdanju Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (u nastavku teksta: RHJ).

Što se tiče rekonstrukcije značenjskog ustroja odabranih glagola iz dijakronijske perspektive, ova se analiza primarno oslanja na podatke navedene u Akademijinu rječniku (JAZU). Navedeni je rječnik izlazio od 1880. do 1976., a sastoji se od 400.000 riječi iz raznovrsnih tekstova koji datiraju od najranijih pisanih zapisa na hrvatskom jeziku sve do djela nastalih u 19. stoljeću (<http://ihjj.hr/iz-povijesti/rjecnik-hrvatskoga-ili-srpskoga-jezika-tzv-akademijin-rjecnik/40/>). Zbog navedenog ustroja tog rječnika (u nastavku teksta: ARj) uporabne podatke koji datiraju iz 19., 20. i 21. stoljeća crpili smo iz HNK-a i hrWaC-a te iz Riznice. Budući da smo tijekom proučavanja uporaba naišli na relativno malo potvrda pojedinih glagola, navedene smo izvore dopunili s nekoliko književnih djela iz ranijih razdoblja (16. i 17. stoljeće) obuhvaćenih ovom analizom kako bismo ustrojili što relevantniji korpus uporaba na temelju kojih smo rekonstruirali dijakronijski značenjski ustroj odabranih glagola. Odabir djela bio je motiviran žanrovskom zastupljenošću, zbog čega smo odabrali tri dramska djela, jedan narativni spjev te jedno prozno djelo. Djela kojima smo dopunili navedene izvore jesu: I. Gundulić: *Dubravka*, J. Palmotić: *Pavlimir*, M. Držić: *Dundo Maroje*, P. Hektorović: *Ribanje i ribarsko prigovaranje* i P. R. Vitezović: *Kronika aliti spomen vsega svieta vikov 1696.*, gdje smo ručnim pretraživanjem nastojali uočiti događanja kretanja izgrađena oko dvanaest odabranih glagola. Također, etimološke smo podatke crpili iz Hrvatskog etimološkog rječnika Alemka Gluhaka, Etimološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika Petra Skoka te Slovenskog etimološkog slovara Marka Snoja.

Za razliku od sinkronijskog dijela analize predstavljenog u prvom dijelu ovoga rada, gdje smo analizu pojedinih glagola temeljili na uporabnim podacima, i to na temelju 100 nasumično odabranih događanja kretanja (prema definiciji događanja kretanja navedenoj u poglavlju 2. 3.), u dijakronijskom dijelu nismo mogli kao osnovu istraživanja uzeti toliki broj potvrda jer u slučaju nekih, prvenstveno manje čestotnih glagola, dostupni izvori nisu omogućavali identifikaciju tolikog broja potvrda. Isto tako, za razliku od sinkronijske analize, gdje smo se u velikom broju tvrdnji oslanjali na kvantitativne podatke koji proizlaze iz većeg broja relevantnih potvrda, u slučaju dijakronijske analize naš je fokus bio usmjeren prema analizi relativno manjeg broja prepoznatih uporaba pojedinih glagola. Navedeni smo nedostatak nastojali kompenzirati oslanjanjem na što širi raspon izvora podataka te pretraživanjem što većeg broja leksikografskih izvora (npr. Kašićeva ili Vrančićeva rječnika). Na taj način nastojali smo ostvariti što precizniji i sveobuhvatniji uvid u značenjski ustroj odabranih glagola te na što precizniji način rekonstruirati njihov dijakronijski razvoj.

U svezi s odabranim primjerima, kao što smo ranije naveli, model dijakronijske analize u ovom radu polazi od uporaba koje datiraju od 16. stoljeća nadalje, dok ranije uporabe nismo

uzimali u obzir. Odabir upravo šesnaestog stoljeća kao vremenske odrednice motiviran je činjenicom kako upravo iz tog razdoblja datiraju prvi rječnik i prva gramatika hrvatskog jezika, ali i činjenicom kako je u tom razdoblju, sukladno književno-društvenim zbivanjima na europskoj razini, humanistička i renesansna tradicija potaknula procvat književnosti i stvaranje temeljnih književnih djela hrvatske književnosti, u prvome redu opus Marka Marulića. Također, što se tiče dijalektalne raslojenosti te pitanja standardizacije hrvatskoga jezika, u ovome se radu oslanjamo na tvrdnje koje navodi Moguš (1993). Naime, budući da se u ovome radu ne bavimo dijalektološkim pitanjima vezanima uz hrvatski jezik te izgradnju naddijalektalnog standarda, prihvatit ćemo argumentaciju Moguša, koji tvrdi kako granica među predstandardnim i standardnim razdobljem pojedinog jezika nije čvrsta te se u svojem radu oslanja upravo na takav integrativan pristup (Moguš 1993: 11). U nastavku navodi kako je hrvatski jezik „u svom povijesnom protegu neprestanim prožimanjem pojavnih različitosti izgrađivao svoje dublje jedinstvo“ (Moguš 1993: 12). Pregledom hrvatske književnosti od njezinih početaka pa do suvremenog razdoblja Moguš ističe kako je kod velikog broja autora zamijećeno korištenje jezičnim elementima koji pripadaju svim trima dijalektima, što je slučaj npr. kod Kanižlića (Moguš 1993: 115) ili brojnih književnika 18. stoljeća (Moguš 1993: 135). Kao činjenica koja govori u prilog konstantnom kontaktu i prožimanju svih triju narječja ističu se i česte migracije govornika svih dijalekata, i to prvenstveno u 16. stoljeću kao posljedica ratnih zbivanja (Moguš 1993: 51).

Usporedimo li navedeni pristup s modelom dijakronijske analize koji ćemo primijeniti u ovome radu, a u skladu s temeljnim postavkama i sinkronijske i dijakronijske analize, smatramo kako se značenje glagola obuhvaćenih analizom u ovom radu gradilo na temelju istovjetne iskustvene pozadine, odnosno enciklopedijskih podataka koji proizlaze iz srodnih te usko povezanih društveno-povijesnih okolnosti kojima su bili izloženi govornici svih triju narječja. Taj ćemo navod potvrditi kasnijom dijakronijskom analizom, gdje ćemo jasno pokazati kako se značenjski ustroj analiziranih glagola u odnosu na događanja kretanja preuzeta iz svih triju narječja gradi na istovjetan i jedinstven način. Stoga se u sklopu dijakronijske analize predložene u ovome radu nismo oslanjali isključivo na uporabe vezane uz jedno narječje, što je također posljedica relativno malog broja dostupnih potvrda, prvenstveno iz ranijih faza obuhvaćenih ovom analizom, a o čemu smo pisali u prethodnom odjeljku. Unatoč tomu, smatramo kako smo navedenom metodologijom analize ostvarili relevantan uvid u gradbu značenja glagola kretanja u hrvatskom jeziku neovisno o narječju kojem pojedina uporaba pripada iz dijakronijske perspektive, a što ćemo prikazati u poglavljima koja slijede.

No prije nego što se posvetimo dijakronijskoj rekonstrukciji odabranih glagola, pogledajmo na temelju kojih smo analitičkih razina izgradili model analize u ovome radu.

Dijakronijska analiza u ovome radu, u skladu s upravo opisanim pristupom, sastojat će se ponajprije od pojedinačne analize odabranih glagola, kojom ćemo prikazati dijakronijski ustroj svakog od odabranih glagola. Kao što smo ranije naveli, iz svake od četiriju klasifikacijskih skupina odabrali smo tri glagola prema njihovu sintaktičko-značenjskom ustroju i odnosu s ostalim glagolima pripadajućih skupina. Analiza svakog od pojedinih glagola sastojat će se od sljedećih razina:

a) rekapitulacije podataka o sinkronijskom ustroju glagola kretanja na temelju korpusne analize prikazane u prethodnom dijelu ovog rada. U sklopu tog koraka ponovno ćemo navesti osnovne elemente gradbe značenja odabranih glagola, odnosno istaknuti na koji se način aktivacijom enciklopedijskih podataka gradi tipično značenje fizičke translokacije glagola

b) u skladu s viđenjem polisemnih leksema kao sinkronijskih odraza dijakronijskih promjena uslijedit će analiza odabranih glagola kao polisemnih leksema na temelju rječnika HER i RHJ i korpusa HNK te hrWaC. U sklopu tog koraka proširit ćemo podatke o osnovnom, fizičkom značenju glagola promatrajući i ostala značenja glagola motivirana temeljnim značenjem fizičke translokacije. Istodobno ćemo nastojati prikazati suodnos kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela analize, a o čemu će više riječi biti u poglavljima koja slijede

c) rekonstrukcije semasiološke i onomasiološke strukture odabranih glagolskih leksema. Taj će korak biti zasnovan na ARj-u, književnim djelima koja smo naveli u prethodnom odjeljku te korpusima HNK (potkorpus *Klasici*) i Riznica. Nakon što predstavimo njihov dijakronijski ustroj iz semasiološke perspektive, promotrit ćemo na koji se način predložene makrosastavnice kao i temeljne sastavnice mogu promatrati kao pojmovne okosnice glagola kretanja kao značenjskog polja te na koji se način navedene makrosastavnice i temeljne sastavnice odražavaju na dijakronijsku klasifikaciju glagolskih leksema.

4.2. Dijakronijska analiza prve skupine glagola kretanja (makrosastavnica 'puta' i temeljna značenjska sastavnica 'suodnosa trajektora i orijentira')

4.2.1. Dijakronijski ustroj glagola *ići* – uvodne napomene

Nakon što smo u prethodnom poglavlju predstavili model dijakronijske analize koji ćemo primijeniti u ovom radu, u ovom ćemo odjeljku predstaviti rekonstrukciju dijakronijske strukture odabranih glagola kretanja, i to prve skupine glagola izgrađenih na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira'. Analizu te skupine započet ćemo rekonstrukcijom značenjskog ustroja generičnog glagola kretanja *ići*. Najprije ćemo rekapitulirati podatke koje smo o njemu naveli u poglavlju posvećenom sinkronijskoj analizi glagola, a zatim ćemo se osvrnuti na njegovu sinkronijsku polisemnu strukturu koristeći se podacima u Enciklopedijskom rječniku hrvatskoga jezika. U skladu s predloženim modelom dijakronijske analize koji smo najavili u prethodnom poglavlju navedene sinkronijske podatke nastaviti ćemo promatrati u odnosu na podatke u Akademijinu rječniku te ostalim izvorima koji će nam pružiti podatke o semasiološkom ustroju toga glagola. Navedene ćemo podatke proširiti analizom uporaba iz Riznice i potkorpusa Klasici HNK-a, kao i književnih djela kojima smo dopunili navedene mrežno dostupne korpuse kako bismo ostvarili što potpuniji uvid u dijakronijsku strukturu ovoga glagola tijekom petostoljetnog razdoblja koje proučavamo u ovome radu. Na isti ćemo način nastaviti s analizom preostalih dvaju odabranih glagola, a to su *doći* i *bježati*. Nakon njihove analize pružit ćemo sažetak podataka o sintaktičko-značenjskom ustroju prve skupine glagola kretanja koji će rasvijetliti dijakronijska analiza.

4.2.1.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *ići*

Kao što smo u prethodnome poglavlju naveli, glagol *ići* klasificiramo kao glagol koji pripada skupini glagola kretanja kod kojih je osnovni značenjski podatak koji karakterizira njihovu značenjsku strukturu (odnosno makrosastavnica) 'put', i to temeljna sastavnica 'suodnosa trajektora i orijentira'. U odnosu na ostale glagole pripadajuće skupine glagol *ići* izdvaja se svojom visokom čestotnošću. Naime, njegova apsolutna čestotnost iznosi 823 (prema Čestotniku), odnosno 932.550 u korpusu hrWaC. U sklopu sinkronijske analize nasumičnog izbora uporaba ovoga glagola uočeno je kako se u većini uporaba javlja u značenjima motiviranima metaforom, npr. *potom se dalje ide s produženim liječenjem* (samo 26 od 100 potvrda odnosi se na značenje fizičkoga kretanja, npr. *putem kojim je išao jašući na magarcu*), za što ćemo uzroke potražiti upravo u dijakronijskoj analizi u ovome poglavlju. Analizom

dogañanja kretanja uočili smo kako se on javlja uz razne tipove trajektora, i žive i nežive. Nadalje, orijentir smo prepoznali kao izuzetno bitan element dogañanja kretanja izgrañenih oko navedenoga glagola te je njegova aktualizacija (leksikalizirana ili implicirana) prepoznata kao element ključan za gradbu temeljnog značenja fizičke translokacije glagola *ići*. Pomoću orijentira (u korpusu smo istaknuli sljedeće dopune koje leksikaliziraju orijentir u odnosu na koji se odvija kretanje trajektora: *u turistički razgled, na posao, u Hrvatsku, po nju, kod Damira*) ostvaruje se i ranije prepoznata sastavnica omeñenosti, koju smo prepoznali kao bitnu odrednicu svih glagola navedene klasifikacijske skupine, pa tako i glagola *ići*. No, za razliku od ostalih glagola svoje klasifikacijske skupine (glagoli izgrañeni na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira') glagol *ići* uočen je i u neomeñenim dogañanjima (npr. *idemo jednim busom*), koja su tipična za glagole koje smo klasificirali kao glagole temeljene na makrosastavnici 'načina kretanja' te koji ne zahtijevaju leksikaliziran orijentir kao obvezatan element dogañanja kretanja. Generičnost smo pokušali prepoznati i na temelju kriterija pojavljivanja u raznovrsnim sintaktičkim strukturama, gdje smo taj glagol prepoznali većinom u tipičnoj, intransitivnoj strukturi, no istodobno se javlja i u brojnim pseudotransitivnim strukturama uz dopune *metar, kilometar, milja* i *maraton* (npr. *možemo ići kilometar pješice*). Navedene smo dopune klasificirali u dvije skupine, i to one koje leksikaliziraju udaljenost u prostoru koju prelazi trajektor te one koje leksikaliziraju prostornu udaljenost koja je inherentna stanovitom sportskom natjecanju koje se sastoji od prevaljivanja neke udaljenosti, a glagol *ići* prepoznali smo uz obje vrste dopuna. Usporedivši glagol *ići* s ostalim glagolima svih klasifikacijskih skupina, na temelju njegove značenjske strukture ((a) maksimalna općenitost po pitanju karakterizacije trajektora i orijentira, (b) raznolikost po pitanju javljanja u omeñenim i neomeñenim dogañanjima kretanja, i (c) javljanje u objema sintaktičkim konstrukcijama) zaključili smo kako se glagol *ići* ističe kao generični glagol kretanja u hrvatskom jeziku.

4.2.1.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola ići kao polisemnog leksema*

U skladu s teorijsko-metodološkim postavkama dijakronijskog modela analize predstavljenima u prethodnom poglavlju, a koje sugeriraju leksikološko utemeljenje dijakronijske analize, promotrimo najprije kako je značenje glagola *ići* opisano u Hrvatskom enciklopedijskom rječniku (u nastavku HER). Kao njegovo tipično značenje HER ističe sljedeću definiciju „(kuda, kamo, komu, s kim, za kim, uz koga, uza što) kretati se hodajući, hodati (*ići ulicom*); kretati se nekim vozilom (*ići autobusom*); kretati se (o vozilu) (*traktor ide*

sporo)“. Usporedimo li taj unosak s ranije navedenim značenjskim osobinama glagola *ići*, uočavamo kako su rječnički navodi suglasni s obilježjima događanja kretanja koja smo opisali u sklopu korpusne, sinkronijske analize, kao što je maksimalna općenitost po pitanju mogućnosti leksikalizacije trajektora (budući da i u primjerima navedenima u HER-u uočavamo da se kao mogući trajektori pojavljuju i živi i neživi entiteti). Što se leksikalizacije orijentira tiče, na temelju opisa značenja glagola *ići* te navedenih primjera uporabe u HER-u uočavamo kako se glagol *ići* može dopuniti orijentiranjem u odnosu na koji se kretanje trajektora odvija, no ne ističe se obvezatnost opojmljenja orijentira. Zbog tog podatka smatramo kako bi u skladu s ranije predloženim opisom događanja kretanja valjalo taj unosak obogatiti podatkom o suodnosu trajektora i orijentira stoga što smo prethodno pokazali kako on čini iznimno bitan element događanja kretanja izgrađenih oko glagola *ići*. Na taj način značenju ovoga glagola pristupa RHJ, koji značenje glagola *ići* specificira navođenjem dopuna koje se odnose na orijentir (npr. *u grad, uzbrdo*) ili način kretanja (*pješice, brzo, kriomice, u skokovima, autom*). Upravo takav značenjski opis koji dopunjuje značenje glagola *ići* podacima vezanima uz orijentir i uz način kretanja također govori u prilog tezi kako taj glagol valja promatrati kao generični glagol kretanja, s obzirom na to da se takvim opisom ističe njegovo obuhvaćanje obiju klasifikacijskih skupina glagola kretanja u hrvatskom jeziku (one zasnovane na makrosastavnicama 'puta' i 'načina kretanja'). Nakon što smo kao tipično značenje glagola *ići* istaknuli generično kretanje, odnosno pojam koji smo nazivali translokacijom (vidi poglavlje 2. 4. 2.), promotrimo na koji se način širi njegova značenjska struktura prema analizi sinkronijskih leksikografskih izvora.

Prvo, u slučaju primjera *ići u školu* možemo uočiti kako je tipično značenje fizičkoga kretanja usmjerenog prema orijentiru *škola* prošireno metonimijskim pomakom temeljenom na odnosu DIO ZA CJELINU. Naime, pohađanje odgojno-obrazovne institucije opojmljuje se kao adlokativno kretanje trajektora usmjerenom prema zgradi u kojoj se dotična aktivnost odvija. Drugim riječima, fokusiranjem na jedan element događanja (kretanje prema zgradi gdje se odvija odgojno-obrazovni proces) opojmljujemo cjelokupan proces koji uključuje ne samo adlokativno kretanje trajektora prema orijentiru već i pohađanje obrazovne institucije u cjelini.

Drugo proširenje temeljnog značenja, kao u uporabi *ići s nekim* u značenju 'romantičnog odnosa dvoje ljudi', temelji se na mehanizmu pojmovne metafore LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE. Navedenim mehanizmom stanovita se emocija (u ovom slučaju ljubav) opojmljuje kao kretanje dvaju sudionika romantičnog međuljudskog odnosa. Fizičko kretanje oprijemljeno je i sintagmom *sat ide točno*, čije je značenje izgrađeno na pojmovnoj metafori DJELOVANJE JE

KRETANJE, s obzirom na to da se ispravno djelovanje, odnosno funkcioniranje sata opojmljuje kao kretanje elemenata mehanizma sata.

Metaforička se utemeljenost jedne od pojmovnih inovativnosti očituje i u značenju ‘napredovati, razvijati se, teći’, kao u primjeru *oporavak je išao sporo* (HER). U tom je slučaju riječ o pojmovnoj metafori PROCES JE POJAVNOST U POKRETU, koja se u stanovitoj mjeri udaljava od prethodnih primjera koji aktualiziraju jasnu fizičku motiviranost značenjskih proširenja, dok se ovim primjerom eksplicira blizak odnos domena prostora i vremena (v. npr. Langacker 1987). U temelju te pojmovne metafore leži opojmljenje protoka vremena, odnosno promjene koja se odvija u nekom vremenskom odsječku, kao kretanja nekog entiteta kroz prostor, što se u navedenom primjeru aktualizira percepcijom suodnosa razvijanja i napretka oporavka nekog fizičkog entiteta te odvijanja navedenog procesa promjene u danom vremenskom razdoblju.

Naposljetku, u primjeru posljednjega proširenja uočavamo još veći odmak od temeljnog značenja fizičkoga kretanja, a u ovome se slučaju kao ključni enciklopedijski podatak koji profilira nekoliko metaforički motiviranih značenja ovoga glagola ističe 'cilj', odnosno nastojanje ili težnja za ostvarenjem stanovitog cilja. Riječ je o sintagmama poput. *ići za čim, ići za nekim ciljem, ići na sve ili ništa, ići dobro/loše, ići kao halva, idemo na nova rješenja, ide se na novi nastavni program* (HER). Sva se navedena značenjska proširenja glagola *ići* u tim primjerima izgrađuju na temelju pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE. U njima pomoću kretanja kao temeljne domene opojmljujemo razvijanje neke aktivnosti prema ostvarenju njezina cilja (npr. kod sintagme *ide se na novi nastavni program*, gdje se promjena starog načina rada i prelazak na novi i očekivano bolji način rada opojmljuje kao kretanje trajektora prema cilju aktualiziranom kao novi nastavni program).

Promotrimo li cjelokupnu sinkronijsku značenjsku strukturu glagola *ići*, možemo sumirati kako se glagol *ići*, osim u a) temeljnom značenju fizičke translokacije, javlja u sljedećim uporabama, odnosno značenjima: b) ‘pohađati ustanovu’, kao u primjeru *ići u školu* (koje je motivirano metonimijskim pomakom DIO ZA CJELINU), c) ‘biti u romantičnom odnosu s drugom osobom’, kao u primjeru *oni idu već godinu dana* (koje je motivirano metaforičkim pomakom LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE), d) ‘pravilno funkcionirati’, kao u primjeru *sat ide točno* (koje je motivirano metaforom DJELOVANJE JE KRETANJE), e) ‘napredovati, razvijati se’, kao u primjeru *oporavak ide sporo* (koje je motivirano pojmovnom metaforom PROCES JE POJAVNOST U POKRETU) i f) ‘težiti za ostvarenjem stanovitog cilja’, kao u sintagmama *ići za čim, oporavak ide sporo, ići dobro/loše* (koje polazi od metafore DJELOVANJE JE KRETANJE). Promotrimo li navedena značenja glagola *ići*, možemo zaključiti kako je značenje fizičkoga kretanja, odnosno enciklopedijski podatak generičke translokacije, u srcu svih proširenja

njegove značenjske strukture te se ne uočavaju netransparentna značenja koja bi se umnogome udaljavala od tipičnog značenja fizičkoga kretanja, unatoč tomu što su posljednja dva proširenja relativno udaljena od tipičnog, fizičkog značenja. Također, uočavamo kako se značenjska struktura ovoga glagola širi pomoću mehanizama kao što su metafora ili metonimija, a koje smo ranije bili istaknuli kao temeljne mehanizme proširenja značenjske strukture leksema (Raffaelli 2009: 160). Promotrimo je li takav sinkronijski ustroj glagola *ići* stabilan iz dijakronijske perspektive, odnosno je li tijekom njegova dijakronijskog razvoja došlo do promjena u njegovu značenjskom ustroju.

4.2.1.3. *Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola ići*

Usporedimo li navedene podatke o suvremenom značenjskom ustroju glagola *ići* s njegovim opisom u Akademijinu rječniku, uočavamo kako je značenjski ustroj većim dijelom istovjetan suvremenome stanju, no istodobno se primjećuju stanovita odstupanja. Kao etimon ovoga glagola HER navodi praslavenski oblik *it'i, koji (što navode i Snój i Skok) dolazi od indoeuropskog korijena *e₁ istovjetnoga tipičnog značenja 'ići, hodati', a glagol se javlja u najstarijim hrvatskim rječnicima, npr. u Vrančićevu i Della Bellinu rječniku, u obliku *iti* te u obliku *ići* u Mikaljinu rječniku. Što se tiče navedenog osnovnog značenja tog glagola, ARj ga objašnjava kao 'pomicati se s mjesta na mjesto', što je suglasno s našim opisom generičkoga kretanja kao translokacije trajektora u prostoru. Nadalje, ta se značenjska sastavnica ističe svojom dijakronijskom postojanošću, o čemu će kasnije biti više riječi. ARj u sklopu temeljnih značenjskih odrednica navodi i kako se glagolom *ići* opisuje kretanje pojavnosti koje mogu biti ljudi ili životinje, no također i druge vrste pojavnosti. Drugim riječima, navedenu tvrdnju možemo promatrati kao identičnu ranijem opisu sinkronijskog ustroja događanja kretanja izgrađenih oko navedenog glagola. Na taj se način kao trajektorij kodiraju i živi i neživi entiteti, a kretanje se odvija „običnim načinom“ (ARj), gdje vidimo kako je za temeljni značenjski opis glagola *ići* kognitivno istaknuta i makrosastavnica 'načina kretanja'. U skladu s takvim opisom možemo zaključiti kako je iz onomasiološke perspektive sveza pojma ekspliciranog makrosastavnicom 'puta' i temeljnom značenjskom sastavnicom 'suodnosa trajektora i orijentira' te glagola *ići* kojim se navedeni pojam leksikalizira dijakronijski stabilna.

Navedena se makrosastavnica u slučaju ovoga glagola može aktualizirati na različite načine, što ćemo kasnije pokazati na primjeru uporaba iz ranijih razdoblja. Na temelju navedenog osnovnog opisa koji uključuje cilj kretanja (odnosno orijentir sadržan u osnovnoj definiciji kretanja s mjesta na mjesto) i način kretanja, možemo zaključiti kako je prema

navodima u ARj-u glagol *ići* i iz dijakronijske perspektive generičan, što ćemo provjeriti daljnjom analizom njegove dijakronijske strukture.

Što se tiče njegova tipičnog značenja prostorne translokacije, ARj tu značenjsku sastavnicu dopunjuje podacima o tome kako se kao trajektor i orijentiri mogu javljati živi i neživi orijentiri, npr.

(81) *On je šal u Klis* (ARj: Mon. Croat. 222) – ljudski trajektor, neživi orijentir

(82) *ki je cvit toliko spameten, da sobom obratit gre kud gre sunčen plam* (HNK: zoranic_plan) – biljni trajektor

(83) *Ja idem u crkvu* (ARj: J. Banovac. Pripov. 139) – ljudski trajektor, neživi orijentir.

Što se tiče druge značenjske sastavnice prepoznate u prethodnome odlomku, odnosno značenja uspostavljenog na temelju metonimijskog odnosa DIO ZA CJELINU, uočavamo kako je ta značenjska sastavnica također vrlo česta iz dijakronijske perspektive te čini dijakronijski stabilan element njegova značenjskog ustroja, npr.

(84) *duša i čas ovuda ne ide za platom* (Gundulić: *Dubravka*)

(85) *Valja ti na oči dušmaninu ići* (HNK: kanizlic_roz)

(86) *Kralj ugerski s velikom vojskom na Benečane ide* (P. R. Vitezović: *Kronika...*)

Kao što je vidljivo iz prvoga primjera, sintagma *ide za platom* može se promatrati kao metonimijsko proširenje značenja, s obzirom na to da se putem dopune *plata* (odnosno srebro) pristupa širem pojmu novca, odnosno bogatstva, a značenju djelovanja usmjerenoga prema stjecanju bogatstva pristupa se putem tipičnoga značenja fizičkoga kretanja usmjerenoga prema jednoj od sastavnica bogatstva (*plata*, odnosno srebro). U drugome je primjeru metonimijski utemeljen pomak aktualiziran na način da se ljudski orijentir kodiran imenskom dopunom *dušmaninu* opojmljuje očima kao pristupnom točkom na temelju koje se ostvaruje metonimijski odnos dijela tijela i cjelokupnog ljudskog entiteta. Isto tako, u primjeru (86) orijentir *na Benečane* aktualizira metonimijski motiviran pomak koji u ovome slučaju djeluje u obrnutome smjeru, odnosno CJELINA ZA DIO, jer se kolektivnim etnonimom opojmljuje jedan segment dotične nacije, točnije vojne snage koje pripadaju tomu narodu.

Kao što smo ranije pojasnili, treće proširenje značenja glagola *ići* definirali smo kao ‘biti u romantičnom odnosu s drugom osobom’, a motivirano je pojmovnom metaforom LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE, kao u primjeru *ići s nekim*, gdje se na temelju navedene metafore romantični odnos dvoje ljudi opojmljuje kao zajedničko kretanje dvoje ljudskih trajektora. Promotrimo li starije potvrde sa značenjem koje polazi od navedene metafore, možemo istaknuti sljedeće potvrde iz Akademijina rječnika:

(87) *Golijat pozivajući na mač, ako bi im išlo od srca, viteze Saulove* (ARj: I. Đorđić, salt. ix)

(88) *Nije se stavila ikad za pribliznit k sebi čovjeka ijednoga, koji joj je išo po čudi* (ARj: B. Zuzeri, 85)

Kao što je vidljivo iz prvog primjera, sintagmu *ići od srca* možemo objasniti navedenom pojmovnom metaforom jer emociju dopadanja, odnosno naklonosti, koja leži u temelju značenja navedene sintagme, opojmljujemo ablokativnim kretanjem usmjerenim od srca kao metaforičke baze prema Golijatu kao Recipijensu navedene emocije. Isto tako, u drugome primjeru sintagmu *ići po čudi* možemo objasniti metaforom LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE, shodno činjenici kako se naklonost koju Agens navedene sintagme osjeća prema drugim ljudima opojmljuje kao kretanje Pacijensa usmjereno prema Recipijensu. Navedeni primjeri uočeni su u potvrdama koje datiraju iz 17. i 18. stoljeća, tako da, u suglasju s ranije opisanom sinkronijskom aktualnošću navedene pojmovne metafore, možemo zaključiti kako je i ta pojmovna metafora dijakronijski stabilna okosnica značenja glagola *ići*, koja podrazumijeva emocionalnu naklonost.

Nadalje, četvrto je proširenje temeljnog značenja, odnosno sintagme koje je značenje izgrađeno na metafori DJELOVANJE JE KRETANJE (kao u ranijem primjeru *sat ide točno*), također dijakronijski stabilno značenje. Navedeno značenjsko proširenje ARj ističe primjerima kao *toliko litra konaca u te trake ide* (ARj: M. Držić 133), gdje se aktivnost stavljanja određene količine konaca u trake metaforički opojmljuje kao fizičko kretanje konaca u odnosu na trake. Istovjetan je mehanizam razvidan u primjeru *I ohol što idah, umižen sad grem* (ARj: N. Dimitrović, 58), gdje se leksikalizacijom kretanja dopunjenog pridjevskom dopunom *ohol*, koja artikulira način kretanja, pristupa značenju koje je zasnovano na enciklopedijskom podatku 'oholosti' kao osobini trajektora, odnosno njegovom načinu ponašanja.

Peto metaforički motivirano proširenje značenja, koje se također izgrađuje na metafori DJELOVANJE JE KRETANJE, no kod kojeg se kao dominantni enciklopedijski podatak ističe 'cilj' odnosno 'dostizanje cilja', također je stabilno tijekom cjelokupnog dijakronijskog razvoja značenjske strukture glagola *ići*. Ta je sastavnica uočena u sljedećim primjerima:

(89) *sa mnom na smart iti gdi se zaklinjaše* (HNK: marulić_suzana)

(90) *Ka pogibi svojoj idu* (ARj: J. Kavañin. 15^a)

(91) *Marta jedan križ u ruki noseći ide protiva ňemu (drakunu)* (ARj: F. Glavonic, cvit. 244^a)

(92) *Lijepje djevojke i seļani mladi s ňima na ňe (igre) idu.* (ARj: Gundulić 379)

(93) *Nije dopušteno u lov ići* (ARj: A. Kanižlić, kam. 151)

(94) *Evo otvarat ide zora vrata* (ARj: J. Kavašin 353^a)

(95) *Idu svati po lipu divojku* (ARj: Nar. Pjes. Vuk. 1, 242)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, radi se o vrlo produktivnom mehanizmu koji je dijakronijski stabilan, s obzirom na to da se javlja kod autora iz cjelokupnog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom. U svim je primjerima objektnom dopunom aktualizirano odredište kretanja, odnosno kao dominantan enciklopedijski podatak ističe se upravo 'dostizanje cilja', npr. smrt u primjeru (89), pogibelj u primjeru (90), donošenje križa orijentiru u primjeru (91), dolazak trajektora na igre u primjeru (92), odlazak trajektora u lov u primjeru (93), otvaranje vrata kao svrha kretanja trajektora u primjeru (94) ili odlazak po djevojku u primjeru (95).

Posljednje metaforički motivirano proširenje značenjske strukture ovoga glagola odnosi se na suodnos dvaju temeljnih kognitivnih domena, a to su prostor i vrijeme. Navedeni odnos u slučaju glagola *ići* podrazumijeva opojmljenje protoka vremena kao kretanja stvarnog ili opojmljenog entiteta u prostoru, a navedena se relacija u sinkronijskim primjerima često dopunjuje enciklopedijskim podatkom 'promjene' u vremenu. Promotrimo li navedeno značenje iz dijakronijske perspektive, uočavamo kako je to značenjsko obilježje također dijakronijski stabilno, što možemo vidjeti iz sljedećih primjera:

(96) *Premda nam ide život* (ARj: B. Kašić. Zre. 37)

(97) *Neka idu ovnovi, ovce, naj bože, stadu me ne zovi, ni mi jer pasti od voļe.* (ARj: I. Gundulić, 157)

(98) *Tad će kako dim u ništa iti* (ARj: A. Vitalić, ist. 111^a)

U navedenim se primjerima jasno artikulira suodnos prostora i vremena, odnosno opojmljivanje kretanja u prostoru kao metaforičkog protoka vremena, što možemo objasniti pojmovnom metaforom PROCES JE POJAVNOST U POKRETU. U primjeru (96) protok života metaforički se opojmljuje kao kretanje života, odnosno svojevrsnog „nositelja“ života kao percipiranoga trajektora koji se kreće u prostoru. Nadalje, u primjerima (97) i (98) osim protoka vremena osobito se ističe enciklopedijski podatak 'promjene'. U njima glagolom *ići* opojmljujemo odlazak, odnosno nestajanje ovnova (97), kao i prestanak postojanja neleksikaliziranoga entiteta u primjeru (98), a navedena je sastavnica dodatno artikulirana prijedložnom dopunom *u ništa*. Iz navedenih primjera uočavamo kako se i iz dijakronijske perspektive značenjska struktura ovoga glagola sve više udaljava od tipičnog značenja fizičkoga kretanja, no u svim primjerima još je uvijek transparentna fizička motiviranost tih

značenjskih proširenja, zbog čega taj leksem možemo smatrati dijakronijski stabilnim leksemom (prema klasifikaciji u Raffaelli 2009).

Za razliku od navedenih značenjskih sastavnica koje su dijakronijski stabilne te su navodi o njima podudarni u suvremenim i povijesnim leksikografskim izvorima, sljedeće su dvije značenjske sastavnice prepoznate jedino u Akademijinu rječniku, dok ih suvremeni rječnici ne spominju. Prvo, ističe se značenjska sastavnica ‘prostiranja u prostoru’, npr.

(99) *Ako brazda gori ide.* (ARj: I. Jablanci 52)

Promotrimo li navedeni primjer, koji datira iz 18. stoljeća, možemo uočiti kako u njemu nije riječ o agentivnom kretanju trajektora, budući da je riječ o trajektoru *brazda*, koji na temelju enciklopedijskog znanja o svijetu ne možemo opojmljivati kao onaj koji raspolaže sposobnošću agentivnoga kretanja. Stoga možemo zaključiti da se u navedenom primjeru radi o pojmu koji Talmy (2003: 100) naziva fiktivnim kretanjem, odnosno primjeni strukturnog okvira scenarija kretanja na situaciju koja ne uključuje stvarno, odnosno faktivno kretanje (Belaj i Tanacković Faletar 2010: 150–151). Kao što napominje Talmy (2003: 103), takav slučaj metaforičkog opojmljivanja kretanja možemo smatrati primjerom fiktivnosti kretanja, tako da ćemo i tu značenjsku sastavnicu smatrati dijelom značenjske strukture glagola *ići*. Unatoč tomu što je suvremeni leksikografski izvori ne navode kao zasebnu značenjsku sastavnicu, uočavamo kako je njezina aktualizacija stabilna tijekom dijakronijskog razvoja jer se artikulira i u kasnijim potvrdama, npr.

(100) *I polja, kojima ide cesta u Murvice* (HJR: Viktor Car Emin: *Iza plime*)

(101) *Hajdemo, djeco, kud put ide.* (HNK: *ibmazuran_pr*)

(102) *Cesta ide dosta dalje od Zadra* (hrWaC)

Kao što vidimo iz navedenih potvrda, riječ je o dijakronijski stabilnoj značenjskoj realizaciji fiktivnoga kretanja trajektora, a prostiranje u prostoru dotičnog trajektora opojmljujemo kao njegovo fiktivno kretanje niz orijentir.

U dosadašnjim smo se primjerima uglavnom bavili značenjskim sastavnicama te grananjem značenjske strukture ovoga glagola i to iz sinkronijske i dijakronijske perspektive. Naposljetku ćemo raščlaniti jedan primjer koji nam otkriva zanimljiv podatak vezan uz sintaktički ustroj događanja kretanja ovoga glagola iz dijakronijske perspektive. Kao što smo ranije govorili, ovaj se glagol u sinkronijskom presjeku javlja uglavnom u intranzitivnoj strukturi te u rijetkim pseudotranzitivnim uporabama. Promotrimo li njegov ustroj iz

dijakronijske perspektive, uočiti ćemo kako u svim primjerima navedenima u ovom poglavlju prepoznamo navedeni glagol upravo u intransitivnoj uporabi, npr. *idu svati po lipu divojku*, gdje se ističe argument *svati* koji aktualizira ulogu agentivnog trajektora. Također, analizom svih primjera glagola *ići* koje navodi ARj uočili smo da se taj glagol tipično javlja u intransitivnoj strukturi, osim jedne uporabe koju ćemo sada detaljnije promotriti. Riječ je o primjeru:

(103) *Uze svoju polovicu što iđaše ņega* (ARj: B. Zuzeri 158)

Kao što je vidljivo iz navedenoga primjera, sintaktička struktura u ovome je slučaju tranzitivna jer je riječ o agentivnom liku koji ostvaruje posjed nad polovicom neleksikaliziranoga entiteta, a taj je agentivni argument aktualiziran akuzativnom dopunom *ņega* (što ističe i ARj). U navedenom je primjeru riječ o dodatnom udaljavanju od tipičnog značenja fizičkoga kretanja, a takav pomak možemo objasniti ranije navedenim mehanizmom proširenja temeljenim na pojmovnoj metafori *DJELOVANJE JE KRETANJE* jer se enciklopedijski podatak 'pripadanje' u ovome slučaju aktualizira glagolom *ići*, a trajektorovo posjedovanje orijentira koji se poistovjećuje s ulogom Pacijensa opojmljujemo putem impliciranoga kretanja dotičnog Pacijensa u pravcu agentivnog argumenta. Navedena je tranzitivna uporaba iznimno rijetka iz dijakronijske perspektive, a osim nje uočili smo samo još jedan srodan primjer, i to:

(104) *Petrović mišljaše: taj smijeh ide njega*. (HJR: Janko Leskovar: *Propali Dvori*)

U ovome je slučaju riječ o istovjetnoj sintaktičkoj strukturi jer se značenje pripadnosti argumenta *smijeh* agentivnome argumentu *Petrović* opojmljuje kao fizičko kretanje usmjereno prema agentivnome argumentu, no u ovome je slučaju riječ o bitnom odklonu od tipičnog, fizičkog značenja te je legitimno postaviti pitanje je li riječ o temeljnoj, prostornoj sastavnici značenske strukture glagola *ići* ili je pak riječ o novome značenju čije je sveza s tipičnim, fizičkim značenjem zamagljena u tolikoj mjeri da se ta uporaba mora promatrati iz zasebne perspektive. Promotrimo li suvremene uporabe toga strukturalnog okvira koji možemo formulirati kao konstrukciju 'Z + *ići* + X(Ak)', gdje je Z argument koji profilira pasivnu pojavnost koja se upućuje ili koja pripada imeničkom ili zamjениčkom argumentu X koji je kodiran akuzativom, primjećujemo kako je takva konstrukcija vrlo produktivna u suvremenim uporabama, npr.

(105) *pretpostavljam da onaj smajlić ide mene* (hrWaC)

(106) *ide mene inače klađenje* (hrWaC)

(107) *taj smijeh ide njega* (hrWaC)

U svim je navedenim primjerima riječ o konstrukcijski utemeljenom značenju gdje se kao osnovna značenjska sastavnica profilira 'upućivanje', odnosno svojevrsan prijenos nekog apstraktnog entiteta, kao što je npr. sreća u klađenju u primjeru (106). Unatoč činjenici što je riječ o apstraktnim značenjima koja nisu transparentno vezana uz značenje fizičkoga kretanja, analizom cjelokupne značenjske strukture ovoga glagola možemo zaključiti kako je riječ o uporabama koja čine rubni dio značenjske strukture glagola *ići*. Drugim riječima, značenje opisane konstrukcije koja se nalazi u korijenu te značenjske sastavnice izgrađuje se putem metafore DJELOVANJE JE KRETANJE kao dijakronijskog mehanizma proširenja značenja koji je svojstven kognitivnom pristupu značenjskoj analizi. Na taj se način kao značenjska osnovica navedene konstrukcije ističe opojmljeni prijenos nekog entiteta u korist ili na štetu drugoga (npr. emotikona upućenog Recipijensu u prvome primjeru, sreće u klađenju kao apstraktnog trajektora upućenog u korist ponovno ljudskog Recipijensa u drugom primjeru te smijeha upućenog ponovno ljudskom Recipijensu u posljednjem primjeru), što opojmljujemo kao fizičko kretanje jednog entiteta, odnosno argumenta u smjeru drugoga. Tako uočavamo kako kognitivnogramatički i konstrukcijskogramatički pristupi značenju, o kojima smo govorili u poglavlju 2. 1., nisu međusobno isključujući pristupi već njihovom spregom možemo objasniti na koji se način izgrađuje značenje pojedinih leksema. S obzirom na to da upravo opisane uporabe i dijakronijski i sinkronijski uočavamo u iznimno malom broju uporaba, možemo zaključiti kako je iz dijakronijske perspektive riječ o rubnim elementima sintaktičko-značenjskog ustroja ovoga glagola (budući da su uočene samo u dvama primjerima, i to u 18. i 19. stoljeću, dok su suvremene potvrde nešto učestalije). Također, potrebno je napomenuti kako je i značenje glagola *ići* u tranzitivnim sintagmama doživjelo promjenu tijekom dijakronijskog razvoja jer starije potvrde objašnjavamo značenjskom sastavnicom 'pripadanja' (kao u primjeru (103), dok novije potvrde temeljimo na značenjskoj sastavnici 'upućivanja' jednog entiteta prema drugome (kao u primjerima 105–107). Ipak, unatoč rubnom statusu navedene su tranzitivne uporabe indikator kako je i iz dijakronijske perspektive ovaj glagol moguće promatrati kao generični glagol jer je i tijekom svojega povijesnoga razvoja uočen ne samo u tipičnoj, intransitivnoj strukturi već i u tranzitivnim uporabama.

Unatoč navedenim razlikama u značenju ranijih tranzitivnih sintagmi i onih recentnijih, navedene tranzitivne primjere možemo smatrati svojevrsnim okidačima tranzitivnoga potencijala ovoga glagola, što je rezultiralo suvremenim uporabama koje smo u sklopu

sinkronijske analize opisivali kao pseudotranzitivne uporabe. Da se prisjetimo, riječ je o uporabama koje leksikaliziraju udaljenost u prostoru koju prelazi trajektor (npr. *metar*, *kilometar*) ili dopune koje profiliraju prostornu udaljenost koja je inherentna stanovitim sportskim natjecanjima koja se sastoje od prevaljivanja neke udaljenosti (npr. *maraton*), kao u primjeru *nije išao maraton ispod 3 sata*. Kao ključnu značenjsku svezu pseudotranzitivnosti i tranzitivnosti možemo istaknuti pojam prijenosa (ili 'upravljanja'), odnosno 'agentivnosti' i 'pasivnosti'. Naime, u prototipnom tranzitivnom događanju uočavamo dva argumenta, od kojih jedan ostvaruje svojevrsnu kontrolu nad drugim te pritom obavlja prijenos energije usmjerene prema argumentu koji ističe ulogu Pacijensa. Istodobno, u slučaju pseudotranzitivnih događanja element kontrole ostaje prisutan jer u svim navedenim pseudotranzitivnim primjerima agentivni argument ostvaruje samoinicirano kretanje u odnosu na orijentir koji na neki način obuhvaća svojim kretanjem. Jedini element tipičnog tranzitivnog događanja koji se gubi u pseudotranzitivnim događanjima jest prijenos energije s obzirom na to da u navedenim primjerima ne možemo reći da agentivni trajektor u pokretu na bilo koji način prenosi svoju energiju na Pacijens (kao u primjeru *nije išao maraton*). O tom ćemo odnosu tranzitivnosti i pseudotranzitivnosti govoriti u sklopu analize glagola u nastavku, gdje ćemo nastojati provjeriti suodnos te međusobnu motiviranost tih dviju sintaktičkih struktura. Navedene su pseudotranzitivne uporabe u slučaju ovoga glagola dopunjene leksemima *metar*, *kilometar*, *milja* i *maraton*, a analizom korpusa prepoznali smo ih isključivo u potvrdama s kraja 20. i početka 21. stoljeća. Na temelju toga možemo zaključiti kako se očito radi o inovacijama u sintaktičko-značenjskoj strukturi ovoga glagola jer sintagme u kojima je glagol *ići* dopunjen gore navedenim dopunama u sportskim značenjima kao i značenjima prevaljivanja prostorne udaljenosti nismo uočili u ranijim razdobljima.

4.2.1.4. *Glagol ići kao stabilno-dinamički polisemni leksem*

Prikažimo naposljetku cjelokupni dijakronijski razvoj značenjske strukture glagola *ići*.

Tablica 19: Prikaz semasiološke strukture leksema *ići*

	IĆI= 'kretati se' + raznovrsni trajektor	'pohađati ustanovu' (<i>ići u školu</i>) (DIO ZA CJELINU) + ljudski trajektor	'pravilno funkcionirati' (<i>sat ide točno</i>) (DJELOVANJE) + JE KRETANJE + neživi trajektor	'težiti za ostvarenjem stanovitog cilja' (<i>ići za čim</i>) (DJELOVANJE) + JE KRETANJE (+'cilj') + raznovrsni trajektor	'biti u romantičnom odnosu s drugom osobom' (<i>ići od srca, hodati s nekim</i>) (LJUBAVNI) + ODNOS JE KRETANJE + ljudski trajektor	'napredovati, razvijati se, teći' (<i>oporava k ide sporo</i>) (PROCES) + POJAVNOST U POKRETU) + apstraktni trajektor	<i>Hajdem o kud put ide</i> (FIKTIVNO) + KRETANJE + neživi trajektor	(<i>Taj smijeh ide njega</i>) (DJELOVANJE) + KRETANJE + TRANZITIVNOST) + apstraktni trajektor 'Z + <i>ići</i> + X (Ak.)'	(<i>Nije išao maraton</i>) (DJELOVANJE) + KRETANJE + PSEUDOTRANZITIVNOST) + ljudski trajektor
16. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓		
17. st.									
18. st.								↓	
19. st.									
20. / 21. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓

Prema klasifikaciji polisemnih leksema kod Raffaelli (2009: 114–115) na temelju navedenog tabličnog prikaza možemo zaključiti kako je riječ o stabilno-dinamičkom polisemnom leksmu. Drugim riječima, njegovo je tipično značenje translokacije dijakronijski stabilno i kognitivno istaknuto te se oslanja na ishodišno značenje. Kao posljedicu temeljnoga značenjskog ustroja istaknuli smo činjenicu da je njegova gradba značenja koja se oslanja na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira' dijakronijski stabilna odrednica njegova ustroja te kao takva stoji u korijenu značenjskih proširenja. Na taj način i onomasiološka perspektiva, koja ističe dijakronijsku stabilnost leksikalizacije navedenih sastavnica glagolom *ići*, govori u prilog klasifikaciji toga glagola kao stabilno-dinamičkog polisemnog leksema.

Većina proširenja tipičnog značenja koja polaze od enciklopedijskih podataka aktiviranih u sklopu događanja kretanja također su dijakronijski stabilna. Nadalje, jedna značenjska sastavnica dijakronijski je recentnija i uočava se tek u uporabama u 18. stoljeću, jedan element sintaktičko-značenjske strukture iznimno je recentan i dijakronijski rubni (pseudotranzitivne uporabe), a sva su značenja transparentna i mogu se opojmiti povezivanjem s tipičnim značenjem fizičkoga kretanja. U skladu s klasifikacijom polisemnih leksema kod

Raffaelli (2009: 114–115) leksem *ići* kao glagolski leksem pravi je primjer stabilno-dinamičkog leksema jer su neka od njegovih proširenja značenjske strukture motivirana značenjskim svezama koja se oslanjaju na stanovite elemente glagolskoga procesa koji služe kao izvorne domene za pristupanje apstraktnijim pojmovima kao ciljnim domenama. Zatim, na temelju sprege stabilnosti i dinamike svoje je značenjske strukture gradio kao odraz enciklopedijskih podataka ('translokacija', 'dostizanje cilja', 'naklonost', 'protok vremena', o kojima smo govorili u prvom dijelu ovoga rada). Što se mehanizama proširenja značenjske strukture tiče, uočavamo kako je u slučaju glagola *ići* riječ o osnovnim mehanizmima proširenja kao što su pojmovna metafora i metonimija.

Što se tiče metafora i metonimija, značenjski ustroj ovoga glagola gradi se na temelju metonimije DIO ZA CJELINU i pojmovnih metafora DJELOVANJE JE KRETANJE, LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE i PROCES JE POJAVNOST U POKRETU. Promotrimo li na koji se način dijakronijski ustrojavaju navedeni mehanizmi, uočavamo kako je navedena metonimija dijakronijski stabilan dio značenjskog ustroja glagola *ići* te tijekom cjelokupnog analiziranog razdoblja motivira isto značenjsko proširenje. Isti se zaključak može primijeniti i na pojmovne metafore LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE te PROCES JE POJAVNOST U POKRETU, koje su tijekom promatranog razdoblja također motivirale dijakronijski stabilna značenja. Nasuprot navedenim mehanizmima, metafora DJELOVANJE JE KRETANJE iz dijakronijske je perspektive motivirala različita značenja, od kojih su neka dijakronijski stabilna (npr. 'pravilno funkcionirati' ili 'težiti za ostvarenjem stanovitog cilja'), a druga su dijakronijski rubna, i to ona koja smo prepoznali u tranzitivnoj (*smijeh ide njega*) ili pseudotranzitivnoj sintagmi (*nije išao maraton*). U slučaju tranzitivnih uporaba istaknuli smo konstrukciju 'Z + *ići* + X(Ak)', koja se temelji na enciklopedijskom podatku 'upućivanja' te je kao takva dijakronijski rubni čimbenik značenjskog ustroja ovog značenja glagola *ići*⁴⁸, što također govori u prilog dijakronijskoj dinamici toga glagola. Takav značenjski ustroj te dijakronijska dinamika motivacijskih mehanizama širenja polisemne strukture glagola *ići* također govore u prilog klasifikaciji ovog leksema kao stabilno-dinamičkog leksema.

Što se razloga za širenjem njegove značenjske strukture tiče, ona se širila zahvaljujući dvama osnovnim razlozima. Na prvom mjestu ističu se kognitivno-jezični razlozi, što možemo zaključiti npr. iz proširenja temeljenog na metafori PROCES JE POJAVNOST U POKRETU, gdje je vidljivo kako govornici opojmljuju kategorije prostora i vremena na sličan način, što se i odrazilo u brojnim uporabama tog glagola. Osim kognitivno-jezičnih razloga, na temelju najrecentnijeg proširenja njegove semasiološke strukture, odnosno pseudotranzitivnih uporaba, uočavamo

⁴⁸ Da ponovimo, značenje koje objašnjavamo tom konstrukcijom uočava se tek u uporabama prepoznatima nakon 17. stoljeća.

razlog vezan uz profesionalne skupine, s obzirom na to da se navedene pseudotranzitivne dopune javljaju isključivo u kontekstualnim okvirima vezanima uz domenu sporta ili rekreativnih aktivnosti srodnih sportu.

Unatoč njegovoj dijakronijskoj stabilnosti, a u skladu s kognitivnim pogledom na polisemne lekseme kao na dinamične kategorije, također smo prepoznali jedan rubni element njegove dijakronijske strukture, a to je javljanje u tranzitivnoj strukturi koja kodira konstrukciju 'Z + *ići* + X(Ak)'. Navedena je konstrukcija nositelj metaforičkog značenja, polazi od pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE, a njezin ustroj odražava odnose argumenata tipične za tranzitivnu sintaktičku strukturu. Iz tog smo primjera prepoznali mogućnost usuglašenosti kognitivnogramatičkih i konstrukcijskogramatičkih pristupa, odnosno primjenu postavki obaju pristupa, što nam je omogućilo precizniji opis te značenjske sastavnice glagola *ići* kao i njegove cjelokupne semasiološke strukture.

Ovaj nam je primjer poslužio kao temelj potvrđivanja dinamičnosti inherentne leksemima tijekom njihova dijakronijskog razvoja. Naime, vjerujemo kako je, unatoč značenjskim razlikama u ranijim tranzitivnim i recentnijim pseudotranzitivnim uporabama, takav tranzitivni potencijal otvorio put širenju sintaktičkih mogućnosti glagola *ići*, koji se u 20. i 21. st. počeo uočavati u pseudotranzitivnim uporabama vezanima uz pretežno sportski kontekst. Na temelju analize ovako bogate semasiološke strukture mnogo je jasniji njegov sinkronijski ustroj u pogledu omjera fizički i metaforički motiviranih uporaba. Kao što smo ranije istaknuli, glagol *ići* u sinkronijskim uporabama daleko se češće uočava u metaforički motiviranim značenjima, a ta je činjenica očigledno posljedica njegova dinamičnog semasiološkog ustroja. Na taj način prepoznajemo vrijednost dijakronijske analize koja može objasniti brojne činjenice vezane uz suvremeni značenjski ustroj jezičnih struktura. Taj ćemo navod provjeriti i u slučaju glagola koji slijede.

Naposljetku, pogledajmo što nam dijakronijska analiza ovoga glagola govori o ranije predloženoj tezi o njegovoj generičnosti u sklopu klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Ranije smo istaknuli kako prema sintaktičko-značenjskim obilježjima ovaj glagol možemo promatrati kao generični; točnije, možemo ga promatrati kao generični glagol shodno činjenici a) da svojom čestotnošću odudara od ostalih glagola kretanja, b) da se može javljati uz širok raspon raznovrsnih trajektora i orijentira, c) da se može javljati u omeđenim te neomeđenim događanjima d) te se uočava u intranzitivnoj i pseudotranzitivnoj uporabi. Usporedimo li navedene podatke s rezultatima dijakronijske analize, možemo sa sigurnošću istaknuti kako se radi o generičnom glagolu kretanja. Naime, dijakronijska je analiza poduprla sve upravo navedene činjenice koje govore u prilog njegovoj generičnosti. Drugim riječima,

pokazala je kako se navedeni glagol može dopunjavati sintagmama koje leksikaliziraju orijentir u odnosu na koji se odvija omeđeno kretanje trajektora i način kretanja, npr. *veseli* u primjeru (108), te je, kao i u sinkronijskoj analizi, uočen stanovit broj primjera gdje orijentir nije nužno leksikaliziran (što je osobina glagola izgrađenih na makrosastavnici 'načina kretanja', a koji kodiraju mahom neomeđeno kretanje), npr.

(108) *tim gremo veseli, dan ovi čestiti* (J. Palmotić: Pavlimir)

(109) *Kad Isus poziva, idi, nemoj stati* (HNK: kanizlic_roz)

Također, što se tiče njegova sintaktičkoga ustroja, dijakronijska ga je analiza prepoznala u svim trima sintaktičkim uporabama, intranzitivnoj kao dijakronijski najpostojanijoj i tipičnoj uporabi, te u tranzitivnoj i pseudotranzitivnoj kao rubnim elementima njegova sintaktičkog ustroja. Na temelju navedenih podataka, a u skladu s kriterijima za definiranje generičnosti kod Žic-Fuchs (1991: 200–209), kao i našom raspravom o generičnosti u poglavlju 3. 2. 7. te nedjeljivosti sinkronije od dijakronije (prema Raffaelli 2009), zaključujemo kako glagol *ići* možemo smatrati generičnim glagolom u sklopu klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

4.2.2. Dijakronijski ustroj glagola *doći* – uvodne napomene

Nakon što smo u prethodnom poglavlju opisali dijakronijski značenjski ustroj glagola *ići* kao generičnog glagola kretanja iz sinkronijske i dijakronijske perspektive, u ovom ćemo se poglavlju baviti opisom glagola čiji smo status također prethodno istaknuli kao generičan iz sinkronijske perspektive, a to je glagol *doći*. Prije nego što promotrimo na koji se način širi njegova značenjska struktura te je usporedimo s njegovim semasiološkim ustrojem, pogledajmo najprije koje smo podatke o njegovu sintaktičko-značenjskom ustroju prepoznali u poglavlju 3. 3. posvećenom sinkronijskoj analizi.

4.2.2.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *doći*

Uz apsolutnu čestotnost koja iznosi 970 u Čestotniku te 1.057.239 pojava u korpusu hrWaC, glagol *doći* ističe se kao najčestotniji glagol kretanja u hrvatskome jeziku, što u skladu s opisom generičnosti i kriterijima njegova definiranja na primjeru engleskih glagola kretanja kod Žic-Fuchs (1991) govori u prilog generičnosti toga glagola. Kao i glagol *ići*, njegove se

suvremene uporabe uglavnom odnose na metaforički motivirana značenja, dok je u tipičnom značenju fizičkoga kretanja prepoznat tek u jednoj trećini analiziranih uporaba, a razloge takva ustroja potražiti ćemo u dijakronijskom dijelu analize ovoga glagola. Nadalje, analizom događanja kretanja izgrađenih oko glagola *doći* istaknuli smo kako se taj glagol dopunjuje raznim tipovima trajektora i orijentira, tako da njihov opis i klasifikacija ne otkrivaju specifične osobitosti koje bi doprinijele njegovu značenjskom opisu. No istodobno za razliku od glagola *ići*, uz koji leksikalizacija orijentira nije obvezatna, u slučaju glagola *doći* orijentir (leksikaliziran ili impliciran u užem ili širem rečeničnom kontekstu) čini obližan element njegove sintaktičko-značenjske strukture (kao i u slučaju njegova engleskog parnjaka *come*, o kojem je pisala Žic-Fuchs 1991). Iz tog razloga (kao i razloga koji slijede u nastavku) ovaj smo glagol opisali i klasificirali kao onaj čije se značenje gradi na temelju makrosastavnice 'puta' i temeljne sastavnice 'suodnosa trajektora i orijentira'. Analizom događanja kretanja istaknuli smo omeđenost kao jedno od njegovih osnovnih značenjskih obilježja, a ona se profilira u odnosu na dopune poput *kod njih*, *u Zagreb*, *gore*. Zbog obvezatnosti leksikalizacije orijentira, odnosno profiliranja puta kojim se kretanje trajektora odvija, izrazili smo sumnju u generični status ovoga glagola. Naime, zbog te njegove osobine nismo sa sigurnošću mogli potvrditi da on obuhvaća i susjednu skupinu glagola koji profiliraju 'način' kretanja te u slučaju kojih leksikalizacija orijentira ne čini ključan element gradbe značenja glagola. Nadalje, njegovu smo generičnost analizirali i iz sintaktičke perspektive promatrajući može li se on javljati isključivo u tipičnoj intransitivnoj uporabi ili se može javiti i u tranzitivnim ili pseudotranzitivnim strukturama. Na temelju korpusne analize zaključili smo kako se osim u intransitivnim uporabama uočava i u pseudotranzitivnim sintagmama uz dopunu *metar*, koja profilira put koji trajektor prelazi, što možemo protumačiti kao činjenicu koja govori u prilog njegovoj generičnosti. Konačan ćemo sud o njegovu generičnom statusu donijeti upravo u ovom poglavlju, koje će nam pokazati možemo li taj glagol prema njegovu dijakronijskom ustroju doista promatrati kao generični glagol kretanja. Najprije, pogledajmo je li upravo naveden sintaktičko-značenjski sinkronijski opis glagola *doći* podudaran s njegovim opisom u analiziranim leksikografskim izvorima te na koji se način širi njegova sinkronijska značenjska struktura.

4.2.2.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola doći kao polisemnog leksema*

Budući da smo u prvome dijelu ovog rada istaknuli kako se glagol *doći* u većem dijelu korpusnih potvrda uočava u metaforički motiviranim značenjima, a ne u tipičnom, fizičkom

značenju, u ovom ćemo odjeljku promotriti značenjski ustroj glagola *doći* kao polisemnog leksema, a analiza njegove polisemnosti poslužit će nam kao okosnica za kasniji opis njegova semasiološkog ustroja. Na temelju analize podataka koje o glagolu *doći* navode HER i RHJ zaključujemo kako su oba izvora podudarna u tipičnom značenju ovoga glagola, a to je (*do koga ili čega, komu, na što*) *kretanjem i mijenjanjem mjesta naći se na novom mjestu, bližem onome tko govori; stići, prispjeti* (HER), odnosno *dovršiti kretanje dolaskom na određište* (RHJ). Kao što je vidljivo iz dviju navedenih definicija, naš je raniji opis tipičnog značenja ovoga glagola podudaran s navedenim definicijama jer se i njima ističu važnost translokacije trajektora te sastavnica omeđenosti kao ključni elementi značenjskoga opisa glagola *doći*. Drugim riječima, ističe se omeđenost procesa kretanja u prostoru nekim orijentirom (npr. profiliranjem određišta) ili omeđenost u odnosu na perspektivu govornika i sugovornika kao mogućeg određišta kretanja trajektora (kao u definiciji navedenoj u HER-u). Na taj način potvrđuje se ranije predložena teza o klasifikaciji ovoga glagola kao onoga čije se značenje gradi na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira'; drugim riječima, makrosastavnica 'put' u slučaju ovoga glagola profilira se leksikalizacijom određišta koje omeđuje proces kretanja trajektora koji na taj način ostvaruje 'suodnos s orijentirom'. Iz navedenog je značenjskog opisa, kao i opisa tipičnog značenja glagola *doći* u navedenim leksikografskim izvorima, vidljivo kako se značenje toga glagola ne gradi na temelju samog procesa kretanja ili načina na koji se kretanje odvija, već se kao osnovni značenjski podatak ističe 'ostvarivanje svršetka kretanja'. Kao što će kasnija analiza pokazati, ostala se proširenja značenja ovoga glagola oslanjaju upravo na navedeni pojam omeđenosti, koja će se u pojedinim uporabama aktualizirati na različite načine zahvaljujući raznim mehanizmima proširenja.

Promotrimo li na koji se način širi značenje glagola *doći*, kao prvo proširenje značenja ovoga glagola ističe se značenje kod kojeg fizičko kretanje usmjereno prema dostizanju fizičkog cilja još uvijek čini temeljnu značenjsku odrednicu, no u tom je proširenju navedeno značenje obogaćeno vremenskom sastavnicom 'pravovremenog stizanja na cilj'. Navedenu tvrdnju možemo oprimjeriti primjerom *doći na vlak* (RHJ), gdje je vidljivo kako je riječ o događanju kretanja gdje se trajektor kreće prema orijentiru (*vlak*) koji dostiže u određenom vremenskom trenutku. Na temelju enciklopedijskog znanja govornika o vlakovima kao entitetima čija je svrha ostvarivanje translokacije trajektora te čije se kretanje odvija prema zadanom vremenskom rasporedu koji je potrebno poštivati kako bi se translokacija uspješno i pravovremeno obavila, to je proširenje značenja vrlo transparentno te je jasno povezano s tipičnim značenjem toga glagola. Kao i u slučaju glagola *ići*, i u ovome je slučaju vidljiva pojmovna sveza domena prostora i vremena koje govornici često opojmljuju na srodne načine,

a što ćemo dodatno pojasniti u narednim odlomcima gdje je navedena pojmovna sveza kao i kod glagola *ići* poslužila kao okosnica metaforički motiviranih proširenja značenja.

Sljedeće se (metonimijski motivirano) proširenje značenja dodatno odmiče od tipičnog značenja fizičke translokacije omeđene odredištem, a to je značenje koje se očituje u sintagmama kao što su *doći do ušiju*, *doći do očiju* ili *doći do mozga* ili, kao u sljedećim potvrdoma:

(110) *No njene riječi očito nisu došle do ušiju dobrostojećih Zadranci* (hrWaC)

(111) *Meni ta činjenica da starim nije došla do mozga sve do onog trenutka dok nisam sjela* (hrWaC)

(112) *Kako svojim idejama doći do očiju i ušiju javnosti* (hrWaC)

Ovdje uočavamo kako je do pomaka značenja došlo u skladu s mehanizmom metonimije, i to DIO TIJELA ZA OSOBU. Drugim riječima, u navedenim je primjerima riječ o apstraktnim pojavnostima (*riječi*, *činjenica*, *ideja*) i njihovu osvješćivanju od strane ljudskih orijentira kojima pristupamo putem fizičkih dijelova kao što su *uši*, *mozak* ili *oči*. Na taj se način opojmljenjem kretanja usmjerenog prema fizičkim segmentima odredišnih pojavnosti realizira značenjska sastavnica apstraktnog prijenosa idejnoga materijala (*ideja*, *riječi* ili *činjenica*).

Istodobno, navedeno značenje možemo promotriti i iz drukčije perspektive. Naime, kao što je vidljivo iz navedenih primjera, u svim je navedenim uporabama riječ o sintagmama u kojima je glagol *doći* dopunjen prijedlogom *do* te imenskim elementom koji leksikalizira pristupnu točku, odnosno osnovu metonimije koja leži u korijenu promatranoga proširenja. Na taj bismo način to proširenje mogli promatrati i kao ono utemeljeno na konstrukciji 'X + *doći do* + Z', gdje je argument X apstraktni entitet kodiran semantičkom ulogom Pacijensa, a čiji se prijenos ostvaruje u smjeru argumenta Z, koji ima ulogu Recipijensa (te koji profilira dijelove tijela čija je osnovna funkcija mentalna, vizualna ili auditivna percepcija) i kojem pristupamo na temelju navedene metonimije DIO TIJELA ZA OSOBU.

Spajajući pristup inherentan kognitivnogramatičkom i konstrukcijskogramatičkom modelu analize, možemo promotriti i sljedeće (metaforički motivirano) značenjsko proširenje glagola *doći*. Riječ je o sintagmama kao što su sljedeće:

(113) *Da bi došli do novca, gusari su omogućili televizijski intervju.* (hrWaC)

(114) *Ljudi nisu došli do položaja svojim znanjem ili radom, nego vezama.* (hrWaC)

Kako bismo objasnili to značenje glagola *doći*, možemo se osloniti na pojmovnu metaforu OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA kao mehanizam u korijenu navedenog proširenja značenja. Stoga primjere *gusari bi došli do novca* ili *ljudi nisu došli do položaja*

objašnjavamo na način da se prijenos vlasništva nad novcem kao fizičkom pojavnošću te dostizanje stanovitog položaja u odnosu na druge ljude kao apstraktnih ciljeva ili namjera opojmljuje kao fizičko kretanje trajektora koje je usmjereno dostizanju odredišta. Drugim riječima, to značenje možemo definirati kao ‘steći vlasništvo nad nekim entitetom’.

Kao i u slučaju prethodnog značenjskog proširenja, to značenje glagola *doći* također možemo opisati iz konstrukcijske perspektive, i to kroz prizmu konstrukcije 'X + *doći do* + Y', gdje su transfer i uloga argumenata ponešto drukčiji u odnosu na ranije opisanu konstrukciju temeljenu na metonimiji DIO TIJELA ZA OSOBU. Naime, u ovome je slučaju argument X (*gusari, ljudi*) kodiran semantičkom ulogom Recipijensa, koji ostvaruje stanovitu korist kao rezultat fizičkog ili apstraktnoga prijenosa, a središnji dio konstrukcije aktualizira glagol koji dopunjen prijedlogom *do* profilira usmjerenost kretanja Recipijensa prema Pacijensu. Posljednji element konstrukcije, argument Y (*novac, položaj*), artikulira entitet koji kodira semantičku ulogu Pacijensa te kao takav prelazi u posjed agentivnog Recipijensa kodiranoga argumentom X. Promotrimo li pažljivije značenjski opis te konstrukcije, uočavamo kako je u njegovoj osnovi potpuno isti mehanizam koji smo istaknuli u skladu s kognitivnim pristupom temeljenim na pojmovnoj metafori. Drugim riječima, radi se o konstrukciji čija je značenjska okosnica 'prijenos vlasništva' kao cilj ili svrha odnosa dvaju argumenata, a upravo je to i ciljna domena prepoznata u sklopu ranije predložene pojmovne metafore OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA. Na taj način, kao i u slučaju glagola *ići*, uočavamo kako primjenom kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa analizi glagolskoga značenja možemo ostvariti detaljniji uvid u gradbu značenja glagola kretanja, a istodobno ističemo kako se na temelju obaju pristupa profiliraju vrlo slični podatci o značenjskoj strukturi glagola kretanja, što ćemo prikazati i analizom ostalih glagola u nastavku.

Posljednje je (metaforički motivirano) proširenje značenjske strukture glagola *doći* razvidno u uporabama toga glagola koje RHJ definira kao „nastati, dogoditi se“. Riječ je o dopunama glagola *doći* kao što su *novo doba, zima, na zelenu granu, u godine, na glas* itd., kao u primjerima:

(115) *Najprije je došlo novo doba koje je trajalo pune tri godine* (hrWaC)

(116) *Tek kad dođe zima vidimo da su bor i čempres zimzeleni* (hrWaC)

(117) *Mislim da sam došla u godine kada se treba suočiti sa svojim problemima*
(hrWaC)

(118) *Njihova tražilica Google brzo je došla na glas kao izvrsno internetsko pomagalo*
(hrWaC)

Kao što je vidljivo iz prvog i drugog primjera, promjena stanja prirode ili društvenog ustroja, odnosno nastajanje novog godišnjeg doba, opojmljuje se kao njihov fizički dolazak na određeno mjesto, što možemo objasniti pojmovnom metaforom PROMJENA STANJA JE PROMJENA LOKACIJE. Na isti način u primjeru (117) ulazak u određeno vremensko razdoblje, odnosno ostvarenje stanovite zrelosti koje podrazumijeva promjenu psihofizičkog stanja osobe, opojmljuje se kao kretanje i stizanje trajektora do određenog odredišta. Promjena i ostvarenje stanovitog statusa ističe se kao temeljni enciklopedijski podatak i u posljednjem primjeru, gdje se promjena i ostvarenje određenog ugleda opojmljuje kao dolazak trajektora na određeno mjesto. Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, značenjska odrednica 'kretanja u prostoru' i 'stizanja na odredište' još je uvijek implicitno prisutna, no njezina je fizička motiviranost uvelike izbljedjela te se u navedenim uporabama kao dominantan značenjski element ne ističe više fizičko dostizanje određene točke, već apstraktno dostizanje ili postizanje nekog stanja, odnosno postanak raznovrsnih entiteta.

Promotrimo li još jednom cjelokupni ustroj glagola *doći* kao polisemnog leksema, uočavamo da se njegova značenjska struktura sastoji od sljedećih sastavnica. Prvo, njegovo tipično značenje podrazumijeva dovršavanje kretanja dolaskom na odredište (npr. *dođite u hotel*). Kao prvo proširenje ističe se a) značenje koje objašnjavamo kao 'pravovremeni dolazak na odredište' (npr. *doći na autobus na vrijeme*), gdje je temeljna odrednica prostorne translokacije obogaćena vremenskom odrednicom pravovremenog okončanja glagolskoga procesa. Kao drugo proširenje ističe se značenje koje možemo opisati kao b) 'saznati nešto', a razvidno je iz sintagme *doći do ušiju* te smo ga argumentirali metonimijom DIO TIJELA ZA OSOBU ili konstrukcijom 'X + *doći do* + Z'. Treće smo proširenje značenja definirali kao c) 'steći nešto' i oprimjerali sintagmom *doći do novca*, a objasnili smo ga pomoću pojmovne metafore OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA, kao i ranije navedenu konstrukciju 'X + *doći do* + Z'. Naposljetku, četvrto proširenje definirali smo kao d) 'nastati, dogoditi se' i oprimjerali smo ga sintagmama *doći u godine* ili *doći na zao glas*, a opis navedenog značenja gradili smo na pojmovnoj metafori PROMJENA STANJA JE PROMJENA LOKACIJE. Na temelju navedenog opisa glagola *doći* kao polisemnog leksema u nastavku poglavlja promotrit ćemo na koji je način njegov dijakronijska dinamika doprinijela opisanom sinkronijskom značenjskom ustroju.

4.2.2.3. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola *doći*

Nakon što smo opisali sinkronijski značenjski ustroj ovog polisemnog leksema, pogledajmo sad je li njegov sinkronijski ustroj dijakronijski stabilan ili ćemo tijekom

rekonstrukcije njegove semasiološke i onomasiološke strukture uočiti pomake koji su eventualno utjecali na njegov suvremeni značenjski ustroj.

Promotrimo na prvome mjestu na koji je način opisana njegova etimološka pozadina. U HER-u se kao njegov etimon ističe DO- + *ići* (što potvrđuju pretraženi etimološki rječnici), a ARj navodi kako je oblik *doći* potvrđen već u 14. stoljeću. Zbog toga možemo zaključiti kako je njegovo ishodišno značenje identično onome glagola *ići* (što govori u prilog generičnosti glagola *doći*), no uz vrlo bitnu značenjsku odrednicu leksikaliziranu predmetkom *do-*. Navedenim predmetkom kao ključno razlikovno obilježje ističe se odrednica omeđenosti, o čijoj smo središnjoj važnosti za gradbu tipičnog značenja glagola *doći* govorili u sklopu sinkronijske analize toga glagola.

Tipično značenje fizičke translokacije trajektora koja se odvija u odnosu na leksikaliziran ili impliciran orijentir dijakronijski je stabilan dio semasiološke strukture promatranoga leksema, o čemu svjedoči navođenje glagola *doći* u najstarijim rječnicima, npr. Kašićevu (*doyti*), Vrančićevu (*dojti*), Mikaljinu (*doći, priti, doprit*) ili Belostenčevom (*doći* ili *dojti*). Također, osnovni su dijelovi događanja kretanja istovjetni onima o kojima smo govorili u sklopu sinkronijske analize; drugim riječima, događanja kretanja strukturirana oko glagola *doći* sadrže širok raspon živih i neživih trajektora te živih i neživih orijentira. O tome nam svjedoče uporabe kao:

(119) *Kada mi povidí došad k mistu svome* (ARj: P. Hektorović 69) – neživi orijentir

(120) *Sad u tvoj dvor dojti hoću* (HNK: zoranic_plan) – ljudski trajektor, neživi orijentir

(121) *Svaki dan mi dojde ptica čudna* (HNK: kanizlic_roz) – životinjski trajektor, humani orijentir

(122) *da će za tri mjeseca po nju doći Alfred* (HNK: vjnovak_stip) – ljudski trajektor i orijentir.

Također, iz navedenih je primjera vidljivo kako je u svim slučajevima riječ o kretanju omeđenome fizičkim orijentirrom, kao u prvim trima primjerima (*misto, dvor* ili opojmitelj u trećem primjeru), ili vremenskom točkom koja označava okončanje kretanja trajektora u primjeru (122). Na taj način uočavamo kako je tipično značenje glagola *doći*, odnosno translokacija omeđena orijentirrom ili vremenskim trenutkom dijakronijski stabilan dio značenjske strukture toga glagola.

Promotrimo li glagol *doći* iz onomasiološke perspektive, u skladu s navedenom činjenicom o dijakronijski stabilnom tipičnom značenju možemo zaključiti kako je, kao i u slučaju glagola *ići*, sveza među pojmom kodiranim makrosastavnicom 'puta' i temeljnom

značenjskom sastavnicom 'suodnosa trajektora i orijentira' te glagola *doći* kao njegove leksikalizacije dijakronijski stabilna.

Nadalje, U skladu s ranijom hipotezom o generičnosti glagola *doći*, ARj u sklopu opisa tipičnog značenja toga glagola navodi i podatak kako „se kod micanja ne misli svagda na pravi hod, nego subjekat primičući se može voziti se, letjeti, plivati itd.“ (ARj). Navedena je tvrdnja razvidna npr. na temelju uporabe iz primjera (121), gdje je vidljivo da se kretanje odvija zrakom kao tipično odvijanje kretanja ptica. Zbog toga možemo zaključiti kako u skladu s tim navodom glagol *doći* u odnosu na njegovo tipično značenje možemo smatrati generičnim glagolom kretanja jer može obuhvaćati i glagole koji profiliraju medij kretanja (navedene u primjeru (121)) ili način kretanja, kao u primjerima koji slijede:

(123) *Druzi učenici u plavi dođoše.* (ARj: N. Rašina 127^a)

(124) *Koji zdravo došavši, ulizoše pred principa* (ARj: and. Kačić. Kor. 44)

Za razliku od prethodnih potvrda, gdje je jedina dopuna glagola *doći* leksikalizirala orijentir, odnosno završnu točku kretanja, u navedenim se primjerima glagol dopunjuje sintagmama koje profiliraju sredstvo kretanja ili medij kretanja (primjer (123)) ili okolnosti, odnosno način kretanja u primjeru (124). Na taj način zaključujemo kako glagol *doći*, kao i glagol *ići*, u većini analiziranih sintagmi leksikalizira orijentir, no on u nekim slučajevima može ostati implicitan te je glagol *doći* dopunjen sintagmama koje profiliraju 'način' kojim se kretanje odvija, što govori u prilog hipotezi o generičnom statusu tih dvaju glagola i iz dijakronijske perspektive. Promotrimo u kojoj su mjeri ranije prepoznata proširenja značenja stabilna tijekom dijakronijskog razvoja polisemnog ustroja toga glagola.

Što se tiče prvog proširenja značenja, odnosno onoga koje smo definirali kao 'saznati' te smo ga promatrali sukladno metonimijskom pomaku DIO TIJELA ZA OSOBU (kao u primjerima suvremenih uporaba *doći do ušiju*, *doći do mozga* ili *doći do očiju*), uočavamo kako se takvo proširenje značenja javlja i u starijim potvrdama, i to u primjerima kao što su sljedeći:

(125) *Ako 'e vami došo ikada, na uši svijetle glas pun slave* (Palmotić: Pavlimir)

(126) *ako dođu glasi, da gdi koja lipa jest s kratkimi vlasi* (HNK: kanizlic_roz)

(127) *Sve je to došlo do mojih ušiju* (HJR: Velimir Deželić: *U službi kalifa*)

Mehanizam metonimije u navedenim se primjerima ostvaruje na način istovjetan primjerima o kojima smo ranije govorili. U prvome primjeru trajektor *glas* i njegov dolazak do orijentira koji ga percipira opojmljuje se putem dopune *na uši*, koja leksikalizira pristupnu točku metonimije DIO ZA CJELINU jer uši u tom primjeru simboliziraju sveukupnost osobe koja stoji u percepcijskom središtu scenarija, a na isti način objašnjavamo i posljednji primjer. Također, u drugome primjeru, u kojemu orijentir nije leksikaliziran, metonimijski se odnos temelji na

osobinama trajektora *glasi*, koji također opojmljujemo putem navedenog metonimijskog odnosa jer u ovome slučaju simbolizira glasovnu poruku koja putuje od izvorišta poruke do impliciranog ljudskog Recipijensa. Primjeri navedenog značenjskog proširenja javljaju se tijekom cjelokupnog dijakronijskog razvoja značenja promatranoga leksema, tako da možemo zaključiti kako je riječ o dijakronijski stabilnom dijelu značenjske strukture glagola *doći*.

Što se tiče značenja koje smo opisali kao 'steći' te smo njegovu motivaciju argumentirali pojmovnom metaforom OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA, i to u uporabama gdje je glagol *doći* dopunjen prijedložnim sintagmama kao *doći do novca* ili *doći do položaja*, dijakronijska će analiza istaknuti kako ta pojmovna metafora motivira navedeno značenje, kao i druga značenja tog glagola. Osim toga, dijakronijska analiza ponovno pokazuje kako je riječ o dijakronijski stabilnom značenju glagola *doći*, kao što slijedi:

(128) *Da je proklet oni čas, kad za te dođoh* (ARj: M. Držić, 182)

(129) *Doć će i nemu plata* (ARj: Ć. Palmotić. 2, 58)

(130) *Četvrta je došla udovicom, dovedena na priliku s dicom* (ARj: M. A. Rešković. Sat. 15^b)

(131) *Koji(h) doseć nije moći, nit' s pameti do njih doći* (ARj: V. Došen 262^a)

U navedenim se primjerima značenje stjecanja vlasništva nad nečim ili nekim aktualizira na različite načine, no sve te uporabe možemo objasniti pomoću pojmovne metafore OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA. Na primjer, u uporabama (128) i (130) riječ je o sintagmama u kojima se značenje glagola proširuje značenjskom odrednicom 'bračne zajednice'. Uočava se naime kako je riječ o sintagmama u kojima se stupanje u bračnu zajednicu, odnosno promjena bračnoga statusa opojmljuje kao fizičko približavanje ženskoga trajektora svomemu bračnom partneru. Navedena dva primjera toga značenja glagola *doći* datiraju iz 16. i 18. stoljeća, a u suvremenim uporabama glagol *doći* nije uočen u navedenom značenju. Razlog tomu jest što je navedenu značenjsku sastavnicu preuzeo glagol *poći*, kao u sintagmi *poći za nekoga*, npr. *oženio se prvom ženom koja je pošla za njega* (hrWaC). Tu činjenicu možemo objasniti mehanizmom analogije jer je riječ o glagolima kretanja koji profiliraju omeđenost radnje (bilo početkom ili svršetkom radnje) te koji pripadaju istom morfosemantičkom polju glagola *ići*. Na taj način to značenje svojim „preseljenjem“ u značenjsku strukturu drugoga glagola napušta značenjsku strukturu glagola *doći* i postaje dijakronijski rubnim značenjem te tako doprinosi njegovoj dijakronijskoj dinamici. Pojmovna metafora OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA također se uočava u primjeru (129), gdje se prijenos vlasništva nad srebrom od strane neleksikaliziranoga Agensa koje se mijenja u korist Recipijensa leksikaliziranoga zamjenicom *njega* (koji na taj način ostvaruje cilj stjecanja

vlasništva) opojmljuje kao fizičko kretanje Pacijensa (*srebro*) usmjereno prema Recipijensu i u njegovu korist. Napoljetku, primjer (131) usporediv je s primjerom (99) navedenim u sklopu analize glagola *ići*, a koji smo objasnili pomoću Talmyjeve definicije fiktivnoga kretanja. Slična se struktura uočava i u ovome primjeru, gdje značenje sintagme možemo objasniti svojevrsnim obuhvaćanjem apstraktnog entiteta (*pameti*) od strane ljudskog Agensa, koji na taj način ostvaruje implicirani cilj djelovanja. Navedeni primjer možemo također objasniti pomoću ranije navedene pojmovne metafore OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA jer pomoću fiktivnoga kretanja argumenta *pameti* kroz prostor i obuhvaćanja neleksikaliziranoga entiteta opojmljujemo apstraktni koncept spoznavanja dotičnoga entiteta kao cilj Agensova djelovanja. Navedeno je značenje ‘stjecanja’, koje polazi od pojmovne metafore OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA, dijakronijski stabilno (javlja se i u suvremenim uporabama kao što je ranije navedena *doći do novca*) te na taj način čini stabilan dio dijakronijskog značenjskog ustroja glagola *doći*.

U dosadašnjem smo dijelu opisali značenja glagola *doći* kod kojih je veza fizičkoga i apstraktnoga značenja još uvijek više ili manje razvidna, a u nastavku ćemo prikazati značenja kod kojih ta sveza više nije toliko transparentna. Riječ je o proširenjima značenja također temeljenima na pojmovnoj metafori OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA. Nekoliko primjera u kojima je navedena metafora temelj za opojmljenje apstraktnih pojavnosti kao prostornih sintagmi, kao u ranijim primjerima sintagmi glagola *doći* i dopuna poput *novo doba*, *zima*, *na zelenu granu*, *u godine*, navodimo u nastavku:

(132) *Odkle dodjoh na svit, i po nem putuju.* (ARj: P. Hektorović. 7)

(133) *Ńegovo tilo dojde rumenije* (ARj: J. Kavaĳin. 83)

(134) *glavno je doći do spasenja* (HNK: begovic_gig1)

Promotrimo li prvi primjer, uočavamo kako je riječ o neleksikaliziranom trajektoru ĉiji se početak postojanja, odnosno dolazak na život, opojmljuje kao fizičko kretanje usmjereno prema odredištu koje čini svijet kao lokacija na koju trajektor dolazi. Primjeri (133) i (134) također se grade na istovjetnome mehanizmu, odnosno pojmovnoj metafori OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA. Drugim riječima, u primjeru (133) tjelesnu promjenu trajektora usmjerenu prema postizanju drukčije boje koja podrazumijeva zdravo stanje organizma kao cilj opojmljujemo kao kretanje tijela u pravcu nove nijanse obojenosti. U posljednjem primjeru postizanje stanja spašenosti kao zamišljenog cilja trajektora opojmljuje se kao kretanje trajektora usmjereno prema spasu kao apstraktnome orijentiru. Kao što vidimo iz navedenih primjera, sva se ta značenja glagola *doći* mogu definirati kao ‘postati, promijeniti se’, kao u suvremenim sintagmama (npr. *doći u godine*). Stoga zaključujemo kako je značenje ‘nastati,

dogoditi se, promijeniti se' dijakronijski stabilan dio značenjskog ustroja glagola *doći*, unatoč činjenici što je sveza pojedinih uporaba temeljenih na tom značenju s tipičnim značenjem fizičkoga kretanja vrlo apstraktna.

Što se tiče značenja glagola *doći* koja se udaljavaju od tipičnog značenja fizičkoga kretanja, a koja ne čine dijakronijski stabilan dio značenjske strukture toga glagola, promotrimo još jedno značenje razvidno iz sljedećih uporaba:

(135) *Njeki divji čovik dođe na me.* (ARj: M. Držić 153)

(136) *kako no na lupeža došli ste na mene s mači* (ARj: B. Kašić. Is. 50)

(137) *Nadahu se s bojnomoći na Dubrovnik da će doći* (ARj: J. Palmotić. 163)

Iz tih je uporaba vidljivo kako je u svim sintagmama riječ o dvama likovima koji stoje u svojevrsnom neprijateljskom odnosu. Enciklopedijski podatak koji karakterizira sve navedene sintagme jest 'neprijateljska namjera', koja motivira svaki od trajektora u navedenim primjera na neprijateljsko djelovanje usmjereno prema sekundarnome liku s ciljem ostvarivanja kontrole nad njim. To značenje glagola *doći* koje definiramo kao 'napasti' motivirano je pojmovnom metaforom OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA, s obzirom na to da u svakome od navedenih primjera čin napadanja, odnosno provođenje u djelo neprijateljskih namjera kao cilja kretanja, opojmljujemo kao kretanje trajektora usmjereno prema dostizanju orijentira.

Ovome značenju možemo pristupiti i iz konstrukcijske perspektive jer ga možemo objasniti konstrukcijom 'X + *doći na* + Y', gdje X (npr. *divji čovik*) kodira agentivni argument (u svim primjerima ljudsko biće) koji započinje neprijateljsku aktivnost usmjerenu prema argumentu Y (ljudsko biće ili neživa pojavnost, npr. *Dubrovnik*) koji profilira ulogu Pacijensa. Što se tiče dijakronijske stabilnosti tog značenja, kao i konstrukcije koja ga nosi (a objašnjavamo ga pomoću enciklopedijskog podatka 'neprijateljska namjera'), dijakronijski je rubno jer smo ga prepoznali isključivo u uporabama ranijima od 19. stoljeća.

Istodobno, mehanizam pojmovne metafore OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA dijakronijski je stabilan u sklopu značenjske strukture ovoga glagola, što možemo vidjeti iz sljedećih primjera:

(138) *Kad ja sutra po moj zobun dođoh* (m. A. Rešković. Sat. E1^b)

(139) *kada da dođem po novce* (HJR: Eugen Kumičić: *Gospođa Sabina*)

(140) *kad prodavač dođe po časopis* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, u svima je njima riječ o pojmovnoj metafori OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA, i to uzimanje zobuna (primjer 138), uzimanje novca u primjeru (139) ili uzimanje časopisa (primjer 140). No, za razliku od prethodnih primjera gdje

je kao temeljni enciklopedijski podatak artikulirana 'neprijateljska namjera', u tim je primjerima riječ o namjeri lišenoj odrednice 'pozitivnosti' ili 'negativnosti'. Stoga 'namjera' ili 'ostvarivanje posjeda nad nečim' kao temeljni enciklopedijski podatak profiliran u navedenim uporabama leži u osnovi gradbe tog značenja koje opisujemo kao 'preuzeti nešto'. Kao takvo, to se značenje također zasniva na mehanizmu pojmovne metafore OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA, a u skladu s uporabama koje uočavamo tijekom cjelokupnog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, ono čini stabilan dio dijakronijske strukture glagola *doći*. Isto tako, to značenje ponovno možemo opisati iz konstrukcijske perspektive i to konstrukcijom 'X + *doći po* + Y', gdje argument X kodira agentivnu, ljudsku pojavnost koja ostvaruje aktivnost profiliranu bazom konstrukcije, a čiji je cilj stjecanje posjedovanja nad pasivnim argumentom Y (npr. *zobun*, *novci* ili *časopis*). Prema navedenim primjerima, koji se uočavaju u cjelokupnom promatranom razdoblju, ta konstrukcija također čini stabilan dio značenjske strukture glagola *doći*.

4.2.2.4. *Dijakronijski sintaktički ustroj glagola doći – sveza tranzitivnosti i pseudotranzitivnosti*

Nakon što smo opisali dijakronijska značenja glagola *doći*, u nastavku ćemo se osvrnuti na njegov sintaktičko-značenjski ustroj, nakon čega ćemo usustaviti cjelokupan semasiološki ustroj tog glagola. Kao i u slučaju glagola *ići*, promotrimo li sve navedene primjere u ovome poglavlju, vidljivo je kako je riječ o isključivo intransitivnim uporabama, pa pogledajmo još nekoliko primjera:

(141) *Još nam nijedan glas ne dođe* (ARj: M. Držić. 475)

(142) *Ako jedan duh taki je, ki Martinu došo biše* (ARj: J. Kavašin 397^a)

(143) *dođu trgovci od Katanje mora* (HNK: kanizlic_roz)

(144) *ako bi slučajno mati došla do tog lista* (HJR: Miroslav Kraljević: *Požezki đak...*)

(145) *Ja sam došao u Vukovar* (hrWaC)

Kao što je prikazano primjerima iz cjelokupnoga razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, vidljivo je kako je u svim primjerima riječ o intransitivnim uporabama, odnosno sintagmama gdje je riječ o primarnom, agentivnom liku (fizičkoj ili apstraktnoj pojavnosti) koji ostvaruje omeđeno kretanje artikulirano glagolom *doći*.

Suvremene uporabe toga glagola također su većinom intransitivne, no tijekom analize uočili smo nekoliko primjera pseudotranzitivnih struktura s dopunom *metar*, koja leksikalizira udaljenost koju prealjuje trajektor, npr. *on davi balun i predaje ga tek kad dođe metar od njega*

(hrWaC). Sukladno opisu pseudotranzitivnosti iz ranijih poglavlja, riječ je o kretanju agentivnog trajektora pri kojem on prelazi stanovitu udaljenost (*metar* u navedenom primjeru) te istodobno okončava svoje kretanje (kodirano glagolom *doći*). Promotrimo li sintaktički ustroj toga glagola iz dijakronijske perspektive, ističemo kako takve pseudotranzitivne dopune uočavamo isključivo u najsuremenijih uporabama, no istodobno smo tijekom dijakronijske analize glagola *doći* uočili kako pseudotranzitivnost nije isključivo recentna osobina toga glagola. Promotrimo nekoliko sintagmi:

(146) *Kad je naša umirala majka, skupa smo si ruvo razdilile, tebe došla kruna biserova, a mene je štito mile majke* (ARj: Nar. Pjes. Istr. 1, 18)

(147) *Arkadija, starijega brata, dođe na dio sva istočna strana* (ARj: And. Kačić kor. 401)

(148) *Svakoga bi došlo toliko od one mise* (ARj: M. Dobretić 370)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, značenje glagola *doći* ne profilira tipično značenje fizičkoga kretanja, već primijećeno proširenje možemo objasniti ranije opisanom pojmovnom metaforom OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA. Drugim riječima, prijenos vlasništva nad trajektorom (*kruna biserova, istočna strana, toliko*) u korist orijentira koji ističe ulogu Recipijensa opojmljujemo kao fizički dolazak dotičnog entiteta do orijentira kao odredišta kretanja. Promotrimo li sintaktički ustroj tih sintagmi, za razliku od svih dosad analiziranih uporaba uočavamo da je u tim slučajevima riječ o tranzitivnim uporabama. Drugim riječima, u prvome primjeru Recipijens je kodiran akuzativnom zamjenicom *tebe*, u drugom primjeru riječ je o akuzativnom argumentu *Arkadija*, a u posljednjem su primjeru višestruki Recipijensi profilirani akuzativnom zamjenicom *svakoga*. Nadalje, te strukture odgovaraju ustroju tranzitivne strukture prema opisu tranzitivnosti kod npr. Givóna (1984ii: 565–566), s obzirom na to da u svakoj od navedenih uporaba prepoznamo neaktivne Pacijense lišene obilježja voljnosti kojima manipuliraju agentivni trajektor. Za razliku od ranije spomenute pseudotranzitivnosti i dviju vrsti dopuna koje smo prepoznali u sinkronijskom dijelu ovoga rada, u navedenim slučajevima ne radi se ni o udaljenosti koju prevaljuje trajektor ni o udaljenosti koja se savladava u sklopu određene sportske aktivnosti, tako da te uporabe ne bismo mogli smatrati pseudotranzitivnima. Što se tiče periodizacije navedenih sintagmi, navedene se tranzitivne uporabe javljaju u potvrdama iz najkasnije 18. stoljeća, dok u novijim uporabama nisu korpusno potvrđene. Zbog te činjenice možemo zaključiti kako je riječ o dijakronijski rubnim elementima sintaktičko-značenjskog ustroja glagola *doći*, no uporabama koje su, kao i u slučaju glagola *ići*, moguće na neki način utrle put javljanju pseudotranzitivnih uporaba u recentnijim razdobljima.

Vratimo li se na ranije naveden podatak o suvremenim pseudotranzitivnim uporabama glagola *doći*, kao svezu tranzitivnih i pseudotranzitivnih uporaba možemo ponovno istaknuti značenjsku odrednicu svojevrsnoga 'prijenosa'. Naime, u slučaju tranzitivnih uporaba koje smo upravo opisali u svim primjerima (146–148) dolazi do prijenosa vlasništva nad nekim entitetom u odnosu na Agensa i Recipijensa. Na sličan način odrednicu 'prijenosa' možemo uočiti u slučaju pseudotranzitivnih sintagmi, gdje se odrednica 'prijenosa' ostvaruje u suodnosu s fizičkom translakcijom trajektora koji se na neki način prenosi u odnosu na put kretanja (kodiran dopunom *metar* uz prethodnom primjeru) ili u sklopu sportske aktivnosti u kojoj trajektor sudjeluje. Na taj način zanimljivo je istaknuti kako se pseudotranzitivnost ostvaruje upravo u slučaju glagola kretanja, gdje se prijenos trajektora kroz prostor profilira kao značenjska odrednica koja je u slučaju nekih glagola poslužila kao motivacijski čimbenik i okosnica stvaranja pseudotranzitivnih uporaba. Navedenu ćemo tvrdnju potvrditi i u slučaju preostalih glagola, a u suodnosu s dijakronijskom dinamikom analiziranih glagola. Kao posljedica takva dijakronijskog sintaktičkoga ustroja, a u skladu s ranije istaknutom hipotezom o generičnosti glagola *doći*, njegova dijakronijska, sintaktička raznolikost još je jedan od dokaza koji govore u prilog njegovu statusu generičnog glagola kretanja.

4.2.2.5. *Rekonstrukcija značenjskog ustroja glagola doći kao generičnog glagola kretanja*

Nakon što smo opisali značenjske sastavnice glagola *doći* i opisali njegov dijakronijski sintaktičko-značenjski ustroj, prikazimo naposljetku kako je izgledao njegov sveukupan dijakronijski razvoj, nakon čega ćemo prikazati koji su razlozi utjecali na formiranje njegove značenjske strukture te na temelju kojih se mehanizama ona širila.

Tablica 20: Prikaz semasiološke strukture leksema *doći*

	DOĆI = 'dovršiti kretanje stizanjem na odredište '	'pravovremen o stići na odredište' <i>Doći na vlak</i>	'saznati' <i>Doći do ušiju</i> (DIO TIJELA ZA OSOBU) 'X + <i>doći do</i> + Z'	'steći' a) <i>Doći do novca</i> (OSTVARENJ E CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA) 'X + <i>doći do</i> + Y' b) 'steći bračnog druga' c) 'steći nešto' 'X + <i>doći po</i> + Y' a) b) c)	'steći' + tranzitivnos t (<i>Svakoga bi došlo toliko od one mise</i>)	'nastati, dogoditi se, promijeniti se' <i>Doći u godine</i> (PROMJEN A STANJA JE PROMJENA LOKACIJE)	'napasti' <i>Divji čovik dođe na me</i> (OSTVARENJ E CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA) 'X + <i>doći na</i> + Y'
16.	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
17.							
18.					↓		
19.							↓
20. /	↓	↓	↓	↓		↓	
21.							

Promotrimo li dijakronijski prikaz značenjske strukture glagola *doći*, kao i u slučaju glagola *ići* glagol *doći* promatrat ćemo kao stabilno-dinamički leksem. Kao posljedica visoke čestotnosti i kognitivne istaknutosti tijekom njegova dijakronijskog razvoja došlo je do znatnog širenja njegove semasiološke strukture. Njegovo je ishodišno značenje kretanja usmjerenoga prema odredišnoj točki istovjetno s tipičnim značenjem te je ostalo dijakronijski stabilno i leži u korijenu većine njegovih značenjskih proširenja. U skladu s njegovim tipičnim značenjem, koje je dijakronijski stabilno, možemo zaključiti kako i iz dijakronijske perspektive taj glagol možemo promatrati kao onaj čije se tipično značenje gradi na osnovi makrosastavnice 'puta' i temeljne sastavnice 'suodnosa trajektora i orijentira', s obzirom na to da je kretanje trajektora nužno omeđeno orijentirrom. Na taj način potvrđujemo navedenu svezu i iz onomasiološke perspektive. Naime, sveza navedenih pojmova i njihove leksikalizacije glagolom *doći* ponovno je dijakronijski stabilna.

Nadalje, proširenja njegove značenjske strukture prepoznata na temelju dijakronijske analize definirali smo kao 'saznati', 'steći', 'nastati, dogoditi se, promijeniti se' i 'napasti'. Ta

su proširenja motivirana osnovnim mehanizmima proširenja kao što su metafora i metonimija, a uočili smo i mehanizam analogije koji je djelovao na razmeđu ovoga glagolskog leksema te glagola *poći*. Pojmovne metafore koje su širile njegovu značenjsku strukturu odnose se na OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA i PROMJENA STANJA JE PROMJENA LOKACIJE, a na njegovu je značenjsku strukturu utjecao i mehanizam metonimije DIO TIJELA ZA OSOBU. Većina je njegovih značenja dijakronijski stabilan element značenjskog ustroja, no nekoliko smo značenja prepoznali kao rubne elemente njegova dijakronijskog ustroja. Točnije, značenja ‘saznati’, ‘steći’ (u smislu općenitog stjecanja vlasništva nad drugim entitetom) i ‘postati, promijeniti se’ ističu se kao stabilni elementi značenjske strukture glagola *doći*. Dva elementa značenjske strukture koja nisu dijakronijski postojana grade se na pojmovnoj metafori OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA. Definirali smo ih kao ‘steći bračnog druga’, koje je iščezlo iz njegove značenjske strukture nakon 17. stoljeća, a na drugome mjestu, dijakronijski rubni element njegova sintaktičko-značenjskog ustroja čini tranzitivna uporaba čije značenje također definiramo kao ‘steći’, a koje nije uočeno u uporabama kasnijima od 18. stoljeća. Ipak, navedeno je značenje u tranzitivnoj uporabi na neki način ponovno aktivirano putem suvremenih pseudotranzitivnih uporaba, gdje se kao značenjska spona među tranzitivnim i pseudotranzitivnim uporabama ističe sastavnica 'prijenosa' trajektora u odnosu na orijentir. Kao i u slučaju glagola *ići*, takav je dinamičan dijakronijski ustroj utjecao na sinkronijski ustroj glagola *doći*, koji se u suvremenim uporabama uočava mahom u metaforički motiviranim značenjima, koja su daleko čestotnija u odnosu na tipično značenje omeđene fizičke translokacije.

Kao što smo ranije najavili, u ovom ćemo radu primijeniti novi pristup klasifikaciji polisemnih leksema; drugim riječima, proširujući klasifikaciju Raffaelli (2009) u ovom radu nudimo pristup sastavljen od više analitičkih razina, a prve rezultate takva pristupa možemo uočiti u slučaju motivacije širenja značenjske strukture glagola *doći*. Promotrimo li mehanizme širenja toga glagola iz dijakronijske perspektive, možemo uočiti kako je metonimija DIO TIJELA ZA OSOBU dijakronijski stabilna te je tijekom cjelokupnog promatranog razdoblja motivirala istovjetno značenje pravovremenog dolaska na odredište. Što se tiče metafore PROMJENA STANJA JE PROMJENA LOKACIJE, uočili smo kako je ona također dijakronijski stabilna, a tijekom promatranog razdoblja motivirala je različita značenja koja su također dijakronijski stabilna. Naposljetku, metafora OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA izrazito je kompleksna te se također ističe kao mehanizam širenja sintaktičko-značenjske glagola *doći*. Drugim riječima, unatoč njegovoj dijakronijskoj stabilnosti tijekom promatranog razdoblja motivirao je različita značenja od kojih su neka dijakronijski stabilna (npr. sintagma *Doći do novca*), a neka su rubna

(npr. 'steći bračnog druga' ili 'napasti'). Također, promotrimo li suodnos tog mehanizma sa sintaktičkim ustrojem glagola *doći*, dijakronijski stabilno značenje tog glagola (kao u primjeru *doći do novca*) uočava se u intranzitivnoj strukturi, dok dva rubna značenja motivirana tim mehanizmom uočavamo u tranzitivnim sintagmama (značenja 'steći bračnog druga' ili 'napasti nekoga'). Na taj način smatramo kako takav raznovrstan i dinamičan ustroj motivacijskih mehanizama vezanih uz širenje dijakronijske strukture glagola *doći* govori u prilog njegova statusa kao stabilno-dinamičnog polisemnog leksema.

Promatrajući širenje značenjskog ustroja toga glagola iz konstrukcijske perspektive, istaknuli smo kako su neka od njegovih značenja objašnjena konstrukcijom 'X + *doći do* + Z', koju također možemo smatrati polisemnom. Naime, iz dijakronijske je perspektive ta konstrukcija nositelj različitih značenja od kojih su neka dijakronijski stabilna (npr. 'saznati' ili 'steći'), dok su neka dijakronijski rubna (npr. 'steći bračnog druga'). Nadalje, jedno smo proširenje značenja objasnili konstrukcijom 'X + *doći po* + Y', koja nosi jedno dijakronijski stabilno značenje ('steći nešto'), a jedno značenje konstrukcijom 'X + *doći na* + Y', koja nosi jedno dijakronijski rubno značenje ('napasti'). Stoga smatramo kako i dinamična konstrukcijska uvjetovanost nekih od značenja koja pripadaju polisemnom ustroju glagola *doći* potvrđuje njegov status stabilno-dinamičnog leksema.

U skladu s takvim opisom glagola *doći* kao polisemnog leksema smatramo kako smo navedenom detaljnijom argumentacijom klasifikacijskog statusa glagola *doći* kao stabilno-dinamičkog polisemnog leksema pružili dublji uvid u dijakronijski ustroj gradbe tipičnog značenja glagola i širenja njegova značenjskog ustroja. Taj ćemo zaključak kao i pristup analizi polisemnih leksema dodatno razraditi u slučaju svih glagola koji slijede.

Što se razloga takva širenja značenjske strukture glagola *doći* tiče, smatramo kako je većinom riječ o kognitivno-jezičnim razlozima jer je većina značenjskih proširenja nastala kao posljedica uočavanja sveza između fizičkoga kretanja te raznovrsnih apstraktnih odnosa, te su govornici na temelju takvih opažanja i potrebe za komunikacijom o novom kognitivno-jezičnom sadržaju proširivali značenjski opseg toga glagola te na taj način gradili njegov polisemni ustroj. Zatim, što se tiče značenjske sastavnice 'steći bračnog druga', koja je iščezla iz semasiološke strukture glagola *doći*, smatramo kako je njezin nestanak posljedičan društvenim razlozima. Naime, mijenjanjem društvene paradigme muško-ženskih odnosa stupanje žene u brak sve se manje opojmljivalo kao fizički dolazak žene do muškarca, kao što je bio slučaj u ranijim razdobljima, a što se jamačno reflektiralo na jezičnom planu jer je u suvremenim uporabama sintagma **doći za nekoga* potpuno netransparentna. Štoviše, i srodna je sintagma nastala mehanizmom analogije koju u istome značenju artikulira glagol *poći*

(odnosno sintagma *poći za nekog*) iznimno rijetka u suvremenim uporabama te je vezana gotovo isključivo uz poetski funkcionalni stil.

Naposljetku, što se tiče ranije iznesene hipoteze o generičnosti glagola *doći*, kao i u slučaju glagola *ići* dijakronijska je analiza potvrdila njegov generični status u sustavu glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Drugim riječima, osim njegove istaknuto visoke čestotnosti, uočavamo kako taj glagol može značenjski obuhvaćati skupinu glagola koji profiliraju 'put' i 'način kretanja' (s obzirom na to da je uočen u objema vrstama sintagmi i uz dopune koje ističu bilo jedan bilo drugi vid odvijanja procesa kretanja). Osim toga, tijekom dijakronijskog razvoja uočavamo ga u tipičnoj intransitivnoj uporabi, ali i u tranzitivnoj i u pseudotranzitivnoj uporabi, što ga prema kriteriju definiranja generičnosti kod npr. Žic-Fuchs (1991) čini generičnim glagolom u sklopu klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

4.2.3. Dijakronijski ustroj glagola *bježati* – uvodne napomene

4.2.3.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *bježati*

Nakon što smo u prethodnim poglavljima opisali dijakronijsku značenjsku strukturu dvaju visoko čestotnih i kognitivno istaknutih glagola kretanja koji profiliraju makrosastavnicu 'puta' i temeljnu sastavnicu 'suodnosa trajektora i orijentira', u ovom ćemo odlomku raščlaniti strukturu glagola *bježati*, koji pripada istoj skupini kao i prethodni glagoli, no koji svojim sintaktičko-značenjskim osobinama ponešto odudara od dvaju navedenih glagola. Pogledajmo najprije podatke koje smo o tom glagolu naveli u sklopu sinkronijske sintaktičko-značenjske analize glagola, nakon čega ćemo navedene sinkronijske podatke proširiti promatrajući glagol *bježati* kao polisemni leksem te naposljetku predstaviti njegovu dijakronijsku semasiološku strukturu.

Prvo, promotrimo li čestotnost toga glagola, uočljiva je njegova znatno manja čestotnost pojavljivanja u suvremenim uporabama s obzirom na to da je njegova apsolutna čestotnost u Čestotniku 120, a u hrWaC-u 44.269. Na temelju takve razmjerno manje čestotnosti te slabije kognitivne istaknutosti taj se glagol umnogome razlikuje od glagola *ići* i *doći*, a dijakronijska će analiza pokazati je li se ta činjenica odrazila i na njegov sinkronijski značenjski ustroju. Što se tiče omjera fizički i metaforički motiviranih sinkronijskih značenja, za razliku od prethodnih dvaju glagola, koje odlikuje znatno veći udio metaforički motiviranih značenja, u slučaju glagola *bježati* riječ je o podjednakom omjeru fizički i metaforički motiviranih značenja, što zacijelo možemo dovesti u svezu s njegovom dijakronijskom dinamikom. Analizom događanja

kretanja došli smo do zaključka kako se kao trajektorije mogu javljati živi i neživi entiteti, a leksikalizacija orijentira vrlo je važan element njegove sintaktičko-značenjske strukture. Zbog toga taj glagol klasificiramo kao glagol čiji značenjski ustroj gradi na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'suodnosa koji trajektor ostvaruje s orijentirima'. No u slučaju toga glagola uočili smo kako klasifikacijska pripadnost ne mora nužno biti apsolutna kategorija, shodno činjenici kako u nekim svojim uporabama ovaj glagol ne zahtijeva obvezatnu leksikalizaciju orijentira (kao i glagol *doći* u manjem broju sinkronijskih uporaba), kao u sljedećem primjeru:

(149) *ispredpadani na bilo kakvo približavanje bježe misleći da je policija ili vlasnici građevina u kojima spavaju* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenog primjera, orijentir u ovom događanju kretanja nije leksikaliziran, već ga kao govornici opojmljujemo implicitno jer na temelju znanja o svijetu percipiramo tu vrstu kretanja kao ablokativno kretanje usmjereno suprotno orijentirima koji profiliraju 'izvor opasnosti' kao ključni enciklopedijski podatak koji izgrađuje značenje glagola *bježati*. Na taj se način orijentir čak i kada nije leksikaliziran može opojmiti upravo zahvaljujući navedenom enciklopedijskom podatku koji profilira tipično značenje promatranog glagola. Osim toga, istaknuli smo kako u slučaju glagola prve skupine, pa tako i glagola *bježati*, dolazi do preklapanja kategorija 'puta' i orijentira koji su vrlo često leksikalizirani kao jedina sintagmatska dopuna tih glagola, zbog čega smo zaključili kako orijentir igra vrlo bitnu ulogu za gradbu značenja glagola te skupine. Nadalje, kao bitan element ustroja te skupine glagola, pa tako i glagola *bježati*, istaknuli smo njihovo javljanje u omeđenim događanjima kretanja, kao u slučaju sljedećih sintagmi:

(150) *Dok panično bježi, ne pazi kuda trči* (hrWaC)

(151) *Dva pljačkaša panično bježe do parkiranog automobila* (hrWaC)

Naime, u dvama se navedenim primjerima kao jedan od ključnih značenjskih podataka ističe 'bijeg od opasnosti', a kao drugi bitan podatak ističemo 'omeđenost' kretanja. U prvome primjeru kretanje ljudskog trajektora možemo opojmiti kao ono koje profilira proces odvijanja radnje jer u navedenoj uporabi ne uočavamo leksikaliziran orijentir koji bi omeđivao kretanje trajektora. U drugome se primjeru kretanje trajektora može promatrati kao ono koje je omeđeno odredištem kretanja, odnosno profilira se proces odvijanja ablokativne radnje. U svakom slučaju, značenjske odrednice 'uklanjanja od opasnosti' te 'omeđenosti' ističu se kao temeljni čimbenici gradbe značenja glagola *bježati*. Naposljetku, u sklopu sintaktičkoga opisa prve skupine glagola istaknuli smo kako se glagoli te skupine javljaju u intranzitivnim sintagmama kao tipičnoj sintaktičkoj uporabi, sedam glagola javlja se u pseudotranzitivnim uporabama, dok jedino glagoli *izlaziti*, *padati* i *bježati* nisu bili uočeni u pseudotranzitivnim sintagmama.

Upravo je ta činjenica bila jedan od razloga zbog kojeg smo odabrali taj glagol. Prethodna dva glagola pokazala su kako uzroke pseudotranzitivnosti možemo prepoznati u sklopu dijakronijskoga razvoja značenjske strukture glagola, tako da ćemo usporediti dijakronijski ustroj glagola *bježati* s onima dvaju prethodno analiziranih glagola koji su uočeni u objema sintaktičkim strukturama. Najprije ćemo promotriti koju je ulogu u sklopu njegova dijakronijskog razvoja igralo opojmljenje orijentira, zatim je li za njegovu značenjsku strukturu temeljniji enciklopedijski podatak 'bijeg od opasnosti' ili 'omeđenost' te je li njegova sintaktička jednovalentnost dijakronijski stabilan dio njegove semasiološke strukture. Drugim riječima, promotrit ćemo možemo li ga na temelju njegovih dijakronijskih sintaktičko-značenjskih obilježja doista smatrati glagolom klasifikacijske skupine glagola kretanja izgrađenih na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira'.

4.2.3.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola bježati kao polisemnog leksema*

Promotrimo najprije na koji način tipičnom značenju i njegovim proširenjima pristupaju sinkronijski leksikografski izvori, a te navode kasnije ćemo provjeriti i iz dijakronijske perspektive.

Oba su analizirana leksikografska izvora suglasna po pitanju tipičnog značenja promatranoga leksema, a i HER i RHJ navode kako je njegovo značenje „udaljavati se naglim kretanjem i odmicanjem s mjesta opasnosti“ (HER), odnosno „brzo napuštati mjesto opasnosti“ (RHJ). Promotrimo li temeljne značenjske odrednice sukladno objema definicijama, uočavamo kako oba izvora ističu ablokativno kretanje parafrazirano glagolima *udaljavati se* ili *napuštati* kao temeljnu značenjsku odrednicu. Zatim, oba izvora ističu važnost 'žurnosti' kao enciklopedijskog podatka koji opisuje način kretanja trajektora čija se translokacija kodira tim glagolom te naposljetku 'opasnost', odnosno 'mjesto opasnosti' kao enciklopedijski podatak koji motivira trajektor na iniciranje translokacije. Na temelju tog opisa tipičnog značenja glagola *bježati* možemo uočiti kako je takav opis u suglasju s ranije predloženim opisom tipičnog značenja toga glagola temeljenim na korpusnoj, sinkronijskoj analizi. Nadalje, odrednica 'omeđenosti', koju smo ranije prepoznali kao bitan element značenjske strukture glagola *bježati*, također je prepoznata u HER-u. gdje se kao sintagmatske dopune ističu *komu*, *od koga*, ili *mjesto opasnosti* te se na taj način profilira orijentir u odnosu na koji se opojmljuje kretanje trajektora, a koji figurira kao svojevrsno ishodište kretanja. Naravno, takvo se ishodište u tipičnom značenju opojmljuje kao fizički stvaran entitet, a kao takav stoji u korijenu značenjskih proširenja promatranoga glagola koja ćemo prikazati u nastavku. Naposljetku,

usporedimo li opis tipičnog značenja tog glagola s opisom pripadajuće klasifikacijske skupine, uočiti ćemo kako on čini punopravni element skupine izgrađene na makrosastavnici 'puta' te temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira'. Put kretanja u slučaju tog glagola određen je ablokativnim kretanjem u odnosu na orijentir koji profilira izvor opasnosti, a takav je suodnos trajektora i orijentira motivacijski čimbenik translokacije trajektora. Ipak, u skladu s opisima tipičnog značenja u obama izvorima, koji ističu žurnost odvijanja procesa glagola *bježati*, možemo istaknuti kako bismo posljedično tomu navodu glagol *bježati* mogli promatrati i kao onaj koji profilira makrosastavnicu 'načina kretanja', odnosno temeljnu sastavnicu 'brzine' kojom se kretanje odvija. Prema kognitivnu viđenju leksičkih kategorija, koje promatra jezične jedinice kao one čija je pripadnost kategorizacijskim sustavima fleksibilna, granice među kategorijama ne smatraju se strogim i nepromjenjivim odrednicama kategorija. U nastavku analize promotrit ćemo na koji se način ta kategorizacijska neodređenost odražava na značenjski ustroj glagola *bježati* kao polisemnog leksema, odnosno promotrit ćemo jesu li proširenja značenja primarno motivirana značenjskom odrednicom 'uklanjanja od izvora opasnosti' ili 'brzinom kretanja'.

Kao prvo metaforičko značenjsko proširenje ističu se sljedeći primjeri:

(152) *lopte, koja je zbog blatnjavog terena i hladnog vremena bježala iz ruku igrača* (hrWaC)

(153) *upravo je Europa ono što ove godine Hajduku opasno bježi iz ruku* (hrWaC)

(154) *ulaganja nam bježe iz ruku jer nemamo poticaje* (hrWaC)

(155) *riječ je o poštaru Ericu kojem već život lagano bježi iz ruku* (hrWaC)

Promotrimo li prvi primjer, uočavamo kako je riječ o tipičnom, fizičkom značenju, s obzirom na to da je riječ o skliskom trajektoru koji ispada iz ruku igrača nekog sporta. Zbog toga tu značenjsku odrednicu možemo promatrati kao onu temeljenu na enciklopedijskom podatku 'isklizavanja'. Upravo je ta značenjska odrednica u motivacijskom središtu proširenja značenja koje je razvidno u preostalim trima primjerima. Naime, u tim primjerima više se ne uočavaju fizički entiteti koji kao posljedica fizički nestabilnih okolnosti isklizavaju, odnosno ispadaju iz ruku orijentira. Nasuprot tomu, riječ je o apstraktnim entitetima (*ulaganja, život, Europa* – kao metonimijski motiviran entitet koji simbolizira sportsko natjecanje na europskoj razini), gdje se gubitak kontrole agentivnih trajektora nad njima opojmljuje kao okončanje fizičkoga posjedovanja orijentira od strane agentivnih trajektora (*Hajduk, mi, poštar Eric*). U ovom je slučaju riječ o metaforički motiviranom pomaku značenja u čijoj motivacijskoj osnovi leži pojmovna metafora GUBITAK KONTROLE JE ZAVRŠETAK POSJEDOVANJA, odnosno gubitak

kontrole nad pojavnostima koje ističu ulogu Pacijensa, a koji napuštaju agentivne likove opojmljujemo kao završetak fizičkoga posjedovanja Pacijensa od strane agentivnih trajektora.

Također, kao i u slučaju prethodno opisanih glagola, tom značenjskom proširenju možemo također pristupiti iz konstrukcijske perspektive. Drugim riječima, u navedenim je sintagmama uočljiva konstrukcija 'X + *bježati iz ruku* + Y', gdje X simbolizira argument čije se kretanje opojmljuje kao ablokativno te koji napušta status posjedovanja od strane drugoga argumenta. Središnji dio konstrukcije *bježati iz ruku* čini okosnicu konstrukcije, a drugi argument Y simbolizira entitet koji gubi kontrolu nad prvim argumentom. Kao značenjska okosnica te konstrukcije ističe se odrednica 'gubitka kontrole', što smatramo istovjetnom značenjskom okosnicom s prethodno opisanom okosnicom pojmovne metafore GUBITAK KONTROLE JE ZAVRŠETAK POSJEDOVANJA. Na taj način ponovno ističemo spregu kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela analize, stoga što i u slučaju glagola *bježati* uočavamo kako značenjsku odrednicu koja leži u korijenu promatrane sintagme možemo opisati na istovjetan način koristeći se teorijsko-metodološkim postavkama obaju navedenih teorijskih modela.

Drugo je značenjsko proširenje (motivirano metonimijom) vidljivo u sljedećim uporabama:

(156) *svih onih koji vas pokušavaju prizemljiti čudno vas gledajući i bježeći od vas dok plešete* (hrWaC)

(157) *Draga, bježi od oženjenog* (hrWaC)

(158) *poznanci iz kvarta su bježali od mene ko od kuge* (hrWaC)

(159) *bježi od toga glavom bez obzira i nađi pravog momka* (hrWaC)

S jedne strane, u navedenim se primjerima ablokativno kretanje trajektora u odnosu na orijentir može promatrati kao vid fizičkoga kretanja u sklopu kojega se trajektor kao posljedica elementa opasnosti ili neugode uklanja od orijentira. No istodobno te uporabe ne moramo nužno opojmljivati kao ablokativno kretanje, već ih možemo opojmljivati i metaforički, odnosno možemo ih smatrati primjerima metonimije ELEMENT ODNOSA ZA MEĐULJUDSKI ODNOS. Drugim riječima, u prvome primjeru uklanjanje argumenta *svi oni* u odnosu na *vas* od kojih se fizički udaljavaju tijekom plesne aktivnosti možemo opojmiti i kao želju za prekidom međuljudskih sveza s dotičnim trajektorima, i to na način da fizičko, ablokativno kretanje opojmljujemo kao apstraktno udaljavanje osoba koje više ne žele održavati prijateljski odnos. Na isti način u primjeru (158) temeljni je enciklopedijski podatak koji leži u korijenu te metonimije 'neugoda' leksikaliziran poredbenom sintagmom *ko od kuge*, koja motivira argument *poznanike* na

ablokativno kretanje u odnosu na argument muškoga roda. U ovom slučaju aktivira se istovjetan mehanizam jer profiliranjem jednog elementa međuljudskog odnosa, a to je fizičko udaljavanje tipično za okončanje prijateljskoga odnosa, opojmljujemo cjelokupan međuljudski odnos čije je trajanje okončano. Naposljetku, isti je odnos uočen i u preostalim dvama primjerima, (157) i (159), gdje se kao temeljni enciklopedijski podatak koji leži u korijenu te metonimije ističe 'opasnost'. Točnije, na temelju enciklopedijskog znanja o svijetu opojmljujemo veze s oženjenim partnerima, odnosno argument kodiran pridjevom *oženjenog* koji se opojmljuje kao nepovoljna ljubavna opcija za neleksikalizirani argument u primjeru (159), kao nešto potencijalno neugodno ili opasno. Na taj se način ablokativno kretanje trajektora u odnosu na orijentir kao izvor potencijalne neugode opojmljuje kao ablokativno fizičko kretanje.

Kao i u slučaju prethodnog značenjskoga proširenja, i ovom proširenju možemo pristupiti iz konstrukcijske perspektive. Naime, promotrimo li navedena četiri primjera, uočavamo kako ih možemo objasniti pomoću konstrukcije 'X + *bježati od* + Y', pri čemu je glagolska baza konstrukcije dopunjena dvama argumentima, i to argumentom X, koji profilira trajektor koji se uklanja od potencijalno opasnog ili neželjenog međuljudskog odnosa, te argumentom Y, koji profilira osobu koja figurira kao potencijalan izvor neugode. Kao što vidimo, u korijenu ranije opisane metonimije i ovdje opisane konstrukcije stoji upravo enciklopedijski podatak 'uklanjanja od izvora neugode', zbog čega ponovno uočavamo komplementarnost dvaju navedenih teorijskih modela jezične analize.

Naposljetku, treće metaforičko značenjsko proširenje glagola *bježati* uočava se u uporabama kao što slijedi:

(160) *ako vam tijekom meditacije bježe misli* (hrWaC)

(161) *autor ne bježi od problema* (hrWaC)

(162) *zato mislim da je glupo bježati od nacionalne identifikacije* (hrWaC)

(163) *oni sada bježe od rasprave* (hrWaC)

Za razliku od prethodnog značenjskoga proširenja, gdje smo apstraktnu značenjsku sastavnicu napuštanja međuljudskog odnosa mogli objasniti fizičkim utemeljenjem navedene metonimije, u slučaju navedenih uporaba sveza s fizičkim kretanjem još je apstraktnija. Naime, smatramo kako su te uporabe definirane kao 'ići na bolje mjesto' te motivirane pojmovnom metaforom POBOLJŠANJE STANJA JE KRETANJE PREMA BOLJEM MJESTU. Drugim riječima, u prvome primjeru uočavamo kako je trajektor apstraktni entitet *misli*, koje se ablokativno kreću u odnosu na njihov ljudski orijentir, a prema enciklopedijskom znanju o meditaciji kao aktivnosti koja pruža umu ugodnije mentalno okruženje na taj način opojmljujemo usmjeravanje misli prema ugodnijem okruženju kao njihovo fizičko kretanje usmjereno ablokativno u odnosu na orijentir.

Nadalje, u drugom, trećem i četvrtom primjeru riječ je o sličnom odnosu, no u tim primjerima apstraktnost opojmljenja ne odnosi se više na trajektor već na orijentir, s obzirom na to da se kao trajektorii profiliraju ljudski trajektorii, a kao orijentiri apstraktne pojavnosti, i to *problemi*, *nacionalna identifikacija* i *rasprava*. Drugim riječima, takav odnos među entitetima opojmljujemo na temelju metaforičkog odnosa u sklopu kojeg apstraktno kretanje usmjereno prema ugodnijem mjestu u odnosu na orijentir koji profilira neugodnu pojavnost opojmljujemo pomoću fizičkoga kretanja usmjerenog ablokativno u odnosu na orijentir. Kao i kod prethodnoga proširenja, i ovaj mehanizam možemo promatrati pomoću prethodno predložene konstrukcije 'X + *bježati od* + Y', stoga što i u slučaju tih sintagmi uočavamo argumente istovjetnih funkcija te glagolsku okosnicu koja sadržava glagol *bježati*, dok u korijenu značenja te konstrukcije ponovno uočavamo enciklopedijski podatak 'sklanjanje od izvora neugode', odnosno *problema* (161), *nacionalne identifikacije* (162) ili *rasprave* (163).

Usporedimo li navedeni značenjski ustroj tog polisemnog leksema s prethodno opisanim glagolima *ići* i *doći*, uočavamo kako u slučaju glagola *bježati* značenjska struktura ne sadržava toliko velik broj značenja kao kod prethodnih glagola. Naime, prepoznali smo samo tri značenja osim tipičnog značenja fizičke ablokativne translokacije, i to ona koja smo definirali kao a) 'iskliznuti', b) 'kloniti se, izbjegavati' i c) 'ići na bolje mjesto'. Također, sva su značenjska proširenja vrlo transparentna i možemo ih nedvosmisleno objasniti povezivanjem s tipičnim značenjem ablokativnog kretanja usmjerenog suprotno izvoru neugode ili opasnosti. Zatim, kao temeljni enciklopedijski podatak koji leži u korijenu gradbe značenja toga glagola ističe se 'uklanjanje od izvora neugode'. U odnosu na ranije istaknuto pitanje o kategorizacijskom statusu glagola *bježati*, drugim riječima u odnosu na dvojbu o tome radi li se o glagolu čije se tipično značenje izgrađuje u odnosu na makrosastavnicu 'puta' ili 'načina kretanja', nakon provedene analize polisemne strukture toga leksema možemo sa sigurnošću zaključiti kako se kao dominantna makrosastavnica ističe 'put', odnosno temeljna sastavnica 'suodnosa trajektora i orijentira'. Drugim riječima, temeljni je enciklopedijski podatak koji čini značenjsku okosnicu glagola *bježati* ablokativno kretanje trajektora u odnosu na orijentir, na temelju čega možemo potvrditi njegov status pripadnika prve klasifikacijske skupine glagola kretanja.

4.2.3.3. *Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola bježati*

Nakon što smo identificirali tipično značenje glagola *bježati*, potvrdili njegov status glagola koji pripada prvoj skupini glagola kretanja i promotrili na koji se način te na temelju

kojih mehanizama gradi njegova polisemna struktura, pogledajmo u kojoj je mjeri njegov dijakronijski razvoj pridonio takvu suvremenom stanju.

Etimon glagola *bježati* (kao i imenskog odvijetka *bijeg*), kako se navodi u HER-u, jest praslavenski oblik *begb koji potječe od indoeuropskog oblika *bheg^w (što potvrđuje i Snój), a kao odraz navedenog oblika u grčkom HER navodi leksem *phóbos*, u značenju 'strah'. Na taj način možemo uočiti etimološku uvjetovanost pojmovne sveze strah → bijeg, koja stoji u uskoj vezi sa suvremenim enciklopedijskim podatkom 'bježanje od izvora neugode' kao temeljnom značenjskom odrednicom toga glagola, o čemu smo pisali u prethodnom razdjelu. Na taj način uočavamo kako je njegovo ishodišno značenje dijakronijski stabilan dio njegova značenjskog ustroja, a taj ćemo navod provjeriti u nastavku dijakronijske analize. Što se najstarijih potvrda tiče, ARj navodi kako se njegove prve potvrde uočavaju u 12. stoljeću, a kao unosak ga nalazimo u rječnicima Kašića (*bježati*), Della Belle, Mikalje (*bježati*) ili Belostenca (*begati*). Nadalje, što se tiče tipičnoga značenja i njegove dijakronijske stabilnosti, ARj ga opisuje na isti način kao što smo ga opisali u sklopu sinkronijskog opisa, ističući da je riječ o kretanju koje se može odvijati trčanjem ili hodanjem, a čiji je uzrok strah od boravka na određenom mjestu ili nesklonost boravku na određenoj lokaciji. Na taj se način ponovno ističe ranije spomenut enciklopedijski podatak 'straha' ili 'opasnosti', koji smo ranije prepoznali kao ključni element značenjske strukture te svojevrsnu pokretačku snagu značenjskih proširenja glagola *bježati*. ARj navodi kako se kao trajektori i orijentiri mogu javljati žive i nežive pojavnosti, što je u suglasju s ranije istaknutim zaključcima sinkronijske analize. Također se ističe kako se tim glagolom mogu leksikalizirati i apstraktne pojavnosti, o čemu će više riječi biti u nastavku teksta, gdje ćemo prikazati kakva je dijakronijska dinamika toga glagola te na koji se način njegova značenjska struktura širila tijekom razdoblja obuhvaćenog ovom analizom.

Prije nego što nastavimo s analizom proširenja njegova značenjskog ustroja, ističemo kako je i u slučaju glagola *bježati* onomasiološka perspektiva potvrdila njegovu dijakronijsku stabilnost. Drugim riječima, u skladu s podacima o njegovu ishodišnom značenju, kao i s činjenicom da je njegovo tipično značenje stabilno i tijekom dijakronijskog razvoja građeno na temelju istovjetnih enciklopedijskih podataka, možemo potvrditi dijakronijsku onomasiološku stabilnost sveze makrosastavnice 'puta' i temeljne značenjske sastavnice 'suodnosa trajektora i orijentira' s glagolom *bježati* kao njegovom dijakronijski stabilnom leksikalizacijom.

Promatrajući najprije značenjsko proširenje koje smo ranije definirali kao 'iskliznuti' i čiju smo motiviranost objasnili pojmovnom metaforom GUBITAK KONTROLE JE ZAVRŠETAK POSJEDOVANJA, kao u primjeru *bježati iz ruku*, istaknuli smo kako to značenje glagola *bježati* možemo objasniti aktivacijom enciklopedijskoga podatka 'isklizavanja', odnosno 'gubitkom

kontrole' agentivnog orijentira nad trajektorom koji se kreće ablokativno u odnosu na njega. To značenje te mehanizam proširenja kojim je motivirano dijakronijski je stabilan dio semasiološke strukture glagola *bježati* jer na njega nailazimo tijekom cjelokupnog razdoblja analize, kao što je vidljivo iz sljedećih potvrda:

(164) *Zlato leti n toliko, i iz mojijeg bježi ruka* (ARj: I. Gundulić, 223)

(165) *tad od tila biži duša*. (ARj: V. Došen, 71)

(166) *ta šta mi koristi bježati od ljudi i svijeta* (HJR: Ksaver Šandor... . *Janko Borislavić*)

Kao i u slučaju novijih potvrda, navedene starije uporabe možemo raščlaniti polazeći od navedene pojmovne metafore jer i u njima vidimo kako je riječ o gubitku kontrole te napuštanju orijentira (*ruke, tilo, ljudi i svijet*) od strane trajektora (*zlato, duša*, ljudski trajektor u posljednjem primjeru). Na isti način prvi primjer možemo objasniti i konstrukcijom 'X + *bježati iz ruku* + Y'. Taj zaključak potvrđuje dijakronijsku stabilnost te konstrukcije te njezinu produktivnost kao motivacijskog mehanizma značenjskih promjena glagola *bježati*. Budući da u njezinu temelju leži enciklopedijski podatak 'gubitka kontrole', u primjerima (165) i (166) prepoznajemo isti značenjski okvir kao u ranije navedenoj konstrukciji, koja se u navedenim dvama primjerima formulira kao 'X + *bježati od* + Y', gdje je argument X entitet koji se udaljava i na svojevrsan način otima kontroli argumenta Y, koji prestaje ostvarivati utjecaj (posjedovanje) nad njim.

Nadalje, što se tiče drugog mehanizma širenja značenjske strukture, koji se javlja npr. u primjeru *bježati od nekoga* u značenju 'kloniti se nekoga, izbjegavati nekoga', uz temeljne enciklopedijske podatke 'neugode' ili 'opasnosti' istaknuli smo kako se to proširenje oslanja na metonimiju ELEMENT ODNOSA ZA MEĐULJUDSKI ODNOS. Kao i kod prvog značenjskog proširenja, i kod ovoga je proširenja sveza među fizičkim i apstraktnim značenjskim sastavnicama još uvijek transparentna, a također se radi o dijakronijski postojanom značenju. Drugim riječima, navedene se uporabe glagola *bježati* uočavaju u cjelokupnom promatranom razdoblju te kao takve čine dijakronijski stabilan dio značenjske strukture toga glagola. Promotrimo nekoliko primjera:

(167) *slijedeći onog koji od tebe bježi, ki je tvoj a ne će da je tvoj* (ARj: M. Držić 123)

(168) *bižeći Bog od zla človika* (ARj: B. Kašić, is. 18)

(169) *bježeći od mene lijepa vila, zabave joj nije bo sa mnom* (ARj: J. Kavašin 334)

(170) *da te nitko ne gleda, da moraš bježati od svih* (HJR: Milutin Nehajev. *Bieg. Poviest jednog našeg...*)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, to je značenje temeljeno na navedenoj metonimiji dijakronijski stabilan element značenjske strukture glagola *bježati* jer ga uočavamo

u svim razdobljima obuhvaćenima ovom analizom. Nadalje, njegov je mehanizam dijakronijski istovjetan stoga što uočavamo kako i u slučaju ranijih potvrda jedan fizički element prekida međuljudskog odnosa, i to bježanje, metonimijski povezujemo s prekidom cjelokupnog međuljudskog odnosa. Također, kao i u slučaju sinkronijskih potvrda, i to značenjsko proširenje možemo argumentirati konstrukcijom 'X + *bježati od* + Y', u čijem korijenu leži enciklopedijski podatak 'uklanjanje od izvora neugode'. Taj nam zaključak otkriva kako je ta konstrukcija dijakronijski stabilan dio značenjske strukture glagola *bježati* te navedeni enciklopedijski podatak aktualiziran tom konstrukcijom možemo smatrati motivacijskim čimbenikom širenja značenjske strukture toga glagola.

Naposljetku, posljednje i najapstraktnije proširenje značenjske strukture glagola *bježati* zasniva se na pojmovnoj metafori POBOLJŠANJE STANJA JE KRETANJE PREMA BOLJEM MJESTU, kao u ranijim sintagmama *bježati od rasprave* ili *bježe misli*, npr.:

(171) *svoj bježi od svojijeh* (M. Držić: Dundo Maroje)

(172) *A kad misli uživati i na miru počivati, tad od tila biži duša* (ARj: V. Došen 71)⁴⁹

(173) *Snig gine i biži od sunca* (ARj: M. Dobretić 191)

(174) *kano da bi gnjevne duše krapinskih sudaca nakon zaglavljene rasprave bježale po oštrom otkosu sjenokoše* (HJR: Ante Kovačić: Fiškal)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, ni u jednome slučaju ne radi se o značenju fizičkoga kretanja, već je riječ o apstraktnim trajektorima (npr. *duša*) ili trajektorima koje na temelju znanja o svijetu ne opojmljujemo kao entitete koji mogu svjesno bježati od potencijalne opasnosti ili neugode (npr. *snig*). Na taj način njihovo kretanje usmjereno na ablokativan način u odnosu na orijentir kao izvor neugode te usmjereno prema zamišljenom odredištu koje figurira kao poželjnije u odnosu na lokaciju blisku orijentiru možemo objasniti pomoću ranije navedene pojmovne metafore. To je proširenje značenja motivirano temeljnim enciklopedijskim podatkom 'uklanjanje od izvora neugode', koji se nalazi u srcu tipičnog značenja glagola *bježati* i njegovih značenjskih proširenja. Također, i taj se mehanizam metafore dijakronijski može promatrati kroz prizmu konstrukcije 'X + *bježati od* + Y', s obzirom na to da je temeljni enciklopedijski podatak na kojem se bazira i ta konstrukcija i navedena pojmovna metafora 'uklanjanje od izvora opasnosti ili neugode'. Na taj način uočavamo kako su i taj mehanizam proširenja i navedena konstrukcija dijakronijski stabilan dio značenjskog ustroja glagola *bježati*.

⁴⁹ Kao što je vidljivo iz ovog primjera te primjera (165) iste se jezične strukture i njihova značenja mogu objašnjavati različitim pojmovnim metaforama.

Nakon što smo opisali sinkronijski ustroj glagola *bježati* i potvrdili kako su sva njegova značenjska proširenja dijakronijski stabilna, pogledajmo kakav je njegov sintaktičko-značenjski ustroj iz dijakronijske perspektive. Na temelju svih primjera navedenih u ovome poglavlju uočavamo kako se glagol *bježati* javlja isključivo u tipičnoj sintaktičkoj uporabi, a to je intranzitivna uporaba. Kao što smo ranije napomenuli, iz sinkronijske perspektive taj glagol nije uočen u pseudotranzitivnim uporabama, što nas može navesti na zaključak kako je intranzitivnost njegovo dijakronijski stabilno obilježje. No, detaljnijom analizom dijakronijskih izvora uočili smo kako je njegov dijakronijski sintaktički ustroj dinamičniji u odnosu na sinkronijsko stanje. Promotrimo nekoliko primjera:

(175) *bježi ju (smrt) svaki blag, koji se veseli* (ARj: D. Rašina 85)

(176) *priđe s mora bježeć strica nevjernoga* (ARj: J. Kavašin 191)

(177) *Ubojstvo imaju bižati* (ARj: F. Glavinić, cvit 416)

(178) *On ne biži kužnoga druga* (ARj: V. Došen 94)

(179) *Mučilo ga je neko teško, nesnosljivo stanje duše, bježao je ljude i pomišljao* (HJR, Vjenceslav Novak. Dva svijeta)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, u njima nije profilirana tipična intranzitivna struktura, već je riječ o tranzitivnoj konstrukciji. Drugim riječima, u svim navedenim primjerima uočavamo dvovalentan ustroj sintagmi u kojima agentivni argument bježi od drugoga, neaktivnoga argumenta kodiranoga akuzativom, a koji profilira pojavnost u odnosu na koju se bježanje odvija. Unatoč tomu što se radi o dvovalentnim sintagmama, uočavamo kako nije riječ o pravim tranzitivnim konstrukcijama jer se, za razliku od tipične tranzitivne uporabe (v. npr. opis Hoppera i Thompsona 1980, Givóna 1984 ili Samardžije 1994) gdje prijenos energije teče od Agensa kao izvora pokretačke energije prema Pacijensu koji takvu energiju upija i rezultat je Agensova djelovanja, u navedenim slučajevima protok energije odvija u suprotnome pravcu. Naime, sekundarni lik figurira kao izvor energije (npr. *kužni drug* u primjeru (178)), odnosno pokretačka sila koja nagoni agentivni trajektor (npr. ljudski trajektor muškoga roda u istome primjeru) na početak translokacije. ARj svejedno tu strukturu naziva tranzitivnom te ističe kako se ona javlja u ograničenom razdoblju i to u potvrdama iz razdoblja od 16. do 18. stoljeća, što je u skladu s našom analizom dijakronijskih leksikografskih izvora u kojoj posljednju takvu potvrdu uočavamo u primjeru iz sredine 19. stoljeća. U skladu s tom tvrdnjom, kao i činjenicom kako unatoč obrnutom smjeru protoka energije i dalje uočavamo odnos dvaju argumenata gdje je jedan agentivan, a drugi figurira kao statična pojavnost, smatramo kako se ipak radi o netipičnoj tranzitivnoj uporabi.

Taj bismo slučaj također mogli objasniti ranije navedenom tvrdnjom sukladnom kognitivnogramatičkom modelu analize koji podrazumijeva klasifikaciju ustrojenu uz nejasne granice te fleksibilne kategorije. Naime, promotrimo li prototipni ustroj tranzitivne strukture, uočavamo kako prije navedene uporabe glagola *bježati* nisu u potpunosti usklađene s tipičnim ustrojem, već u stanovitoj mjeri odstupaju od njega. No, navedene su uporabe istodobno u dovoljnoj mjeri prepoznatljive te usklađene s temeljnim ustrojem tranzitivne strukture (dva argumenta, prijenos energije) da ih i dalje možemo smatrati tranzitivnim uporabama, makar u manjoj mjeri u odnosu na one tipične. Naposljetku, ističemo kako taj element sintaktičko-značenjske strukture glagola *bježati* nije dijakronijski stabilan element jer ga ne uočavamo nakon 19. stoljeća, a također nije poslužio kao mehanizam stvaranja pseudotranzitivnih uporaba kao u slučaju ranije opisanih glagola. Iz tog ga razloga smatramo dijakronijski rubnim elementom sintaktičko-značenjskog dijakronijskog ustroja toga glagola.

4.2.3.4. Glagol bježati kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem

Naposljetku, pogledajmo cjelokupnu dijakronijsku semasiološku strukturu glagola *bježati* nakon koje ćemo usustaviti i pojasniti mehanizme i razloge koji su utjecali na njegovu strukturu:

Tablica 21: Prikaz semasiološke strukture leksema *bježati*

	BJEŽATI = 'naglo se udaljavati od izvora opasnosti ili neugode'	'iskliznuti' (<i>život bježi iz ruku</i>) GUBITAK KONTROLE JE ZAVRŠETAK POSJEDOVANJA 'X + bježati iz ruku + Y'	'kloniti se, izbjegavati' ELEMENT ODNOSA ZA MEĐULJUDSKI ODNOS 'X + bježati od + Y'	'ići na bolje mjesto' POBOLJŠANJE STANJA JE KRETANJE PREMA BOLJEM MJESTU 'X + bježati od + Y'	tranzitivna uporaba <i>bježati kužnoga druga</i>
16. st.	↓	↓	↓	↓	↓
17. st.					
18. st.					
19. st.					↓
20./21. st.	↓	↓	↓	↓	

Promotrimo li cjelokupan dijakronijski ustroj glagola *bježati*, možemo utvrditi kako je riječ o stabilnom, uredno ustrojenom polisemnom leksemu. Drugim riječima, njegovo tipično

značenje 'uklanjanja od izvora opasnosti ili neugode' istovjetno je ishodišnom značenju te se oslanja na istovjetni enciklopedijski podatak 'bježanja od izvora neugode'. Tipično je značenje transparentno i stabilno tijekom cjelokupnog dijakronijskog razvoja toga leksema. Što se tiče dopuna glagola *bježati* u sklopu analiziranih događanja kretanja, uočili smo kako je za njegov dijakronijski značenjski odnos ključna makrosastavnica 'puta', koji se profilira u odnosu na orijentir kao izvor opasnosti ili neugode, te temeljna sastavnica 'suodnosa trajektora i orijentira', gdje se trajektor kreće ablokativno u odnosu na orijentir kao izvor navedene neugode. Taj je podatak o njegovu dijakronijskom ustroju u suglasju s ranijim zaključcima sinkronijske analize, što ukazuje na dijakronijsku stabilnost tipičnog značenja. Na isti način onomasiološka perspektiva potvrđuje stabilnost leksikalizacije navedene makrosastavnice i temeljne značenjske sastavnice tim glagolom. Što se leksikalizacije orijentira tiče, istaknuli smo kako je tipični sintagmatski ustroj toga glagola takav da njegovo opojmljenje zahtijeva leksikaliziran orijentir, no također smo kao dijakronijski stabilan čimbenik uočili da u nekim uporabama orijentir ostaje neleksikaliziran. U takvim slučajevima prepoznali smo da se na temelju enciklopedijskog podatka 'udaljavanje od izvora neugode' takav orijentir opojmljuje implicitno, stoga što svako kretanje trajektora dopunjeno glagolom *bježati* podrazumijeva leksikaliziran ili neleksikaliziran izvor opasnosti ili neugode od kojega započinje kretanje ili koji motivira početak kretanja trajektora.

Također, zaključili smo kako je u skladu s navedenim ustrojem odrednica omeđenosti važan čimbenik njegova dijakronijskog značenjskog ustroja, a očituje se putem upravo opisane uloge orijentira kao pojavnosti koja omeđuje kretanje trajektora u završnoj fazi procesa kretanja kodiranoga tim glagolom. Nadalje, njegova su značenjska proširenja malobrojna i uglavnom na uredan način zadržavaju transparentnu motivacijsku svezu s tipičnim, fizičkim značenjem udaljavanja od orijentira ili približavanja orijentiru, a zasnivaju se na ključnom enciklopedijskom podatku 'udaljavanja od neugode ili opasnosti'.

Kao što je vidljivo iz prikazane tablice, osim tipičnog značenja, koje je dijakronijski stabilan element značenjske strukture, ostala su značenjska proširenja također stabilna tijekom razdoblja koje smo obuhvatili ovom analizom. Što se mehanizama proširenja tiče, prepoznali smo kako je riječ o metonimiji ELEMENT ODNOSA ZA MEĐULJUDSKI ODNOS te pojmovnim metaforama GUBITAK KONTROLE JE ZAVRŠETAK POSJEDOVANJA i POBOLJŠANJE STANJA JE KRETANJE PREMA BOLJEM MJESTU.

Isto tako, navedena smo proširenja objašnjavali i oslanjanjem na konstrukcijski pristup te smo istaknuli konstrukcije 'X + *bježati* iz ruku + Y' i 'X + *bježati* od + Y', koje na istovjetan način objašnjavaju ta značenjska proširenja, a kao i navedene metafore i metonimija temelje se

na enciklopedijskim podacima 'opasnosti', 'neugode' ili 'uklanjanja od izvora neugode ili opasnosti'.

Što se navedenih mehanizama proširenja tiče, metonimija ELEMENT ODNOSA ZA MEĐULJUDSKI ODNOS dijakronijski je stabilna i tijekom cjelokupnog razdoblja motivira istovjetno značenje glagola *bježati*. Isti zaključak možemo istaknuti i za gore navedene pojmovne metafore, koje tijekom promatranog razdoblja također motiviraju dijakronijski stabilna značenja.

Kao što smo gore istaknuli, proširenja značenja tumačili smo i navedenim dvjema konstrukcijama, i to 'X + *bježati iz ruku* + Y' i 'X + *bježati od* + Y', a ovdje napominjemo kako su i one dijakronijski stabilne te tijekom promatranog razdoblja također grade dijakronijski stabilna značenja. Takva motivacijska te objasnidbena pozadina odražava se na status glagola *bježati* kao stabilnog uredno ustrojenog polisemnog leksema, za razliku od glagola *ići* i *doći*, kod kojih smo ranije prepoznali daleko dinamičnije procese kada se govori o metaforičkim motivacijama različitih značenja ili konstrukcijskoj polisemiji koja je motivirala dijakronijski dinamički značenjski ustroj navedenih glagola.

Kao jedini element sintaktičko-značenjskoga ustroja glagola *bježati* koji pokazuje dijakronijsku dinamiku istaknuli smo aktualizaciju u tranzitivnim sintagmama, no dotični je element sintaktičko-značenjske strukture toga glagola nestao iz sintaktičko-značenjskog ustroja tijekom 19. stoljeća, zbog čega ćemo ga smatrati rubnim dijelom njegove dijakronijske semasiološke strukture. Kao razlog navedenom nestanku možemo istaknuti činjenicu kako je tijekom cjelokupnog dijakronijskog razvoja toga glagola navedena tranzitivna struktura supostojala s konstrukcijom 'X + *bježati od* + Y'. Navedena je konstrukcija očigledno istisnula iz uporabe tranzitivnu konstrukciju kao manje čestotnu u odnosu na tipičnu i naglašeno čestotnu intransitivnu uporabu te je od 19. st. nadalje preuzela primat u aktualizaciji značenjske odrednice s leksikaliziranim orijentirrom kao izvorom neugode ili opasnosti. Istodobno, kao što smo ranije napomenuli, glagoli prve klasifikacijske skupine (izgrađeni na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira') javljaju se u velikom broju pseudotranzitivnih uporaba, a kao što je vidljivo nakon dijakronijske analize, neki od njih uočeni su i u tranzitivnim sintagmama. Zbog toga ćemo dijakronijsku tranzitivnost smatrati jednim od istaknutih čimbenika kohezije glagola prve klasifikacijske skupine glagola kretanja.

Što se razloga dijakronijskih promjena tiče, kao jedini razlog promjena u dijakronijskom ustroju promatranoga glagolskog leksema ističemo kognitivno-jezične razloge, dok inovativnih ili društvenih razloga u bilo kojoj njihovoj aktualizaciji nismo uočili. Na temelju svega navedenoga taj glagol možemo klasificirati kao stabilan uredno ustrojeni polisemni leksem s

obzirom na to da su mu sva značenjska proširenja u velikoj mjeri transparentna te povezana s tipičnim i ishodišnim značenjem, a tijekom dijakronijskog razvoja nije prepoznata znatnija dijakronijska dinamika razvoja.

4.2.4. Zaključne napomene

Nakon što smo predstavili pojedinačne rezultate dijakronijske analize odabranih glagola prve skupine, u ovom ćemo razdjelu sumirati zaključke koje dijakronijska analiza otkriva o ustroju prve skupine glagola kretanja.

Iz skupine glagola izgrađenih na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira' odabrali smo glagole *ići*, *doći* i *bježati*. Prvo, možemo zaključiti kako iz onomasiološke perspektive sva tri glagola na dijakronijski stabilan način leksikaliziraju navedene pojmovne okosnice skupina, što potvrđuje hipotezu iznesenu u prvom dijelu rada o dijakronijskoj stabilnosti sustava glagola kretanja. Te se značenjske odrednice realiziraju tipičnim značenjem navedenih glagola, koje je u slučaju svih triju glagola dijakronijski stabilno. U svezi s klasifikacijom tih triju glagola kao polisemnih leksema iz dijakronijske smo ih perspektive klasificirali kao stabilno-dinamičke (*ići* i *doći*) i stabilne uredno ustrojene polisemne lekseme (*bježati*), i to zahvaljujući sljedećim odrednicama. U slučaju svih triju glagola ishodišna su im značenja identična tipičnom značenju, koje je kao takvo dijakronijski stabilno i profilira se kao okosnica širenja njihova sintaktičko-značenjskog ustroja. Proširenja značenja motivirana su metonimijama DIO ZA CJELINU (*ići*), DIO TIJELA ZA OSOBU (*doći*) i ELEMENT ODNOSA ZA MEĐULJUDSKI ODNOS (*bježati*), a svi su navedeni mehanizmi dijakronijski stabilni te motiviraju dijakronijski stabilna značenja. U slučaju glagola *doći* prepoznat je i mehanizam analogije, a mehanizam metafore daleko je dinamičniji od ostalih mehanizama. Drugim riječima, DJELOVANJE JE KRETANJE (*ići*) motivira dva dijakronijski stabilna te dva rubna značenja, metafora OSTVARENJE CILJA JE DOSTIZANJE ODREDIŠTA (*doći*) motivirala je razna značenja te je dijakronijski nestabilna, PROMJENA STANJA JE PROMJENA LOKACIJE (*doći*) dijakronijski je stabilna, no motivira različita značenja, a LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE (*ići*), PROCES JE POJAVNOST U POKRETU (*ići*), GUBITAK KONTROLE JE ZAVRŠETAK POSJEDOVANJA (*bježati*) i POBOLJŠANJE STANJA JE KRETANJE PREMA BOLJEM MJESTU (*bježati*) stabilne su i motiviraju po jedno značenje pripadajućih glagola. Na taj se način takav raznovrstan ustroj odražava na klasifikacijski status navedenih glagola jer mehanizmi koji motiviraju ustroj značenjskih struktura glagola *ići* i *doći* pokazuju mnogo veću dinamiku u odnosu na one vezane uz glagol *bježati*.

Širenja njihove sintaktičko-značenjske strukture objasnili smo i iz konstrukcijske perspektive te istaknuli sljedeće konstrukcije: 'Z + *ići* + X(Ak)', 'X + *doći do* + Z', 'X + *doći po* + Y', 'X + *doći na* + Y', 'X + *bježati iz ruku* + Y' i 'X + *bježati od* + Y'. Navedena je konstrukcija u slučaju glagola *ići* nositelj dijakronijski rubnih značenja, u slučaju glagola *doći* navedene konstrukcije grade različita značenja, od kojih su neka dijakronijski stabilna, a neka rubna (npr. značenje koje gradi konstrukcija 'X + *doći na* + Y'), dok su posljednje dvije konstrukcije vezane uz glagol *bježati* dijakronijski stabilne i grade pripadajuća značenja koja su također dijakronijski stabilna. Kao razloge širenja značenjskog ustroja prepoznali smo kognitivno-jezične razloge (sva tri glagola), društvene razloge i profesionalne razloge. Iz sintaktičke perspektive uočavamo kako sve glagole u većoj ili manjoj mjeri odlikuje javljanje u intranzitivnoj, tranzitivnoj i pseudotranzitivnoj uporabi, što ponovno govori u prilog koheziji te skupine glagola kretanja i iz dijakronijske perspektive. Isto tako, prethodno predložen generični status glagola *ići* i *doći* potvrđen je i iz dijakronijske perspektive. U skladu s tim rezultatima možemo zaključiti kako su svi zaključci o navedenim glagolima, kao i o pripadajućoj skupini glagola kretanja, potvrđeni na temelju dijakronijske analize.

Na temelju takve analize ilustrirali smo svoj pristup analizi i klasifikaciji polisemnih leksema iz dijakronijske perspektive. Drugim riječima, pokazali smo kako za detaljan prikaz i klasifikaciju glagola iz dijakronijske perspektive moramo uzeti u obzir nekoliko ključnih analitičkih elemenata. Kako navodi Raffaelli (2009: 66), opis mora počivati na usporedbi ishodišnog i temeljnog značenja te promatranju razvoja značenjske strukture glagola kao polisemnih leksema. No istodobno, smatramo kako bismo za detaljniji prikaz i klasifikaciju polisemnih leksema morali analizu obogatiti analitičkim razinama o kojima je bilo riječi o ovome poglavlju. Drugim riječima, pristup Raffaelli (2009) proširili smo promatranjem sintaktičke razine koja otkriva na koji se način javljanje u intranzitivnoj, tranzitivnoj ili pseudotranzitivnoj strukturi odražava na sintaktičko-značenjski ustroj polisemnih leksema. Nadalje, analizom širenja polisemnih struktura uočili smo kako se dijakronijska dinamičnost odražava i na primjeru mehanizama širenja značenjskih struktura kao npr. pojmovne metafore ili metonimije, koje u nekim slučajevima mogu motivirati različita značenja pojedinih leksema. Naposljetku, širenje značenjske strukture promatrali smo iz konstrukcijske perspektive, koja je otkrila kako se polisemne konstrukcije koje grade pojedina značenja također ističu kao važan čimbenik klasifikacije glagola kao polisemnih leksema. Taj ćemo pristup primijeniti i u slučaju glagola koji slijede, a naposljetku ćemo prikazati u kojoj se mjeri opisan pristup odražava na cjelokupni sustav glagola kretanja.

Nakon što smo opisali tri odabrana glagola prve klasifikacijske skupine glagola kretanja, u nastavku ćemo promotriti i drugu klasifikacijsku skupinu, koju također karakterizira gradba značenja na makrosastavnici 'puta', no za razliku od glagola *ići*, *doći* i *bježati*, čije se značenje gradi na temeljnoj sastavnici 'suodnosa trajektora i orijentira', u slučaju druge klasifikacijske skupine riječ je o glagolima izgrađenima na temeljnoj značenjskoj sastavnici 'medija'.

4.3. Dijakronijska analiza druge skupine glagola kretanja (makrosastavnica 'puta' i temeljna značenjska sastavnica 'medija')

4.3.1. Dijakronijski ustroj glagola *teći* – uvodne napomene

Nakon što smo u prethodnom poglavlju prikazali dijakronijski značenjski ustroj odabranih glagola prve skupine glagola koji profiliraju makrosastavnicu 'put', a čija je temeljna značenjska sastavnica 'suodnos koji uspostavljaju trajektor i orijentir', u ovom ćemo se poglavlju baviti trima odabranim glagolima druge skupine glagola koji također profiliraju 'put' kao makrosastavnicu, a to su glagoli kojima je temeljna značenjska sastavnica 'medij'. Najprije ćemo promotriti značenjski ustroj glagola *teći*, nakon čega ćemo nastaviti s analizom preostalih dvaju glagola te skupine (*letjeti* i *plivati*). Nakon što analiziramo sve glagole izgrađene na makrosastavnici 'puta', promotrit ćemo postoje li razlike među njima u odnosu na temeljnu sastavnicu te provjeriti na koji se način sinkronijska klasifikacija predložena u prvome dijelu ovog rada potvrđuje rezultatima dijakronijske rekonstrukcije odabranih glagola.

4.3.1.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *teći*

Rekapitulirajmo prvo neke od njegovih osnovnih obilježja o kojima je bilo riječi u sklopu sinkronijske analize glagola kretanja. Što se tiče čestotnosti glagola *teći*, istaknuli smo kako je u sklopu pripadajuće klasifikacijske skupine glagola koji profiliraju 'medij' kao temeljnu sastavnicu taj glagol najčestotniji uz apsolutnu čestotu od 192 pojave prema Čestotniku te 32.786 pojava u hrWaC-u. Time se taj glagol profilira kao kognitivno najistaknutiji glagol pripadajuće klasifikacijske skupine. Kao i visokočestotni i kognitivno istaknuti glagoli prve skupine *ići* i *doći*, koje smo opisali u prethodnom poglavlju, i u slučaju glagola *teći* uočeno je kako se u sinkronijskim uporabama uglavnom javlja u metaforički motiviranim uporabama, što smo kod ranije opisanih glagola objasnili njihovom dinamičnom dijakronijskom strukturom. Drugim riječima, oba su glagola zbog dinamičnog dijakronijskog sintaktičko-značenjskog ustroja prepoznata kao stabilno-dinamički polisemni leksemi, a navedeni ćemo zaključak također provjeriti na primjeru glagola *teći* kao najčestotnijeg glagola druge skupine.

U sklopu analize događanja kretanja izgrađenih oko toga glagola prepoznali smo da trajektor gotovo isključivo leksikalizira pojavnosti koje odlikuje tekuće agregatno stanje, npr. *potok*, *rijeka*, *suze* i sl., a takve trajektore na temelju znanja o svijetu opojmljujemo kao zbirne entitete koji se kreću u tekućem obliku. Zbog toga se 'medij', i to tekuće, zbirno kretanje, ističe kao temeljna značenjska sastavnica toga glagola na temelju koje gradimo njegovo tipično

značenje fizičke translokacije. Što se orijentira tiče, njegova je leksikalizacija u slučaju toga glagola opcionalna, no u slučaju kada je orijentir leksikaliziran, on se podudara s kategorijom 'puta' i njime se najčešće profilira površina kojom se tekući trajektor kreće (npr. *niz lice* ili *iz vrela*) ili druge vrste pojavnosti u odnosu na koje opojmljujemo tekuće kretanje trajektora. Na temelju toga smo zaključili kako se zbog takva ustroja događanja kretanja glagol *teći* klasificira kao pripadnik skupine izgrađene na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'medija' kao značenjskoj okosnici njegova ustroja. Naposljetku, iz sintaktičke perspektive taj se glagol u sinkronijskoj analizi pojavljuje isključivo u intransitivnoj strukturi kao njegovo tipičnoj sintaktičkoj strukturi, dok u tranzitivnim ili pseudotranzitivnim sintagmama nije bio zabilježen. Promotrimo u nastavku je li njegov značenjski opis u leksikografskim izvorima identičan rezultatima našeg istraživanja te na koji je način glagol *teći* ustrojen kao polisemni leksem.

4.3.1.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola teći kao polisemnog leksema*

Raščlanimo li značenjski opis glagola *teći* u HER-u, uočavamo da se kao njegovo tipično značenje ističe sljedeće: „neprekidno se kretati od izvora prema ušću (o rijeci, potoku)“ (HER), što odgovara vrlo sličnom značenjskom opisu „micati se, gibati se (o tekućinama – rijeka, morska struja)“ koji navodi RHJ. Usporedimo li navedene definicije s ranije predloženim opisom tipičnog značenja, uočavamo kako su dotični opisi potpuno suglasni jer i HER i RHJ ističu tekuće pojavnosti (*rijeka, potok, morska struja*) kao tipične trajektore koji se pojavljuju u događanjima kretanja izgrađenima oko glagola *teći*. Ranije spomenuta opcionalnost leksikalizacije orijentira uočava se i u tim dvjema definicijama, s obzirom na to da HER navodi kako je riječ o kretanju u odnosu na izvor ili ušće, što nam ukazuje na činjenicu da događanja kretanja izgrađena oko ovoga glagola mogu imati leksikaliziran orijentir koji omeđuje proces izrečen tim glagolom na njegovu početku ili kraju. No istodobno opis značenja u RHJ-u ne navodi orijentir, što dopušta mogućnost strukturiranja događanja kretanja koja sadržavaju taj glagol bez leksikaliziranog ili impliciranog orijentira. Opis je značenja glagola *teći* u HER-u u tom pogledu suglasan s navedenim zaključkom jer također navodi da je riječ o neprekidnom kretanju, što možemo protumačiti kao mogućnost promatranja procesa kretanja izrečenog *glagolom teći* kao onog koje se sagledava u svojoj ukupnosti, a ne u odnosu na omeđeni početak ili završetak kretanja. Na temelju te usporedbe uočavamo kako su opis tipičnog značenja fizičke translokacije koja se odvija u odnosu na medij te zbirnost trajektora u navedenim izvorima podudarni s rezultatima sinkronijske, korpusne analize toga glagola.

Također, potrebno je napomenuti kako RHJ osim gore navedene definicije nudi i sljedeću definiciju značenja glagola *teći*: „ići žurno tako da se tijelo odbacuje jednom nogom i iz zraka dočekuje na drugu nogu (o ljudima i životinjama, trčati)“, a u HER-u se navedeno značenje ne navodi. Na isti način značenju toga leksema pristupa i ARj, koji također navodi dvije temeljne definicije značenja toga glagola, i to značenje kretanja tekućeg entiteta te kretanja udovima velikom brzinom, o čemu će više riječi biti kasnije. Budući da u skladu s metodološkim okvirom ovoga rada krećemo od korpusnih podataka i tipičnog glagolskog značenja prepoznatih u sinkronijskoj analizi, u slučaju glagola *teći* uočavamo njegovo djelomično preklapanje s glagolom *trčati*, što navodi i upravo navedena definicija RHJ-a i značenjski opis u ARj-u. Posljedično činjenici da glagol *trčati* nije predmetom opisa ovoga poglavlja, a osim toga klasificirali smo ga kao pripadnika skupine glagola koji profiliraju makrosastavnicu 'načina kretanja', u ovoj ćemo analizi zanemariti to djelomično značenjsko preklapanje s glagolom *trčati* i smatrati navedeno preklapanje posljedicom homonimskog odnosa dvaju glagola kretanja. Drugim riječima, posvetit ćemo se onom dijelu značenjske strukture koja profilira tipično značenje fizičkoga kretanja zbirnog, tekućeg entiteta (izgrađeno na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'medija') te ćemo raščlaniti značenjska proširenja glagola *teći* utemeljena na takvu tipičnom značenju pomoću mehanizama o kojima će kasnije biti riječi. Promotrimo na koji način navedeni izvori objašnjavaju širenje njegove značenjske strukture.

Kao prvo metaforičko proširenje značenja HER ističe značenje „kretati se poput tekućine, kao tekućina“, što je u RHJ-u oprimjereno sintagmom *promet teče*. Navedeno značenjsko proširenje možemo objasniti mehanizmom pojmovne metafore SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU. Promotrimo nekoliko primjera iz uporabe:

(180) *jer je promet tekao bez prevelikih zastoja* (hrWaC)

(181) *iz njega teče neka mirna snaga* (hrWaC)

(182) *glazba teče u beskonačnoj melodiji* (hrWaC)

U svim je događanjima kretanja u istaknutim primjerima riječ o fizičkim, zbirnim entitetima koji ostvaruju translokaciju; dakle, sveza s tipičnim, fizičkim značenjem vrlo je transparentna. No kao trajektoriji se istodobno javljaju pojavnosti koje, nasuprot tipičnim, tekućim trajektorijama, nisu pojavnosti takve vrste, već uočavamo druge vrste trajektora kao što je *promet*, koji se promatra kao zbirna pojava koja uključuje sveukupnost prometala koja se kreću površinama namijenjenima za odvijanje dotičnog procesa. Zatim, u drugom se primjeru profilira *snaga* kao pojava koja podrazumijeva energiju u pokretu, te u trećem primjeru *glazba* kao pojava koju čine akustični valovi u pokretu. Svi su navedeni trajektoriji više ili

manje opipljive pojavnosti koje odlikuje zbirnost te koje posjeduju sposobnost kretanja prostorom, a mogu se opojmiti kao translokativni procesi. No u navedenim sintagmama njihovo se kretanje opojmljuje pomoću pojmovne metafore SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU, koja podrazumijeva slobodnu i neometanu aktivnost trajektora, a koja se opojmljuje kao upravo takvo, neometano kretanje trajektora kao tekuće pojavnosti. Drugim riječima, u korijenu te metafore leži enciklopedijski podatak 'neometanosti', odnosno 'slobode' vezane uz takav vid odvijanja procesa kretanja, a taj se enciklopedijski podatak aktualizira dopunama kao što je prijedložna sintagma *bez prevelikih zastoja* (koja profilira upravo takvo neometano i postojano kretanje), pridjevska dopuna *mirna* (koja profilira srodne okolnosti slobodnoga i neometanoga odvijanja kretanja) te ponovno prijedložna sintagma *u beskonačnoj melodiji* (koja ponovno profilira nesmetano i neprekinuto odvijanje procesa).

Drugo se značenjsko proširenje uočava u sljedećim primjerima:

(183) *kroz nju teče mreža vrlo prometnih ulica* (hrWaC)

(184) *javljaju se rožni prstenovi paralelni s koronarnim rubom koji teku divergentno prema petama* (hrWaC)

(185) *sastoji se od tanke metalne žice koja teče niz cijelu dužinu ručkica naočala* (hrWaC)

(186) *jedan od takvih koridora teče uz istočnu obalu Jadrana* (hrWaC)

Promotrimo li navedena događanja kretanja, uočiti ćemo kako je još uvijek riječ o fizički motiviranim značenjima, odnosno sva su događanja dopunjena sintagmama koje profiliraju makrosastavnicu 'puta' kojim se kretanje trajektora odvija, npr. *niz cijelu dužinu ručkica* ili *uz istočnu obalu Jadrana*. No u tim primjerima kao trajektoru nisu kodirane pojavnosti koje bismo polazeći od znanja o svijetu opojmljivali kao one koje raspoložu sposobnošću agentivnoga kretanja, već razne pojavnosti koje tipično opojmljujemo kao relativno statične entitete. Zahvaljujući supojavljanju s glagolom *teći* te sintagmama koje profiliraju put kojim se kretanje odvija, te ćemo trajektore u navedenim uporabama opojmljivati kao pojavnosti u pokretu, o čemu smo govorili u sklopu analize glagola *ići*. Naime, kao i u slučaju sintagmi poput *put ide*, i u ovom je slučaju riječ o primjerima tzv. fiktivnog kretanja, s obzirom na to da se tipično statični entiteti zahvaljujući navedenim osobinama glagola te prostornim dopunama opojmljuju kao entiteti koji se na apstraktan način kreću, odnosno prostiru niz ili u odnosu na orijentir.

Kao treće metaforičko značenjsko proširenje ističe se značenje koje HER objašnjava kao „neprekidno i nezadrživo prolaziti, nastavljati se“ te „biti u toku (vremenski), trajati,

održavati se“. Kao temeljna značenjska odrednica u tim značenjskim proširenjima ne ističe se kretanje već navedena vremenska komponenta. Pogledajmo nekoliko takvih primjera:

(187) *jest da vrijeme teče i da će njegove riječi sustići njega samoga* (hrWaC)

(188) *od tada počinju i teći rokovi za izbor predsjednika* (hrWaC)

(189) *život tih ljudi koji teče u svakodnevicu* (hrWaC)

(190) *zabrana je počela teći od ponoći* (hrWaC)

(191) *kazna teče od 9. listopada* (hrWaC)

(192) *članarina počinje teći od sljedećeg treninga* (hrWaC)

Kao što je vidljivo u navedenim primjerima, u njima više nije riječ o značenju fizičkoga kretanja te je dotična sveza tipičnog značenja u tim uporabama postala relativno netransparentna. Drugim riječima, trajektore *zabrana*, *kazna* ili *članarina* tipično ne opojmljujemo kao trajektore koji raspoložu sposobnošću agentivne translokacije. Nasuprot tomu, kao temeljni enciklopedijski podatak pomoću kojega opojmljujemo značenje tih sintagmi ističe se 'protok vremena'. Naime, u tim primjerima uočavamo trajektore kod kojih se u prvi plan ističe njihovo nezaustavljivo mijenjanje tijekom vremena (npr. *život*) ili trajektore dopunjene sintagmama koje profiliraju upravo navedenu vremensku sastavnicu odvijanja radnje, npr. *od 9. listopada* ili *od ponoći*. Kao i u prethodnim slučajevima, i to značenjsko proširenje možemo objasniti pomoću mehanizma pojmovne metafore koja se u ovom slučaju odnosi na metaforu VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU. Radi se o mehanizmu srodnome onomu koji smo prepoznali u slučaju glagola *ići* (kao u sintagmama *oporavak ide sporo*), no u ovome se slučaju metafora oslanja na enciklopedijski podatak 'nesmetanosti trajanja', koji figurira kao osnova tog metaforičkog odnosa s obzirom na to da opojmljujemo protok pojavnosti u vremenu kao njihovo (neometano) kretanje prostorom.

Također, kao i u slučaju prethodnih glagola i njihovih značenjskih proširenja, i u ovome slučaju možemo navedeno širenje značenja promotriti iz konstrukcijske perspektive. Naime, promotrimo li primjere (190), (191) i (192), uočavamo kako su glagoli dopunjeni prijedlogom *od*, na temelju čega značenjsku strukturu tih primjera možemo objasniti konstrukcijom 'X + *teći od* + Y'. U toj konstrukciji kretanje argumenta X opojmljuje se kao trajanje u vremenu, a putem glagolsko-prijedložne konstrukcije pristupamo argumentu Y, koji leksikalizira vremensku odrednicu u odnosu na koju se opojmljuje početak trajanja pojavnosti kodirane argumentom X. Na taj se način u navedenoj konstrukciji ističe i odrednica omeđenosti tipična za glagole zasnovane na makrosastavnici 'puta', koja u slučaju te konstrukcije podrazumijeva vremensku omeđenost odvijanja radnje koju metaforički opojmljujemo kao (omeđeno) kretanje u prostoru. Kao i u slučaju prethodno opisanih glagola, uočavamo kako je u korišćenju i pojmovne metafore

i te konstrukcije enciklopedijski podatak 'nesmetanoga trajanja', pomoću kojeg se gradi značenje navedenih sintagmi te opisanog značenjskog proširenja glagola *teći*.

Promotrimo li cjelokupan značenjski ustroj glagola *teći* kao polisemnog leksema, možemo rezimirati kako se njegovo tipično značenje definira kao a) 'neprekidno kretanje' trajektora koje opojmljujemo kao zbirne, tekuće pojavnosti ili pak kretanje trajektora tekućim medijem. Na taj način, potvrđujemo klasifikacijski status toga glagola kao onoga čije se tipično značenje gradi na makrosastavnici 'puta' (kodiranoj medijem kroz koji se kretanje odvija) te na temeljnoj sastavnici 'medija', koji se u slučaju ovoga glagola odnosi na tekući medij ili pak tekući trajektor kao zbirnu pojavnost. Nadalje, širenje značenjske strukture toga glagola iznjedrilo je značenja kao b) 'kretati se poput tekućice', kao u sintagmi *promet teče*, čiju smo motiviranost objasnili pojmovnom metaforom SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU. Kao drugo proširenje značenja ističe se c) 'neometano fiktivno kretanje', kao u sintagmi *teče mreža ulica*. Kao posljednje širenje značenja ističe se ono koje smo objasnili kao d) 'protjecati u vremenu' (kao u primjeru *zabrana teče od ponoći*), gdje smo istaknuli svezu temeljnih pojmovnih domena prostora i vremena, a navedeno je proširenje značenja motivirano pojmovnom metaforom VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU. U nastavku poglavlja promotrit ćemo na koji se način dijakronijska dinamika toga glagola reflektira na njegov opisani sinkronijski polisemni ustroj.

4.3.1.3. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola *teći*

Nakon što smo opisali sinkronijski polisemni ustroj glagola *teći* te prepoznali njegovu usuglašenost s prethodno navedenim rezultatima korpusne analize, provjerimo na koji je način njegov dijakronijski razvoj utjecao na njegov semasiološki ustroj. Kako bismo raščlanili tipično značenje u suodnosu s ishodišnim značenjem, pogledajmo najprije etimološku pozadinu glagola *teći*.

Kao što ističe HER, etimon glagola *teći* jest prasl. *tetji (stsl. *tešti*), odnosno indoeuropski oblik *tek^w-, što potvrđuje i unosak u Skokovu te Snojevu rječniku, a ARj navodi kako se ta riječ uočava u potvrdama od 13. stoljeća. Leksem se uočava u najstarijim rječnicima, npr. kod Kašića (u pridjevskoj izvedenici *tekući*), Vrančića (*teći*) te Mikalje, koji njegov opis dopunjava sintagmama *kakoti rijeka*, *simo-tamo* i *kakoti voda*, čime se najavljuju neke od temeljnih značenjskih odrednica o kojima je ranije bilo riječi, odnosno zbirnost, kretanje tekućim medijem te neomeđenost kretanja. Što se tipičnog značenja tog glagola tiče ('neprekidno kretanje'), provjerom potvrda iz cjelokupnog vremenskog razdoblja obuhvaćenog

ovom analizom uočavamo kako je tipično značenje dijakronijski stabilno, što možemo oprimjeriti sljedećim potvrdama:

(193) *Dokol budu teći vode* (ARj: Marulić, 11)

(194) *Teku rike četiri zlate po svoj zemlji Grčkoj*. (ARj: Kavanin (1913.) 284^a)

(195) *Iz pogana vrutka ne može čista voda teći* (ARj: Kanižlić kam. 9)

(196) *ako joj i nijesu htjele teći suze* (HNK: vjnovak_stip)

(197) *Drinom je tekla krv* (hrWaC)

Analizom navedenih uporaba iz cjelokupnog razdoblja obuhvaćenog u ovome radu uočavamo kako je u slučaju događanja kretanja izgrađenih oko glagola *teći* riječ o trajektorima koje opojmljujemo kao tekuće pojavnosti (npr. *voda, suze, krv*). Što se orijentira tiče, njegova je leksikalizacija opcionalna s obzirom na to da u primjerima (193) ili (196) on nije leksikaliziran. Nadalje, ranije istaknuta tipičnost događanja aktivnosti uočava se i iz dijakronijske perspektive jer svi navedeni primjeri također profiliraju takva neomeđena događanja. Zbog toga zaključujemo kako je tipično značenje toga glagola dijakronijski stabilno te će kao takvo služiti kao okosnica dijakronijskog širenja njegove značenjske strukture. Također, uočavamo kako i iz dijakronijske perspektive taj glagol možemo smatrati elementom druge klasifikacijske skupine (izgrađene na makrosastavnici 'puta' te temeljnoj sastavnici 'medija') jer se navedene sastavnice prepoznaju i u upravo navedenim uporabama kao ključne značenjske odrednice njegova tipičnog značenja. Također, taj nam podatak ukazuje i na onomasiološku dijakronijsku stabilnost. Drugim riječima, uočavamo da se na temelju stabilnosti tipičnoga značenja ističe dijakronijska stabilnost leksikalizacije makrosastavnice 'puta' i temeljne značenjske sastavnice 'medija' pomoću glagola *teći*.

Kao prvo metaforičko širenje značenja istaknuli smo sintagme čije smo značenje definirali kao 'kretati se poput tekućice', a koje su utemeljene na mehanizmu pojmovne metafore SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU. Navedeno smo proširenje oprimjerali uporabom *promet je tekao bez prevelikih zastoja*, gdje smo istaknuli 'neometenost' kretanja kao temeljni enciklopedijski podatak na kojem se izgrađuje ta metafora. Promotrimo jesu li to značenje te pripadajući motivacijski mehanizam dijakronijski stabilni:

(198) *Hitro teče govor njegov* (ARj: Kašić, ritual 335.)

(199) *Da će glas taj teći, dokole teče svijet*. (ARj: Lucić 256)

(200) *Već dva ljeta pravda teče* (HJR: Ante Kovačić: Fiškal)

(201) *Za poštarskimi kolima teku lahki fiakedri u povorci* (HJR: Vjekoslav Livadić: Svjetlo i sjena...)

Kao što je vidljivo iz prikazanih primjera, dotično su značenje te mehanizam proširenja dijakronijski stabilni stoga što se uočavaju u potvrdama iz cjelokupnog analiziranog razdoblja. Drugim riječima, kao i u prethodno opisanim primjerima, i u tim se potvrdama kao trajektoriji uočavaju pojavnosti čije se nesmetano djelovanje lišeno bilo kakvih poteškoća opojmljuje kao neometano kretanje tekućeg entiteta, zbog čega utvrđujemo kako je i motivirajući mehanizam pojmovne metafore SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU dijakronijski stabilan motivacijski čimbenik tog proširenja značenja.

Sljedeće smo proširenje opisali kao ono temeljeno na pojmu fiktivnoga, neometanoga kretanja, odnosno ono koje se aktivira u događanjima kretanja gdje je profiliran entitet koji se tipično ne opojmljuje kao onaj koji obavlja agentivno kretanje. No na temelju supojavljanja s glagolom kretanja te sintagmom koja profilira put kojim se kretanje odvija takav se trajektor opojmljuje kao pojavnost u pokretu u značenju prostornog prostiranja ili pružanja (kao u ranijem primjeru *kroz nju teče mreža vrlo prometnih ulica*). Promotrimo jesu li to značenje te motivirajući mehanizam proširenja također dijakronijski stabilni dio značenjske strukture glagola *teći*:

(202) *Stazu, ka teče skozi melnikb* (ARj: Mon. Croat. 2.)

(203) *a zakoni put da teče poli ne (zemlje)* (ARj: Mon. Croat. 180)

(204) *crtu (obrva), koja je tekla počam od čela sve do nježno izbočenih grudi* (HNK: jkozarac_pri)

(205) *te bi nehotice došao do kanala koji teče između grada i Leopoldstadta* (HJR: Eugen Kumičić: Olga i Lina)

Kao što vidimo iz navedenih uporaba, i u njima uočavamo sintagme u kojima je riječ o trajektorima koji ne raspoložu sposobnošću agentivne translokacije (*staza, put, obrve ili kanal*). No njihovom aktualizacijom u sintagmama dopunjenima glagolom kretanja *teći*, koji profilira neometano kretanje, te dopunama koje profiliraju put kojim se trajektor kreće (npr. *između grada i Leopoldstadta*), navedene pojavnosti iz perspektive opojmitelja takvih dinamičnih scenarija promatraju se kao trajektoriji u pokretu. Zbog toga je i to značenje dijakronijski stabilan element značenjskog ustroja glagola *teći* s obzirom na to da ga uočavamo u cjelokupnom razdoblju obuhvaćenom ovom analizom.

Posljednje metaforičko proširenje značenja koje se u najvećoj mjeri otklanja od tipičnog značenja fizičkog kretanja definirali smo kao ‘protjecati u vremenu’. Njegov smo nastanak argumentirali mehanizmom pojmovne metafore VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU, kao u ranije opisanom primjeru *zabrana je počela teći od ponoći*. Kao što će sljedeći primjeri pokazati, ta

značenjska sastavnica također čini dijakronijski stabilan element značenjske strukture glagola *teći*, npr.:

(206) *Da se veseli, dokle mu teče vik* (ARj: Š. Menčetić 239)

(207) *Dokli se ovi svijet podrži i teče* (ARj: M. Držić 439)

(208) *Dok mi teče praha i olova, ubih Ćemu sedmoricu druga* (ARj: Nar. Pjes. Hörm. 2, 516)

(209) *Evo već teče deseta godina otkako sam liječnik u ovom kupalištu* (HJR: Eugen Kumičić: *Olga i Lina*)

Kao i u prethodno opisanim primjerima, i kod navedenih starijih potvrda očigledan je mehanizam proširenja značenja temeljen na navedenoj pojmovnoj metafori jer protok kroz vrijeme odnosno promjenu kroz koju trajektorije prolaze sukladno protoku vremena opojmljujemo kao fizičko kretanje trajektora koje inače ne opojmljujemo kao entitete čije bi temeljno obilježje bilo agentivno kretanje (npr. *prah i olovo, godina*). Na taj je način i značenje 'protjecati u vremenu' stabilan dio značenjske strukture glagola *teći*.

Prethodno smo taj mehanizam širenja povezali s konstrukcijom 'X + *teći od* + Y' te smo objašnjavali to značenjsko proširenje kao ono temeljeno na odnosu vremenske omeđenosti. No promotrimo li navedene ranije potvrde, uočavamo kako njih, unatoč istovjetnom značenjskom ustroju, ne bismo mogli objasniti pomoću navedene konstrukcije zato što se ona ne prepoznaje u ranijim potvrdama čije se značenje definira kao 'protjecanje u vremenu' te koje se zasniva na pojmovnoj metafori VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU. Zbog toga možemo zaključiti kako su značenje 'protjecanja u vremenu' te pripadajući mehanizam proširenja temeljen na istaknutoj pojmovnoj metafori postojani element dijakronijskog razvoja, no uporabe temeljene na konstrukciji 'X + *teći od* + Y' u istom značenju te motivirane istom pojmovnom metaforom čine dijakronijski recentniji element značenjskoga ustroja toga glagola. Drugim riječima, prvu uporabu u značenju 'protjecanja u vremenu' temeljenu na dotičnoj metafori uočavamo tek u potvrdama iz 19. stoljeća, npr. *a treća (perioda) teče od g. 1884.* (HJR: Henrik Sienkiewicz, *Pripoviesti*). No ta je konstrukcija istodobno vrlo učestala u suvremenim uporabama, kao u primjerima *garantni rok teče od dana preuzimanja, kamate teku od dana izdanja mjenice* ili *kazna teče od tog datuma* (hrWaC). Stoga ćemo tu konstrukciju kao značenjsku podlogu promatranog proširenja značenja unatoč njezinoj recentnosti smatrati bitnim dijakronijskim elementom izgradnje semasiološke strukture glagola *teći*.

Naposljetku, što se tiče sintaktičko-značenjskog ustroja toga glagola, kao osnovnu sintaktičku strukturu tipičnu za glagol *teći* u suvremenim uporabama istaknuli smo intranzitivnu strukturu. Promotrimo li sve navedene primjere u ovome poglavlju, uočiti ćemo da je također

riječ o isključivo intranzitivnim sintagmama. Kao primjer možemo istaknuti Marulićevu sintagmu *dokol budu teći vode*, gdje je vidljivo kako je argument *voda* profiliran kao tipična tekućica, odnosno tekući entitet koji ostvaruje translokaciju, dok orijentir nije leksikaliziran, zbog čega zaključujemo kako je riječ o tipičnoj intranzitivnoj konstrukciji. Tijekom analize ranijih potvrda promatranoga glagola također nismo uočili nijednu uporabu koja bi se mogla smatrati tranzitivnom ili pseudotranzitivnom. Zbog toga je za razliku od prethodno opisanih glagola sintaktička struktura glagola *teći* jednostavnija te je istodobno potvrda kako je sintaktički ustroj dijakronijski postojan čimbenik njegove strukture glagola, a kasnija će analiza pokazati možemo li taj zaključak primijeniti na cjelokupno polje glagola kretanja.

4.3.1.4. Glagol teći kao stabilni polisemni leksem

Nakon što smo objasnili tipično značenje glagola *teći* i prikazali na koji su način nastajala pojedina proširenja njegova značenja, promotrimo kako izgleda njegov cjelokupan dijakronijski semasiološki ustroj:

Tablica 22: Prikaz semasiološke strukture leksema *teći*

	TEĆI = 'neprekidno se kretati (tekućica)'	'kretati se poput tekućice' (<i>promet teče</i>); SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU	'fiktivno neometano kretanje' (<i>kroz nju teče mreža ulica</i>)	'protjecati u vremenu' (<i>zabrana teče od ponoći</i>); VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU a) b) 'X + <i>teći od</i> + Y'
16. st.	↓	↓	↓	↓
17. st.	↓	↓	↓	↓
18. st.	↓	↓	↓	↓
19. st.	↓	↓	↓	↓
20. / 21. st.	↓	↓	↓	↓

Promotrimo li cjelokupnu značenjsku strukturu toga glagola iz dijakronijske perspektive, možemo ga klasificirati kao stabilan, uredno ustrojen polisemni leksem. Prvo, uočavamo kako je njegovo tipično značenje 'neometanog tekućeg kretanja' identično onom ishodišnom, te je ono kao takvo dijakronijski stabilno. Njegovo se tipično značenje izgrađuje na temelju enciklopedijskih podataka kao što su 'zbirnost', 'neprekidnost' ili 'tekuće kretanje', koji su poslužili kao okosnica širenja njegove značenjske strukture. Nadalje, 'medij' se ističe kao temeljna značenjska sastavnica na kojoj se grade i tipično značenje i njegova proširenja u

dijakronijskoj perspektivi, što podrazumijeva gradbu tipičnog značenja na makrosastavnici 'puta', koja također čini dijakronijski stabilan dio značenjskog ustroja toga glagola. Na taj način zaključujemo kako je i onomasiološka sveza navedenih pojmovnih okosnica dotične glagolske skupine s glagolom *teći*, koji leksikalizira ranije opisan vid kretanja, dijakronijski stabilna.

Sljedeći argument koji podupire njegov navedeni klasifikacijski status jest činjenica da su sva njegova proširenja značenja transparentna te zadržavaju veći ili manji stupanj motiviranosti tipičnim značenjem fizičke translokacije tipične za zbirne, tekuće trajektore ili tekući medij kretanja. Njegovo prvo proširenje u značenju 'kretati se poput tekućice' zadržava transparentnu svezu s fizičkim usidrenjem te se širi na temelju pojmovne metafore SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU, a također je dijakronijski stabilan mehanizam širenja značenjske strukture. Sljedeće značenje 'neometanoga fiktivnoga kretanja' također je dijakronijski stabilno, a izgrađeno je na pojmu fiktivnoga kretanja jer u takvim uporabama opojmljujemo pojavnosti koje tipično ne raspolažu sposobnošću agentivnoga kretanja kao trajektore koji ostvaruju translokaciju. Posljednje je proširenje značenja (koje smo definirali kao 'protjecati u vremenu') manje transparentno te se oslanja na suodnos dviju temeljnih domena, prostora i vremena. Na temelju toga proširenja značenja promatra se protok stanovitih pojavnosti u vremenu kao njihova opojmljena translokacija prostorom, što smo objasnili mehanizmom pojmovne metafore VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU. Navedeno je značenje dijakronijski stabilno, osim jedne njegove realizacije. Da rezimiramo, mehanizmi širenja polisemne strukture dijakronijski su stabilni te su tijekom dijakronijskog razvoja motivirali istovjetna značenja, što govori u prilog klasifikaciji tog leksema kao stabilnog, uredno ustrojenog polisemnog leksema.

Kao što smo ranije spomenuli, neke od suvremenih uporaba u značenju 'protoka u vremenu' te izgrađenih na navedenoj pojmovnoj metafori objasnili smo i pomoću konstrukcije 'X + *teći od* + Y', no uporabe temeljene na navedenoj konstrukciji prepoznate su isključivo u primjerima koji datiraju iz 19., 20. te posebice 21. stoljeća. Zbog toga ćemo tu konstrukciju smatrati inovacijom u semasiološkom ustroju glagola *teći*, no ona je istovremeno iznimno produktivna i zauzima bitno mjesto u njegovu značenjskom ustroju, zajedno s navedenom pojmovnom metaforom koja leži u njegovu korijenu. Valja napomenuti kako ta konstrukcija motivira isključivo jedno značenje te ne pokazuje dijakronijsku dinamiku, što također govori u prilog klasifikaciji tog glagola kao stabilnog, uredno ustrojenog polisemnog leksema. Kao posljedica relativno razgranate značenjske strukture koju smo prepoznali i kod ranije analiziranih glagola *ići* i *doći*, u slučaju glagola *teći* također možemo istaknuti svezu njegova dinamičnog dijakronijskog ustroja glagola s čestotnošću suvremenih metaforički motiviranih

uporaba. Taj ćemo navod provjeriti i u slučaju ostalih glagola, gdje je omjer metaforički i fizički motiviranih uporaba u sinkronijskom presjeku orijentiran metaforičkim uporabama.

Kao razloge širenja strukture glagola *teći* možemo ponovno istaknuti kognitivno-jezične razloge, s obzirom na to da su se nova značenja aktualizirala na temelju uočavanja pojmovnih sveza među raznim pojavnostima (npr. opojmljivanje statičnih entiteta kao dinamičnih u slučaju fiktivnoga kretanja) ili osvješćivanja povezanosti među temeljnim domenama kao što su prostor i vrijeme u slučaju posljednjeg širenja značenja.

4.3.2. Dijakronijski ustroj glagola *letjeti* – uvodne napomene

U prethodnom poglavlju prikazali smo dijakronijsku sintaktičko-značenjsku strukturu glagola *teći* te istaknuli kako je njegov sinkronijski opis i klasifikacija kao glagola koji profilira makrosastavnicu 'puta' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'medija' kojim se kretanje odvija stabilan element njegova dijakronijskog ustroja. U ovom ćemo poglavlju provjeriti možemo li isti zaključak primijeniti na drugi glagol iste klasifikacijske skupine, a to je glagol *letjeti*. Prije nego što raščlanimo značenjski ustroj glagola *letjeti* kao polisemnog leksema te navedeni ustroj usporedimo s dijakronijskom rekonstrukcijom njegove semasiološke strukture, rekapitulirajmo na početku zaključke koje smo o njegovom sintaktičko-značenjskom ustroju iznijeli u sklopu sinkronijske korpusne analize i opisa u sklopu pripadajuće skupine glagola kretanja.

4.3.2.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *letjeti*

Kao što smo ranije naveli, glagol *letjeti* ističe se kao drugi najčestotniji glagol svoje klasifikacijske skupine uz 129 pojava prema Čestotniku te 43.684 pojave u hrWaC-u. Analizom navedenog korpusa prepoznali smo kako se javlja u podjednakom omjeru fizičkih i metaforički motiviranih značenja, a razloge za ta značenja istaknut ćemo u kasnijoj dijakronijskoj analizi. Zatim, promatrali smo događanja kretanja u čijoj se jezgri nalazi taj glagol te smo uočili kako se dopunjava svim vrstama trajektora, i to ljudskim, životinjskim i neživim pojavnostima (npr. *piloti, zmajevi, mušice, zrakoplov*, itd.). Istaknuli smo da se njegova značenjska okosnica profilira na temelju enciklopedijskih podataka aktiviranih pomoću trajektora, s obzirom na to da smo uočili da se kao trajektor kodiraju pojavnosti čije kretanje na temelju znanja o svijetu tipično opojmljujemo kao pojavnosti koje se kreću zrakom kao medijem kretanja. Što se orijentira tiče, sukladno korpusnoj analizi utvrdili smo kako je njegova leksikalizacija opcionalna, a u slučaju da je orijentir leksikaliziran njime se profilira put kojim se kretanje

odvija, kao u primjeru sljedećih sintagmi: *oko glave, na velikoj visini, iznad Atlantskog oceana* ili *na visini od 200m*. Na taj način istaknuli smo kako se tipično značenje toga glagola izgrađuje pomoću makrosastavnice 'puta' i temeljne sastavnice 'medija'. Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, svi ti orijentiri kao značenjsku okosnicu ističu relativnu visinu u odnosu na perspektivu promatrača koji se nalaze niže u odnosu na orijentire. Na taj se način zajedničkom aktivacijom istovjetnih enciklopedijskih podataka profilira tipično značenje toga glagola, a to je kretanje zrakom.

Analizom sintaktičkih struktura prepoznali smo ponovno intranzitivnu strukturu kao tipičnu za sve glagole druge skupine. No, osim u intranzitivnoj strukturi, glagol *letjeti* prepoznat je i u pseudotranzitivnim strukturama uz dopune *metar* i *kilometar*, koje profiliraju put koji prelazi agentivni trajektor. Kasnija će dijakronijska analiza pokazati je li takav sintaktičko-značenjski ustroj dijakronijski stabilan i je li tijekom njegova dijakronijskog razvoja dolazilo do pomaka koji su uzrokovali takvo sinkronijsko stanje, odnosno na koji način pseudotranzitivnost čini dijakronijski stabilan dio njegova sintaktičko-značenjskog ustroja. Prije nego što promotrimo rezultate dijakronijske analize, pogledajmo na koji se način glagol *letjeti* profilira kao polisemni leksem te na koji se način tipično značenje toga glagola i njegova proširenja prikazuju u leksikografskim izvorima u odnosu na sinkronijske korpuse.

4.3.2.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola letjeti kao polisemnog leksema*

Što se tipičnog značenja tog glagola tiče (a i njegovih značenjskih proširenja o kojima će kasnije biti riječi), HER i RHJ potpuno su suglasni u svojim definicijama, tako da njegovo tipično značenje opisuju kao „kretati se zrakom pomoću krila (o pticama)“. Raščlanimo li tu definiciju, uočavamo kako je ona u potpunosti suglasna s ranije opisanim rezultatima korpusnoga istraživanja jer se kao temeljna značenjska odrednica toga glagola ističe zrak kao 'medij' kojim se takva vrsta translokacije trajektora odvija. Nadalje, rječničke definicije navode i tipičan način postizanja lokomocije, a to je 'kretanje krilima', koje je karakteristično za ptice, koje se ovdje navode kao tipičan trajektor koji dopunjuje navedeni glagol. Usporedimo li taj navod s rezultatima korpusnoga istraživanja, uočavamo kako su tvrdnje ponovno suglasne jer smo ranije istaknuli kako je najčešći trajektor koji se profilira u događanjima kretanja izgrađenima oko toga glagola upravo ptica, kao i slični leteći entiteti (razne vrste ptica, komarci, zmajevi itd.), a koji translokaciju postižu uporabom krila te čije se kretanje tipično opojmljuje kao ono koje se odvija zrakom kao medijem kretanja.

Osnovna se definicija u HER-u dopunjuje vrstama trajektora koje karakterizira takav način translokacije te HER najprije proširuje osnovnu definiciju trajektorima koji se kreću zrakom u avionu ili raketi, npr. *dok Petra leti svojim avionom* ili *Gagarin nijednoga nije vidio dok je letio svemirom* (hrWaC). Kao što je vidljivo u navedenim primjerima, kao trajektoru nisu navedene pojavnosti koje odlikuje sposobnost postizanja lokomocije krilima, već koji lokomociju postižu upravljanjem vozilima koja se kreću zrakom kao medijem. Slično se proširenje uočava u primjerima *ti ćeš moći reći kako je kamen letio i zašto* ili *današnji putnički zrakoplovi lete na oko 10.000m visine* (hrWaC). Ovdje također uočavamo da je riječ o tipičnom značenju translokacije koja se odvija zrakom kao medijem, no ponovno je riječ o drukčijoj vrsti trajektora. Za razliku od prve skupine trajektora koje odlikuje sposobnost postizanja lokomocije krilima ili druge skupine trajektora koji kretanje nalik letenju postižu upravljanjem strojevima koji im takav proces omogućuju, u slučaju trajektora treće skupine (*kamen, zrakoplov*) uočavamo kako njihovo kretanje nije agentivno, već je riječ o uzrokovanom kretanju koje motivira neleksikalizirani, agentivni inicijator procesa kretanja. Unatoč tomu njihovo se kretanje još uvijek opojmljuje oslanjanjem na temeljnu značenjsku odrednicu, a to je 'kretanje zrakom kao medijem' te je i dalje riječ o fizičkim pojavnostima čije kretanje tipično možemo opojmiti kao ono koje se odvija u fizičkom prostoru. Zbog toga ćemo te primjere smatrati odrednicama tipičnog značenja glagola *letjeti* jer je razvidno kako su temeljne odrednice značenja toga glagola prisutne u svim navedenim primjerima uz minimalne modifikacije što se tiče karakterizacija trajektora koji ostvaruju navedenu vrstu kretanja. Također, sukladno tom opisu tipičnog značenja potvrđuje se ranije predložen opis tipičnog značenja glagola *letjeti* koje se oslanja na makrosastavnicu 'puta' i temeljnu sastavnicu 'medija', a koje se u slučaju glagola *letjeti* odnose na kretanje trajektora zrakom kao medijem ostvarivanja translokacije.

Kao njegovo prvo (metonimijski motivirano) proširenje značenjske strukture ističe se ono koje HER objašnjava kao „hitati, juriti, žuriti se, trčati“, što možemo vidjeti iz primjera koji slijede:

(210) *vidim da gospođa leti tempom od 07:05* (hrWaC)

(211) *Anita leti po dvorani, dok je prijateljice i ja pokušavamo slijediti* (hrWaC)

(212) *Raikkonen doslovno leti po stazi i ruši sve rekorde dana* (hrWaC)

(213) *napola trčeći letim u spavaonicu* (hrWaC)

(214) *sjedam u auto, letim ko lud preko crvenih i žutih* (hrWaC)

Promotrimo li navedene primjere, uočavamo kako se kao trajektoru kodiraju pojavnosti koje se odnose na ljudske trajektore koji se kreću samostalnim postizanjem lokomocije ili prijevoznim sredstvima (kao *auto* u posljednjem primjeru). No istodobno se uočava kako u tim

primjerima medij kretanja nije zrak, već se radi isključivo o kretanju koje se odvija tlo te se u svim uporabama kao orijentiri ističu statične pojavnosti kao *staza* ili *spavaonica*. Nadalje, ključni enciklopedijski podatak koji se artikulira u tim sintagmama te koji čini temeljnu značenjsku odrednicu u njima izraženog značenja jest 'brzina' odnosno 'žurnost'. Taj enciklopedijski podatak na implicitan je način prisutan i u gradbi tipičnog značenja glagola *letjeti* jer na temelju znanja o svijetu opojmljujemo kretanje ptica kao tipičnih letećih trajektora kao ono koje odlikuje 'brzina'. Na taj je način dotični enciklopedijski podatak poslužio kao okosnica ovog značenjskog proširenja te je aktivirao mehanizam metonimije, koju u slučaju navedenih sintagmi možemo formulirati kao DIO PROCESA ZA PROCES. Drugim riječima, na temelju 'brzine' kao odrednice kretanja koje obavljaju ptice kao tipični trajektori opojmljujemo kretanje drugih pojavnosti kao kretanje srodno toj vrsti translokacije, unatoč činjenici što se temeljna značenjska sastavnica 'kretanja zrakom' kao medijem kretanja ostavlja u drugom planu. Motivacijska je sveza u tim slučajevima ipak još uvijek vrlo transparentna, kao i sveza s tipičnim značenjem (brzoga) kretanja zrakom.

Sljedeće značenjsko proširenje (motivirano metaforom) u znatnijoj se mjeri udaljava od tipičnog, fizičkog značenja, pa pogledajmo nekoliko primjera:

(215) *bilo je mračno i svuda su letjeli udarci* (hrWaC)

(216) *ljudi imaju tanke živce, odmah lete psovke* (hrWaC)

(217) *osim perja, po kući su letjele uvrede, optužbe, a ni tračeva nije nedostajalo* (hrWaC)

(218) *zbog nje se prekidaju veze, teroriziraju dragi ljudi, razbijaju auti, lete prijeteće poruke* (hrWaC)

(219) *imam žučnu raspravu s mužem, lete teške riječi* (hrWaC)

Kao što vidimo iz navedenih uporaba, kao trajektori su leksikalizirane pojavnosti koje više ne možemo promatrati kao fizičke entitete koje odlikuje svojstvo voljne translokacije. Drugim riječima, radi se o apstraktnim i na svojevrsan način neopipljivim pojavnostima, kao što su *psovke* ili *prijeteće poruke*. Ipak, vidimo da se navedene pojavnosti istodobno profiliraju kao središnji argumenti događanja kretanja te se sve pojavnosti ističu uz glagol kretanja *letjeti*. Prisjetimo li se prethodnog proširenja značenja, čiju smo gradbu objasnili utemeljenjem na enciklopedijskom podatku 'brzine' ili 'žurnosti', na sličan način možemo pristupiti i objašnjenju ovog značenja glagola *letjeti*. Naime, promotrimo li detaljnije sve navedene primjere, uočavamo kako je riječ o događanjima koja profiliraju temeljni enciklopedijski podatak 'negativnosti', odnosno 'žustrine'. Na taj način možemo uočiti kako je u slučaju tog proširenja došlo do ostvarivanja sveze među pojmovima 'žustrine' i 'brzine' koju smo prethodno prepoznali

kao temeljni enciklopedijski podatak koji profilira i tipično značenje glagola *letjeti* i njegovo prvo značenjsko proširenje. Na taj se način značenjski pomak ostvaruje i u toj skupini primjera, a gradbu tog značenja glagola *letjeti* možemo definirati kao 'žustru razmjenu apstraktnih pojavnosti' te objasniti pojmovnom metaforom IDEJE SU PREDMETI. Naime, kao što vidimo iz prikazanih primjera, u svim događanjima kretanja radi se o prijenosu apstraktnih entiteta (*uvreda, teške riječi, poruka* i sl.) koji se razmjenjuju od strane dvaju ili više argumenata koji su aktualizirani u tim sintagmama. Oslanjanjem na glagol kretanja *letjeti* takav apstraktan prijenos entiteta među sudionicima navedenih scenarija opojmljujemo na način da apstraktan prijenos promatramo kao fizičke entitete (predmete) koji se translociraju u odnosu na argumente u tim sintagmama te se navedenim mehanizmom gradi novo značenje glagola *letjeti*.

Posljednje metaforički motivirano značenje možemo ilustrirati sljedećim uporabama:

(220) *idu sati, lete dani* (hrWaC)

(221) *zvuk leti na sve strane, mi se međusobno ne čujemo dobro* (hrWaC)

(222) *dani i mjeseci lete ogromnom brzinom* (hrWaC)

(223) *lako leti godina, tako mi je proletio i godišnji odmor* (hrWaC)

(224) *lete dani, lete minute* (hrWaC)

Prisjetimo li se ranijih primjera proširenja značenjskih struktura glagola, kao što je slučaj s glagolom *ići* u sintagmi *ide vrijeme* ili *teći* u sintagmi *teku dani*, prisjetit ćemo se kako smo navedene sintagme objasnili pojmovnom metaforom VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU, pri čemu smo opojmljivali protok vremena kao kretanje apstraktnog entiteta kroz prostor. Na isti način možemo objasniti i ovdje navedene primjere jer također uočavamo kako je riječ o apstraktnim pojavnostima (*zvuk, minute, mjeseci, dan, godine*) čiji se protok u vremenu opojmljuje kao hitro kretanje prostorom. Kao osnova te pojmovne metafore ističe se enciklopedijski podatak 'hitrine' i 'neprekinutosti' kretanja, što možemo povezati s ranije spomenutom osobinom događanja kretanja koja se grade oko toga glagola. Naime, kao što smo ranije spomenuli, glagol *letjeti* ističe se gotovo isključivo u događanjima koja promatramo u sveukupnosti njihova neomeđenog odvijanja glagolskoga procesa, a što povezujemo s ranije istaknutim enciklopedijskim podatkom 'neprekinutosti'.

Prije nego što nastavimo s opisom dijakronijskog ustroja glagola *letjeti*, ponovimo još jednom na koji je način taj glagol ustrojen kao polisemni leksem. Najprije, kao njegovo tipično značenje ističe se „kretanje zrakom krilima“, a kao trajektoriji javljaju se tipično životinjski entiteti koji raspolažu krilima kao sredstvom postizanja lokomocije, zatim ljudski trajektoriji koji translokaciju obavljaju koristeći se prijevoznim sredstvima koja se kreću zrakom, ili pak neživi trajektoriji čija je translokacija kroz zrak posljedica vanjskog uzroka. U skladu s takvim opisom

tipičnog značenja potvrdili smo raniji navod o ustroju tipičnog značenja toga glagola kao onoga koje se gradi na makrosastavnici 'puta' (koji je profiliran odnosom koji trajektor ostvaruje sa zrakom kao medijem kretanja) te temeljnoj sastavnici 'medija', koji u slučaju glagola *letjeti* podrazumijeva zrak kao tipični medij odvijanja translokacije. Nadalje, kao prvo proširenje značenja istaknuli smo ono koje smo definirali kao a) 'hitro se kretati'. To smo proširenje argumentirali poveznicom hitrog kretanja s tipičnom translokacijom najučestalijih trajektora koji se profiliraju u događanjima kretanja izgrađenih oko navedenoga glagola, a to su ptice. To smo proširenje značenja objasnili metonimijom DIO PROCESA ZA PROCES jer se na temelju navedene metonimije fokusira jedan segment kretanja (u ovom slučaju hitrina) kao metonimijska baza za opojmljivanje cjelokupnog procesa kretanja (kao u sintagmi *trkač leti*). Kao drugo proširenje značenja istaknuli smo ono koje smo definirali kao b) 'žustru razmjenu apstraktnih pojavnosti', kao u sintagmi *lete psovke*. Navedeno smo značenje objasnili mehanizmom pojmovne metafore IDEJE SU PREDMETI, gdje se žustro kretanje mahom negativnih apstraktnih pojavnosti opojmljuje kao hitro kretanje fizičkih pojavnosti te smo u slučaju navedenog proširenja eksplicirali pojmovnu svezu 'brzine' i 'žustrine' kao njegova motivacijskog faktora. Naposljetku, kao posljednje proširenje naveli smo ono definirano kao c) 'protjecati, prolaziti', kao u uporabi *dani lete*. Značenje navedene sintagme objasnili smo mehanizmom metafore VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU, gdje se protok nekog apstraktnog entiteta u vremenu promatra kao njegova translokacija prostorom. Na taj način možemo već sada istaknuti tu pojmovnu metaforu kao vrlo bitan čimbenik širenja polisemnih struktura glagola kretanja, no više riječi o tome slijedi nakon analize svih glagola kretanja.

4.3.2.3. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola *letjeti*

Nakon što smo opisali tipično značenje glagola *letjeti* sukladno sinkronijskoj korpusnoj analizi, kao i proširenja njegove značenjske strukture kao polisemnog leksema, u nastavku ćemo provjeriti je li opisan značenjski ustroj dijakronijski stabilan ili je tijekom dijakronijskog razvoja došlo do promjena u sintaktičko-značenjskom ustroju toga glagola.

Što se tiče suodnosa ishodišnog i tipičnog značenja, HER navodi kao etimon praslavenski oblik *letēti koji, kako navodi Skok, potječe od ie. korijena *leq-, a njegovo ishodišno značenje Snój definira kao „letjeti, micati krilima“. O njegovoj dijakronijskoj stabilnosti svjedoče najstarije potvrde u leksikografskim izvorima, npr. kod Kašića (*letiti*), Vrančića (*letiti*) ili Mikalje (*letiti*). Na taj način ističe se njegovo ishodišno značenje kao dijakronijski stabilno. Promotrimo li opis tipičnoga značenja tog glagola, uočavamo da ga ARj

opisuje kao „krilima se tiskati i nositi po vazduhu“. Drugim riječima, vidimo da i taj izvor pristupa opisu tipičnog značenja na način istovjetan ranije opisanom pristupu HER-a i RHJ-a jer i ARj ističe s jedne strane 'medij' kojim se takvo kretanje odvija, a s druge strane 'način postizanja lokomocije' koji je tipičan za pojavnosti koje se tipično kreću zrakom. Ta je značenjska odrednica dodatno istaknuta značenjskim opisom toga glagola koji ARj započinje opisom pojavnosti koje karakterizira takav način translokacije te najprije opisuje ptice kao tipičnu vrstu trajektora koji obavlja kretanje zrakom kao medijem. Navedene su dvije značenjske odrednice postojane tijekom dijakronijskog razvoja toga glagola, što možemo vidjeti iz sljedećih nekoliko primjera:

(225) *Nu kud veće mala ptica s nejacijem leti krili* (ARj: I. Gundulić 282)

(226) *Ptice nebeske po granam negovim stahu i po nima lećahu* (ARj: And. Kačić, kor. 292)

(227) *ne leti po zraku tako brzo ptica* (HNK: kanizlic_roz)

(228) *Šišmiš mrakom leti* (HNK: nazor_medobr)

(229) *tri goluba nebom lete* (hrWaC)

Kao što se vidi iz navedenih primjera, riječ je s jedne strane o trajektorima čije kretanje sukladno enciklopedijskom znanju opojmljujemo kao ono koje se odvija zrakom (kao npr. *ptice*, *šišmiši* ili *golub*) te se profilira zrak kao tipičan medij kojim se kretanje kodirano tim glagolom odvija. Na taj način potvrđuje se ranije sugeriran ustroj tipičnog značenja toga glagola koji se i iz dijakronijske perspektive (u skladu s navedenim primjerima) oslanja na makrosastavnicu 'puta' i temeljnu sastavnicu 'medija', a koje se u slučaju glagola *letjeti* preklapaju. Nadalje, kao što smo prethodno pojasnili, osim ptica i letećih životinja koje kretanje postižu krilima, u sinkronijskom smo presjeku uočili još dvije vrste trajektora, i to one koji kretanje zrakom postižu upravljanjem nekim strojem te one koji kretanje zrakom duguju agentivnom izvoru energije koji ih motivira na takav oblik kretanja. Na sličan način i ARj nastavlja sa značenjskim opisom toga glagola te ističe nekoliko vrsta trajektora čije kretanje također možemo pojmiti kao letenje. Promotrimo nekoliko primjera:

(230) *Kupido krili po gori sad leti* (ARj: M. Držić 95–96)

(231) *Da jedan anđeo lećaše posrid neba* (ARj: J. Banovac. Razg. 73)

(232) *i mene je noćas govorio da će sutra lećet (zmaj) pod oblake* (ARj: F. Glavinić. Cvit. 336^a)

(233) *vile lete iznad šume* (HNK: nazor_novele)

Za razliku od prethodno navedenih primjera, u kojima se kao trajektoru navode ptice ili životinje s krilima, ovdje kao trajektore uočavamo mitološke ili magične pojavnosti koje se

obično opojmljuju kao entiteti koji lokomociju mogu postizati krilima te koji se između ostaloga mogu kretati i zrakom. Na taj se način njihovo opojmljenje ne udaljava od tipičnog značenja jer su navedene dvije značenjske odrednice ('kretanje zrakom' te 'postizanje lokomocije krilima') i ovdje istaknute kao ključne odrednice značenjskog ustroja glagola *letjeti*.

Isto tako, promotrimo li taj glagol iz onomasiološke perspektive, uočavamo da je dijakronijska sveza navedene makrosastavnice i temeljne značenjske sastavnice te glagola *letjeti* koji je kodira dijakronijski stabilna. Na taj način potvrđuje se dijakronijska stabilnost značenjskog ustroja i glagola *letjeti* i navedenih sastavnica kao pojmovnih okosnica druge skupine glagola kretanja.

Što se tiče ranije spomenutog proširenja vrste trajektora, za razliku od trajektora koji translokaciju postižu upravljanjem strojevima, a o kojima smo govorili u sklopu sinkronijskog opisa, uočavamo kako takvi primjeri nisu uočeni u dijakronijskom presjeku toga glagola, već se takve potvrde javljaju tek u 20. stoljeću. Razlog je tomu jednostavan; naime, prije 20. stoljeća tipičan način kretanja zrakom nije bio onaj umjetno stvoren od strane ljudi kao konstruktora strojeva, već je takvo kretanje bila tipična osobina životinja ili predmeta koji se na takav način kreću zahvaljujući svojem fizičkom ustroju (ili manipulaciji od strane drugih, mahom agentivnih pojavnosti). Na taj se način tipično značenje glagola *letjeti* dijakronijski obogatilo jednom potkategorijom trajektora. No unatoč tome smatramo kako takvo proširenje nije imalo utjecaja na tipično značenje glagola *letjeti* jer su enciklopedijski podatci na temelju kojih se ono izgrađuje ostali dijakronijski stabilni. U skladu s činjenicom kako je navedeni opis razvidan iz primjera identificiranih u cjelokupnom vremenskom razdoblju obuhvaćenom ovom analizom, ističemo kako je tipično značenje toga glagola dijakronijski stabilno te je, u skladu s enciklopedijskim podacima koji ga definiraju, poslužilo kao izvor značenjskih proširenja o kojima smo govorili u sklopu opisa glagola *letjeti* kao polisemnog leksema. Pogledajmo u nastavku prvo značenjsko proširenje iz dijakronijske perspektive.

Kao što smo ranije prepoznali, prvi se značenjski pomak uočava u sintagmama poput *gospođa leti tempom*, koju smo argumentirali pomoću oslanjanja na najistaknutiji enciklopedijski podatak u tim sintagmama, a to je 'brzina kretanja' kao ključna odrednica tipičnog kretanja ptica i drugih pojavnosti koje odlikuje kretanje zrakom. Navedeni se enciklopedijski podatak nalazi u korijenu aktualizacije metonimije DIO PROCESA ZA PROCES, na temelju koje se proširuje značenje koje smo definirali kao 'hitro se kretati'. Promotrimo je li to značenje dijakronijski stabilan element značenjske strukture glagola *letjeti*:

(234) *Letim velmi hrlo, da puta dil skratim* (ARj: Ć. Držić, 387)

(235) *Trčim, letim* (ARj: M. Držić, 315)

(236) *Grci su pod njegove zastave letili i vrata gradova otvarali* (ARj: A. Kanižlić kam. 595)

(237) *leti kao vila, kao muña ili strila* (ARj: V. Došen, 40^b)

(238) *a kočija jednako žurno leti naprijed* (HNK: gjalski_jbor)

Na temelju navedenih uporaba kao i u ranije opisanim sintagmama uočavamo kako je riječ o događanjima gdje kretanje obavljaju živi trajektori koji se ne kreću zrakom niti pogonjeni krilima kao sredstvom postizanja lokomocije, već se kao temeljni enciklopedijski podatak ističe 'brzina kretanja'. Navedeni se enciklopedijski podatak profilira dopunama, npr. priloškom dopunom *žurno*, koja profilira upravo brz način kretanja, ili glagolskom dopunom *trčim*, gdje se radi o glagolu čije je tipično značenje upravo ono brzoga kretanja. Budući da su i ta proširenja značenja temeljena na enciklopedijskom podatku 'brzine', koji omogućuje gradbu značenja tih primjera na temelju metonimijske strukture DIO PROCESA ZA PROCES, uočavamo kako je i to značenjsko proširenje dijakronijski stabilan dio značenjske strukture glagola *letjeti* jer navedeni ustroj prepoznamo u primjerima iz cjelokupnog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom.

Kao drugo metaforički motivirano značenjsko proširenje istaknuli smo ono koje definiramo kao 'žustru razmjenu apstraktnih pojavnosti', a zasnovano je na pojmovnoj metafori IDEJE SU PREDMETI, kao u primjeru *odmah lete psovke*. Navedenom smo primjeru pristupili utemeljujući širenje značenja glagola *letjeti* na povezanosti enciklopedijskih podataka 'brzine' i 'žustrine'. Taj je pojmovni odnos motivirao navedenu metaforu na temelju koje opojmljujemo međusobnu razmjenu apstraktnih pojavnosti (i to najčešće u događanjima koja profiliraju negativno konotirane međuljudske odnose) kao njihovo fizičko kretanje kroz prostor. Pogledajmo uočavamo li to značenje tijekom cijelog analiziranog razdoblja:

(239) *lete udarci, lete rane i nemile lute smrti* (ARj: J. Palmotić 205)

(240) *te dvie rieči letjele su od usta do usta* (HJR: Josip Eugen Tomić: *Za kralja – za dom*)

(241) *otkale leti zao glas brže od puščana zrna* (HJR: Ante Kovačić: *U registraturi*)

(242) *grozne vesti lete iz Beča u Linz* (HJR: Eugen Kumičić: *Urota Zrinsko-Frankopanska*)

(243) *strašne psovke letjele su s tribina* (hrWaC)

Možemo uočiti kako su svi navedeni primjeri izgrađeni na enciklopedijskom podatku 'žustrine' te ističu izuzetno negativne konotacije, što se leksikalizira imenskim sintagmama kao što je *zao glas* ili pridjevskim dopunama *strašne* ili *grozne*. Zatim, uočavamo kako se sve te sintagme temelje na navedenoj pojmovnoj metafori IDEJE SU PREDMETI jer u svima njima opojmljujemo prijenos apstraktnih entiteta (*glas, riječi, psovke*) između dvaju ili više

argumenata kao njihovu fizičku translokaciju. Što se tiče dijakronijske stabilnosti tog značenja te mehanizma kojim je motivirano, ARj ističe isključivo prvi navedeni primjer koji datira iz 17. stoljeća, dok pretragom Riznice ili korpusa HNK (potkorpus Klasici) nismo uočili sintagmi koje bi aktualizirale to značenje u ranijim razdobljima obuhvaćenim ovom analizom. Trenutak kada to značenjsko proširenje doživljava svojevrsan procvat jest 19. stoljeće te se relativno njegova visoka učestalost nastavlja u 20. i 21. stoljeću. Zbog toga ćemo to značenje unatoč njegovoj prvoj potvrdi u 17. stoljeću smatrati rubnim elementom dijakronijske značenjske strukture glagola *letjeti*.

Promotrimo naposljetku značenjsko proširenje toga glagola kod kojega smo istaknuli gotovo netransparentnu svezu s fizičkim kretanjem. Njime smo definirali značenjski ustroj sintagmi kao 'protjecati, prolaziti' (kao u primjeru *dani lete*), gdje smo promjenu nekog entiteta tijekom vremenskog razdoblja temeljenu na enciklopedijskom podatku 'neprekidnosti' objašnjavali pojmovnom metaforom VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU. Pogledajmo u kolikoj je mjeri to značenje dijakronijski stabilno:

(244) *Kako stril za dnem leti dan* (ARj: Š. Menčetić 181)

(245) *Jer leti dan za dnem, a za dnem godišće* (ARj: Ć. Držić 514)

(246) *gdi nam časi lete mirni, ljubki i drazi* (ARj: I. Gundulić 44)

(247) *ali i godine lete* (HJR: Ante Kovačić: *U registraturi*)

(248) *prošli dani ispred mene lete* (HJR: Gjuro Arnold: *Čeznuća i maštanja. Pjesme...*)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, i u starijim potvrdama uočavamo događanja kretanja gdje se kao trajektorije kodiraju apstraktne pojavnosti vezane uz domenu vremena (*čas, dani, godine*) čiji protok tijekom vremena opojmljujemo kao njihovo kretanje prostorom. Na taj način uočavamo kako je sveza temeljnih domena 'prostora' i 'vremena' izuzetno bitan čimbenik u ljudskom opojmljivanju svijeta koji nas okružuje. Stoga i u slučaju glagola *letjeti* navedena pojmovna sveza motivira posljednje značenjsko proširenje temeljeći ga na pojmovnoj metafori VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU. Također, uočavamo kako je to značenje izgrađeno na navedenom pojmovnom mehanizmu uočeno tijekom cjelokupnog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, zbog čega se radi o dijakronijski stabilnom značenju te mehanizmu koji je djelovao na značenjski ustroj glagola *letjeti*.

Nakon što smo usporedili sinkronijsku analizu te ustroj glagola *letjeti* kao polisemnog leksema s rezultatima dijakronijskog istraživanja toga glagola i ustanovili kako su gotovo sva njegova značenjska proširenja dijakronijski stabilna, pogledajmo jedno značenjsko proširenje koje suvremeni rječnici ne ističu kao zasebnu značenjsku sastavnicu, a prepoznali smo ga

analizom raspoloživih korpusa i izvora. Riječ je o značenju koje se aktualizira u sklopu sljedećih primjera:

(249) *ti ki u slavi od imena letiš junak sad naj veći* (ARj: I. Gundulić 404)

(250) *Ali nad sve kraļe ine letjeti će u visine Ferdinandi glasoviti* (ARj: Ć. Palmotić 2, 268)

(251) *Ľudska misli, ustavi se, ne htij letit po nebesi'*. (ARj: J. Kavañin 477^b)

(252) *Nisam znao (govor) iznizati i na visine letiti* (ARj: M. Pavlinović rad. 171)

(253) *Ĉovik leteć gori lasno nađe što ga sori* (ARj: V. Došen 17^b)

(254) *Leti, moj dragi, leti po zraku za svojim idealima* (HNK: fmazuran_lis)

(255) *mnoštvo koje leti na krilima vjekovne ideje visoko iznad oblaka* (HJR: Marko Ĉović: *Źito zove*)

(256) *Ševa se natkriljuje i nedostižan leti u nebesa* (hrWaC)

Možemo uočiti kako se u navedenim uporabama profiliraju trajektoriji koji mogu biti žive (*Ferdinand, čovik, dragi*) i nežive, odnosno apstraktne pojavnosti (npr. *misao* ili *ideja*). U njima uočavamo kako se kao temeljna značenjska odrednica ističe 'medij' (i to *zrak*), a odrednica koja je najistaknutija u navedenim događanjima kretanja jest 'smjer kretanja', koje se odvija uvis. Dotični se podatak aktualizira npr. dopunama kao što su prijedložni izrazi *u visine, po nebesi*, ili prilogom *gori*, čime se ističe i relativna visina na kojoj se odvija proces kretanja i smjer kretanja koje je usmjereno uvis u odnosu na opojmitelja tih događanja. Na taj se način značenje tih sintagmi može objasniti u skladu s tumačenjem u ARj-u, gdje se ističe kako je riječ o značenju „uzdizanja u visinu u sklopu kojeg nadmašujemo druge statusom, slavom, uzvišenošću misli ili ponosom“. Zbog toga to proširenje značenja možemo objasniti pomoću pojmovne metafore VISOKI STATUS JE GORE. Drugim riječima, u navedenim primjerima promjenu (poboljšanje) statusa trajektora ili apstraktno uzdizanje statusa njegovih misli ili postupaka opojmljujemo kao fizičko kretanje trajektora uvis. Budući da uočavamo kako je taj mehanizam aktualiziran u primjerima iz cjelokupnog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, možemo zaključiti kako su to značenjsko proširenje (koje ćemo definirati kao ‘uzdizati se, nadmašivati druge’) te motivirajući mehanizam proširenja značenja dijakronijski stabilni element značenjske strukture glagola *letjeti*.

Naposljetku, promotrimo je li sintaktički ustroj toga glagola iz dijakronijske perspektive istovjetan onom koji smo prepoznali sinkronijskom analizom. Kao što smo ranije spomenuli, tipična struktura glagola *letjeti* ponovno je intranzitivna, a dijakronijska analiza iznjedrila je intranzitivnu strukturu kao tipičan sintaktički okvir toga glagola jer su svi primjeri iz ranijih razdoblja navedeni u ovom poglavlju intranzitivni. Unatoč tomu, sinkronijska je analiza

pokazala da se taj glagol može javljati i u pseudotranzitivnoj strukturi, i to uz dopune *metar* i *kilometar*, koje profiliraju put koji trajektor obuhvaća svojim kretanjem. Promotivši navode u ARj-u te u pretraženim dijakronijskim izvorima, uočili smo samo jedan primjer koji odstupa od tipične, intransitivne strukture i to: *A u prvoj bjehu četi pješci uresa puni mnoga, svaki od njih leti, kad car, leti' koňa svoga* (ARj: J. Palmotić 302). Kao što ARj objašnjava, riječ je o jedinstvenom primjeru gdje značenje glagola možemo promatrati kao „činiti da što leti ili trči“, odnosno tipično značenje kretanja zrakom obogaćeno je odrednicom 'agentivnosti'. Drugim riječima, u navedenom primjeru agentivni trajektor prenosi energiju na entitet koji ističe ulogu Pacijensa (*konj*), a koji zahvaljujući energijskom prijenosu od strane agentivnog argumenta započinje svoje kretanje. Navedeno se značenjsko proširenje također oslanja na ranije prepoznat enciklopedijski podatak 'brzine' kretanja, tako da je njegova motivacijska sveza s tipičnim značenjem vrlo transparentna. No posljedično njegovu izoliranom javljanju smatrat ćemo taj podatak irelevantnim za cjelokupan razvoj značenjske strukture glagola *letjeti* te ćemo recentne primjere (20. i 21. stoljeće) u kojima je uočen u pseudotranzitivnim strukturama smatrati sintaktičko-značenjskom inovacijom. Usporedbom s ostalim glagolima druge skupine iz dijakronijske perspektive nastojat ćemo provjeriti u kolikoj je mjeri riječ o inovaciji te uočava li se ona u svim analiziranim glagolima te skupine.

4.3.2.4. *Glagol letjeti kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem*

Nakon što smo predstavili rekonstrukciju dijakronijskog sintaktičko-značenjskog ustroja glagola *letjeti* te raščlanili sva proširenja značenjske strukture, promotrimo u nastavku cjelokupan dijakronijski semasiološki ustroj toga glagola:

Tablica 23: Prikaz semasiološke strukture leksema *letjeti*

	LETJETI = 'kretati se zrakom krilima', gdje su trajektorije: a) životinje s krilima, b) ljudski trajektorije u prijevoznom sredstvu, ili c) neživi entiteti koji se kreću zrakom	'hitro se kretati' + 'brzina' (<i>trkač leti</i>) DIO PROCESA ZA PROCES	'žustra razmjena apstraktnih pojavnosti' (<i>lete psovke</i>) IDEJE SU PREDMETI	'protjecati, prolaziti' (<i>dani lete</i>) VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU	(+uvis) 'uzdizati se, nadmašivati druge' (<i>letjeti u nebesa</i>) VISOKI STATUS JE GORE
16. st.	↓	↓		↓	↓
17. st.					
18. st.					
19. st.			↓		
20. / 21. st.	↓	↓	↓	↓	↓

Promotrimo li cjelokupan značenjski ustroj glagola *letjeti*, uočavamo kako se njegovo tipično značenje objašnjava kao 'kretanje zrakom pomoću krila'. Na taj smo način istaknuli dvije ključne značenjske odrednice na kojima se gradi značenje toga glagola, a to su makrosastavnica 'puta' te temeljna sastavnica 'medija' kojim se kretanje odvija. Nadalje, istaknuli smo način kretanja koji je tipičan za ptice i ostale leteće pojavnosti koje raspolažu mogućnošću navedenog postizanja lokomocije kao bitan čimbenik u definiranju značenja toga glagola. Budući da smo uočili kako je tipično značenje dijakronijski stabilno, razvidno je kako je tipično značenje istovjetno ishodišnom značenju koje je kao takvo stabilan element dijakronijske strukture glagola *letjeti*. Na temelju navedenih značenjskih sastavnica promatrali smo proširenja značenjske strukture koja su zahvaćala taj glagol tijekom njegova dijakronijskog razvoja sukladno enciklopedijskim podacima koji su motivirali nastanak novih značenja u suodnosu s mehanizmima koji su motivirali nastanak novih pojmovnih sveza.

Što se proširenja značenja i mehanizama proširenja značenja tiče, istaknuli smo kako su proširenja motivirana metonimijom DIO PROCESA ZA PROCES te pojmovnim metaforama IDEJE SU PREDMETI, VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU i VISOKI STATUS JE GORE. Proširenje temeljeno na navedenoj metonimiji koje smo definirali kao 'hitro se kretati' tumačili smo na način da govornici fokusiraju jedan segment procesa, i to 'brzinu' kojom se kretanje odvija (kao temeljni enciklopedijski podatak koji motivira to proširenje značenja), te na temelju navedenog elementa opojmljuju sveukupnost procesa kretanja lika u pokretu kao ono koje se odvija na opisan način. Proširenje značenja definirano kao 'žustra razmjena apstraktnih pojavnosti' i temeljeno na metafori IDEJE SU PREDMETI također smo temeljili na enciklopedijskom podatku 'brzine' i njemu srodnom podatku 'žustrine'. Ti su podatci aktivirani kao osnova za gradbu značenja sintagmi poput *lete psovke*, gdje opojmljeno kretanje apstraktnih entiteta među argumentima koji stoje u svojevrsnom negativno konotiranom odnosu promatramo kao interlokativno kretanje dotičnog entiteta u prostoru. Nadalje, proširenje definirano kao 'protjecati, prolaziti' temeljeno na mehanizmu VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU izgrađeno je na istoj svezi temeljnih domena 'prostora' i 'vremena' kao i kod ranije opisanih glagola. Riječ je o univerzalnom mehanizmu koji očigledno igra veliku ulogu u širenju značenjskih struktura glagola kretanja u hrvatskom jeziku, o čemu će još biti riječi nakon što analiziramo sve odabrane glagole. Naposljetku, posljednje smo proširenje značenja, koje smo definirali kao (+uvis) 'uzdizati se, nadmašivati druge', objasnili pojmovnom metaforom VISOKI STATUS JE GORE. U tom smo slučaju uočili kako je sveza ranije navedenih sintagmi s tipičnim, fizičkim značenjem sve nejasnija, posljedično činjenici da u slučaju tih uporaba nije riječ o fizičkom kretanju trajektora, već o proširenju koje je motivirano svezom kretanja uvis s promjenom statusa trajektora koji doživljava svojevrsan procvat, isticanje nad drugima ili superiornu poziciju u odnosu na druge srodne pojavnosti.

Promotrimo li detaljnije navedene mehanizme širenja polisemne strukture, uočavamo kako je metonimija DIO PROCESA ZA PROCES dijakronijski stabilan mehanizam koji tijekom cjelokupnog razdoblja motivira istovjetno, dijakronijski stabilno značenje. Isti se zaključak može primijeniti na metafore VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU i VISOKI STATUS JE GORE, koje su, kao i njihove značenjske realizacije, dijakronijski stabilne. Nasuprot njima, metafora IDEJE SU PREDMETI dijakronijski je rubni mehanizam, no unatoč tomu motivira isto značenje tijekom promatranog razdoblja. Zbog navedenog razloga uočavamo kako je u skladu s motiviranošću značenjskih proširenja riječ o glagolu relativno jednostavnoga ustroja.

Analizom događanja kretanja te njihove sintaktičke strukture uočili smo kako je glagol *letjeti* tijekom gotovo cjelokupnog razdoblja koje smo promatrali bio isključivo vezan uz intranzitivnu strukturu kao temeljni sintaktički okvir. Ipak, u najrecentnijim uporabama

uočavamo kako je i njegovo sintaktičko-značenjsko polje počeo zahvaćati proces valencijske promjene jer je u najnovijim potvrdama uočen u nekoliko pseudotranzitivnih sintagmi uz dopune *metar* i *kilometar*, koje profiliraju prevaljenu udaljenost koju svojim kretanjem obuhvaća trajektor (što također potvrđuje utemeljenje tipičnog značenja tog glagola na makrosastavnici 'puta'). Zatim, što se tiče razloga koji stoje u pozadini navedenih značenjskih promjena, nismo uočili inovativnih ni društvenih razloga, već se sva proširenja značenja mogu promatrati kao posljedica kognitivno-jezičnih razloga kao dominantnog razloga značenjskih dijakronijskih promjena.

Naposljetku, na temelju cjelokupnog uvida u sintaktičko-značenjsku strukturu glagola *letjeti* zaključujemo da i njega možemo smatrati stabilnim uredno ustrojenim polisemnim leksemom. Naime, njegovo je tipično značenje kognitivno istaknuto te je identično ishodišnom značenju koje je stabilno tijekom cjelokupnog dijakronijskog razvoja toga glagola. Nadalje, njegova značenjska struktura nije doživjela veće pomake značenja te su sva značenja uredno ustrojena, dijakronijski stabilna, i u većoj ili manjoj mjeri mogu se povezati s tipičnim značenjem fizičkoga kretanja koje leži u korijenu motivacije značenjskih širenja. Mehanizmi koji su motivirali njegova proširenja značenja također su jednoobrazni (odnosno, svaka metonimija ili metafora motivira jedno, dijakronijski stabilno značenje) i dijakronijski stabilni, a tijekom dijakronijske analize nismo prepoznali specifičnih konstrukcija koje bi gradile neka od proširenja značenja, kao u slučaju ostalih glagola. Također, sve su pojmovne inovacije predvidljive, kao što je sveza domena 'prostora' i 'vremena'. Na taj način rasvjetljuje se i njegov sinkronijski ustroj, gdje smo u sklopu korpusne analize istaknuli kako se javlja u podjednakom broju fizičkih i metaforičkih uporaba. Ta je činjenica očigledno posljedica relativno manje dinamične dijakronijske strukture koju smo upravo opisali, zbog čega ponovno uočavamo nedjeljivost sinkronije i dijakronije. U nastavku ćemo dijakronijski ustroj toga glagola usporediti s posljednjim odabranim glagolom druge klasifikacijske skupine, a to je glagol *plivati*.

4.3.3. Dijakronijski ustroj glagola *plivati* – uvodne napomene

U ovom ćemo poglavlju analizirati dijakronijski ustroj trećeg glagola klasifikacijske skupine glagola koji profiliraju makrosastavnicu 'puta', a koji se izgrađuju na 'mediju' kojim se kretanje odvija kao temeljnoj značenjskoj sastavnici. Kao i slučaju prethodnih glagola, i u slučaju glagola *plivati* najprije ćemo rekapitulirati zaključke koje smo donijeli o ustroju toga glagola u sklopu sinkronijske analize klasifikacijskih skupina glagola kretanja, zatim ćemo

navedene podatke usporediti s podacima koje o navedenom glagolu ističu sinkronijski leksikografski izvori kako bismo argumentirali značenjski ustroj toga glagola kao polisemnog leksema te ćemo naposljetku raščlaniti dijakronijski sintaktičko-značenjski ustroj toga glagola. Nakon njegove analize usporedit ćemo ustroj toga glagola s ostalim glagolima pripadajuće skupine.

4.3.3.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola plivati

Kao što smo ranije istaknuli, glagol se *plivati* u sklopu sinkronijske korpusne analize uočava u podjednakom broju metaforički i fizički motiviranih uporaba, što nas može navesti k zaključku kako njegova dijakronijska dinamika neće biti toliko istaknuta kao u slučaju ranije analiziranih glagola (npr. glagola *ići* ili *doći*). Uz apsolutnu čestotnost koja iznosi 24 u Čestotniku i 23.689 pojava u hrWaC-u, taj se glagol ističe kao glagol srednje čestotnosti u sklopu pripadajuće klasifikacijske skupine. Odabirom jednog relativno manje čestotnog glagola nastojat ćemo prikazati jesu li dosadašnji zaključci koje smo donijeli na temelju glagola naglašenije čestotnosti primjenjivi na cjelokupne klasifikacijske skupine ili postoje razlike u odnosu na glagole manje čestotnosti.

Analizom događanja kretanja izgrađenih oko glagola *plivati* istaknuli smo kako je leksikalizacija trajektora obvezatan element takvih događanja kretanja, kao u primjeru *Morski pas pliva i jede*, gdje uočavamo kako je jedini leksikalizirani argument trajektor, na temelju kojeg se gradi značenje glagola i značenje cjelokupnog događanja kretanja. Nadalje, kao trajektoriji aktualiziraju se raznovrsne ljudske i životinjske pojavnosti (npr. *ribe salpe, patka i guska, alge, ribe, vaterpolisti...*), zbog čega smatramo kako za opis njegova tipičnog značenja nije relevantna detaljna specifikacija ili klasifikacija tipova trajektora koji ga dopunjuju. Što se orijentira tiče, u onim događanjima kretanja gdje on jest leksikaliziran, opojmljujemo ga pomoću prijedložnih dopuna kao *kroz prostranstvo mora, pod vodom, protiv struje*. Kao što je vidljivo iz tih dopuna, u navedenim događanjima profilira se tekući medij odvijanja procesa, što nam ponovno govori kako je ovdje ključni enciklopedijski podatak na temelju kojeg se profilira značenje glagola *plivati* 'voda', odnosno kretanje vodenom površinom ili medijem. Analizom događanja kretanja ustanovili smo kako se u njima radi o kretanju koje se tipično odvija u sklopu tekućeg medija i to supralokativno ili prolokativno, dok su kao trajektoriji mahom kodirani entiteti čije se kretanje tipično odvija vodom. Zbog tog smo istaknuli makrosastavnicu 'puta' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'medija' kao osnovne značenjske odrednice koje grade tipično značenje toga glagola. Nadalje, kodiranje orijentira koji bi na neki

način omeđivao proces kretanja trajektora opcionalno je. Na taj način događanja izgrađena oko glagola *plivati* u prvi plan profiliraju medij kojim se kretanje odvija, a ne omeđenost procesa glagola na bilo koji način.

Naposljetku, u sklopu sintaktičkog opisa tog glagola istaknuli smo kako se pojavljuje u najvećem broju pseudotranzitivnih struktura u odnosu na ostale glagole kretanja svoje skupine. Osim intransitivne strukture kao najučestalijeg sintaktičkog ostvaraja i glagola *plivati* i cjelokupne klasifikacijske skupine, glagol *plivati* uočen je u pseudotranzitivnim uporabama i to uz obje vrste dopuna; one koje profiliraju udaljenost koju tijekom kretanja obuhvaća trajektor (npr. dopuna *kilometar* uočena je šest puta, a *metar* jednom) te one koje profiliraju udaljenost koja se savladava u sklopu neke sportske ili rekreativne aktivnosti (npr. *maraton* u 22 uporabe, *utrka* u tri uporabe te *trka* u jednoj uporabi). Razloge takva dinamičnog sintaktičkog ustroja potražiti ćemo u sklopu dijakronijske analize, no prije toga pogledajmo na koji se način glagol *plivati* iz sinkronijske perspektive profilira kao polisemni leksem.

4.3.3.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola plivati kao polisemnog leksema*

Kao prvo, promotrimo jesu li navedeni zaključci o sinkronijskom tipičnom značenju glagola *plivati* suglasni s analiziranim leksikografskim izvorima. Što se tiče osnovnog značenjskog opisa, HER i RHJ potpuno su suglasni i opisuju ga kao „kretati se po površini vode izvodeći potrebne pokrete tijela (o čovjeku i životinjama)“. Takav značenjski opis u potpunosti je suglasan s ranije predstavljenim rezultatima sinkronijskog korpusnog istraživanja. Naime, u skladu s navedenom definicijom HER-a i RHJ-a također se ističe 'medij' kao ključni enciklopedijski podatak (odnosno temeljna značenjska sastavnica) koji se nalazi u jezgri značenja toga glagola. Osim njega, ističe se važnost opojmljenja trajektora jer temeljnom definicijom rječnici ističu kako se kao su tipični trajektor koji se pojavljuje uz taj glagol ljudi ili životinje. Nadalje, taj značenjski opis tipičnog značenja HER dopunjuje sljedećim navodom: „kretati se u vodi pomoću organa prilagođenih za tu svrhu (o ribama i životinjama)“. Usporedbom temeljne značenjske definicije i toga navoda uočavamo kako tim navodom HER ponovno specificira medij kretanja, s obzirom na to da ovdje navodi kako se navedeno kretanje osim površinom tekućice (odnosno na ranije istaknut supralokativan način) može odvijati i na tako da je trajektor uronjen u vodu, odnosno na prolokativan način. Na taj se način ponovno ističe prominentnost medija kojim se odvija kretanje trajektora kao i potreba za prepoznavanjem što većeg broja značenjskih informacija o 'mediju' kao temeljnoj značenjskoj sastavnici tog glagola. Također, navedeni rječnici ne ističu orijentir kao osnovni dio definicije

ni osnovne značenjske strukture glagola *plivati*, što je suglasno s ranijim navodom o opcionalnosti leksikalizacije orijentira u slučaju događanja kretanja izgrađenih oko toga glagola.

Kao prvo (metonimijski motivirano) značenjsko proširenje HER navodi sljedeću definiciju: „držati se na površini vode ili kakve tekućine (o predmetima koji imaju manju specifičnu težinu od tekućine u kojoj se nalaze)“ te kao primjer tog značenjskog proširenja HER navodi sintagmu *ulje pliva na vodi*. Promotrimo još nekoliko srodnih primjera:

(257) *čini mi se da oko mene plivaju kockice leda* (hrWaC)

(258) *ljudi znaju da pomfrit pliva u masti* (hrWaC)

(259) *kugle od tučenih bjelanjaka koje plivaju u kremi žumanjaka* (hrWaC)

(260) *kore moraju plivati u tekućoj, toploj kremi* (hrWaC)

(261) *sav otpad koji pliva na površini* (hrWaC)

(262) *sama lađa pliva na površini jezera* (hrWaC)

(263) *zašto led pliva na vodi* (hrWaC)

Za razliku od tipičnog značenja, gdje smo opisivali tipične trajektore kao one koji raspoložu sposobnošću postizanja lokomocije koja se odvija tekućim medijem kao karakterističnim orijentirima u slučaju navedene vrste kretanja, u navedenim uporbama uočavamo drukčiji značenjski ustroj trajektora. Naime, za razliku od agentivnih trajektora karakterističnih za tipično značenje glagola *plivati*, uočavamo da je u tim primjerima riječ o trajektorima koji profiliraju mahom nežive pojavnosti koje ne ostvaruju kretanje zahvaljujući vlastitom postizanju lokomocije, već fizičkom reakcijom na pojavnost drukčije specifične težine i viskoziteta. Naime, u prvom primjeru led se opojmljuje kao tvar koja je kruća od tekućeg medija u kojem pluta. Nadalje, primjeri (258), (259) i (260) profiliraju prolokativno kretanje koje se odvija u mediju koji nije tipično tekuć (npr. *mast* ili *krema*), već je na neki način mekši i podatniji u odnosu na trajektor i omogućava krućim entitetima (*kugle*, *kore*, *pomfrit*) da se kreću kroz njega na prolokativan način. Isto tako, u posljednjim trima primjerima uočava se supralokativno kretanje pojavnosti koje se opojmljuju kao kruti entiteti (*otpad*, *lađa*, *led*), a koji se kreću površinom tekućih pojavnosti (*jezero*, *voda*). Na taj način uočavamo kako je došlo do metonimijski motiviranog pomaka značenja koji se oslanja na metonimiju DIO PROCESA ZA PROCES. Naime, u tim se primjerima na temelju osnovnog enciklopedijskog podatka 'kretanje vodom' opojmljuje tipično agentivno kretanje trajektora vodenim orijentirima kao općenito kretanje pojavnosti u odnosu na orijentire manje specifične težine koji im omogućuju nesmetano kretanje preko ili kroz njih. Na taj se način kao dodatni enciklopedijski podatci u korijenu navedenoga proširenja ističu 'neometanost', 'nasumičnost' ili 'nepružanje otpora' jer se

na temelju tih podataka također može promatrati kretanje navedenih pojavnosti. Drugim riječima, one nemaju sposobnost agentivnoga kretanja, već se kreću isključivo zahvaljujući manjku otpora njihovu kretanju koji bi orijentir eventualno mogao pružati, a ne pruža ga zahvaljujući svojim fizičkim svojstvima.

Kao primjer drugog, metaforički motiviranog proširenja značenja HER navodi sintagme temeljene na značenju opisanom na sljedeći način „snalaziti se u nečem“, što oprimjeruje primjerima kao *plivati u obilju* ili *plivati u nevoljama*, koje se iščitava i iz sljedećih primjera:

(264) *pjevač ili manekenka koji pliva u estradnom loncu* (hrWaC)

(265) *Apple zbog iPhonea pliva u lovi* (hrWaC)

(266) *kako će naši folkloriši plivati u moru različitih talenata* (hrWaC)

(267) *prilično dobro plivate u teorijama o humoru* (hrWaC)

(268) *kada je Zadar plivao u investicijama* (hrWaC)

U tim primjerima uočavamo kako više nije riječ o tipičnim događanjima kretanja jer kao trajektore ne uočavamo pojavnosti koje se tipično kreću tekućim medijem, niti uočavamo tekuće medije kao orijentire diljem kojih ili u odnosu na koje se opojmljuje kretanje trajektora. Štoviše, uočavamo da u navedenim uporabama sveza s tipičnim značenjem fizičkoga kretanja postaje vrlo maglovita te ustroj tih događanja možemo objasniti pojmovnom metaforom LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT. Naime, kao temeljni enciklopedijski podatak koji leži u korijenu svih navedenih događanja kretanja jest 'snalaženje' ili 'iskorištavanje', što možemo povezati s ranije spomenutim enciklopedijskim podatkom 'nesmetanosti' ili 'nepružanja otpora'. Drugim riječima, ta događanja opojmljujemo na način da se snalaženje u stanovitim okolnostima ili ostvarivanje beneficija posljedičnih stanovitoj situaciji (kodiranoj orijentiranjem kao *lova*, *teorije* ili *investicije*) opojmljuje kao nesmetano kretanje trajektora uronjenog u medij koji mu (što je tipično za tekući medij) ne pruža veći otpor prilikom kretanja. Na taj način ponovno uočavamo kako enciklopedijski podatci inherentni tipičnom značenju mogu poslužiti kao temelj daljnjeg širenja značenjske strukture glagola, i to u pravcima i realizacijama koje ne moraju nužno zadržavati vezu s tipičnim značenjem fizičke translokacije.

No, uzmemo li u obzir još nekoliko promjera, uočimo kako se to značenjsko proširenje može promotriti i na drukčiji način, odnosno oslanjanjem na drukčiji enciklopedijski podatak.

(269) *dok ti prevaranti plivaju u moru preljubništva i užitka* (hrWaC)

(270) *moj stan pliva u prašini* (hrWaC)

(271) *Irak pliva u krvi* (hrWaC)

(272) *Mrljin stan pliva u fekalnim vodama* (hrWaC)

Možemo uočiti kako se u navedenim primjerima, kao i u slučaju prethodnog značenjskog proširenja, ne radi o tipičnom značenju fizičke translokacije tekućim medijem, već se kao temeljni enciklopedijski podatak ovdje uočava 'uronjenost'. Naime, u svim se tim uporabama profilira odnos u kojem je trajektor (*prevarant, stan, Irak*), koji profilira raznovrsne pojavnosti od kojih neke nikako ne možemo opojmiti kao one sposobne za translokaciju tekućim medijem, na neki način obuhvaćen orijentirima te se istodobno profilira izuzetno negativna konotacija. Za razliku od toga, u prethodnom primjeru proširenja uočili smo kako se profiliraju izuzetno pozitivne konotacije. Na taj način smatramo kako se radi o istoj definiciji značenja 'snalaženja u nečem', no u slučaju tih potvrda radi se o snalaženju u naglašeno negativnim okolnostima. Istodobno, smatramo kako se radi o istom mehanizmu proširenja značenja. Drugim riječima, i tim proširenjima možemo pristupiti pomoću mehanizma pojmovne metafore LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT. Na taj se način svi navedeni trajektor moraju snalaziti, kretati ili postojati u okvirima orijentira koji ih sadržava na apstraktan način te njihovu obuhvaćenost dotičnim orijentirima opojmljujemo kao neometano, postojano fizičko kretanje trajektora kroz navedeni orijentir.

Tom značenjskom proširenju također možemo pristupiti iz konstrukcijske perspektive, koja će ponovno istaknuti primjer polisemne konstrukcije koja utječe na širenje značenjskog ustroja glagola. Naime, promotrimo li sve navedene uporabe izgrađene na navedenom mehanizmu metafore, njihov ustroj možemo također promatrati kao temeljen na konstrukciji 'X + *plivati u* + Y'. U navedenoj se konstrukciji argumentom X kodira pojava koja je izložena stanovitom fizičkom ili apstraktnom entitetu koji je kodiran argumentom Y. Pomoću konstrukcijske okosnice *plivati u* opojmljujemo svezu među navedenim argumentima tako da opojmljujemo argument Y kao onaj koji svojim svojstvima obuhvaća argument X te ga na neki način mijenja ili utječe na njegov ustroj ili djelovanje. Nadalje, aktivacijom pozitivno ili negativno konotiranih enciklopedijskih podataka inherentnih orijentirima (pozitivni kao *investicije* ili *more talenata* te negativni kao *krv* ili *fekalne vode*) dodatno se modificira značenje te konstrukcije, no njezin temeljni značenjski ustroj ostaje netaknut jer je ona nositelj istoga značenja koje je motivirano ranije navedenom pojmovnom metaforom LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT, koja se također može realizirati kao pozitivno ili negativno no istodobno neometano djelovanje u okolnostima profiliranim osobinama orijentira. Na taj način ponovno uočavamo spregu kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa glagolskome značenju, a u nastavku ćemo pokazati je li ta polisemna konstrukcija relevantna i za širenje značenja glagola *plivati*.

Naposljetku, uočavamo kako je u velikom broju sinkronijskih primjera taj glagol upotrijebljen u sportskim kontekstima, i to i u tipičnom značenju i u značenjima temeljenima na metaforičkim proširenjima. Npr.:

(273) *koliko je plivala u polufinalu prošlih Igara* (hrWaC)

(274) *trebala plivati u dvije discipline* (hrWaC)

(275) *on će plivati u finalu na 200 metara mješovito* (hrWaC)

(276) *godinama je plivala u klubu Mladost* (hrWaC)

(277) *sve mu poskakiva i pliva u formaciji* (hrWaC)

(278) *stoperi Barbarić (Barba) i Mesarić (Messi) su malo plivali u dva kornera* (hrWaC)

(279) *za mene je kod beka najbitnije da ne pliva u obrani* (hrWaC)

Promotrimo li detaljnije navedene primjere, uočavamo kako su u prvim četirima uporabama profilirani ljudski trajektor, koji se doista kreću vodom, no značenjska odrednica koja se pritom nalazi u prvom planu nije isključivo kretanje vodenim medijem, već sudjelovanje u natjecanju koje uključuje kretanje takvim orijentirrom (*Igre, disciplina* i slično). Budući da u tim primjerima opojmljujemo cjelokupnu aktivnost sudjelovanja u sportskoj disciplini, koja između ostalog uključuje plivanje kao način sudjelovanja u toj disciplini, smatramo kako je to značenjsko proširenje, koje ćemo definirati kao 'natjecati se u sportskoj disciplini', nastalo također na temelju metonimijskog odnosa DIO AKTIVNOSTI ZA AKTIVNOST jer putem plivanja kao načina na koji se plivači natječu opojmljujemo sveukupnost njihova sudjelovanja u tim sportskim disciplinama.

Također, to značenje možemo objasniti konstrukcijom 'X + *plivati u* + Y', gdje aktant X ponovno kodira agentivni trajektor, okosnica konstrukcije kodira kretanje koje se odvija u tekućem mediju, a argument Y profilira entitet koji povezujemo s disciplinom u sklopu koje se odvija plivačko kretanje, odnosno sportsku disciplinu ili sportsku organizaciju koju karakterizira bavljenje upravo takvom vrstom kretanja. Na taj način potvrđuje se ranije iznesen zaključak o polisemnosti navedene konstrukcije.

Promotrimo li posljednja tri primjera (277–279), uočiti ćemo kako se svi oni također odnose na sportske kontekstne okvire jer na temelju znanja o svijetu opojmljujemo aktivnosti koje sadrže elemente kao što su *formacija, stoperi, korneri* ili *obrana* kao one koji se odnose na raznovrsne sportske discipline. No u tom se slučaju ljudski trajektor ne kreću vodom kao tipičnim medijem kojim se profilira kretanje kodirano glagolom *plivati*. Zbog toga uočavamo kako je i u tom sportskom kontekstu došlo do pomaka značenja koji je utemeljen na enciklopedijskom podatku 'nasumičnosti', odnosno 'neovisnosti o vanjskom utjecaju', o čemu je ranije bilo riječi. Naime, polazeći od tih enciklopedijskih podataka koji ističu nesigurnost i

nestabilnost te na temelju znanja o svijetu koje posjedujemo o vodi kao mediju u kojem se kretanje odvija upravo na taj način te gdje se trajektorije tipično ne osjećaju sputano, već kao da na neki način lebde, na istovjetan način opojmljujemo nepostojano i nevođeno kretanje tih trajektora kao kretanje koje se odvija tekućim medijem. To značenje možemo definirati kao 'nestabilno se kretati' te ga objasniti pojmovnom metaforom VOĐENO DJELOVANJE JE VOĐENO KRETANJE PUTEM. Drugim riječima, enciklopedijski podatci 'nestabilnosti' i 'manjka kontrole' ističu se kao ključni podatci na temelju kojih se profilira značenje tog značenjskog proširenja, a navedenu nestabilnost u djelovanju opojmljujemo na temelju poznavanja tipičnoga kretanja vodenim medijem.

Kao i u slučaju prethodnih proširenja, navedeno značenje možemo objasniti konstrukcijom 'X + *plivati* u + Y'. Argumentom X ponovno je kodiran agentivni trajektor u pokretu, a okosnicom konstrukcije aktivnost koja se odvija tekućim medijem, što u skladu s ranijim primjerima možemo istaknuti kao stabilan dio konstrukcije. Drugi argument Y u slučaju toga značenja ponovno kodira neki segment sportske aktivnosti koja se ne odvija nužno u tekućem mediju. Stoga uočavamo kako aktivacijom različitih enciklopedijskih podataka u suodnosu s istovjetnom konstrukcijom dolazi do polisemije konstrukcije te realizacije različitih značenja glagola.

Kao što vidimo, posljednja su dva primjera značenjskih proširenja vezana uz sportske kontekstne okvire, što ćemo provjeriti i u sklopu dijakronijske analize ne bismo li ustanovili koji su potencijalni uzroci takva sinkronijskog ustroja značenja glagola *plivati* te ćemo nastojati odgovoriti na pitanje zbog čega ti značenjski elementi nisu pronašli svoje mjesto u pretraženim leksikografskim izvorima.

Prije nego što nastavimo s dijakronijskom rekonstrukcijom značenjskog ustroja glagola *plivati*, rekapitulirajmo podatke o njegovu polisemnom ustroju o kojima smo govorili u ovome razdjelu. Kao tipično značenje prema rezultatima sinkronijske analize te podudarnih navoda u rječnicima HER i RHJ istaknuli smo sljedeće značenje: 'kretati se po površini vode izvodeći potrebne pokrete tijela', gdje se navedeni tip kretanja povezuje s ljudskim i životinjskim trajektorima. Orijentir u događanjima kretanja izgrađenima oko glagola *plivati* nije obvezatan element njegove strukture, a tamo gdje se leksikalizira, profilira tekući medij u odnosu na koji se odvija supralokativno ili prolokativno kretanje. U skladu s takvim ustrojem događanja kretanja, gdje je prominentan jedino proces kretanja trajektora, kao logična implikacija ističe se javljanje toga glagola gotovo isključivo u događanjima koja kodiraju aktivnosti, a u rijetkim slučajevima omeđena događanja umijeća.

Kao prvo proširenje njegove polisemne strukture istaknuli smo značenje koje opisujemo kao a) ‘držati se na površini vode ili kakve tekućine’, kao u sintagmama *pliva ulje* ili *led pliva na vodi*. Navedeno smo značenje objasnili mehanizmom metonimije, i to DIO PROCESA ZA PROCES, gdje se motivacijska sveza gradi na enciklopedijskim podacima 'kretanja vodom' te 'neometanosti' i 'nasumičnosti'. Nasuprot tomu značenju, drugo je proširenje značenja (kao u primjeru *plivati u lovi*) udaljenije od tipičnog, fizičkog značenja te smo ga definirali kao b) ‘snalaziti se u nečem’. To je značenje motivirano pojmovnom metaforom LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT, gdje smo motivacijsku svezu dviju domena objasnili oslanjanjem na enciklopedijske podatke 'snalaženja' te 'iskorištavanja' uz pozitivnu konotaciju. Opis navedenog značenja dopunili smo i njegovom negativno konotiranom realizacijom kao u sintagmi *plivati u krvi*, gdje smo istaknuli navedenu pojmovnu metaforu kao istovjetan motivacijski čimbenik. Pritom je enciklopedijski podatak koji leži u korijenu gradbe toga značenja 'snalaženje'. Treće smo proširenje značenja definirali kao c) ‘natjecati se u sportskoj aktivnosti’ (kao u *plivati u klubu Mladost*) te smo ga objasnili mehanizmom metonimije DIO AKTIVNOSTI ZA AKTIVNOST jer cjelokupnost sudjelovanja u organiziranoj sportskoj aktivnosti opojmljujemo pomoću opojmljivanja jednog elementa tog procesa (a to je plivačko kretanje inherentno toj disciplini). Kao posljednje proširenje značenja također smo istaknuli ono koje se oslanja na sportski kontekst, a oprimjerili smo ga sintagmama kao što je *plivati u obrani*. Navedeno smo proširenje definirali kao d) ‘nestabilno se kretati’ te smo ga objasnili mehanizmom pojmovne metafore VOĐENO DJELOVANJE JE VOĐENO KRETANJE PUTE. Drugim riječima, oslanjanjem na enciklopedijske podatke 'neometanosti' i 'izostanka kontrole' od strane vanjskih izvora argumentirali smo to značenje pri kojem se izostanak kontrole nad ponašanjem u sklopu određene sportske aktivnosti opojmljuje kao izostanak fizičkog upravljanja nad kretanjem dotične pojavnosti. Također, posljednja smo tri proširenja značenja objasnili konstrukcijom 'X + *plivati u* + Y', u slučaju koje smo istaknuli kako aktivacijom raznovrsnih enciklopedijskih podataka te različitim argumentima Y u suodnosu s rečeničnim kontekstom dolazi do polisemije konstrukcije koja motivira raznovrsna značenja glagola *plivati*.

U skladu s opisanim značenjskim ustrojem glagola *plivati* možemo zaključiti kako je ustroj polisemnog leksema *plivati* daleko bogatiji u odnosu na prethodno opisane glagole pripadajuće klasifikacijske skupine, a u nastavku poglavlja provjerit ćemo na koji se način takav značenjski ustroj gradio iz dijakronijske perspektive.

4.3.3.3. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola plivati

Što se etimona glagola *plivati* tiče, HER navodi praslavenski oblik *plyti kao i indoeuropski oblik *plewo-, čije značenje definira kao *ploviti* (što potvrđuje i navod u Snojevu rječniku). Nadalje, glagol *plivati* navodi se u najstarijim rječnicima, npr. kod Kašića (*plivati*), Vrančića (*no, nato*) ili kod Mikalje (*no, nato* u značenju *plivati pod vodom*). Iz navedenog opisa možemo uočiti kako su oba današnja odraza navedenih oblika (*plivati* i *ploviti*) glagoli kretanja koji profiliraju kretanje vodenim površinama, zbog čega možemo zaključiti kako je ishodišno značenje stabilan čimbenik njegove značenjske strukture, a što ćemo dodatno provjeriti u nastavku. Tipično značenje tog glagola ARj opisuje kao „micati se na vodi ili u vodi ne tonući, a plivati može čeljade, životinja, stvar (ako je stvar, onda je značenje *plutati*)“. Promotrimo nekoliko primjera iz uporaba navedenih u ARj-u, nakon čega ćemo usporediti tu definiciju s ranije predloženim opisom tipičnog značenja glagola *plivati*:

(280) *Korablje plivaju nih vitrom svakime* (ARj: M. Držić 66)

(281) *Učiš ribu plivat* (ARj: Kavačin, 21^b)

(282) *Kako lađa plivaše po vodi* (ARj: M. A Reļković sat. 153)

(283) *Sreću svoju pokušaj, znaš li plivati?* (HJR: Miroslav Kraljević: *Požeški đak...*)

(284) *u toj dobi znade većina primorske djece plivati* (HNK: fmazuran_lis)

(285) *kao što riba pliva u vodi* (hrWaC)

Usporedimo li značenje koje se profilira navedenim uporabama, uočavamo kako je ono u potpunosti kompatibilno i s temeljnim značenjskim opisom u leksikografskim izvorima i rezultatima korpusne, sinkronijske analize koju smo predstavili u prethodnom dijelu rada. Naime, sve su definicije suglasne u opisu te vrste kretanja isticanjem 'puta' kao makrosastavnice te 'medija' (voda) kao temeljne značenjske sastavnice. Definicija koju navodi ARj također specificira pojavnosti koje takvu vrstu kretanja obavljaju te na taj način ističu važnost opisa trajektora koji se pojavljuje uz navedeni glagol. Za razliku od ranije predložene osnovne definicije koja kao trajektore uključuje isključivo one entitete koji raspolažu sposobnošću agentivnoga kretanja vodom te entitete koji se kreću na netipičan način, pogonjeni od strane drugih entiteta ili plutajući na površini vode (a koji su mahom žive pojavnosti), značenjski opis predložen u ARj-u smatra sve vrste trajektora dijelom osnovne definicije toga glagola. Kao što vidimo iz upravo navedenih primjera, takav je opis trajektora dijakronijski stabilan, s obzirom na to da od najranijih potvrda uočavamo kako se kao trajektori mogu javljati raznovrsne vrste pojavnosti (*korablje, ribe, lađe, ljudi, djeca*). Također, sve te potvrde ističu i tekući medij kao

temeljnu značenjsku sastavnicu jer se sva ta događanja kretanja opojmljuju u odnosu na tekuće orijentire (i to *vodu* kao osnovni tip orijentira gdje se tipično odvija takav vid kretanja), zbog čega smatramo kako je tipično značenje stabilan dio dijakronijske značenjske strukture glagola *plivati*. Jednako tako, promotrimo li ovaj glagol iz onomasiološke perspektive, sukladno ovim podacima razvidno je kako je sveza među pojmovnim okosnicama ove glagolske skupine (kodiranim navedenom makrosastavnicom i temeljnom značenjskom sastavnicom) te leksema *plivati* dijakronijski stabilna.

No unatoč takvu temeljnome opisu, kao posljedica analize trajektora predstavljene u prvome dijelu ovog rada (vidi stranice 102–104) smatrat ćemo trajektore koji se ne kreću pogonjeni vlastitim sustavom postizanja lokomocije proširenjem tipičnog značenja (npr. *ulje*), a to smo proširenje ranije opisali kao značenje temeljeno na metonimijskom odnosu DIO PROCESA ZA PROCES. Navedeni je mehanizam proširenja značenja također dijakronijski stabilan jer i u najranijim potvrdama uočavamo uporabe gdje se kao trajektori ističu pojavnosti koje kretanje postižu plutanjem ili je kretanje motivirano drugim izvorom sile (kao u primjeru (303)). Posljedično tim navodima, prvo proširenje tipičnog značenja koje smo upravo opisali dijakronijski je stabilan dio njegove značenjske strukture.

Promotrimo li drugo proširenje značenja, i to ono koje smo definirali kao ‘snalaziti se u nečem’, a temelji se na mehanizmu metafore LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT, vidimo kako je to značenje razvidno i iz dijakronijske perspektive. Možemo ga ilustrirati sljedećim primjerima:

(286) *plivat ćete po rijeci raskošja nebescijeh* (ARj: Bašić 212)

(287) *Plivat ću u moru od svijeh razbluda* (ARj: Bašić 97)

(288) *Koji pliva u nevolji* (ARj: Kuhačević 28^a)

(289) *u ovo doba plivao je često i u razkošnom moru ljubavi* (HJR: Ivan Kukuljević Sakcinski: *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*)

(290) *sve će plivati u krvi* (HJR: Ivo Kozarčanin: *Tuđa žena*)

Taj se mehanizam oslanja na enciklopedijski podatak 'uronjenosti' te 'snalaženja' pomoću kojeg opojmljujemo snalaženje trajektora koji je na apstraktan način uronjen u neku pojavnost kao njegovo fizičko, nesmetano kretanje tim orijentirrom. Primijenimo li navedeni opis na gore istaknute starije uporabe, uočavamo kako i njih možemo objasniti tom pojmovnom svezom. Naime, snalaženje trajektora u raskošnim okolnostima u prvome primjeru opojmljuje se kao njegovo kretanje dotičnim orijentirrom, u idućem primjeru (287) također se nesmetano djelovanje, odnosno snalaženje u razbludnim okolnostima opojmljuje kao fizičko kretanje i snalaženje u takvim okolnostima. U primjerima (288) i (290) na isti se način opojmljuje

snalaženje trajektora u nevoljama, odnosno krvi, čime se konotiraju izrazito negativne okolnosti u kojima se odvija aktivnost trajektora, a primjer (289) profilira pozitivno konotiranu situaciju gdje se snalaženje trajektora u uvjetima gdje je na metaforički način uronjen u ljubav opojmljuje kao njegovo fizičko kretanje takvim orijentirrom.

Kao i u slučaju sinkronijskih uporaba, i tim uporabama možemo pristupiti iz konstrukcijske perspektive te njihov ustroj objasniti konstrukcijom 'X + *plivati u* + Y', gdje argumenti igraju potpuno istovjetne uloge onima o kojima smo prethodno bili pisali. Na taj način vidimo kako je suodnos kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa i na dijakronijskoj razini kompatibilan te kako u slučaju analize glagolskog značenja takav objedinjujući pristup može iznjedriti identične rezultate. Budući da navedeno značenje te motivirajući mehanizam uočavamo u potvrdama koje datiraju najranije iz 18. stoljeća, a u ranijim ga razdobljima nismo uočili, taj ćemo element dijakronijskog ustroja glagola *plivati* smatrati recentnijim dijelom njegove značenjske strukture. Na taj način uočavamo kako enciklopedijski podatak koji gradi jedno od značenja pojedinog glagola, kao u ovom primjeru 'neometanost' povezana sa 'snalaženjem', može u određenom trenutku dijakronijskog razvoja značenja nekog leksema poslužiti kao okidač za stvaranje nove i prethodno nepotvrđene značenjske nijanse.

Posljednja smo dva značenjska proširenja ranije objasnili kao značenja vezana uz isključivo sportski kontekst. Naime, u prvom smo slučaju proširenja značenja na sportske kontekste uočili značenje definirano kao 'kretanje u sklopu sportske aktivnosti' temeljeno na metonimijskom odnosu DIO AKTIVNOSTI ZA AKTIVNOST (kao u primjeru *plivati u disciplini*). Drugo značenje vezano uz sportski kontekst definirali smo kao 'nestabilno se kretati', a izgrađeno je na metaforičkom odnosu VOĐENO DJELOVANJE JE VOĐENO KRETANJE PUTEM (kao u primjeru *plivati u formaciji*), gdje smo kao temelj značenjskoga pomaka istaknuli svezu enciklopedijskog podatka 'nesmetanosti' s 'nesigurnošću'. Polazeći od navedenog mehanizma metafore, opojmljujemo nesigurno kretanje trajektora kao ono koje se nesmetano odvija kao posljedica osobina tekućeg medija u kojem se kretanje odvija. Analizom ARj-a, Klasika te Riznice uočili smo kako se glagol *plivati* u takvim kontekstima javlja isključivo u uporabama iz 20. ili 21. stoljeća, a kao najraniju uočenu potvrdu navodimo: *učio ih je pravilan crawl i malajski tempo... još nijeste naučili pravilno plivati* (HJR: Antun Bonifačić: *Mladice*). Sve se ostale potvrde odnose na uporabe s kraja 20. i početka 21. stoljeća, u čijoj je pozadini očit razlog. Naime, tijekom 20. stoljeća plivanje je postalo učestala sportska disciplina u sklopu različitih sportskih natjecanja te je takva društvena promjena motivirala upravo opisano značenjsko proširenje glagola *plivati*. Zbog tog ističemo kako, kao posljedica dijakronijske

recentnosti, ta značenja nisu pronašla svoje mjesto u ranije istaknutom značenjskom opisu ovoga glagola u pretraženim leksikografskim izvorima.

Prije nego što usustavimo dosad predstavljene podatke o dijakronijskom značenjskom ustroju glagola *plivati*, promotrimo kakav je sintaktički ustroj toga glagola iz dijakronijske perspektive. U suvremenim se uporabama on tipično upotrebljava u intransitivnoj strukturi, no osim nje uočen je i u relativno velikom broju pseudotranzitivnih uporaba uz obje vrste dopuna. Provjerimo li taj podatak iz dijakronijske perspektive, uočiti ćemo kako je njegov tranzitivni potencijal dijakronijski mnogo istaknutiji nego što je to bio slučaj u bilo kojem od dosada opisanih glagola. Promotrimo sljedećih nekoliko primjera:

(291) *More plivaše Leandro u noći* (ARj: D. Rašina 58^b)

(292) *Ribe, ke more široko plivaju* (ARj: M. Držić 69)

(293) *Triest galija... morské vale prešno plivat ne mogahu* (ARj: Kanavelić 581)

(294) *skokom goru svaki uzlazi, rijeku pliva* (ARj: Kanavelić 91)

Promotrimo li navedene primjere, uočiti ćemo kako u njima nije riječ o tipičnoj intransitivnoj strukturi, već uočavamo primjere strukture koju smo ranije opisali kao pseudotranzitivnu. Naime, u svim primjerima uočava se agentivni trajektor (npr. *Leandro* ili *galije*) koji figurira kao izvor energije kojom počinje translokaciju te tijekom svoje translokacije obuhvaćaju drugi argument rečenice koji profilira orijentir (odnosno *more*, *morske vale* ili *rijeku*). Te uporabe ne bismo mogli promatrati kao primjere tranzitivnih struktura jer u funkcijama orijentira ne uočavamo tipične pojavnosti koje ističu ulogu Pacijensa, a koji bi upijali energiju koja potječe od agentivnog trajektora ili nastajali kao posljedica djelovanja Agensa, već je sekundarnim likovima u tim uporabama kodirana udaljenost, odnosno prostor koji prevaljuje trajektor tijekom svojeg kretanja. Na taj način razvidna je naša temeljna argumentacija pseudotranzitivnosti sukladna opisu kod npr. Žic-Fuchs (1991) ili Samardžije (1994). Takva se struktura uočava u najranijim potvrdama glagola *plivati* jer navedene uporabe datiraju iz razdoblja od 16. do 18. stoljeća. Kao što smo ranije napomenuli, u 20. stoljeću plivanje kao aktivnost postalo je sportskom disciplinom te je taj čimbenik pridonio održanju tranzitivnog potencijala u sklopu značenjskoga ustroja glagola *plivati* s obzirom na činjenicu da smo ranije naveli kako ga u brojnim uporabama u 20. i 21. stoljeću uočavamo upravo u pseudotranzitivnim uporabama uz obje vrste dopuna. Na taj je način njegov bogat sintaktički ustroj dijakronijski stabilan dio njegove značenjske strukture. Što se tiče sveze ranih tranzitivnih i suvremenih pseudotranzitivnih uporaba, smatramo da značenjsku poveznicu te međusobnu uvjetovanost navedene sintaktičke osobine možemo ponovno objasniti pomoću značenjske odrednice 'prijenosa'. Naime, dok je kod pravih tranzitivnih uporaba riječ o

prijenosu energije koja se odvija u odnosu na trajektor kao izvor te orijentir kao Recipijens navedene energije ili rezultat djelovanja Agensa, u slučaju pseudotranzitivnih uporaba prijenos se reducira na inherentnu osobinu trajektora u pokretu koji zahvaljujući svojoj translokaciji obuhvaća orijentir. Navedeni je odnos posebno razvidan iz upravo navedenih tipova pseudotranzitivnih struktura, gdje dopune trajektora profiliraju put koji je obuhvaćen kretanjem trajektora.

4.3.3.4. Glagol plivati kao stabilno-dinamički polisemni leksem

Promotrimo u nastavku cjelokupan dijakronijski ustroj glagola *plivati*.

Tablica 24: Prikaz semasiološke strukture leksema *plivati*

	PLIVATI = 'kretati se vodom' (ljudi ili životinje)	'držati se na površini vode ili tekućine' (ulje pliva) DIO PROCESA ZA PROCES	'snalaziti se u nečem' (<i>plivati u moru talenata; plivati u prašini</i>) LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT; 'X + <i>plivati u</i> + Y'	'natjecati se u sportskoj disciplini' (<i>plivati u klubu</i>) DIO AKTIVNOSTI ZA AKTIVNOST 'X + <i>plivati u</i> + Y'	'nestabilno se kretati' (sport) (<i>plivati u obrani</i>) VOĐENO DJELOVANJE JE VOĐENO KRETANJE PUTEM 'X + <i>plivati u</i> + Y'	'prevaljivati udaljenost u sklopu sportske, plivačke discipline' (<i>plivati utrku</i>) pseudotranzitivna struktura
16. st.	↓	↓				↓
17. st.						
18. st.			↓			
19. st.						
20. / 21. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓

U skladu s podacima o značenjskom ustroju glagola *plivati*, uočavamo kako je riječ o stabilno-dinamičkom polisemnom leksemu. Naime, njegovo je tipično značenje istovjetno ishodišnom značenju te je ono dijakronijski stabilan dio njegove semasiološke strukture. Tipično smo značenje usporedili s opisom predstavljenim u prvom dijelu ovoga rada te smo potvrdili kako je i iz dijakronijske perspektive taj glagol izgrađen na temelju makrosastavnice 'puta' i temeljne sastavnice 'medija' kao onomasiološkim okosnicama pripadajuće skupine glagola. Nadalje, tipično je značenje poslužilo kao osnova brojnim značenjskim širenjima

strukture, od kojih neka ne zadržavaju transparentnu svezu s tipičnim značenjem fizičkoga kretanja. Kao mehanizme širenja strukture istaknuli smo pojmovnu metaforu te metonimiju, dok ostali mehanizmi nisu uočeni. Što se tiče metonimijskih proširenja, istaknuli smo kako je na prvom mjestu riječ o metonimiji DIO PROCESA ZA PROCES, koja je izgrađena na temelju aktivacije enciklopedijskih podataka 'nesmetanosti', 'nasumičnosti' ili 'nepružanja otpora', a koja se ističe kao dijakronijski postojan element značenjske strukture glagola *plivati* koji tijekom dijakronijskog razvoja motivira dijakronijski stabilno značenje. Na drugom mjestu ističe se metonimija DIO AKTIVNOSTI ZA AKTIVNOST kao temelj značenjskoga proširenja koje je recentniji element njegove značenjske strukture s obzirom na to da je vezan uz sportske kontekste koji su tek u posljednjih stotinjak godina prodrli u značenjsku strukturu toga glagola. Također se zasniva na enciklopedijskim podacima 'nasumičnosti' odnosno 'nepružanja otpora', a kao i prethodni mehanizam motivira dijakronijski stabilno značenje. Mehanizam pojmovnih metafora podrazumijeva metafore kao LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT, koja motivira dijakronijski stabilno značenje. Tu smo metaforu objasnili na isti način kao i konstrukciju 'X + *plivati* u + Y', odnosno oslanjanjem na enciklopedijski podatak 'snalaženja', a koji smo povezali s ranije spomenutim enciklopedijskim podatkom 'nasumičnosti'. Navedeni se mehanizam uočava tek u uporabama nakon 18. stoljeća, zbog čega ga smatramo svojevrsnom inovacijom i recentnim proširenjem značenjske strukture promatranoga glagolskog leksema. Zatim, prepoznali smo mehanizam metafore VOĐENO DJELOVANJE JE VOĐENO KRETANJE PUTEVIMA, koji smo također prepoznali kao recentnije proširenje značenjske strukture te koje ponovno motivira dijakronijski stabilno značenje glagola. To je značenje nastalo povezivanjem enciklopedijskog podatka 'nestabilnosti' s 'nesigurnošću' odnosno 'manjkom kontrole'.

U analizi polisemije glagola *plivati* neke od pomaka značenja tumačili smo konstrukcijom 'X + *plivati* u + Y' te smo dijakronijskom analizom uvidjeli kako je ta konstrukcija dijakronijski stabilan motivacijski element širenja polisemne strukture toga glagola. Istodobno je ta konstrukcija polisemna jer dijakronijski gradi različita značenja ovisno o aktivaciji pojedinih enciklopedijskih podataka. Na taj način konstrukcija pridonosi polisemnom ustroju toga glagola te njegovu statusu stabilno-dinamičkog polisemnog leksema.

Naposljetku, kao njegovo dijakronijsko sintaktičko obilježje istaknuli smo tipičnu intranzitivnu strukturu, no osim nje glagol *plivati* odlikuje pseudotranzitivnost kao dijakronijski stabilan dio njegove sintaktičko-značenjske strukture. Što se tiče uzroka takve dinamične dijakronijske strukture, u korijenu većine proširenja leže kognitivno-jezični razlozi jer brojna proširenja možemo protumačiti time da su govornici uočavali pojmovne sveze među raznovrsnim pojavnostima te ih povezivali i leksikalizirali tim glagolom. Osim njih uočili smo

i profesionalne razloge (npr. sintagma *plivati kraul*, koju opojmljujemo zahvaljujući enciklopedijskom znanju koje nam govori o kakvoj je vrsti relativno recentne sportske discipline riječ) te društvene razloge, na primjer za sva značenjska proširenja vezana uz sportska značenja koja su nastala kao posljedica uporabe tog glagola od strane ograničene skupine ljudi koja se bavila dotičnom disciplinom. Nakon višestoljetne uporabe glagola u značenju kretanja vodom njegova je značenjska struktura proširena tim, u suvremenom trenutku vrlo transparentnim i visoko čestotnim proširenjem.

4.3.4. Zaključne napomene

Nakon što smo opisali sintaktičko-značenjski ustroj triju odabranih glagola druge skupine glagola kretanja, u ovom ćemo odjeljku prikazati što je dijakronijska analiza otkrila u svezi s ustrojem njihove klasifikacijske skupine glagola kretanja.

Najprije, dijakronijska je analiza potvrdila njihov status glagola čije se tipično značenje oslanja na makrosastavnicu 'puta' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'medija'. Na taj način potvrđena je i dijakronijska onomasiološka stabilnost navedenih pojmovnih okosnica skupine koja je ovdje oprimjerena trima odabranim glagolima. Nadalje, dijakronijska je analiza otkrila kako je njihovo ishodišno značenje istovjetno tipičnom te je također stabilno tijekom promatranog razdoblja. U skladu s time navedene smo polisemne glagole klasificirali kao stabilne uredno ustrojene polisemne leksem (*teći* i *letjeti*) i stabilno-dinamičke polisemne lekseme (*plivati*), i to zbog razloga koji slijede u nastavku.

Svim trima glagolima tipično je značenje poslužilo kao okosnica širenja značenjske strukture, a ona se širila zahvaljujući mehanizmima metonimije i metafore. Mehanizam metonimije odnosi se na DIO PROCESA ZA PROCES (*letjeti*, *plivati*) i DIO AKTIVNOSTI ZA AKTIVNOST (*plivati*). Prvi je mehanizam u slučaju obaju glagola dijakronijski stabilan i motivira jedno, dijakronijski stabilno značenje. Drugi mehanizam motivira jedno, no dijakronijski rubno značenje, odnosno inovaciju u značenjskom ustroju glagola *plivati*. Nadalje, prepoznali smo metafore SLOBODA DJELOVANJA JE ODSUSTVO PREPREKA KRETANJU (*teći*), VISOKI STATUS JE GORE (*letjeti*) i VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU (*letjeti*), koje su dijakronijski stabilne i motiviraju jedno stabilno značenje pripadajućih glagola. Što se ostalih metafora tiče, VRIJEME JE POJAVNOST U POKRETU u slučaju glagola *teći* motivira jedno rubno značenje, IDEJE SU PREDMETI (*letjeti*) motivira također jedno rubno značenje, a LAKOĆA DJELOVANJA JE LAKOĆA KRETANJA NIZ PUT I VOĐENO DJELOVANJE JE VOĐENO KRETANJE PUTEM motiviraju po jedno, relativno novije značenje glagola *letjeti* odnosno *plivati*. Na taj se način u slučaju glagola *plivati* uočava razmjerno veća dinamika motivacijskih

čimbenika, što doprinosi njegovu klasifikacijskom statusu kao stabilno-dinamičkog polisemnog leksema.

Širenja značenjskih struktura objasnili smo i konstrukcijom 'X + *teći od* + Y' (*teći*), koja motivira jedno recentno značenje u velikom broju uporaba (npr. *zabrana teče od ponoći* ili *članarina teče od ponedjeljka*), te konstrukcijom 'X + *plivati u* + Y' (*plivati*), koja je izrazito polisemna i motivira nekoliko značenja glagola *plivati* različite dijakronijske stabilnosti ('nalaziti se u nečem' kao dijakronijski stabilno značenje te 'natjecati se u sportskoj disciplini' i 'nestabilno se kretati' kao dijakronijski rubna značenja). Sintaktički ustroj također je dijakronijski stabilan, odnosno glagol *teći* uočen je isključivo u intransitivnim uporabama, dok su glagoli *letjeti* i *plivati*, osim intransitivne uporabe, uočeni i u pseudotransitivnim sintagmama. Naposljetku, razlozi širenja njihovih značenjskih struktura odnose se na kognitivno-jezične razloge u slučaju svih triju glagola te profesionalne i društvene u slučaju dinamičnijeg glagola *plivati*, što je dodatan čimbenik koji govori u prilog koheziji te skupine glagola kretanja.

Kao što vidimo, dijakronijska je analiza potvrdila zaključke o navedenoj skupini glagola kretanja koje smo iznijeli u sklopu sinkronijske analize glagola predstavljene u prvom dijelu ovog rada. Time smo zaključili opis glagola izgrađenih na makrosastavnici 'puta' te na temeljnim značenjskim sastavnicama 'suodnosa trajektora i orijentira' i 'medija'. Kao što smo dosada uočili, klasifikacijski sustav predstavljen u prvom dijelu rada posvećenom sinkronijskoj analizi potvrdio je svoj ustroj i iz dijakronijske perspektive. Zbog toga možemo zaključiti kako je naš model analize koji se gradi na suodnosu onomasiološkog i semasiološkog pristupa te na spajanju postavki kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa potvrdio svoju svrsishodnost na temelju dosada provedene dijakronijske analize. Također, još se jednom potvrdila jedna od osnovnih pretpostavki dijakronijske semantike o nedjeljivosti sinkronije i dijakronije, kao i suodnosu semasiološkog i onomasiološkog pristupa analizi jezičnih jedinica.

Nadalje, prepoznali smo konstrukcije kao jezične elemente od istaknute važnosti za opis i klasifikaciju glagola kretanja jer smo tijekom dijakronijske analize prepoznali kako njihov stabilan, no istodobno i dinamičan ustroj gradi pojedina značenja glagola. Također, istaknuli smo važnost promatranja konstrukcija u odnosu na to jesu li monosemne ili polisemne te nose li značenja koja su dijakronijski stabilna ili rubna, što potvrđuje važnost promatranja konstrukcija kao jezične razine koja je nositeljem gramatičnosti. Konačan stav o učinkovitosti takva pristupa donijet ćemo nakon analize druge velike skupine glagola kretanja, a to su glagoli izgrađeni na makrosastavnici 'načina kretanja' te temeljnim sastavnicama 'brzine kretanja' i 'načina postizanja lokomocije', a koji će biti tema poglavlja u nastavku.

4.4. Dijakronijska analiza treće skupine glagola kretanja (makrosastavnica 'načina kretanja' i temeljna značenjska sastavnica 'brzine kretanja')

4.4.1. Dijakronijski ustroj glagola *trčati* – uvodne napomene

Nakon što smo u prethodnom poglavlju predstavili dijakronijski ustroj odabranih glagola prve klasifikacijske skupine glagola kretanja te iznijeli neke preliminarne zaključke vezane uz dijakronijsku dinamiku glagola kretanja i ranije predloženog klasifikacijskog sustava, u ovom ćemo se poglavlju baviti klasifikacijskom skupinom koju čine glagoli koji profiliraju makrosastavnicu 'načina kretanja'. Kao prvo, promotrit ćemo ustroj triju glagola koji pripadaju prvoj skupini glagola načina, a to su oni koji profiliraju temeljnu značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja' te ćemo analizu započeti najčestotnijim glagolom te skupine, odnosno glagolom *trčati*.

4.4.1.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *trčati*

Kao što smo prethodno istaknuli, glagol *trčati* ističe se u svojoj klasifikacijskoj skupini prema nekoliko čimbenika. Kao prvo, riječ je o relativno najčestotnijem glagolu s čestotnošću od 92 u Čestotniku te 27.359 u hrWaC-u, no on time ne odudara mnogo od ostalih glagola svoje skupine (za razliku od istaknuto čestotnijih glagola *doći* ili *ići* u suodnosu s članovima svojih klasifikacijskih skupina). Što se tiče omjera fizički i metaforički motiviranih značenja, ranija je analiza pokazala kako se glagol *trčati* u većini svojih uporaba javlja u tipičnom, fizičkom značenju, te ćemo razloge za to potražiti dijakronijskom analizom. Nadalje, istaknuli smo kako je za sve glagole njegove klasifikacijske skupine, pa tako i za ovaj glagol, temeljni enciklopedijski podatak na temelju kojeg se profilira njegovo tipično značenje 'brzina' kojom se trajektor kreće. Kao trajektore uz taj glagol uočavamo žive entitete, i to ljudske i životinjske. Što se orijentira tiče, njegova je leksikalizacija u sklopu događanja kretanja izgrađenih oko glagola *trčati* opcionalna, a u slučajevima gdje orijentir jest leksikaliziran, taj se glagol dopunjuje sintagmama poput *u sobu*, *ususret publici* ili *za loptom*. Zatim, 'put' kao značenjska odrednica također čini neobvezatan čimbenik u gradbi značenja toga glagola. Što se dopuna tiče, daleko su učestalije dopune kao *preplašeno*, *žurno*, *što brže mogu* ili *sve brže i brže*, kojima se aktiviraju enciklopedijski podatci koji artikuliraju 'način kretanja' trajektora. Osim toga, istaknuli smo primjer sintagme *igrači engleske momčadi nisu trčali za loptom*, gdje smo uočili kako je u slučaju događanja kretanja izgrađenih oko glagola *trčati* riječ o kontekstnim okvirima koji profiliraju sportske aktivnosti koje podrazumijevaju brzo kretanje trajektora te istodobno

profiliraju svrhu kretanja koja se odnosi na dostizanje cilja (vješto bavljenje sportskom aktivnošću ili poboljšanje zdravstvenoga stanja primarnog lika).

Enciklopedijski podatci koji profiliraju događanja te skupine glagola odnose se na način odvijanja radnje ili postizanja lokomocije, dok je proces glagola rijetko omeđen orijentirima čija je leksikalizacija u slučaju događanja kretanja izgrađenih oko toga glagola opcionalna. Naposljetku, što se sintaktičkog ustroja glagola *trčati* tiče, istaknuli smo kako je tipična sintaktička struktura u kojoj se uočavaju glagoli treće skupine intranzitivna, a jedini glagol koji je osim u toj strukturi uočen u pseudotranzitivnim uporabama upravo je glagol *trčati*. Štoviše, riječ je o iznimno velikom broju pseudotranzitivnih uporaba u kojima je dopunjen objema vrstama dopuna. Drugim riječima, uočen je u uporabama gdje je dopunjen sintagmama koje profiliraju put prijeđen tijekom kretanja trajektora (npr. *kilometar* ili *staza*) te u iznimno velikom broju uporaba koje profiliraju put prijeđen u sklopu bavljenja nekom sportskom ili rekreativnom aktivnošću (pr. *maraton*, *utrka*, *trka*, *Alka* ili *štafeta*). Na taj se način značenjska struktura toga glagola izdvaja u odnosu na ostale glagole njegove skupine, a razloge takva ustroja prikazat ćemo i analizirati u ostatku poglavlja.

4.4.1.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola trčati kao polisemnog leksema*

Kao što HER navodi, tipično značenje glagola *trčati* definira se kao „kretati se brzo, odbacujući se naizmjenično nogama od tla tako da tijelo u kratkim razmacima lebdi u zraku“, dok RHJ tipično značenje objašnjava kao „koračati brzo skačući s noge na nogu“. Usporedimo li navedene dvije definicije, uočavamo kako i jedna i druga pristupaju tipičnom značenju toga glagola ističući dvije značenjske odrednice. Kao prvo, ističe se 'način postizanja lokomocije' koji je tipičan za žive pojavnosti (prvenstveno ljude), dok se kao drugo ističe odrednica relativne 'brzine' kojom se trajektor kreće. Što se njihova međusobnog odnosa tiče, kao i primarnosti navedenih odrednica za gradbu tipičnog značenja, analiza polisemnog ustroja toga glagola istaknut će enciklopedijski podatak 'brzine' kao onaj koji se nalazi u korijenu većine značenjskih proširenja toga glagola te ga zbog toga smatramo ključnom značenjskom odrednicom gradbe tipičnog značenja glagola *trčati*. Usporedimo li taj opis s ranije predloženim rezultatima korpusne analize, vidimo kako je takav pristup opisu tipičnog značenja u suglasju s rezultatima korpusne analize, s obzirom na to da su i rezultati korpusne analize iznjedrili ta dva temeljna enciklopedijska podatka kao osnove kojima se profilira tipično značenje glagola *trčati*. Takvim opisom tipičnog značenja glagola *trčati* dovedena je u pitanje njegova pripadnost

trećoj klasifikacijskoj skupini glagola kretanja. Naime, unatoč neosporivoj odrednici 'načina kretanja' kao makrosastavnice koja leži u korijenu gradbe tipičnog značenja toga glagola, na temelju njegove značenjske strukture mogli bismo ga klasificirati kao glagol čije je tipično značenje izgrađeno oslanjanjem na temeljnu sastavnicu 'načina postizanja lokomocije' ili na temeljnu sastavnicu 'brzine kretanja'. Kako bismo razriješili tu dvojbu, priklonit ćemo se rezultatima korpusne analize koja je istaknula odrednicu 'brzine kretanja' kao daleko istaknutiji čimbenik za gradbu tipičnog značenja glagola *trčati*.

Zbog navedenih činjenica taj bismo glagol mogli istaknuti kao potencijalno generičan glagol kretanja, a konačan sud o njegovu statusu donijet ćemo nakon što predstavimo njegov dijakronijski ustroj. Na ovom mjestu valjda istaknuti kako RHJ ističe još jedno značenje, a to je *teći*, o čemu će više govora biti kasnije. Nijedna od navedenih definicija ne ističe orijentir, što je također suglasno s rezultatima korpusne analize u sklopu koje smo istaknuli kako leksikalizacija orijentira nije ključan čimbenik gradbe tipičnog značenja glagola *trčati*. Na temelju takva opisa ističe se makrosastavnica 'načina' na koji se odvija kretanje te temeljna sastavnica 'brzine' kojom se kretanje odvija kao ključne odrednice tipičnog značenja toga glagola. Promotrimo na koji se način prema analiziranim izvorima širi značenjska struktura glagola *trčati*.

Kao prvo metaforičko proširenje značenja HER i RHJ navode ono temeljeno na definiciji „prolaziti, teći, juriti (o vremenu i onome što se u vremenu događa)“, što RHJ opimjeruje sintagmom *trči vrijeme*. Pogledajmo nekoliko suvremenih primjera:

(295) *Škorpionu i ribama sretna prilika trči ususret* (hrWaC)

(296) *trčimo kroz filmove premda nam vrijeme ne ide u korist* (hrWaC)

(297) *da ne biste morali svako malo trčati svom frizeru* (hrWaC)

(298) *kao pravi sanjari trčite prema svakom izazovu* (hrWaC)

(299) *Brzo trči riječ njegova* (hrWaC)

(300) *Vikendima kada su napokon slobodni trče uokolo obaviti sve što prije nisu stigli* (hrWaC)

Kao što je vidljivo u navedenim primjerima, uočavamo kako je došlo do pomaka u odnosu na tipično značenje, a korijen promjene uočava se u svojstvima trajektora. Naime, za razliku od tipičnog značenja glagola *trčati* koje kodira kao trajektore ljudske ili životinjske pojavnosti koje postižu brzu lokomociju vlastitim udovima, u ovim primjerima kao trajektore uočavamo žive trajektore (npr. ljudi u primjerima (296), (297), (298) i (300)), ali i apstraktne pojavnosti, kao *prilika* ili *riječ* u preostalim primjerima. Nadalje, u tim događanjima uočavamo kako se vrsta kretanja više ne odnosi na specifičan način postizanja lokomocije tipičan za

trčanje, već uočavamo kako je temeljni enciklopedijski podatak na kojem se gradi to značenjsko proširenje 'brzina' ili 'žurba', čiju smo važnost istaknuli u prethodnom odlomku. Navedeni se enciklopedijski podatak profilira dopunama poput *svako malo* ili prilogom *brzo*, dok se ta odrednica čak može kodirati cijelim surečenicama, kao u primjeru (296), koje profiliraju upravo događanja koja se odvijaju u žurnim okolnostima. Taj se žurni način djelovanja tih trajektora opojmljuje kao hitro kretanje, zbog čega navedeno značenjsko proširenje možemo objasniti pomoću mehanizma pojmovne metafore NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA. Drugim riječima, djelovanje fizičkih ili apstraktnih pojavnosti koje karakterizira 'žurnost' kao temeljna značenjska odrednica opojmljuje se kao brzo kretanje tih pojavnosti kroz prostor ili u odnosu na orijentir.

Kao drugo metaforičko značenjsko proširenje HER i RHJ ističu ono koje možemo ilustrirati sljedećim primjerima:

(301) *život postaje nešto za čim trčimo, a ne nešto u čemu uživamo* (hrWaC)

(302) *prestali toliko trčati za novcem i društvenim statusom* (hrWaC)

(303) *neću trčati za poslom i preskakati odgoj djece* (hrWaC)

(304) *algoritmi i tražilice trče za korisnicima* (hrWaC)

(305) *mladi što trče za prolaznim užicima* (hrWaC)

(306) *kada smo svi zajedno više trčali za suknjama* (hrWaC)

(307) *ne trčim za glamurom* (hrWaC)

U navedenim primjerima također ne uočavamo značenjsku odrednicu fizičkoga kretanja jer u velikom broju uporaba kao orijentire ne uočavamo fizičke pojavnosti u odnosu na koje bi se odvijalo kretanje (kao u primjeru 301). Osim toga, kao trajektorije se uočavaju i pojavnosti koje također ne možemo opojmiti kao one sposobne za agentivno kretanje (kao recimo u primjeru (304)). Nadalje, kao ključni enciklopedijski podatak koji leži u korijenu značenja tih događanja ističe se 'trud' oko nečeg ili 'stjecanje', odnosno nastojanje da se dostigne neki orijentir, npr. *novac* ili *glamur*. Ti enciklopedijski podatci mogu se povezati s jednom od temeljnih značenjskih odrednica glagola *trčati* – 'brzinom', koja se ističe kao temeljna značenjska sastavnica trajektora dopunjenih tim glagolom, kao i enciklopedijskim podatkom 'žurbe', koji smo istaknuli u prethodnom značenjskom proširenju. Zbog toga promatrano značenjsko proširenje možemo definirati kao 'truditi se oko čega, nastojati dostići što' te argumentirati kao oprimjerenje pojmovne metafore POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI, o kojoj smo govorili npr. kod glagola *doći* i sintagmi kao *doći do novca*, gdje smo stjecanje vlasništva nad nekom pojavnošću objašnjavali adlokativnim kretanjem do odredišta. Na isti način u gore navedenim primjerima opojmljujemo kretanje temeljeno na svojevrsnom

trudu i usmjereno prema dostizanju pojavnosti kodiranih orijentirima kao fizičko kretanje trajektora usmjereno prema orijentirima.

Tom značenjskom proširenju možemo pristupiti i iz konstrukcijske perspektive. Drugim riječima, navedene primjere možemo objasniti konstrukcijom 'X + *trčati za* + Y', gdje je argumentom X kodirana pojavnost koja nastoji ostvariti kontakt ili dostići argument Y, a takav se kontakt kodira glagolsko-prijedložnom bazom konstrukcije *trčati za*. Na taj način također uočavamo enciklopedijski podatak 'truda' odnosno 'dostizanja' kao značenjsku okosnicu te konstrukcije čime možemo ponovno primijetiti kako se značenjska proširenja glagola mogu u velikom broju slučajeva istovjetno objasniti pomoću teorijsko-metodološkog aparata kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa jezičnoj analizi.

U ovom smo razdjelu sukladno rezultatima korpusne analize te leksikografskih izvora prikazali ustroj glagola *trčati* kao polisemnog leksema. Kao njegovo tipično značenje istaknuli smo 'brzo koračanje koje se odvija brzo skačući s noge na nogu'. Zatim, kao tipične trajektore istaknuli smo ljudske ili životinjske pojavnosti koje odlikuje navedeni način kretanja. Što se gradbe tipičnog značenja tiče, istaknuli smo dva enciklopedijska podatka kao ključna za gradbu njegova značenja, a to su 'način postizanja lokomocije tipičan za životinjske pojavnosti' i 'brzina kretanja'. Analizom proširenja značenja glagola *trčati* istaknuli smo 'brzinu kretanja' kao primarnu okosnicu proširenja njegova značenja, zbog čega možemo potvrditi njegov klasifikacijski status glagola izgrađenog na makrosastavnici 'načina kretanja' i 'brzini kretanja' kao temeljnoj značenjskoj sastavnici koja odlikuje tipično značenje i njegova proširenja.

No upravo zbog takve značenjske raznolikosti postavili smo pitanje o njegovu potencijalno generičnom statusu, a odgovor na to pitanje potražiti ćemo u sklopu rekonstrukcije njegova dijakronijskog ustroja. Što se proširenja njegova značenja tiče, istaknuli smo kako se u analiziranim izvorima ističu dva proširenja tipičnog značenja brzoga kretanja tipičnog za ljudske ili životinjske trajektore. Tako smo prepoznali proširenje koje definiramo kao a) 'prolaziti, juriti', a koje smo oprimjerali sintagmama poput *trčimo kroz filmove* ili *trčati svom frizeru*. Navedeni smo pomak u značenju objasnili mehanizmom pojmovne metafore NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA jer tim mehanizmom žurno djelovanje agentivnih trajektora opojmljujemo kao njihovo žurno kretanje. Nadalje, kao drugo proširenje značenja istaknuli smo ono oprimjereno sintagmama kao što su *trčati za novcem* ili *trčati za suknjama*, a definirali smo ga kao b) 'truditi se oko čega, nastojati dostići što'. Navedeno smo proširenje u tim uporabama objasnili s jedne strane pojmovnom metaforom POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI jer djelovanje trajektora koje je usmjereno prema ostvarenju njihove želje, cilja ili svrhe opojmljujemo kao ono usmjereno prema fizičkom stjecanju kontrole ili posjeda nad

orijentirano. S druge strane, to smo proširenje objasnili i konstrukcijom 'X + *trčati za* + Y', čiju smo značenjsku pozadinu utemeljili na istovjetnom mehanizmu pojmovne metafore te još jednom potvrdili komplementarnost kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog metodološkog aparata u slučaju argumentacije gradbe značenja glagola kretanja. Također, istaknuli smo kako se taj glagol javlja uglavnom u intranzitivnim strukturama te se, za razliku od svih ostalih glagola svoje klasifikacijske skupine, uočava i u pseudotranzitivnim strukturama uz obje vrste dopuna. Polazeći od takva sinkronijskog polisemnog ustroja, nastavit ćemo s dijakronijskom, semasiološkom analizom glagola *trčati* kako bismo prepoznali koji su dijakronijski mehanizmi utjecali na njegov sinkronijski polisemni ustroj.

4.4.1.3. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola *trčati*

Što se ishodišnoga značenja tiče, HER kao etimon glagola *trčati* navodi praslavenski oblik **tbrkǫ*, odnosno **tbrkati*, što Skokov rječnik povezuje s indoeuropskim korijenom **teq-* (ili njegovom inačicom **tek^u*- u Snojevu rječniku). Riječ je potvrđena u najstarijim hrvatskim rječnicima, npr. Kašićevu (*trčiti*), Mikaljinu (*trčat*, *teći*, *correre*, uz dopune *simo-tamo*, *na pomoć*, o kojima će kasnije biti riječi), Belostenčevu (koji navodi oblike *techi*, *derchim*, *techem*, *tarchim*, *tarkam*) ili Della Bellinu (*trčati*, *trkati*, *teći*). Navedena uključenost u najranije leksikografske izvore koji ga opisuju u njegovu suvremenom značenju svjedoči o stabilnosti ishodišnoga značenja, što ćemo provjeriti u Akademijinu rječniku te izvorima starijih potvrda u nastavku poglavlja. Također, kao što će dijakronijska analiza u nastavku pokazati, pojmovne okosnice skupine glagola kretanja kodirane makrosastavnicom 'načina kretanja' i temeljnom značenjskom sastavnicom 'brzine kretanja' u suodnosu s glagolom *trčati* koji ih leksikalizira dijakronijski su stabilan čimbenik ustroja te skupine.

Kao što smo ranije napomenuli, u slučaju promatranog glagola uočavamo jednu dijakronijsku specifičnost. Naime, uvidom u ARj uočava se kako glagol *trčati* nije objašnjen zasebnim unoskom, već se podatci o njegovoj značenjskoj strukturi navode u sklopu značenjskog opisa glagola *teći*, o kojem smo ranije govorili. Na taj način uočavamo stanovito dijakronijsko preklapanje dvaju glagola kretanja koje možemo argumentirati i činjenicom kako su oba leksema odrazi istoga indoeuropskoga korijena. Analizom ARj-a, Riznice i HNK-a uočili smo kako je u razdoblju do 18. stoljeća nositelj značenjske odrednice 'brzog kretanja udovima' bio glagol *teći*, kao u sljedećim primjerima:

(308) *Zato ja jah teći najbrže, što mogah* (ARj: Lucić, 217)

(309) *Koliko je uzmor, teče* (koń), *vrata rine* (ARj: Marulić 25)

(310) *Mojimi nogami jesam tekal v mojem bezakoniju* (ARj: Transit 116)

(311) *Svaki čovjek teče i bludi* (ARj: Kavašin 115^b)

Što se tiče uporaba iz 18. i 19. stoljeća, uočavamo supojavljivanje obaju leksema u istovjetnom značenju, kao u primjerima:

(312) *a ne dat mu napolje trčati takom znojnu, pak da ti ozebe* (HNK: relkovic_sat)

(313) *nije smjela po bašči pustopašno trčati* (HNK: gjalski_jbor)

(314) *viteza neće takve vidit volje, kad se biti teče na junačko polje* (HNK: kanizlic_roz)

(315) *Jerolime, teći, i da si lagan kao po velikom postu* (HJR: August Šenoa: *Izabrane pjesme*)

Kao što je vidljivo ih tih primjera, u svim je uporabama riječ o događanjima kretanja gdje se kao temeljna značenjska odrednica ističe 'postizanje kretanja udovima' koje profilira brz način translokacije. No, u uporabama iz 20. i 21. stoljeća uočavamo kako se značenjska odrednica takve vrste kretanja (brzo kretanje tipično za žive trajektore) kodira isključivo glagolom *trčati*, dok je glagol *teći* ostao nositeljem ranije opisane značenjske odrednice tekućeg kretanja, kao i značenjskih proširenja motiviranih tim tipičnim značenjem. U svakome slučaju, kasnijom ćemo analizom pokazati uočavamo li još kakve paralele između dvaju navedenih glagolskih leksema, a navedena će struktura na neki način najaviti specifičan status glagola *trčati* u sklopu klasifikacije glagola kretanja, o čemu će kasnije biti riječi. Također, u skladu s ranijim navodom o potencijalnoj generičnosti toga glagola, i na temelju upravo opisanog suodnosa s glagolom *teći*, koji smo klasificirali kao glagol izgrađen na makrosastavnici 'puta' i temeljnoj sastavnici 'medija', iz navedenog podatka također možemo istaknuti potencijalno generičan status toga glagola jer on na neki način zahvaća i susjednu klasifikacijsku skupinu glagola.

Promotrimo li navedenu temeljnu značenjsku sastavnicu glagola *trčati* u odabranim primjerima, možemo zaključiti kako su ranije istaknut rezultat korpusne analize te analiza leksikografskih izvora, koja je iznjedrila ranije opisan ustroj glagola *trčati* kao polisemnog leksema, potpuno suglasni sa značenjskim ustrojem dijakronijski starijih potvrda promatranoga glagola. Drugim riječima, i u starijim potvdama kao temeljnu značenjsku odrednicu uočavamo s jedne strane 'brzinu kretanja', a s druge strane osobine trajektora koji se kreće na brz način 'korištenjem udovima'. Osim toga, ta činjenica govori u prilog dijakronijskoj stabilnosti tipičnog značenja, koje je poslužilo kao okosnica za značenjska proširenja o kojima je ranije bilo riječi.

Kao prvo značenjsko proširenje istaknuli smo ono temeljeno na enciklopedijskom podatku 'brzine' odnosno 'žurbe', koje smo definirali kao 'prolaziti, juriti'. Trajektor pritom ne

kodira nužno žive pojavnosti koje translokaciju postižu samouzrokovanom lokomocijom. To smo proširenje objasnili mehanizmom pojmovne metafore NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA. Promotrimo u nastavku nekoliko dijakronijski ranijih potvrda:

(316) *Tečeš hrlo na darove* (ARj: I. Gundulić 280)

(317) *Ter večnomu na molitvu služiti teciše* (ARj: Glavinić cvit 375)

(318) *ah, i za to sam toliko trčao svijetom, toliko pregnuo, tražio.* (HJR: Ksaver Šandor Gjalski: *Janko Borislavić*)

(319) *Po vas dan trčao s jednog predavanja na drugo* (HJR: Ksaver Šandor Gjalski: *Janko Borislavić*)

(320) *Razga je trčao po svim redakcijama* (HJR: Antun Bonifačić: *Krv majke zemlje*)

Kao što je vidljivo iz navedenih uporaba, ponovno se radi o događanjima koja ne profiliraju tipično kretanje trajektora koje se opojmljuje kao samouzrokovano postizanje lokomocije te koje se odvija brzo. Kao i u primjeru suvremenih potvrda, i u slučaju ranijih potvrda vidimo da je došlo do značenjskog pomaka u odnosu na tipično, fizičko značenje. Naime, u navedenim primjerima uočavamo kao temeljnu značenjsku odrednicu 'brzinu' kretanja uz koju se aktivira i s njom povezan enciklopedijski podatak 'žustrine' ili 'hitnosti', koji figurira kao temelj tog značenjskog pomaka. Kao i u slučaju suvremenih potvrda, u navedenim primjerima također uočavamo kako se taj značenjski pomak može objasniti profiliranjem pojmovne metafore NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA jer u navedenim primjerima kretanje koje odlikuje svojevrsna žurba ili želja trajektora da što prije dostigne orijentir (stvaran kao *darovi* ili *svijet*, ili apstraktan kao *molitva* ili *predavanja*) opojmljujemo promatrajući trajektore kao fizičke entitete koji se brzim postizanjem lokomocije kreću u pravcu orijentira. Također, na temelju tog mehanizma možemo objasniti i nekoliko primjera koje ARj ističe kao zasebnu značenjsku sastavnicu, a radi se o primjerima u nastavku:

(321) *(Urikšeš) teče na Težiteša zastavnika i udri ga po glavi* (ARj: Arkiv 9)

(322) *s kopjem na se ugleda Krunoslavu bojnu teći* (ARj: Gundulić 422)

(323) *Od pastijera svak ne bude na oružje bojno teći* (ARj: Ć. Palmotić 1, 68)

(324) *Kad se biti teče na junačko poļe* (ARj: Kanižlić. Rož. 93)

U navedenim je uporabama riječ o kontekstnim okvirima koji redom profiliraju ratne situacije u kojima se glagolom *trčati* profilira temeljna značenjska odrednica 'napada'. To značenje možemo objasniti svezom enciklopedijskih podataka 'brzine' i 'žustrine', a i u navedenim je primjerima riječ o istovjetnom mehanizmu proširenja NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN

KRETANJA. Naime, sve ote primjere možemo objasniti time da žustro, neprijateljski nastrojeno, hitro kretanje trajektora usmjereno prema dostizanju orijentira kao opojmljenog odredišta i fokusa neprijateljskih ili vojnih namjera (npr. *bojno polje* u posljednjem primjeru) opojmljujemo kao njihovo brzo kretanje usmjereno prema orijentiru. Zbog toga tu značenjsku sastavnicu možemo izdvojiti te je formulirati tako da je temeljimo na svezi enciklopedijskih podataka 'brzine' i 'napadanja' te je definirati kao 'napadati'. Istodobno ističemo kako je navedeni mehanizam metafore generirao dva različita značenja glagola *trčati* te na taj način doprinosi njegovoj dijakronijskoj dinamici.

Promotrimo li navedene primjere iz konstrukcijske perspektive, to značenje možemo definirati kao konstrukciju 'X + *trčati/teći na* + Y', gdje argument X kodira trajektor koji ostvaruje neprijateljske namjere prema argumentu Y, a neprijateljska se namjera kodira glagolskom bazom aktualiziranom glagolom *trčati/teći*. Kao osnova te konstrukcije ističe se enciklopedijski podatak 'neprijateljske namjere', koji gradi konstrukciju kao motivacijski čimbenik tog značenja glagola *trčati*. Također, budući da glagol *trčati* (odnosno *teći*) ne uočavamo u suvremenim potvrdama u tom značenju, odnosno da ga ne uočavamo u potvrdama nakon 18. stoljeća, to ćemo značenjsko proširenje smatrati dijakronijski rubnim dijelom značenjske strukture.

Razmotrimo i ranije opisano drugo metaforičko značenjsko proširenje, koje smo također povezali sa značenjskom sastavnicom 'brzine' te smo kao temeljni enciklopedijski podatak koji aktivira to proširenje istaknuli 'trud' ili 'nastojanje', a povezali smo ga s prethodno opisanim značenjem temeljenim na enciklopedijskom podatku 'žurbe'. Navedeno značenje uočavamo i u ranijih potvrdama, npr.:

(325) *Ne hajah ubog bit za dobrotom tekuć* (ARj: Marulić 162)

(326) *Od mrtva človika nigdar zla ne reci, a vazda do vika za dobrimi teci* (ARj: Hektorović 37)

(327) *Ne drže se svoga muža Isukrsta, nego i za inimi teku* (ARj: D. Rašina 55^a)

(328) *ja trčim za svojim uzorom* (HNK: jpkamov_kalj)

(329) *gade, trčao si za nama, nametao se, dosado.* (HNK: igkovacc_pri)

Kao i u suvremenim potvrdama, i u tim slučajevima uočavamo kako je riječ o događanjima koja ne profiliraju događanja fizičkoga kretanja, već se kao temeljni enciklopedijski podatak ističe 'nastojanje' ili 'trud' da se nešto dostigne te trajektor (mahom ljudski) nastoje dostići, odnosno ostvariti apstraktan kontakt s orijentirima koji kodiraju raznovrsne pojavnosti, žive (npr. *dobri ljudi* kao ljudski orijentir u primjeru (326)) ili apstraktne

(npr. *dobrota* u prvom primjeru). Na taj način ponovno uočavamo mehanizam pojmovne metafore koji smo prethodno formulirali kao POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. Drugim riječima, aktivnost trajektora usmjerenu prema dostizanju cilja opojmljujemo kao njihovu translokaciju usmjerenu prema orijentiru. Nadalje, to smo značenjsko proširenje objasnili i pomoću konstrukcije 'X + *trčati za* + Y', a uočavamo kako navedenu konstrukciju možemo primijeniti i na ranije potvrde toga glagola jer je njihov ustroj potpuno istovjetan novijim potvrdama. Na temelju navedenih primjera vidimo kako su to značenjsko proširenje, kao i mehanizam pojmovne metafore te konstrukcija koja ga gradi stabilni dijelovi dijakronijske strukture glagola *trčati*.

Prije nego što prikažemo cjelokupan dijakronijski ustroj toga glagola, vratimo se načas na ranije istaknut podatak o njegovu sintaktičkom ustroju. Naime, kao što smo ranije spomenuli, taj se glagol ističe u sklopu svoje klasifikacijske skupine time da je jedini osim u intransitivnoj strukturi uočen i u prilično velikom broju pseudotranzitivnih uporaba, i to uz obje vrste dopuna (prijeđeni put ili put prijeđen u sklopu sportske discipline). Promotrimo li postoji li tijekom njegove dijakronijske strukture podatak koji bi ukazivao na tu suvremenu sintaktičko-značenjsku strukturu, možemo istaknuti sljedeće primjere:

(330) *skokom goru svaki uzlazi, rijeku pliva, poļa teče* (ARj: Kanavelić ivan 91)

(331) *Gdje proć nemu priko poļa jedan vitez koña teče* (ARj: I. Gundulić 337)

(332) *Nego tekuć koña hrla ne počiva* (ARj: Kanavelić ivan 89)

(333) *kad su atletičari trčali duljinu jednog stadiona* (HJR: Nikola Despot. *Atletika*)

Prema tim potvrdama tranzitivna se struktura vezana uz ovaj glagol uočava već u najranijim uporabama. Kao što je vidljivo iz primjera (331) i (332), riječ je o pravim tranzitivnim strukturama opisanima kao kod Žic-Fuchs (1991) ili Samardžije (1994). Naime, u tim primjerima uočavamo agentivne vršitelje radnje (*vitez* te neleksikalizirani vršitelj radnje u primjeru (332)) te *konje* kao akuzativne entitete koji kodiraju uloge Pacijensa te u neku ruku Recipijensa jer se radi o entitetima koji primaju energiju, odnosno poticaj za kretanje od agentivnih Agensa, a zahvaljujući tom prijenosu energije započinju svoje kretanje. U skladu s takvim sintaktičko-značenjskim ustrojem događanja kretanja u navedenim uporabama, to ćemo značenje definirati kao 'upravljati kretanjem čega' (ili 'goniti koga na kretanje'). Uočavamo kako navedeno značenje čini dijakronijski rubni element dijakronijske strukture toga glagola jer su posljednje takve uporabe u pretraženim izvorima uočene u 17. stoljeću.

No tranzitivni se potencijal promatranoga glagola istodobno aktualizira u primjerima kao što je (330), gdje uočavamo kako je riječ o tipičnoj pseudotranzitivnoj strukturi. Naime,

ističe se neleksikalizirani agentivni argument *svatko*, koji ostvaruje kretanje u odnosu na *polje*, koje profilira put kretanja, odnosno udaljenost koju Agens savladava tijekom svojeg procesa kretanja. Ta je struktura tako istovjetna suvremenim pseudotranzitivnim uporabama, čiju prvu potvrdu uočavamo u posljednjem primjeru (333). Tu uočavamo kako je riječ o savladavanju prostorne udaljenosti (*duljina stadiona*) koju agentivni trajektor savladava u sklopu bavljenja atletskom disciplinom. Stoga ćemo tu uporabu istaknuti kao zasebno značenje glagola *trčati* koje definiramo kao ‘prevaliti udaljenost’, a karakterizira ga pseudotranzitivni ustroj sintagmi.

Naposljetku ističemo kako je iz dijakronijske perspektive glagol *trčati* uočen u svim trima sintaktičkim strukturama, i to intransitivnoj i pseudotranzitivnoj konstrukciji, koje čine dijakronijski stabilan dio njegova ustroja, te tranzitivnoj, koja je nestala iz njegova sintaktičko-značenjskog ustroja. Na taj se način glagol *trčati* ističe kao sintaktički polivalentan glagol čiji ustroj u velikoj mjeri podsjeća na onaj glagola *ići* i *doći*. Prema navedenom sintaktičko-značenjskom ustroju toga glagola smatramo kako i glagol *trčati* možemo smatrati generičnim glagolom kretanja u hrvatskom jeziku, a što ćemo pokazati tabličnim prikazom njegova sintaktičko-značenjskog ustroja u sljedećem razdjelu.

4.4.1.4. *Glagol trčati kao generični, stabilno-dinamički polisemni leksem*

Nakon što smo u prethodnim razdjelima opisali sintaktičko-značenjski ustroj glagola *trčati*, u ovom ćemo razdjelu usustaviti njegove sintaktičko-značenjske osobine te promotriti njegov status u sklopu sustava glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Pogledajmo najprije kako smo rekonstruirali njegovu dijakronijsku semasiološku strukturu:

Tablica 25: Prikaz semasiološke strukture leksema *trčati*

	TRČATI = 'koračati brzo skačući s noge na nogu' (ljudski ili životinjski trajektoriji)	'prolaziti, juriti' (<i>vrijeme</i>) NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA	'napadati' (<i>trčati</i> <i>na</i>) NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA 'X + <i>trčati/teći</i> <i>na</i> + Y'	'truditi se oko čega, nastojati doći što' (<i>trčati za novcem</i>) POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI 'X + <i>trčati za</i> + Y'	'upravljati kretanjem čega' (+ <i>konja</i>) TRANZ.	'prevaljivati udaljenost' (općenito ili u sklopu sportskih aktivnosti) PSEUDOTRANZ.
16. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓
17. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓
18. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓
19. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓
20. / 21. st.	↓	↓	↓	↓	↓	↓

Na temelju predstavljenih podataka o dijakronijskoj strukturi glagola *trčati* uočili smo kako su rezultati korpusne analize predstavljene u prvom dijelu ovoga rada suglasni s rezultatima leksikografske, dijakronijske analize prikazane u ovom poglavlju. Ipak, dijakronijska je rekonstrukcija ukazala na neke elemente ustroja glagola *trčati* kojima smo dopunili njegov osnovni opis predstavljen u leksikografskim izvorima. Njegovo je tipično značenje jednako ishodišnom značenju te se sastoji od dviju ključnih značenjskih odrednica, i to 'brzine kretanja' te 'načina na koji trajektor postiže agentivno, odnosno samouzrokovano kretanje'. Također, istaknuli smo da je riječ o glagolu koji zahvaća dvije klasifikacijske skupine glagola kretanja, i to one izgrađene na temeljnim sastavnicama 'načina postizanja lokomocije' ili 'brzine kretanja', uz makrosastavnicu 'načina kretanja' kao značenjsku okosnicu njegova tipičnog značenja. Te se pojmovne okosnice pripadajuće skupine glagola dijakronijski stabilno leksikaliziraju ovim glagolom, zbog čega ističemo njegovu stabilnost iz onomasiološke perspektive.

U skladu s njegovim proširenjima značenja koja ćemo sažeti u nastavku taj glagol možemo klasificirati kao stabilno-dinamički polisemni leksem. Drugim riječima, njegovo je

tipično značenje jednako ishodišnom značenju i dijakronijski je stabilno tijekom cjelokupnog promatranog razdoblja. Istodobno, tijekom njegova dijakronijskog razvoja došlo je do nastajanja značenjskih proširenja koja su se udaljila od tipičnog značenja. Dva su značenjska proširenja motivirana tipičnim značenjem te se mogu objasniti pomoću analize enciklopedijskih podataka koji su sudjelovali u aktivaciji mehanizama proširenja značenja. Kao temeljni mehanizam proširenja istaknuli smo pojmovne metafore NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA i POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. Što se motivacije za navedene promjene tiče, u slučaju metafore NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA prepoznali smo pomak koji je nastao na temelju sveze enciklopedijskih podataka 'brzina' i značenjski povezanog enciklopedijskog podatka 'žurbe', koji je iznjedrio značenje 'prolaziti, juriti'. Istodobno je enciklopedijski podatak 'neprijateljskih namjera' zajedno s ranije spomenutim podatkom 'žustrine' motivirao realizaciju značenja koje definiramo kao 'napadati', a koje se temelji na istoj pojmovnoj metafori.

Drugim riječima, ista pojmovna metafora iz dijakronijske je perspektive motivirala nastanak dvaju različitih značenja glagola *trčati* te na taj način govori u prilog statusu tog glagola kao stabilno-dinamičnog polisemnog leksema. Isto tako, prethodno predloženi analitički okvir ističe važnost razmatranja uvjetovanosti metafora i značenja motiviranih navedenim mehanizmom jer na primjeru promatranog glagola možemo prepoznati kako je jedan od čimbenika njegove klasifikacije kao stabilno-dinamičkog polisemnog leksema upravo mogućnost dijakronijskog nastanka različitih značenja koja su motivirana istim mehanizmom metafore.

Nadalje, 'trud' i 'dostizanje cilja' istaknuli smo kao enciklopedijske podatke koji leže u korijenu značenja definiranog kao 'truditi se oko čega, nastojati dostići što' i temeljenog na pojmovnoj metafori POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI jer smo u prepoznatim uporabama uočili vrste aktivnosti usmjerene prema ostvarenju svojevrstnih ciljeva koje trajektoriji nastoje dostići. Unatoč takvoj relativno dinamičnoj dijakronijskoj semasiološkoj strukturi uočavamo kako se ona nije odrazila na sinkronijski omjer fizički i metaforički motiviranih značenja, s obzirom na to da smo ga u suvremenim, korpusnim uporabama uočili u podjednakom broju obiju vrsta uporaba.

Što se tiče konstrukcijske motiviranosti polisemne strukture glagola *trčati*, prepoznali smo dvije konstrukcije, i to 'X + *trčati/teći na* + Y' i 'X + *trčati za* + Y'. Obje su konstrukcije u pozadini odgovarajućeg značenja glagola *trčati*, a prepoznali smo kako je prva navedena konstrukcija dijakronijski rubna, dok je druga konstrukcija dijakronijski stabilan čimbenik gradbe pripadajućeg značenja glagola. Na taj način uočavamo kako i konstrukcijska dinamika

doprinosi dijakronijskoj dinamici sintaktičko-značenjskog ustroja toga glagola te potvrđuje njegov status stabilno-dinamičkog polisemnog leksema. Taj zaključak također ističe učinkovitost modela klasifikacije i opisa polisemnih leksema koji primjenjujemo u ovome radu.

Tijekom analize događanja kretanja i njihova sintaktičkog ustroja, uočili smo kako su dijakronijski postojani elementi njegove sintaktičko-značenjske strukture intranzitivna i pseudotranzitivna struktura, dok je tranzitivna uporaba kao slabije istaknut dio njegova sintaktičkog ustroja iščezla iz njegove sintaktičko-značenjske strukture.

Što se tiče razloga koji su motivirali navedene mehanizme promjena, ističu se kognitivno-jezični razlozi kao temeljni razlozi promjena. Naime, govornici su tijekom dijakronijskog razvoja toga glagola uočavali sveze među raznovrsnim domenama ljudskog iskustva (npr. 'brzo kretanje' i 'trud', ili 'brzo kretanje' i 'neprijateljske namjere') te u skladu s takvim zapažanjima širili značenjsku strukturu glagola *trčati*. Nadalje, pseudotranzitivne uporabe, i to one koje profiliraju udaljenost koja se prelazi u sklopu sportskih aktivnosti, smatrat ćemo posljedicom društvenih razloga. Razlog je tomu činjenica kako su prve takve uporabe nastale kao posljedica promijenjenih društvenih odnosa, odnosno sve učestalijeg bavljenja sportom koje je doživjelo procvat u 20. stoljeću, a upravo je to razdoblje kad uočavamo nagli porast pseudotranzitivnih uporaba promatranoga glagola. Društvene razloge možemo smatrati motivacijom dijakronijskog gubitka tranzitivne konstrukcije. Naime, jedini kontekstni okvir vezan uz navedenu strukturu jest upravljanje kretanjem konja kao orijentira. U skladu sa znanjem o svijetu, koji se uvelike promijenio tako da je takav način translokacije postajao sve rjeđi, smatramo da je takva promjena u izvanjezičnom svijetu motivirala gubitak navedenog značenja iz dijakronijske značenjske strukture glagola *trčati*. Također, društveni razlozi zacijelo su motivirali i dijakronijski nestanak značenjske odrednice koja se odnosi na napadanje (kao u primjeru *teći/trčati na nekoga*). Naime, promjena načina ratovanja tijekom promatranog razdoblja, koji je sve manje uključivao pješačko ratovanje, a sve više ratovanje ratnim strojevima, što je pogotovo došlo do izražaja u 20. stoljeću, nesumnjivo je motivirala nestanak te značenjske sastavnice. Tako ponovno uočavamo kako je sprega sintaktičkih i značenjskih odrednica nerazdvojiv čimbenik ustroja glagola kao sintaktičko-značenjskih jezičnih jedinica.

Prije nego što nastavimo s analizom ostalih glagola treće klasifikacijske skupine, istaknuti ćemo još jedan bitan podatak. Naime, u skladu s ranijim opisom generičnosti glagola kretanja prepoznali smo glagole *ići* i *doći* kao generične glagole kretanja unutar klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku. Njihov smo opis generičnosti bazirali na trima čimbenicima i to a) djelomičnom zahvaćanju susjednih klasifikacijskih skupina, b) visokoj čestotnosti u odnosu na ostale glagole te c) javljanju u više sintaktičkih struktura osim

intransitivne strukture kao one tipične za glagole kretanja. Usporedimo li te navode s upravo predstavljenim podacima o dijakronijskoj sintaktičko-značenjskoj strukturi glagola *trčati*, možemo primijetiti kako i on zadovoljava sve navedene kriterije prema kojima bismo ga mogli odrediti kao generični glagol kretanja. Naime, na početku smo istaknuli njegov najčestotniji status u odnosu na ostale glagole treće skupine (unatoč tomu što njegovo odskakanje nije toliko istaknuto kao ono u slučaju glagola *doći* ili *ići*), što govori o njegovoj kognitivnoj istaknutosti u odnosu na ostale glagole kretanja. Nadalje, istaknuli smo kako se njegove dvije temeljne značenjske odrednice odnose ponajprije na 'brzinu kretanja', koja artikulira makrosastavnicu kao pojmovnu okosnicu treće klasifikacijske skupine glagola kretanja. No istodobno se uz 'brzinu' kao druga značenjska odrednica i 'način postizanja lokomocije' pa vidimo kako taj glagol djelomično zahvaća i susjednu klasifikacijsku skupinu, što također govori u prilog njegovu generičnom statusu. Naposljetku, kao što je dijakronijska analiza pokazala, tijekom svojega razvoja taj je glagol uočen u intransitivnoj strukturi kao onoj tipičnoj. Osim nje, tijekom dijakronijskog razvoja prepoznat je i u pseudotranzitivnoj strukturi kao stabilnom dijelu značenjske strukture te čak i u tranzitivnoj strukturi kao rubnom dijelu njegova značenjskog ustroja. Zbog tog odskake od ostalih glagola svoje klasifikacijske skupine i svojim valencijskim svojstvima. Na temelju opisanih obilježja ističemo kako prema rezultatima dijakronijske analize glagol *trčati* također možemo smatrati generičnim glagolom u klasifikacijskom sustavu glagola kretanja u hrvatskom jeziku.

4.4.2. Dijakronijski ustroj glagola *šetati* – uvodne napomene

Nakon što smo u prethodnom poglavlju predstavili dijakronijski razvoj značenjske strukture glagola *trčati* te ga definirali kao generični glagol kretanja, u ovom ćemo se poglavlju baviti drugim najčestotnijim glagolom treće skupine, a to je glagol *šetati*. Kao i u analizi prethodnih glagola, i ovdje ćemo najprije rekapitulirati rezultate sinkronijske, korpusne analize, zatim ćemo navedene rezultate provjeriti u suvremenim leksikografskim izvorima kako bismo opisali polisemni ustroj glagola *šetati* te ćemo naposljetku dobivene rezultate provjeriti na dijakronijskom planu kako bismo potvrdili je li njegova dijakronijska, semasiološka struktura stabilna.

4.4.2.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola šetati

Kao što smo upravo naveli, glagol *šetati* drugi je najčestotniji glagol treće klasifikacijske skupine uz čestotnost koja iznosi 71 u Čestotniku te 34.664 u hrWaC-u, dok omjer fizički i metaforički motiviranih potvrda kao i u slučaju glagola *trčati* pokazuje prevlast potvrda u tipičnom, fizičkom značenju kretanja. Analizom događanja kretanja izgrađenih oko promatranoga glagola prepoznali smo kako se kao trajektoriji mogu javljati raznovrsne pojavnosti, no uglavnom je riječ o ljudskim trajektorijama koji postižu lokomociju korištenjem vlastitim udovima, odnosno hodajući. Nadalje, kao orijentiri također se zamjećuju raznovrsne pojavnosti, a najčešće se dopunjuje orijentirima koji profiliraju odnos prolokativnosti, npr. *po Mjesecu, po gradu* ili *po hodnicima*. No za razliku od trajektora, čija je leksikalizacija obvezatan element događanja kretanja, u velikom broju uporaba nismo uočili leksikalizirane orijentire, zbog čega zaključujemo kako oni nemaju središnju važnost za gradbu značenja glagola *šetati*. Što se tiče temeljne značenjske odrednice na osnovi koje smo definirali klasifikacijski status ovoga glagola u sustavu glagola kretanja, istaknuli smo nisku 'brzinu' odvijanja radnje kao temeljnu značenjsku sastavnicu budući da na osnovi znanja o svijetu kretanje koje se odvija hodanjem tipično opojmljujemo kao ono koje se odvija na relativno spor način. Na taj način istaknuli smo kako je ključan čimbenik gradbe njegova tipičnog značenja makrosastavnica 'načina kretanja' i temeljna sastavnica 'brzine kretanja', koja se u slučaju ovdje odnosi na relativno malu brzinu kretanja trajektora. Također, uočili smo još jedan bitan element njegove značenjske strukture, a to je gradba značenja na temelju enciklopedijskih podataka koji profiliraju svrhu kretanja, koja je u slučaju glagola *šetati* rekreativno kretanje, odnosno kretanje lišeno precizne svrhe ili cilja. Taj smo navod oprimjerali primjerom *tamo smo provele dosta vremena šetajući uokolo i samo promatrajući vrijeme kako prolazi*, koji smo argumentirali tako da smo istaknuli kako se lišenost cilja izgrađuje na temelju priloga *uokolo*, koji profilira besciljno kretanje trajektora, a surečenicom smo dodatno istaknuli značenjsku sastavnicu 'lišenosti svrhe kretanja', odnosno cilja kretanja trajektora. Na taj se način kao temeljne značenjske odrednice prepoznate u sklopu korpusne, sinkronijske analize glagola *šetati* ističu 'mala brzina' i 'lišenost cilja kretanja'. Naposljetku, analizom sintaktičkih struktura u kojima se taj glagol javlja u suvremenim uporabama prepoznali smo intranzitivnu strukturu kao onu tipičnu te promatrani glagol nije korpusno uočen ni u jednoj drugoj sintaktičkoj strukturi. Prije dijakronijske analize pogledajmo jesu li značenjski opisi toga glagola u leksikografskim

izvorima suglasni s upravo predloženim rezultatima korpusne analize te na koji se način izgrađuje značenjska struktura tog glagola kao polisemnog leksema.

4.4.2.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola šetati kao polisemnog leksema*

Kao što ističe HER, tipično značenje glagola *šetati* može se objasniti kao „kretati se, pješaćiti umjerenom brzinom radi odmora i razonode“, dok RHJ njegovo tipično značenje objašnjava kao „lagano sporo hodati bez posla i obveza, radi zabave, gibanja, odmora, razgledanja, društva i sl. (šumom, gradom, s kim)“. Promotrimo li dvije navedene definicije, vidimo kako su u velikoj mjeri kompatibilne jer ističu s jedne strane malu brzinu odvijanja procesa kretanja, a osim toga kao temeljni element značenjske strukture toga glagola ističu rekreativnu svrhu s kojom se kretanje trajektora odvija. Dok HER u osnovni opis ne uključuje orijentir, odnosno put kojim se kretanje odvija, dotičan značenjski podatak RHJ navodi tek kao sporedan element značenjske strukture promatranoga glagola, specificirajući kako se kretanje opojmljuje u odnosu na statični orijentir kojim se na prolokativan način kretanje odvija (šuma ili grad) ili dinamički, živi orijentir usporedno s kojim se trajektor kreće. Usporedimo li taj opis s ranije opisanim rezultatima korpusne analize, uočavamo kako su navedeni opisi u potpunosti kompatibilni jer i jedan i drugi opis ističu 'brzinu' te 'lišenost precizne svrhe kretanja' kao temeljne značenjske odrednice, a trajektor se smatra obvezatnim elementom događanja kretanja, dok orijentir ne mora nužno biti leksikaliziran.

Kao što navodi HER, prvo se metaforičko značenjsko proširenje može prepoznati u sintagmi *šetati okom*, što možemo ilustrirati sljedećim korpusnim potvrdama:

(334) *golferi koji mogu šetati pogledom po golf terenu* (hrWaC)

(335) *podsjecamo vas samo na dio ogromnog imaginarija likova koji se šeću stranicama njezinih bajki* (hrWaC)

(336) *takve budale šetaju internetom da je to strašno* (hrWaC)

(337) *izvrsna Groove Armada koja je prema očekivanjima digla ekipu iz mrtvih šetajući kroz svoje manje i veće hitove* (hrWaC)

(338) *mi bismo se šetali prvenstvom Hrvatske, a i u Europi bismo igrali značajnu ulogu* (hrWaC)

Promotrimo li navedene primjere, uočiti ćemo kako u njima ne možemo reći da se radi o tipičnim događanjima kretanja. Naime, unatoč tomu što se kao trajektor kodiraju agentivni entiteti koji raspoložu sposobnošću kretanja, kao orijentiri se mahom kodiraju pojavnosti koje možemo opojmiti bilo kao apstraktne (npr. *prvenstvo Hrvatske* ili *Internet*) ili pak fizičke

entitete koje u skladu sa znanjem o svijetu ne opojmljujemo kao one u odnosu na koje se obično kretanje odvija (npr. *stranice knjige*). Na taj način značenju tih uporaba možemo pristupiti pomoću pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE. Drugim riječima, u prvom primjeru opojmljujemo aktivnost prelaženja pogledom pasivnih trajektora preko prostora kao supralokativno, fizičko kretanje pogleda u odnosu na orijentir. Nadalje, u drugom primjeru apstraktno djelovanje, odnosno pojavljivanje fiktivnih likova u sklopu književnog djela opojmljujemo kao njihovo prolokativno, fizičko kretanje diljem tog orijentira. Zatim, u trećem primjeru trajektor koji možemo opojmiti kao fizičku, agentivnu pojavnost promatra se kao pojavnost u pokretu koja je aktivna na području interneta kao apstraktnog entiteta. U četvrtom primjeru izvođenje glazbenih djela od strane agentivnih trajektora opojmljuje se kao fizičko kretanje trajektora na prolokativan način u odnosu na *hitove* kao orijentir, a u posljednjem primjeru jednostavno savladavanje protivnika inherentno sportskom natjecanju opojmljuje se kao kretanje nogometnog kluba kao trajektora u odnosu na prvenstvo kao orijentir. U korijenu navedenog značenjskog proširenja leži navedeni mehanizam proširenja koji možemo objasniti oslanjanjem na enciklopedijski podatak 'neometanog djelovanja' i 'neodređenosti' jer se u svim navedenim uporabama ističe neometanost obavljanja radnje od strane trajektora u odnosu na orijentir. Navedeni je enciklopedijski podatak povezan s ranije spomenutom temeljnom značenjskom odrednicom toga glagola, odnosno rekreativnom 'svrhom', stoga što ta odrednica podrazumijeva nesmetanost obavljanja radnje kodirane tim glagolom.

Na sličnom odnosu počiva i sljedeće metonimijski motivirano proširenje značenja koje ni HER ni RHJ ne navode, no prepoznaje se u nekoliko uporaba pronađenih u pretraženim korpusima:

(339) *pokažite sliku kretanja Sunca i opet mu ispričajte kako ono šeće po nebu* (hrWaC)

(340) *za oko nam je zapelo 20 haljina koje su šetale pistama Milana, Londona, New Yorka i Pariza* (hrWaC)

(341) *vodičke maske šetale Opatijom* (hrWaC)

(342) *sunašće šeće po nebu onako kako mi šecemo po zemlji* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, ni u njima nije riječ o tipičnom značenju glagola *šetati*, odnosno fizičkom kretanju trajektora. Analizom tih događanja kretanja uočavamo kako je, za razliku od prvog proširenja, gdje smo uočili mahom agentivne trajektore koji raspolažu sposobnošću agentivnoga kretanja, u ovome slučaju riječ o pojavnostima koje takvom sposobnošću ne raspolažu (*haljine* ili *maske*), odnosno njihovo kretanje ne opojmljujemo na način istovjetan onomu tipičnih trajektora koji dopunjuju glagol *šetati* (npr. *sunce* koje postiže lokomociju na način potpuno drukčiji od onoga ljudskih trajektora sposobnih

za agentivno, svjesno postizanje lokomocije). Što se orijentira tiče, uočavaju se pojavnosti koje uglavnom opojmljujemo kao tipične orijentire u odnosu na koje se može odvijati kretanje agentivnih trajektora. Na taj način značenju navedenih uporaba možemo pristupiti pomoću mehanizma metonimije DIO PROCESA ZA PROCES. Drugim riječima, u prvom i posljednjem primjeru segment kretanja tipičnoga za glagol *šetati*, odnosno značenjska odrednica 'nesmetanog, besciljnog i polaganog kretanja', promatra se kao fokusno žarište pomoću koje opojmljujemo kretanje sunca koje se odvija na istovjetno nesmetan način kao njegovo pješačko, neometano kretanjem nebom. U drugome primjeru isti se metonimijski odnos primjenjuje na pristupanje opojmljivanju kretanja manekenki putem kretanja jednog od najistaknutijih pripadajućih elemenata takva scenarija, a to su haljine koje manekenke nose u sklopu modne revije. Naposljetku, u trećem primjeru uočava se istovjetan mehanizam jer se kretanje maskiranih ljudskih trajektora opojmljuje profiliranjem jednog od najistaknutijih elemenata dotičnog entiteta u sklopu scenarija maskenbala, a to su maske koje aktualiziraju trajektor u toj uporabi te koje figuriraju kao pristupna točka i okosnica navedene metonimije.

Naposljetku, što se tiče sintaktičkog ustroja glagola, kao značenjsku sastavnicu glagola *šetati* ističemo i sintagme koje nose značenje 'šetati koga', odnosno 'voditi koga u šetnju'. Promotrimo sljedećih nekoliko primjera:

(343) *jedan građanin koji je šetao psa* (hrWaC)

(344) *idite se igrajte s djecom, šeaite ljubimca* (hrWaC)

(345) *kad ono, čovjek na lancu šeta mačku* (hrWaC)

(346) *vidim tipa kako po gradu šeta mlađu od sebe* (hrWaC)

(347) *onda nisi tu da se šminkaš i šetaš frizuricu* (hrWaC)

(348) *zapravo ispada da šetam naočale ne sebe* (hrWaC)

Kada pogledamo navedene uporabe, uočavamo kako je riječ o tipičnim tranzitivnim strukturama. Naime, riječ je o agentivnim trajektorima, i to isključivo ljudima, koji ostvaruju prijenos energije usmjeren prema pasivnim orijentirima koji navedenu energiju upijaju na način da trajektoru upravljaju njihovim kretanjem. Navedeni je odnos 'manipulacije' u korijenu značenja promatranog značenjskog proširenja. Za razliku od prvih triju primjera, koji odražavaju tipičan ustroj takvih scenarija, odnosno gdje je u korijenu značenja enciklopedijski podatak 'vođenje u šetnju kućnih ljubimaca', u posljednjim trima primjerima riječ je o istom odnosu, no kao orijentiri se ne aktualiziraju kućni ljubimci, već drugi živi ili neživi entiteti kojima upravljaju agentivni trajektoru te koji kao posljedica njihova djelovanja započinju prostornu translokaciju. Unatoč tomu što je riječ o događanjima koja uključuju kretanje prostorom, smatramo kako nije riječ o kretanju istovjetnom onom temeljnom, zato što, za

razliku od osnovnog ustroja toga događanja kod kojeg se javljaju statični orijentiri, u gore navedenim slučajevima kretanje orijentira opojmljujemo kao paralelno, odnosno na dinamički način ustrojeno u odnosu na agentivni trajektor. Na taj način navedeno bismo značenjsko proširenje mogli argumentirati mehanizmom pojmovne metafore UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE jer je navedeni odnos manipulacije, odnosno upravljanja kretanjem, razvidan u svim navedenim uporabama. Taj bismo odnos mogli objasniti i konstrukcijom 'X + *šetati* + Y', gdje X kodira agentivni argument koji djeluje u pravcu pasivnog argumenta Y te koji ga svojom energijom tjera na kretanje koje se odvija na način suglasan s tipičnim procesom kretanja glagola *šetati*, a to je neometano, rekreativno i relativno sporo kretanje. Kao što vidimo, u korijenu te konstrukcije također leži ranije navedeni enciklopedijski podatak 'manipulacije', te kao takav reflektira tipičan ustroj tranzitivnog događanja gdje je Pacijens rezultat djelovanja agentivnog trajektora.

Prije nego što provjerimo je li opisan sinkronijski polisemni ustroj glagola *šetati* dijakronijski stabilan, ponovimo još jednom koji su ključni elementi njegove polisemne strukture. Najprije, kao tipično značenje glagola *šetati* istaknuli smo 'polagano, rekreativno kretanje lišeno svrhe', a navedeno smo značenje prepoznali i analizom korpusnih podataka i u analiziranim leksikografskim izvorima. Kao tipični trajektor uočeni su mahom ljudski entiteti, dok orijentir nije obvezatan element događanja kretanja izgrađenih oko toga glagola. Stoga smo kao okosnicu tipičnog značenja ovoga glagola istaknuli i potvrdili makrosastavnicu 'načina kretanja' te temeljnu značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja', koja se u slučaju glagola *šetati* odnosi na relativno sporo kretanje. Zatim, kao njegova tipična sintaktička struktura ističe se intranzitivna struktura te jedno značenje koje je uvjetovano tranzitivnom strukturom.

Što se širenja njegove značenjske strukture tiče, kao prvo proširenje značenja istaknuli smo ono koje smo oprimjerali sintagmom *šetati pogledom*, a definirali smo ga kao a) 'neometano se kretati'. To smo proširenje objasnili mehanizmom pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE, s obzirom na to da se specifičan način djelovanja trajektora opojmljuje kao specifičan način njegova kretanja. Kao drugo proširenje značenja istaknuli smo ono definirano kao b) 'lagano se kretati', a oprimjerali smo ga sintagmom *sunce šeće nebom*. U korijenu toga proširenja prepoznali smo metonimijski odnos DIO PROCESA ZA PROCES jer njegovo značenje gradimo tako da se perceptivni fokus usmjerava na jedan element odvijanja procesa, što u slučaju navedene sintagme predstavlja neometano kretanje lišeno svrhe. Posljednje smo proširenje značenja u skladu s HER-om definirali kao c) 'voditi koga ili što u šetnju', što smo oprimjerali sintagmom *šetati psa*, a kao ključan element gradbe toga značenja istaknuli smo tranzitivni ustroj događanja kretanja. Istaknuli smo kako to značenje ima još jednu realizaciju,

a to je ona koja je razvidna u sintagmama kao *šetati novu frizuru*. Kao razliku među navedenim dvjema značenjskim realizacijama prepoznali smo razliku u orijentiru; naime, u slučaju prve realizacije radi se o tipičnom prijenosu energije s agentivnog trajektora na pasivni orijentir koji profilira živu pojavnost, dok u slučaju druge realizacije nije riječ o tipičnim, živim orijentirima, već se njime mogu kodirati i nežive pojavnosti (npr. frizura). U svakom slučaju, to smo proširenje, kao i obje njegove realizacije, objasnili mehanizmom pojmovne metafore, i to UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE, koja odražava tipični tranzitivni ustroj navedenih događanja. To smo značenjsko proširenje promotrili i iz konstrukcijske perspektive te smo njegovu gradbu značenja objasnili konstrukcijom 'X + *šetati* + Y', u čijem korijenu također leži enciklopedijski podatak 'upravljanja' i navedena pojmovna metafora.

4.4.2.3. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola *šetati*

Što se tiče ishodišnog značenja glagola *šetati*, HER kao njegov etimon navodi staroslavenski i praslavenski oblik *šetati se*, a taj oblik Skok objašnjava kao odraz ie. korijena *sqat- u značenju istovjetnom onom suvremenom. Glagol se navodi u najstarijim rječnicima, npr. Kašićevu (*scetati*), Vrančićevu (*spaciari*), Mikaljinu (*šetati* te sintagmama *šetati na suncu*, *šetati na otvorenom*) ili Della Bellinu (*šetati*, *šetati se*). Zbog toga možemo zaključiti kako je njegovo ishodišno značenje dijakronijski stabilan element njegova značenjskog ustroja. Promotrimo li opis tipičnoga značenja glagola *šetati* iz dijakronijske perspektive, ARj ga definira na sljedeći način: „od zabave ići, hoditi“. Takvom je definicijom ARj suglasan s ranije istaknutom temeljnom značenjskom odrednicom toga glagola, a to je 'kretanje lišeno određene svrhe', odnosno rekreativno kretanje. Kao i kod značenja glagola *hoditi*, koji kodira pješačko kretanje ljudskih trajektora koje se tipično odvija malom brzinom, ponovno se ističu značenjska makrosastavnica 'načina' te temeljna sastavnica 'brzine kretanja' kao ključne značenjske odrednice tipičnog značenja glagola *šetati*. Opisano tipično značenje ARj ilustrira sljedećim primjerima:

(349) *pak obuku se u rize ter šetaju* (Marin Držić: Dundo Maroje)

(350) *Ponosita i ohola (bogataša) višeš (vidjet ćeš) šetat posred grada* (ARj: Kavašin 52^a)

(351) *Neki veće vole ili po trgovištu isprazno šetat se* (ARj: Della Bella razg. 8^a)

(352) *Nek se zalud kraj dunaja šeta* (ARj: M. A. Rejković sat. 126)

(353) *Stao sam šetati po sobi gore-dolje* (HNK: donadini_bau)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, u svim se uporabama kao temeljna značenjska odrednica toga glagola ističe 'ljudski trajektor' te 'nasumično ili besciljno hodanje', koje se često kodira priložnim sintagmama poput *gore-dolje*, *zalud* ili *isprazno*. Budući da je navedeno tipično značenje uočeno u potvrdama iz svih analiziranih razdoblja, zaključujemo kako je ono dijakronijski stabilno obilježje značenjskog ustroja glagola *šetati*. Također, što se tiče onomasiološke perspektive, potvrđuje se dijakronijska stabilnost sveze između pojmovne okosnice klasifikacijske skupine glagola koja počiva na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'brzine kretanja' i njihove leksikalizacije kodirane glagolom *šetati*.

Promotrimo u nastavku njegovo prvo metaforičko značenjsko proširenje, koje smo definirali kao 'neometano se kretati bez jasnog cilja', a koje polazi od metaforičkog odnosa DJELOVANJE JE KRETANJE (kao u primjeru *šetati okom*). Istovjetno značenje razvidno je u sljedećim primjerima:

(354) *Moj duh smiren kô po ravnu prostranu se poļu šeta* (ARj: Đorđić salt. 411)

(355) *Al' tri druga po paklu šetaju* (Nar. Pjes. 2, 11)

(356) *Ńjegovo življenje po glavi mi šeta* (ARj: Mrnavić osm. 129)

(357) *njegova je duša...dospijevala da gospodski šeta višim sferama velike nauke* (HJR: Slavko Kolar: *Ili jesmo – ili nismo*)

(358) *muža...gdje se šeta kroz stranice svojih knjiga* (HJR: Vladan Desnica: *Proljeće Ivana Galeba*)

Analizom navedenih događanja kretanja uočavamo kako je u njima riječ o apstraktnim scenarijima jer su trajektorima (*duša, duh, življenje*) ili orijentirima (*pakao, sfere*) kodirani apstraktni entiteti uz koje u odnosu na znanje o svijetu ne vežemo kretanje kao tipičnu aktivnost u suodnosu s kojom bismo mogli opojmiti njihovo značenje. Time istovremeno uočavamo kako ta događanja možemo objasniti pomoću navedene pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE. Drugim riječima, u svim istaknutim primjerima ne možemo reći da je riječ o tipičnim oblicima kretanja, već je riječ o svojevrsnim apstraktnim oblicima kretanja, u skladu s osobinama trajektora ili orijentira, te ih kao takve opojmljujemo na način da trajektore promatramo kao sposobne za agentivno kretanje, a orijentire kao one u odnosu na koje se može odvijati fizička translokacija trajektora. Također, te uporabe možemo, kao i u slučaju prethodno istaknutih suvremenih potvrda, objasniti motivacijom koja je u skladu s enciklopedijskim podatkom 'neometanosti' ili 'nasumičnosti' kretanja, s obzirom na to da su navedeni podatci profilirani u svim navedenim događanjima, kao što je to učinjeno pridjevom *smiren* u prvom primjeru. Budući da uporabe s takvim značenjskim ustrojem uočavamo u cjelokupnom promatranom

razdoblju, to je proširenje tipičnog značenja dijakronijski stabilan element značenjske strukture glagola *šetati*.

Što se drugog proširenja tiče, objasnili smo kako se ono gradi na enciklopedijskom podatku 'neometanosti' i definirali smo ga kao 'lagano se kretati', a izgrađuje se na metonimijskom odnosu DIO PROCESA ZA PROCES. Promotrimo nekoliko primjera:

(359) *Gdino misec (sa) suncem šeta* (ARj: Vitalić ost. 292)

(360) *Grad šeta* (HNK: jpkamovнове)

(361) *Večer je lijepa a svijet šeće* (HNK: kumicic_gsab)

(362) *morsko dno je također čvrsto tlo; po njemu šetaju ronioci kao na promenadi* (HJR:

Ranko Marinković: *Proze*)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, tu je također riječ o sintagmama koje možemo objasniti istim značenjem koje je motivirano istovjetnim metonimijskim odnosom. Drugim riječima, u slučaju prve uporabe promatramo kretanje mjeseca kao ono koje se odvija polagano i ležerno, a u drugome primjeru apstraktan neagentivan trajektor *grad* i njegovo polagano kretanje opojmljuje se kao da se on šeće na tipično spor i ležeran način svojstven šetačima. Nadalje, apstraktan entitet *svijet* u trećem primjeru metonimijski je povezan sa svojim sastavnim dijelom, ljudima, čije kretanje opojmljujemo kao tipično za tu vrstu trajektora koji stoji u metonimijskom odnosu s ovdje leksikaliziranim argumentom. U posljednjem primjeru tipično kretanje ronioca vodenim medijem opojmljuje se kao nesmetano i polagano kretanje ljudskih trajektora. Budući da i to značenje te mehanizam koji ga motivira uočavamo u cjelokupnom promatranom razdoblju, i njega ćemo smatrati stabilnim dijelom značenjske strukture glagola *šetati*.

Naposljetku, promotrimo i posljednje značenjsko proširenje toga glagola, a to je ono uočeno u tranzitivnim uporabama kao u sintagmi *šetati psa*, koje smo definirali kao 'voditi koga ili što u šetnju' i objasnili pojmovnom metaforom UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE. To značenje iz dijakronijske perspektive možemo ilustrirati sljedećim starijim primjerima:

(363) *župančići svoje konje u perivoju uza zidove šeću* (HNK: ibmazuran_pr)

(364) *čovjek je nonšalantno šetao konja kao da šeće psa* (hrWaC)

U navedenim je potvrdama također riječ o dvovalentnim sintaktičkim strukturama, i to pravim tranzitivnim strukturama gdje agentivni trajektor (ljudsko biće) upravlja kretanjem pasivnog orijentira, u ovom slučaju životinje (*konj, pas*), a navedena događanja možemo argumentirati navedenom pojmovnom metaforom UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE jer upravljanje orijentirima od strane trajektora te njihov poticaj na kretanje opojmljujemo kao kretanje trajektora u odnosu na orijentir koji je također u pokretu. Promotrimo li periodizaciju

navedenog značenja, uporabe u ovom značenju prepoznali smo isključivo u primjerima iz 19. stoljeća i kasnijim razdobljima, tako da možemo zaključiti kako je to značenje dijakronijski rubni element značenjskog ustroja glagola *šetati*.

No istodobno je dijakronijska analiza izdvojila i sljedeće uporabe temeljene na istovjetnoj pojmovnoj metafori te sa sličnom sintaktičkom strukturom:

(365) *neg' guste dubrave svaka sebi šeta* (ARj: Armolušić 36) 16

(366) *Svak radostno poļa ravna šeće grčka* (ARj: Zanotti en. 6)

(367) *šetô je i on ove pute i u ove crkve ulazi* (ARj: Zuzeri 187^a)

Događanja kretanja u navedenim primjerima grade se oko glagola *šetati*, pri čemu prvi argument kodira ljudske trajektore koji obavljaju agentivno kretanje u odnosu na drugi argument koji kao orijentir kodira entitete koji se odnose na udaljenost u prostoru ili odsječak prostora (*dubrava, put, polje*). Na taj način u ovom slučaju prepoznajemo ranije spomenut mehanizam fiktivnoga kretanja zato što u tim događanjima trajektor u pokretu ne ostvaruju prijenos energije u odnosu na sekundarni lik, već ga obuhvaćaju svojim kretanjem te iz perspektive opojmitelja takvih prizora njihovo kretanje opojmljujemo kao ono koje zahvaća dotične sekundarne likove. Taj je opis tako istovjetan ranije predloženom opisu pseudotranzitivnih događanja, i to prvog tipa, gdje trajektor svojim kretanjem obuhvaća stanovitu udaljenost, odnosno odsječak puta. Drugim riječima, smatramo kako te uporabe možemo također objasniti pomoću navedene pojmovne metafore UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE jer trajektor manipuliraju orijentirima tako da ih obuhvaćaju svojim agentivnim kretanjem. Ipak, smatramo kako je to značenje identično tipičnom značenju glagola *šetati* jer je temeljna odrednica 'nesmetanog kretanja lišenog svrhe' i dalje prisutna, a od tipičnog značenja jedino ga razlikuje pseudotranzitivni ustroj događanja kretanja. Što se dijakronijske stabilnosti promatranog značenja tiče, navedene pseudotranzitivne sintagme prepoznajemo isključivo u uporabama iz 16. i 17. stoljeća, dok nakon tog vremena nisu uočene. Iz toga ćemo razloga pseudotranzitivne uporabe toga glagola smatrati također dijakronijski rubnim elementima njegova sintaktičko-značenjskog dijakronijskog ustroja.

Usporedimo li ta dva značenja u odnosu na sintaktičke osobine događanja kretanja, iz dijakronijske perspektive možemo prepoznati stanovit kontinuum sintaktičke strukturiranosti glagola *šetati*. Drugim riječima, jedno značenje u pseudotranzitivnoj strukturi nestalo je nakon 17. stoljeća, dok se drugo, tranzitivno kodirano značenje pojavljuje u 19. stoljeću. Prema ranije opisanoj motivacijskoj svezi pseudotranzitivnosti i tranzitivnosti temeljenoj na odrednici 'prijenosa' (vidi stranice 163–164) smatramo kako je sintaktička raznolikost bitna odrednica

sintaktičko-značenjskog ustroja glagola *šetati* koji na temelju navedenih primjera tijekom dijakronijskog razvoja uočavamo u svim trima sintaktičkim strukturama.

Takvu sintaktičku strukturu možemo objasniti i iz konstrukcijske perspektive. Naime, oba značenja o kojima smo upravo govorili možemo argumentirati konstrukcijom 'X + *šetati* + Y'. Ta konstrukcija odražava dvovalentnu strukturu te na taj način motivira i pseudotranzitivnu i tranzitivnu uporabu o kojima smo upravo govorili, no istodobno se realizira u dvama značenjima. Prvo je značenje 'voditi koga u šetnju', gdje argument X kodira agentivni trajektor, okosnica konstrukcije kodira način kretanja trajektora, a argument Y ističe tipični Pacijens kodiran akuzativom koji je rezultatom djelovanja Agensa te koji njime manipulira i utječe na njegovo kretanje. U slučaju drugog značenja, onog koje smo definirali tipičnim značenjem i pseudotranzitivnom strukturom, argument X i okosnica konstrukcije igraju iste uloge, no argument Y kodiran također akuzativom profilira udaljenost koju svojim kretanjem prevaljuje agentivni trajektor. Stoga i u tome slučaju prepoznajemo dijakronijski polisemnu konstrukciju koja motivira dva različita značenja glagola *šetati* te time pridonosi njegovu dinamičnom sintaktičko-značenjskom ustroju.

4.4.2.4. *Glagol šetati kao stabilno-dinamički polisemni leksem*

Promotrimo u nastavku cjelokupan dijakronijski ustroj toga glagola, nakon čega ćemo detaljnije pojasniti čimbenike koji su utjecali na njegov dijakronijski sintaktičko-značenjski ustroj te promotriti na koji način možemo klasificirati taj leksem prema njegovoj semasiološkoj strukturi:

Tablica 26: Prikaz semasiološke strukture glagola *šetati*

	ŠETATI = 'sporo hodati bez posla i obveza, radi zabave' (uglavnom ljudski trajektor)	(agentivni trajektor) 'neometano se kretati' (<i>šetati pogledom</i>) DJELOVANJE JE KRETANJE	(apstraktni trajektor) 'lagano se kretati' (<i>sunce šeće po nebu</i>) DIO PROCESA ZA PROCES	'voditi koga ili što u šetnju' (<i>šetati ljubimca</i>) UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE + tranzitivnost 'X + šetati + Y'	ŠETATI = 'sporo hodati bez posla i obveza, radi zabave' (ljudski trajektor) + pseudotranzitivnost 'X + šetati + Y'
16. st.	↓	↓	↓		↓
17. st.					↓
18. st.					
19. st.				↓	
20. / 21. st.	↓	↓	↓	↓	

Na temelju usporedbe sinkronijske i dijakronijske analize glagola *šetati* smatramo kako je riječ o leksemu koji možemo klasificirati kao stabilno-dinamički polisemni leksem. Naime, njegovo je tipično značenje istovjetno ishodišnome značenju te je kao takvo stabilan element njegove dijakronijske značenjske strukture. Kao temeljne značenjske odrednice prepoznali smo 'brzinu', i to relativno malu brzinu odvijanja radnje te uglavnom ljudske trajektore koji obavljaju kretanje lišeno svrhe kretanja; odnosno riječ je o kretanju namijenjenom razonodi ili rekreaciji. Na taj način potvrđuje se ranije navedena tvrdnja o okosnici značenja navedenoga glagola. Njegovo se značenje, dakle, gradi na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'brzine kretanja'. Navedene su značenjske odrednice iz onomasiološke perspektive stabilne pojmovne okosnice pripadajuće skupine glagola, a njihova je sveza s glagolom *šetati*, koji ih leksikalizira, dijakronijski stabilna. 'Brzina kretanja' i 'lišenost svrhe kretanja' kao značenjske odrednice poslužile su kao okosnica proširenja značenja, od kojih smo neka prepoznali kao dijakronijski stabilna, dok su neka od značenja dijakronijski rubna. Kao što ćemo u nastavku prikazati, sva su značenjska proširenja vrlo transparentna te su povezana s

tipičnim značenjem polaganoga kretanja lišenog svrhe, što se odražava i na sinkronijskom planu, gdje je taj glagol uočen većinom u tipičnom, fizičkom značenju.

Što se proširenja njegova značenjskog ustroja tiče, riječ je ponajprije o proširenju definiranom kao 'neometano se kretati' temeljenom na pojmovnoj metafori DJELOVANJE JE KRETANJE (kao u primjeru *šetati pogledom*), gdje smo uočili kako je riječ o agentivnim trajektorima čije kretanje možemo opojmiti kao translokativno, a značenjski se pomak oslanja na enciklopedijski podatak 'neometanosti'. Navedeni je motivacijski mehanizam pojmovne metafore dijakronijski stabilan. Zatim, drugo značenjsko proširenje temeljili smo na mehanizmu metonimije DIO PROCESA ZA PROCES, (kao u sintagmi *sunce šeće*) te smo to proširenje definirali kao 'lagano se kretati' i pojasnili kao ono gdje je riječ o trajektorima čije kretanje tipično ne promatramo kao translokativno, a gradi se na enciklopedijskom podatku 'besciljnosti' odnosno odsustvu svrhe kretanja. Taj je mehanizam proširenja također dijakronijski stabilan. Sljedeća smo dva proširenja promatrali u suodnosu sa sintaktičkom strukturom toga glagola. Prvo takvo proširenje definirali smo kao 'voditi koga ili što u šetnju'. Naime, uočili smo kako se taj glagol osim u tipičnoj intransitivnoj uporabi uočava i u tranzitivnim uporabama, i to tijekom posljednjih dvaju stoljeća, zbog čega to značenje smatramo dijakronijski rubnim. Navedenu smo strukturu objasnili pojmovnom metaforom UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE koja je, unatoč dijakronijski rubnom značenju koje motivira, stabilan mehanizam koji stoji u pozadini tog značenja glagola *šetati*. Drugo sintaktički uvjetovano značenje definirali smo tipičnim značenjem toga glagola, a specificirali smo ga u odnosu na za njega tipičnu pseudotranzitivnu strukturu (npr. *šetô je i on ove pute*). Navedeno je značenje također dijakronijski rubno i uočava se samo u potvrdama ranijima od 18. stoljeća.

Posljednja smo dva značenja promatrali i iz konstrukcijske perspektive, i to putem konstrukcije 'X + *šetati* + Y', te smo istaknuli kako je ona dijakronijski stabilna jer je uočavamo u uporabama iz cjelokupnog razdoblja, no istodobno je riječ o polisemnoj konstrukciji koja motivira dva različita značenja glagola *šetati*. Na kraju možemo zaključiti kako je zbog raznovrsnih mehanizama metafore i metonimije koji šire značenjske strukture tog glagola, polisemne konstrukcije te javljanja u svim trima sintaktičkim strukturama riječ o stabilno-dinamičkom polisemnom leksemu.

Naposljetku, što se tiče razloga širenja značenjske strukture glagola *šetati*, smatramo da je riječ o kognitivno-jezičnim razlozima, dok ostale vrste razloga nismo prepoznali.

4.4.3. Dijakronijski ustroj glagola *juriti* – uvodne napomene

Nakon što smo u prethodnim poglavljima opisali dva najčestotnija glagola klasifikacijske skupine glagola koji profiliraju makrosastavnicu 'puta' kojim se kretanje odvija, a koji se zasnivaju na temeljnoj značenjskoj sastavnici 'brzine kretanja', u ovom ćemo poglavlju promotriti dijakronijski ustroj trećeg najčestotnijeg glagola te skupine, a to je glagol *juriti*. No prije nego što promotrimo njegov dijakronijski sintaktičko-značenjski ustroj, najprije ćemo rekapitulirati zaključke sinkronijske, korpusne analize te ćemo ih usporediti s navodima u leksikografskim izvorima kako bismo definirali na koji je način glagol *juriti* ustrojen kao polisemni leksem.

4.4.3.1. Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *juriti*

Kao što smo upravo napomenuli, glagol *juriti* treći je najčestotniji glagol svoje klasifikacijske skupine uz apsolutnu čestotnost koja iznosi 53 u Čestotniku te 9.662 u hrWaC-u. Što se tiče omjera njegovih uporaba u fizičkom, translokativnom kretanju i u onom metaforički motiviranom, uočavamo kako je, kao i prethodno opisana dva najčestotnija glagola, i taj glagol većinom prepoznat u fizički motiviranim uporabama.

Analizom događanja kretanja uočili smo da se kao trajektori i orijentiri mogu javljati raznovrsne pojavnosti, zbog čega smo naveli kako karakterizacija trajektora ili orijentira ne može poslužiti kao osnova klasifikacije glagola *juriti* temeljene na njegovu tipičnom značenju, već ćemo tvrditi kako se njegovo tipično značenje gradi na enciklopedijskim podacima koji u sklopu događanja kretanja profiliraju 'brzinu kretanja'. Na taj način istaknuli smo kako ćemo taj glagol promatrati kao onaj čiji se značenjski ustroj oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja' trajektora. U skladu smo s time analizom sintagmatskih dopuna toga glagola uočili da se ističu one dopune koje profiliraju odrednicu brzine kretanja, npr. *juriti 200 kilometara na sat* ili *juriti jako brzo*, koje eksplicitno profiliraju veliku brzinu odvijanja glagolskoga procesa. Osim takvih dopuna, u velikom je broju događanja uočeno kako se radi o situacijama koje profiliraju događanja obilježena enciklopedijskim podatkom 'opasnosti', kao što su rat (*s jednog krila bojnog reda na drugo*), sportski okršaji (*juriti za loptom*) ili prometne nesreće (*juriti autoputom*). Na taj način istaknuli smo 'brzinu' i 'žustrinu' kao temeljne enciklopedijske podatke na kojima se izgrađuje tipično značenje glagola *juriti*.

Budući da orijentir i srodna kategorija puta ne čine obavezan element njegove značenjske strukture, analizom korpusnih uporaba prepoznali smo kako se taj glagol gotovo isključivo javlja u neomeđenim događanjima. Naposljetku, sinkronijskom analizom sintaktičke

strukture uvidjeli smo kako se glagol *juriti*, kao i ostali glagoli njegove skupine, pojavljuje isključivo u intransitivnoj strukturi tipičnoj za glagole kretanja, dok u pseudotransitivnim uporabama nije prepoznat. Rekonstrukcijom njegove dijakronijske strukture provjerit ćemo je li upravo opisan te u odnosu na prethodne glagole relativno jednostavan sintaktičko-značenjski ustroj dijakronijski stabilan.

4.4.3.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola juriti kao polisemnog leksema*

HER tipično značenje glagola *juriti* definira kao „vrlo brzo se kretati, trčati“, dok ga RHJ opisuje kao „vrlo brzo se kretati, trčati, hitati (punom brzinom)“. Usporedimo li te definicije s upravo rekapituliranim rezultatima korpusne analize, uočavamo kako su sve definicije suglasne što se tiče temeljne značenjske sastavnice toga glagola, a to je velika brzina kretanja. HER također ističe i način postizanja lokomocije („trčati“) kao tipičan za ljudske trajektore, dok je RHJ ponešto općenitiji navodeći kako se može raditi o trajektoru koji se brzo kreće bez obzira na postizanje lokomocije. Rezultati korpusne analize skloniji su definiciji predloženoj u RHJ-u jer pokazuju ponešto širi opseg mogućnosti leksikalizacije trajektora. Naime, uočili smo i brojne primjere gdje su kao trajektori istaknute pojavnosti kao životinje ili neživi entiteti, npr.:

(368) *ne voli da psi jure tamo gdje ne smiju* (hrWaC)

(369) *konj juri pravocrtno* (hrWaC)

(370) *vlak juri nesmanjenom brzinom* (hrWaC)

(371) *auto juri i divlja po ulicama* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenih leksikografskih izvora, ni jedna definicija ne ističe orijentir ni njegove osobine, što je također u suglasju s ranije predloženim opisom značenjskog ustroja toga glagola. Nadalje, promatranim se glagolom gotovo isključivo profiliraju neomeđena događanja, a što je u suglasju s opcionalnošću leksikalizacije orijentira te opcionalnošću kodiranja puta kojim se kretanje odvija. Na taj je način glagol *juriti* s pravom klasificiran kao glagol klasifikacijske skupine koja se oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja', posljedično tome što i korpusni rezultati i definicije predložene u leksikografskim izvorima ističu 'način kretanja', i to njegovu temeljnu značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja' kao ključno značenjsko obilježje navedenoga glagola.

Pogledamo li prvo (metonimijski motivirano) značenjsko proširenje glagola *juriti*, vidimo kako ga RHJ opisuje sljedećom definicijom: „brzo prolaziti, teći“, što oprimjeruje sintagmom *vrijeme juri*. Navedeno je proširenje vidljivo u sljedećim primjerima:

(372) *prema njima juri golemi val* (hrWaC)

(373) *naša galaksija juri tko zna kamo* (hrWaC)

(374) *glas je jurio kroz slušalicu* (hrWaC)

(375) *planetu koji juri prema zemlji* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenih uporaba, riječ je o događanjima gdje ne uočavamo tipičan ustroj događanja kretanja kakav smo opisali u prethodnim odlomcima, već se u tim događanjima kao trajektorije kodiraju pojavnosti koje na temelju znanja o svijetu ne percipiramo kao one čija se translukacija odvija na način tipičan za ljudske trajektore (koje smo istaknuli kao najučestalije vrste trajektora u slučaju glagola *juriti*), nego one koje možemo smatrati relativno apstraktnim pojavnostima, npr. *glas* ili *galaksija*. Ipak, kao ključni enciklopedijski podatak koji profilira značenje tih uporaba ističe se ranije istaknuta 'velika brzina' kojom se kretanje odvija, a to značenjsko proširenje možemo objasniti mehanizmom metonimije ELEMENT KRETANJA ZA KRETANJE. Naime, putem odrednice velike brzine kretanja agentivnih trajektora opojmljujemo ukupan proces kretanja pojavnosti koje smatramo bilo apstraktnima bilo onima koje ne percipiramo kao tipične trajektore sposobne za agentivnu translukaciju. Na taj način vidimo kako je prvo proširenje značenja još uvijek vrlo transparentno i povezano je s tipičnim značenjem jer se oslanja na ključni enciklopedijski podatak 'velike brzine kretanja'.

Što se drugog (metaforički motiviranog) proširenja značenja tiče, RHJ ga definira kao „tjerati, goniti“, a možemo ga ilustrirati sljedećim uporabama:

(376) *pa je morao sam juriti lopova po Berlinu* (hrWaC)

(377) *zombi juri ženu i dijete* (hrWaC)

(378) *pas je počeo juriti zeca* (hrWaC)

(379) *vidiš dvoglavog orla kako istovremeno juri miša i voluharicu* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, još uvijek se kao ključni enciklopedijski podatak ističe 'velika brzina' kretanja, no u tim slučajevima profilira se još jedan podatak, a to je 'dostizanje' ili 'želja za dostizanjem'. Nadalje, kao posebnost sintaktičko-značenjskog ustroja tih događanja kretanja ističe se tranzitivnost jer u svim primjerima uočavamo agentivni argument kao primarni lik koji obavlja brzo kretanje usmjereno sekundarnom liku kao Pacijensu čije kretanje je uzrokovano i motivirano upravo agentivnim djelovanjem trajektora. Na taj se način kao temeljni enciklopedijski podatak ističe 'dostizanje' čega, ali i neprijateljske namjere, s obzirom na to da je u svim navedenim događanjima riječ o odnosu među argumentima koji podrazumijeva neprijateljstvo. Taj se neprijateljski odnos ističe negativno konotiranim dopunama glagola kao *lopovi*, *zombi* ili vrstom odnosa među životinjama koji na temelju znanja o svijetu percipiramo kao neprijateljski jer se argumenti kodirani kao orijentiri

tipično percipiraju kao hrana agentivnih trajektora koji ih nastoje dohvatiti. Na navedeni se način može promatrati i primjer (377), s obzirom na to da u skladu sa znanjem o obilježjima zombija, na način na koji ih pop kultura opisuje, njihov odnos prema ljudima možemo također opojmiti kao i ranije navedeni odnos lovca i lovine. Stoga u navedenim uporabama uočavamo kako je došlo do proširenja značenja izgrađenoga na metafori POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. Naime, u svim navedenim primjerima dostizanje orijentira od strane agentivnih trajektora kao ispunjenje željenog cilja ili svrhe djelovanja trajektora (i to ostvarivanje fizičkog posjeda nad orijentirima) percipiramo kao njihovo fizičko približavanje orijentirima.

Pogledamo li posljednje proširenje značenja, uočiti ćemo vrlo srodan odnos upravo opisanom značenjskom proširenju. Riječ je o sljedećim primjerima:

(380) *čovjek koji je mnogo pio, mnogo jurio žene* (hrWaC)

(381) *ne možeš biti general da bi se šminkao po vojnim kancelarijama i jurio tajnice* (hrWaC)

(382) *ljudi sa toliko godina jure cure po gradu* (hrWaC)

(383) *jurim dečke, a oni ništa* (hrWaC)

(384) *žene su jurile za njim opijene božanskom pojavom* (hrWaC)

(385) *plačljivac koji juri za curama* (hrWaC)

Kao što smo naveli u prethodnom odlomku, i u prva četiri navedena primjera uočavamo tranzitivnu uporabu glagola *juriti*, u kojima kao i u slučaju prethodnih uporaba agentivni argument kodiran primarnim likom ostvaruje kretanje u odnosu na Pacijens kodiran sekundarnim likom. No, za razliku od prethodnih uporaba, gdje smo sva događanja mogli promatrati kao svojevrsno fizičko kretanje, u tim četirima slučajevima ta odrednica nije najistaknutiji dio značenjske strukture glagola *juriti*. Naime, značenje tih uporaba mogli bismo opisati kao što to čini RHJ, odnosno radi se o značenju „osvajanja (načelno) suprotnog spola“. Navedeno značenjsko proširenje nastalo je ostvarenjem sveze enciklopedijskog podatka 'dostizanja', koji smo istaknuli u prethodnom proširenju, s podatkom 'osvajanja', koji se aktualizira u tim uporabama zato što u skladu sa znanjem o svijetu osvajanje neke pojavnosti najčešće percipiramo kao njezino dostizanje od strane agentivnog trajektora. Na temelju navedenog enciklopedijskog podatka gradi se značenje te uporabe koje također možemo argumentirati mehanizmom pojmovne metafore POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. Naime, djelovanje trajektora usmjereno prema orijentirima koje je motivirano ostvarenjem ljubavne veze između dvaju ljudskih sudionika opojmljujemo kao fizičko kretanje trajektora usmjereno prema orijentiru kao pasivnoj pojavnosti. Nadalje, to se značenje u posljednjim dvama primjerima može objasniti konstrukcijom 'X + *juriti za* + Y' gdje argument X kodira

ljudski trajektor koji nastoji ostvariti ljubavnu vezu s argumentom Y, a uočavamo kako u tome slučaju istovjetno značenje nije vezano uz tranzitivnu strukturu, već se gradi u odnosu na bazu konstrukcije koja profilira glagol *juriti*.

Promotrimo li još jednom posljednja dva metaforička proširenja značenja ('tjerati, goniti' i 'osvajati (načelno) suprotni spol'), s obzirom na to da je u obama slučajevima riječ o tranzitivnoj strukturi njihovu gradbu značenja možemo objasniti i iz konstrukcijske perspektive. Naime, te uporabe možemo temeljiti na konstrukciji 'X + *juriti* + Y', gdje je X argument koji svoje djelovanje usmjeruje u pravcu pasivnog argumenta Y, a navedeni odnos možemo objasniti utemeljenjem na enciklopedijskom podatku ostvarivanja kontakta. Naime, u primjerima (376) – (379) riječ je o ostvarivanju kontakta u čijem korijenu leže neprijateljske namjere, dok u primjerima (380) – (385) ističemo kako je riječ o ljubavnim namjerama. Također, u slučaju drugoga značenja prepoznali smo kako se ono oslanja na konstrukciju 'X + *juriti za* + Y', koja nije vezana uz tranzitivnu strukturu, no unatoč tome gradi istovjetno značenje. U svakom slučaju, ključni enciklopedijski podatak koji leži u korijenu polisemne konstrukcije 'X + *juriti* + Y' te konstrukcije 'X + *juriti za* + Y', koja je vezana uz intranzitivnu strukturu, jest 'ostvarivanje kontakta' koji gradi te konstrukcije te na taj način širi značenjsku strukturu glagola *juriti*. Usporedimo li taj pristup s ranijim, kognitivnogramatičkom pristupom, uočavamo kako su oba pristupa kompatibilna jer se oslanjaju na gotovo istovjetne enciklopedijske podatke ('ostvarivanje kontakta' odnosno 'dostizanje'), te na istovjetan način objašnjavaju značenje promatranih uporaba i širenje značenjske strukture glagola *juriti*.

Prije nego što nastavimo s dijakronijskom rekonstrukcijom sintaktičko-značenjske strukture glagola *juriti*, istaknimo još jednom ključne odrednice njegove strukture. Njegovo tipično značenje možemo definirati kao 'vrlo brzo se kretati, trčati'. Analizom događanja kretanja istaknuli smo kako se kao tipične dopune toga glagola javljaju živi trajektori, i to većinom ljudske pojavnosti. Nadalje, potvrdili smo kako se tipično značenje toga glagola oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu sastavnicu 'brzine kretanja' jer se u sklopu pripadajućih događanja kretanja glagol *juriti* dopunjava sintagmama koje profiliraju upravo navedene značenjske odrednice. Kao ključni se enciklopedijski podatak koji je poslužio kao motivacijska okosnica njegovih proširenja značenja dakle ističe 'brzina kretanja'.

Stoga se kao prvo proširenje značenja ističe ono koje smo definirali kao a) 'brzo prolaziti, teći', a oprimjerali smo ga sintagmama kao *vrijeme juri*. Kao ključna razlika u odnosu na tipično značenje prepoznata je drukčija karakterizacija trajektora. Naime, za to značenje glagola *juriti* tipični su neživi ili apstraktni trajektori koji ne raspolažu sposobnošću samoinicirane translokacije. To smo značenjsko proširenje pojasnili mehanizmom metonimije

ELEMENT KRETANJA ZA KRETANJE te smo istaknuli kako je ono u uskoj svezi s tipičnim značenjem. Kao drugo proširenje značenja ističe se značenje koje smo oprimjerali kao *pas juri zeca*, a definirali smo ga kao b) ‘tjerati, goniti’. Kao temeljna odrednica tog proširenja ističe se tranzitivni ustroj događanja kretanja jer se uočavaju dva lika koja stoje u tipičnom tranzitivnom odnosu. To smo proširenje značenja, utemeljeno na enciklopedijskom podatku 'dostizanja' kao svrhe kretanja trajektora, objasnili mehanizmom pojmovne metafore POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. Na isti je način ustrojeno i posljednje proširenje značenja vrlo bliske sintaktičko-značenjske strukture. Oprimjerali smo ga sintagmom *juriti cure* i definirali kao ‘osvajati’, a objasnili smo ga identičnim mehanizmom pojmovne metafore i prepoznali njegov tipičan tranzitivan ustroj. Kao jedina razlika u odnosu na drugo proširenje ističe se temeljni enciklopedijski podatak koji smo u odnosu na drugo proširenje koje se gradi na podatku 'dostizanja s neprijateljskim namjerama', u ovom slučaju definirali kao 'dostizanje s ljubavnim namjerama'. Naposljetku, na primjeru posljednjih dvaju proširenja ponovno smo potvrdili kompatibilnost kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog pristupa jer se oba proširenja mogu promatrati iz konstrukcijske perspektive utemeljenjem na konstrukciji 'X + *juriti* + Y' te u slučaju posljednjeg značenja 'X + *juriti za* + Y', a koja je izgrađena na istim enciklopedijskim podacima te s istovjetnim značenjem dostizanja orijentira.

4.4.3.3. *Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola juriti*

HER kao etimon toga glagola navodi istovjetan praslavenski oblik **juriti* identičnog značenja te se napominje kako se navedeni glagol leksikalizira i u ruskom jeziku uz identično značenje. Taj navod potvrđuju i ARj te Snój, koji ističe mogućnost povezivanja toga glagola s turskim oblikom *jürümek* ‘hodati, marširati’. Unosci vezani uz taj glagol ne uočavaju se u najstarijim rječnicima kao posljedica njegove niske čestotnosti i kognitivne istaknutosti, tako da smo se u opisu njegova značenja oslanjali na navode u ARj-u te rječniku Ivekovića i Broza. Na taj način možemo uočiti stabilnost njegova ishodišnog značenja, a što se tipičnog značenja toga glagola tiče, ARj ih navodi dva, i to ‘tjerati, goniti’ te ‘hoditi (o vojnicima, marširati)’. Uočavamo da je ta definicija djelomično kompatibilna s ranije predloženom značenjskom definicijom temeljenom na korpusnoj, sinkronijskoj analizi. Naime, također uočavamo kako je u fokusu makrosastavnica 'načina' na koji se aktivnost odvija, što potvrđuje klasifikacijski status toga glagola u sklopu klasifikacijskih skupina glagola kretanja. Nadalje, ta definicija ističe važnost trajektora i njegova postizanja lokomocije (s obzirom na to da kao temeljnu vrstu trajektora navodi ljudske pojavnosti). No, zanimljivo je istaknuti kako za razliku od

sinkronijskog ustroja glagola *juriti* gdje smo kao temeljnu značenjsku sastavnicu istaknuli 'brzinu kretanja', odnosno brzo kretanje ljudskih trajektora, a tranzitivne smo uporabe smatrali značenjskim proširenjima temeljenima na pojmovnoj metafori, ARj navodi tranzitivnu uporabu tog glagola kao nositeljicu tipičnog značenja. Promotrimo jesu li navedene temeljne značenjske odrednice dijakronijski stabilan dio značenjske strukture glagola *juriti*:

(386) *kako riba na pogub jurim na svoju pogibelj kao riba na meku* (Petar Zoranić: Planine)

(387) *Koše jure a kubure meću* (ARj: Osvetn. 1, 32)

(388) *Jugovina zavaļa oblake, ter ih mamom na planine juri* (ARj: Osvetn.: 3, 28)

(389) *Ko hrtovi kada zeca jure* (ARj: Osvetn.: 6, 61)

(390) *E Novica, ti ćeš juriti na topove bojne* (ARj: Osvetn. 2, 121)

(391) *A vođen surovim nagonom, jurio je kao razjareni vuk* (ARj: M. P. Šapčanin 1, 122)

U skladu s navedenim primjerima uočavamo kako je tijekom dijakronijskog razvoja došlo do zanimljivog značenjskog pomaka. Naime, suprotno navodu u ARj-u, gdje se navodi kako je tipično značenje glagola *juriti* ono tranzitivno pri kojem agentivni argument utječe na kretanje sekundarnog lika, korpusnom analizom te analizom raspoloživih leksikografskih izvora uočili smo kako je najstarija potvrda toga glagola te jedina potvrda starija od 19. stoljeća ona koja kodira značenje koje smo u skladu sa sinkronijskom analizom istaknuli kao tipično, a to je značenje koje se izgrađuje na temeljnoj značenjskoj odrednici 'visoke brzine odvijanja radnje' te radnje čiji je trajektor ljudski entitet. Nasuprot tomu, ARj ističe kao tipično značenje ono koje smo ranije objasnili kao 'tjerati, goniti', odnosno tranzitivnu uporabu koju smo ranije objasnili značenjskim pomakom temeljenim na pojmovnoj metafori POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. Zatim, promotrimo li ostale potvrde toga glagola, uočavamo kako se kao trajektor također većinom kodiraju ljudske pojavnosti, a tijekom dijakronijskog razvoja toga glagola tipično se značenje očituje i u intransitivnoj uporabi izgrađenoj na značenjskoj odrednici 'brzoga kretanja' i u tranzitivnoj uporabi gdje, kao što smo ranije opisali, agentivni trajektor utječe na kretanje orijentira, kao što je vjetar koji utječe na kretanje oblaka u primjeru (388). Ipak, u skladu sa sinkronijskom analizom toga glagola, kao i činjenicom kako se prve tranzitivne uporabe toga glagola uočavaju tek u potvrdama iz 19. stoljeća, tipično ćemo značenje ovoga glagola promatrati kao ono temeljeno na enciklopedijskom podatku 'brzine', koji izgrađuje tipično značenje glagola *juriti* koje smo definirali kao 'kretati se visokom brzinom'. Tomu zaključku u prilog govori činjenica kako je najstarija potvrda toga glagola izgrađena na toj značenjskoj odrednici, a s time su suglasni i leksikografski izvori HER i RHJ,

koji navedenu značenjsku odrednicu također smatraju primarnom. Osim toga, i zaključak dosad provedene dijakronijske analize glagola kretanja kod kojih se intransitivna uporaba ističe kao tipična govori u prilog hipotezi kako je uporaba koja u navedenim dijakronijskim primjerima profilira značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja' ona na temelju koje valja promatrati tipično značenje glagola *juriti* kao ono karakteristično za ljudske trajektore koji se kreću velikom brzinom.

U skladu s tim zaključkom možemo istaknuti kako i iz onomasiološke perspektive možemo prepoznati dijakronijsku stabilnost sveze pojmovne okosnice klasifikacijske skupine glagola koja se gradi na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj sastavnici 'brzine kretanja' s glagolom *juriti* koji je leksikalizira. Takva je stabilna sveza posljedica ranije prepoznate stabilnosti enciklopedijskih podataka koji se profiliraju tijekom cjelokupnog promatranog razdoblja te stabilnosti tipičnog značenja tog glagola koje odražava navedene pojmovne okosnice skupine glagola kretanja kojoj pripada glagol *juriti*.

Promotrimo li ranije navedena značenjska proširenja toga glagola, uočavamo kako je značenje temeljeno na metonimijskom odnosu ELEMENT KRETANJA ZA KRETANJE (kao u sintagmi *vrijeme juri*) koje smo definirali kao 'brzo prolaziti, teći' vrlo rijetko u starijim uporabama. Naime, prve uporabe izgrađene na tom značenjskom proširenju prepoznajemo u 19. stoljeću u primjerima kao što slijedi:

(392) *juri Božić na bijelcu* (HNK: gjalski_stkr)

(393) *juri vrijeme na četiri konja* (HNK: jkozarac_kap)

(394) *nekoliko sjena juri u dolinu* (HNK: nazor_velijo)

(395) *mjesec juri za crnim oblacima* (HNK: senoa_seljbu)

Kao što vidimo iz navedenih primjera, značenjski pomak možemo objasniti na isti način kao i kod prethodno opisanih suvremenih potvrda jer i u tim primjerima uočavamo trajektore koje opojmljujemo kao apstraktne pojavnosti (*Božić, vrijeme*) ili one čije kretanje na temelju znanja o svijetu ne percipiramo kao kretanje tipično za ljudske trajektore s njima svojstvenim načinom postizanja lokomocije (*sjena, mjesec*). Na taj način kretanje dotičnih trajektora opojmljujemo pristupajući njihovom kretanju putem elementa kretanja tipičnog za ljudske trajektore, a to je ono koje percipiramo kao hitro kretanje trajektora kodirano glagolom *juriti*. Budući da prve uporabe temeljene na tom mehanizmu uočavamo tek u uporabama iz 19. stoljeća, unatoč transparentnosti njegove motiviranosti tipičnim značenjem fizičkoga kretanja, smatrat ćemo to značenjsko proširenje inovacijom, odnosno rubnim elementom dijakronijskog značenjskog ustroja glagola *juriti*.

Što se drugog metaforičkog proširenja značenja tiče, i to onog koje smo definirali kao 'tjerati, goniti', takve tranzitivne uporabe ne uočavaju se u izvorima obuhvaćenima ovom dijakronijskom analizom. Zbog toga o toj značenjskoj realizaciji ne možemo donijeti valjan sud vezan uz njezinu dijakronijsku stabilnost i pretpostavit ćemo da se radi o rubnom elementu značenjskog ustroja promatranog glagola. Taj smo zaključak donijeli analogijom s posljednjim značenjem koje je temeljeno na istom enciklopedijskom podatku te koje je motivirano istim mehanizmom metafore.

Riječ je o trećem značenjskom proširenju koje definiramo kao 'osvajati', a ostvaruje se intranzitivnom ili tranzitivnom strukturom koja polazi od pojmovne metafore POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. Utemeljeno je na enciklopedijskom podatku 'dostizanja' te 'ljubavnog kontakta', a također uočavamo kako je riječ o recentnom elementu značenjske strukture toga glagola. Naime, prve uporabe izgrađene na tom mehanizmu uočavamo u 20. stoljeću, npr.:

(396) *(djevojke)...juri ih po pašnjaku, podmeće im noge* (HJR: Slavko Kolar: *Mi smo za pravicu*)

(397) *svaku večer juri djevojke* (HJR: Josip Barković: *Podimo časak umrijeti*)

(398) *u varošu se je govorilo da juri za ženskinjem* (HJR: Vladan Desnica: *Proljeća Ivana Galeba*)

(399) *juri za svakom ženskom iz grada koju vidi* (HJR: Petar Selem: *Doba režije*)

(400) *tipa koji juri za drugim suknjama* (HNK: vj20020627ku09)

(401) *nabavljaju crveni sportski kabriolet i jure za mlađim djevojkama* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, riječ je o istovjetnom mehanizmu gradbe značenja kao kod prethodnog značenja jer kretanje agentivnih, ljudskih trajektora usmjereno prema Pacijensima kojima se kodiraju također ljudski entiteti, u čijoj je motivacijskoj pozadini ostvarivanje ljubavnog kontakta, opojmljujemo kao adlokativno kretanje trajektora u odnosu na orijentire.

Također, prva dva primjera možemo promatrati i iz konstrukcijske perspektive te ih na istovjetan način objasniti pomoću konstrukcije 'X + *juriti* + Y', uz identične odnose među argumentima. Nasuprot njima, ostale primjere koji profiliraju intranzitivnu strukturu možemo objasniti ranije spomenutom konstrukcijom 'X + *juriti za* + Y'. Vidimo kako je sintaktički element tranzitivnosti značenjske strukture glagola *juriti* ruban iz dijakronijske perspektive, kao i navedena konstrukcija 'X + *juriti* + Y', no oni se dijakronijski realiziraju putem dvaju različitih značenja. Isto je tako i konstrukcija 'X + *juriti za* + Y' rubni element značenjske strukture toga glagola jer se uočava isključivo u uporabama iz 20. i 21. stoljeća.

4.4.3.4. Glagol juriti kao stabilni uredno ustrojjeni polisemni leksem

Nakon što smo predstavili rekonstrukciju dijakronijskog semasiološkog razvoja značenja glagola *juriti*, pogledajmo njegov sveukupan dijakronijski sintaktičko-značenjski ustroj, nakon čega ćemo raspraviti njegov dijakronijski status kao polisemnog leksema te objasniti čimbenike i razloge koji su utjecali na njegov ustroj.

Tablica 27: Prikaz semasiološke strukture leksema *juriti*

	JURITI = 'vrlo brzo se kretati, trčati' (živi trajektorij)	'brzo prolaziti, teći' (<i>vrijeme juri</i>) ELEMENT KRETANJA ZA KRETANJE (apstraktni ili neživi trajektorij)	'tjerati, goniti' (<i>pas juri zeca</i>) POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI + tranzitivnost 'X + <i>juriti</i> + Y'	'osvajati' (<i>juriti cure</i>) POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI a) tranzitivnost 'X + <i>juriti</i> + Y' b) intranzitivnost 'X + <i>juriti za</i> + Y'
16. st.	↓			
17. st.				
18. st.				
19. st.		↓		
20. / 21. st			↓	↓

Promotrimo li cjelokupan dijakronijski razvoj glagola *juriti*, možemo zaključiti kako je riječ o slučaju stabilnog uredno ustrojenog polisemnog leksema. Naime, njegovo je ishodišno značenje dijakronijski stabilno, a tipično značenje brzoga kretanja tipičnoga za ljudske trajektore također je dijakronijski stabilan dio njegove značenjske strukture te je identično ishodišnom značenju. Analizom događanja kretanja potvrdili smo njegovu značenjsku okosnicu koja se oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu sastavnicu 'brzine kretanja'. Navedene se značenjske odrednice iz onomasiološke perspektive profiliraju kao dijakronijski stabilne okosnice pripadajuće klasifikacijske skupine glagola kretanja. Nadalje, njegova značenjska proširenja grade se na enciklopedijskom podatku 'brzine' te su uredno organizirana i jasno povezana s tipičnim značenjem. Što se motivacije proširenja tiče, proširenja su

motivirana mehanizmima metonimije (ELEMENT KRETANJA ZA KRETANJE) te pojmovne metafore POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. U slučaju navedene metonimije proširenje smo objasnili temeljnim enciklopedijskim podatkom 'brzine' na temelju kojeg se izgrađuje. Tim proširenjem, naime, opojmljujemo kretanje apstraktnih ili manje tipičnih trajektora kao kretanje ljudskih trajektora koji se kreću velikom brzinom. Što se navedenih mehanizama proširenja tiče, mehanizam metonimije dijakronijski je stabilan i motivira jedno, gore navedeno značenje, dok je mehanizam metafore POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI dijakronijski motivirao dva različita značenja, a oba su značenja rubni elementi značenjskog ustroja glagola *juriti*.

Također, dva smo značenja glagola objasnili polisemnom konstrukcijom 'X + *juriti* + Y', koju karakterizira tipičan tranzitivan ustroj te dijakronijska rubnost, s obzirom na to da su značenja motivirana njome uočena tek u posljednja dva stoljeća obuhvaćena analizom. Osim toga, uočili smo i konstrukciju 'X + *juriti za* + Y', koja je također dijakronijski rubna i nositeljem je jednoga značenja glagola *juriti*.

U nastavku smo istaknuli kako se kao bitno obilježje sintaktičko-značenjskog ustroja glagola *juriti* ističe tranzitivnost jer smo uočili velik broj primjera koji kodiraju upravo tipična tranzitivna događanja kretanja. Tranzitivni ustroj događanja kretanja izgrađenih oko glagola *juriti* motivirao je dva značenjska proširenja, i to pomoću pojmovne metafore POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI. U oba smo slučaja istaknuli kako je riječ o tipičnom tranzitivnom ustroju gdje agentivni Agens nastoji ostvariti kontakt s orijentiranjem te utjecati na njegovo stanje ili kretanje. Prvi smo mehanizam temeljen na metafori POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI pojasnili oslanjanjem na enciklopedijski podatak 'dostizanja', što možemo dovesti u svezu s kretanjem u sklopu tranzitivne strukture. Naime, u takvim događanjima, zahvaljujući velikoj brzini kretanja trajektora, dolazi do dostizanja orijentira te se tako među njima ostvaruje kontakt. Na sličan način objašnjavamo i posljednje proširenje izgrađeno na istoj pojmovnoj metafori POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI jer i taj slučaj možemo promatrati kao tipično tranzitivno događanje gdje agentivni trajektor nastoji ostvariti kontakt s orijentiranjem. Razlika je u tome što se u drugome slučaju kontakt trajektora i orijentira temelji na enciklopedijskom podatku 'ljubavnog kontakta' kao cilja kojem je usmjereno brzo kretanje trajektora. Također, uočavamo kako u slučaju glagola *juriti* samo tipično značenje smatramo dijakronijski stabilnim elementom značenjske strukture, dok su sva njegova proširenja rubniji dijelovi, posljedično činjenici da ih uočavamo tek u 19. stoljeću ili još recentnijim razdobljima, što govori u prilog stabilnosti tog glagola. Također, ni u rezultatima sinkronijske analize ni nakon dijakronijske analize glagola *juriti* nismo uočili uporabe koje bismo mogli promatrati

kao pseudotranzitivne, što potvrđuje dijakronijsku stabilnost njegova sintaktičko-značenjskog ustroja.

Što se razloga širenja njegove dijakronijske značenjske strukture tiče, smatramo kako je u svim proširenjima riječ o kognitivno-jezičnom razlozima. Naime, kao i u slučaju prethodno opisanih glagola, i u slučaju proširenja glagola *juriti* smatramo da su govornici prepoznavanjem zajedničkih enciklopedijskih podataka te uočavanjem sličnosti među raznim pojavnostima i elementima ljudskoga iskustva proširili raspon uporaba toga glagola na način da su ranijim strukturama pridavali nova značenja te ih upotrebljavali na ranije neprepoznate načine. Taj je dijakronijski sintaktičko-značenjski ustroj osobit procvat doživio u posljednjih stotinjak godina, što je jasno vidljivo iz gore navedenog tabličnog prikaza. Vidljivo je kako je najistaknutija dijakronijska dinamika aktualizirana tijekom posljednjih dvaju stoljeća. U svakom slučaju, promotrimo li cjelokupno razdoblje obuhvaćeno ovom analizom, koje otkriva dinamiku tek u novim uporabama, smatramo da je potvrđen status glagola *juriti* kao stabilnog uredno ustrojenog polisemnog leksema. Također, potvrđen je i njegov status u sklopu klasifikacije glagola kretanja u hrvatskom jeziku jer i iz dijakronijske perspektive uočavamo kako su i njegovo tipično značenje i njegova značenjska proširenja motivirani makrosastavnicom 'načina kretanja', i to temeljnom sastavnicom 'brzine kretanja', koja se ističe kao okosnica njegove dijakronijske značenjske strukture.

4.4.4. Zaključne napomene

U ovom ćemo odjeljku rezimirati zaključke koje je dijakronijska analiza istaknula svezi s trećom skupinom glagola kretanja. Radi se o glagolima *trčati*, *šetati* i *juriti*, čije se tipično značenje profilira u odnosu na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja'.

Prvo, dijakronijska je analiza iz onomasiološke perspektive pokazala kako se navedene značenjske odrednice profiliraju kao pojmovne okosnice navedene skupine glagola te je njihova sveza s trima analiziranim glagolima dijakronijski stabilna. Promotrimo li odnos ishodišnog i tipičnog značenja, kao i kod prethodno analiziranih glagola ta su značenja istovjetna i dijakronijski stabilna te kao takva motiviraju širenje značenjskih struktura analiziranih glagola. Sukladno tome podatku te podacima koji slijede te smo glagole kao polisemne lekseme definirali kao stabilno-dinamičke (*trčati* i *šetati*) ili stabilne uredno ustrojene polisemne lekseme (*juriti*). Promotrimo li širenje njihove značenjske strukture, prepoznali smo kako se

ona širi zahvaljujući mehanizmima metonimije i metafore. Mehanizmi metonimije dijakronijski su stabilni i motiviraju pripadajuće značenje dotičnih glagola, a radi se o metonimijama DIO PROCESA ZA PROCES (*šetati*) i ELEMENT KRETANJA ZA KRETANJE (*juriti*). Mehanizmi metafore odnose se na metafore od kojih su neke dijakronijski stabilne i motiviraju pripadajuće značenje glagola kao što je POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI (*trčati*), DJELOVANJE JE KRETANJE (*šetati*), UPRAVLJANJE KRETANJEM JE KRETANJE (*šetati*). Nasuprot njima, neke su metafore dinamičnije, npr. NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA (*trčati*), koja motivira dva značenja glagola *trčati*, UPRAVLJANJE DJELOVANJEM JE KRETANJE, koja motivira jedno rubno značenje glagola *šetati* te POSTIZANJE SVRHE JE OSVAJANJE ŽELJENE STVARI, koja motivira dva dijakronijski rubna značenja glagola *juriti*.

Navedena proširenja značenja objasnili smo i iz konstrukcijske perspektive, i to konstrukcijama 'X + *trčati/teći na* + Y' i 'X + *trčati za* + Y', koje su dijakronijski stabilne i nose pripadajuća značenja glagola *trčati* (neka stabilna, a neka dijakronijski rubna), te konstrukcijom 'X + *šetati* + Y', koja gradi dva dijakronijski stabilna, no drukčija značenja glagola *šetati*, a aktivacija takvih konstrukcija govori u prilog klasifikaciji glagola *trčati* i *šetati* kao stabilno-dinamičkih polisemnih leksema. Što se glagola *juriti* tiče, prepoznali smo dvije konstrukcije, i to 'X + *juriti* + Y', koja je vezana uz tranzitivnu strukturu, dijakronijski je rubna i motivira jedno značenje glagola *juriti*, dok smo konstrukciju 'X + *juriti za* + Y' prepoznali u intransitivnoj strukturu, a ona je također dijakronijski rubna i motivira značenje glagola *juriti* koje smo definirali kao 'osvajanje (načelno) suprotnog spola'. Drugim riječima, prepoznali smo kako se jedno značenje glagola *juriti* može objasniti dvama konstrukcijama koje odlikuje dijakronijska rubnost i različiti sintaktički ustroj.

Sintaktički ustroj događanja kretanja također je dijakronijski stabilan i odgovara zaključcima sinkronijske analize. Drugim riječima, glagol *trčati* uočen je većinom u intransitivnim uporabama te u manjem broju potvrda u tranzitivnoj uporabi, koja je tijekom promatranog razdoblja nestala iz njegova sintaktičko-značenjskog ustroja. Glagol *šetati* uočen je u svim trima strukturama (što također doprinosi njegovu statusu kao stabilno-dinamičkog polisemnog leksema), a glagol *juriti* uočen je u intransitivnoj i tranzitivnoj uporabi. Na taj način i sintaktička raznovrsnost te skupine glagola podupire tezu o njihovu klasifikacijskom statusu u sklopu treće skupine glagola kretanja. U nastavku ćemo raščlaniti na koji se način razvijala dijakronijska struktura glagola koje smo u prvom dijelu ovoga rada klasificirali kao glagole izgrađene na makrosastavnici 'načina', no koji kao temeljnu značenjsku sastavnicu profiliraju 'način postizanja lokomocije'.

4.5. Dijakronijska analiza četvrte skupine glagola kretanja (makrosastavnica 'načina kretanja' i temeljna značenjska sastavnica 'načina postizanja lokomocije')

4.5.1. *Dijakronijski ustroj glagola hodati – uvodne napomene*

U prethodnim smo poglavljima raščlanili dijakronijski razvoj glagola koji profiliraju makrosastavnicu 'način kretanja' u odnosu na temeljnu značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja', a u narednim ćemo se poglavljima baviti skupinom glagola koji također profiliraju makrosastavnicu 'način kretanja', i to one koji se izgrađuju na temeljnoj značenjskoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije'. Kao najčestotniji glagol te skupine ističe se glagol *hodati*, kojim ćemo se pozabaviti u ovome poglavlju. Rekapitulirajmo najprije rezultate sinkronijske korpusne analize, koju ćemo u nastavku poglavlja usporediti s analizom leksikografskih izvora i gradbom značenja glagola *hodati* kao polisemnog leksema te naposljetku s analizom dijakronijskog sintaktičko-značenjskog ustroja toga glagola.

4.5.2. *Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola hodati*

Promotrimo najprije čestotnost glagola *hodati* u odnosu na preostale glagole njegove skupine. Uz čestotnost od 151 u Čestotniku taj se glagol ističe u odnosu na ostatak svoje skupine kao najčestotniji glagol, što smo prethodno (vidi str. 110) argumentirali kognitivnom istaknutošću hodanja kao tipičnog načina postizanja lokomocije. Što se tiče omjera fizički i metaforički motiviranih značenja, uočavamo kako se taj glagol u većini svojih suvremenih uporaba uočava u fizičkom značenju prostorne translukacije. Nadalje, analizom događanja kretanja izgrađenih oko glagola *hodati* kao prvi čimbenik promotrili smo osobine trajektora kojim se u slučaju tog glagola kodiraju mahom žive pojavnosti, i to ljudi (kao ranije navedeni *lovac, beba, čovjek* ili *bolesnik*). Nasuprot trajektoru kao obvezatnom elementu događanja kretanja, leksikalizacija je orijentira opcionalna, a u slučajevima gdje je leksikaliziran njime se profilira put u odnosu na koji se odvija translukacija trajektora. U svezi s opcionalnošću leksikalizacije orijentira prethodno smo istaknuli kako su za gradbu značenja toga glagola ključni enciklopedijski podatci koji profiliraju način na koji trajektor postiže lokomociju (kao u ranijem primjeru *djevojke ne znaju hodati u petama*, koji profilira pješačko kretanje ljudskog trajektora), što smo prepoznali promatrajući dopune koje okružuju glagol *hodati*. Korpusna je analiza kao najčešće dopune prepoznala sintagme kao što su *bosa do doma, po ulicama, uz pomoć štaka, oprezno* ili *uokolo*. Na temelju takva ustroja događanja kretanja prepoznali smo

da se gradba tipičnog značenja tog glagola ostvaruje u odnosu na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu sastavnicu 'načina postizanja lokomocije'.

Kada se govori o sintaktičkom ustroju, kao i u slučaju svih glagola kretanja kao tipična struktura ističe se intranzitivna uporaba. Za razliku od većine glagola pripadajuće klasifikacijske skupine izgrađene na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije', glagol *hodati* uočen je i u pseudotranzitivnim uporabama, i to uz jednu vrstu dopuna. Naime, uočavamo ga uz dopune koje profiliraju odsječak puta koji je obuhvaćen translokacijom trajektora, točnije uz dopune *metar*, *kilometar*, *milja* i *staza*. Time smo rekapitulirali rezultate sinkronijske, korpusne analize glagola *hodati*, a u sljedećem ćemo razdjelu promotriti na koji se način upravo opisan sintaktičko-značenjski ustroj glagola *hodati* definiran na temelju korpusne analize profilira kao okosnica izgradnje njegove polisemne značenjske strukture.

4.5.2.1. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola hodati kao polisemnog leksema*

U ovom ćemo razdjelu promotriti na koji se način širi sinkronijska značenjska struktura glagola *hodati* te možemo li ga promatrati kao polisemni leksem.

Opis tipičnog značenja glagola *hodati* podudaran je u obama konzultiranim rječnicima, koji ga definiraju kao „kretati se koracima, premještati se hodom“ (HER) i „micati se, kretati se pomičući noge praveći korake, koračati“. Usporedimo li navedene definicije tipičnog značenja, prepoznat ćemo njihovu istovjetnost s rezultatima sinkronijske, korpusne analize predstavljene u prethodnom razdjelu. Drugim riječima, uočavamo kako obje definicije kao ključan element gradbe tipičnog značenja ističu postizanje lokomocije ljudskim udovima, čime se ističe suglasnost s opisanim ustrojem tipičnog značenja glagola *hodati* koje se gradi pomoću makrosastavnice 'načina kretanja' i temeljne značenjske sastavnice 'načina postizanja lokomocije'. Nadalje, uočavamo da obje definicije ističu ljudske pojavnosti kao tipične trajektore koji obavljaju takvu vrstu translokacije, što je u suglasju s ranije opisanim događanjima kretanja koja, prema uporabama preuzetima iz hrWaC-a, profiliraju ljudske trajektore kao tipične pojavnosti koje se kreću na način kodiran tim glagolom. Uloga orijentira ponovno je potisnuta u drugi plan jer ga navedene dvije definicije ne ističu kao ključan element gradbe tipičnog značenja glagola *hodati*, što je također suglasno s rezultatima korpusne analize. Dakle, osnovni enciklopedijski podatak profiliran navedenim definicijama i provedenom korpusnom analizom jest 'način postizanja lokomocije', a to je koračanje tipično za ljudske

trajektore. U nastavku ćemo provjeriti motiviraju li se njime značenjska proširenja promatranoga glagola.

Kao prvo metaforičko proširenje značenja ističe se ono koje HER definira kao „funkcionirati, raditi“ (o mehanizmima). Navedeno proširenje možemo ilustrirati sljedećim korpusnim potvrdama, kao što slijedi:

(402) *Suosnivač je platforme Teorija koja hoda* (hrWaC)

(403) *razumijem se u sve te procedure i kako to hoda* (hrWaC)

(404) *Ipak uzima sojino mlijeko (SOM), a ostalo izbjegavamo i to hoda.* (hrWaC)

(405) *ja pretpostavljam da to hoda ako na tu foliju dolaze letve, kontraletve pa pokrov* (hrWaC)

Usporedimo li navedene uporabe s ranije opisanim tipičnim ustrojem događanja kretanja, uočiti ćemo nekoliko bitnih razlika. Kao prvo, i u slučaju tipičnih događanja glagol *hodati* dopunjen je jednim argumentom i to agentivnom pojavnošću kao primarnim likom sintagmi. No istodobno, za razliku od događanja kretanja vezanih uz tipično značenje, gdje je glagol *hodati* dopunjen ljudskim pojavnostima koje obavljaju translokaciju pomicanjem udova, u slučaju navedenih uporaba uočavamo kako je riječ o apstraktnim pojavnostima. Drugim riječima, u prvome je primjeru kao trajektor profilirana *teorija* kao apstraktna pojavnost. U preostalim je trima primjerima kao trajektor profilirana zamjenica srednjeg roda *to* koja u tim sintagmama zamjenjuje stanoviti način odvijanja događaja. U primjeru (403) riječ je o načinu funkcioniranja apstraktnih entiteta (*procedure*), u primjeru (404) *to* simbolizira specifičan način prehrane, a u posljednjem primjeru *to* predstavlja specifičan način gradnje. Nadalje, u svim četirima primjerima uočavamo kako glagol *hodati* nije upotrijebljen u tipičnom značenju fizičke translokacije jer su trajektorima kodirane pojavnosti mahom apstraktnih svojstava koje ne možemo opojmiti kao entitete u pokretu. Stoga bismo kao značenjsku okosnicu toga proširenja i motivacijsku pozadinu mogli istaknuti pojmovnu metaforu DJELOVANJE JE KRETANJE, kao i u slučaju ranije opisanog glagola *ići*. Drugim riječima, u korijenu toga proširenja leži enciklopedijski podatak 'ispravno djelovanje' koje je karakteristika hodanja kao tipičnog načina translokacije ljudskih pojavnosti te ga na takav apstraktan način možemo povezati s tipičnim značenjem translokacije. Na temelju tog enciklopedijskog podatka aktivira se navedena pojmovna metafora, uz pomoć koje opojmljujemo ispravno djelovanje apstraktnih entiteta (*ideje, planovi, zamisli*) kao pravilno kretanje fizičkih pojavnosti. Što se tiče te definicije značenja, smatramo kako se te sintagme mogu opisati i definicijom koju HER izdvaja kao zasebno značenje glagola *hodati*, a definira ga kao „biti u redu“, te navodi primjer *hoda*, čije značenje ilustrira sintagmom *sve je u redu*. Unatoč tomu što HER to značenje izdvaja kao

zasebno, u skladu s analiziranim primjerima smatramo kako se radi o istovjetnom značenju kao što smo maločas pojašnjavali, odnosno i to značenje možemo promatrati kao ono motivirano pojmovnom metaforom DJELOVANJE JE KRETANJE te se i u tom slučaju radi o mehanizmu motiviranom istovjetnim enciklopedijskim podatkom, a to je 'ispravno djelovanje ili funkcioniranje'. Drugim riječima, i u slučaju toga značenja ispravno djelovanje neke stvarne ili apstraktne pojavnosti opojmljujemo kao tipičan način translokacije ljudskih trajektora, čija je kognitivna istaknutost toliko izražena da zahvaljujući svojim osobinama takvo kretanje govornici jedino opojmljuju kao ono ispravno ili idealno. Zbog toga to proširenje nećemo izdvajati kao zasebno, već ćemo ga smatrati istovjetnim gore navedenom značenju koje smo definirali kao 'funkcionirati, raditi'.

Drugo metaforičko proširenje značenja HER definira kao „imati djevojku ili momka, biti ljubavni par“. To proširenje možemo oprimjeriti na sljedeći način:

(406) *par hoda od siječnja prošle godine* (hrWaC)

(407) *Lucija hoda s hip-hoperom Neredom* (hrWaC)

(408) *bili smo cura i dečko, hodali smo* (hrWaC)

Kao što je vidljivo iz navedenih potvrda, sveza s fizičkim značenjem translokacije daleko je transparentnija nego u ranije navedenom primjeru. Drugim riječima, ovdje ponovno uočavamo kako se kao tipični trajektori javljaju ljudski entiteti. Što se motivacije tog proširenja tiče, uočavamo kako je njegova struktura posljedična motivacijskom mehanizmu pojmovne metafore LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE. Drugim riječima, kao motivacijska osnova tog proširenja ističe se enciklopedijski podatak 'ljubavnog odnosa'. Aktivacijom tog podatka profilira se navedeno značenje gdje ljubavni odnos dvoje ljudi opojmljujemo kao njihovo paralelno kretanje.

Prije nego što analiziramo dijakronijski ustroj glagola *hodati*, rekapitulirajmo koje su njegove osnovne sintaktičko-značenjske odrednice. Kao što smo ranije spomenuli, tipično značenje toga glagola odnosi se na pješačko kretanje koje tipično obavljaju ljudski trajektori. Time smo potvrdili kako je ključni element njegova značenjskog ustroja makrosastavnica 'načina kretanja' i temeljna sastavnica 'postizanja lokomocije'. Navedeno se tipično značenje proširuje pomoću enciklopedijskih podataka koji nam zahvaljujući znanju o svijetu otkrivaju opisan način translokacije kao onaj tipičan te ispravan. Stoga su i proširenja značenja glagola *hodati* motivirana navedenim enciklopedijskim podatkom, a kao prvo proširenje ističe se ono koje definiramo kao a) 'ispravno funkcionirati' ili 'biti u redu'. To smo proširenje oprimjerali sintagmama kao *teorija hoda*, pri čemu smo uočili kako se ono temelji na apstraktnim trajektorima, a pomak je motiviran mehanizmom metafore DJELOVANJE JE KRETANJE. Drugim

riječima, ispravno funkcioniranje apstraktnog entiteta opojmljuje se kao kretanje koje karakterizira tipičan (ispravan) način translokacije ljudskih entiteta. Drugo značenjsko proširenje, koje smo oprimjerali sintagmama kao *par hoda* i definirali kao b) ‘biti u ljubavnom odnosu’, također smo objasnili mehanizmom pojmovne metafore. Naime, pojmovna metafora LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE omogućuje opojmljenje kompleksnog međuljudskog odnosa putem aktivacije jednog od elemenata takva scenarija, a to je zajedničko kretanje osoba koje stoje u takvu odnosu. Nadalje, njegova je sintaktička struktura istovjetna većini opisanih glagola, gdje se intranzitivne uporabe profiliraju kao najčešće, a pseudotranzitivne uporabe mnogo su manje zastupljene i javljaju se s jednom vrstom dopuna (onima koje profiliraju put obuhvaćen kretanjem trajektora).

Usporedimo li taj glagol sa svim prethodno opisanim glagolima te njihovim polisemnim ustrojem, možemo uočiti veliku sličnost s glagolom *ići*, o čemu će više riječi biti nakon idućeg razdjela, u kojem ćemo provjeriti na koji se način dijakronijska dinamika glagola *hodati* odražava na njegov sinkronijski ustroj.

4.5.2.2. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola *hodati*

Promotrimo li na početku njegovo ishodišno značenje, uočavamo da (u sklopu rječničkog unoska *hod*) HER objašnjava kako je njegov etimon praslavenski i staroslavenski oblik **ходѣ*, u značenju ‘put’, što Snój dopunjava tvrdnjom kako je riječ o odrazu ie. oblika **sod-*, koji Skok formulira kao **sed-* i ističe kako je etimologija toga glagola prilično nejasna. Analizom najstarijih rječnika utvrdili smo kako se glagol *hodati* ne pojavljuje kao zaseban unosak, već se u većini slučajeva navodi o njegovim značenjima nalaze u sklopu unoska vezanog uz glagol *hoditi*, što je slučaj npr. kod Mikalje, koji ga objašnjava kao „*iti, putovati – andare, eo, pergo, exi, ambulo, contendo, vado*“ te ga oprimjeruje sljedećim sintagmama: *hoditi stran puta, hoditi za kim, sliditi koga, hoditi natrag, nazad, hoditi naprid, koji hodi prvi, hoditi pješice, hoditi na konju, hoditi po svijetu, po zemljah, hoditi s veličanstvom*. HER navodi podatke o glagolima *hodati* i *hoditi* u sklopu unoska *hod*, čime prepoznajemo njihovu usku svezu. Razlog njihovu zajedničkom navođenju objašnjava Vidović Bolt (2001), koja tvrdi kako je riječ o trostrukoj glagolskoj osnovi *ići – hodati – hoditi*, što na neki način potvrđuje i ARj tvrdnjom kako je glagol *hodati* iterativni parnjak glagola *hoditi*. Vidović Bolt pojašnjava kako je riječ o strukturi gdje je treći član tog odnosa (*hoditi*) prestao biti dijelom norme, a ostao je samo u upotrebi među govornicima. Nadalje, tvrdi kako bi svaki glagol trebao biti promatran kao zasebna leksička jedinica, što je tvrdnja kojoj ćemo se prikloniti i ovome radu. Drugim

riječima, u skladu s time da smo glagol *ići* prethodno izdvojili kao zasebni leksem uz vrlo svojstvenu sintaktičko-značenjsku strukturu, na isti ćemo način pristupiti i glagolu *hodati* te ga, unatoč oskudnim starijim potvrdama, promatrati kao zaseban glagolski leksem u odnosu na blizak, no istodobno zaseban leksem *hoditi*.

U skladu s navedenom hipotezom možemo zaključiti kako je ishodišno značenje glagola *hodati* dijakronijski stabilno, što potvrđuje ARj tvrdnjom kako je glagol *hodati* uočen u primjerima od 14. stoljeća nadalje. Na taj način smatramo kako je i njegovo tipično značenje dijakronijski stabilan element njegova ustroja, što možemo ilustrirati sljedećim primjerima:

(409) *Mi u novini života hodajmo* (ARj: F. Lastrić, ned. 297)

(410) *Svast do svaka često hoda, jeda l'sebe gdigod proda* (ARj: V. Došen. 168^b)

(411) *Ne hodajte na prelo po noći* (ARj: M. A. Reļković, sat C6^a)

(412) *Ljudstvo, koje po njih hoda, mornari i pasažiri* (HJR: Antun Nemčić: *Putositnice*)

(413) *mogli vidjeti Gozzija kako hoda uzduž i poprijeko preko bine* (HJR: Ivan Aralica: *Graditelj svratišta*)

U skladu s navedenim uporabama možemo uočiti brojne podudarnosti sa sinkronijskim opisom tipičnog značenja glagola *hodati*. Najprije, u navedenim se uporabama kao trajektoriji kodiraju isključivo ljudske pojavnosti, što je suglasno sa sinkronijskim opisom tipičnoga značenja glagola *hodati*. Zatim, analizom tih događanja kretanja vidimo da je u perceptivnom središtu istaknut 'način na koji se kretanje odvija', a to je pješačko hodanje. Ta se odrednica dodatno profilira sintagmatskim dopunama kao *preko bine* u primjeru (413). Na taj način potvrđuje se hipoteza o dijakronijskoj stabilnosti tipičnog značenja koje se oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu sastavnicu 'načina postizanja lokomocije'. Taj nam zaključak potvrđuje i onomasiološku stabilnost sveze navedenih značenjskih odrednica kao pojmovnih okosnica klasifikacijske skupine glagola kretanja, koja je u slučaju ove skupine leksikalizirana glagolom *hodati*.

Isto tako, u navedenim primjerima orijentir nije nužno leksikaliziran, čime se ponovno ističe njegov sekundaran status po pitanju gradbe tipičnog značenja glagola *hodati*. Kao i u primjeru sinkronijskih uporaba, i u navedenim starijim uporabama temeljni enciklopedijski podatak u odnosu na koji se gradi tipično značenje toga glagola jest 'postizanje lokomocije koraćanjem', a u nastavku ćemo provjeriti jesu li i ostali prethodno istaknuti enciklopedijski podatci dijakronijski stabilan čimbenik gradbe značenja glagola *hodati*.

Što se tiče prvog metaforičkog proširenja značenja, prethodno smo istaknuli kako se radi o značenju koje smo definirali kao 'ispravno funkcionirati' ili 'biti u redu'. Navedeno smo značenje oprimirali sintagmama kao *Teorija koja hoda* te smo pojasnili kako se takve uporabe

oslanjaju na mehanizam pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE. Razmotrimo nekoliko starijih potvrda:

(414) *Od istoka do zahoda kako na svom redu hoda* (jato zvizda) (ARj: V. Došen, 260^a)

(415) *činilo mu se kano da hoda po samom trnju* (HNK: akovac_ure)

(416) *znao je da bi trebao hodati kao po jajima* (HJR: Jurica Pavičić: *Nedjeljni prijatelj*)

Promotrimo li navedene uporabe, možemo uočiti kako u korijenu njihove gradbe značenja leže istovjetni čimbenici. U prvome primjeru uočavamo kako je riječ o neživom trajektoru (*zvijezde*) koji raspolaže svojstvom translokativnosti, no ne odgovara tipičnoj vrsti trajektora kojim se dopunjuju događanja kretanja izgrađena oko glagola *hodati*. Sukladno tomu, njihovo kretanje nebeskim svodom možemo objasniti značenjem ispravnoga funkcioniranja, s obzirom na to da opojmitelj na temelju svojeg enciklopedijskog znanja o pravilnom kretanju nebeskih tijela opojmljuje njihovo kretanje kao tipično kretanje ljudskih trajektora.

U drugom se primjeru na neki način vraćamo tipičnom značenju jer uočavamo ljudski trajektor koji obavlja translokaciju, no istodobno sintagmu *hodati po trnju* ne opojmljujemo nužno u njezinu doslovnom značenju, već je možemo promatrati i metaforički. Drugim riječima, mehanizmom DJELOVANJE JE KRETANJE opojmljujemo u ovom slučaju negativno emocionalno stanje trajektora kao njegovo bremenito kretanje profilirano u odnosu na trnje koje u skladu sa znanjem o svijetu opojmljujemo kao orijentir koji najčešće pruža prepreku normalnoj i ugodnoj translokaciji. Na sličan način možemo objasniti i posljednju uporabu jer sintagmom *hodati kao po jajima* kodiramo oprezno djelovanje trajektora (koji je u ovom slučaju ponovno ljudska pojava) kao oprezno pješačko kretanje u odnosu na orijentir (*jaja*) koji na temelju enciklopedijskog značenja opojmljujemo kao osjetljivu pojava koja nužno utječe na našu fizičku interakciju s njim. Što se dijakronijske stabilnosti toga značenja tiče, uočavamo da njegove najranije potvrde datiraju iz 18. stoljeća, zbog čega ističemo kako to značenje nije dijakronijski stabilno, već je riječ o inovaciji u značenjskoj strukturi glagola *hodati*.

Sličan zaključak možemo istaknuti i u slučaju drugog proširenja značenja, koje smo definirali kao ‘biti u ljubavnom odnosu s drugom osobom’, a oprimjerili smo ga sintagmom *par hoda*. Analizom raspoloživih izvora uočili smo malen broj uporaba koje bismo mogli objasniti dotičnom definicijom, a najstarija je potvrda sljedeća; *hodali su eto jedno uz drugo i govorili o poeziji, o literaturi, kako to obično čine dvorski kavalir i dvorska gospođica* (HJR: Henrik Sienkiewicz: *Pripoviesti*). Kao što je vidljivo iz navedenoga primjera, značenje glagola *hodati* u ovom primjeru može se s jedne strane definirati kao ‘postizanje lokomocije pješačkim hodom’ (s obzirom na to da je riječ o dvama ljudskim trajektorima). Ipak, aktivacijom enciklopedijskih podataka vezanih uz devetnaestostoljetne manire vezane uz muško-ženske odnose uočavamo

aktivaciju nekoliko ključnih enciklopedijskih podataka kao što je 'fizička bliskost' tijekom zajedničkog kretanja, relativna 'uzvišenost' tema razgovora, profiliranje pojma 'kavalir' kao osobe sklone učtivoj komunikaciji sa suprotnim spolom te opisivanje ženske sudionice događanja kao 'neudate osobe'. Pomoću aktivacije navedenih podataka vezanih uz znanje o svijetu možemo opojmiti promatrano događanje kao ono u kojem se kao temeljna značenjska odrednica profilira 'romantični odnos dvoje sudionika'. Navedena uporaba datira iz 19. stoljeća te je kao takva najstarija prepoznata uporaba koju možemo objasniti značenjem romantičnog odnosa te kojoj možemo pristupiti ranije objašnjenom pojmovnom metaforom LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE. Ostali primjeri tog značenja datiraju iz dvadesetog te ponajprije 21. stoljeća, tako da ćemo navedeno značenje također smatrati inovacijom značenjskog ustroja glagola *hodati*.

Naposljetku, što se tiče sintaktičkog ustroja glagola *hodati*, ranije smo istaknuli kako je osim tipične intransitivne strukture glagol *hodati* prepoznat i u nekoliko pseudotranzitivnih uporaba. Navedene se uporabe odnose na prvi tip dopuna, i to one koje profiliraju put obuhvaćen kretanjem trajektora (npr. *metar* ili *staza*). U skladu s činjenicom kako tijekom dijakronijske analize toga glagola nismo naišli na starije uporabe koje bismo mogli promatrati kao pseudotranzitivne, taj ćemo element sintaktičko-značenjskog ustroja smatrati recentnom inovacijom. Navedenu strukturu nećemo smatrati zasebnim značenjem jer se u svim ranije objašnjenim pseudotranzitivnim uporabama profilira ljudska pojavnost kao tipičan trajektor. Osim toga, u korijenu tog značenja leži enciklopedijski podatak 'pješačke translokacije', tako da smatramo kako je unatoč drukčijem sintaktičkom ustroju tih sintagmi i dalje riječ o tipičnom značenju koje smo definirali kao 'kretanje koračanjem'.

4.5.2.3. *Glagol hodati kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem*

Na temelju upravo opisanog dijakronijskog sintaktičko-značenjskog ustroja, u ovom ćemo razdjelu najprije sumirati sve značenjske odrednice glagola *hodati*, nakon čega ćemo objasniti čimbenike i razloge širenja njegove semasiološke strukture.

Tablica 28: Prikaz semasiološke strukture leksema *hodati*

	HODATI = 'kretati se koračanjem' (ljudski trajektor) a) intransitivnost b) pseudotranzitivnost a) b)	'ispravno funkcionirati', 'biti u redu' (teorija hoda) DJELOVANJE JE KRETANJE fizički i apstraktni trajektori	'biti u ljubavnom odnosu' (par hoda) LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE ljudski trajektori
16. st.	↓		
17. st.			
18. st.		↓	
19. st.			↓
20. / 21. st	↓ ↓	↓	↓

Na temelju rekonstrukcije dijakronijske semasiološke strukture glagola *hodati* te usporedbe s prethodno opisanim sintaktičko-značenjskim sinkronijskim ustrojem možemo zaključiti kako je glagol *hodati* stabilan uredno ustrojen polisemni leksem. Kao prvo, ističe se njegovo ishodišno značenje koje je podudarno s tipičnim značenjem, a oba su značenja dijakronijski stabilni elementi njegova ustroja. Zatim, njegovo je tipično značenje definirano kao 'kretati se pješke (ljudski trajektori)' te je kao takvo dijakronijski stabilno i figurira kao okosnica proširenja značenja toga glagola. Napomenimo na ovome mjestu kako je iz sintaktičke perspektive taj glagol uočen u tipičnoj intransitivnoj strukturi, no osim nje prepoznat je i u pseudotranzitivnim uporabama koje smatramo sintaktičkom inovacijom jer ih uočavamo tek u posljednjih stotinjak godina. Navedeni se sintaktički ustroj ne odražava na tipično značenje, s obzirom na to da tipično značenje ljudske pješačke translokacije ostaje postojano i istovjetno u objema sintaktičkim realizacijama.

Što se događanja kretanja tiče, istaknuli smo trajektor kao ključan element događanja kretanja, dok leksikalizacija orijentira nije obavezna, zbog čega smo potvrdili raniju hipotezu o dijakronijskoj stabilnosti osnovnog ustroja glagola *hodati*, koji se izgrađuje na temelju makrosastavnice 'načina kretanja' i temeljne značenjske sastavnice 'načina postizanja lokomocije'. Na taj način i onomasiološka perspektiva koja ističe dijakronijsku stabilnost sveze pojmovne okosnice skupine glagola te njegove leksikalizacije glagolom *hodati* potvrđuje njegov status stabilnog polisemnog leksema. U svezi s klasifikacijskim statusom toga glagola istaknuli smo njegovu dijakronijsku svezu s glagolima *ići* (o kojem smo prethodno raspravljali) i *hoditi* (koji nije obuhvaćen ovom analizom) te smo prepoznali stanovite paralele u

značenjskom ustroju glagola *hodati* i *ići*. Navedeni ćemo odnos dodatno prodiskutirati u posljednjem poglavlju ovoga rada, gdje ćemo detaljnije promotriti neke od analitičkih pitanja naznačenih u sklopu analize svakoga od analiziranih glagola.

Nakon što smo definirali njegovu tipično značenje iz sinkronijske i dijakronijske perspektive te promotrili njegov sinkronijski polisemni ustroj, dobivene smo zaključke provjerili iz dijakronijske perspektive kako bismo otkrili na koji se način dijakronijski mijenjalo tipično značenje glagola *hodati*. Kao prvo proširenje prepoznali smo ono definirano kao 'funkcionirati' ili 'biti dobro' (kao u sintagmi *teorija hoda*), a to smo značenje argumentirali oslanjanjem na enciklopedijski podatak 'ispravne translokacije ljudskih trajektora' koje motivira promatranje djelovanja fizičkih ili apstraktnih pojava na zamišljeno pravilan način; drugim riječima, takvo smo proširenje značenja objasnili pojmovnom metaforom DJELOVANJE JE KRETANJE. Drugo smo proširenje značenja oprijemili sintagmom *par hoda* te smo kao njegovu značenjsku okosnicu istaknuli 'romantičan odnos' dvoje ljudi. Zatim, kao motivacijski čimbenik koji stoji u korijenu pojmovne metafore kojom objašnjavamo to proširenje (LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE) istaknuli smo enciklopedijsko znanje o međuljudskim odnosima gdje se zajedničko provođenje vremena i zajedničko boravljenje opojmljuje kao paralelno kretanje dvaju ljudskih trajektora. Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, a u skladu s tipičnim ustrojem stabilnih polisemnih leksema, glagol *hodati* nema pretjerano razgranatu značenjsku strukturu, a oba su proširenja značenja zadržala veći ili manji stupanj povezanosti s tipičnim značenjem fizičke translokacije. Navedeni su mehanizmi metafore motivirali jedinstvena značenja te su, kao i njihove značenjske realizacije, dijakronijski rubni. Isto tako, kao dodatna potvrda njegova statusa ističe se činjenica kako tijekom dijakronijske analize nismo uočili nijedno širenje značenja koje bismo mogli promatrati kao rezultat konstrukcije (kao i u slučaju glagola *letjeti*).

U skladu s takvom polisemnom strukturom možemo potvrditi međusobnu uvjetovanost sinkronije i polisemije. Naime, glagol *hodati* u sinkronijskom je trenutku kao posljedica relativno nedinamičnih dijakronijskih procesa prepoznat većinom u fizičkom značenju pješačkog kretanja ljudskih trajektora. Kao dijakronijski stabilan element istaknuli smo i njegov sintaktički ustroj, zbog čega zaključujemo kako je njegov sintaktičko-značenjski ustroj stabilan.

Pogledajmo naposljetku koji su razlozi te čimbenici motivirali dijakronijski razvoj značenjske strukture glagola *hodati*. Što se mehanizama tiče, istaknuli smo mehanizme pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE i LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE kao ključne mehanizme širenja njegove značenjske strukture. U svezi suodnosa glagola *hodati* i *ići* uočavamo kako su na oba glagola djelovali istovjetni mehanizmi širenja značenjske strukture, čije ćemo razloge dodatno razraditi u posljednjem poglavlju ovoga rada. Smatramo kako su

razlozi širenja aktivirani u slučaju ovoga glagoli kognitivno-jezični. U slučaju prvoga proširenja motiviranoga metaforom DJELOVANJE JE KRETANJE govornici su aktivacijom znanja o svijetu sukladno kojem kao prototipno, kognitivno istaknuto i najispravnije kretanje ljudskih trajektora opojmljujemo kretanje koračanjem (kodirano upravo promatranim glagolom) prenijeli navedeni odnos na apstraktnu domenu ispravnoga funkcioniranja ili stanja fizičkih ili apstraktnih pojavnosti. Na isti način, zahvaljujući kognitivno-jezičnim razlozima, opojmitelji percipiraju romantični međuljudski odnos te njegovo ispravno funkcioniranje kao kretanje dvaju sudionika takvih scenarija, što je aktiviralo mehanizam pojmovne metafore LJUBAVNI ODNOS JE KRETANJE (koji stoji u korijenu sintagmi kao *moja frendica je hodala s tipom 5 godina*). Naposljetku, valja istaknuti kako su, za razliku od dijakronijski stabilnog tipičnog značenja, oba proširenja značenja dijakronijski recentnija, a kasnija će analiza i usporedba s ostalim glagolima (prvenstveno glagolom *ići*) pokazati na koji su način stanoviti čimbenici i razlozi širenja semasioloških mreža glagola univerzalni, a u kojim su slučajevima partikularno vezani uz pojedine glagole.

4.5.3. *Dijakronijski ustroj glagola gaziti – uvodne napomene*

U ovom ćemo se poglavlju baviti drugim odabranim glagolom četvrte skupine glagola, i to glagolom *gaziti*, kao drugim predstavnikom klasifikacijske skupine izgrađene na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije'. Njegov smo odabir argumentirali specifičnim sintaktičko-značenjskim ustrojem prepoznatim u sklopu sinkronijske analize; stoga ćemo na početku rekapitulirati osnovne odrednice njegova sinkronijskog ustroja, nakon čega ćemo provjeriti možemo li ga promatrati kao polisemni leksem te na koji su način dijakronijski procesi utjecali na njegov sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj.

4.5.3.1. *Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola gaziti*

Prema sinkronijskom opisu četvrte klasifikacijske skupine glagola kretanja u hrvatskom jeziku prepoznali smo sljedeća obilježja kao osnovne odrednice sintaktičko-značenjskog ustroja glagola *gaziti*. Kao prvo, istaknuli smo glagol *gaziti* kao drugi najčešćiji glagol četvrte skupine uz čestotnost od 50 u Čestotniku te 14.674 u hrWaC-u. Promatrajući omjer fizički i metaforički motiviranih značenja, za razliku od glagola *hodati* i *voziti* koji se u analiziranim korpusnim primjerima javljaju većinom u fizički motiviranim uporabama fizičke translokacije,

glagol *gaziti* prepoznat je u fizičkim značenjima samo u jednoj četvrtini analiziranih primjera, dok je u ostalim primjerima prepoznat u metaforički motiviranim uporabama. Navedena je činjenica također motivirala njegov odabir, s obzirom na to da smatramo da će podatci o njegovoj dijakronijskoj dinamici rasvijetliti njegov sinkronijski značenjski ustroj.

Što se tiče događanja kretanja, analizom trajektora istaknuli smo da je riječ o raznovrsnim pojavnostima, i živima i neživima (npr. *čizma*, *ljudi* ili *T-Rex*). Zbog toga smo istaknuli kako klasifikacija trajektora ne igra ključnu ulogu za definiranje tipičnog značenja glagola *gaziti*, no istodobno smo istaknuli da inherentne osobine trajektora utječu na profiliranje toga glagola kao onoga koji podrazumijeva teško, bremenito kretanje (kao u ranijem primjeru *Najopasniji T-Rex koji gazi sve oko sebe*).

Orijentiri su, kao i u slučaju preostalih glagola četvrte skupine, opcionalan element događanja kretanja, a ako su leksikalizirani, njima se profilira put kretanja trajektora. U sklopu događanja kretanja izgrađenih oko glagola *gaziti* orijentiri igraju istaknutiju ulogu u odnosu na ostale glagole pripadajuće klasifikacijske skupine u skladu sa sintaktičkim ustrojem toga glagola. Naime, sinkronijska je korpusna analiza pokazala da se taj glagol, osim u tipičnoj intranzitivnoj strukturi, javlja u izuzetno velikom broju tipičnih tranzitivnih uporaba. Drugim riječima, tipično događanje izgrađeno glagolom *gaziti* profilira agentivni trajektor (koji može biti živa ili neživa pojavnost) koji se kreće na bremenit način te pritom utječe na stanje orijentira koji profilira žive ili nežive pojavnosti koje na neki način trpe posljedice takva kretanja trajektora. Npr. *Dobit ćete slike tenkova koji gaze studente* prikazuje takav ustroj, gdje je profiliran trajektor koji na agentivan način postiže lokomociju kretanjem svojstvenim kretanju tenkova te svojim kretanjem prenosi svoju energiju na Pacijens koji profilira živu pojavnost, a koja u navedenom događanju trpi svojevrstu štetu posljedičnu opisanom načinu postizanja lokomocije trajektora. Nadalje, promatrajući tipična događanja kretanja, istaknuli smo kako se ona često dopunjuju sintagmama koje profiliraju pasivne orijentire u odnosu na koje se profilira kretanje trajektora (npr. *kroz šikaru, preko minskog polja*) ili način na koji se kretanje odvija (npr. *lagano*). Zbog takva ustroja događanja kretanja klasificirali smo glagol *gaziti* kao onaj čije se značenje oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'načina postizanja lokomocije', što smo ranije ilustrirali uporabom *On ne voli bosonog gaziti po tom našem zemljanom tlu*, koja eksplicitno ističe sve navedene odrednice tipičnih događanja kretanja koja sadržavaju glagol *gaziti*.

Naposljetku, prethodno smo istaknuli sintaktičku specifičnost toga glagola u odnosu na ostale glagole pripadajuće skupine. Naime, za razliku od ostalih glagola koji se prepoznaju većinom u tipičnoj intranzitivnoj konstrukciji te u manjem broju pseudotranzitivnih uporaba,

ovaj se glagol osim u intransitivnoj uporabi uočava i u pseudotranzitivnoj te tranzitivnoj uporabi. Što se pseudotranzitivne uporabe tiče, prepoznali smo ga uz dopune *kilometar* i *staza*, koje opisujemo kao prvu vrstu dopuna (one koje profiliraju put obuhvaćen kretanjem trajektora), a jedini je odabran glagol kretanja koji je prepoznat u tipičnim tranzitivnim uporabama (npr. *Noge koje gaze snijeg*).

4.5.3.2. *Sintaktičko-značenjski ustroj glagola gaziti kao polisemnog leksema*

Nakon što smo rekapitulirali rezultate sinkronijske, korpusne analize vezane uz ustroj glagola *gaziti*, u ovom ćemo razdjelu promotriti na koji se način njegovo tipično značenje opisuje u leksikografskim izvorima te na koji se način i zahvaljujući kojim mehanizmima i čimbenicima širi njegova značenjska struktura.

Kao posebnost toga glagola u svezi s njegovim opisom u konzultiranim rječnicima ističe se njegovo navođenje i u tranzitivnim i u intransitivnim uporabama. U skladu s ranije opisanim sintaktičko-značenjskim ustrojem glagola u sklopu kojeg smo istaknuli kako se njegovo tipično značenje profilira u odnosu na makrosastavnicu 'načina' i temeljnu sastavnicu 'načina postizanja lokomocije', na sličan način njegovo tipično značenje opisuju i HER i RHJ. Nadalje, oba se opisa tipičnog značenja ističu u sklopu unoska koji podrazumijeva intransitivne uporabe. Budući da je korpusna analiza iznjedrila intransitivnu uporabu kao onu tipičnu za događanja kretanja glagola *gaziti*, istaknut ćemo kako su navodi u HER-u i RHJ-u suglasni s navedenim opisom tipičnog značenja, koje definiraju kao „hodati, koračati (čvrsto)“ (HER) te „hodati, koračati odlučnim teškim korakom, stupati (po cesti, ulicom)“ (RHJ). Kao što je vidljivo iz navedenih definicija, uočavamo usuglašenost rječnika s korpusnim podacima jer se i u rječničkim definicijama profilira ranije navedeni osnovni ustroj tipičnoga značenja glagola *gaziti*. Na taj način potvrđuje se i njegovo uvrštavanje u sklopu klasifikacije glagola kretanja u posljednju skupinu, koju čine glagoli izgrađeni na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije'. Drugim riječima, navedene rječničke definicije također ističu 'težak i bremenit način postizanja kretanja' i to 'pješačko postizanje lokomocije' tipično za ljudske trajektore kao njegovu temeljnu značenjsku odrednicu. Također, u suglasju s rezultatima korpusne analize, osnovne definicije ne profiliraju orijentir kao ključan element njegove značenjske strukture, već se kao ključna odrednica ističe 'način na koji trajektor postiže lokomociju'. Također, ističemo kako je u skladu s osnovnim definicijama glagol *gaziti* tipično dopunjen živim trajektorom, i to mahom ljudskim entitetima koji tipično

postizu translokaciju pješice. Osnovni je enciklopedijski podatak u odnosu na koji se profilira značenje toga glagola (te uz pomoć kojega ga možemo kontrastirati u odnosu na druge glagole koji se grade na istovjetnoj temeljnoj značenjskoj sastavnici) jest 'težina kretanja' odnosno 'bremenitost', što je ponovno suglasno s rezultatima korpusne analize. Osim njega, intranzitivne uporabe grade se na enciklopedijskom podatku 'agentivnosti' jer se u svim korpusno analiziranim primjerima trajektor kreće kao samostalno pokretana pojava.

Njegovo prvo (metonimijski motivirano) značenjsko proširenje rječnici definiraju kao „uranjati djelomično u vodu, istiskivati vodu (brod)“ (HER) te „prolaziti gazom, brodom hodajući po dnu plićaka“. To proširenje možemo ilustrirati sljedećim uporabama:

(417) *brod gazi 1,2 metra* (hrWaC)

(418) *onu crtu do koje brod gazi* (hrWaC)

Promotrimo li to značenje, uočavamo da se kao primarna razlika ističe trajektor koji je neživa pojava, i to ponajprije *brod*. Kao motivacijski čimbenik toga proširenja prepoznajemo oba enciklopedijska podatka. S jedne strane, podatak 'agentivnosti' i dalje je prisutan jer u uporabama u tome značenju profiliramo brod kao primarni lik koji ostvaruje translokaciju. S druge strane, prisutan je i enciklopedijski podatak 'težine kretanja' jer brod tipično opojmljujemo kao golemu pojava koja se kreće relativno sporo i teško. Navedeni je odnos poslužio kao metonimijska osnova koju u slučaju promatranog proširenja značenja možemo definirati kao DIO PROCESA ZA PROCES. Drugim riječima, cjelokupnom kretanju broda kao krupne pojavnosti pristupamo pomoću fokusiranja na jedan element njegova kretanja, a to je teško kretanje svojstveno za trajektore koji se kreću na takav način. Također, uočavamo kako je to proširenje vezano uz intranzitivne uporabe glagola *gaziti*, u čemu su oba rječnika suglasna.

Drugo metonimijsko proširenje značenja glagola *gaziti* HER definira kao „pritisком ного u hodu gnječiti i uništavati (cvijeće, nasade)“, a RHJ kao „stupajući nabijati, gnječiti (travu, mrave, zelje)“. To proširenje možemo oprimjeriti sljedećim potvrdama:

(419) *ne gazite cvijeće, grmlje* (hrWaC)

(420) *kako koračam nehotice gazim mrave* (hrWaC)

(421) *mi gazimo takve žohare da nam ne smetaju* (hrWaC)

(422) *Pete kaže da se ne smiju gaziti leptiri* (hrWaC)

Što se navedenog proširenja tiče, uočavamo kako je enciklopedijski podatak 'agentivnosti' i dalje prisutan jer agentivni trajektor u svim navedenim uporabama ostvaruju translokaciju u odnosu na sekundarni lik koji kodira ulogu Pacijensa. Tako uočavamo kako je to proširenje značenja vezano uz tranzitivnu strukturu kao svoju bitnu odrednicu. Osim toga, kao obvezan element tranzitivne strukture ističe se orijentir, koji u ovom slučaju predstavlja

žive pojavnosti koje, u skladu s tipičnim ustrojem tranzitivnih struktura, stoje na kraju energijskog lanca te stoje u pasivnom odnosu prema agentivnom trajektoru. Osim toga, primjećujemo kako se promatrano proširenje uvelike oslanja na enciklopedijski podatak 'teškog hodanja' jer se 'uništavanje' kao značenjska okosnica tih uporaba profilira upravo u odnosu na navedeni enciklopedijski podatak 'bremenitog kretanja' trajektora u odnosu na pasivni orijentir. To bitno proširenje značenja na temelju jasne sveze s tipičnim značenjem također bismo mogli objasniti mehanizmom metonimije DIO PROCESA ZA PROCES. Naime, isticanjem enciklopedijskih podataka 'agentivnosti' i 'teškog hoda' kao karakterističnog načina postizanja lokomocije opojmljuje se translokacija trajektora usmjerena na štetu orijentira koji bivaju uništeni od strane trajektora kao posljedica njegova specifičnog hoda.

Sljedeće je proširenje značenja također motivirano tim pomakom značenja ('težina kretanja' → 'uništavanje'), koje RHJ definira kao „tlačiti (narod)“, a HER ga definira kao „uništavati, moriti, tlačiti“, što oprimjeruje sintagmom *njih gazi despotska čizma*. Promotrimo nekoliko primjera koji ilustriraju navedeno značenjsko proširenje:

(423) *a ne svojom bahatošću gaziti žrtve* (hrWaC)

(424) *ako je to tako da možete gaziti novinare* (hrWaC)

(425) *trebali bi fizički gaziti protivnike* (hrWaC)

(426) *tijekom kojega se na Poljudu već tradicionalno gaze treneri* (hrWaC)

U navedenim primjerima uočavamo kako se značenje toga glagola više ne izgrađuje oslanjanjem na odrednicu fizičkoga kretanja, već je riječ o metaforički motiviranim uporabama koje se oslanjaju na pojmovnu metaforu DJELOVANJE JE KRETANJE. Drugim riječima, riječ je ponovno o tipičnoj tranzitivnoj uporabi gdje uočavamo s jedne strane živi (uglavnom ljudski) trajektor koji figurira kao začetnik energijskog prijenosa, a s druge strane profilira se pasivni orijentir koji također kodira žive pojavnosti, i to također ljude. Stoga je 'ljudska pojavnost' jedna od temeljnih značenjskih odrednica tog značenja glagola *gaziti*. Nadalje, u korijenu tog proširenja značenja leži sveza među ranije istaknutim enciklopedijskim podacima, a to su 'težina kretanja' i 'uništavanje' odnosno 'težina utjecaja na orijentir' koji ističe ulogu Pacijensa. No, za razliku od prethodnog proširenja, gdje je riječ o fizičkom uništavanju orijentira od strane agentivnog trajektora, u ovom je slučaju riječ o apstraktnom uništavanju. Na primjer, u uporabi (426) riječ je o ustroju događanja gdje se negativan odnos ljudskih sudionika (*treneri* trpe štetu u odnosu na neleksikalizirane trajektore) opojmljuje na način istovjetan šteti koju bi orijentiri pretrpjeli kada bi trajektor obavljao fizičko, bremenito i teško kretanje koje se odvija supralokativno u odnosu na pasivne orijentire. Na istovjetan su način izgrađene i ostale uporabe

kojima smo ga oprimjerali, zbog čega ističemo kako je ranije navedena sveza enciklopedijskih podataka poslužila kao motivacijski čimbenik i toga proširenja značenja.

Proširenje značenja glagola *gaziti* nastavlja se u istovjetnom pravcu. Naime, nakon što smo u trećem proširenju uočili kako se značenje sve više udaljava od značenja fizičkog kretanja, u posljednjem je proširenju taj odmak još naglašeniji. To je proširenje definirano kao „kršiti, narušavati (ljudska prava)“ u HER-u te „ne poštivati, kršiti (čast, zakon)“ u RHJ-u. Pogledajmo nekoliko primjera:

(427) *posljedica ovako lošeg Zakona koji gaji ljudsko dostojanstvo* (hrWaC)

(428) *rastaču domovinu, gaze demokraciju, izigravaju i ignoriraju zakone* (hrWaC)

(429) *ne želim gaziti svoj ponos* (hrWaC)

(430) *pojedinaца koji nastoje gaziti slobodu medija* (hrWaC)

Analizom događanja kretanja u navedenim uporabama možemo uočiti kako se kao trajektorije više ne javljaju nužno žive (ili ljudske) pojavnosti (kao u posljednjim dvama primjerima), već se kao trajektorije mogu profilirati i apstraktne pojavnosti (kao *zakon* u prvome primjeru). Kao orijentiri također više nisu nužno profilirane žive pojavnosti, već je riječ isključivo o apstraktnim pojavnostima (*dostojanstvo, demokracija, ponos, sloboda medija*). Na temelju tih primjera uočavamo dodatan odmak od tipičnog značenja jer na temelju bremenitog postizanja lokomocije opojmljujemo djelovanje trajektora koje se odvija na svojevrsnu štetu orijentira. Stoga i to proširenje možemo objasniti konceptualnom svezom 'bremenito kretanje' → 'uništavanje' te mehanizmom pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE.

Prije nego što promotrimo je li opisan značenjski ustroj glagola *gaziti* dijakronijski stabilan, rekapitulirajmo još jednom temeljne odrednice njegova sintaktičko-značenjskog ustroja. Kao tipično značenje toga glagola iz sinkronijske perspektive ističe se 'hodati, koračati odlučnim, teškim korakom', pri čemu se kao temeljna odrednica njegova značenjskog ustroja ističe profiliranje 'živog trajektora' koji se kreće na 'težak i bremenit način', a tipična je sintaktička struktura vezana uz tipično značenje intransitivna struktura. Tipično se značenje profilira u odnosu na osnovne enciklopedijske podatke 'agentivnosti' i 'težine kretanja', što potvrđuje kako se tipično značenje glagola *gaziti* definira u odnosu na makrosastavnicu 'načina kretanja' te 'načina postizanja lokomocije'. Navedeni enciklopedijski podatci figuriraju kao okosnice značenjskih proširenja koja se udaljuju u sve apstraktnijim pravcima.

Kao prvo proširenje ističe se značenje koje smo definirali kao a) 'prolaziti gazom', a njime se profiliraju neživi trajektorije (prvenstveno *brod*) koji ostvaruju bremenitu translokaciju u odnosu na tipično tekući orijentir. To smo značenje objasnili mehanizmom metonimije DIO PROCESA ZA PROCES. U slučaju tog proširenja još se uvijek ističe intransitivna struktura kao

tipična sintaktička odrednica tog značenja glagola *gaziti*. Iduće je proširenje značenja karakterizirano tranzitivnom strukturom, kao i sva ostala proširenja značenja. U skladu s takvim ustrojem događanja sva će proširenja sadržavati agentivne trajektore koji profiliraju pojavnosti koje započinju energijski proces i ostvaruju utjecaj na pojavnosti kodirane orijentirima, a koje ističu ulogu Pacijensa. Drugo proširenje značenja koje smo definirali kao b) 'stupajući nabijati, gnječiti' tako profilira živi trajektor i orijentir čiji je međusobni utjecaj definiran metonimijom DIO PROCESA ZA PROCES. Drugim riječima, profiliranjem 'bremenitosti kretanja' trajektora u odnosu na pasivni orijentir opojmljuje se odnos dvaju sudionika pri kojem onaj dominantni (trajektor) ostvaruje fizičku štetu na orijentiru (kao u uporabi *gaziti cvijeće*). Iduće je proširenje ustrojeno na sličan način, a definirali smo ga kao c) 'uništavati, tlačiti, moriti'. Za razliku od prethodnog proširenja gdje kao orijentiri mogu figurirati i neljudske pojavnosti, to je proširenje značenja vezano isključivo uz ljudske sudionike (kao u uporabi *radije bih da me gazi stranac*). Ustroj toga značenja polazi od pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE te se u skladu s njom djelovanje trajektora usmjereno na štetu orijentira opojmljuje kao teško kretanje trajektora koje se odvija u odnosu na pasivni orijentir. Posljednje je proširenje značenja izgrađeno na istovjetnoj metafori, a definirali smo ga kao d) 'kršiti, narušavati'. U slučaju tog proširenja kao trajektor se mogu javljati i žive i apstraktne pojavnosti, no za njega je karakteristična leksikalizacija apstraktnih pojavnosti kao tipičnih orijentira (kao u sintagmi *kršiti ljudska prava*).

Promotrimo li detaljnije proširenja značenja koja smo prepoznali u tranzitivnim uporabama, njihovu značenju možemo pristupiti i iz konstrukcijske perspektive. Drugim riječima, možemo ih objasniti pomoću konstrukcije 'X + *gaziti* + Y', gdje X kodira agentivni trajektor, baza konstrukcije profilira glagol *gaziti* kao nositelj značenja, a argument Y kodira entitet koji trpi posljedice djelovanja trajektora. Značenjsku pozadinu te konstrukcije možemo ponovno protumačiti ranije istaknutom svezom 'bremenito kretanje' → 'uništavanje', koju osim gore navedenih mehanizama metafore i metonimije gradi i navedena konstrukcija. Na taj smo način predstavili sintaktičko-značenjski ustroj glagola *gaziti* kao polisemnog leksema te smo prepoznali sintaktičku uvjetovanost kao bitan čimbenik njegova značenjskog ustroja.

4.5.3.3. *Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola gaziti*

Nakon što smo u prethodnom razdjelu predstavili sintaktičko-značenjski ustroj glagola *gaziti* kao polisemnog leksema, u ovom ćemo se razdjelu baviti njegovim dijakronijskim semasiološkim ustrojem. Najprije pogledajmo u kakvu odnosu stoji njegovo ishodišno značenje

s tipičnim značenjem, nakon čega ćemo provjeriti u kolikoj je mjeri njegova značenjska struktura dijakronijski stabilna.

Što se etimona glagola *gaziti* tiče, HER u sklopu unoska *gaz* navodi kako je riječ o istovjetnom slovenskom obliku *gaziti*, što potvrđuje i Skok, koji napominje kako nema utvrđenih paralela u indoeuropskim jezicima. Snaj ga navodi u sklopu leksema *gaz*, gdje ističe kako je riječ o prasl. korijenu **gazb*, vjerojatno izvedenom od indoeuropskog korijena **g^uaH-* u značenju 'ići, hoditi'. Leksem je potvrđen u najstarijim rječnicima, npr. kod Kašića, Vrančića ili Mikalje u istome obliku, a ARj potvrđuje kako se leksem uočava u uporabama od 16. stoljeća nadalje. Stoga možemo zaključiti kako je njegovo ishodišno značenje dijakronijski stabilno, a dijakronijsku stabilnost tipičnog značenja provjerit ćemo u nastavku.

Promotrimo li opis značenja glagola *gaziti* u ARj-u, također možemo uočiti kako se sintaktička odrednica njegova ustroja ističe kao bitan element, s obzirom na to da se ARj njome koristi kao temeljnom odrednicom dviju značenjskih skupina. U nastavku analize ranijih potvrda glagola *gaziti* nastojat ćemo prepoznati jesu li navodi u ARj-u suglasni s rezultatima korpusne i leksikografske analize glagola *gaziti* kao polisemnog leksema.

Što se tiče tipičnog značenja glagola *gaziti* iz dijakronijske perspektive, a koje smo sinkronijski definirali kao 'hodati, koračati odlučnim, teškim korakom', možemo ga prepoznati u sljedećim potvrdama:

(431) *Oto ti sinak tvoj u vodi gdi gazi* (ARj: M. Držić, 86)

(432) *po polju se gazi* (HJR: Barne Karnarutić: *Djela*)

(433) *Tač lijepa pastirka viditi bi meni, gdi bosa gažaše po vodi studeni* (ARj: D. Rašina 126)

(434) *podovi su u njoj svijetli, da je grjehota po njima gaziti* (HJR: Viktor Car Emin: *Starci*)

(435) *kako je krava ledinom gazila* (HJR: Dino Šimunović: *Gjerdan*)

Na temelju navedenih uporaba možemo uočiti kako je tipično značenje promatranoga glagola dijakronijski stabilno. Drugim riječima, kao i u suvremenim uporabama, uočavamo kako je i u najstarijim potvrdama tipično značenje ustrojeno na makrosastavnici 'načina kretanja' i to temeljnoj značenjskoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije'. Iz tog razloga ponovno se ističe dijakronijska stabilnost sveze navedenih odrednica kao pojmovnih okosnica pripadajuće skupine glagola kretanja s glagolom *gaziti* koji ih u ovom slučaju leksikalizira.

Te se uporabe također grade kao intranzitivne strukture, koju i iz dijakronijske perspektive možemo uočiti kao bitnu odrednicu gradbe značenja glagola *gaziti*. U navedenim je primjerima također profiliran enciklopedijski podatak 'agentivnosti' i 'težine kretanja', o

kojem smo ranije govorili kao o motivacijskom čimbeniku širenja značenja glagola *gaziti*, pa pogledajmo na koji se način širi njegovo tipično značenje.

Kao prvo (metonimijski motivirano) proširenje istaknuli smo ono koje smo definirali kao ‘prolaziti gazom’, a kao tipičan trajektor istaknuli smo *brod*. Analizom dijakronijskih izvora nismo uočili to značenje u intransitivnom obliku, dok ARj ističe samo jednu tranzitivnu uporabu u tome značenju, i to *već smo se ubrodili, već more gazimo* (ARj: I. T. Mrnavić, osm. 113.), koja datira iz 17. stoljeća. Unatoč oskudnom primjeru, činjenica što je ARj uključio dotičan navod u opis značenjske strukture glagola *gaziti* ukazuje na važnost profiliranja tog značenja glagola *gaziti*. Navedena je uporaba također motivirana metonimijom DIO PROCESA ZA PROCES, kao i ranije opisane suvremene potvrde. Stoga i mi možemo potvrditi, unatoč oskudnim potvrdama, kako je riječ o dijakronijski stabilnom značenju glagola *gaziti*, kao i dijakronijski stabilnom mehanizmu proširenja značenja.

Kao drugo proširenje značenja istaknuli smo tranzitivnu strukturu koju smo definirali kao ‘stupajući nabijati, gnječiti’ te smo ga oprimjerali sintagmom *ne gazite cvijeće*. To je značenje dijakronijski također stabilno, kao što je vidljivo iz sljedećih potvrda:

(436) *Rijeku ne gaz'* (ARj: J. Kavašin 258^a)

(437) *Tlači i gazi plemenitu sitvu po poļu* (AR: F. Lastrić. Svet 77^a)

(438) *jedni gaze pješice snieg* (HNK: senoa_seljbu)

(439) *gazim ovaj crveni, boksitni pijesak* (HJR: Slobodan Novak: *Mirisi, zlato i tamjan*)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, i iz dijakronijske perspektive možemo potvrditi kako je to značenje stabilan dio značenjske strukture glagola *gaziti*, a uočavamo ga u uporabama od 17. stoljeća nadalje. Također je ustrojeno na prethodno opisan način; drugim riječima, odlikuje ga tipičan ustroj tranzitivne uporabe gdje agentivni trajektor (mahom ljudska pojavnost) ostvaruje prijenos energije prema orijentiru koji leksikalizira nežive pojavnosti, a koje na neki način trpe štetu kao posljedicu trajektorova djelovanja. Zbog toga uočavamo kako je i mehanizam metonimije koji motivira navedena proširenja (DIO PROCESA ZA PROCES) dijakronijski stabilan mehanizam motivacije širenja glagolskoga značenja.

Što se sljedećeg metaforičkog proširenja tiče, koje se može iščitati iz sintagmi poput *gaziti trenere* i koje smo definirali kao ‘uništavati, moriti, tlačiti’, možemo ga uočiti i u sljedećim starijim potvrdama:

(440) *To ne vaļa da ti ņu progoniš i nogama ko robiņu gaziš* (ARj: M. A. Reļković, sat. F8^a)

(441) *gaze nas, kolju nas* (HNK: igkovac_pri)

(442) *nemoj me gaziti, mene nedužna i jadna crva* (HNK: kumicic_zacs)

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, najranija potvrda toga značenja uočava se u 17. stoljeću te je nakon toga prisutna u cjelokupnom promatranom razdoblju. Zbog toga ćemo je također smatrati stabilnim dijelom značenjskog ustroja glagola *gaziti*. Što se tiče gradbe toga značenja, oslanja se na istovjetan odnos enciklopedijskih podataka o kojem smo ranije govorili ('težina kretanja' i 'agentivnost' → 'uništavanje'), a motivirana je također mehanizmom pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE.

Posljednje je metaforičko proširenje značenja također dijakronijski stabilno, o čemu nam svjedoče sljedeće potvrde:

(443) *gazi (grišnik) svemogućstvo* (ARj: J. Banovac. Razg. 148)

(444) *Gaziš i tlačiš sad jednu sad drugu zapovid njegovu* (ARj: F. Lastrić. Ned. 343)

(445) *A od boga tko odlazi, zato isto narav gazi.* (ARj: V. Došen. 183^b)

(446) *budi glup, gazi zakon* (HNK: gjalski_unoc)

(447) *do djavola i ponos, gazim i njega* (HJR: Janko Matko: *Moć zemlje*)

Što se njegova sintaktičko-značenjskog ustroja tiče, razvidno je kako je to značenje ustrojeno na potpuno istovjetan način kao i sinkronijske uporabe motivirane pojmovnom metaforom DJELOVANJE JE KRETANJE. Također, u slučaju posljednjih dvaju proširenja uočavamo kako je i iz sintaktičke perspektive riječ o dijakronijski stabilnom čimbeniku sintaktičko-značenjskog ustroja glagola *gaziti*, s obzirom na to da su navedena značenja, kao i u sinkronijskim primjerima, uočena u tranzitivnim strukturama.

Naposljetku, u svezi s ranije istaknutom konstrukcijom 'X + *gaziti* + Y', koju smo prepoznali kao čimbenik gradbe značenja glagola u tranzitivnim strukturama, isti zaključak možemo primijeniti i na dijakronijski ustroj događanja kretanja. Naime, dotična se značenja i iz dijakronijske perspektive mogu objasniti tom konstrukcijom koja se temelji na enciklopedijskim podacima 'bremenitosti' i 'uništavanja'. Napominjemo kako se ponovno radi o polisemnoj konstrukciji koja motivira tri različita značenja ovoga glagola, i to 'stupajući nabijati, gnječiti', 'uništavati, moriti, tlačiti' i 'kršiti, narušavati'.

4.5.3.4. *Glagol gaziti kao stabilno-dinamički polisemni leksem*

Promotrimo na početku na koji smo način rekonstruirali semasiološku strukturu glagola *gaziti*.

Tablica 29: Dijakronijski semasiološki ustroj glagola *gaziti*

	GAZITI= 'hodati, koračati odlučnim, teškim korakom' (živi trajektoriji, različiti orijentiri) + intransitivna	'prolaziti gazom' (<i>brod</i>) (neživi trajektor) DIO PROCESA ZA PROCES + intransitivna	'stupajući nabijati, gnječiti' (<i>ne gazite cvijeće</i>) (živi trajektor i orijentir) DIO PROCESA ZA PROCES + tranzitivna 'X + <i>gaziti</i> + Y'	'uništavati, moriti, tlačiti' (<i>gaziti trenere</i>) (ljudski trajektor i orijentir) DJELOVANJE JE KRETANJE 'X + <i>gaziti</i> + Y'	'kršiti, narušavati' (<i>gaziti ljudska prava</i>) (živi ili apstraktni trajektor, apstraktni orijentir) DJELOVANJE JE KRETANJE 'X + <i>gaziti</i> + Y'
16. st.	↓				↓
17. st.		↓	↓	↓	↓
18. st.	↓				
19. st.					
20. / 21. st.	↓	↓	↓	↓	↓

Promotrimo li cjelokupnu rekonstruiranu semasiološku strukturu glagola *gaziti*, možemo donijeti sljedeće zaključke o njegovu značenjskom ustroju. Kao prvo, dijakronijska je analiza potvrdila njegov klasifikacijski status glagola čije se tipično značenje gradi na makrosastavnici 'načina kretanja', koja se u njegovu slučaju razrađuje putem temeljne značenjske sastavnice 'načina postizanja lokomocije'. 'Postizanje lokomocije', i to tipično pješačko kretanje kao enciklopedijski podatak, zajedno s podatkom 'agentivnosti' istaknuli smo kao okosnicu gradbe tipičnog značenja toga glagola, a navedeni zaključak potvrđuje i onomasiološka stabilnost pojmovnih okosnica skupine s tim glagolom.

Što se klasifikacije glagola *gaziti* iz dijakronijske perspektive tiče, možemo zaključiti kako je riječ o stabilno-dinamičkom polisemnom leksemu, i to zbog sljedećih razloga. Kao što smo prethodno pokazali, njegovo je ishodišno značenje istovjetno tipičnome značenju te su ona dijakronijski stabilna. Tipično je značenje kognitivno istaknuto te se profilira putem događanja kretanja s tipično ljudskim trajektorom koji postiže lokomociju pomicanjem udova, a takvo se kretanje odvija na težak i bremenit način. Orijetir ne čini obvezatan element događanja kretanja, a ako je leksikaliziran, njegova je uloga dvojaka. Kao prvo, njime se može profilirati put kojim se kretanje odvija bez utjecaja na gradbu značenja glagola *gaziti* (npr. *gaziti travom*), dok istodobno orijentir igra iznimno bitnu ulogu u tranzitivnim uporabama toga glagola, čime

se on na neki način razlikuje od ostalih glagola pripadajuće skupine (a taj podatak otkrila je upravo dijakronijska analiza).

Kao što smo ranije istaknuli, kao bitna razlika između glagola *gaziti* i ostalih glagola kretanja ističe se njegovo javljanje u intransitivnoj i pseudotransitivnoj uporabi te u vrlo brojnim tranzitivnim uporabama. Budući da pseudotransitivne uporabe u slučaju toga glagola ne utječu znatnije na njegov značenjski ustroj, za razliku od mnogo bitnije odrednice tranzitivnosti, u dijakronijskom smo se dijelu uglavnom bavili suodnosom intransitivnosti i tranzitivnosti te njihovim implikacijama na značenjski ustroj glagola *gaziti*. U slučaju tranzitivnih uporaba uloga drugoga argumenta kodiranoga orijentiranjem jest profiliranje pasivne pojavnosti koja trpi kao posljedica agentivnoga djelovanja trajektora te se na taj način grade brojna značenjska proširenja. Što se proširenja značenja tiče, istaknuli smo kako se radi o proširenjima koja se oslanjaju na svezu enciklopedijskih podataka 'agentivnosti' i 'teškoga kretanja' s jedne strane, a s druge strane 'uništenja' odnosno 'pretrpljene štete', koja se prvenstveno odražava putem orijentira kao na neki način oštećenog argumenta u sklopu događanja kretanja. Nadalje, njegova proširenja značenja temeljili na navedenim enciklopedijskim podacima te ih definirali kao 'prolaziti gazom', 'stupajući nabijati, gnječiti', 'uništavati, moriti, tlačiti' i 'kršiti, narušavati', gdje smo uočili kako se uz udaljavanje od tipičnoga značenja mijenjaju svojstva trajektora i orijentira od tipično fizičkih pojavnosti prema apstraktnima (u slučaju posljednjeg proširenja).

Navedena su proširenja posljedična dvama mehanizmima. Kao prvo, mehanizma metonimije DIO PROCESA ZA PROCES, pri čemu se fokusiranjem jednog od elemenata tipičnog scenarija koji se izgrađuje oko glagola *gaziti* opojmljuje cjelokupno kretanje ili djelovanje trajektora. Navedeni mehanizam motivira dva raznovrsna značenja te time doprinosi dijakronijskoj dinamici. Zatim, mehanizmom pojmovne metafore DJELOVANJE JE KRETANJE opojmljujemo djelovanje trajektora (i to prvenstveno negativno intonirano) u odnosu na orijentir kao kretanje primarnoga lika usmjereno prema sekundarnome liku. Ta metafora također motivira dva raznovrsna značenja glagola *gaziti*.

Kao specifičnost glagola *gaziti* možemo istaknuti suodnos tipičnog značenja i njegovih proširenja sa sintaktičkim strukturama u kojima se javlja, a što smo također prepoznali kod drugih glagola iz ostalih skupina, o čemu će kasnije biti riječi. Također, njegova se dijakronijska dinamičnost potvrđuje i polisemnom konstrukcijom 'X + *gaziti* + Y', koja motivira tri značenjska proširenja te na taj način doprinosi njegovoj dijakronijskoj dinamici.

Kao razloge koji su doveli do navedenih značenjskih promjena možemo istaknuti isključivo kognitivno-jezične razloge. Kao i u slučaju prethodno opisanih glagola, u korijenu

takve motiviranosti značenjskih promjena leži uočavanje sličnosti među fizičkim pojavnostima (npr. prepoznavanje sličnosti između teškog i bremenitog hoda žive pojavnosti i kretanja broda), ali i među onima apstraktnima (kao u slučaju sintagmi *gaziti ponos*, gdje se agresivan odnos agentivnog trajektora u odnosu na pasivnu pojavnost opojmljuje kao teško i bremeno kretanje kojim se ostvaruje istovjetan odnos s fizičkim orijentiranjem). Promotrimo na kraju i posljednji glagol koji ćemo uključiti u dijakronijsku analizu, a to je glagol *kasati*.

4.5.4. *Dijakronijski ustroj glagola kasati – uvodne napomene*

Posljednje poglavlje posvećeno dijakronijskoj analizi glagola kretanja bavit će se trećim odabranim glagolom četvrte skupine glagola. Kao što smo ranije najavili, osim glagola *hodati* i *gaziti* odabrali smo i glagol *kasati* kao jedan od triju predstavnika klasifikacijske skupine izgrađene na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije'. Njegov smo odabir argumentirali statusom najmanje kognitivno istaknutoga glagola u sklopu pripadajuće skupine glagola kretanja te monovalentnim sintaktičkim ustrojem koji odudara od prvih dvaju glagola. Stoga ćemo na početku rekapitulirati osnovne odrednice njegova sinkronijskog ustroja, nakon čega ćemo provjeriti možemo li ga promatrati kao polisemni leksem te na koji su način dijakronijski procesi utjecali na njegov sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj.

4.5.4.1. *Sinkronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola kasati*

Sinkronijska analiza istaknula je sljedeće značajke glagola *kasati*. Što se tiče njegove čestotnosti, izdvaja se kao glagol najniže čestotnosti u sklopu pripadajuće skupine glagola temeljenih na makrosastavnici 'načina kretanja' i temeljnoj značenjskoj sastavnici 'načina postizanja lokomocije' uz čestotnost od svega tri pojave u Čestotniku i 51 pojave u hrWaC-u. Zbog toga smo korpusnu analizu dopunili i obogatili primjerima iz HNK-a i Jezične riznice te nekoliko mrežnih izvora kako bismo došli do sto događanja kretanja koja smo promatrali kod svakog od analiziranih glagola. Ta činjenica govori nam kako je prema kriteriju čestotnosti glagol *kasati* rubni pripadnik svoje skupine, što je također motiviralo njegov odabir za dijakronijsku analizu. Naime, analizom kognitivno istaknutijih, ali i onih manje istaknutih glagola smatramo kako možemo stvoriti precizniju sliku o ustroju predstavljenih klasifikacijskih skupina te o njihovom sintaktičko-značenjskom dijakronijskom ustroju.

Nadalje, analizirane uporabe otkrile su kako se taj glagol većinom javlja u fizički motiviranim uporabama (npr. *pred oduševljenom publikom kasali su graciozni i elegantni lipicanci*) te u manjem broju u metaforički motiviranim uporabama (npr. *vodi HSP, dok za njim s 4 posto kasaju HSLS i DC*). Raščlambom događanja kretanja u kojima je taj glagol upotrijebljen u fizičkom značenju otkrili smo kako ga odlikuju isključivo živi trajektori, i to ljudski i životinjski (uglavnom konji kao tipični trajektori). Što se orijentira tiče, istaknuli smo kako se u nekim uporabama on leksikalizira, no istodobno nije obvezatan element događanja kretanja izgrađenih oko glagola *kasati* (npr. *konji su veselo kasali očekujući odmor*). Zbog toga smo kao temelj gradbe tipičnoga značenja glagola *kasati* istaknuli enciklopedijske podatke koji se profiliraju u skladu s obvezatnim elementom događanja kretanja, a to je trajektor i način na koji on postiže kretanje. U slučaju promatranoga glagola način kretanja odnosi se na postizanje lokomocije koji odlikuje konje kao tipične trajektore leksikalizirane uz taj glagol, ili postizanje lokomocije agentivnih, ljudskih trajektora koje se ostvaruje nalik sporom kretanju na konju (za razliku od recimo glagola *galopirati*, koji profilira sličnu vrstu kretanja, no uz dodatnu sastavnicu velike brzine kretanja). Istodobno napominjemo kako u navedenim događanjima kretanja nisu uočene uporabe gdje bi agentivnost trajektora bila u značenjskom fokusu, već je naglasak isključivo na načinu postizanja lokomocije, i to onom koji karakterizira konje kao tipične trajektore.

Iz sintaktičke perspektive glagol *kasati* odudara od prethodno analiziranih dvaju glagola četvrte skupine, što je također motiviralo njegov odabir među glagole čiji ćemo ustroj provjeriti iz dijakronijske perspektive. Naime, za razliku od glagola *hodati*, koji je prepoznat u intranzitivnoj i pseudotranzitivnoj strukturi, i glagola *gaziti*, koji je uočen u svim trima sintaktičkim strukturama, glagol je *kasati* monovalentan, odnosno korpusno se uočava isključivo u intranzitivnoj strukturi. Zbog te činjenice promotrit ćemo njegov sintaktički ustroj i iz dijakronijske perspektive te ga na temelju tog kriterija usporediti s preostalim dvama analiziranim glagolima.

4.5.4.2. Sintaktičko-značenjski ustroj glagola *kasati* kao polisemnog leksema

U ovom ćemo poglavlju promotriti na koji se način gore opisan značenjski ustroj glagola *kasati* koji proizlazi iz korpusne analize odražava u leksikografskim izvorima, a nakon toga ćemo promotriti na koji se način tipično značenje širi te gradi njegov polisemni ustroj.

Tipično značenje glagola *kasati* definira se u HER-u kao „kretati se kasom (o konju i drugoj životinji)“, dok njegovo tipično značenje RHJ proširuje i objašnjava kao „trčati kasom

(o konju); jahati tako da konj trči kasom“. Kao što vidimo, navedene su definicije suglasne u odnosu na opis značenja koji proizlazi iz korpusne analize. Drugim riječima, obje definicije ističu trajektor kao živu pojavnost, a kao tipičan trajektor profilira se *konj* ili ljudski trajektor koji postiže lokomociju jahanjem, kao i u analiziranim primjerima u korpusnoj analizi. Stoga se tipično značenje glagola *kasati* profilira u odnosu na enciklopedijske podatke koji se aktiviraju u skladu sa znanjem koje posjedujemo o načinu kretanja konja kao tipičnih trajektora. Nadalje, nijedna definicija ne navodi orijentir, već definiraju tipično značenje profilirajući isključivo odrednicu načina na koji se kretanje postiže. Drugim riječima, tipično značenje u skladu s analiziranim leksikografskim izvorima profilira makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'načina postizanja lokomocije', koja se u slučaju glagola *kasati* odnosi na kas⁵⁰ kao specifičan način kretanja koje odlikuje konje kao tipične trajektore koji ga realiziraju ili ljudske trajektore koji postižu lokomociju jašući konje kao sredstvo postizanja lokomocije. Nadalje, RHJ navodi kako je riječ o neprelaznom glagolu, što je također u skladu sa zaključcima korpusne analize. Promotrimo sada na koji se način gradi polisemna mreža glagola *kasati*.

HER kao jedino proširenje značenja glagola *kasati* ističe „sporo stizati (za kim, za čim); kaskati“. Kao primjeri koji mogu ilustrirati to značenje ističu se sljedeće uporabe:

(448) *I teta je Zefa kasala za njom u teatar* (HJR: Milan Begović: *Giga Barićeva*)

(449) *četa poče pomalo kasati za svojim vodom* (Šenoa: *Kletva*;
<http://www.orlovac.eu/knjige/kletva.pdf>)

(450) *ja sam žedan kad kasam za vama*
(https://hr.wikisource.org/wiki/Na%C5%A1o_d%C5%BEak_zakrpu)

(451) *vodi HSP, dok za njim s 4 posto kasaju HSLs i DC*

Za razliku od tipičnoga značenja, koje se oslanja na značenjsku odrednicu 'načina postizanja lokomocije' te koje profilira konje ili jahače kao tipične trajektore koji obavljaju takav način translokacije, u navedenim se uporabama profilira drukčiji ustroj događanja kretanja. U prvim se trima primjerima kao trajektor kodiraju ljudske pojavnosti (*teta Zefa, četa, ja*) koje se kreću u odnosu na orijentir u pokretu koji profilira također ljudske pojavnosti (npr. *ona, vod, vi*). Također, kao ključan odmak od temeljnog značenja ističe se činjenica kako u navedenim primjerima nije profiliran način postizanja lokomocije konja kao tipičnih trajektora

⁵⁰ HJP *kas* definira kao „kretanje konja brže od hoda, a sporije od trka i galopa, istodobno iskoračuju dvije dijametralno suprotne noge“, gdje je također u značenjskom fokusu s jedne strane način na koji se ostvaruje lokomocija trajektora, a s druge strane relativna brzina kojom se kretanje odvija.

ni jahača koji bi postizali lokomociju jahanjem konja. Nasuprot tomu, kao temeljna značenjska odrednica tih primjera može se istaknuti enciklopedijski podatak 'sporo kretanje u odnosu na druge osobe', koje je profilirano priložnim dopunama kao *pomalo*, čija je temeljna značenjska odrednica 'sporost', ili dijelom imenskog predikata *žedan*, čije se značenje profilira u odnosu na znanje o svijetu koje nam govori kako se ljudi koje odlikuje žeđ nužno kreću na spor i bremenit način. Osim brzine kretanja, smatramo kako je navedeno značenje također profilirano statusom trajektora koji zauzima podređenu ulogu u odnosu na orijentir jer je kretanje trajektora na svojevrsan način ovisno o orijentiru koji se nalazi na čelu kretanja obaju likova. Vidimo da se i dalje profilira 'način kretanja' kao makrosastavnica, no kao temeljna značenjska sastavnica u tim se uporabama ističe 'brzina kretanja', uz dodatni enciklopedijski podatak 'podređenosti' ili 'zaostajanja' trajektora u odnosu na orijentir koje rezultira takvim načinom trajektorova kretanja.

Promotrimo li posljednji primjer, uočiti ćemo kako je i on ustrojen na sličan način. Naime, za razliku od prvih triju primjera, gdje su trajektorom i orijentrom kodirane ljudske pojavnosti, u tom primjeru trajektor i orijentir profiliraju apstraktne pojavnosti, odnosno političke stranke. Bez obzira na to uočavamo kako je značenjski ustroj navedene uporabe istovjetan prvim trima primjerima. Drugim riječima, također je profiliran odnos 'podređenosti' trajektora (*HSLŠ* i *DC*) u odnosu na orijentir (*HSP*) koji podrazumijeva superioran politički status navedene stranke u odnosu na svoje političke protivnike. Promotrimo na koji bismo način mogli argumentirati to značenjsko proširenje.

U skladu s navedenim značenjskim opisom to bismo značenjsko proširenje mogli objasniti mehanizmom pojmovne metafore NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA. Drugim riječima, djelovanje trajektora koji je podređen i na neki način upravljani od strane orijentira profilira se kao spor i ovisan način kretanja trajektora u odnosu na orijentir. Osim navedenog mehanizma, kao i u slučaju prethodno opisanih glagola, tom bismo proširenju mogli pristupiti iz konstrukcijske perspektive. Naime, navedene bismo uporabe mogli promatrati kao realizacije konstrukcije 'X + *kasati* za + Y', gdje X kodira podređen trajektor, okosnica konstrukcije kodira brzinu kretanja trajektora, a argument Y kodira orijentir koji je superioran trajektoru te utječe na njegovo djelovanje, što gradi navedeno značenje koje smo definirali kao 'stizanje motivirano neravnopravnim odnosom'.

Promotrimo li značenjski ustroj glagola *kasati*, nakon korpusne i leksikografske analize možemo uočiti kako on u velikoj mjeri odudara od prethodno analiziranih glagola. Naime, za razliku od ostalih glagola polisemni ustroj toga glagola sadržava samo jedno proširenje značenja ('sporo stizati za čim ili kim'), koje je u uskoj vezi s tipičnim značenjem. Također, za

razliku od ostalih glagola, koje odlikuje bogatija valentnost, taj se glagol javlja isključivo u intranzitivnoj strukturi. U nastavku ćemo poglavljiva provjeriti je li opisan sintaktičko-značenjski ustroj stabilan iz dijakronijske perspektive ili je tijekom njegova dijakronijskog razvoja došlo do dinamičnih procesa koji su utjecali na njegovu polisemnu strukturu.

4.5.4.3. Rekonstrukcija semasiološke i onomasiološke strukture glagola *kasati*

U svezi s ishodišnim značenjem Skok ističe kako je etimon glagola *kasati* nejasan i predlaže dvije opcije. S jedne strane dovodi taj leksem u svezu s rus. *kasatʹsja* u značenju ‘doticati se, laćati se’ (što potvrđuju i Snój i HER navodeći praslavenski oblik **kasb* povezan sa značenjem ‘dodir’), a s druge strane navodi kako je možda riječ o indoeuropskom korijenu **kēsa* u značenju ‘vrijeme’ i zaključuje kako su oba tumačenja jednako vjerojatna. Na taj način uočavamo kako je tijekom ranijeg razvoja značenja tog leksema očigledno došlo do pojmovnog pomaka u njegovu značenjskom ustroju, pa pogledajmo na koji je način ustrojeno njegovo tipično značenje iz dijakronijske perspektive.

Što se tipičnog značenja tiče, a koje smo prethodno definirali kao ‘trčati kasom (o konju); jahati tako da konj trči kasom’, ARj je suglasan s takvim opisom i nudi sličnu definiciju koja glasi ‘(osobito o koću pa i o drugijem četveronožnijem životinama) trčati tako da se kod svakog skoka podignu u vis zajedno desna prednja i lijeva stražnja noga, pa opet lijeva prednja i desna stražnja’. Glagol *kasati* u tom se značenju pojavljuje u Mikaljinu (*kasati, drusati*), Della Bellinu te Belostenčevu rječniku u oblicima *kasam* i *kasem*, a što Parčić dopunjuje oblikom *kašem*. Na taj način uočavamo kako je tipično značenje dijakronijski stabilno, što možemo vidjeti iz sljedećih uporaba:

(452) *Tuj voli kasahu* (ARj: M. Marulić 12)

(453) *A koñ koga suva rana grije, on se putu nikakvom ne krije, suvim kasa i po blatu vozi* (ARj: J. S. Rečković 277)

(454) *Oni kłuse odvezuje...prid svatovim glasnik kasa* (ARj: V. Došen 155^b-156^b)

(455) *dok su konji u pravilnom kasu kasali* (HJR: Josip Kozarac: *Medju svjetlom i tminom*)

(456) *konji su i dalje kasali brzo* (HJR: Sida Košutić: *S naših njiva (plodovi zemlje)...*)

Iz navedenih uporaba možemo uočiti kako i njih možemo objasniti opisom tipičnoga značenja koji smo prethodno naveli. Drugim riječima, u istaknutim uporabama riječ je o životinji, i to konju kao tipičnom trajektoru, kao u primjerima (453) i (455), ili o ljudskom

trajektoru koji postiže lokomociju jašući konja, kao u primjeru (454). Kao i u novijim uporabama, vidimo da orijentir nije leksikaliziran, već se kao značenjska okosnica ističe ranije prepoznata makrosastavnica 'načina kretanja' uz temeljnu značenjsku sastavnicu 'načina postizanja lokomocije' koji se i u starijim uporabama profilira kretanjem specifičnim za konje ili jahače koji lokomociju postižu jašući konje. Zbog toga možemo potvrditi kako je tipično značenje glagola *kasati* dijakronijski stabilan element njegova značenjskog ustroja. Isto tako, iz onomasiološke perspektive možemo potvrditi stabilnost sveze među pojmovima 'načina kretanja' i 'načina postizanja lokomocije' s glagolom *kasati* koji ih leksikalizira na dijakronijski stabilan način.

Što se tiče proširenja tipičnog značenja, prethodno smo istaknuli da se ono, u skladu s rezultatima sinkronijske korpusne analize, definira kao 'sporo stizati (za kim, za čim); kaskati'. Promotrimo je li to značenje stabilno iz dijakronijske perspektive:

(457) *Tko za ovimi tiho kasa, ne će pasti* (ARj: Đ. Baraković, drag. 350)

(458) *Oni ob noć oko kola kašu, a kad lipo sve kolo opašu, onda stražnji pridnjima omahne i sve kolo na zemlju obvale* (M. A. Reljković: *Satir iliti divji čovik*)

(459) *Kamo srdit naglo kasaš* (ARj: V. Došen 196^b)

(460) *Urličuć kasa klupko Uskoka prema njima* (HJR: August Šenoa: *Sabrane pripoviesti*)

(461) *pustila Ruskinju sad da kasa za njom* (HJR: Milan Begović: *Giga Barićeva*)

Kao što je vidljivo iz navedenih uporaba, njihovo bismo značenje mogli promatrati u skladu s gore navedenom definicijom proširenja značenja *kasati*. Drugim riječima, uočavamo kako u tim primjerima kao tipični trajektor nije profilirana životinja (ni konj kao tipičan trajektor) ni ljudske pojavnosti koje bi lokomociju postizale jahanjem konja. Nasuprot tomu, kao trajektor se profiliraju ljudski trajektor (npr. *uskoci*, *Ruskinja*, *djeca*), no istodobno se, kao i u suvremenim uporabama koje smo prethodno opisali, i u tim slučajevima okosnica značenja oslanja na makrosastavnicu 'načina kretanja' koji se u tim sintagmama realizira na dva načina. Kao prvo, uočavamo značenjsku okosnicu o kojoj smo prethodno govorili, a to je odrednica koja se oslanja na enciklopedijski podatak 'podređenosti' trajektora u odnosu na orijentir. Na primjer, u uporabi (461) utjecaj orijentira na trajektor ističe se glagolom *pustila je*, čime se specificira odnos među argumentima pri kojem orijentir *ona* dopušta trajektoru *Ruskinja* kretanje usmjereno prema orijentiru. Takav odnos uočavamo i u primjeru (457), a oba primjera možemo objasniti ranije navedenim mehanizmima. Kao prvo, ponovno uočavamo metaforu NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA, koja motivira to proširenje značenja na način istovjetan

prethodno opisanim suvremenim uporabama. Isto tako, to proširenje možemo objasniti ranije istaknutom konstrukcijom 'Y + *kasati za* + Y' uz identičan odnos superiornog argumenta Y i podređenog argumenta X. U skladu s prepoznatim primjerima i činjenicom kako se prva takva uporaba uočava u 17. stoljeću možemo zaključiti kako su to značenje te mehanizmi koji su ga motivirali dijakronijski stabilni.

No, promotrimo li primjere (458), (459) i (460), uočavamo ponešto drukčiji ustroj događanja kretanja izgrađenih oko glagola *kasati*. Naime, u njima se profiliraju ljudski trajektoriji, dok se makrosastavnica 'načina kretanja' u njima ostvaruje aktivacijom enciklopedijskog podatka 'žustrine' ili 'neprijateljstva', a navedeno proširenje značenja možemo objasniti istom pojmovnom metaforom NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA. Drugim riječima, u primjeru (458) djelovanje trajektora profilira se ustrojem cjelokupnog događanja, gdje prepoznavamo neprijateljsko djelovanje trajektora u odnosu na kola koja stradavaju kao posljedica agentivnoga djelovanja trajektora. Na taj način bijesno i neprijateljsko djelovanje trajektora opojmljujemo kao njihovo stizanje neke pojavnosti, sukladno opisu značenja koje smo prethodno naveli. U primjeru (459) neprijateljsko se djelovanje profilira dvama elementima događanja kretanja, i to pridjevom *srdit* i prilogom *naglo*, koji aktiviraju enciklopedijske podatke koje smo upravo istaknuli i koji motiviraju opojmljenje takva djelovanja trajektora kao njihovo naglo kretanje. U primjeru (460) isti je odnos profiliran dopunom *urličuć* koja aktivira enciklopedijski podatak vezan uz neprijateljsko i agresivno djelovanje trajektora usmjereno prema orijentiru, a to značenje također možemo objasniti navedenom pojmovnom metaforom.

Promotrimo li to značenje glagola *kasati*, možemo doći do dvaju bitnih zaključaka vezanih uz njegovu gradbu. Prvo, to se značenje dijakronijski ostvaruje na dva načina, a oba su motivirana pojmovnom metaforom NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA. Zbog toga ćemo ranije istaknut zaključak o jednom proširenju tipičnog značenja glagola *kasati* u skladu s rezultatima dijakronijske analize proširiti te istaknuti kako iz dijakronijske perspektive uočavamo dva proširenja tipičnoga značenja. Kao prvo širenje ističe se 'stizanje motivirano neravnopravnim odnosom' u primjerima (457) i (461). To širenje možemo promatrati i kao realizaciju konstrukcije 'X + *kasati za* + Y'. Drugo proširenje definirat ćemo kao 'stizanje motivirano neprijateljskim namjerama', kao u primjerima (458), (459) i (460). To je proširenje motivirano gore navedenom pojmovnom metaforom, no u njegovu slučaju nismo uočili konstrukciju koja bi motivirala njegovu gradbu. Naposljetku, što se tiče dijakronijske stabilnosti tih dvaju značenja, prvo se širenje uočava u uporabi iz 17. stoljeća, dok se drugo ne uočava prije 18. stoljeća.

Prije nego što prikažemo cjelokupan dijakronijski sintaktičko-značenjski ustroj glagola *kasati*, vratimo se na ranije istaknut podatak o njegovu sintaktičkom ustroju. Naime, korpusna analiza prepoznala je intranzitivnu strukturu kao tipičnu za glagol *kasati*. Promotrimo li sve uporabe iz ranijih razdoblja, uočiti ćemo kako su svi također ustrojeni putem intranzitivnih uporaba, dok pseudotranzitivne ili tranzitivne uporabe nismo uočili. Zbog tog podatka zaključujemo kako je sintaktički ustroj toga glagola dijakronijski stabilan element njegova ustroja.

4.5.4.4. Glagol *kasati* kao stabilni uredno ustrojeni polisemni leksem

Nakon što smo u prethodnim poglavljima opisali sintaktičko-značenjski ustroj glagola *kasati*, u ovom ćemo razdjelu sažeti njegove sintaktičko-značenjske osobine. Pogledajmo najprije rekonstrukciju njegove dijakronijske semasiološke strukture.

Tablica 30: Prikaz semasiološke strukture leksema *kasati*

	KASATI = 'trčati kasom (o konju); jahati tako da konj trči kasom' trajektor: ljudi, životinje (konj) + intranzitivna	'stizanje motivirano neravnopravnim odnosom' (<i>teta je Zefa kasala za njom</i>) NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA 'X + <i>kasati</i> za + Y' + intranzitivna	'stizanje motivirano neprijateljskim namjerama' (<i>Urličuč kasa klupko Uskoka prema njima</i>) NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA + intranzitivna
16. st.	↓	↓	↓
17. st.			
18. st.			
19. st.			
20. / 21. st.			

Promotrimo li cjelokupan sintaktičko-značenjski ustroj glagola *kasati*, možemo uočiti kako su rezultati dijakronijske analize u velikoj mjeri potvrdili rezultate sinkronijske, korpusne

analize, no istodobno su otkrili neke elemente njegova ustroja koje sinkronijska građa nije pokazala. Što se tiče njegova ishodišnog značenja, istaknuli smo kako ono nije identično tipičnom značenju, a u skladu s time možemo zaključiti kako je tijekom njegova ranijeg razvoja došlo do stanovitih pomaka u semasiološkoj strukturi. Kao razlog neprepoznavanja značenjskog pomaka ističemo utemeljenje dijakronijske analize na uporabama iz 16. stoljeća i kasnije. Zbog te metodološke odrednice ovim radom nismo obuhvatili pomake koji su se mogli događati u glagolima prije navedenog vremena, a koji su se očigledno (kao u slučaju glagola *kasati*) aktualizirali i tijekom ranijih razdoblja. To je potvrda činjenice kako jezični sustav odlikuje s jedne strane stabilnost, a s druge strane dinamika koja djeluje na sintaktičko-značenjski ustroj jezičnih jedinica kao vremenski konstantan čimbenik. Unatoč tomu, oslonimo li se na građu koju analiziramo u ovom radu, u skladu s najstarijim potvrdama promatranoga glagola koje profiliraju njegovo tipično značenje oslonit ćemo se na hipotezu kako je njegovo ishodišno značenje (koje ćemo u njegovu slučaju poistovjetiti sa značenjem najstarije prepoznate uporabe prepoznate u Maruliću) istovjetno tipičnom značenju. Nadalje, tipično smo značenje definirali kao ‘trčati kasom (o konju); jahati tako da konj trči kasom’ te smo potvrdili kako se ono na dijakronijski stabilan način gradi na temelju makrosastavnice 'načina kretanja' i temeljne značenjske sastavnice 'načina postizanja lokomocije'. Istodobno, taj navod govori u prilog stabilnosti značenjskoga ustroja glagola *kasati* i iz onomasiološke perspektive. Nadalje, temeljna značenjska sastavnica 'načina postizanja lokomocije' oslanja se na enciklopedijske podatke koji se aktiviraju u skladu sa znanjem o tipičnom kretanju konja (kao tipičnih trajektora) ili ljudi koji lokomociju postižu kretanjem na konju. Zbog te je činjenice njegov klasifikacijski status glagola koji se oslanjaju na navedene značenjske sastavnice također dijakronijski stabilan.

Što se tiče njegova ustroja kao polisemnog leksema, uočili smo kako se njegova značenjska mreža grana u dva smjera. U prvome slučaju širenje smo definirali kao ‘stizanje motivirano neravnopravnim odnosom’ te smo naveli kako to širenje od 17. stoljeća nadalje čini dijakronijski stabilan element njegove značenjske strukture. Drugo smo širenje objasnili kao ‘stizanje motivirano neprijateljskim namjerama’ te smo prepoznali kako se ono uočava u uporabama od 17. stoljeća nadalje, a u najrecentnijem razdoblju nije prepoznato u korpusnim potvrdama. Promotrimo li mehanizme koji su motivirali ta širenja semasiološke strukture, prepoznajemo mehanizam pojmovne metafore. I TO NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA, koji motivira oba širenja značenja, dok mehanizam metonimije u slučaju glagola *kasati* nismo uočili.

Također, prvo širenje objasnili smo i iz konstrukcijske perspektive konstrukcijom 'X + *kasati za* + Y', u čijem je temelju enciklopedijski podatak 'podređenosti' trajektora u odnosu na orijentir. Navedena je konstrukcija stabilan element značenjskog ustroja glagola *kasati*, a njezina najranija uporaba javlja se u 17. stoljeću. U svezi s razlozima širenja njegove značenjske strukture prepoznamo isključivo kognitivno-jezične razloge. Naime, opojmljenjem kasa kao specifičnog načina kretanja konja opojmitelji su aktivacijom enciklopedijskih podataka kao što su 'podređenost' ili 'neprijateljske namjere' širili značenje glagola *kasati* na ranije opisan način.

Zatim, sintaktička analiza događanja kretanja glagola *kasati* potvrdila je zaključke sinkronijske analize, koja je prepoznala kako se taj glagol javlja isključivo u intransitivnoj strukturi, dok u pseudotranzitivnoj ili tranzitivnoj uporabi nije prepoznat. Navedeni je element njegova sintaktičko-značenjskog ustroja dijakronijski stabilan.

Na temelju navedenih odrednica njegova ustroja taj glagol također možemo klasificirati kao stabilni, uredno ustrojeni polisemni leksem. Unatoč dinamici vezanoj uz odnos ishodišnog i tipičnog značenja čija se aktualizacija desila u razdoblju koje ne obuhvaćamo ovim radom, taj ćemo glagol smatrati primjerom stabilnog polisemnog leksema jer je njegovo tipično značenje stabilno, njegova je polisemna struktura relativno jednostavna uz dva širenja značenja koja su na relativno transparentan način vezana uz tipično značenje fizičkoga kretanja. Njegov je sintaktički ustroj dijakronijski stabilan kao i mehanizam pojmovne metafore koji je motivirao njegova dva širenja značenja. Stabilnost je razvidna i iz konstrukcijske perspektive, s obzirom na to da uočavamo samo jednu dijakronijski stabilnu konstrukciju 'X + *kasati za* + Y', koja je motivirala jedno od širenja značenjskog ustroja glagola *kasati*.

Kao što smo ranije istaknuli, odabir toga glagola kao predstavnika svoje skupine u dijakronijskoj analizi posljedica je njegove niske čestotnosti, kao i sintaktičko-značenjskog ustroja koji odlikuje sintaktička monovalentnost (za razliku od glagola *hodati* i *gaziti*, koje odlikuje bogatiji sintaktički ustroj). Njegova je niža čestotnost posljedica promjene životnih okolnosti te razvoja društva u cjelini. Sukladno promjenama u načinu života konji su s vremenom postajali sve manje istaknut element izvanjezične stvarnosti, isto kao i kretanje koje se odvija na konjima kao sredstvu postizanja lokomocije. Drugim riječima, od jednog od tipičnih sredstava lokomocije njihov je status u suvremenom društvu reduciran na isključivo rekreativnu ili sportsku svrhu, a navedena se činjenica nužno reflektira u nižoj čestotnosti glagolskoga leksema koji artikulira specifičan način njihova kretanja. Nakon provedene dijakronijske analize možemo uočiti kako glagol *kasati* unatoč navedenim odstupanjima od ostalih glagola svoje skupine te relativno rubnom statusu i dalje pokazuje sve ranije navedene

osobine i glagola kretanja i klasifikacijske skupine kojoj pripada, što ističemo kao argument koji podupire model dijakronijske analize koji predlažemo u ovome radu.

4.5.5. Zaključne napomene

Pogledajmo naposljetku rezultate dijakronijske analize triju odabranih glagola četvrte skupine glagola kretanja, i to one koje smo klasificirali kao glagole čije se značenje gradi na temelju makrosastavnice 'načina kretanja' i temeljne značenjske sastavnice 'načina postizanja lokomocije'. Onomasiološka i semasiološka analiza pokazale su kako je tipično značenje tih glagola identično ishodišnom značenju koje je dijakronijski stabilno (osim u slučaju glagola *kasati*, gdje smo takav zaključak donijeli na temelju dijakronijske stabilnosti tipičnoga značenja te hipoteze o dijakronijski motiviranoj svezi ishodišnog i tipičnog značenja). Na taj se način iz onomasiološke perspektive navedene značenjske odrednice dijakronijski ističu kao pojmovne odrednice pripadajuće skupine glagola, a u ovom slučaju njihova je leksikalizacija navedenim trima glagolima također dijakronijski stabilna.

Analizom glagola kao polisemnih leksema provedenoj prema našem modelu analize polisemnih leksema pokazana je relativna homogenost četvrte skupine glagola kretanja, s obzirom na to da smo glagole *hodati* i *kasati* definirali kao stabilne, uredno ustrojene polisemne lekseme, a glagol *gaziti* ističe se kao stabilno-dinamički polisemni leksem. Što se tiče njihova dijakronijskog, polisemnog ustroja, tipično im se značenje širilo zahvaljujući mehanizmima metonimije i metafore, čija se dinamičnost reflektira i na klasifikacijski status odabranih glagola. Što se tiče mehanizma metonimije, prepoznali smo metonimiju DIO PROCESA ZA PROCES, koja u slučaju glagola *gaziti* motivira dva dijakronijski stabilna značenja. Mehanizam metafore podrazumijeva pojmovnu metaforu DJELOVANJE JE KRETANJE, koja u slučaju glagola *hodati* motivira pripadajuće značenje koje smo tumačili kao inovaciju u njegovu ustroju, dok u slučaju glagola *gaziti* motivira dva dijakronijski stabilna značenja. Također, prepoznali smo pojmovnu metaforu NAČIN DJELOVANJA JE NAČIN KRETANJA, koja u slučaju glagola *kasati* motivira dva relativno srodna značenja, od kojih je jedno uočeno u uporabama nakon 17. st., a drugo nakon 18. stoljeća.

Navedena smo širenja polisemnih struktura glagola promatrali i iz konstrukcijske perspektive. Konstrukcija 'X + *gaziti* + Y' tako je nositelj čak triju različitih značenja glagola *gaziti*, ovisno o aktiviranim enciklopedijskim podacima, dok konstrukcija 'X + *kasati* za + Y' motivira jedno dijakronijski stabilno značenje glagola *kasati*. Nadalje, tu skupinu i iz dijakronijske perspektive karakterizira bogatstvo sintaktičkih struktura u kojima se javljaju

analizirani glagoli. Svi se glagoli tako tipično javljaju u intranzitivnoj strukturi, glagol *hodati* u novijim uporabama uočava se i u pseudotranzitivnoj strukturi, glagol *gaziti* uočava se u svim trima sintaktičkim strukturama uz naglašeno velik broj tranzitivnih uporaba, a glagol *kasati* prepoznat je isključivo u intranzitivnoj uporabi.

Analizom četvrte skupine glagola kretanja zaokružili smo dijakronijsku rekonstrukciju glagola kretanja u hrvatskome jeziku. Budući da smo tijekom sinkronijske i dijakronijske analize ostavili nekoliko otvorenih pitanja (npr. međusoban odnos i dinamika konstrukcija iz dijakronijske perspektive, cjelokupan ustroj glagola kretanja iz dijakronijske perspektive ili usustavljenje mehanizama i čimbenika značenjskih promjena), u zaključnom ćemo se poglavlju osvrnuti na otvorena pitanja i hipoteze te nastojati pružiti nekoliko zaključaka koji proizlaze iz prikazane analize, a nadovezuju se na hipoteze najavljene u uvodnim poglavljima ovog rada.

5. Zaključak

U ovome smo se radu bavili glagolima kretanja u hrvatskom jeziku, a navedenoj smo značenjski povezanoj skupini glagola pristupili iz kognitivnogramatičke i iz konstrukcijskogramatičke perspektive. Drugim riječima, prihvatili smo temeljne postavke kognitivnog modela koji ističe kako je narav značenja enciklopedijska te kako se jezična analiza nužno oslanja na uporabni model analize. Nadalje, u skladu s temeljnim fokusom kognitivnog modela, koji raščlanjuje način na koji govornici pojedinog jezika opojmljuju i segmentiraju izvanjezičnu stvarnost, u ovom smo radu navedeni fokus usmjerili na skupinu glagola kretanja te na njezinu primjeru nastojali rasvijetliti na koji se način kretanje u hrvatskom jeziku leksikalizira putem glagola kretanja te na koji se način različiti vidovi kretanja profiliraju pojedinim glagolima (ili klasifikacijskim skupinama glagola kretanja).

Istodobno, u skladu s oprekom kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela kako je vidi Žic Fuchs (2009) prepoznali smo kako kognitivnogramatički model (v. Langacker 1987) ističe kao jednu od teorijskih okosnica kontinuum jezičnih struktura, a osim toga ističe kako simboličke jedinice valja promatrati kao spoj fonološke i značenjske strukture. Nasuprot takvu pristupu, konstrukcijskogramatički model promatra simboličke strukture kao spoj fonoloških, gramatičkih i značenjskih struktura te ističe važnost promatranja sintagmatskih odnosa među jezičnim elementima. Primijenimo li takvo viđenje na skupinu glagola kretanja, u ovom smo radu promatrali suodnos značenjske te sintaktičke razine i nastojali prepoznati na koji su način one međusobno uvjetovane. Rezultati našeg rada potvrdili su kako su navedene dvije razine analize od jednake važnosti za zaokružen jezični opis jer se opis tipičnog značenja glagola nužno mora osvrnuti i na sintagmatske odrednice pojedinih glagola. Kao primjer možemo istaknuti glagol *prelaziti*, kod kojeg se leksikalizacija orijentira u odnosu na koji se odvija tipično supralokativno kretanje trajektora nužno odražava na njegov sintaktički ustroj te ga prepoznamo u intransitivnim (*prelazili su preko divljih rijeka*), pseudotransitivnim (*djeca ne moraju prelaziti kilometar s torbama*) i tranzitivnim (*kada je prelažio kolnik*) uporabama.

Nadalje, navedene smo postavke kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela raščlanili iz sinkronijske i iz dijakronijske perspektive. Kao što smo istaknuli u uvodu, Raffaelli (2009: 48) navodi kako je jedna od temeljnih osobina jezičnog sustava neodvojivost sinkronije od dijakronije kao i odnos stabilnosti i dinamike, zbog čega smo analizom glagola kretanja nastojali utvrditi u kojoj su mjeri njihova sintaktičko-značenjska obilježja stabilna, a u kojim se aspektima uočava dijakronijska dinamika. U skladu s tim temeljnim teorijskim postavkama na početku ovoga rada istaknuli smo četiri cilja te s njima povezane četiri hipoteze,

pa promotrimo na koji smo način realizirali pojedine ciljeve te u kolikoj su se mjeri istaknute hipoteze pokazale točnima.

Kao prvi cilj ovoga rada istaknuli smo definiranje glagola kretanja te izgradnju klasifikacijskog sustava glagola kretanja, a hipoteza koju smo formulirali bila je da ćemo oblikovanim modelom definicije jasno razgraničiti glagole kretanja u odnosu na ostale značenjski povezane skupine glagola. Navedenu smo hipotezu dopunili tvrdnjom kako ćemo nastojati pokazati na koji se način sintaktičko-značenjske osobine pojedinih glagola odražavaju na njihov status unutar klasifikacije glagola kretanja. U skladu s navedenim ciljem, a promatranjem temeljnih postavki kognitivnogramatičkog modela (Langacker 1987 ili Talmy 2003) i konstrukcijskogramatičkog modela (Zlatev i Yangklang 2004; Zlatev i sur. 2006 ili Goldberg 1995, 2006) analizirali smo glagole kretanja u njihovu sintagmatskom okružju u sklopu događanja kretanja kao temeljnog okvira unutar kojeg se gradi tipično značenje fizičke translokacije. Nadalje, u skladu s navedenim teorijskim modelima odredili smo glagole kretanja u odnosu na definiciju koja kretanje promatra kao percipiranu translokaciju trajektora u poimanom vremenskom razdoblju (gdje se translokacija trajektora promatra isključivo u odnosu na kretanje trajektora u cijelosti). Na temelju takve definicije odabrali smo glagole te ih promatrali prema temeljnim obilježjima događanja kretanja u sklopu kojih smo se oslanjali primarno na analizu enciklopedijskih podataka koji se aktiviraju u užem ili širem sintagmatskom okruženju.

Klasifikaciju glagola kretanja koju smo predložili u ovom radu izgradili smo u odnosu na dvije višerazinske značenjske odrednice koje smo nazvali makrosastavnicama, a to su 'put' i 'način kretanja', te smo ih upotrijebili kao pojmovnu okosnicu klasifikacije glagola kretanja. Naime, kao što smo prethodno raspravljali, prihvatili smo navode Talmyja, Langackera te Zlateva i sur., koji ističu 'put' i 'način kretanja' kao temeljne odrednice koje definiraju pojam kretanja, te smo upravo te odrednice prihvatili kao značenjske okosnice klasifikacijskog sustava glagola kretanja. Istodobno smo prihvatili argumentaciju Žic-Fuchs (1991: 116) o važnosti prepoznavanja kognitivno istaknutih sastavnica u odnosu na njihovu važnost i funkciju. Navedene smo makrosastavnice dodatno razradili putem tzv. temeljnih značenjskih sastavnica tako da smo makrosastavnicu 'puta' raščlanili putem temeljnih značenjskih sastavnica 'suodnosa trajektora i orijentira' i 'medija', a makrosastavnicu 'načina kretanja' raščlanili smo putem temeljnih značenjskih sastavnica 'brzine' i 'načina postizanja lokomocije'. Tako klasificirane glagole analizirali smo te prikazali na koji se način izgrađuje kohezija svake od četiriju klasifikacijskih skupina te smo zaključili kako se njihova heterogenost ističe zahvaljujući a) istovjetnim enciklopedijskim podatcima na temelju kojih se gradi njihovo tipično značenje, b)

istovjetnim osobinama trajektora ili orijentira koji se supojavljaju uz glagole pojedine skupine, te c) zahvaljujući istovjetnom sintaktičkom ustroju događanja kretanja u kojima su uočeni.

Sintaktičkom smo analizom prepoznali kako se glagoli kretanja većinom javljaju u intransitivnoj uporabi kao tipičnoj sintaktičkoj strukturi. Osim toga, nekoliko je glagola prepoznato u pseudotranzitivnim uporabama, a prepoznali smo kako se takve strukture dopunjuju dvjema vrstama dopuna, i to onima koje profiliraju put koji trajektor obuhvaća svojim kretanjem (npr. *metar* ili *kilometar*) te put koji trajektor prelazi tijekom bavljenja sportskom ili rekreativnom aktivnošću (npr. *maraton* ili *trka*). U sklopu sinkronijske analize također smo promatrali generičnost glagola kretanja te smo prepoznali glagole *ići*, *doći* i *trčati* kao generične glagole kretanja u skladu s odabranim kriterijima za definiciju generičnosti, a to su: a) visoka čestotnost u odnosu na glagole pripadajućih klasifikacijskih skupina, b) obuhvaćanje glagola ostalih triju klasifikacijskih skupina glagola kretanja i c) mogućnost javljanja u intransitivnoj i u pseudotranzitivnoj strukturi. Sintaktička uvjetovanost pojedinih značenja glagola kretanja otkrila je i nužnost promatranja sintagmatske razine, čime ponovno uočavamo važnost gramatičke razine za potpuni jezični opis (sukladno konstrukcijskogramatičkom modelu analize koji smo prethodno raspravili). Prema svemu opisanom smatramo kako naš model klasifikacije čini zaokružen model opisa jer objedinjuje nekoliko teorijskih i analitičkih razina koje nismo prepoznali u drugim radovima koji se bave glagolima u hrvatskom jeziku. Na primjer, naša definicija kretanja izgrađena je zahvaljujući uvidima u kognitivnogramatičke i konstrukcijskogramatičke modele opisa, a profilirana je u odnosu na uporabne podatke temeljene na primjerima na hrvatskom jeziku (za razliku od većine radova koji teorijsko-analitički model grade na primjerima iz drugih jezika), kao okosnicu analize glagolskog značenja uzimamo događanje kretanja, a u raščlambi događanja i definiciji glagolskog značenja oslanjamo se na promatranje i sintagmatske i paradigmatičke razine.

Na taj smo se način vratili na prethodno definirani drugi cilj ovoga rada, a to je provjera kompatibilnosti kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela jezične analize. Naime, pretpostavili smo da će analiza glagola kretanja pokazati kako će oslanjanje na analitičke elemente koji su zajednički obama teorijskim modelima pokazati njihovu kompatibilnost. U odnosu na taj cilj možemo istaknuti kako je analiza glagola kretanja pokazala da su navedena dva modela u velikoj mjeri kompatibilna i iz sinkronijske i iz dijakronijske perspektive. Nadalje, u skladu s hipotezom kako će klasifikacijski sustav podrazumijevati stanovit stupanj fleksibilnosti, ovaj je rad pokazao ispravnost kognitivnogramatičkog i konstrukcijskog viđenja klasifikacijskog sustava kao relativno fleksibilnog entiteta. Drugim riječima, analizom glagola kretanja uočili smo kako je prema njihovim sintaktičko-značenjskim

obilježjima njihov klasifikacijski status u nekim slučajevima nedvosmislen (kao kod glagola *otići*, čije se tipično značenje gradi isključivo zahvaljujući ablokativnom kretanju koje obavlja trajektor u odnosu na orijentir, dok se istodobno ne profilira ni medij kretanja, ni brzina kretanja ni način postizanja lokomocije). Nasuprot njemu, u slučaju drugih glagola njihov status nije toliko jasno određen, kao u slučaju glagola *trčati*, koji smo prema kriteriju čestotnosti i analizom događanja kretanja klasificirali u odnosu na makrosastavnicu 'načina kretanja' i temeljnu značenjsku sastavnicu 'brzine kretanja', no istodobno u manjem broju primjera profiliran je i 'način postizanja lokomocije' trajektora, zbog čega njegov status nije toliko jasno definiran kao u slučaju prethodno opisanog glagola *otići*. Na taj smo način još jednom potvrdili temeljnu postavku kognitivnogramatičkog i konstrukcijskogramatičkog modela o nužnosti promatranja jezičnih kategorija kao fleksibilnih s labavim granicama. Također, ranije istaknuta važnost promatranja sintagmatske razine, odnosno sintaktičkih struktura istaknula se kao bitan čimbenik prilikom definicije konstrukcija i njihove uloge u gradbi značenja analiziranih glagola kretanja, što nas dovodi do trećeg cilja ovoga rada.

U skladu s trećim ciljem ovoga rada, koji podrazumijeva prepoznavanje dijakronijske stabilnosti klasifikacijskog sustava glagola kretanja, formulirali smo hipotezu kako će klasifikacijski sustav glagola kretanja pokazati svoju stabilnost i iz dijakronijske perspektive, a dijakronijska analiza otkrit će nove podatke o sintaktičko-značenjskom ustroju pojedinih glagola u odnosu na one koje je iznjedrila sinkronijska analiza. Nakon što smo predstavili klasifikacijski sustav glagola kretanja iz sinkronijske perspektive, odabrali smo ukupno dvanaest glagola te provjerili koliko je njihov sintaktičko-značenjski ustroj stabilan iz dijakronijske perspektive te može li se predloženi klasifikacijski sustav smatrati dijakronijski stabilnim. Dijakronijska se analiza sastojala od nekoliko analitičkih razina. Nakon rekapitulacije podataka koje je o ustroju glagola otkrila sinkronijska analiza, promatrali smo odabrane glagole kao polisemne lekseme. Tijekom analize polisemnog ustroja glagola promatrali smo na koji su način pojedina značenja motivirana pojmovnim metaforama ili metonimijama te mogu li se pojedina značenja objasniti konstrukcijama kao nositeljima tih značenja. U skladu s takvim modelom analize istaknuli smo važnost promatranja metaforički i metonimijski motiviranih značenja te konstrukcija, koje su se pokazale potpuno sukladnom perspektivom kognitivnogramatičkom pristupu, s obzirom na to da smo prepoznali kako se identificirane konstrukcije oslanjaju na enciklopedijske podatke identične onima koje je otkrila kognitivnogramatička analiza utemeljena na raščlambi događanja kretanja. Na primjer, u slučaju glagola *gaziti* uočili smo kako se njegovo tipično značenje 'hodanja odlučnim, teškim korakom' gradi na enciklopedijskim podacima aktiviranima zahvaljujući osobinama trajektora

koji odlikuje upravo takav način kretanja. Njegova smo širenja značenja objasnili širenjem tipičnoga značenja zahvaljujući pojmovnoj svezi enciklopedijskog podatka 'teškog kretanja' s 'uništavanjem' ili 'tlačenjem' (koji se aktiviraju u značenju sintagmi kao *gaziti nečija prava*). Istodobno, širenja značenja objasnili smo konstrukcijom 'X + *gaziti* + Y', čiji smo značenjski ustroj (agentivni trajektor kodiran argumentom X koji ostvaruje neprijateljsko djelovanje u odnosu na pasivni argument Y) objasnili zahvaljujući istovjetnim enciklopedijskim podacima i pojmovnom svezom među njima.

Na taj način dolazimo do četvrtog cilja ovoga rada, a to je prepoznavanje važnosti sintaktičke analize za potpuni opis ustroja glagolskoga značenja. Kao što smo prethodno istaknuli, u ovom smo radu jasno razlikovali sintaktičke strukture (intranзитivnu, pseudotranзитivnu i tranzitivnu) od konstrukcija koje smo prepoznali kao nositelje nekih značenja glagola kretanja kao polisemnih leksema. No istodobno smo prepoznali njihovu neupitnu povezanost i isprepletenost. Drugim riječima, u dijakronijskom dijelu analize promatrali smo glagole u odnosu na njihovu sintaktičku realizaciju te konstrukcijsku uvjetovanost pojedinih značenja, što možemo prikazati na sljedeći način.

Tablica 31: Dijakronijski odnos sintaktičkih struktura i konstrukcija

	Dijakronijski sintaktički ustroj glagola	Konstrukcija uz intranзитivnu sintaktičku strukturu i njezino značenje	Konstrukcija uz tranzitivnu sintaktičku strukturu i njezino značenje
ICI	intranзитivna, pseudotranзитivna, tranzitivna	-	'Z + <i>ići</i> + X' ('upućivati')
DOĆI	intranзитivna, pseudotranзитivna, tranzitivna	'X + <i>doći do</i> + Y' ('saznati'; 'steći') 'X + <i>doći po</i> + Y' ('steći') 'X + <i>doći na</i> + Y' ('napasti')	-
BJEŽATI	intranзитivna, tranzitivna	'X + <i>bježati iz ruku</i> + Y' ('iskliznuti') 'X + <i>bježati od</i> + Y' ('kloniti se'; 'ići na bolje mjesto')	-

TEĆI	intranitivna	'X + <i>teći od</i> + Y' ('protjecati u vremenu')	-
LETJETI	intranitivna, pseudotranzitivna	-	-
PLIVATI	intranitivna, pseudotranzitivna	'X + <i>plivati u</i> + Y' ('snalaziti se u nečem'; 'natjecati se u sportskoj disciplini'; 'nestabilno se kretati')	-
TRČATI	intranitivna, pseudotranzitivna, tranzitivna	'X + <i>trčati na</i> + Y' ('napadati') 'X + <i>trčati za</i> + Y' ('truditi se oko čega, nastojati dostići što')	-
ŠETATI	intranitivna, pseudotranzitivna, tranzitivna	-	'X + <i>šetati</i> + Y' ('voditi koga ili što u šetnju')
JURITI	intranitivna, tranzitivna	'X + <i>juriti za</i> + Y' ('osvajati')	'X + <i>juriti</i> + Y' ('tjerati, goniti')
HODATI	intranitivna, pseudotranzitivna	-	-
GAZITI	intranitivna, pseudotranzitivna, tranzitivna	-	'X + <i>gaziti</i> + Y' ('stupajući nabijati'; 'uništavati, tlačiti'; 'kršiti, narušavati')
KASATI	intranitivna	'X + <i>kasati za</i> + Y' ('stizanje motivirano neravnopravnim odnosom')	-

Kao što vidimo iz prikazane tablice, uočili smo kako je tipično sintaktičko okruženje glagola kretanja iz sintaktičke perspektive intranzitivna struktura, osam glagola također je prepoznato u pseudotranzitivnim strukturama, a sedam je glagola prepoznato u tranzitivnim strukturama. Prethodno smo također istaknuli dijakronijsku povezanost tranzitivnosti i pseudotranzitivnosti kao njezina recentnijeg odraza te smo istaknuli kako u korijenu javljanja

pseudotranzitivnosti leži pojmovna sveza 'upravljanja' i 'agentivnosti'. Nadalje, u svezi s odnosom sintaktičkih struktura i konstrukcija prepoznamo kako u slučajevima svih glagola čija smo pojedina značenja objasnili konstrukcijama koje se grade na navedenoj pojmovnoj svezi (odnosno u slučaju glagola *ići*, *šetati*, *juriti* i *gaziti* u tranzitivnim uporabama) također uočavamo kako su prepoznati u tranzitivnim strukturama koje odražavaju istovjetan ustroj događanja kretanja. Na primjer, konstrukcija 'X + *gaziti* + Y' opimjeruje tipičan ustroj tranzitivne strukture gdje je odnos između argumenata ustrojen na način da agentivni trajektor ostvaruje utjecaj na orijentir kodiran ulogom Pacijensa te se na taj način energija prenosi s trajektora na orijentir (kao u primjeru *Barcelona nastavlja gaziti protivnike*, gdje je dominantan odnos nogometnog kluba u odnosu na protivnike kodiran tipičnim tranzitivnim ustrojem događanja kretanja). Isto tako, navedenu smo konstrukciju prethodno objasnili oslanjanjem na svezu enciklopedijskih podataka 'bremenito kretanje' → 'uništavanje' koja stoji u pozadini istaknutog odnosa među argumentima gdje se argument X realizira kao dominantan u odnosu na entitet Y koji trpi posljedice djelovanja agentivnog entiteta. Na taj se način potvrđuje međusobna sveza sintaktičkih struktura i konstrukcija o kojoj smo prethodno govorili u sklopu dijakronijske analize pojedinih klasifikacijskih skupina glagola kretanja.

Dijakronijska dinamika otkriva se i u svezi s dinamikom sintaktičkih struktura, s obzirom na to da je dijakronijska analiza pokazala kako su gotovo svi glagoli koje iz sinkronijske perspektive odlikuje javljanje u pseudotranzitivnim uporabama u ranijim razdobljima bili uočavani u tranzitivnim uporabama. Dinamiku smo uočili i po pitanju dijakronijskog razvoja konstrukcija u čijem smo slučaju otkrili kako su neke od njih nositeljima a) jednog, dijakronijski stabilnog značenja (npr. 'X + *trčati za* + Y', koja je nositeljem značenja 'truditi se oko čega, nastojati dostići što'), b) više dijakronijski stabilnih značenja (npr. 'X + *bježati od* + Y', koja nosi dijakronijski stabilna značenja 'kloniti se, izbjegavati' i 'ići na bolje mjesto'), c) jednog dijakronijski rubnog značenja (npr. 'X + *doći na* + Y' u značenju 'napasti koga', koje se ne uočava nakon 18. st.) ili d) više dijakronijski rubnih značenja (npr. 'X + *plivati u* + Y', koja je nositelj dvaju recentnih značenja 'nestabilno se kretati' i 'natjecati se u sportskoj disciplini'). U skladu s dinamikom konstrukcija, od kojih smo neke istaknuli kao polisemne, izgradili smo i svoj model klasifikacije polisemnih leksema (koji se oslanja na model koji predlaže Raffaelli 2009) i to prema kriterijima a) pojmovnih okosnica četiriju klasifikacijskih skupina glagola kretanja iz onomasiološke perspektive, b) sintaktičkog ustroja događanja kretanja koja sadržavaju analizirane glagole, c) odnosa pojmovnih metafora i značenja koja motiviraju i d) konstrukcija koje smo promatrali kao jezične strukture koje objašnjavaju širenja značenjske strukture analiziranih glagola.

Da rezimiramo, rezultati dijakronijske analize potvrdili su dijakronijsku stabilnost klasifikacijskog sustava glagola kretanja kao i stabilnost njihova tipičnog značenja fizičke translukacije koje smo predstavili u sklopu sinkronijske analize. Klasifikacijski sustav izgradili smo spajanjem kognitivnogramatičke analize događanja kretanja te analizom sintagmatskih osobina navedenih događanja kretanja. Istaknuli smo važnost promatranja klasifikacijskih sustava kao fleksibilnih kategorija, a dijakronijskom smo analizom potvrdili isprepletenost sinkronijskog i dijakronijskog aspekta analize te stabilnosti i dinamike kao temeljnih principa organizacije i ustroja jezičnih elemenata. Potvrdili smo i važnost promatranja i paradigmatičkih i sintagmatskih odnosa među jezičnim elementima.

Kao temeljne doprinose ovoga rada možemo kao prvo istaknuti predstavljanje novog klasifikacijskog sustava glagola kretanja, odnosno usustavljenje glagola kretanja u hrvatskom jeziku kao zaokruženog odsječka leksikona koji odlikuju zajednička sintaktičko-značenjska svojstva. Drugim riječima, pokazali smo kako na temelju predložene definicije kretanja (percipirana translukacija trajektora u poimanom vremenskom razdoblju, i to trajektora koji se kreće u svojoj cijelosti) možemo razlučiti glagole kretanja od glagola pokreta ili micanja.

Nadalje, analizom događanja kretanja te enciklopedijskih podataka koji grade tipično značenje glagola kretanja potvrdili smo onomasiološke pojmove 'puta' i 'načina kretanja' kao makrosastavnice koje objedinjuju klasifikacijski sustav iz sinkronijske i iz dijakronijske perspektive. Istodobno, pokazali smo kako ih prema sintaktičko-značenjskim osobinama glagola moramo dodatno razraditi putem temeljnih značenjskih sastavnica 'suodnosa trajektora i orijentira', 'medija', 'brzine kretanja' i 'načina postizanja lokomocije'. Te nižerazinske sastavnice dodatno objedinjuju glagole u skladu enciklopedijskim podacima koji se aktiviraju prilikom gradbe njihova tipičnog značenja i na taj način čine okosnicu klasifikacijskog sustava.

Također, istaknuli smo i argumentirali zaokružen opis jednog odsječka leksikona koji proizlazi iz naše analize, kao i njegovo usustavljenje koje nužno podrazumijeva potrebu raščlambe i paradigmatičke i sintagmatske razine. U skladu s takvim opisom prepoznali smo događanje kretanja opisano spajanjem postavki Langackera (1987), Talmyja (2003) i Zlateva i sur. (2006) kao okosnicu promatranja sintaktičko-značenjskog ustroja glagola kretanja, a čije su osnovne sastavnice u slučaju glagola kretanja trajektor i proces kretanja. Analizom događanja kretanja otkrili smo kako na gradbu značenja utječu i osobine trajektora ili orijentira, ali i ostale sintagmatske dopune koje profiliraju razne vidove kretanja kodirane ranije istaknutim temeljnim značenjskim sastavnicama.

Iz metodološke perspektive svojom smo analizom potvrdili učinkovitost uporabnog modela analize te korpusne i leksikografske analize provedene u ovome radu. Naime, brojni

kvantitativni podatci proizašli iz korpusne analize (npr. omjer fizičkih i metaforički motiviranih značenja glagola) naveli su nas na detaljnije promatranje pojedinih aspekata značenja glagola kretanja te na taj način utrljali put prema otkrivanju nekih prethodno neprepoznatih podataka o njihovom ustroju. Također, dijakronijska je analiza potvrdila kako se jezična analiza ne može oslanjati isključivo na leksikografske izvore već je za potpuniji jezični opis potrebno konzultirati što veći raspon raznovrsnih podataka. Naime, kao posljedica činjenice kako dijakronijska analiza zahvaća analizu pojava u koje ne možemo ostvariti uvid izravnom introspekcijom ni analizom aktualnih jezičnih podataka (putem metodoloških postupaka kao što je intervju i sl.), navedeni se nedostatak mora kompenzirati ostvarivanjem uvida u što bogatiji raspon raznovrsnih izvora podataka, zbog čega je naša dijakronijska analiza konzultirala i mrežne korpusne i leksikografske izvore i nekoliko književnih djela iz ranijih razdoblja.

Ovaj je rad također potvrdio kako dijakronijskom analizom možemo ostvariti uvid u ključne podatke koji mogu potvrditi ili proširiti rezultate koje otkriva sinkronijska analiza jezičnih jedinica. Na primjer, dijakronijska je analiza otkrila zanimljiv podatak o povezanosti tranzitivnosti s pseudotranzitivnošću, a taj bi nam podatak bio nedohvatljiv u slučaju oslanjanja isključivo na rezultate i metodologiju sinkronijske analize. Nadalje, dijakronijska analiza pokazala je kako su enciklopedijski podatci na temelju kojih se gradi tipično značenje glagola te širenje njihova značenja dijakronijski stabilan čimbenik gradbe značenja. Na taj način potvrđuje se stabilnost značenja, odnosno leksikalizacije kretanja kao jedne od iskustveno temeljnih domena. Naposljetku, dijakronijska je analiza potvrdila naš model klasifikacije izgrađen na temelju sinkronijske analize, s obzirom na to da smo provjerom svojeg metodološkog pristupa iz dijakronijske perspektive došli do rezultata koji su istovjetni onima otkrivenima sinkronijskom analizom, a na temelju kojih smo izgradili predloženu klasifikaciju glagola kretanja.

Zatim, ovaj je rad potvrdio važnost promatranja i paradigmatičkih i sintagmatskih odnosa. Drugim riječima, pokazali smo kako se sintaktička uvjetovanost glagola kretanja odražava i na njihov klasifikacijski status jer klasifikacijske skupine i glagole koji ih sačinjavaju odlikuje sličan sintaktički ustroj. Nadalje, potvrdili smo intranzitivnu strukturu kao tipičnu za glagole kretanja. Analizom pseudotranzitivnosti istaknuli smo kako je valja promatrati u duhu dviju vrsta dopuna koje odlikuju takve sintaktičke strukture, i to dopuna koje profiliraju put obuhvaćen kretanjem trajektora (npr. *metar*, *kilometar*) te put koji trajektor prelazi tijekom bavljenja sportskom ili rekreativnom aktivnošću (npr. *maraton*, *trka*).

Naposljetku, u duhu prethodno opisanog konstrukcijskog pristupa jezičnoj analizi, analiza provedena u ovome radu pristupila je konstrukcijama kao motivacijskom čimbeniku dijakronijske gradbe značenja glagola kretanja. Nadalje, uočili smo kako konstrukcije možemo promatrati kao dijakronijski monosemne ili polisemne te smo pokazali na koji su način uvjetovane i povezane sa sintaktičkim strukturama koje odlikuju analizirana događanja kretanja izgrađena oko glagola kretanja. U skladu sa svim tim rezultatima nastojali smo pokazati na kojim se sve razinama očituje dijakronijska dinamika. Naši su rezultati pokazali kako se dinamika očituje podjednako na planu paradigmatičkih (npr. nestanak ili javljanje novih značenja tijekom dijakronijske gradbe značenja glagola kretanja kao polisemnih leksema) i na planu sintagmatskih odnosa (dijakronijska dinamika sintaktičkih struktura vezanih uz pojedine glagole), kao i kada se govori o konstrukcijama kao nositeljima značenja glagola kretanja, s obzirom na to da smo pokazali kako se one dijakronijski ostvaruju kao monosemne ili polisemne te dijakronijski stabilne ili rubne strukture.

Kao posljedica relativno široke perspektive ovog rada naša analiza ostavila je nekoliko otvorenih pitanja. Najprije, ističe se odnos između glagola kretanja i glagola micanja, koji ovim radom nismo zahvatili. Osim toga, svjesni smo ograničenja koja pred nas stavlja raspoloživost i sastav korpusnih i leksikografskih izvora podataka. Naime, navedene bismo izvore u budućnosti mogli dopuniti i proširiti promatrajući razdoblja koja prethode 16. stoljeću, koje smo istaknuli kao početnu vremensku odrednicu ovog istraživanja, a također bismo mogli promatrati dijalektalne razlike koje u ovom radu nismo uzimali u obzir. Nadalje, odabir dvanaest glagola u dijakronijskom dijelu analize u dovoljnoj je mjeri relevantan za zaključke koje smo formulirali, no smatramo kako bi se još preciznija slika dijakronijskog ustroja glagola kretanja dobila proširivanjem dijakronijske analize na veći uzorak glagola kretanja – i na one prototipne i na rubnije članove klasifikacijskog sustava. Naposljetku, polisemnost konstrukcija koju smo prepoznali u ovome radu kao dijakronijski čimbenik u gradbi značenja zacijelo se može na detaljniji način raščlaniti i u odnosu na glagole micanja, i u odnosu na druge značenjske skupine glagola ili druge segmente leksikona. Osim toga, zanimljivo je i pitanje nastanka konstrukcija koji u ovom radu nismo detaljnije promatrali s obzirom na istaknuta četiri temeljna ciljeva. U svakom slučaju, nadamo se kako je ovaj rad pridonio razvoju jezikoslovne misli u sklopu hrvatskog jezikoslovlja te kako će njegovi zaključci poslužiti kao polazišna točka budućim jezičnim istraživanjima.

Literatura

- Aristotel (1987). *Fizika*. Prijevod s izvornika i sedmojezični tumač temeljnih pojmova (grčki, latinski, engleski, francuski, njemački, talijanski, ruski). Tomislav Ladan. Zagreb: Globus i Sveučilišna naklada Liber.
- Aske, Jon (1989). Path Predicates in English and Spanish: A Closer Look. *Proceedings of the Fifteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. General Session and Parasession on Theoretical Issues in Language Reconstruction*. California, SAD: Berkeley Linguistics Society. 1–14.
- Bar-Lev, Zev (1976). Spatial Relations. *Folia Linguistica* X (3/4): 263–276.
- Belaj, Branimir (2007). Konceptualnosemantički aspekti prototipnih struktura s bezličnim i obezličnim glagolima i njihove sintaktičke implikacije. *Sintaktičke kategorije – zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem. Hrvatski sintaktički dani*. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku.
- Belaj, Branimir (2008). *Jezik, prostor i konceptualizacija. Shematična značenja hrvatskih glagolskih prefiksa*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku – Filozofski fakultet.
- Belaj, Branimir (2004). Značenjska analiza hrvatskoga glagolskog prefiksa *raz-* i njegovih alomorfa *ras-*, *raš-*, *raž-*, *raza-*, *ra-*. *Rasprave instituta za jezik i jezikoslovlje* 30: 1–16.
- Belaj, Branimir i Goran Tanacković Faletar (2014). *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva. Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Birtić, Matea i Ivana Matas Ivanković (2009). Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: što su unutrašnji objekti? *Rasprave instituta za jezik i jezikoslovlje* 35: 1–19.
- Blank, Andreas (1999). Why do new meanings occur? A cognitive typology of the motivations for lexical semantic change. Blank, Andreas i Peter Koch, ur. *Historical Semantics and Cognition*. Berlin i New York: Mouton de Gruyter. 61–90.
- Blank, Andreas (2003). Words and concepts in time. Eckardt, Regine, Klaus von Heusinger i Christoph Schwarze, ur. *Words in Time – Diachronic Semantics from Different Points of View*. Berlin i New York: Mouton de Gruyter. 37–47.
- Boas, Hans C. (2008). Towards a Frame-constructural Approach to Verb Classification. Eulalia Sosa Acevedo i Francisco José Cortés Rodríguez, ur. *Grammar, Constructions, and Interfaces. Special Issue of Revista Canaria de Estudios Ingleses* 57: 17–48.
- Brala-Vukanović, Maja i Nensi Rubinić (2011). Prostorni prijedlozi i prefiksi u hrvatskome jeziku. Kognitivnosemantička analiza. *Fluminensia* 23: 21–37.

- Brala-Vukanović, Maja i Anita Memišević (2012). Moving *od(-)* and *do(-)* in Croatian. An account of sources, goals and dual readings of the dative. *Jeziškoslovlje* 13(1): 41–69.
- Brala-Vukanović, Maja i Anita Memišević (2014). English path verbs: A comparative-contrastive English-Croatian analysis. *Jeziškoslovlje* 15 (2–3): 173–197.
- Bybee, Joan (2007). Diachronic linguistics. Geeraerts, Dirk i Hubert Cuyckens, ur. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 945–987.
- Clark, Herbert H. i Eve V. Clark (1977). *Psychology and Linguistics: An introduction to psycholinguistics*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Croft, William (2007). Construction Grammar. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: OUP.
- Croft, William i Alan D. Cruse (2004). *Cognitive Linguistics*. UK: Cambridge University Press.
- Cuenca, Josep Maria i Joseph Hilferthy (1999). *Introducción a la lingüística cognitiva*. Barcelona: Editorial Ariel.
- Čilaš Mikulić, Marica (2012). *Glagolski vid u hrvatskome kao drugome i stranom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Dowty, David R. (1979). *Word meaning and Montague grammar*. Dordrecht : Boston : London: Kluwer Academic Publishers.
- Eckardt, Regine, Klaus von Heusinger i Christoph Schwarze (2003). *Words in Time – Diachronic Semantics from Different Points of View*. Berlin i New York: Mouton de Gruyter.
- Fauconnier, Gilles (1985). *Mental Spaces. Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: MIT Press.
- Fillmore, Charles J. (1968). The Case for Case. Emmon Bach i Robert T. Harms, ur. *Universals in Linguistic Theory*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 1–88.
- Fillmore, Charles J. (1971). Some Problems for Case Grammar. R. O’Brian, ur. *Report of the Twenty-Second Annual Round Table Meeting on Language and Linguistics*. Washington: Georgetown University Press.
- Fillmore, Charles J. (1972). How to know whether you’re coming or going. K. Hyldgaard-Jensen, ur. *Linguistic* 1971. Athenäeum 269–279.
- Fillmore, Charles J. (1975). *Santa Cruz Lectures on Deixis 1971*. Indiana: Indiana University Linguistics Club.
- Fillmore, Charles J. (1982). Frame Semantics. Linguistic Society of Korea, ur. *Linguistics in the morning calm*. Seoul: Hanshin.

- Fillmore, Charles J. (1988). *The Mechanisms of "Construction Grammar"*. Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society. 35–55.
- Fillmore, Charles J., Paul Kay i Mary Catherine O'Connor (1988). Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of *Let Alone*. *Language* 64 (3): 501–538. Linguistic Society of America.
- Fillmore, Charles J. (2003). *Form and Meaning in Language. Volume 1: Papers on Semantic Roles*. Stanford: CSLI Publications.
- Geeraerts, Dirk (1997). *Diachronic Prototype Semantics – A Contribution to Historical Lexicology*. Oxford: Clarendon Press.
- Givón, Talmy (1984). *Syntax: A Functional-Typological Introduction. Volume I*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Givón, Talmy (1984). *Syntax: A Functional-Typological Introduction. Volume II*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Goddard, Cliff (1997). The semantics of coming and going. International Pragmatics Association. *Pragmatics* 7–2: 147–162.
- Goldberg, Adele E. (1995). *Constructions: a construction grammar approach to argument structure*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Goldberg, Adele (2006). *Constructions at Work: the nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- Hopper J., Paul i Sandra A. Thompson (1980). *Transitivity in Grammar and Discourse*. *Language* 56: 2.
- Iacobini, Claudio i Francesca Masini (2007). Verb-particle Constructions and Prefixed Verbs in Italian: Typology, Diachrony and Semantics. Booij, Geert i sur., ur. *Proceedings of the Fifth Mediterranean Morphology Meeting*. 157–185.
- Ibarretxe-Antuñano, Iraide (u tisku). Linguistic typology in motion events: Path and Manner. *Anuario del Seminario de Filología Vasca 'Julio de Urquijo'*. International Journal of Basque Linguistics and Philology.
- Ibarretxe-Antuñano, Iraide i Javier Valenzuela, ur. (2012). *Lingüística Cognitiva*. Barcelona: Anthropos Editorial.
- Katunar, Daniela i Krešimir Šojat (2011). Morphosemantic fields in the building of the Croatian WordNet: the verbs of movement. Brdar, Mario, Marija Omazic, Visnja Pavičić Takač, Tanja Gradečak-Erdeljić, Gabrijela Buljan, ur. *Space in Time and Language*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang GmbH. 79–89.

- Katunar, Daniela (2015). *Ustroj leksikona u konstrukcijskoj gramatici – primjer prijedloga u hrvatskom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Katz, Jerrold J. i Jerri A. Fodor (1963). The Structure of a Semantic Theory. *Language* 39–2: 170–210. Linguistic Society of America.
- Kay, Paul (1975). Synchronic Variability and Diachronic Change in Basic Color Terms. *Language in society* 4–3: 257–270. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kemmer, Suzanne i Michael Barlow (2000). Introduction: a Usage-Based Conception of Language. *Usage-Based Models of Language*. vii–xxvii. SAD: CSLI Publications.
- Kerovec, Barbara (2012). *Kognitivnolingvistička analiza prostornih odnosa u turskom i hrvatskom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Koch, Peter (1999). Cognitive aspects of semantic change and polysemy: the semantic space HAVE/BE. Blank, Andreas i Peter Koch, ur. *Historical Semantics and Cognition*. Berlin i New York: Mouton de Gruyter.
- Kruz, Velimir (1975). *Tehnička mehanika (statika, kinematika, mehanizmi, dinamika) za srednje i više škole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lakoff, George. (1971). On generative semantics. Danny. D. Steinberg i Leon A. Jakobovits, ur. *Semantics: An interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology*. 232–296. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George i Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George (1987). *Women, Fire and Dangerous Things – What Categories Reveal about the Mind*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. (1986). An introduction to Cognitive Grammar. *Cognitive Science* 10: 1–40.
- Langacker, Ronald W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1991). *Foundations of Cognitive Grammar. Volume II: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1987). Nouns and Verbs. *Language* 63–1: 53–94.
- Langacker, Ronald W. (1999). A dynamic Usage-Based Model. *Usage-Based Models of Language*. 1–63. SAD: CSLI Publications.
- Langacker, Ronald W. (2002). *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

- Langacker, Ronald W. (2005). Construction Grammar: cognitive, radical and less so. Francisco J. Ruiz de Mendoza i Sandra M. Peña Cervel, ur. *Cognitive Linguistics, Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction*. New York: Mouton de Gruyter. 101–163.
- Levin, Beth i Malka Rappaport Hovav (2005). *Argument Realization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lüdtke, Helmut (1999). Diachronic semantics: towards a unified theory of language change. Andreas Blank i Peter Koch, ur. *Historical Semantics and Cognition*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 49–60.
- Mihaljević, Milan (1998). *Generativna sintaksa i semantika*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Miller, George A. (1973). English Verbs of Motion: A Case Study in Semantics and Lexical Memory. Arthur W. Melton i Edwin Martin, ur. *Coding Processes in Human Memory*. Washington: Winston.
- Moguš, Milan (1993). *Povijest hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Oraić, Ivana (2006). Prijelazni glagoli s ciljnom usmjerenošću. *Rasprave instituta za jezik i jezikoslovlje* 32: 213–224.
- Postal, Paul M. (1972). The best theory. Stanley Peters, ur. *Goals of linguistic theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Pourcel, Sandra Stéphanie (2005). *Relativism in the linguistic representation and cognitive conceptualisation of motion events across verb-framed and satellite-framed languages*. Durham: Durham University Press.
- Pranjković, Ivo (2009). Prostorna značenja u hrvatskome jeziku. *Prostor u jeziku / Književnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb. 11–19.
- Raffaelli, Ida (2004). Polisemija pridjeva – sprega sintaktičkih i semantičkih struktura. *Filologija* 43: 105–128.
- Raffaelli, Ida (2005). Odnos strukturalne semantike prema kognitivnoj. *Suvremena Lingvistika* 57/58: 67–92. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Raffaelli, Ida (2009). *Značenje kroz vrijeme – Poglavlja iz dijakronijske semantike*. Zagreb: Disput.
- Raffaelli, Ida (2012). The Conceptual Category of Light in Croatian: A diachronic perspective. Brdar, Mario, Ida Raffaelli i Milena Žic Fuchs, ur. *Cognitive linguistics between Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge Scholar Press. 383–410.

- Raffaelli, Ida (2013). The model of morphosemantic patterns in the description of lexical architecture. *Lingue e linguaggio* XII-1: 47–72.
- Raffaelli, Ida (2015). *O značenju – uvod u semantiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Raffaelli, Ida i Barbara Kerovec (2008). Morphosemantic fields in the analysis of Croatian vocabulary. *Jezikoslovlje* 9: 1–2: 141–169.
- Rastier, François (1997). Cognitive semantics and diachronic semantics: the values and evolution of classes. Andreas Blank i Peter Koch, ur. *Historical Semantics and Cognition*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 109–147.
- Rišner, Vlasta (2003). Morfosintaktička obilježja dativnih izraza uz glagole kretanja. *Rasprave instituta za jezik i jezikoslovlje* 29: 259–273.
- Ross, John R. (1967). *Constraints on variables in syntax*. Massachusetts Institute of Technology.
- Samardžija, Marko (1994). Valentnost i semantičke mijene hrvatskih glagola. *Fluminensia* 6: 1–2: 49–53.
- Snell-Hornby, Mary (1983). *Verb-descriptivity in German and English*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter.
- Slobin, Dan I. (1996). Two Ways to Travel: Verbs of Motion in English and Spanish. Masayoshi Shibatani i Sandra A. Thompson, ur. *Grammatical Constructions: their form and meaning*. Oxford: Clarendon Press. 195–233.
- Stanojević, Mateusz-Milan (2013). *Konceptualna metafora: Temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*. Zagreb: Srednja Europa.
- Sweetser, Eve (1990). *From Etymology to Pragmatics – Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge University Press.
- Šarić, Ljiljana (2014). *Prostor u jeziku i metafora: Kognitivnolingvističke studije o prefiksima i prijedlozima*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Talmy, Leonard (1975). Figure and Ground in Complex Sentences. *Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* (1975). 419–430.
- Talmy, Leonard (1985). Lexicalization patterns: semantic structure in lexical forms. Timothy Shopen, ur. *Language typology and syntactic description. Vol. III: Grammatical categories and the lexicon*. 57–149. Cambridge: Cambridge University Press.
- Talmy, Leonard (1991). Path to Realization: A Typology of Event Conflation. *Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: General Session and Parasession on The Grammar of Event Structure*. 480–519.

- Talmy, Leonard (2003). *Toward a Cognitive Semantics – Volume I: Concept Structuring Systems*. London: The MIT Press.
- Talmy, Leonard (2003). *Toward a Cognitive Semantics – Volume II: Typology and Processing Concept Structuring*. London: The MIT Press.
- Taylor, John R. (2003). *Cognitive Grammar*. New York: Oxford University Press.
- Tesnière, Lucien. (1953). *Esquisse d'une syntaxe structural*. Paris: Klincksieck.
- Tesnière, Lucien (1959). *Éléments de syntaxe structural*. Paris: Klincksieck.
- Tuđman Vuković, Nina (2007). *Glagoli govorenja u engleskome i hrvatskome jeziku: sintaktičko-semantička analiza*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Filozofski Fakultet.
- Tuđman Vuković, Nina (2009). Značenje u kognitivnoj lingvistici. *Suvremena lingvistika* 67: 125–150. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Tuđman Vuković, Nina (2010). *Glagoli govorenja: kognitivni modeli i jezična uporaba*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Van Valin, Robert D. Jr. i Randy J. LaPolla (1997). *Syntax: Structure, meaning and function*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vendler, Zeno (1957). Verbs and Times. *The Philosophical Review*, 66-2: 143–160, Cornell University.
- Vidović, Ivana (2000). *Funkcionalne značajke glagola kretanja u poljskom i hrvatskom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Vidović Bolt, Ivana (2002). Glagoli kretanja u poljskim i hrvatskim rječnicima. *Rasprave instituta za jezik i jezikoslovlje* 27: 281–289.
- Wierzbicka, Anna (1972). *Semantic primitives*. Frankfurt: Athenäum.
- Wierzbicka, Anna (1992). Semantic Primitives and Semantic Fields. Adrienne Lehrer i Eva Feder Kittay, ur. *Frames, fields, and contrasts: new essays in semantic and lexical organization*: 209–227. SAD: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Wierzbicka, Anna (1996). *Semantics: Primes and Universals*. New York: OUP.
- Zlatev, Jordan i Peerapat Yangklang (2004). A third way to travel: The place of Thai in motion-event typology. Sven Stromqvist i Ludo Verhoeven, ur. *Relating Events in Narrative, vol. II: Typological and Contextual Perspectives*. 159–190. Mahwah, N. J.: Lawrence Erlbaum.
- Zlatev, Jordan, Caroline David i Johan Blomberg (2006). Translocation, Language and the Categorization of Experience. Vyvyan Evans i Paul Chilton, ur. *Language, Cognition and Space: The state of the art and new directions*. 389–418. London i Oakville: Equinox.

- Žic Fuchs, Milena (1982). *Kontrastivno ispitivanje semantičkog strukturiranja osnovnih glagola kretanja (come – go; doći – ići) u hrvatskom i engleskom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
- Žic Fuchs, Milena (1989). *Semantička analiza glagola kretanja u engleskom i hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Žic-Fuchs, Milena (1991). *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*. Zagreb: Filozofski Fakultet.
- Žic Fuchs, Milena (1993). Case Grammar and Valency Theory: Some Theoretical Considerations. Filipović, Rudolf, ur. *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika: Contrastive Analysis of English and Croatian IV*. 41–59. Zagreb: Zavod za lingvistiku. Filozofski Fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Žic Fuchs, Milena (2009). *Kognitivna lingvistika i jezične strukture: engleski present perfect*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

KORPUSI

Hrvatska jezična riznica. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

<http://riznica.ihjj.hr/index.hr.html>

Hrvatski nacionalni korpus. Marko Tadić, Zavod za lingvistiku, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu. http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form

hrWaC, Nikola Ljubešić, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/>

MetaNet.hr. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. <http://ihjj.hr/metafore/metanet-hr/#>

Online Oxford Dictionary. Oxford. <https://en.oxforddictionaries.com/>

RJEČNICI I GRAMATIKE

Babić, Stjepan i sur. (1991). *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika.*

Zagreb: HAZU – Nakladni zavod Globus.

Babić, Stjepan (2002). *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku.* Zagreb: HAZU –

Nakladni zavod Globus.

Barić i sur. (1995). *Hrvatska gramatika.* Zagreb: Školska knjiga.

Belostenec, Ivan (1740). *Gazophylacium seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium.*

Pretpisak: Zagreb: Liber – Mladost, 1972; Stari Grad 1998.

Della Bella, Ardelio (1728). *Dizionario italiano-latino-illirico.* Dubrovnik.

Gluhak, Alemko (1993). *Hrvatski etimološki rječnik.* Zagreb: August Cesarec.

Habdelić, Juraj (1670). *Dictionar, ili Réchi Szlovenszke svexega ukup zebrane, u red posztaulyene, i Diachkemi zlahkotene.* Nemeski Gradecz.

Hrvatski enciklopedijski rječnik (2003). Zagreb: Novi Liber.

Kašić, Bartol (1599). *Hrvatsko-talijanski rječnik s konverzacijskim priručnikom.* Dubrovnik:

Pretpisak: Zagreb: Kršćanska sadašnjost – Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, 1990.

Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika.* Zagreb: HAZU – Nakladni zavod Globus.

Mikalja, Jakov (1649). *Blago jezika slovinskog iliti Slovník.* Rim, Loreto, Ancona.

- Moguš, Milan (2001). *Rječnik Marulićeve Judite*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Moguš, Milan, Bratanić, Maja i Marko Tadić (1999). *Hrvatski čestotni rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Parčić, Dragutin (1901). *Rječnik hrvatsko-talijanski*. Zadar. Pretisak: Zagreb: ArTresor studio, 1995.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: JAZU.
- Rječnik hrvatskog jezika* (2000). Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb: Školska knjiga.
- Silić, Josip i Ivo Pranjković (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb. Školska knjiga.
- Skok, Petar (1971–1974.). *Etimologijski rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika*. Zagreb: JAZU.
- Snoj, Marko (1997). *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Šulek, Bogoslav (1874). *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*. Pretisak: Zagreb: Globus, 1990.
- Vrančić, Faust (1595). *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae*. Mleci. Pretisak: Zagreb: Liber 1971; Novi Liber, 1992.

Životopis autora

Ivica Cikač rođen je 1980. godine u Varaždinu. Završio je osnovnu i srednju te glazbenu školu u Varaždinu. Nakon srednje škole upisao je studij engleskog i španjolskog jezika i književnosti, a diplomirao je 2004. godine. Od 2004. do 2006. godine radio je u Školi stranih jezika Žiger kao profesor engleskog i španjolskog jezika te u tvrtki Sportivi d.o.o. kao prevoditelj. Od 2006. radi u Prvoj gimnaziji Varaždin kao profesor engleskog i španjolskog jezika te kao profesor engleskog jezika i koordinator za prošireni esej u IB programu. Promoviran je u položajno zvanje mentora 2014. godine, a tijekom svojeg rada trajno sudjeluje u raznim vidovima stručnog usavršavanja.

Poslijediplomski doktorski studij lingvistike upisao je 2008./2009. Sudjelovao je na međunarodnom znanstvenom skupu Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku 2012. g. pod nazivom *Jezik kao informacija*, gdje je održao izlaganje pod naslovom *Leksemi vrata i puerta – hrvatsko-španjolska kontrastivna semasiološka analiza*, a u zborniku radova objavio je članak pod naslovom *Lexemes vrata and puerta – a contrastive Croatian/Spanish semasiological analysis*. Objavio je nekoliko prijevoda književnih i stručnih tekstova s engleskog i španjolskog jezika.